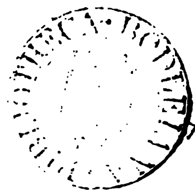

BLOEIJENDE OPKOMST

Der Aloude en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

VERKLAARING
VAN DE
TYTELPRINT.

Zee, Lucht en Aarde door een ſchoone Vrouw verbeelt;
Op 't kundigſte afgerecht op fixe Zeekompaſſen,
En Weereltſtreeken, en 't Geſtemt der Noorder Aſſen,
Zit op den voorgront met een' glans die ieder ſtreelt.

De Tyd, die 't al vernielt, en alles weet t'ontdekken,
[illegible] 't kleedt der onkunde op, en toont haar vrank en vry
De [illegible]hoolene Groenlantſche Viſſchery,
Om [illegible] [illegible] klaar gezicht haar aandacht op te wekken.

H[illegible] en Lyn en Lens, haar wapenen en kracht,
Om [illegible] [illegible] Walviſch in het pekel te verbaazen,
E[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] en ziel ten neusgaate uit te blaazen,
S[illegible] [illegible], als dienaars van haar Godtheit, op de wacht.

De Faam, gewoon den lof der braaven te trompetten,
[illegible] der Schryvren roem, en kroont hun heerlyk werk
Met eeuwigen Laurier, den prys van 't letterperk,
Waar op de volgende eeuw haar toonen noch zal zetten.

De [illegible]raden, hier en daar voor 't oog gemaalt,
Verbeelden ſtoffen die hier braaf zyn uitgehaalt.

A. BOGAERT.

By P. van THOL en R.C. ALBERTS. 1727.

C: G: ZORGDRAGERS
Bloeijende Opkomst der Aloude en Hedendaagsche
GROENLANDSCHE
VISSCHERY.

Waar in met eene geoeffende ervaarenheit de geheele omslag deezer Visscherye beschreeven, en wat daar in dient waargenomen, naaukeurig verhandelt wordt.

UITGEBREID

Met eene korte Historische Beschryving der Noordere Gewesten, voornamentlyk Groenlandt, Yslandt, Spitsbergen, Nova Zembla, Jan Mayen Eilandt, de Straat Davis, en al 't aanmerklykste in de Ontdekking deezer Landen, en in de Visschery voorgevallen.

Met byvoeging van de

WALVISCHVANGST,

In haare hoedanigheden, behandelingen, 't Scheepsleeven en gedrag beschouwt.

DOOR

ABRAHAM MOUBACH.

TWEEDEN DRUK.

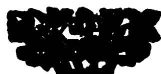
Met aanmerkelyke zaaken vermeerdert,

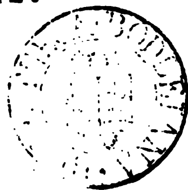
NEVENS EEN KORTE BESCHRYVING

Van de

TERRENEUFSCHE BAKKELJAAU-VISSCHERY.

Verciert met naauwkeurige, en naar 't leven geteekende nieuwe Kaarten en kunstige Printverbeeldingen.

IN 'S GRAVENHAGE,
By P. VAN THOL EN R. C. ALBERTS, Boekverkopers. 1727.

Aan de HEEREN

GECOMMITTEERDEN

Der Hollandſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

DE HEEREN

JACOB NOORDHEY. - *Wegens* ROTTERDAM.

JAN VAN TARELINK.
BARTHOLOMEUS VAN HAALEN. } *Wegens* AMSTERDAM.

BURGER SCHUURMAN. - *Wegens* HOORN.
CORNELIS DIRKSZ. THEWES. - *Wegens* SARDAM.
JAN JACOBSZ. MOL. - *Wegens* JISP.
CORNELIS EENHOORN. - *Wegens* DE RYP.
GERRIT VIS. - - - - - - *Wegens* ZAANDYK.

Zeer Waarde en Veelgeachte HEEREN.

U*it verplichting is 't dat wy dit Werk, voor weinig jaaren in 't licht gekomen, en aan de zeer Geachte Hee-*

O P D R A G T.

Heeren Gecommitteerden der Hollandsche Groenlandsche Visschery opgedragen, om zyne byzondere nuttigheit en fraaije uitvoering zeer schielyk uitverkocht, en ons by inkoop eigen geworden zynde, andermaal op de persse hebbende gelegt, wederom aan U Veelgeachte Heeren toeëigenen; nademaal aan Uwe geëerde Persoonaadjes als Hoofdtbestierders het gecommitteerde Bewind van deeze zoo beruchte Visschery is opgedragen, en door de Souveraine van ons Vaderlandt daar in bevestigt zynde, alleen deeze toeëigening toekomt.

Van dit Werk, deeze Groenlandsche Visschery, op het naaukeurigste met alle haare hoedanigheden beschreeven, komt als eerste oorzaak C: G: Zorgdrager *de eere toe; een man van groote ervarenheit in de Groenlandsche Visschery, als hebbende veele jaaren achter een voor Commandeur in verscheiden Groenlandsche togten gedient, waarin hy niet alleen nette aantekeningen van de voornaamste deelen zyner kundigheit gehouden heeft: maar ook een ontwerp daar uit opgestelt. Doch zoo als het dien oprechten en arbeidzaamen Man beschreeven hadde, was het echter in geene orde om het ter Drukpersse te brengen, nademaal hy zyne aanteekeningen tot onderwys zyner Amptgenoten hadde ter neergestelt, om 'er zich by alle voorvallende gelegenheden van te konnen dienen. Derhalven was 't noodig naar iemand om te zien, die met een beschaafde penne 's mans arbeidt in een volkomener staat bragt, zulks het niet alleen zyne Amptgenoten konde voldoen: maar ook aan alle Beminnaars van wetenswaardige Geschriften ten nutte zyn. Dies wierd dan den Liefhebber van onvermoeide Boekoeffening* A. Moubach *verzocht deezen arbeidt op zich te neemen;*

zulks

zulks hy niet alleen het Werk in orde en in zyn zamenhang bragt : maar ook als uit den grondt ophaalde ; beginnende van de eerste Ontdekkeren dier Gewesten, met een volkomen aaneenschakeling tot deezen tegenwoordigen tydt, zulks men de beginzelen uit aloude Deensche als andere Kronyken en Geschriften met veele moeiten daar in opgeheldert vind.

Insgelyks hebben verscheiden voornaame Kooplieden en Liefhebbers hem mede geen geringen dienst gedaan, die niet alleen hem ter handt stelden 't geen aan dit Werk ontbrak, om het zyn volkomen beslag te doen hebben : maar daar en boven den eersten Druk begunstigden met fraaije origineele en naar 't leven getekende Kaarten dier Groenlandsche Gewesten, waarin men niet alleen de waare gesteltheit van dien beschouwen kan : maar ook op de zelven als de naaukeurigste die ooit het licht zagen, staat kan maaken.

Dank hebben wy 't nu mede aan voornaame en belanghebbende Kooplieden van deezen Groenlandschen handel te weeten, die ons met veele merkelyke zaaken tot dit Werk behoorende en noch jaarlyks ontdekt wierden, begunstigt hebben, overzulks deezen tweeden Druk niet alleen met meerder volkomenheit mogte vermeerdert worden : maar ook met waare Afbeeldzels, naar 't leven geteekent, verzien. Dierhalven hebbenwe geene moeiten noch kosten gespaart om deezen Druk daar mede te versieren en uit te breiden.

Deeze Bloeijende Opkomst der Aloude en Hedendaagsche Groenlandsche Visschery, een Werk met kosten voltrokken, en met Kunstplaaten op het sierlykste, 't welk zodanig een Werk vereischte, voor weinig jaaren door den Boekhandelaar Joannes Oosterwyk in 't licht gebragt, komen wy als door den Drukpers weder herboren, onder U zeer Waarde

 en

en Veelgeachte Heeren bescherming te beveelen, vleyende ons, dat deezen onzen Opdragt niet min dan die van den eersten Druk met uwe goedkeuring zal begunstigt worden; en wy wenschen dat deeze Beschryving gedyen en strekken mag tot een voorspoedige voortzetting en aanmoediging deezer Visschery; dat Godt niet alleen uwe Geachte Perzoonen als wyze en voorzichtige Bestierders der zelve wil zegenen, en alles verleenen 't geen U aangenaam zy: Terwyl wy ons vereert achten met eene toegeneegene betuiging te zyn:

Zeer Waarde en Veelgeachte Heeren,

Uwe ootmoedige Dienaars

P. VAN THOL,

R. C. ALBERTS.

AAN

AAN DEN
LEZER.

IMmers zal 'er nooit ſtoffe tot ſchryven ontbreeken; wanneer men 't eene afgehandelt heeft, doet 'er zich weer wat anders op. Indien de luſt tot Schryfarbeidt verkleumen mogt, 't waare een groot verlies den Letterbeminnaars toegebragt, zich verſteeken te zien van veele nutbaare en weetenswaardige zaaken, ſchoon ze wel juiſt niet allen den ſtylentop van een byna ongenaakbaare geleertheit bereiken.

Wy onderneemen dan, doch met verontſchuldiging over de vermeetelheit onzer penne, die zich zoo onbedreeven, dus verre in Zee begeeven durft, mede een ſchryfkoers te houden; is 't niet naar de juiſte afmeeting van kundige lengte en breete in den Oceaan van hooggeſteegen deftigheit uit een welbeblokt vernuft gebooren, echter van den tongriem een weinig geſneeden, zal zy 't waagen; en wy vleyen ons, dat de wichtigheit der ſtoffe, tot een inſlag van ons weefzel gebruikt, indien 't web ergens gaapen mogt, de gebrekkelykheit van 't ſamenſtelſel zal konnen opweegen, zoo wy 't geluk hebben deezen onzen arbeidt in handen van beſcheidentheit te geraaken.

Eerſtelyk zal ons erachtens te letten ſtaan op 't onderwerp, als mede den aart en eigenſchap van dien; daar na, wat nut en voordeel daar uit te trekken zy, zal met een toeleg van een grondig onderwys, op ervaarenheit ſteunende, rypelyk overlegt en aangeweezen worden.

Vinden we hier en daar den weg van onze verhandeling opgedolven, en zien we ons weerſtreeft door 't Yzige Geweſt, of bepaalt de noch onbekende en onbevaarbaare Geweſten verder in te dringen? zullen we echter niet ſchroomen, ons Borientaalſch en Groenlandſch Wintergerecht, op zyn Hollandſch geſtooft en geſchootelt, den beſcheiden Lezer ſmaaklyk voor te zetten; enſchoon, niet tegenſtaande onze bekleumde hand naauwlyks beſtand is, door 't ſtremmen van

den

den inkt haare pen te beſtieren, nochtans trachten we met een waanloos begrip, dit gebrek voor te komen: doch onder beding, dat men 't alles t'eenemaal op den as van oordeel en ervaarenheit draaye.

Zyn we dan elders tot in den grond en tot den bodem deezer verhandelde ſtoffe niet genoeg doorgedrongen? 't is niet onze onkunde, maar 't wyffelend geval alleen te wyten, waar mede voornamentlyk deeze wetenſchap verzelt gaat, gelyk door onzen Schryver, in zaaken van de Viſſchery, met zyn redenerend onderwys word getoont; en hoe zuiver een oordeel hier toe vereiſcht word, nochtans verdient het, dat het op den wetſteen van ervaarentheit geſtreeken zy.

Om des Schryvers gedachten over dit onderwerp hier nevens uit te drukken, zoo zegt hy: „ dat, nademaal de Groenlandſche Viſ„ ſchery te bedienen, veele Jaaren zyn Ampt en Handteering is ge„ weeſt, hy zich oordeelde aan die kennis en wetenſchap des te meer „ verſchuldigt te zyn, als of hy een ander handwerk had geoeffent, „ of een onverſchillig beroep had waargenomen, dat hy, behalven „ zyn eige ervaarnis in deeze Viſſchery, naar veele zaaken, by oude „ en ervaaren Commandeurs heeft getracht naar een grondig onder„ zoek, verſcheide Dagregiſters, Hiſtoriën en Jaarboeken nage„ ſlagen, en bovenal met een naarſtige opmerking, alle merkwaar„ dige voorvallen, zich zelven bejegent, gaa geſlagen en in zyn „ Jaarlykſche Dagteekeningen op een byzondere wyze aangeteekent, „ om alzoo voor zich zelven een goed begrip van eigen bedryf en „ verrichting t'erlangen.

„ Toen hy nu door dit zyn onderzoek gewaar werd, hoe verdicht „ en beuzelachtig eenige Jaarboeken en Hiſtoriën over deeze ſtoffe „ ſchreeven, zulks 'er in 't minſt geen onderwys ter ervaarnis over „ deeze Viſſchery in 't algemeen meê verzelt ging; zoo dacht hem „ vreemd, in dit onderzoek noch nooit een volkomen beſchryving, „ niet alleen van een doorkneed en kundig Hiſtoriſchryver, noch „ ſlechts van een oud en ervaaren Commandeur gevonden te hebben, „ die getracht had, deeze voorname Viſſchery, eensdeels van ſom„ mige Jaarboeks feylen te zuiveren, en voornamentlyk anderdeels,

„ met

„ met zyne ervaarenheit eenige jonge Commandeurs ten onderwys
„ te dienen.

„ Men zou my (vervolgt den Schryver) wel te gemoet voeren:
„ dat deeze Visschery meer het geval onderheevig is, dan 't bedryf
„ der Bouwlieden, Hoveniers en Warmoeziers, of het wiskunstig
„ gedrag in d'*Arithmetica*, *Astronomie*, *Geometrie* en andere dierge-
„ lyke behandelingen en kunsten, die door oeffening konnen geleert
„ worden: in 't eerste, door waarneeming van zaaizoenen en tyden,
„ en in 't andere waar in de getallen en aaneenverknochte regels met
„ vrucht zyn waar te neemen; maar met de Visschery is 't geenzins
„ dus gestelt. Derhalven, hoe ervaaren men zy, zal men 't telkens
„ daar in zeer toevallig en veranderlyk vinden, zulks de ouden jaar-
„ lyks weder evenwys gelyk de jonge Commandeurs t'huiskomen,
„ konnende zich even min naar een gestelde regel schikken, dan aan
„ anderen een regelmaatig onderwys geeven, hangende alles van 't
„ geluk en 's Hemels zegen af.

„ Deeze voorwendsels hem niet onbewust, konden hem nochtans
„ niet voldoen, om alleen op 't bloot gezegde, volgens de sleur van
„ 't meeste gros, deezen slenter te volgen. Maar overdenkende welk
„ een Kapitaal hem onder zyn bestier werd aanvertrouwt, dies trach-
„ te hy zoo veel mogelyk een regelmatig en goed begrip van zyn ei-
„ gen doening te bekomen, zonder evenwel hier door, 's Hemels ze-
„ gen niet te wraaken, of zyn gedrag aan 't bloote menschelyk ver-
„ nuft te hechten, noch 'er zich ook t'eenemaal van t'ontrekken: 't
„ best handele men naar zyn eige meening, eveneens als in den Land-
„ bouw en meer andere bedryven van dien aart, alhoewel 'er den
„ groei en wasdom voornamentlyk van 's Hemels zegen afhangt; noch-
„ tans zoo is het waarneemen der zaaizoenen, 't ploegen, mesten en
„ meer andere bereidingen geenzins onnut, want de menschelyke
„ pligt en te werkstellig van zyn vernuft, gaat met dien zegen ge-
„ paart. Insgelyks is men gehouden zynen pligt verstandiglyk en
„ getrouw in de Weetenschap van de Visschery waar te neemen,
„ dies men 't onderwys niet t'eenemaal moet verwerpen, maar wel
„ toezien, dat men noch door onkunde, noch door achteloos ver-
„ zuim zynen pligt niet verwaarlooze, en echter deeze achteloos-

„ heit geenen glimp geeve, noch onder 's Hemels zegen ver-
„ bloeme.

„ Om nu deeze achteloozen hun verbloemd geweer uit de hand te „ wringen, en de noch jonge en alle leergierige Commandeurs met „ zyne ervaarenheit te dienen, is hy eindelyk te raade geworden, „ dit zyn ontwerp, in verscheiden jaaren by wyze van aanteekening, „ alleen voor zich zelven ontworpen, aan een ieder meê te deelen, „ in vertrouwen, dat het allen leerzuchtigen Commandeurs, Stuur- „ lieden, Harpoeniers en andere Bedienden ten nuttelyk gebruik zal „ dienen; en met deeze verwachting, dat het den ouden en ervaa- „ ren Commandeurs niet schaaden zal, maar hen aanleiding geeven, „ om de gebreken te helpen verbeeteren: als vindende nu reeds een „ schets, op welkers spoor een volkomen Beschryving op te maaken „ zy, deeze alom beruchte Visschery genoegzaam waardig.

„ Gelykerwys men dan veel nut uit de *Arithmetica* voor den Koop- „ handel weet te trekken, als ook uit de Wiskunst verscheiden Ma- „ thematische Weetenschappen, die volgens de kunst der Zeevaart „ den Stuurlieden niet weinig ten dienst zyn; zoo is hier uit blyk- „ baar, dat zodanige Mededeelders deezer wetenschappen, een lof- „ lyk werk hebben verricht, hunne gaaven voor 't gemeene welzyn „ opofferende. Maar wat onze Visschery aangaat, is 't nochtans „ kennelyk genoeg, dat 'er in een welgeoeffende kennis door 't wel „ handhaven der Visschery zodanig een voordeel steekt, zulks 'er „ veel menschen deel in hebben; voornamentlyk die van de Scheeps- „ bouwery bestaan; Uitreeders van Schepen; Leveraars van Leef- „ tocht en Scheepsbehoeften; Vervaardigers van Gereedschappen „ tot de Walvischvangst; Traan- en Baardekopers; Arbeiders, „ Sjouwers, Schuitevoerders, en wat meer is: een groot getal Com- „ mandeurs, Harpoeniers en andere Scheepsbedienden en Matroo- „ zen, die jaarlyks hun gewin op de Neering deezer Visschery zoe- „ ken en voor een groot gedeelte daar uit bestaan.

„ Deeze redenen overweegende, vond hy zich bewoogen, zyn „ ontwerp ten dien einde op te maaken, zulks 'er een ander opmer- „ kend oeffenaar eenig genot van te verwachten hadde.

Dus mogt nu deeze vrucht wel niet geheel vruchteloos wezen, naardien den toeleg alleen tot onderwys is aangelegt, en ook om te

die-

dienen, waar voor men zich te wachten heeft. Dies loopt dan het verlangen, om onzen Landaart dienst te doen, zynen draf, nademaal wy ons verbeelden, dat de ervaarnis, de beste Schoolmeesteresse, te beeter schoolgeld aan hun verdienen zal; en zulks te meer: vermits 'er den rook uit voort komt, waar van der Kooplieden Schouw kan rooken. Hierom is 't, dat wy geneegen waren, om dit werk, alhoewel in zich zelven, de Visschery alleen raakende, genoeg voldongen, met verscheiden keurlyke zaaklykheden te verryken, vervattende in zich een Historische Beschryving van alle deeze Noordere Gewesten, gemeenlyk onder den naam van Groenlandt bekent; en om hier toe te geraaken, vertoonen we vooraf, Inleidingsgewyze, een schets van alle de Kust- en Landtontdekkers, zoo sedert eenige eeuwen zich in dien hachlyken arbeidt hebben afgeslooft. Nadat wy dan ter onderzoek van eenige Oud- en Nieuw-Groenlandsche Historiën en zaaklykheden van een keurlyk gewicht getreeden zyn; wenden wy 't naar Yslandt, welkers aloude gedenkenissen worden opgeslagen en ontvouwen, en zoo veel mogelyk allen bygeloof voordachtelyk ter zyden geschooven: want wy vervaaren ons nooit voor den stem der schimmen, vermits der Geesten gewoonte is, niet dan binnens monds te prevelen, welker praatjes wy luttel achten, en daarom niet na vertellen, gedachtig, dat 'er niet weinig toe behoort, Lieden van onzen Landaart by den neus om te leiden, wanneer ze oogen in den nek hebben. Dus hebben we ons dan zoo veel mogelyk door de verwarring van een mengelmoes deezer Borientaalsche of Noordsche Gebeurtenissen gered, en 't hinken onzer penne, door Schryvers doordringende van oordeel doen steevigen, schoon wy niet ang voor den arbeidt en 't Hoofdbreeken waren. Ook hebben we den Beminnaars van Boekoeffening ten dienst, zoo nu en dan waar 't pas gaf, eenige aanmerkelyke zaaken met verscheiden keurlyke stoffen verzelt, als bloemschakeersels tusschen beiden in gelast, hunne opmerking wel waardig.

Na de verhandeling van Yslandt, stevenen wy naar het van ouds zeer Vischryke Spitsbergen; Vischryk zeggen we, nademaal 't 'er eertyds voor de Visschery zoo wonder wel slaagde, dat men maar slechts Schepen derwaarts uit te rusten had, wilde men die vol en zoet met eene schoone laading van smeerige, doch echter goed voor-

deel

deel opbrengende traanstoffe, binnen vier Maanden de Maas en 't Y weder zien opzeilen. Zedert de ontdekking van dit Eilandt, heeft 'er vervolgens de Groenlandsche Visschery haaren aanvang genomen, en met een gezeegenden voortgang, jaarlyks schatten den Vaderlande toegebragt, waar door de Reedery krachtig gestyst, onderling een welgeordende Maatschappy aanging, die nochtans door beurtwisseling der Waereldlyke onzeekerheden allenks wederom gezwakt en geen kleine haapering onderheevig werd, tot men eindelyk alle haare kostbaare toebereidselen, in dit guure Gewest gestigt, met den loop- en de koersverandering der Visschen, door 't greetig vervolgen veroorzaakt, wederom sloopte.

't Zelfde lot viel mede de Visschery aan Jan Mayen Eilandt te beurt; daar 't anders niet min Vischryk dan te Spitsbergen was, waar door men toen genoodzaakt werd, de Zeevisschery voor eerst ter hand te neemen, en vervolgens zich in 't Ys te waagen, te vooren meer dan de Ciciliaansche *Charybdis* en *Scylla* geschouwt.

Hoe deeze Ysvisschery hedendaags noch in zwang gaat en best dient waargenomen, toont onzen Schryver doorgaans vernuftelyk, wanneer hy zyne redeneering met de ervaarenheit gepaart, dus onderwysgeerig voorstelt, dat alleen een naauwkeurige achtgeeving veel vermag, om de zwaarigheden die zich somtyds in de Visschery opdoen, uit den weg te ruimen; want zich alleen maar op het spoorloos geval vertrouwende, zullen 'er telkens zodanige onverwachte wederwaardigheden zich opdoen, dat men naauwlyks weet hoe zich in deeze ongelegentheden te redden, en zyne zaaken ten besten van de Reedery aan te leggen. Word men dan allenks door een geduurige oplettendheit ervaarender, zal deeze ervaarnis veeltyds in diergelyke ongelegenheden wonder wel te pas komen.

Naardien nu den Schryver voornamentlyk zich daar op toegelegt heeft, deezeberuchte Visschery met zyn ontwerp, uit een lange achtgeeving gebooren, gelykerwys met zodanig een yver te dienen, als hy die by zyne noch frisse en jeugdiger Jaaren in Persoon als Commandeur getrouwelyk gedient had; zoo vonden we ons deswegen ingewikkelt, dit zyn ontwerp, op zyn Zeemans opgestelt, als zich 't best op zyne gewoone Hanteering verstaande, waar in wy hem verre boven 't gemeene bereik van anderen zyns gelyken geoeffent gevonden

den hebben, doorgaans wegens den trant van zyne ſchryfaart wat te verſtellen, zonder nochtans in 't minſt de zin van zyne gedachten te quetſen; want woorden zyn zwaaibaar, doch de zin moet pal ſtaan, nademaal ze geen vreemde uitlegging veelen wil; dat dan al vry wat moeiten in had: naardien zyne redenneeringen vraag- en antwoords gewyze waren ingeſtelt, die wy noodzaaklyk op een andere leeſt ſchoeijen moeſten, om al 't zaakelyke in een aaneenſchakelende redenvoering over te brengen, nademaal het beſtek, zoo als 't door onzen Schryver ontworpen lag, ons in die geſtalte niet dienen kon, vermits 'er een gantſch ander maakſel uit ſtond gebooren te worden. Dies worſtelde in 't overleg de rede, volgens onze keur, met de verkooren zinlykheit en ſchikking, tot 'er eindelyk deeze onze verhandeling uit ontſprooten is, die wy nu onder den Tytel van BLOEYENDE OPKOMST DER ALOUDE EN HEDENDAAGSCHE GROENLANDSCHE VISSCHERY onzen Landsgenooten mededeelen: een Werk, voornamentlyk de Groenlandſche Viſſchery behelzende, welker ſtoffe niet alleen nieuw is, en nooit te vooren beſchreeven, maar ook voorbedachtelyk naar waarheit zodanig ingeſtelt, dat 'er in 't minſt geene verdichte en beuzelachtige zaaken noch opgepronkte zwetſeryen mede vermengt zyn.

Gebruik dan des Schryvers en onzen Arbeid ten nutte, 't zy die in opvolging van eigen oeffening in zyn beroep ten dienſte van de Viſſchery word aangelegt, 't zy dat zich eenige Belanghebbers daar in bevoordeelt vinden; behalven dat Beminnaars der Letteren, zoo wy ons verbeelden, in 't leezen van deeze Verhandeling, nooit van dien aart hen voorgekomen, mede zich vergenoegen zullen: ten wiens dienſte voornamentlyk, wy achter deeze afhandeling, ons door den Schryver en een voornaam Liefhebber de ſtoffe daar toe ter hand geſtelt, noch een nagerechtje te voorſchyn brengen, zodanig beſauſt en toebereid, dat het hen den weetluſt niet ontſmaakelyk verzadigen zal, vermits men 'er een volkomen bericht van de uitruſting ter Groenlandſche Viſſchery vind aangeteekent, waar nevens men mede al het Scheepsleven geduurende deeze Viſſcheryoeffening naar waarheit beſchouwen kan. Maar vermits de eerſte Druk is greetig uitverkocht, zoo hebben de Boekverkopers *P. van Thol* en *R. C. Alberts* (het recht van de Copy by inkoop eigen geworden) deezen

tweeden Druk ter Persse gelegt, by welke gelegenheit wy het Werk met verscheiden aanmerkelyke en welweetenswaardige zaaken van het Groenlandts en Straat-Davis Geweft, sedert den tydt van den eersten Druk tot onze ervaarnis gekomen, vermeerdert hebben: naardien 'er zich Jaarlyks nieuwe ontdekkingen hebben opgedaan, en voornamentlyk nu de vaart naar de Straat-Davis sedert eenige Jaaren zoo krachtig is toegenomen. Het zoude nochtans ons te liever zyn geweest, indien de stoffe zodanig een uitbreiding hadde vereischt, dat we daar uit een byzonder Boekdeel hadden konnen op maaken, om voor een tweede Stuk van 't Werk te dienen; maar overzulks ons ten dien einde het wezentlyk daar toe ontbrak, hebben we geoordeelt om het Werk echter allenks tot een volmaakter staat te brengen, het zelve deezen Druk in te lyven; twyffelende teffens niet of deeze vermeerdering zal ons oogmerk ten dienst onzer Landtsgenooten strekkende, in alles voldoen. Noch hebbenwe om des Lezers weetlust verder te voldoen, achter dit Werk een kort Vertoog van de Terreneufsche Bakkeljaau-Vangst gevoegt, waarin men de behandeling van de Terreneufsche Bank- en Kust-Visschery duidelyk en beknopt afgeschetst vind. Hier mede wenschen wy den Gunstigen Lezer alle heil, en zullen ons onder zyn bescheiden oordeel, deezen onzen arbeid getroosten, met te toonen dat wy zyn:

Zynen bereidwilligen Dienaar

A. MOUBACH.

Korte

Korte inhoudt der

HOOFDTSTUKKEN.

IV. HOOFDT-

IV. HOOFDSTUK.

V. HOOFDTSTUK.

VI. HOOFDTSTUK.

VII. HOOFDTSTUK.

VIII. HOOFDTSTUK.

IX. HOOFDTSTUK.

X. HOOFDTSTUK.

XI. HOOFDTSTUK.

XX. HOOFDT-

VIII. HOOFDT-

BLOEI-

BLOEIJENDE OPKOMST

Der Oude, en Hedendaagſche

GROENLANDSCHE

VISSCHERY.

EERSTE DEEL.

INLEIDING.

Handelende van de eerſte Kuſt en Land-Ontdekkeren in 't algemeen.

'T ZAl niet onbehaaglyk zyn, een kort Vertoog te doen, over de zeeghaftige Onderneemingen en Ontdekkingen ſedert eenige eeuwen naar veele Geweſten der Waereld gedaan, en zoo roemwaardig en kloekmoedig uitgevoert, waar onder die, naar de afgeleegen en onbekende Noorder-Geweſten, niet min dan alle anderen uitmunten. Meerendeels hadden ze geenen anderen grondſlag, dan daar door den Koophandel allerwegen uit te breiden, en 't zy met beſchaafde of onbeſchaafde verre afgeleegen Volkeren zodanig eene gemeenſchap aan te gaan, waar door niet alleen eigen nut en voordeel wierd beoogt, maar ook den wederzydſchen bandt van oprechte vriendſchap gelegt, om allenks eene menſchelyke t'zamenleeving op te rechten.

Oogmerk waarom de ontdekkingen van onbekende landen wierden ondernomen.

Niets nuttelyker was er dan voor 't Gemeen, als dat men naaukeurige en ſchrandere ontworpen Reistogten ondernam, en ook te gelyk niets moeyelyker voor de eerſte Onderneemers van de zelven, nademaal 'er zoo veele bequaame en noodige hoedanigheden wierden toe vereiſcht. Genoegzaam moet men bekennen, dat het byna onmooglyk is, in een Perzoon, hoe ervaaren hy zy, alle de vereiſchte wetenſchappen te bezitten, die tot zodanig een

Hodanigheden in den Ontdekker vereiſcht;

een Onderneeming van nooden zyn, te weten: dat hy de Historikunde, Starrekunde, Aardklootkunde, Zee- en Waterkunde, Zedekunde, Koophandel enz grondig verstaa.

die veeltyds gebrekkelyk waren,

Hierom is 't dat meest alle de Onderneemers deezer Reistogten, de noodige bequaamheit niet bezeeten hebben, om hunne Ontdekkingen met zodanig een vrucht te doen, als wel het oogmerk hadde vereischt; en om welker reden zy zich dan blootelyk vergenoegen met zodanige zwakke berichtgeevingen van hun bedryf, dat 'er veel onnoodige zaaken, en die somtyds noch tegenstrydig zyn, door hen worden opgeteekent, alleen door een gebrek van naaukeurigheit, met hunne onkunde verzelt.

en daarom verbeetert wierden.

Om hier in te voorzien, heeft men deeze gebreklykheit door een nader onderzoek trachten te verbeeteren; waar aan voornamentlyk gearbeid hebben: *Ramusius*, *de Bry*, *Hackluit*, *Purchas*, *de Laat*, *Thevenot* en meer anderen; die, 't zy zelf ter deezer Ontdekking hebben uitgeweest, of naaukeurig de berichten van verscheiden Ontdekkeren ingezien, en ons zeer nuttelyk hunne byeen verzaamelde schriften nagelaaten.

Vinding van 't Kompas;

Sedert de Ontdekking en uitvinding van 't Kompas, heeft *Jean de Betencourt* in den aanvang van de vyftiende eeuw de Kanarische Eilanden ontdekt, en dit was de eerste aanmerklyke Reistogt, die dus verre op den Atlantischen Oceaan naby de * Noorder Keerkring wierd gedaan.

Wat voordeel daar uit ontsprooten is.

Vervolgens deeden de Portugeezen en Kastiliaanen verscheiden Reistogten op den zelfden koers, en ontdekten langs de Afrikaansche Kusten eenige Eilanden in den Oceaan. *Bartholemi Diaz* geraakte *Cabo de Bona Speranca* ten einde deezer gemelde eeuw te boven, en bezocht de Kusten ten Oosten van Africa. *Vasco de Gama* nam insgelyks deezen koers, en hunne Navolgers zyn tot de Oostelykste eindpalen van Asië doorgedrongen

Een Nieuwe Waereld, door *Columbus* ontdekt;

De roemruchtige *Christoffel Columbus*, stak in den jaare 1492 ter ontdekking van de Nieuwe Waereld, onder de uitrusting van Koninginne Isabella naar de Kanarische Eilanden over; en het naar 't Westen wendende, ontdekte hy de Eilanden *Cuba*, *Espagnola*, de *Caribes*, *Guardeloupe* en *Jamaica*. Van daar steevende hy vervolgens naar de vaste Kust, en ontdekte een gedeelte Lands

door

* Tropicus Cancri.

door de Indianen van dien Landaart, *Paria* genoemt. *Alonzo Ninus* volgde dit spoor. Insgelyks *Alonzo d'Ojeda*, en *Americus Vespatius*. *Pinzon* ontdekte in 't jaar 1499 eenige Zuiderdeelen. *Alonzo Fogueda* en *Diego Nicueza* leiden de eerste grondt van Regeering in deeze Nieuwe Waereld, door den Kastiliaanschen Koning daar toe afgevaardigt. Insgelyks waren *Anciso* en *Lopez d'Olano* gelast, *Karthagena*, *Nuestra Senora de la Vittoria*, *Nombre de Dios*, *Dariën* enz. in bezit te neemen. Alle deeze Opperhoofden, geraakten eerlang onderling oneens, 't zy wegens de uitgestrektheit van hun bestier, 't zy om de greetigheit naar schatten, die deeze ontdekte Gewesten uitleeverden; zulks het weinig scheelde of de Kastiliaanen zouden de vrucht hunner ontdekkingen eerlang wederom verwaarloost hebben. *Vasco Nunes de Balboa*, een der aangestelde Opperhoofden, de gunst des Konings verlooren hebbende, besloot door nieuwe Ontdekkingen zich weder in de zelve te wikkelen; dies drong hy Landwaart in tot aan de Zuidzee en de Golf van *St. Michel*. Hier moest hy en de zynen niet weinig gevaar bezuuren, vermits hun den leeftogt nevens andere noodzaaklykheden op 't alleronverdraaglykste ontbrak. Gelykerwys de Fabel van *Midas* getuigt, die alle bedenkelyke rykdommen voor zyn grootste goedt verkoor, en echter den doodelyken honger smaaken moest; door den hoogdraavenden Dichter L. Rotgans in zyne Zedelessen dus krachtig uitgebeeld:

Waarin hem veele andere nagevolgt zyn, om deeze ontdekking verder uit te breiden.

Hy hadt den rykdom voor zyn grootste goedt verkoren.
Geef, zegt hy, dat al 't geen ik raake in gout verkeer'.
Maar hoe verging den Vorst dat onbedacht begeeren?
Gansch qualyk: Want de maag kon geen metaal verteeren.
't Geschenk was doodelyk dat hem de Wyngodt gaf.

Sebastiaan Cabot een Venetiaan, door zoo veel welgelukte ontdekkingen bekoort, ruste twee scheepen uit; vertrok uit de Havens van Engelandt, en steevende tot op 55 Graden Noorder breete. *Pedraria d'Avila* werd voor algemeen Bevelhebber der Nieuwe Waereld uit Spanje afgevaardigt. Hy benaarstigde zich in 't bevaaren van de Zuidzee, ten dien einde eenige

Een algemeene Landvoogd naar de ontdekte Nieuwe Waereld gezonden.

sterkten opwerpende. *Gaspar de Morales* door dien zelfden Bevelhebber afgezonden, trok over 't gebergte naar de Zuidzee. Veele Hoplieden *de Morales* op deezen togt gevolgt, beroofden den Indiaanen van alles, op een geweldaadige en barbaarsche wyze, maar deezen Landaart, om zich te wreeken, in hinderlaag gelegen, ontweldigde den Spanjaarden wederom van den geroofden buit.

Onlusten onder deeze nieuwe Regeering ontstaan.

Juan Solisco en *Juan Ponce* met eenige manschap op ontdekkingen uitgezonden, werden byna ter zelver tydt door de *Karibaanen* overrompelt, en door hunne greetige ingewanden verslonden. *Vasco Nunez* voorhebbende ten Zuiden nieuwe ontdekkingen te doen, om zich het juk van *Pedrarias* t'ontrekken, werd, midlerwyl den tegenwind hem te vertrekken ophield, eerlang aangehouden, en gedoemt het hooft te verliezen.

Midlerwyl het zich dus in de eerste ontdekkingen der Indiën onder de Spanjaarden toedroeg, had *Ferdinand Magellaan* een Portugees, eenen weerzin tegen Koning *Emanuël*, zyn Heer en Meester opgevat; dies vertrok hy naar 't hof van Spanje. Hy bood zynen dienst deezen Monarch aan, om de waereld rond te zeilen, en d'ontdekking der Spesery Eilanden te voltrekken.

Ferdinand Magellaan gaat insgelyks op ontdekking uit. Vind de Straat *Magellaan* naar hem genoemt, en zeilt vervolgens den Aardkloot rond;

Karel den vyfden was 't die hem van vyf schepen voorzag, door een manschap tweehondert en vyftig sterk verzelt; hier mede vertrok hy in den jaare 1519 van Sevilje. Nadat hy vergeefs getracht had de Rivier *de La Plata* door te steevenen, overwinterde hy in de haven *St. Juliaan*: vervolgens zette hy zynen koers voort, vond eene Straat die gemeenschap met de Zuidzee had, en men van toen af de *Straat* van *Magellaan* noemde. Dus was hy de eerste der Europianen die den Atlantischen Oceaan tot in de Zuidzee doorsteevende, en deeze zee overstak, den gantschen Aardkloot rond zeilde, by de Moluksche Eilanden aanquam, vervolgens *Cabo de Bona Esperança* voorby loopende; zulks deezen togt in den tydt van drie jaaren voltrokken wierd. Dit spoor door verscheiden anderen gevolgt, werd eindelyk in den jaare 1539, door deeze voornoemde Straat, *Peru* ontdekt.

waar in hem *Draak* navolgt.

Vervolgens ondernam *Francois Draak* in 't jaar 1577 zyne beruchte Reistogt rondom den Aardkloot met vyf scheepen. Hy stelde koers door de *Straat* van *Magellaan* naar *Peru*, van daar

naar

naâr *Mexico*, *California* enz. en keerde weder, door de Ooſt-Indiën, *Cabo de Bona Eſperanca* omvaarende, naar Engelandt. In 't overſteevenen van de Zuidzee, werd *Draak*, door ſtorm, van *Winter*, zyn gezelſchap afgeſcheiden; *Winter* ſtak toen de eerſte weder te rug over de Zuidzee, en quam door de *Straat* van *Magellaan* wederom in den Atlantiſchen Oceaan.

Na verſcheiden gedaane togten door deeze gemelde Straat, werd in den jaare 1584 Koning Philips de tweede door *Sermiento* geweldig aangezogt, om in de *Straat Magellaan* Sterktens te bouwen, en 'er een Volkplanting op te rechten, zulks daar door den doortogt van vreemde Natiën geweert wierde: Maar door ſchipbreuk, hongersnoodt, en mooglyk ook door d'onmenſchelykheit der *Patagonen*, werd deeze onderneeming geſtuit, in weerwil van de poogingen door den Hertog van *Alba* daar toe aangewend. Voorneemen om den doortogt van deeze Straat te hinderen, 't welk vruchteloos afloopt.

Thomas Candis was de derde, die gelukkig in den jaare 1586, in den tydt van twee jaaren en twee maanden den Aardkloot rond zeilde, waar over *Magellaan* en *Draak* ruim drie jaaren hadden toegebragt. Derde togt door *Candis*.

Om nu tot onze Landsgenooten over te gaan; *Olivier van Noord* was 't, die in den jaare 1598 de vierde Reistogt rondom den Aardkloot deed. Zyn Opperſtuurman was een Engelsman, *Melis* genoemt, die *Candis* te vooren in zynen togt verzelt had. Van *Noord* hield de zelfde koers als *Magellaan*, *Draak* en *Candis* te vooren gehouden hadden, en quam na drie jaaren wederom in 't Vaderlandt aan te landen. Vierde door *van Noord*.

In den jaare 1598 ſtak de Vloot van *Van der Hagen* in zee, verzelt van *Jaques Mahu*, *Simon de Cordes*, *Sebald de Weert* enz. wiens Opperſtuurman *Willem Adamſz.* was, doch moeſt, in de Straat gekomen, veel uitſtaan. Tot aan den mondt van de Straat gevordert, wende men 't Zuidwaarts, wanneer *Sebald de Weert* de Eilanden ontdekte, ſedert met den naam van *Sebalds Eilanden* bekent.

De vyfde Reistogt rondom den Aardkloot, werd in den jaare 1614 voltrokken door *George Spilbergen*, als Opperhoofdt van zes Hollandſche ſchepen, waar mede hy de *Straat* van *Magellaan* doorſteevenende, over de Zuidzee in Indiën quam, Vyfde door *Spilbergen*.

 en

en na een togt van drie jaaren weder in Hollandt aanlande.

Verscheiden ontdekkingen der Nederlanders. Vervolgens hebben de Nederlanders verscheiden ontdekkingen ten Zuiden de *Straat Magellaan* gedaan, en aan die Landstreeken deeze namen gegeeven: als 't Landt van *Tasman*, *Diemenslandt*, *Nieuw Zeelandt*, *Nieuw Hollandt*, *Karpentaria* en *Nieuw Guineë*, insgelyks aan de Bayen, Kaapen en Rivieren, en zulks van den † Evenachtslyn af tot op 44 Graaden Zuider breete.

Kusten van 't onbekende Zuidland ontdekt; Zeer groote ontdekkingen hebben de Nederlanders sedert aan de Kusten van 't onbekende *Zuidlandt* gedaan, die echter voor 't Algemeen niet in 't ligt zyn gekomen. *Dirk Rembrantsz.* heeft een beknopt verhaal in 't licht gegeeven, van een Reistogt door *Abel Jansz. Tasman* 1642 naar 't onbekende *Zuidlandt*, ten Zuiden *Nieuw Hollandt* en van *Diemenslandt* gedaan. Aanmerklyk is 't, dat alle die rondom den Aardkloot hunnen togt volvoert hebben, geduurig door de *Philipynsche* of door de *Moluksche Eilanden* in de Oost-Indiën gekomen zyn; mogelyk dat deeze lange aaneenschaakeling van Landen, die zich schynen byna van den Evenachtslyn tot de 50 Graaden Zuider breete uit te strekken, den doortogt zuidelyker gehindert heeft, waarom dan gemeenlyk de koers door de Zuidzee naar de *Eilanden van Salomon*, of de *Ladrones* genomen wierd.

Insgelyks verscheiden Eilanden ten zuiden Magellaan. In den jaare 1615 was 't, toen *Cornelis Schouten* van *Hoorn*, en *Jaques le Maire* de zesde Reistogt rondom den Aardkloot ondernamen, een nieuwe koers ten Zuiden de *Straat* van *Magellaan* naar *Terra del Fuego* neemende, die zy ontdekten en gelukkig volbragten. Door deezen genomen koers, passeerdenze en ontdekten de *Sebalds Eilanden*, *'t Staten Landt*, *Mauritius Landt*, *Barnevelds Eilanden* enz. en 't is omtrent de *Kaap Hoorn* op 57 Graaden Zuider breete, dat ze een nieuwe doortogt naar de

en de Straat Le Mair. Zuidzee vonden; die sedert de *Straat Le Mair* genoemt is. In deezen Reistogt gaven ze aan veele Landen en Eilanden namen, en keerden toen weder als de anderen door de Oost-Indiën naar hun Vaderlandt, nadat ze twee jaaren en agtien dagen op deezen togt hadden toegebragt. Deeze doortogt gemaklyker en zeekerder gevonden hebbende, dan die van *Magellaan*, zonden 'er de Staten Generaal in den jaare 1623 een Vloot van elf schepen der-

† Linea Equinoctialis.

derwaarts, waar van in de verzameling der Vojagien door de Oost-indische Compagnie gedaan, genoegzaam bericht gegeeven word.

François Pelsart, Bevelhebber van 't schip Batavia, in den jaare 1629 uitgevaaren, en op 28 Graaden Zuider breete gekomen, stiet ongelukkig met zyn schip op de *Abrollos* of *Houtmans Klippen*, dies nam hy zyn toevlugt op een schip ter berging van zyn overgebleeven volk. Zy staken dan eindelyk weer in zee, en quamen in 24 dagen over de Zuidzee, tot aan 't Eilandt door de Hollanders *Toppers Hoetje* genoemt. Togt van *Pelsart* om den Aardkloot.

Vervolgens in den jaare 1643 nam *Brouwer* een anderen koers, om een doortogt naar de Zuidzee te vinden. Deeze doortogt is ten Oosten van de *Straat Le Mair* ontdekt, en sedert die van *Brouwer* geheeten. Volgens 't bericht van verscheiden Nederlanderen, die hier naauwkeurig acht op hebben geslagen, zoo vertoont zich het zuidelyke gedeelte van *Magellaan* onder den naam van *Terra del Fuego* bekent, als een verzameling van veele Eilanden die deeze Straaten uitmaaken, alwaar beide deeze Zeën gemeenschap vinden. *Brouwers* ontdekking.

Als Koning Karel de tweede, de Hertog van Jork, namaals Koning Jacob de tweede en veele Engelsche Edellieden, besflooten om de Kust van *Chili* nader t'ontdekken, gaven ze in den jaare 1669 twee schepen onder 't bestier van *Jean Narborouch*; hy quam in 't jaar 1671 weder te rug, hebbende meer dan twee jaaren op zee geweest, en de Straat gints en herwaarts gepasseert, geduurig de kusten van *Chili* en die der *Patagones* volgende. Zyne waarneemingen op deezen togt, zyn naaukeuriger dan alle anderen die voor hem deeze kusten bevaaren hebben. *Narborouch* op ontdekking uitgezonden.

In den jaare 1680 en 1681 ondernam Kapitein *Scharp* verscheiden hagchelyke togten, bevaarende veele Eilanden en Kusten van de Zuidzee. In zyne te rugreize, alle hoope van de Straaten van *Magellaan*, *Brouwer* en *La Mair*, te zullen bereiken, verlooren hebbende, werd hy genoodzaakt een langer weg ten Zuiden in te slaan dan de *Kaap Hoorn*. Hy bereikte dan deeze gewesten tot op 60 Graaden Zuider breete, en vond 'er veele Eilanden met Ys bezet, insgelyks veel Sneeuw, en verscheiden Walvisschen. Nadat hy zich een weinig aan een klein Eilandt opgehouden had, 't welk hy 't Eilandt *Duc de*

Jork

Jork noemde: steevende hy byna agthondert mylen ten Oosten en zoo vervolgens ten Westen. 't Eerste Landt 't welk hy in drie maanden ontdekte, werd door hem 't Eilandt *Barbados* geheeten. Alle deeze Landen rondom de Straaten *Le Mair* en *Brouwer* bestonden uit Eilanden zich wyd en breed ten Zuiden uitstrekkende, 't welk ook met het gevoelen der meeste Onderzoekeren overeenkomt.

Woods naaukeurige ontdekking; Sedert deeze onderneemingen zyn veele Engelsche schepen door de Straat *Magellaan* en boven de *Kaap Hoorn* in de Zuidzee gekomen. Om de scheepstogt van Kapitein *Wood* niet over te slaan: hy zeilde door de *Straat Magellaan* in 't jaar 1670 tot in de Zuidzee; hy heeft de plaatsen door hem bezocht naaukeurig beschreeven, en de Eb en Vloed naau acht geslagen; ook heeft hy op alle aanmerkenswaardigheden waar hy passeerde acht gegeeven. als mede die van *Cowley*. Hier dient ook niet vergeeten te worden het bericht van Kapitein *Cowley*, die in 't jaar 1683 zyne Reistogt rondom den Aardkloot aanvaarde. In de Zuidzee gekomen, vond hy 'er een groot getal Walvisschen, en gaf aan eenige ontdekte Eilanden namen. Hy passeerde, niet door de *Straat Magellaan*, noch door die van *Le Mair*, maar nam zynen koers door deeze die Kapitein *Scharp* in 't jaar 1681 ontdekt had, wanneer hy zyne te rugtogt uit de Zuidzee neemen wilde. Hy bereikte zynen koers op 60 Graaden 30 Minuten Zuider breete, loopende vervolgens Noorden ten Oosten tot op 40 Graaden Zuider breete, alwaar hy zich by Kapitein *Eaton* voegde. Zy gaven de Eilanden die zy zagen en ontdekten, verscheiden namen, neemende vervolgens ieder zynen byzonderen koers.

Dampiers Reizen en ontdekkingen aangemerkt. De beruchte Kapitein *Dampier* begon zyne Reistogten in den jaare 1679; deeze togten zyn naaukeurig beschreeven en ook zeer geacht. Hy beschryft de Landen door hem bevaaren, en insgelyks de Kusten, Havens en Bayen van *America* en d'Indiën, als mede die van 't onbekende *Zuidlandt*, zonder dat hy in de aanmerking van de Natuurkunde, Zeden en Handel deezer Landen nalaatig is.

Die van *Beauchesne* onderneomen. Onder 't Bevel van Kapitein *Beauchesne*, rustten in den jaare 1698 en 1699 de Fransen twee scheepen te Rochel uit. Beide naar de Zuidzee afgevaardigt, passeerde *Beauchesne* de Straat *Ma-*

Magellaan, ontdekkende eenige Eilanden en Landen daar omtrent. Hy steevende in 't wederkeeren in 't jaar 1701 boven de *Kaap Hoorn* op 58 Graaden 15 Minuten gelegen, en zulks in een gewenscht zaizoen.

'tLust ons nu, tot ons voorgestelde oogmerk wat nader te komen, om kortelyk in de zelve tyd-orde, de scheeps-togten ten Noorden voor te stellen, gelyk die vervolgens Noordoost en Noordwest derwaarts ondernomen zyn. Ontdekkingen naar 't Noorden gedaan.

't Was dan in den jaare 1380 dat twee ryke Venetiaanen, *Nicolaas* en *Antoni Zeni* van *Gibralter* naar *Vlaanderen* en *Engelandt* t'zeil gingen; maar een zwaare opkomende storm verzette zodanig hunnen koers, datze op de Kusten van 't Noorden in de Yszee omtrent *Yslandt* en *Groenlandt* vervielen. Door *Zeni* in d'Yszee vervallen,

Jean en *Sebastiaan Cabot* mede Venetiaanen, vertrokken in den jaare 1497 door last van Koning Henrik den zevenden, uit *Engelandt*. Op hun wederkomst gavenze van hunnen togt bericht, en vertoonden in een Kaart de strekking van eenige Amerikaansche Landen Noordoost gelegen; ook voerdenze vier Persoonen van dien Landaart met zich. In 't jaar 1553 zocht *Hugh Willougby* een doortogt ten Noordoosten, liep omtrent hondert en zestig mylen Noordoost van *Seynam*, op zeventig Graaden Noorder breete geleegen. 't Scheelde weinig of hy zou aan *Nova Sembla* en aan *Groenlandt* aangeland zyn, had hem de koude en 't ys niet wederhouden; hy nam toen zynen koers Zuidelyker, tot aan *Arzina* een Rivier in *Laplandt*, alwaar deezen Zeeheldt met zyn Scheeps-volk in 't schip, door de uitgestaane koude afgemat, in 't voorjaar dood gevonden wierd. *Cabot* op ontdekking uitgezonden; en *Willougby* om een doortogt ten Noorden te zoeken.

't Was in den jaare 1556 dat *Steven Burrouw* een doortogt naar Indiën ten Noordoosten zoekende, tot op 80 Graden 7 Minuten breete gevordert was. Hy steevende tot aan *Nova Zembla*, en naar het scheen quam hy in *Groenlandt* aan te landen, als uit de hoedanigheit van 't Landt, de gesteltheit van 't Ys en den aart der Vogelen, uit zynen brief gebleeken is. *Burrouw* onderneemt het zelve,

Martin Forbischer deed in den jaare 1576, 1577 en 1578 drie verscheiden Reistogten, om ten Noordwesten een doortogt te vinden. Hy ontdekte veele groote Zeeboezems, Bayen, Eilanden, Kapen en Landstreeken die een zeer groote *Straat* uit- en *Forbischers* verrichting ten dien einde uitgevoerd.

 maak-

maakten. Hy noemde alle deeze onderscheiden plaatsen. Zyn Scheepsvolk bragt veele blinkende *Markassieten* mede, die de Goudsmeden te Londen voor ongezuivert goudt aanzagen. Dien zelfden *Forbischer*, vond 'er eenige Bewooneren deezes Lands aan den oever van de Straat naar zynen naam genoemt; hunne Kanoos waren uit huiden van Zeekalveren gemaakt, behalven de kiel die van hout was. Zy handelden met Zalm en andere visch. In hunne hutten vond men veele roode boontjes, gelykende naar deezen die men in *Guinée* vind.

Pet en Jakman passeeren de Waigatz.

Arthur Pet en *Karel Jakman* doorsteevenden in 't jaar 1580 deezen Oceaan ten Noorden, en passeerden de *Straat* van *Waigatz*, stelden koers ten Oosten van *Nova Zembla*, zoo lange hen 't ys niet hinderlyk was; maar geen kans ziende verder door te geraaken, wendenze hunne stevens in 't laatst van 't jaar.

Gilbert ontdekt Terre-neuf, recht 'er een Visschery op.

In 't jaar 1583 ging *Humphrey Gilbert*, op aanporring van den Secretaris van Staat *Walsingham*, naar *Nieuw Foundlandt* of *Terre-Neuf* t'zeil, en quam in de groote Rivier *St. Lourens* te *Canada* aan te landen. Hy nam in den naam van Koninginne Elizabet bezit van dit Landt, en rechtte aldaar de beruchte Bakkeljau-Visschery van *Terre-Neuf* op.

Joan Davis onderneeming, hoe die uitviel.

Joan Davis had in den jaare 1585 last eenen doortogt ten Noordwesten te zoeken, en boven de Straat van *Forbischer* te steevenen. Hy deed dan veele ontdekkingen, in *Hackluit* en *Purchas* te vinden. *Davis* steevende driewerf naar 't Noordoosten. Geduurende zyn verblyf aan de *Kaap Desolation* vond hy 'er veel Peltery en Wolle, naar die van *Castors* gelykende, waar tegen hy met de Inwooners deezes lands eenige kramery mangelde. Zy bragten hem mede veele wilde beeste Huiden, witte Hazen, eenig Koper, Schelpen, enz. Hy vond 'er op de Rotzen een Heestergewas, welkers vrucht, een sap uitleeverde, naar dat der kruisbessen gelykende. 't Is mogelyk de *Cranberry* van *Nieuw Engelandt* geweest, die men insgelyks *Bearberry* noemt, zulks de Beeren zeer greetig naar deeze bessen zyn. *Josselin* noemt ze *Vitis Idæa palustris fructu majore*. Allerwegen omtrent deeze Straat, naar zynen naam genoemt, vond *Davis* veel Zeevogels en ook Bakeljaauw, Bosschen van Pynboomen, Vlierboomen, Taxis, Berkeboomen, enz. Veele soorten van

Ge-

Gevogelte, zwarte Puimsteenen, zeer wit Bergzout, Zee-Eenhoorns en andere groote Visschen.

Niet min hebben de Nederlanders onze Landsgenooten in deeze Ontdekkingen deel gehad; 't was in den jaaren 1594, 1595 en 1596 dat *Willem Barentsz.* drie verscheiden togten naar 't Noorden deed, om elders een doortogt naar Oost-Indiën te vinden. Het ys hem in zynen derden Reistogt t'eenemaal bezettende, werd hy genoodzaakt, aan de kust van *Nova Zembla* op 78 Graden Noorder breete te overwinteren. Toen ontdekte men in deezen togt, het *Beeren Eilandt*, dus genoemt, om de meenigte Beeren aldaar gevonden, en men quam in *Groenlandt* aan te landen; Maar *Willem Barentsz.* liet in den laatsten togt, met veel van zyn volk het leven, nadat hy met de zynen ongemeene ongemakken en een onverdraaglyke koude hadde uitgestaan. *Willem de Veer* is de opsteller deezer Reistogten geweest; waar in men veel aanmerklyke waarneemingen vind uitgedrukt; want de Heer *Boyle* getuigt, dat hy zich van dezelven voornamentlyk gedient heeft, in 't beschryven van den aart en eigenschap der koude. Het Landt der *Samojeden* word omstandig beschreeven; en deeze Zeehelden de Kusten van *Nova Zembla* langs steevenende, gavenze namen aan veele Kapen, Bayen, Eilanden en Uithoeken. Verscheiden waarneemingen de Walvisschen aangaande, zyn in deeze Beschryving te vinden; ook word 'er met goed oordeel over de verschynzelen der Luchtdeelen, over de miswyzing van 't Kompas en over de uitwerking der koude gehandelt, als zy geduurende hun smertelyk verblyf in 't ys van *Zembla* verduuren moesten.

Ontdekkingen door Nederlanders ondernomen. Die van *Willem Barentsz.*

'tBeeren Eiland ontdekt.

De beruchte *Jan Huigen van Linschooten*, geeft ons insgelyks een omstandig bericht van zyne Reistogten, op den zelven tydt in den jaare 1594 en 1595 naar 't Noorden gedaan. In dit bericht worden de Noorder Gewesten, te weeten, de Kusten van *Noorwegen*, *Laplandt*, *Zembla*, *Waigatz*, de mondt der Riviere *Oby*, de Kusten van *Tartarië* tot de voornoemde Rivier en de *Witte Zee*, naaukeurig beschreeven.

Linschootens onderneeming naar 't Noorden.

Thomas Button een kundig Wiskunstenaar, in dienst van Prins Hendrik, achtervolgde in 't jaar 1611 de ondekkingen ten Noordwesten op begeerte van zynen Meester. Hy besteevende de

Ontdekkingen van *Button*, hoe die afliepen.

Straat Hudzon, latende de Bay van deezen naam ten Zuiden, en liep meer dan 200 mylen ten Zuidwesten in een binne zee van meer als 80 vademen diepte. In deezen moeyelyken togt ontdekte hy een groote Landstreek, door hem *Nieuw Walles* genoemt; nadat hy daar overwintert had, en in *Nelsons Haven* veel ongemak uitgestaan, onderzocht *Button* de Bay naar zynen naam genoemt, bereikte verder *Digs Eilandt*, in den mondt van *Hudzons Bay* gelegen. Hy ontdekte toen noch een groote Landstreek, door hem *Carys Swans-Nest* geheeten, doch hy verloor het grootste gedeelte van zyn volk geduurende zyn verblyf in *Nelsons Haven*, op 75 Graden 10 minuten Noorder breete geleegen, schoon hy genoeg bezorgt had, dat 'er teffens drie vuuren binnen scheepsboord gestookt wierden. Zy vonden 'er ondertusschen tot hun onderhoud zeer veele Veldhoenders en ander gevogelte, die zy in meenigte dood sloegen, zonder van 't vleesch der wilde Beesten gewag te maken. Men vond 'er aan de Oevers der zeën veele Medecinaale Kruiden en *Angelicaas*, wier vruchten de Ingezetenen aten. Deezen Landaart geneerde zich met Robben te vangen. In den jaare 1609 en eenige navolgende, steevenden *Henri Hudzon*, *Jacob Hall* en *Willem Baffin* hoog Noordwestelyk aan, en gaven namen aan alle de gewesten door hen ontdekt, die in de Kaarten deezer Noordere Landstreeken uitgedrukt staan.

Munk op ontdekking uitgezonden.

De Koning van Denemarken, op 't voorbeeldt van alle deeze ontdekkingen, besloot in den jaare 1605, 1606 en 1607 insgelyks schepen ten Noorden uit te rusten, welker verrichtingen van weinig belang waren; maar in 't jaar 1619 verzorgde denzelven Koning, *Jean Munk* twee scheepen, die de zelfde koers als *Fobischer* en *Hudzon* nam, en op 63 Graden 20 minuten voortsteevende, alwaar *Munk* genoodzaakt wierd te overwinteren. Hy noemde deeze plaats *Munks Winterhaven*, en de overige Landstreek *Nieuw Denemarken*.

Marmaduk en *Hudzons* onderneemingen.

Thomas Marmaduk van *Hull* bevoer deeze gewesten in 't jaar 1612 tot op 82 Graden Noorder breete, gelyk te vooren *Henri Hudzon*, door de Engelsche Maatschappy in 't jaar 1608 derwaarts gezonden, had gedaan, om de Landen rondom de Noordpool strekkende te ontdekken. Deeze Ontdekkers vonden

den veele Eilanden en Landstreeken in hunnen gehouden koers, en gaven namen, volgens hun goeddunken, aan verscheiden plaatsen van *Groenlandt*. *Hudzon* quam in de maand Juni te *Nova Zembla* aan te landen, in welk zomerzaizoen het aldaar sterk vroor.

In May 1610 ruste zich de Engelsche Maatschappy met allen ernst op de Walvischvangst uit, en deeze Visschery slaagde hen beeter omtrent *Groenlandt* en *Cherry Eilandt*, dan elders. Sedert vond deeze Compagnie de Noordsche Vaart tot den jaare 1622 zeer voordeelig, en besloot het getal haarer scheepen tot op 13 of 14 te vergrooten, die jaarlyks onder 't bestier van verscheiden Commandeurs afgezonden wierden. Voortzetting van d'Engelsche Walvischvangst.

Alle deeze Ontdekkingen en waarneemingen zyn echter op verre na, van dat gewigt niet, dan die sedert den jaare 1630 gedaan wierden. Eenige Engelschen, onder 't beleid van *Goodler*, werden in 't zelve jaar genoodzaakt rondom deeze onbekende Landen te kruissen, en 'er vervolgens den winter door te brengen; gelyk 'er ook anderen van deeze Natie in den jaare 1633 en 1634 overwintert hebben, welker laatste echter daar het leven lieten. *Goodlers* overwintering.

In deeze verscheiden Reistogten der Engelschen, gavenze deeze Landen eenige namen, te weeten: *Hackluids-headlandt*, *Whale-bay*, *Horn-zound*, *Ice-point*, *Bell-point*, *Lownes-island*, *Black-point*, *Cape-cold*, *Ice-zound*, *Knotty-point*, *Deer-zound*, *Smiths-bay*, *Hope-island*, *Edges-island*, *Wyches-island*, *Bear-island*, *Charles-island*, enz. Maar onze Nederlanders, voor en na deeze Engelsche scheeps-togten, gaven deeze zelfde Landen andere namen. Dit veroorzaakte toen buiten twyffel al vry wat verwarring in de Berichten daar van uitgekomen, als mede in de uitgegeeven Kaarten. Namen door de Engelschen aan verscheiden Landen en Eilanden gegeeven.

De Engelschen die in 't jaar 1630 in Groenlandt overwinterden, verlooren den 14 October de Zon; en deeze al verquikkende hoofdstar, quam niet voor den 3 Februari weder te voorschyn. Zy die in 't jaar 1633 overwinterden, gaven bericht dat hen de Zon op den 5 October begaf, alhoewel ze tot den 17de der zelver maand, noch zodanig een scheemering zagen, waar by men noch leezen kon. Op den 22sten reezen de Starren Waarneemingen in Groenlandt door de Engelschen, en aan *Nova Zembla* door de Hollanders gedaan.

ren van 24 tot 24 uuren boven den Horizont; en dit duurde den gantschen winter, tot op den 15 January, wanneer 'er wederom zoo veel scheemerlicht, geduurende zes of zeven uuren, in 't Zuiden wierd gezien, dat men 'er genoeg by leezen kon. Den 12. February zagen ze de zonne-stralen op de toppen der Bergen, en den volgenden dag de geheele Zon. De gesneuvelde Engelschen van 't jaar 1634 lieten in geschrift na, datze de Zon den 10. October uit hun gezicht verlooren hadden, waar na zy zich den 14. February weder boven den Horizont vertoonde. De Hollanders die in 't jaar 1596 aan *Nova Zembla* overwinterden, verlooren het zonne-licht den 4. November, maar toen zagenze de Maan zoo wel by den dag als nacht. Den 24. January vertoonde zich wederom de Zon aan den Horizont. De verscheidentheit in deeze verschynzelen veroorzaakten de *Refractien* der zonne-straalen niet: maar de verschillende breette der plaatsen, alwaar de Engelschen en de Hollanders den winter overbragten. De koude die de Hollanders aan *Nova Zembla* uitstonden, was verre overtreffende deeze die de anderen in *Groenlandt* gevoelden.

De Engelschen die in *Groenlandt* overwinterden, leefden van 't vleesch der wilde Beesten, als Reedieren, Beeren, Vossen, enz. en het Beerenvleesch scheen hen smakelyk en tamelyk gezond. De Vogels en Vossen quamen weder te voorschyn, zoo draa de Zon zich wederom vertoonde; men stelde knippen en vallen, zulks 'er veele gevangen wierden: de Vossen waren het gezondste te nuttigen, geneezende den Nederlanders van de Scheurbuik. In de maand Mey vonden ze zeer veele Meeuweneyeren. De koude was bovenmaaten streng voor de Hollanders te *Nova Zembla*, als mede voor de Engelschen in *Groenlandt*. Beiden sloegen hunne ligchaamen vol blaaren en zweeren uit; door de felle koude bevroor de brandewyn, hun uurwerk stond stil, en alles wierd ys, zelfs in den hoek van den haart. Dit wedervoer mede Kapitein *James* op 't Eiland *Charleton*, alhoewel maar op 61 Graden Noorden breete geleegen, daar deezen op omtrent 75 en 78 Graden overwintert hadden; en in deeze bittere koude sloegenze Lootzen op, om 'er hun verblyf in te neemen.

De

INLEIDING.

De Koning van Denemarken, om de Negotie en d'Ontdekkingen ten Noorden aan te moedigen, zond in 't jaar 1653 drie scheepen uit, met last aan d'Opperhoofden om op alle de kusten wel acht te geeven, en van de aangelande plaatzen een omstandig verslag te doen, wegens alles wat nuttelyk in diergelyke Reistogten was. Zy passeerden de *Straat Waigatz* genoemt, en vonden 'er eenige bewooners van *Nova Zembla* in hunne Kanoos. Deezen Landaart was zeer gezwind in 't loopen; zy droegen kleederen van *Pinguins*-vellen en andere Dieren. Hunne Vaartuigen waren van 't leer van Zeekalveren gemaakt; op den rug droegenze Pylkookers met pylen gevult, neven een soort van een byl uit visbeen gemaakt. Deeze Inwooners scheenen onhandelbaar, verachtende der Europiaanen spys en drank. *Nova Zembla* weder verlatende, begaven zich de Deenen naar *Groenlandt*. Men vond aan deeze kust noch Boomen, noch Heestergewassen, dan alleen eenige kleine Geneverboomtjes en laage Sparreboomen; maar veel Mos, Heide, een soort van Moes, als Latu, Lepelbladen, Zuring, Steenvaaren, veele soorten van *Renoncules* en andere Gewassen. In de holen der Rotzen onthielden zich ontallyke Vogelen, wier vuiligheit met het Mos van boven neer geworpen, de aarde in de valeyen tot een mist verstrekte, waar door zodanige kruiden voortquamen, als reeds beschreeven zyn. Voorts was 't allerwegen Rotsachtig, en vol van ys in veele eeuwen onsmeltbaar geweest. Watervogels vond men 'er in overvloed, zy bedekten gelykzaam de Zee, wanneer ze te water gingen, en de Lucht als ze vlogen. Men vond 'er mede eene meenigte Zee-honden, Kreeften, Makreelen, Dolfynen, en een soort van Zee-torren of Vliegen, die men ook in den buik van Walvisschen gevonden heeft, en men meent hen ten voedzel verstrekken.

Ontdekkingen door last van den Deensche Koning gedaan.

Wat zulks uitgewerkt heeft.

Lucas Fox verzelt met *Jean Westerholm*, vertrokken in 't jaar 1630 op order van den Deenschen Koning, om ten Noordwesten een doortogt te zoeken, en hun schip werd ten dien einde voor 10 maanden van leeftogt verzien. Zy hielden dezelve koers als *Forbischer*, *Hudzon*, *Davis*, *Baffin* en *Button*. Zy zagen veele Walvisschen en Vogelen, en vonden een meenigte ys; timmerden een Pinas aan de Riviere van *Nelson*, alwaar zy noch eeni-

Fox en *Westerholms* verrichtingen.

[illegible] door *Thomas Button* daar [illegible] van de Rivier veele klei- [illegible] gewassen, en een meenigte anderen, [illegible]. In de Valeien vondenze goede Weilanden, [illegible] Aardbeien en andere Aardvruchten. Echter [illegible] geene Inwooners, alhoewel ze op de andere Zee- [illegible] Landaart ontmoet hadden. Kapitein [illegible] *Fox*, volgende de zelfde koers, en zy [illegible] in de maand Augustus by de Haven van *Nelson*. [illegible] voor den winter weer naar zyn landt, maar het [illegible] overviel *James*, zulks hy 'er genoodzaakt wierd [illegible] naastvolgenden zomer zyn verblyf te neemen.

Door Kooplieden van *Bristol*, werd *Thomas James* in 't jaar [illegible] uitgezonden, om Noordwest eenen doortogt naar de Zuidzee te zoeken. Koning Karel de eerste, gemagtigde hem zo- [illegible] moeielyke doch nuttelyke onderneeming te doen. Hy gaf [illegible] in 't jaar 1633 zyne gedaane togt in 't licht te [illegible]. *James* handelt zeer naaukeurig in 't beschryven der [illegible], aanwyzende de Straaten, Kapen, Bayen, enz. redeneerende zeer verstandig over Ebbe en Vloed, Dieptens en Stroomen, als mede over de afwyking en miswyzing van 't Kompas, en van alle natuurlyke byzonderheden die eenig opzicht op de Wysgeerte en Wiskunst hebben. Deeze beschreeven Reistogt is van een goede Kaart en verscheiden Tafelen verzien. De beroemde Heer *Boyle* getuigt mede, dat hy uit deeze Reisbeschryving veele verschynselen heeft aangemerkt die opzicht op zyne beschryving over de koude hebben. *James* scheen te gelooven, dat 'er ten Noordwesten geene doortogt naar *China* en *Japan* te vinden was. Ondertusschen werd dit voornemen in 't jaar 1667 [illegible] vernieuwt. Een Maatschappy uit Edellieden en Engelsche Kooplieden bestaande, zonden *Zacharias Gilliam*, waare het mogelyk deeze ontdekking te hervatten en te voltrekken. Die [illegible] hy de *Straat* van *Hudzon* opwaarts, quam in de Baai van *Baffin* tot op 75 Graden breete, en weder afzakkende ten Zuiden tot omtrent op 51 Graden, liep hy in een Rivier, door de Engelschen *Prins Roberts Rivier* genoemt. De Inboorlingen des Lands toonden zich handelbaar, zulks *Gilliam* eenigen handel

del met hun floot, en 'er een Sterkte bouwde, die hy *Karels Fort* noemde, en wende het vervolgens weder naar huis, nadat hy een voordeeligen handel in deeze gewesten had vast gestelt. Maar in 't jaar 1687 maakten zich de Franschen meester van deeze plaats.

Fredrik Martensz. een Hamburger, ondernam in 't jaar 1671 een Reistogt naar *Groenlandt*, mogelyk, zoo 't scheen, om aan de naaukeurige onderzoekingen van de Koninglyke Societeit te Londen te voldoen. Deeze *Martens* queet zich byzonder, met hulpe van *Fogelius*, in 't uitgeeven van zynen Reistogt, waar van vervolgens breeder zal gehandelt worden. *Martens onderneeming ter ontdekking naar Groenlandt.*

Door last van Koning Karel den tweeden, vertrok Kapitein *Wood*, om Noordoost een doortogt naar Oost-Indiën te zoeken. Op 76 Graden breete gekomen, verloor hy zyn schip op de kust van *Nova Zembla*. *Wood* was van gedagten dat 'er Noordoost geen doorvaart naar *China* en *Japan* te vinden zoude zyn, en *James* scheen mogelyk mede in dit verstand te wezen, dat 'er Noordoost insgelyks niet te doen viel. Beide warenze van meening dat zich deeze Landen breed uitstrekten, en een vaste kust misschien uitmaken konden. Daar en boven de onregelmatigheit der Ebbe en Vloed, en de gevaaren die in 't ys te verwachten waren, waar van men groote dryvende velden verre van de kusten in zee vond, verzeld met sneeuw, dikke mist, geduurige ryp en ongemeene koude; dit alles, dachtenze, maakte zodanig een moeilykheit in den togt, die men nooit te boven komen zou. *Woods vruchtelooze togt, om een doorvaart naar Indiën te zoeken.*

De Heer Burgermeester *Witzen*, berucht door zyne ontdekkingen en opheldering in de Waereldkunde, maar noch hoogwaardiger voor 't gemeen geweest, door d'uitmuntendheit van zyn verstandt, als door deeze zyne ontdekkingen, verworp het voorneemen van den doortogt ten Noordoosten te vinden, in zynen Brief aan de Koninglyke Societeit 1691 gezonden. Deeze zeer vermaarde Heer geloofde niet meer als te vooren, dat *Nova Zembla* een gedeelte van 't vaste Land van *Tartarië* uitmaakte, zynde vervolgens daar van nader onderrecht. Hy was van verstandt dat de strekkinge van *Tartarië* zich veel verder ten Noorden uitbreidde en mogelyk zich aan *America* hechtte. Kapitein *Van welk een gevoelen den Heer Witzen over deezen doortogt was.*

eenige overblyffelen vonden, eertyds door *Thomas Button* daar gebouwt. Zy zagen 'er aan weerzyde van de Rivier veele kleine Sparboomen met Mos bewassen, en een meenigte anderen, maar alle klein. In de Valeyen vondenze goede Weilanden, wilde Moerbeyen, Aardbeyen en andere Aardvruchten. Echter vondenze 'er geene Inwooners, alhoewel ze op de andere Zeekusten veele van deezen Landaart ontmoet hadden. Kapitein *James* vertrok dan eerlang na *Fox*, volgende de zelfde koers, en zy vonden elkander in de maand Augustus by de Haven van *Nelson*. *Fox* steevende voor den winter weer naar zyn landt, maar het wrange zaizoen overviel *James*, zulks hy 'er genoodzaakt wierd tot den naast-volgenden zomer zyn verblyf te neemen.

James overwintering; en andere togten ter ontdekking gedaan; die naaukeurig in 't beschryven derzelven is.

Door Kooplieden van *Bristol*, werd *Thomas James* in 't jaar 1631 uitgezonden, om Noordwest eenen doortogt naar de Zuidzee te zoeken. Koning Karel de eerste, gemagtigde hem zodanig een moeyelyke doch nuttelyke onderneeming te doen. Hy gelaste hem in 't jaar 1633 zyne gedaane togt in 't licht te geeven. *James* handelt zeer naaukeurig in 't beschryven derzelve, aanwyzende de Straaten, Kapen, Bayen, enz. redeneerende zeer verstandig over Ebbe en Vloed, Dieptens en Stroomen, als mede over de afwyking en miswyzing van 't Kompas, en van alle natuurlyke byzonderheden die eenig opzicht op de Wysgeerte en Wiskunst hebben. Deeze beschreeven Reistogt is van een goede Kaart en verscheiden Tafelen verzien. De beruchte Heer *Boyle* getuigt mede, dat hy uit deeze Reisbeschryving veele verschynselen heeft aangemerkt die opzicht op zyne beschryving over de koude hebben. *James* scheen te gelooven, dat 'er ten Noordwesten geene doortogt naar *China* en *Japan* te vinden was. Ondertusschen werd dit voornemen in 't jaar 1667 wederom vernieuwt. Een Maatschappy uit Edellieden en Engelsche Koopluiden bestaande, zonden *Zacharias Gilliam*, waare het mogelyk deeze ontdekking te hervatten en te voltrekken. Dus steevende hy de *Straat* van *Hudzon* opwaarts, quam in de Bay van *Baffin* tot op 75 Graden breete, en weder afzakkende ten Zuiden tot omtrent op 51 Graden, liep hy in een Rivier, door de Engelschen *Prins Roberts Rivier* genoemt. De Inboorlingen des Lands toonden zich handelbaar, zulks *Gilliam* eenigen handel

del met hun sloot, en 'er een Sterkte bouwde, die hy *Karels Fort* noemde, en wende het vervolgens weder naar huis, nadat hy een voordeeligen handel in deeze gewesten had vast gestelt. Maar in 't jaar 1687 maakten zich de Franschen meester van deeze plaats.

Fredrik Martensz. een Hamburger, ondernam in 't jaar 1671 een Reistogt naar *Groenlandt*, mogelyk, zoo 't scheen, om aan de naaukeurige onderzoekingen van de Koninglyke Societeit te Londen te voldoen. Deeze *Martens* queet zich byzonder, met hulpe van *Fogelius*, in 't uitgeeven van zynen Reistogt, waar van vervolgens breeder zal gehandelt worden. *Martens onderneeming ter ontdekking naar Groenlandt.*

Door last van Koning Karel den tweeden, vertrok Kapitein *Wood*, om Noordoost een doortogt naar Oost-Indiën te zoeken. Op 76 Graden breete gekomen, verloor hy zyn schip op de kust van *Nova Zembla*. *Wood* was van gedagten dat 'er Noordoost geen doorvaart naar *China* en *Japan* te vinden zoude zyn, en *James* scheen mogelyk mede in dit verstand te wezen, dat 'er Noordoost insgelyks niet te doen viel. Beide warenze van meening dat zich deeze Landen breed uitstrekten, en een vaste kust misschien uitmaken konden. Daar en boven de onregelmatigheit der Ebbe en Vloed, en de gevaaren die in 't ys te verwachten waren, waar van men groote dryvende velden verre van de kusten in zee vond, verzeld met sneeuw, dikke mist, geduurige ryp en ongemeene koude; dit alles, dachtenze, maakte zodanig een moeilykheit in den togt, die men nooit te boven komen zou. *Woods vrugtelooze togt, om een doorvaart naar Indiën te zoeken.*

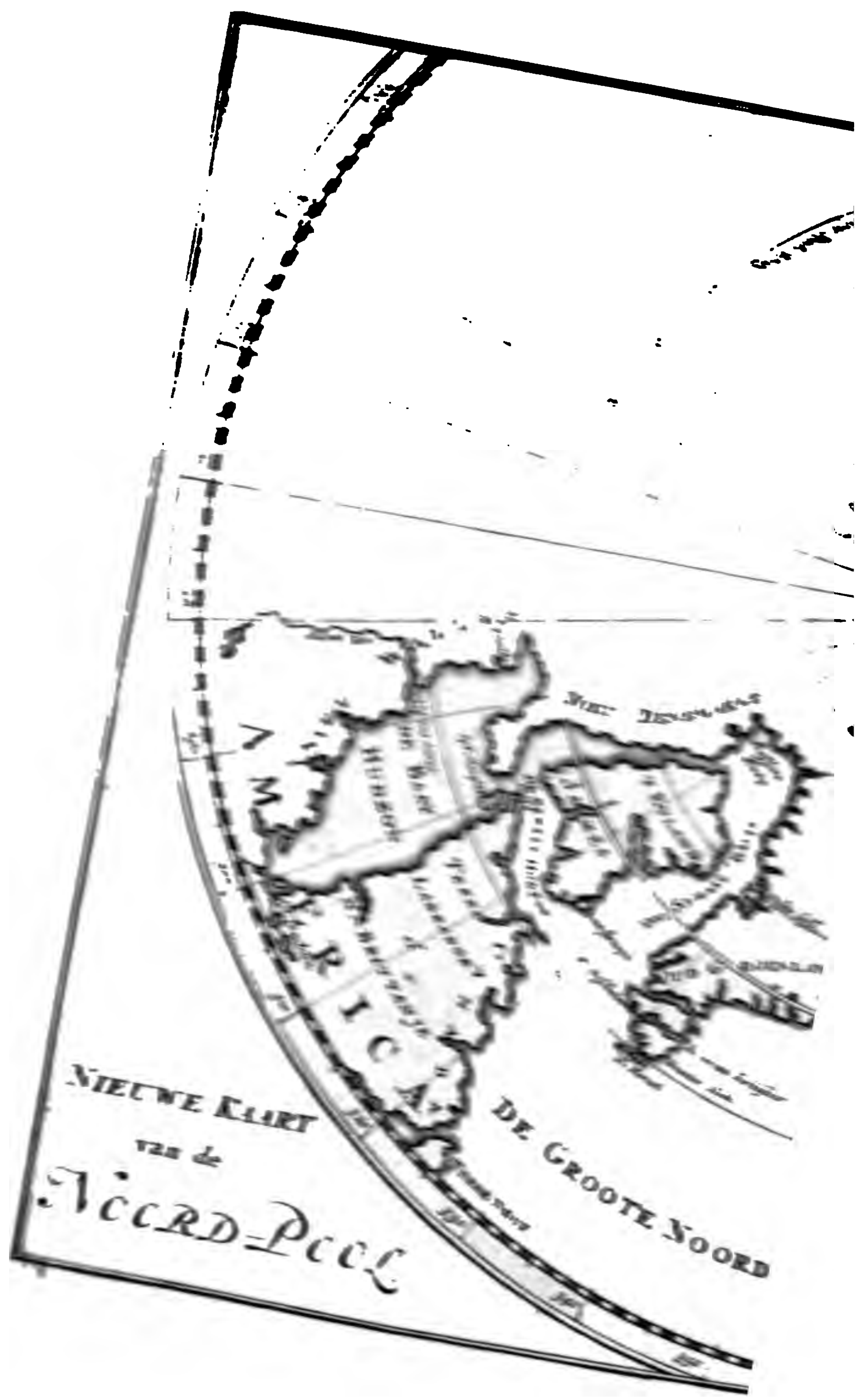
De Heer Burgermeester *Witzen*, berucht door zyne ontdekkingen en opheldering in de Waereldkunde, maar noch hoogwaardiger voor 't gemeen geweest, door d'uitmuntendheit van zyn verstandt, als door deeze zyne ontdekkingen, verworp het voorneemen van den doortogt ten Noordoosten te vinden, in zynen Brief aan de Koninglyke Societeit 1691 gezonden. Deeze zeer vermaarde Heer geloofde niet meer als te vooren, dat *Nova Zembla* een gedeelte van 't vaste Land van *Tartarië* uitmaakte, zynde vervolgens daar van nader onderrecht. Hy was van verstandt dat de strekkinge van *Tartarië* zich veel verder ten Noorden uitbreidde en mogelyk zich aan *America* hechtte. Kapitein *Van welk een gevoelen den Heer Witzen over deezen doortogt was.*

pitein *Wood* was van gedachten dat *Nova Zembla* en *Groenlandt* beiden een Landt waren. Hoedanig het hier mede zyn mag, of de ontwerpen van *James*, *Wood*, en den Heere *Witzen* ongegrond zyn; echter moet men bekennen, dat de zwarigheden in de doortogten, 't zy Noordooft of Noordweft, bezwaarlyk zullen worden te boven gekomen.

Alle deeze kortelyk aangeweeze Reistogten en Ontdekkingen, hoe moeijelyk en zwaar die in den eerften aanvang zyn geweeft, hebben niet weinig voordeel den Koophandel toegebragt; waar in die uit de Groenlandfche Viffchery ontfprooten, niet van de minfte te achten zy, als vervolgens in deeze befchryving blyken zal. Doch eer we tot ons eigentlyke oogmerk treeden, om alle deeze Noorder Geweften te befchryven, zullenwe vooraf aanmerken, hoedanig de Groenlandfche Visfchery is opgekomen, nuttelyk voortgezet, en vervolgens van natuure verandert, nademaal de Landt- en Bay-Viffchery allenks is afgenomen en tot een Zee-Viffchery overgegaan: maar wy zullen ook vooraf eenige nuttelyke achtgeevingen bybrengen, die niet min weetenswaardig zyn, dan deezen, wanneer we tot ons voorgenomen beftek overgaan.

BLOEIJEN-

NIEUWE KAART
van de
NOORD-POOL
AMERICA
DE GROOTE NOORD

BLOEIJENDE OPKOMST
Der Aloude, en Hedendaagsche
GROENLANDSCHE VISSCHERY.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Van de eerste Ontdekkers van GROENLANDT, wie die waren, hoedanig zy zich in dit Gewest neergezet hebben, en 't zelve bevolkt; verschil tusschen de Yslandsche en Deensche Kronyken over dit Onderwerp, 't welk onderzocht word.

Roenlandt, een wyduitstrekkende Landstreek / in 't Noorderdeel des Aardbodems / kromt zich van 't Zuiden naar 't Oosten / van waar het weder ten Noorden / naar Spitsbergen en Nova Zembla strekt. Eenigen zijn van gedachten geweest / dat het zich met Tartarie vereenigde / doch dit is onzeker. Ten Oosten heeft het de * Yszee, ten Zuiden den Deucaledonischen Oceaan, en ten Westen de Straat van Hudzon, die het van America scheid. De breete ten Noorden is onbekent. De Deensche kronyk zegt / dat 'er geen Noorderlijker Landen te vinden zijn. Eenigen zijn van gedachten geworden / dat zich Groenlandt aan America hecht / zedert de Engelschen door de Straat Davis getracht hadde naar de Zuidzee door te dringen. De eerste Ontdekker vermeende het een Straat te zijn / 't welk daar na een Golf bevonden is. Maar 't bericht van Kapitein Jan Munk, die getracht heeft door 't Noordwesten deeze Golf te passeeren / geeft genoegzaam vermoeden dat dit Landt t'eenemaal van America gescheiden is. De zuidelijkste strekking van Groenlandt word door de Kaap Faruel genomen / en volgens de meeting van Munk, een zeer kundig Zeebouwer / op 60 Graden 30 minuten gestelt. Ten Noorden breid het zich naar Spitsbergen uit / door de Deenen eertijds mede voor Groenlandt genomen / omtrent op 78 Graden zich uitstrekkende.

Hoedanig de strekking van Groenlandt is, ontdekt.

* *Mare Glaciale.*

Wie d'eerste Ontdekkers waren;

Dit groot Landschap / is door eenige eeuwen ten deelen bekent geweest / en door Noorwegers bevaaren / wier eerste Ontdekkers Torwald en zijn zoon Erik waren; Edelluiden uit Noorwegen om misdrijf gevlucht. Torwald in Yslandt overleeden zijnde / maakte zich zijn zoon Erik andermaal over begaane misdaadt vluchtig: Dies besloot hy een Landt op te zoeken / Gundebiorne genoemt / 't welk men zeide ten Westen van Yslandt gezien te hebben. Erik vond dit Landt / en hy liep een Baay in / tusschen twee Kapen geleegen / welker eene den uithoek van een Eilandt was / tegen over de Kust van Groenlandt leggende. Deezen uithoek van 't Eilandt werd Hvidserken geheeten / en de daar tegen over geleegen Kaap Hvarf genoemt / maakende tusschen beide een goede Ree / die hy Sandflatw heette / alwaar de schepen voor een storm veilig lagen. Hvidserken is een zeer hooge berg / en ongelijk grooter dan de Kaap Hvarf. Erik noemde in 't eerst dit Gebergte Mukla Jokel, dat groote Yskegel betekent. Sedert werd het Bloserken of Blaauwhemdt genoemt / en ten laatsten Hvidserken, dat Withemdt zeggen wil. De reden deezer twee laatste veranderingen van naamen / is waarschijnlijk deeze: als de sneeuw smelt en ter zelver tijdt weder bevriest / vertoont zich in 't eerst het ys van verwe als mos, kruid / of klein geboomte dat op de Rotzen wast; maar door de geduurige smelting van den sneeuw / die telkens over elkander vriest / word het ys ongemeen dik / en neemt zijn eigen kleur weer aan / dat natuurlijk wit is.

en waarom dit landt Groenlandt werd genoemt.

Voor dat Erik zich aan de vaste Kust begaf / achte hy 't noodig / eerst het Eilandt aan te doen / 't welk hy Eriks-Sun, of Eriks-Eilandt noemde / alwaar hy overwinterde. In 't volgende Voorjaar stak hy van 't Eilandt naar de vaste Kust over / die hy GROENLANDT genoemt heeft / vermits de Kust allerwegen met groene mos en kruiden bewossen was. Hy wierp het Anker in een Haven / die hy Eriksfiorden, of Eriks-Haven noemde. Niet verre van deeze haven bouwde hy een huis / Ostrebug of Oosterbouw geheeten / en in den Herfst daar aan volgende / begaf hy zich naar de Westzijde / alwaar hy een andere wooning opsloeg / welke hy Westrebug of Westerbouw genoemt. Maar / naar 't scheen was 't hem aan deeze Kust te koud / of hy vond 'er zich zoo veilig niet als op zijn Eilandt / [illegible] hy den Winter weder aan Eriksun overbragt. De volgende Zomer begaf hy zich weer naar de vaste Kust ten Noorden / en aan den voet van een groote Rots / die hy Sneefiel noemde / dat [illegible] / en ontdekte een haven / door hem Ravenfiorde genoemt / vermits er zich zeer veel Raavens onthielden. Deeze Haven legt een [illegible] van Eriksfiorden, gelijk die ten Zuiden geleegen is / en [illegible] wierd. Ten einde van den Herfst keerde Erik weder naar zijn Eilandt / daar hy den derden Winter overbleef. In 't Voorjaar daar aan volgende / besloot hy in Persoon naar Yslandt over te steeken / om eenige Yslanders te verpligten hem naar Groen-

Groenlandt te volgen/ roemende over de byzonderheden in zijn nieuw gevonden Landt ontdekt. Eindelijk bragt hy zoo veel te weeg/ dat hy wederkeerende/ door een groot getal ſchepen en Yslanders gevolgt wierd.

Leiffe de zoon van Erik met zijn Vader uit Groenlandt naar Yslandt overgegaan/ besloot ondertusschen een togt naar Noorwegen te doen; alwaar toen/ (volgens de Yslandsche Kronijk) Koning Olaus Truggerus regeerde; Hy van zijn Vaders ontdekking breed opgevende/ liet deeze Noordsche Koning/ onlangs eerst Christen geworden/ deezen Leiffe in 't Christendom onderwijzen/ en vervolgens doopen/ waar door hy zich dien Winter aan zijn Hof ophield. De volgende Zomer zond hy hem weder naar zijn Vader in Groenlandt, verzelt van een Priester/ om Erik en zijn volk/ van den Christelijken Godtsdienst te laaten onderrechten. Leiffe weder in Groenlandt aangeland/ wierd 'er van zijn Vader niet wel ontfangen/ vermits hy eenige vreemdelingen medebragt. Dit waren arme Bootsgezellen/ door hem op een wrak van hun schip gevonden/ door storm in volle zee tegen de Ysbergen geworpen; dies Leiffe van medelijden bewoogen/ hen in zijn schip overnam/ en mede naar Groenlandt voerde; maar Erik hier over gestoort/ zeide: Waarom leert gy aan Vreemdelingen den toegang tot een landt/ 't welk we niet dan voor ons zelven meenden bedekt te houden? Ondertusschen/ nadat deeze edelmoedige zoon/ zijns Vaders woesten aart wat gematigt had/ boezemde hy hem allenks de menschelijke pligten in/ waar door eenige vonken van een Christelijke gematigdheit in hem ontstooken wierden/ met verzoek/ aan den Priester gehoor te geeven/ die hem de Koning van Noorwegen gezonden had; 't welk vervolgens zodanig een goeden uitslag nam/ alzoo hy zich eerlang met zijn onderhoorig volk doopen liet.

By den Koning van Noorwegen om de verdere bevolking verzocht, ter welker gelegentheit de Groenlanders Christenen worden.

Dit is 't wat van deeze eerste Ontdekkers van Oud-Groenlandt, namentlijk Erik en zijn zoon Leiffe, kan gezegt worden. De Yslandsche Kronijk/ stelt het vertrek van Torwald en zijn zoon Erik, uit een Haven van Noorwegen/ onder de Regeering van den voornoemden Olaus, 't welk omtrent den jaare 982 geschied zou wezen; maar de Deensche Kronijk stelt dit in 't jaar 770 voorgevallen te zijn/ 't geen best met een Bulle/ door Paus Gregorius den vierden omtrent in 't jaar 835 aan den Bisschop Ansgarius gezonden/ overeenkomt/ hem gelastende de voortplanting van 't Geloof in alle de Noorder Landen/ en voornamentlijk in Yslandt en Groenlandt ter harten te neemen. Over dit verschil/ is 't duister zich verder in te laten: maar twee zaken zijn echter diesaangaande merkwaardig. De eerste is: dat de Deensche Kronijk zegt/ dat toen de Koning van Denemarken/ onder de Regeering des Franschen Konings Lodewijk den Zachtmoedigen/ Christen wierd/ Groenlandt veel geruchts maakte. De tweede: dat 'er in de Handvesten des Aartsbisschops van Bremen/ een oude/ met de handt geschreeven Kronijk zou zijn/ waar in een kopy eener Bulle is te vinden/ die de Aartsbisschop

Verschil over deeze bevolking tusschen de Yslandsche en Deensche Kronyken; 't welk men onderzoekt.

van Bremen / tot Aartsbisschop van gantsch Noorden en voornamentlijk van Noorwegen / d'ondergehoorige Eilanden / Ysland en Groenlandt aanstelt / welke Bulle verzekert word / voor den jaare 900 verleent te zijn.

Wat 'er de Deensche Kronyk van meldt;

De Deensche Kronijk meld / dat Eriks Nazaaten in Groenlandt zich vermeerdert hebbende / verder Landwaarts in trokken / en tusschen 't Gebergte / vruchtbaare Landen / Weiden en Bosschen vonden; datze Groenlandt Oostelijk en Westelijk verdeelden / volgens de verdeeling van beide de Gebouwen / Ostrebug en Westrebug, door Erik gestigt; datze in 't Ooster gedeelte eene Stadt bouwden / Garde door hen genoemt / alwaar de Noorwegers jaarlijks met verscheiden koopmanschappen quamen / en aan de Inwooners verkochten. Hunne Nazaaten bouwden vervolgens een andere Stadt / die zy Albe noemden; en vermits hunnen yver in 't Christendom steeds toenam / wierd 'er een Klooster aan den oever van de Zee gestigt / en St. Thomas toegewijd. In de Stadt Garde had hun Bisschop zijn verblijf / en de Kerk van St. Nicolaas / Patroon der Bootsgezellen / in deeze Stadt gebouwt / was den Dom of Hoofdkerke van Groenlandt. Pontanus gedenkt in zijne Historie van Denemarken / dat in 't jaar 1389 eenen Henrik / Bisschop van Garde, eene Vergadering van Staat in Denemarken bywoonde / die te Nieuburg in Funen aan den oever van de Groote Belt gehouden wierd.

Insgelijks geeft de Deensche Kronijk bericht / dat de Ingezetenen van Groenlandt in 't jaar 1256 tegen Koning Magnus van Noorwegen opstonden / en hem weigerden de gewoone schatting te betalen; dat Koning Erik van Denemarken / ten verzoeke van Magnus, die aan zijne Nichte gehuwt was / een Vloot deswegen uitrustte; dat de Inwooners van Groenlandt, de Deensche Vlootvlag ziende / en de wapenen op de schepen blinken / zodanig verslagen wierden / datze om genade smeeken en den Vrede verzochten. De Deensche Koning zich toen van de zwakheit des Konings van Noorwegen niet willende bedienen / liet hy hem Groenlandt ter gunste van zijne Nichte en klein Neven behouden; en werd derhalven Vrede in 't jaar 1261 gesloten.

en wat de Yslandsche Kronyk 'er van getuigen heeft.

De Yslandsche Kronijk zegt / dat de Oostelijkste stadt van Groenlandt, Skaceford genoemt is; alwaar een onbewoonbaare Rots gevonden word / en wat verder in zee een Klip / die de aankomst der schepen hindert / ten zy het hoog water is; en door dit hoog water / by stormachtig weer / komen in deeze haven veele Walvisschen en andere visschen / daar die dan in overvloed worden gevangen. Een weinig Oostelijker is een haven / Funchebuder genoemt / naar den naam eens Page / van Olaus, Koning van Noorwegen / die 'er met al zijn volk schipbreuk leed. Noch verder / en nabij de Ysbergen / is een Eilandt Roansen geheeten / daar een jagt van alle soorten van beesten is / waar onder veele witte Beeren gevonden worden; verder ziet men niet dan ys / zoo wel

in

in Zee als aan Landt. In 't Noorden vind men veele Eilanden en Havens. 't Landt is 'er onbewoont en woest/ tusschen Ostrebug en Westrebug geleegen. De Skreglingers onthouden zich omtrent Westrebug; men vind 'er tam en wild gedierte/ maar geene menschen. Ter andere zyde van Westrebug is een groote Rots/ Himmelradsfield genoemt/ en tegen over deeze Rots/ durft niemandt de Zee bevaren/ vermits 'er een Charibdes gevonden word. Iver Bert die lang Hofmeester van den Bisschop van Groenlandt is geweest/ werd door den Rechter van dat Gewest benoemt/ om de Skreglingers te verdryven/ doch het word verzweegen wie deeze Skreglingers waren. Dokter Wormius een naaukeurig Onderzoeker der Noordsche omstandigheden/ is van gedachten/ dat het de eigen Ingeboornen van Groenlandt waren/ aan wien waarschynlyk de Noorwegers deezen naam gegeeven hebben; doch om wat reden/ is niet bekent. Zy bewoonden zoo 't scheen/ de andere oever van den Ysboezem van Kindelfiord, een westelyk gedeelte van Groenlandt, welker anderen oever door Noorwegers bewoont werd. 't Schynt nu/ daar gezegt word/ dat de Skreglingers zich omtrent Westrebug onthouden/ men niet dan den Oever ten Westen verstaan moet/ vermits 't niet te denken is/ dat het tegengestelde van 't Oosten daar door gemeent word/ als de Noorwegers bezaten. 't Is dan te vermoeden dat eenige Noorweegsche Waaghalzen/ met een zwak getal/ Kindelfiord gepasseert zynde/ door deeze Skreglingers geslagen wierden. De Onderkoning van Noorwegen/ hier over voldoening eisschende/ zond een sterker troep derwaarts / en bemande een schip/ ten dien einde uitgerust; maar de Inboorlingen het schip ziende aankomen/ namen de vlucht/ gelyk ze gemeenlyk gewoon zyn/ wanneer ze zich te zwak bevinden/ verbergende zich in Bosschen/ Rotzen en andere schuilplaatsen. De Noorwegers niets vindende dan wat zy achter gelaaten hadden/ maakten alles ten buit 't geen 'er gevonden wierd/ en bragten 't naar hun schip; en dit was 't/ datze by de Skreglingers tam en wild gedierte vonden/ maar geene menschen/ als is gezegt. De Heer Wormius gelooft dat deeze Skreglingers niet verre van de Golf of Straat Davis t'huis hoorden/ en dat het mogelyk Amerikanen konden zyn geweest/ of dat het de eigen Inwooners van Nieuw Groenlandt waren/ die de Deenen onder de Regeering van Koning Christiaan den vierden ontdekten; datze gebuuren van Oud-Groenlandt konden zyn/ 't welk de Noorwegers bewoonden/ en een gedeelte van Westrebug bemagtigt hadden/ voor dat Erik zich van 't ander verzekert had.

Skreglingers een Landaart, wie die waren, onderzocht.

't Gevoelen van den Heer *Wormius* bygebragt.

Wie vermoedelyk d'eerste ingeboornen van dit Gewest zyn geweest.

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Van de ongemeene Vischrykheit der Groenlandsche- of Ys-zee, voornamentlyk in groote Zee-dieren. Omstandig bericht van de Eenhoorns; onderzoek of het Zee- of Land-dieren zyn, en of deezen in Groenlandt gevonden, waarlyk Hoorns zyn dan veel eer Tanden mogen genoemt worden,

Ongemeene Vischryk-heit van de Groenland-sche zee. *Witte beeren onthouden zich meer in zee dan op 't lande.*

DE Zee in Groenlandt is ongemeen Vischryk; waar in zich ook veele Walrussen/ Robben en andere Zeedieren onthouden/ nevens een ongelooflyk getal Walvisschen/ als vervolgens nader beschreven worden. Men staat in twyffel of men de witte Beeren van Groenlandt onder de Zee- of Land-dieren rekenen moet; Want/ vermits de zwarte Beeren nooit het Landt verlaten/ zich niet dan van vleesch geneeren/ en ook greetig zyn in 't zuigen van menschen bloedt; hunne natuurlyke onthouding is op het ys of 't Landt/ nochtans komen ze ook groote wateren over te zwemmen/ om Robben en Walvischkrengen/ in Zee dryvende/ op te speuren/ en daar op te aazen: maar op geen visch. Doch in tegendeel verlaten de eerste/ zelden de Zee/ en leven niet liever dan van visch. Zy zyn mede grooter en woester dan de zwarte; op 't naspeuren van de Robben en Walrussen/ die haare jongen op 't ys werpen/ zynze byzonder loos; ook zynze zeer greetig naar de jongen der Walvisschen/ waar op ze veel meer verlekkert zyn dan op andere Visschen. Zy wagen zich zelden in de ruime zee/ wanneer ze van ys ontbloot is/ niet/ om datze niet wel zwemmen konnen/ noch ook in 't water alleen leeven/ als visschen: want het Landt hun eigen element is/ waarom ook het Beeren Eilandt dus word genoemt; zulks de Beeren alleen meer de Zee dan de Walvisschen schuuwen. Die hen echter door een natuurlyke afkeer op den reuk vervolgen/ nademaal ze/ gelyk gezegt is/ hunne jongen eeten. Dieshalven/ wanneer het ys van de Noorder kusten van Groenlandt Zuidwaardts gedreeven word/ schroomen zich de witte Beeren op dit ys onthoudende/ in zee te begeeven; en als ze dus vervolgens omtrent Yslandt en andere kusten aankomen/ werwaarts dit ys heenen dryft/ worden ze te verwoeder door den honger.

Eenhoorns in Groen-landt veel te vinden.

Groenlandt heeft ook ten allen tyden veele Hoorns/ die men Eenhoorns noemt/ verschaft. In Denemarken vind men 'er veel die heel en ongebroken zyn/ en ook een meenigte stukken en brokken; insgelyks komen 'er veele uit de Straat Davis, ter langte van 8 of 9 voeten. Om nu te weeten wat voor Beesten deeze hoorns uitleeveren/ zoo moet men vooraf onderrecht zyn/ datze oneigentlyk Hoorns genoemt worden/ ver-

vermits ze niets gemeen met zodanig een waare eigenschap hebben / van welker natuur zy zouden mogen zyn; en alzoo de naam derzelve dubbelzinnig is / zyn 'er die twyffelen / of deeze Beesten van wien ze komen / Land- of Zeedieren zyn. Nu staat in geschil de hoedanigheit der Dieren die deeze Hoorns in Groenlandt dragen. De Heer Wormius zegt / dat ze van Visschen zyn; weshalven hy t'eenemaal het gevoelen der Aloude Natuurkenners wederspreekt / die geheel anders van de Eenhoorns geschreeven hebben / en voor viervoetige Land-dieren te boek gezet; 't welk ook insgelyks tegens verscheiden plaatsen der gewyde Bladeren aanloopt / die niet dan van viervoetige Eenhoorns spreekende / konnen verstaan worden.

Of deeze van Zee- of Landdieren komen onderzocht.

De Heer Wormius, een naauwkeurig en geleerd Opmerker der Noordsche byzonderheden / schryft 'er aan een van zyne vrienden dus van: „Voor eenige jaaren geleeden / toen ik by den Heere Fris, Groot-Kanselier van Denemarken was / klaagde ik hem / hoe weinig naaukeurigheit de Kooplieden en Schippers / die op Groenlandt handelden en voeren / hadden / vermits ze niet onderzochten wat Dieren het waren / waar van ons de Hoorns gebragt wierden / en waarom ze ook geen deel van 't lighaam van zodanig een Dier / of wel den huid overbragten / om 'er eenige kennisse van t'erlangen; maar zyn antwoord was: zy zyn naaukeuriger als gy denken zoud; waar op deezen Heer my aanstonds een groot Bekkeneel brengen liet / waar aan een stuk van derzen Hoorn / ter langte van vier voeten / vast was. Ik was toen zeer vergenoegt deeze zeldzaamheit te beschouwen; en ik bevond dat dit Bekkeneel / eigentlyk naar een Walvisch-hoofdt geleek / hebbende twee gaten op den kruin / welke gaten tot in 't verhemelte doorgingen / en ongetwyffelt de blazers of twee pypen waren / waar door dit Dier het ingezwolgen water weder uitblies. Ik beschoude ook dat de Hoorn ter slinker zyde van het bovenste kaakbeen uit stak. Ik deelde deeze vreemde zaak myne naaukeurigste vrienden mede / en myne Studenten quamen dit in myn Kabinet bezien. Een Teekenaar liet ik in 't byzyn van hun allen de gestalte van dit Bekkeneel met zynen Hoorn afteekenen / zulks zy getuigen konden / dat d'afteekening met de wezentlyke zaak overeen quam; maar 't bleef hier niet by. Ik kreeg bericht dat 'er een diergelyk Beest voor Yslandt gevangen was; dies schreef ik aan den Bisschop van Hole, Scalonius genoemt / eertyds een myner Leerlingen te Koppenhagen geweest / en verzocht hem / my het afbeeldzel van dit Dier te zenden / 't welk geschiede; en hy liet my weten / dat de Yslanders het Narwal noemden. Ik bevond het een waar afbeeldzel van een Visch / die naar een Walvisch geleek; en ik beloove / weder te Christiaanstadt komende / u het zelve / nevens het Bekkeneel van den Heer Kanselier Fris ontfangen / te laten zien."

Bewys dat deeze Hoorns van Zeedieren voortkomen, en derhalven geen Hoorns maar Tanden zyn, uit een Bekkeneel van zekeren Visch getoont.

Wat de Ou[illegible] aan de Eenhoorns [illegible] onderzoeking en met de H. Schrift vergeleeken.

De Heer Wormius bleef niet in gebreeken zijne beloften te voldoen; maar daar en boven, geleide hy zijnen vriend naar zijn Kabinet, alwaar hy op een daar toebereide tafel, het Bekkeneel zelf, met den Hoorn van dit Dier zag, 't welk de Heer Kantselier hem eertijds vereert had. Zeker is 't dat de naam van Eenhoorn dubbelzinnig kan genomen worden, zulks ze aan verscheiden dieren kan toegepast worden; dit blijkt by den Oryx en Indiaanschen Ezel, waar van Aristoteles gewag maakt; en het wakker Beest waar van Plinius meld, dat het hoofdt naar een Hart, 't lighaam naar een Paerdt, en de voeten naar die van den Elefant gelijken, welk Dier van een ongelooflijke sterkte en snelheit zoude zijn; 't welk zekerlijk deezen Eenhoorn zou moeten wezen, waar van de Heilige Schrift op verscheiden plaatsen spreekt en mogelijk den Rinoceros is, en zoo snel te zijn, dat die over den Schirion, een berg van Libanon, springt, gelijk het jong van een Eenhoorn; en zoo sterk, dat die by de Goddelijke kracht vergeleeken word. Wat schijnbaarheit is 'er nu, het Waterdier van 't Noorden, onder deeze Eenhoorns te stellen, dewijl men gelooft, dat deeze Dieren in 't Zuider of Ooster Waerelddeel, zonder tegenspreeken Landdieren zijn? De Propheet Jesaias, den Joden voorzeggende; dat Godt hen en hunne Koningen van Jeruzalem verdrijven zoude, zegt: en de Eenhoornen zullen met hen afgaan; dat niet dan van 't gaan op de aarde kan verstaan worden; want, indien de Propheet gelooft had, dat de Eenhoorns Visschen waren, zou hy ongetwijffelt van zwemmen gesprooken hebben, in de plaats van gaan.

Men zou dan een soort van Zee-Eenhoorns voorondersteilen konnen, gelijk 'er Zee-honden, Zee-kalveren en Zee-wolven genoemt worden; echter zou dit niets nieuws zijn, nademaal Bartolyn een Deensch Schryver, een byzonder Hoofdtstuk van de Zee Eenhoorns, in zijn Traktaat van de Eenhoorns gemaakt heeft: maar hy brengt 'er eene zwarigheit by, die met deeze stelling niet overeenkomt; want het verschil is, of deeze Zee Eenhoorns, waarlijke Eenhoorns zijn, en of het geen men Hoornen noemt, waarlijk Hoorns of Tanden moet genoemt worden. Het besluit van 't eerste hangt van 't laatste af; want indien het Tanden zijn, konnen deeze Visschen geen Eenhoorns genoemt worden, nademaal ze geen Hoorns hebben, en byaldien het Hoorns zijn, moeten ze alsdan Eenhoorns genoemt worden, vermits ze niet dan van een Hoorn verzien zijn. De Heer Wormius verzekert dat deeze Visschen Tanden en geen Hoorns hebben, gelijk Arngrimus Jonas die mede Tanden noemt. Dit heeft te meer verzekering dat het Tanden, en geen Hoorns zijn, nademaal Aristoteles voor waarheit opdist, dat alle de Eenhoorns hunne Hoorns in 't midden van hun voorhoofd dragen, daar de gewoone plaats der Hoorns is; en dat deeze Visschen, 't geen men Hoorns noemt, ten einde van hunne kaken en tandvleesch dragen,

Wormius verzekert dat deeze vermeende Hoorns Tanden zyn.

ter

ter plaatse daar de tanden zitten. Dat de Hoorns aan 't voorhoofdt vast zyn/ maar de tanden in de kaken steeken/ is klaar in 't beschreeven Bekkeneel beschouwt/ door den Heere Wormius vertoont.

Aristoteles heeft over de eenheit deezer Eenhoorns Hoornen/ de volgende aanmerking gemaakt; en zegt: dat alle Dieren die twee Hoorns hebben/ gekloost van voeten zyn/ maar alle Eenhoorns ongekloost; dat de natuur de zelfde eenheit stelt/ zoo wel aan de voeten als aan 't hoofdt der Eenhoorns; gelyk ook de zelfde verdeeltheit van hoorns en klaauwen aan 't hoofdt en de voeten van andere Dieren plaats heeft; waar uit ontstaat/ dat het eenige onderscheid van de Eenhoorns/ met andere Dieren/ alleen geleegen is/ in de eenheit en geslotenheit hunner klaauwen en hoorns. Dat door de zelfde reden de Eenhoorns hun klaauwen/ als andere Dieren/ ongekloost hebben/ insgelyks hunne hoorns aan 't voorhoofdt dragen; en dat gelyk de andere Dieren/ twee hoorns hebben/ die aan weerzyde van 't voorhoofdt staan; de Eenhoorns/ niet dan een hoorn hebbende/ deeze in 't midden van 't voorhoofdt dragen. Derhalven/ vermits de Zee-visschen noch klaauwen noch voeten hebben/ konnen ze ook van geen hoorns verzien zyn; waar uit volgt/ dat/ wat men hoorns noemt/ dewyl ze in hunne kaaken diep ingewortelt zyn/ en niet voor hun voorhoofdt geplaatst/ geen hoorns konnen zyn/ en derhalven Tanden wezen moeten.

Verdere gevoelens van de Eenhoorns der Ouden bygebragt.

Echter moeten we hier byvoegen: dat een voornaam Koopman en Reeder in de Groenlandsche Visschery/ ons heeft bericht/ dat hy het hoofdt van een Eenhoorn-visch/ geheel en ongeschonden in peekel bewaart/ t'Amsterdam gezien heeft/ waar in twee hoorns of tanden staken/ de eene ter lengte van zes voeten/ en de andere omtrent een voet/ alzoo die gebroken was. Gelykerwys de Walrussen in 't bovenkakebeen twee/ doch neerwaarts krom-geboogen tanden hebben/ waar nevens eenige kleine kiezen in den mondt. Of nu de Eenhoorn-visschen mede kiezen in den mondt hebben/ staat noch te onderzoeken. Dat uit de bovenkaken deezer Eenhoorn-visschen/ niet alleen een/ maar twee hoorns of tanden steeken/ blykt daar mede overeen te komen; vermits ook deeze/ waar by men niet dan een hoorn alleen vind/ nooit in 't midden/ maar ter zyde voor uit steekt/ welke ontbloote plaats ter andere zyde/ waarschynlyk door 't uitbreeken of uitvallen van den hoorn/ alsdan weder gesloten word.

Twee hoorns of tanden in den Eenhoornvisch getoont.

Noch vinden we by den Aantekenaar over de Beschryving van 't Utrechtsche Bisdom wegens des Eenhoorns hoorns dit aangemerkt/ hoe de Noortwyker Kanonnik Lethmaat in de ly geraakte/ om dat hy een der drie hoornen/ eenige eeuwen in de St. Marias Kerke te Utrecht bewaart/ aan den Hartog van Gelderlandt had laaten toekomen. Deeze Hoorns wierden toen zeer hoog geschat/ zulks men zelden hoorns van zodanig eene dikte en lengte had gezien. Omdat men veel werks van dier-

Van welk een gevoelen de Schryvers over der Eenhoornen hoorns zyn, nader ingezien.

gelijke hoorns pleeg te maaken, word 'er mede door wat wonders van verteld, dat 'er op de Bruiloft van Karel den Stouten zeven echte en oprechte hoorns te zien waren. Om deeze zeldzaamheit der Hoorns, was 't geen wonder dat de Hartog van Gelderlandt dus begeerig naar de zelven was; want volgens Thomas Bartholinus pleeg zodanig een hoorn voor een schat geacht te worden; vermits hy getuigt dat 'er te Rome een voor negentig duizend kroonen is verkocht. De reden van deeze schatbaarheit, was, dat 'er een wonderlijke tegengiftige kracht aan der hoorns wierd toegeschreeven.

Maar vervolgens heeft men beginnen onderzoek over dit slag van Hoorns te doen, om de dwaaling der Alouden over den waan hunner Eenhoorns te ontdekken. Dus heeft zich dan onder andere Schrijveren eerst Andreas Marinus opgedaan, die in de zestiende eeuw deeze van ouds geroemde Dieren heeft uit de waereldt gebannen, alhoewel een ander Schrijver Bacius genaamt, het weder voor de Eenhoorns heeft opgevat; nochtans zijn 'er verscheidenen geweest, die het liever met Marinus dan met Bacius hielden. Doch eindelijk is 'er een ander gevoelen van opgekomen, 't welk alle de beruchte Hoorns in Tanden van zekere Walvisschen heeft veranderd. „ In onzen tijdt was 't, zegt Th. Bartholinus, dat de waarde van den Eenhoorns Hoorn merklijk is gedaalt, nadat hy door den handel der kooplieden overvloediger hier te lande is aangebragt, en het Dier zelf bekend wierd. Want door de gedeurige vaart naar Yslandt en Groenlandt heeft men ervaaren 't geen onze Voorouders meenden in de Indiën en 't Oosten te vinden; te weeten; den Zee-Eenhoorn of Walvisch die door de Yslanders Narwal word genoemt. Deeze Eenhoornvisch heeft in 't opperkakebeen een Tandt, dik en lang, rechtuitsteekende, en gekronkeld door verscheiden rondomdraaijende slingeringen, loopende van den wortel af tot aan 't ende spits toe. Dit is den tandt, die te vooren gemeent werd een Eenhoorns hoorn te zijn. Zeker is 't, dat alle de Hoorns zoo veel als 'er tot noch toe onder dien naam zijn te voorschijn gekomen, niet dan den gemelden Walvischtandt zijn geweest. Hier door nu zijn de Utrechtsche Hoorns tot een merkelijken afslag in waarde geraakt; want nademaal niet dan zekere Walvischtanden zijn, welke, te lichter nu de Walvischvangst zoo gemeen is, konnen worden bekomen. Verders getuigt deezen Schrijver dat de Utrechtsche Hoorns zodanige Walvischtanden waren, gelijk ook die van St. Denijs en St. Genevieve in Vrankrijk zijn. En om andere Schrijvers onaangeroert te laaten, Samuel Dale zegt in zijne Pharmacologia, dat hy, hoe ook de Schrijvers van een Aardsch Dier, Eenhoorn genoemt, mogen berichten en onderling daar over twisten, zodanig een eenhoornig Dier niet erkent, tenzy het den Rhinoceros is.

Om nu de gelijkheit deezer hoorns of tanden wat nader t'onderzoeken:

ken: De Koning van Denemarken willende een geschenk van een stuk van zodanig een hoorn doen, gelaste van een ongeschonden hoorn, het dikke einde naar den wortel, voor een gedeelte af te zagen. Dit gedeelte van deezen hoorn, die men meende dicht te zyn, doorgezaagt hebbende, was men verwondert daarin een holligheit te vinden, in welker holte, een kleine hoorn, van dezelve gedaante en zelve stoffe als den grooten, gevonden wierd. Men vervolgde de groote hoorn rondom door te zagen, zonder de kleine te raken; en bevond dat de kleine, in deeze holligheit van den grooten, omtrent een voet lang was, doch verder voor 't overige vast en dicht. Hier uit bleek, dat de Dieren van zodanige hoorns verzien, dezelve gelyk de Harten verwisselden; dat de grooten afvielen, en de kleinen weder in de plaats aanwiessen; en dat dit zonder twyffel te wege bragt, dat 'er zoo veel hoorns gevonden wierden, die los geworden, door 't Groenlands ys naar Yslandt dreeven. Maar, zoo wanneer men de laatste gestelde meening wil gestand doen, gegrond op 't getoonde van 't gemelde Bekkeneel, en acht geeft op den langen wortel die in het kakebeen steekt, schynt het gelooflyk, dat deeze die men gezaagt had, een tand en geen hoorn was. Dat dit geschieden kan, dat van deeze visschen de tanden uitvallen en weder andere aanwassen, word door d'ervarentheit in de menschen bevestigt, vermits gebeurt dat de los geworden tanden, door anderen voortgestooten, niet eer uitvallen voor de anderen zich laten zien: 't geen echter met het verwisselen der hoorns van de Harten heel anders geleegen is, wiens hoofden zoo kaal zyn, als of ze nooit hoorns hadden gehad, tot dat de nieuwe weder aangroeyen, en dezelve gestalte krijgen.

De gesteltheit deezer hoornen onderzocht,

die Tanden bevonden worden;

en ook verwisselen konnen.

De Deenen zyn van gedachten, dat alle deeze hoorns, die naar Moskovië, Duitslandt, Italië en Vrankryk verzonden worden, uit Denemarken komen, alwaar deeze soort van handel in groote achting is geweest, toen de Vaart van Noorwegen naar Oud-Groenlandt openstond en noch bekent was. Deeze Deenen die dezelve naar allerwegen verzonden, schroomden niet te zeggen, dat het tanden van visschen waren; echter verkocht men ze voor Hoorns van Eenhoorns, om 'er meerder voordeel van te trekken. 't Zelfde gebeurt noch, vermits niet lang geleden, de Maatschappy van Nieuw-Groenlandt, die te Koppenhagen is, een van haare medegenooten naar Moskovië, met een goet getal groote stukken van deeze hoorns zond, waar onder een stuk van een uitneemende groote, om dit aan den Grootvorst van Moskovië te verkopen. De Czaar dit schoon bevindende, liet het aan zynen Lyfarts zien. Deeze Dokter meer dan de anderen ervaren, zeide aan zyn Czaarsche Majesteit, dat het een tand van een visch was; en dus moest den afgezondenen zonder iets te verkopen, weder naar Koppenhagen vertrekken. Toen hy verslag van zyn wedervaren aan de Maatschappy deed, leide hy al de schuld van zynen ongelukkigen handel op den Lyfarts, die

Eenige stukken van deeze vermeende hoorns naar Moskovië gezonden, die insgelyks voor Tanden worden aangezien; en door welk voorval.

 zyne

zijne gewaande waare altoos veracht had; zeggende: dat alles niet dan visch tanden waren. Waar op een der Leden van de Maatschappy hem antwoorde: Wat zyt gy noch onkundig? Gy moest den Dokter twee of driehondert duitzen gegeven hebben, om hem te verpligten, datze voor Eenhoorns werden aangezien. Dies het buiten allen twijffel een ongemaakten tand zal zijn, die zodanig een visch uit haare kaaken verwisselt, als de Yslanders Narwal noemen, en geenzins een Hoorn.

DERDE HOOFDTSTUK.

Van de gesteldheit en gematigdheit der Oud-Groenlandsche Lucht; 't verschynsel van 't Noorderlicht, den Natuurkenners ter onderzoek gegeven. Verscheiden vreemde Vertellingen die de Deensche Kronyk van deeze Gewesten doet.

Gematigheit van Oud-Groenlandt, De Yslandsche Kronyk geeft bericht / dat de Lucht van Oud-Groenlandt zachter en gematigder is / dan in Noorwegen; dat het 'er minder sneeuwt / en dat 'er de koude ook zoo fel niet is; echter vriest het 'er somtijds zeer streng / en men is 'er zeer hevige stormen onderworpen; maar dit streng vriezen en geweldig stormen / valt zelden voor / en duurt ook niet lang. De Deensche Kronyk merkt het als een vreemde zaak aan / dat het in 't jaar 1308 in Groenlandt zoo verschrikkelijk heeft gedondert; dat de blixem in de Kerk / Skalholt genoemt / geslagen / dezelve t'eenemaal verbrande. Dat 'er vervolgens zodanig een verschrikkelijk onweer ontstond / zulks de toppen veeler Rotzen omvergeworpen wierden / en dat 'er uit deeze omgeworpen Rotzen / zoo een meenigte asse in de lucht verspreid wierd / als of die scheen te regenen. en strenge koude. Dit onweer / werd toen door een zoo strengen Winter gevolgt / dat men 'er nooit diergelijken in Groenlandt geheugde; zulks 'er het ys een gantsch jaar zonder te dooyen leggen bleef. Waarschijnlijk heeft deeze asse / uit de Rotzen van Groenlandt voortgekomen / dezelfde oorsprong / als in de Gewesten van brandende Gebergtens uit de onderaardsche vuuren: gelijk die van Kanarië en anderen; de Berg Hecla in Yslandt, die Noordelijker als dit gedeelte van Groenlandt legt / geeft 'er een genoegzaam bewijs van.

't Noorderlicht, een scheemering by nacht. De Zomers in Oud-Groenlandt zijn gematigd by dag en nacht / indien men 't dan nacht noemen mag / want een geduurige scheemering maakt deeze nacht uit. Gelijk de dagen des Winters zeer kort zijn / zoo zijn 'er de nachten mede zeer lang; wanneer 'er alsdan de natuur deeze zeldzaamheit uitwerkt: Als 't nieuwe Maan is / of staat te worden / ver-

vertoont 'er zich een licht/ bijna als of de Maan vol was/ en hoe donkerder deeze nachten zijn/ zoo veel te helderder dit licht schijnt. Dit licht komt uit het Noorden/ waarom het een Noorderlicht word genoemt. 't Vertoont zich als een schijnsel van Vuur/ strekkende opwaarts in de lucht uit. Het verandert allenks van plaats/ latende t'elkens een damp achter. Dit Noorderlicht schijnt de gantsche nacht/ en verdwijnt met de opgaande Zon. Men verzekert dat dit licht insgelijks in Yslandt en Noorwegen gezien word/ wanneer 't helder weer is/ en de lucht door geen nevels betrokken. Het verlicht dan alleen die geenen/ die de Gewesten van den Circulus Arcticus bewoonen. 't Staat den Natuurkundigen t'onderzoeken/ waar uit dit verschijnsel zijnen oirsprong heeft/ en of het uit de opgeheven dampen der aarde/ die door haare beweeging ontsteken/ voortkomt/ met zodanig een snelte als de ontsteeken verhevelingen die gints en herwaarts uit de lucht vallen/ of als dwaallichten die zich elders vertoonen. Dit Licht is ongetwijffelt het zelve 't geen de Heer Gassendi dikmaals heeft waargenomen/ en de Noorder Dageraat genoemt; van welk Noorderlicht wy in 't derde Deel breeder handelen zullen.

Vruchtelooze ontdekkingen van Yslanders en Noorwegers.

De Deensche Kronyk melt/ dat in 't jaar 1271 een sterke Noordooste wind/ zeer veel ys naar Yslandt dreef/ waar op veele Beeren waren/ als meede dat 'er zeer veel hout aan den oever geworpen wierd/ zulks men geloofde/ wat men ten Westen van Groenlandt ontdekt had/ gantsch Groenlandt niet was/ en dat zich dit Landt verder ten Noordoosten uitstrekte. Dit deed eenige Yslanders besluiten deeze ontdekking na te speuren/ maar werden door 't ys verhindert. De Koningen van Denemarken en Noorwegen hadden al lang te vooren van deeze gedachten geweest/ en 'er verscheiden schepen op afgezonden/ ook zelfs in persoon zich derwaarts begeeven/ 't welk hen niet beter dan d'Yslanders was gelukt. Wederzyds warenze tot deezen togt aangemoedigt/ op bericht/ en een opgevatten waan/ dat 'er in dit Gewest/ goudt- of zilver-mijnen en veel edelgesteentens te vinden waren.. Noch verhaalt deeze Deensche Kronyk/ dat 'er eertijds eenigen van deeze Reistogten met groote schatten t'huis quamen. Insgelijks vertelt noch dezelve Kronyk: dat ten tyde van St. Olaus, Noordsch Koning/ het Vriesche Varens-Volk/ dezelfde togt ten dien einde ondernamen. Zy door een zwaaren storm beloopen/ vervielen op de Rotsen van deeze Kust/ en wierden genoodzaakt zich in onveilige Havens te bergen. Men ondernam alhier aan te landen: zy zagen naby den oever slechte onderaardsche vervallen hutten/ en omtrent dezelven/ groote hoopen van steenen en mijn-stoffen/ glinsterende van goudt en zilver; dit deed hen besluiten derwaarts te gaan/ en zoo veel daar van te neemen als ze dragen konden: maar/ toen ze zich weder te scheep wilden begeeven/ zagenze uit deeze onderaardsche spelonken/ menschen te voorschijn komen/ die 'er afschuwelijk uitzagen/

Vreemde vertellingen uit de Deensche Kronyk getrokken,

gen/ gewapent met bogen en slingers/ en groote honden verzelt/ die hen vervolgden. De vrees die dit Scheeps Volk bevangende/ noodzaakte hen hunne schepen te verlaten/ om zich zelven/ en 't geen ze droegen/ te bergen: maar by ongeval/ viel 'er een van hun in handen deezer Wilden/ die in 't gezicht zyner Makkers verscheurt wierd. In 't vervolg van deeze verdachte Historie/ zegt de Deensche Kronyk Schryver/ dat dit Landt eenen overvloed van schatten uitlevert; en dat men 't daar voor houd/ dat 'er Saturnus zyne schatten verborgen heeft. Meer andere vertellingen die meerder naar sprookjes dan waarheden gelyken/ zyn in deeze en d'Yslandsche Kronyk ingelyft; derhalven zal 't best zyn/ dat men ze met stilzwygen voorby gaa/ om de schrandere Waereld/ nu wyzer zynde/ daar mede niet op te houden/ en van de Beschryving van Oud-Groenlandt een einde te maken.

De fabel-achtig schynen.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Vruchteloose togten der Deenen naar Groenlandt; Forbischers Ontdekking en zyn wedervaren. Groenlanders en hun Gewaad beschreeven, en handel met dezelven. Laatste togt der Deenen naar Groenlandt, Vaartuigen der Groenlanders beschreeven, en hunne behendige bestiering van dien.

NA verscheiden poogingen die de Koningen van Denemarken en Noorwegen hadden aangewend/ om d'Ontdekkingen naar Groenlandt te begunstigen/ en echter vruchteloos afliepen; wierden ze door de Koningen Christiaan den tweeden/ Christiaan den derden/ en Frederik den eersten/ weder ondernomen/ maar met weinig vrucht; tot eindelyk Frederik den tweeden/ met de zelfde gedachten van zyn Vader Christiaan den derden bezwangert/ Magnus Heiningsz. ter ontdekking van Groenlandt afzond. Indien 't waar is/ wat 'er de Histori van verhaalt/ zoo ontdekte deezen Magnus, na veele uitgestaane gevaaren/ eindelyk Groenlandt, maar kon 'er niet aanlanden/ nademaal zyn schip zeer schielyk wederhouden wierd; weshalven hy zeer verwondert was/ en dat niet zonder reden: want hy bevond zich in volle Zee/ alwaar het diep genoeg was/ en geen ys vernomen wierd/ hebbende daar by een gunstigen wind. Dus niet kunnende voorderen/ werd hy genoodzaakt te deinzen/ en het verder naar Denemarken te wenden/ alwaar hy bericht van zyn wedervaaren deed: en de Koning trachte wys te maken/ dat 'er een zeilsteen op den gronde van deeze Zee moest verborgen leggen/ waar door zyn schip dus wederhouden was. Had deezen Ontdekker de Histori van

Magnus Heiningsz. door Koning Frederik den II. ter ontdekking naar Groenlandt gezonden;

doch vruchteloos.

van de Remora geweeten / mogelijk had hy die met al zoo veel gronds bygebragt / als 't voorwendsel van deezen Magneet. Dit gewaande geval zou in den jaare 1588 onder de Regeering van Frederik den tweeden gebeurt zijn. De Deensche Kronyk dan / die het vervolg der tijden aaneenschakelt / geeft een breed verhaal onder de Regeering der Koningen Christiaan den derden en Fredrik den tweeden / van een Reistogt door Martin Forbischer, een Engels Kapitein / in den jaare 1577 naar Groenlandt ondernomen. Dit verhaal geeft wel het meeste bericht van Groenlandt en deszelfs Inwooners / waarom het hier kortelijk te volgen staat.

Dat door een gewaand voorval bewimpelt word.

Martin Forbischer vertrok in 't gemelde jaar uit Engelandt naar Groenlandt. Hy ontdekte het / maar kon 'er dat jaar niet aanlanden / wegens de ingevallen nachten en de ongelegentheden van 't ys / vermits hem den Winter op deezen togt verrast had. Weder in Engelandt gekomen / gaf hy bericht van deezen togt aan Koninginne Elisabet, die geloofde dit onbekend Landt voor haar te zullen bemagtigen. Zy gaf hem dan in 't volgende Voorjaar drie schepen / waar mede Forbischer andermaal vertrok. Het Landt ontdekt hebbende / lande hy aan de Oostkust. 's Lands Landaart op het zien der Engelschen / nam de vlucht / en verliet hunne wooningen om zich elders te verbergen. Sommigen klouterden uit bevreestheit op de toppen der hoogste Rotzen / van waar ze zich in Zee wierpen. De Engelschen deezen Landaart niet konnende bevreedigen / quamen in hunne verlaten wooningen / 't welk eigentlijk hutten waren / overtrokken van huiden der Zee-honden of andere Dieren / op vier dikke staken gespannen / en met peezen alle aaneen gehecht. Alle deeze Stellten hadden twee uitgangen / de eene ten Westen en de andere ten Zuiden / maar voor Ooste en Noorde winden stonden ze beschut / vermits hen die schadelijker waren. In deeze Hutten vonden ze niet dan een oud mismaakt Wijf en een jong zwanger Vrouwmensch / die zy / met een klein kindt aan de hand hebbende / wegvoerden / en het oude Wijf ontrukten / waar over dit Wijf vervaarlijk schreeude. Van daar weder vertrokken / steevende men Oostelijk aan / en zy zagen een Visch ter groote van een Os / die ten einde van de snavel een hoorn ter langte van anderhalf elle had / en men geloofde een Eenhoorn te zijn. Zy zeilden verder Noordoostelijk aan / en ontdekten een Landt / 't welk zy aandeeden / vermits 't hun aangenaam scheen. Alhoewel dit Landt de Kust van Groenlandt was / noemden ze 't echter Anavavich, om het onder deezen naam te bezitten. Zy bevonden dat dit Gewest de aardbeeving onderworpen was / werpende groote Rotzen om verre / en insgelijks was 'er het verblijf niet zeker; echter vertoefdenze daar eenigen tijdt / nademaal ze zand vonden / waar in zy meenden goudt te zien blinken / en vulden 'er dryehondert vaten van. Zy deeden al wat ze konden om dien Landaart te bevredigen / die mede van hunne zyde blijken

Forbischers Ontdekkingen in Groenlandt.

Wat hem aldaar wedervoer.

liet / datze daar in bewilligden. Op teekenen die hen de Engelschen deeden / gaven ze door wederteekenen te verstaan / datze hooger opvaren zouden / wilden ze vinden 't geen ze zochten. Forbischer stemde dit toe / en begaf zich met eenige Soldaten in een sloep / geevende order de drie Schepen te volgen. Zy stevende de kust opwaarts; maar zagen 'er zoo veel van dien Landaart op de Rotzen / dies Forbischer beducht werd van hen overvallen te worden. Deeze Landaart langs den oever volgende / merkten dat de Engelschen schroomachtig wierden; en om hen niet meer af te schrikken / quamen drie mannen van achter een Dyk te voorschyn / veel beeter dan de anderen gekleed / die verzochten door teekenen en bewyzing van vriendschap / datze te lande quamen. Forbischer naderde op goed vertrouwen / vermits hy 'er niet dan drie mannen zag / daar de anderen op de Rotzen verre genoeg van de hand waren: maar eenigen die zich achter den Dyk verborgen / en geen gedult hadden Forbischer in te wachten / quamen ontydig te voorschyn; dit deed Forbischer achterwaarts deinzen: maar dezen Landaart in hun voorneemen volhardende / leidde gedurig toe om de Engelschen te lokken / en men wierp eenig raau vleesch op den oever / als of ze honden voor hadden. De Engelschen hier op geen acht slaande / beraadslaagde dezen Landaart een andere list. Zy brogten aan den oever van de Zee een verminkte / of die zich veinsde zodanig te zyn / en lieten hem daar / waar na de anderen weggingen / als of ze nooit wilden weder komen. Zy hadden zich verbeeld dat de Engelschen / volgens de gewoonte der vreemdelingen / komen zouden om deezen kreupelen weg te voeren / zulks hy 't niet ontloopen kon / om hen dan voor Tolk te dienen; maar de Engelschen beducht voor verraad / losten een Musket op deezen kreupelen / die wel haast opsprong / en 't hazenpat koos. Toen quam deezen bedriegelyken Landaart in grooter getal te voorschyn / en men schoot op de Engelschen een groote menigte pylen / met een hagel van steenen uit slingers geworpen / waar mede de Engelschen den spot dreeven / schietende op hun beurt uit hunne Musketten / en losten het Kanon / 't welk hen in een oogenblik op de vlucht dreef.

Groenlanders beschreeven; Dit Verhaal geeft te kennen / dat deeze Landaart van een verraderlyken aart en woest is / en dat men hen noch door vleying / noch door geschenken bevreedigen kan. Zy zyn van een vette gestalte / vaerdig / en van verwe geelachtig. Men meent dat 'er eenige zwarten onder hen gevonden worden / gelyk de Etiopers zyn. Zy kleeden zich met huiden van Zeehonden / door peezen aaneen genaait. Hunne vrouwen gaan met ongevlechte hairen / werpen 't achter haare ooren / om gezien te worden / dewyl ze haar aangezicht blaau en geel beschilderen. Zy dragen geene onderrokken / maar eenige broekjes van Vis vellen gemaakt / die zy over malkander aantrekken. Ieder broek heeft zyne opzakken / waar in messen / garen / naalden / kleine spiegeltjes en andere prullen stee-

stukken/ die haar de vreemdelingen brengen/ of de zee opwerpt/ wanneer 'er schepen voor de kust gebleeven zijn. De mans en vrouwe hemden zijn van Visch-darmen gemaakt/ met zeer dunne peesjes genaait. De kleederen zoo van den een en ander/ zijn wijd/ en zy omgorden zich met riemen van Visch-vellen; zy zijn stinkend/ vuil en morssig: hunne tong dient hen voor hand- en neusdoek; en zy hebben ook geene schaamte. Rijk achten ze die veel bogen/ slingers/ schuitjes en riemen hebben. Hunne bogen zijn kort/ de pijlen dun/ aan 't einde met beenen of gescherpte hoorns gewapent. Zeer behendig zijn ze in 't boogschieten en 't slingeren/ en in 't werpen op de visschen in 't water met hunne werpspiessen. Hunne kleine schuitjes zijn met vellen van Zeehonden overtrokken/ die niet dan door een man alleen gevoert worden. Hunne groote Vaartuigen zijn van hout/ met houte banden aan elkander gelast en met Walrus- en Robbevellen overtrokken/ door dikke peezen aan een genaait. Deeze Vaartuigen konnen twintig mannen voeren. Hunne zeilen zijn gelijk hunne hemden/ van Visch-darmen gemaakt/ genaait met zeer kleine peesjes. Schoon zy geen yzer aan deeze Vaartuigen gebruiken/ zijnze echter zoo behendig en sterk in een gevoegt/ dat zy 'er zich onbeschroomt in volle Zee op waagen/ en zy bekommeren zich niet schipbreuk te zullen lijden.

waar in hunnen rykdom bestaat.

Hun Landt levert geen vergiftig gedierte uit/ dan alleen Spinnen. Muggen zijn 'er in groot getal/ die venijnig steeken/ en 't aangezicht geweldig doen zwellen. Zy hebben 'er geen zoet water/ dan datze van de gesmolten sneeuw bewaaren; men zegt dat 'er de groote koude) de aderen der Aarde zodanig gesloten houd/ dat'er als voorspongs de doortogt daar door wordt gestopt. Honden van een ongemeene groote zijn 'er/ die zy voor hunne voertuigen spannen/ en als paerden gebruiken.

Koning Christiaan den vierden/ zoon van Fredrik den tweeden/ nam insgelijks d'Ontdekking van Groenlandt ter harten/ schoon zijn Vader en Grootvader/ het vruchteloos ondernomen hadden. Om zijn voorneemen te doen gelukken/ liet hy ten dien einde een ervaaren Schipper uit Engelandt komen/ die berucht was van deeze Zee en koers grondige kennis te hebben. Men rustte dan drie bequame schepen uit/ onder 't bestier van Gotske Lindenau, Deensch Edelman/ als Ammiraal; deeze schepen vertrokken in 't Voorjaar 1605 uit de Sont/ en zeilden eenigen tijdt met elkander; maar d'Engelsche Kapitein op de vereischte hoogte gekomen/ nam zijne koers Zuidwest/ bezorgt voor 't Ys/ om met minder gevaar Groenlandt aan te doen. d'Ammiraal/ van andere gedachten zijnde/ vervolgde alleen de zijne Noordoost/ en quam dus in Groenlandt aan te landen. Naaulijks had men het anker uitgeworpen/ of veele van dien Landaart/ hen gewaar geworden/ begaven zich in hunne kleine schuitjes/ en quamen hem aan boord bezoeken. Hy ontfing hen vriendelijk/ en wilde hun wijn schenken; maar die was hen

Lindenaus togt naar Groenlandt;

hy word van de Groenlanders bezocht;

doodgeslagen en in stukken gehouwen; waar na deeze Landaart achterwaarts deinsde/ om voor 't geschut der Deenen bevrijt te zijn. De degens en messen van deezen Landaart/ waren van Hoorns gemaakt/ of Tanden deezer visschen/ die men Eenhoorns noemt/ met steenen ingeleit en gescherpt/ snydende deeze degens niet minder dan of ze van yzer en staal waren. Lindenau ziende dat 'er in dit Landt niets voor hem te doen viel/ zeilde weer naar Denemarken; een deezer gevangen Groenlanders/ werd zoo wanhoopig/ ziende zijn Vaderlandt te moeten verlaten/ dat hy zich in Zee worp en verdronk. De Deenen vonden in 't wederkeeren hun vyfde schip van hun afgedwaalt; maar naaulijks waren ze vyf dagen by malkander geweest/ of een opkomende storm verstropde hen alle van een/ en zagen elkander niet/ dan na verloop van een maandt. Zy quamen eindelijk/ na veel gevaar uitgestaan te hebben/ op den vyfden October voor Koppenhagen ten anker.

Laatste togt der Deenen naar Groenlandt.

De derde en laatste togt die de Koning van Denemarken naar Groenlandt liet doen/ was met twee groote schepen/ onder 't bestier van een Holsteins Kapitein/ Karsten Richardsz genoemt/ verzelt van Noordsche en Yslandsche Bootsgezellen/ die hem voor leidslup dienden. De Kronijk meld/ dat deeze Kapitein den 12den Mey uit de Sont vertrok/ zonder 't jaar aan te teekenen. Den agtsten Juny daar aan volgende/ ontdekte hy de toppen der Groenlandsche Bergen/ maar kon het landt niet aandoen/ wegens het ys dat zich zeer verre in Zee uitstrekte. Op dit ys zagen ze een ander opgeschooven ys/ 't welk groote Rotzen scheenen. De Kronijk merkt hier aan/ dat 'er jaren zijn/ dat het ys in Groenlandt/ zelf in den Zomer niet smelt. De Holsteinders werden dan genoodzaakt weder te keeren/ zonder iets verricht te hebben/ te meer/ dewijl ze van het andere schip door een storm waren afgeraakt/ en zich alleen bevonden toen ze aan dit ys quamen.

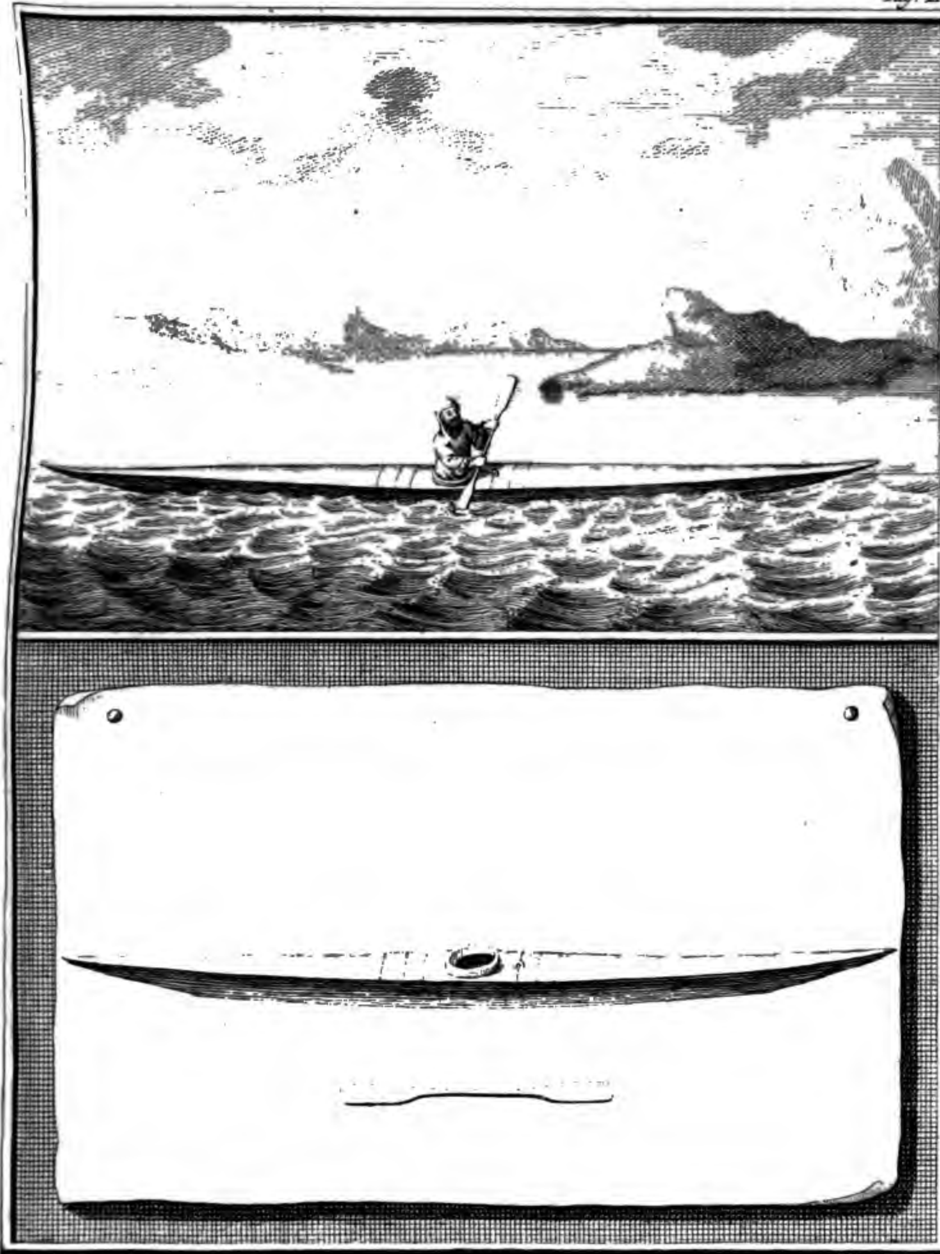
Overgebragte Groenlanders hun onthaal.

Om nu de vier eerste en vijf laatste van deezen Groenlandschen Landaart/ in de twee eerste Reistogten bekomen/ niet te verliezen; staat 'er dit bericht van te melden: dat de Deensche Koning zodanige orde had gestelt/ datze byzonderlijk van allen nooddruft verzorgt wierden/ en dat 'er naau acht op hun geslagen wierd/ doch zodanig/ datze vryheit hadden te gaan waar 't hen luste. Melk/ Boter/ Kaas/ raauw Vleesch en raauwe Visch was hun voedsel/ gelijkerwijs zy in hun landt leefden/ vermits zy zich aan 't boord en de gekookte spijze niet gewennen konden/ en noch minder tot den wijn en anderen smaakelijken drank/ dewijl ze niet liever als Oly of Traan dronken.

Drift van deezen Landaart naar hun Vaderlandt.

Dikmaals keerden zy zich naar 't Noorden/ zuchtende uit genegenheit voor hun Vaderlandt; eensmaals als 'er niet al te naau acht op gegeeven wierd/ waren eenigen/ die zich van hunne schuitjes en riemen wisten te verzeekeren/ daar mede in Zee geraakt/ om 't uiterste te waagen. Maar een storm die hen beliep/ tien of twaalf mijlen van de Sont Zeewaarts gevordert

zijn-

[Ri]jnde/ verwielenze weder op de Kust van Schonen, alwaar de Boeren hen magtig wierden en weder te Koppenhagen bragten. Dit deed toen wat naauwer acht op hen geeven/ met wat minder vryheit verzelt: maar zy wierden krank en storven aan een quijnende ziekte.

Vyf gezonden waren 'er noch overig/ toen 'er een Afgezant van Spanje aan 't Deensche Hof quam; de Koning om hem wat te vermaken/ vertoonde hem deezen Landaart/ en liet hen hunne vaardigheit in hunne schuitjes op Zee vertoonen. Om zich de gestalte deezer Vaartuigen wel te verbeelden/ moet men op een Weversspoel denken/ ter lengte van tien of twaalf voeten/ uit balijn-strooken/ ter breette en dikte van omtrent een vinger gemaakt/ onder en boven overtrokken/ met vellen van Zee Honden of Walrussen/ en door peezen aan een genaait.

Hunne Vaartuigen of Schuitjes beschreeven.

Dit Gestel heeft een ronde opening in 't midden/ ter wijte van een mans middel/ loopende het vaartuig aan weerzijde voor en achter spits toe/ naar evenmatigheit van de middelruimte. De kragt/ en de welvoegzaamheit van het Gestel/ bestaat aan beide einde/ alwaar deeze balijnen te zamen loopen en aaneengevoegt zijn; de opening/ die van bovenkrings-gewijze gestrekt is/ wiens omtrek alles van boven dekt/ is van een halven omtrek van onder verzien/ aan de boven-omkring verbonden/ gelijk een omgekeert hengzel van een korf. Men verbeelde zich/ dat de onderkant/ met de zyeindens een halven omtrek maken/ en dus spits eindigen; dat alles zoo wel hecht aan een gevoegt/ en zoo wel verzien is/ dat dit Vaartuig/ door zijne lichte hoedanigheit/ en welvoegzaame gesteltheit/ tegens 't geweld der baaren in een storm op Zee bestant kan zijn. Deezen Landaart op den bodem van deeze schuitjes/ door de ronde opening neergezeten/ strekken hunne voeten ter een of ander einde uit/ en stoppen deeze opening met het onderste van hunne hemdrokken/ uit Zeehonde- of Zeekalver-vellen gemaakt/ die zy daar om winden; ook stoppen ze hunne hands-mouwen/ en schorten 't verdere van hunne kleedaaje mede op; zulks wanneer hen op Zee/ in den storm de golven omwerpen/ gelijk dikmaals gebeurt/ 't water nergens door kan dringen/ noch in hun Vaartuig/ noch tusschen hunne kleederen; dus houden ze zich altoos boven water/ en redden zich beeter in den storm/ dan groote schepen. Zy dienen zich niet dan van een kleine riem/ vyf of zes voeten lang/ een half voet plat en breet aan weerzyden/ die hen teffens voor evenwigt dient/ om hun in balans te houden/ en voor een dubbelen riem/ om die aan weerzyde te konnen bezigen.

Hoedanig die door dien Landaart worden bestiert,

Deeze gemelde Afgezant stond verwondert/ de behendigheit der Groenlanders in 't bestieren hunner schuitjes te zien. Zy steevende en kruisten met zodanig een snelte door elkander/ dat 'er het gezicht van schemerde/ zonder datze malkander grenzins aan boord quamen. De Koning/ begeerig de snelte van een deezer schuitjes tegen een sloep t'onderzoeken met zestien roeyers verzien; bevond men dat de sloep werks genoeg had het

en bezondere behendigheit van dien.

schuitje

schuitse te volgen. De Afgezant zond aan ieder van deezen Landaart eenig geld/ welk geld elk besteede om zich op de Deensche wijze te kleeden. Sommigen droegen groote pluimen op hunne hoeden/ en deeden gelaarst en gespoort den Koning hunnen dienst aanbieden/ om voor Ruiters te dienen.

Niet lang bleeven ze in deeze vergenoegde luim/ want ze vervielen wel haast weder in hunne gewoone droefgeestigheit; vermits ze dan steeds op middelen dachten om weder naar Groenlandt te keeren/ waren 'er twee van hun/ die zich in Zee begeeven hadden/ en door storm op Schonen vervielen; dewijl men ze minder dan d'anderen wantrouwde/ geloovende datze zich andermaal niet weer in dit gevaar begeeven zouden; echter verzekerden zy zich van hunne schuitjes/ om 't Noorden weder op te zoeken. Men zette hen achter na/ zulks 'er een van achterhaalt wierd/ maar den anderen is ongetwijffelt gebleeven/ dewijl hy onmogelijk nooit Groenlandt heeft konnen bereiken. Telkens als deezen een kindt aan 's moeders borsten zag/ had men gemerkt dat hy weende/ waar uit men oordeelde dat hy getrouwt moest zijn/ en hem het missen van vrouw en kinderen dus smartelijk viel. Toen men derze weder naar Koppenhagen had gebragt/ bewaarde men hen naaukeuriger dan naar gewoonte/ 't welk hunne begeerte om weder hun Vaderlandt te zien/ te meer gaande maakte/ en echter deed wanhoopen nooit weer te zullen zien.

Twee storven 'er van verdriet; d'andere twee leefden noch tien of twaalf jaaren daar na. De Deenen deeden al wat zy konden/ zulks ze vroolijker van geest mogten worden/ geevende te verstaan/ datze hen als hunne Vrienden en Landsgenooten handelen zouden/ waar in zy scheenen genoegen te neemen. Men trachte hen in den Christelijken Godtsdienst t'onderwijzen/ maar nooit kondenze de Deensche Taal leeren. Die geenen die naau acht op hen gaben/ zagen 'er dikmaals de oogen naar den Hemel wenden/ en d'opgaande Zon eeren. Een van hun storf te Kolding in Jutlandt, ziek geworden over 't Paerel-vissen in den Winter. De Mosselen in Denemarken zijn vol van Paerelgruis; deeze Mossels vind men overvloedig in de Rivier van Kolding. Eenige leeveren somtijds fijnen uit/ veele kleinen/ en eenigen tamelijk groot en rond. Deeze Groenlander had te kennen gegeeven/ dat men in zijn landt Paerlen viste/ en dat hy deeze Visscherp wel verstond; dies bragt hem de Gouverneur van Kolding mede/ om in die Rivier Paerlen te vissen. Hier in was den Groenlander ook wel ervaaren/ vermits hy als een visch te water ging/ en quam nooit weder boven zonder Mosselen van fijne Paerlen verzien. De gierigheit bragt deezen Stadtvoogt zoo verre/ dat hy/ niet tegenstaande het Winter wierd/ geen gedult neemen kon/ den Zomer-tijdt wederom af te wachten; maar om zijne Visscherp te vervolgen/ zond hy dien armen Groenlander als een Waterhond te water/ en hy liet hem zoo dikmaals in den Winter te water gaan/ tot

Een Groenlander op de Paerel-visschery byzonder afgerecht.

hy

hy storf. Zyn Landsman was over dit verlies niet te troosten. Hy vond van middel in 't Voorjaar/ met behendigheit een schuitje te krygen; zich daar in begeevende/ passeerde hy de Zont/ voor dat men zyne vlucht gemerkt had. Met allen yver wierd hy nagezet: maar vermits hy de voortogt had/ kon men hem niet achterhaalen van 30 of 40 mylen in Zee. Men gaf hem door teekenen te verstaan/ dat hy nooit Groenlandt zou bereikt hebben/ maar zekerlyk in de Golven gesmoort. Hy antwoorde echter weder door teekenen/ dat hy de Noordsche Kust zou gevolgt hebben/ tot op een zekere hoogte/ wanneer hy 't alsdan dwersch over Zee zou gezet hebben/ en op 't gezicht der starren zyn Landt weder opgezocht. Weer te Koppenhagen gekomen/ storf hy aan een quynende ziekte.

Dus was het einde van alle deeze ongelukkige Groenlanders. Zy waren van een kleine gestalte/ en vierkantig/ bruinachtig en platneuzig van gezicht/ dik van lippen en opgeschort. Hunne Schuitjes/ Riemen/ Boogen/ Pylen/ Slingers en Kleederen zyn in Denemarken gebleven. In 't Kabinet van den Heere Wormius te Koppenhagen/ word een deezer schuitjes bewaart; insgelyks zyn hunne kleederen uit Zeehonden- en Zeekalver-vellen gemaakt; hunne hemden uit Visschdarmen/ en een hunner onderrokken uit Vogels-vellen bestaande/ met veeren van verscheide verwen; als mede zyn hunne boogen/ pylen/ slingers/ messen/ degens en werpspiessen/ waar van zy zich in 't vissen dienen/ gewapent als hunne pylen/ met gescherpte hoorns of tanden/ in 't voornoemde Kabinet te vinden. Een Groenlandsche Almenak uit 25 of 30 kleine klosjes bestaande/ vast gemaakt aan een riem van Schaapeleer/ welker gebruik alleen den Groenlanders bekent was/ is 'er mede te zien.

Gestalte van deezen Landaart beschreeven.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Een Groenlandsche Compagnie te Koppenhagen opgerecht; die Schepen naar de Straat Davis zenden, en met een laading van gewaant Goudzant weder te rug gekomen, word dien ingebeelde rykdom buiten boord geworpen.

DE Koning van Denemarken de verdere Ontdekking van Groenlandt opgeevende; waren 'er eenige Kooplieden te Koppenhagen/ om deze Vaart verder voort te zetten/ die een onderlinge Maatschappy oprechtten/ en onder den naam van de Groenlandsche Maatschappy gehandhaaft wierd/ waarin mede eenige vermogende lieden traden. Dee-

Groenlandsche Compagnie te Koppenhagen opgerecht.

zenden schepen derwaarts.

ze Compagnie zond in 't jaar 1636 twee schepen derwaarts/ die in de Golf van de Straat Davis aanquamen/ en in dit gedeelte van Nieuw-Groenlandt, aan de Kust van deezen Golf geleegen. Naauwlijks waren ze daar ten anker gekomen/ of acht Groenlanders quamen met hunne schuitjes aan boord. Op 't verdek van 't schip gekomen/ leiden de Deenen Messen/ Spiegeltjes/ Naalden/ enz. ter eene zijde van 't boord/ en deezen Landaart ter andere zijde: Vossevellen/ Zeehonden- en Zeekalver-vellen/ als mede veele Hoorns/ Eenhoorns genoemt. Wanneer 'er op eenige gezondheden die gedronken wierden/ een geschut werd gelost/ verschrikte hier over deezen Landaart zodanig/ datze elk om een gat heen-komen zagen/ en van weerzijde overboord in Zee sprongen; komende niet eer boven water/ dan twee of driehondert schreeden van 't schip. De Deenen gaven hen door teekenen te verstaan/ datze weer aan boord komen zouden/ met verzekering dat hen geen quaad wedervaaren zou; 't welk ook door hen geloofst wierd. Zy quamen dan weer te scheep/ doch niet eerder voor datze wat bedaart waren/ en den rook niet meer zagen. Hunne manier van handelen bestond dusdanig: zy verkoren wat hen uit der Deenen mede gebragte waaren aanstond/ en leiden 't op een hoop: hier tegen bragten ze op een andere hoop/ de waaren die zy daar voor geeven wilden; den een en ander bragten 'er iets by of namen 'er iets af/ tot ze den hoop eens waren. Middlerwijl/ dat de Deenen met deezen Landaart handelden/ zagenze van hun schip een deezer Hoornvisschen/ slapende op den ruigen oever in 't gras/ door den Vloedt opgeworpen. De Groenlanders vielen eerlang op deezen Visch aan/ sloegen hem dood/ en den Hoorn of Tandt aan stukken/ die zy aanstonds den Deenen verkochten. Deeze Visch weerloos te landt zijnde/ is echter ongemeen gevaarlijk op Zee. Zy bestrijd de Walvisch/ gelijk de Rhinoceros/ den Olifant/ en ze steekt met haaren tandt als met een speer.

Handel met de Groenlanders.

Een Hoorn- of Tandvisch gevangen.

Gewaand goudaart geladen.

Maar deeze handeling van weinig waarde/ was 't voornaamste oogmerk der Deenen van dien togt niet. De Schipper gemerkt hebbende dat 'er aan den oever van deeze Kust/ zand gevonden wierd/ van kleur en zwaarte als goudt; begaf hy zich met allen yver naar den oever/ en zijn schip met dit vermeende goudt geladen hebbende/ zeide tot zijn Scheeps-Volk/ datze nu alle rijk genoeg waren/ en keerde dus weder naar Denemarken. Een der voornaamste Reeders van deeze Groenlandsche Maatschappy/ stond zeer verwondert over zijnen schielijken wederkomst. De Schipper al te drieftig en voorbaarig/ zeide/ dat hy een goude berg in zijn schip geladen had; maar hy had met een man te doen/ die niet al te ligt geloovig was. Hy liet van dit gewaande goudt door de Goudsmeden van Koppenhagen een proef neemen/ die 'er geen eenkel grein goudt wisten in te vinden. De Bewindhebber vergramt/ dat hy dus door den Schipper om den tuin geleid was/ en om te too-

nen

nen dat deeze laading niets uitleeverde/ beval hy hem weder naar de Tont te keeren/ alwaar zyn schip lag/ het anker te lichten/ en zich in de Baltische Zee te begeeven/ om 'er zyn gewaant goudt nevens zyne zottenny/ in alle vergeetenheit te begraven. De Schipper die genoodzaakt was hier in te gehoorzaamen/ 't zy dat hy geloofde al zyne welvaart in Zee geworpen te hebben/ of dat hy zich van alle opgevatte hoope verstooken zag: 't is zeker dat hy eerlang daar na van grootte ongeneugte storf. De Hoofde-Reeder echter/ scheen hier over vervolgens berouw te hebben/ want men verhaalt/ dat men sedert in de myuen van Noorwegen/ diergelyk zand als dat van Groenlandt gevonden heeft; en dat 'er een ervaarner Essayeur met goed voordeel/ goudt in vond. Wat hier over den Schipper ontmoet.

Dit was dan de laatste Reistogt die naar Nieuw-Groenlandt werd gedaan; en 't was in deezen togt/ dat het groot stuk van den Eenhoorn wierd overgebragt/ welk stuk des Czaars Lyfarts zeide van een Vischtand te zyn/ en in Koppenhagen zes duizend Ryksdaalders wierd waardig geacht. De Deenen/ voor datze uit Groenlandt vertrokken/ hadden twee Groenlanders vast gehouden/ om ze naar Denemarken te voeren; in volle Zee gekomen/ liet men hen op 't schip in vryheit: maar door hunne gevoelige geneegenheit tot hun Vaderlandt/ beslootenze zich in Zee te werpen/ om zwemmende weder naar hun Landt te keeren. Waarschynlyk zynze onderweeg verdronken/ vermits ze te verre van landt waren.

Tot dus verre is nu aangetoont/ hoedanig het met Oud- en Nieuw-Groenlandt gelegen was; Oud-Groenlandt, 't welk de Noorwegers bezeeten hebben/ en Nieu-Groenlandt, dat de Noorwegers/ Deenen en Engelschen ontdekten/ naar 't Oude zoekende. De overtogt door de engte van Yslandt naar Oud-Groenlandt is waarschynlyk door 't Ys gestopt/ dat de felle Noordooste winden in deeze naauwte gedreeven en op elkander geschooven heeft; zulks dat de Zeelieden/ die voormaals deezen ouden koers hielden/ genoodzaakt zyn geworden/ den zelven naar de Kaap Faruel en de Straat Davis te neemen/ wier Kusten naar 't Oosten gestrekt/ deeze zyn/ die men Nieu-Groenlandt noemt. Geloofelyk is 't dat toen de oude overtogt van Yslandt naar Groenlandt is gestopt/ vervolgens de koers derwaart verlooren is. De Yslandsche Kronyk geeft 'er ook zekere blyk van; zeggende: dat men halfweege Yslandt en Groenlandt, kleine Rotsagtige Eilanden vind/ Gondbiurne Skeer genoemt/ alle door Beeren bewoont/ alwaar het ys waarschynlyk word opgehouden/ en zoo sterk op den anderen geschooven/ dat het de Zon niet ontdooyen kan: 't welk in gevolg van tydt zodanig een verstopping heeft gemaakt/ zulks den doortogt t'eenemaal geslooten is/ waar door de gemeenschap die men met Oud-Groenlandt had/ voortaan is gestopt gebleeven; zoo dat men ook sedert geene tyding vernomen heeft/ wat deeze Noorwegers/ die Oud-Groenlandt bewoonden/ wedervaren zy. Mogelyk

Hoe waarschynlyk de overtogt naar Oud-Groenland is gestopt.

Waar door de Vaart derwaart is ondoenlyk geworden.

en het ook onzeker is, hoe 't met de eerste bewooners van Oud-Groenlandt gelegen zy.

gelijk heeft de Pest/ die omtrent den jaare 1348 zoo geweldig in 't Noorden woede/ en ongetwijffelt uit Noorwegen wierd overgebragt/ hen/ gelijk de anderen verdelgt. 't Zou wel konnen zijn/ dat Gotske Lindenau, die in zijn eerste togt zijne koers Noordoost nam/ aan Oud-Groenlandt was geweest/ en dat de twee Groenlanders van daar overgebragt/ afkomelingen van de Oude Noorwegers waren; maar van dezen verzekert men/ en die uit de Straat Davis wierden overgevoert/ alhoewel ze onderling verschillende waren/ datze zoo in taal als zeden/ in 't minst geene overeenkomst met de taal en zeden der Deenen en Noorwegers hadden/ en dat de spraak dezer Groenlanders zoo veel met de anderen verscheelde/ datze t'eenemaal onverstaanbaar was. Insgelijks meld de Deensche Kronijk/ dat de drie Groenlanders door de Engelschen uit de Straat Davis overgebragt/ zoo rad spraaken/ of veel eer zoo zwaar stamerden/ datze niets onderscheidelijk uitspraaken/ dan deze twee woorden: Oxa Indecha, waar van men echter de betekenis niet wist. Zeker is 't/ dat Oud-Groenlandt niet dan een klein gedeelte van deze groote Noorder-Landstreek moet geweest zijn/ en dat het de naast gelegenste Kust van Yslandt was. De Noorwegers die deze Kust bewoont hebben/ hebben zich niet verre landwaarts in begeven/ gelijk ook d'Ontdekkers van Nieu-Groenlandt, niet dan de Havens en Oevers bezocht hebben/ en sommige noch naauwlijks voet aan landt gezet: maar men zegt dat de Deenen in hun laatste Groenlandsche togt van den jaare 1636 door teekenen van de Groenlanders te verstaan kregen/ dat 'er menschen van gestalte als d'Europiaanen/ over 't Gebergte landwaarts gelegen/ woonden/ tien of twaalf mijlen van de Zee; dat men 'er groote Mannen vond/ die groote boogen en pylen gebruikten/ doodende alle die hen te na quamen. Deze menschen / noch het landt dat zy bewoonen/ heeft men zoo 't schijnt noch nooit ontdekt; ook is de geheele uitgestrektheit van Groenlandt, onvergelijkelijk grooter/ als wat 'er de Deenen/ Noorwegers en Engelschen toen van ontdekt hadden.

Zwakke berichten dienaangaande.

ZESDE

ZESDE HOOFDTSTUK.

Onderzoek over de strekking van Groenlandt naar Tartarië en America, die echter onzeker blyft. Bericht van Spitsbergen en de byzonderheden van dit Gewest. Munks Ontdekking en Overwintering, met de uitterste ongeleegenheit verzelt, en zyn wedervaaren in Denemarken. Misslagen over zommige meeningen wegens de Bevolkers der Groenlandsche Gewesten.

Onderzoek of Groenlandt aan Tartarie, of aan America grenst.

TWee zaken staan nu onderzocht te worden; welker eerste is: dat men noch nooit beweezen heeft, of Groenlandt met Asië aan de Tartarische Kust gehecht zy; de tweede, of het insgelyks aan America grenst. Ten opzicht van 't eerste, zoo is bekent, dat men tot noch toe met geen zekerheit zeggen kan, dat 'er een doortogt by Nova Zembla gevonden is, om van daar den Oceaan ten Oosten te bevaaren: maar wel datze tot dus verre vruchteloos is gezocht. Deeze Scheepsvaart heeft telkens den beruchtsten Zeehelden van 't Noorden hun oogmerk te leur gestelt, en heeft de koers tot aan Spitsbergen bepaalt, door de Deenen onder de Kusten van Groenlandt gereekent, alwaar weleer de Walvischvangst door de Biskayers en Hollanders jaarlyks geoeffent wierd.

Bericht van de gesteltheit van Spitsbergen gegoeven.

Volgens bericht van een Spaans Edelman Leonin geheeten, in dienst van den eersten Minister van Denemarken, toen naar Spitsbergen gezonden; zoo legt dit Landt op 78 Graden, en word te recht Spitsbergen genoemt, wegens de veelvuldige spitse bergen waar mede het verzien is. Deeze bergen bestaan uit zwaare harde steen van verscheiden verwen, doch meest graauw, behalven op eenige plaatsen en vlakteus, alwaar ze naar leyen gelyken, doch men vind 'er weinig zand dan aan de oevers. Deeze schaliën of leyen, den een op den ander leggende, komen uit kleine steentjes en uit het keizant voort, door de winden op elkander geschooven. Zy wassen byna geduurig, en jaarlyks worden 'er nieuwen door 't Scheeps-Volk gevonden. Leonin zich landwaarts begeeven hebbende, vond 'er niet dan deeze spitse bergen, en eenige Reedieren. Hy was niet weinig verwondert, bovenop een deezer bergen, een myl van Zee geleegen, een kleine scheepsmast te vinden, aan 't eene einde van een katrol verzien; mogelyk dat de Zee eertyds naby deezen berg was geleegen, en dat dit een aloud overblyffel eener schipbreuk mogt geweest zyn. Men vond 'er wel Weilandt, maar zoo kort van gras, dat het naauwlyks boven de aarde uitstak; eigentlyk zoude men 't geen aarde konnen noemen, vermits alles uit kleine steentjes bestaat. Tusschen dee-

deeze steentjes en 't korte gras/ wast een soort van mos/ gelijk by ons op 't geboomte groeit/ waar aan de Reedieren hun voedsel vinden/ en zeer vet van worden. Dit Landt is onbewoont/ en ook onbewoonbaar van wegen de koude; want/ schoon 'er de Zon des Zomers in vier maanden niet ondergaat/ en datze in zes weeken den Horizont/ tot omtrent van negen tot elf en een halve graad/ niet nadert/ echter is 'er de koude scherper/ wanneer de Zon helder schijnt en flikkert; waar van de reden is/ dat als dan de lucht fijnder zy/ en by gevolge kouder moet zijn. Zorgdrager zegt/ dat 'er de Zon dikmaals tegen het gebergte vry warm schijnt/ en dat hy geene koude uitdampingen als uit het zelve vernomen heeft; doch die op de bergtoppen kouder dan in de valeyen zijn. Naauwlijks is 't op deeze bergentoppen te harden/ vermits 'er zodanig een koude uitdamping gevoelt word/ dat men 'er eerlang bevriezen zou. Om zich hier tegen te verzien/ moet men plaatsen verkiesen/ die door de Zon van alle zijden bescheenen worden. In dit Gewest onthouden zich veele Beeren/ doch alle wit/ en zijn ook meer op 't landt dan in 't water aan te treffen. Echter konnen ze zich in 't water wel mede behelpen/ en eene wijde Rivier naar het overleggende Landt overzwemmen. In dit zwemmen zijn ze beeter met een sloep/ dan op 't landt magtig te worden. Men vind ze mede in ruime Zee/ klauterende op de Yschotsen. In Zee omtrent Spitsbergen, onthouden zich veele Walvisschen; men vind 'er van 100 voeten langte/ de middelmatigen zijn van 50 voeten of ook wel kleinder; geopend zijnde/ vind men in de maag deezer Visschen/ niet dan omtrent tien of twaalf handen vol kleine Torretjes of Vliegen/ en een weinig groen kruid, van den grondt der Zee opgeworpen. Naar allen schijn leeven deeze Walvisschen van dit opgeworpen aas. De Zee is somtijds zodanig bezet van dit ongediert/ dat 'er het water troebel van is; en 't is als dan een teeken voor de Visschery/ dat 'er de vangst goed zal zijn/ want de Walvisschen in dusdanig water hun aas vinden. Men vong eertijds zoo veel van deeze Visschen/ dat men al de Traan daar van gekookt niet teffens mede voeren en laaden kon/ maar genoodzaakt was een gedeelte aan landt over te laten/ om 't volgende jaar van daar af te haalen.

Byzonderheden van dit Gewest.

Aanmerkelijk is 't dat de verrotting in dit Landt geen plaats heeft. De Lijken voor dartig jaaren begraaven/ vind men 'er noch t'eenemaal onvergaan/ en in dien staat/ als toen ze eerst den geest gaven. Voor eenigen tijdt heeft men 'er eenige Lootzen gebout/ om de gekookte Traan daar in op te leggen/ en deeze vond men 'er noch byna in den zelven staat/ als toen ze getimmert waren: doch zy zijn nu alle door den tijdt en moetwil der Matrozen geslecht en gesloopt. Dat de Dooden in deeze Noordere Gewesten dus ongeschonden in weezen blijven/ en de levendigen krank worden/ getuigt deezen Leonin in zijn eigen persoon/ die van deezen Reistogt verkleumt van koude t'huis gekomen/ eerlang daar

na

na stoof: maar hier in gaat zijn bericht mank/ naardien nu het Volk zeer gezond wederom t'huis komt.

De Vogelen die dit Gewest uitleevert/ zijn niet dan Zeevogels. Veele Endvogels worden 'er mede gevonden/ en op Spitsbergen aan den Vogelhoek een meenigte andere soorten/ waar van noch veele onbekent/ en eenige van bek en pluimen de Papegaapen gelijk zijn/ hebbende pooten gelijk de Eenden. Men getuigt 'er van/ dat deeze Vogels zacht en aangenaam van zang zijn/en wanneer ze gezamentlijk zingen/ een overeenstemmend gezang op Zee uitmaken.

Op de Walvischvangst vertrokken de schepen ten tijde van de Compagnie gemeenlijk uit Hollandt in 't laatst van April/ zy quamen gemeenlijk in Juny omtrent Spitsbergen ten anker/ en vertrokken wederom half Augustus. Het ys belette deezen aankomst eerder dan in deeze maandt/ en het verblijf niet langer als gezegt is. Men vind in deeze Zee Ysbrokken/ ter dikte van zestig/ zeventig en tagtig voeten; want op eenige plaatsen legt het tot aan den grondt/ en als gantsche Ysbergen opgestapelt/ die hun hooge kruinen uit Zee opsteeken. Dit ys is klaar en doorschynend als glas. Het gevaarlijkste voor deeze Zeevaart is/ dat 'er eenige maalstroomen het ys te gronde doen zinken/ en vervolgens weder komt boven drijven. Wat deeze maalstroomen aangaat/ getuigt Zorgdrager nochtans/ schoon hy verscheide plaatsen van Spitsbergen bevaaren heeft/ die nooit te hebben vernomen. Zwaare Ys-brokken voor Spitsbergen.

't Moet niet vreemt schijnen/ dat men telkens in onzekerheit blijft of Groenlandt met Asië en Tartarië gemeenschap heeft of niet. De afstand der wederzijdsche Zeën/ d'onzekerheit het ys gesmolten te vinden/ de gevaarlijke schipbreuken die dit ys konnen veroorzaken/ d'onervaarenheit der koersen en streeken/ de woeste ongebaande doortogten/ en wat noch meer hinder bybrengt/maakt dat 'er nergens ontzet en geenzins lijfberging te hoopen is; alle deeze veelvuldige zwarigheden gezamentlijk/ waarshoomen de naaukeurige voorneemens en weerhouden die de moeten t'ondergaan/ om deeze ontdekking te doen. Waarom de strekking van Groenlandt naar Tartarië onzeker blyft.

Dezelfde zwarigheden/ en bygevolge dezelve onzekerheden/ doen zich mede in de gestelde zaak op; te weeten: of Groenlandt aan America greust of niet. Dit zal door 't verhaal van Munks scheepstogt blijken. De Koning van Denemarken/ gelaste Jan Munk een doortogt naar Oost-Indiën/ door de Straat of Golf die America van Groenlandt scheid/ te doen. Een Engelsman/ Hudzon genoemt/ deeze Straat eenigen tijdt te vooren ontdekt hebbende/ had insgelijks dit voorneemen; maar hy is op dien togt gebleeven/ zonder dat men weet hoe en waar. Zeker is 't dat hy by deze gelegenheit den reukeloozen Icarus navolgde/ maar zijne vleugels bedrooren eer/ dan datze door 't branden der Zon afsmolten en hy in deeze hagchelijke onderneeming in Zee dompelde. Echter is de uitkomst van zijn bestaan daar in met Icarus overeen- als mede naar America.

eengekomen/ dat deeze Straat en Golf de Straat en de Golf van Hudzon is geheeten.

Munk op deeze ontdekking uitgezonden,

Munk vertrok den 16. May 1619 met twee schepen uit de Sont/ en quam den 20sten Juny aan de Kaap Faruel aan te landen/ dus mogelijk genoemt/ om dat wanneer men dezelve voorby zeilt/ in een andere Waereldt schijnt over te steeken / en dieshalven Vaarwel aan zijne Vrienden zegt. Deeze Kaap op 60½ graad geleegen/ is den Uithoek van een bergachtig Landt/ met sneeuw en ys bedekt. De gestalte hier van te beschryven zou noodeloos zijn/ nademaal deeze sneeuw en 't ys een geduurige verandering van gedaante veroorzaken/ vermits ook deszelfs wit schijnsel de oogen doet scheemeren. Kapitein Munk aan deeze Kaap gekoomen/ stelde koers West ten Noorden/ om de Straat van Hudzon in te loopen/ en vond 'er veel ys/ 't welk hy mijde/ niet tegenstaande hy noch in ruime Zee was. Hy erinnerde zich het gevaar dat anderen ter deezer plaatse hadden uitgestaan / naar 't Westen hunne koers neemende / veroorzaakt door 't ys en de stroomen/ die geweldig op de Kusten van America aandringen. Hy verhaalt dat het 's nachts op den 8sten July/ aldaar zoo sterk miste en vroor/ dat al het scheepstouwerk en 't want zoo dik van ys bezet wierd/ datze 'er geen gebruik van konden neemen; en voegt 'er by/ dat het den volgenden dag/ omtrent 's namiddags ten drie uuren/ weder zoo warm werd/ datze genoodzaakt waren in 't hemd te gaan/ echter met een wel gevoert hemdrok verzien.

loopt de Straat Hudzon in;

De Straat Hudzon ingeloopen/ werd ze door hem de Straat Christiaan geheeten / ter gedachtenis van den Koning van Denemarken zijnen Meester/ en hy lande den zeventienden der zelver maandt/ aan een Eilandt/ aan de Kust van Groenlandt geleegen. d'Uitgezondenen om dit Eilandt naar te speuren / bragten bericht/ datze wel voetstappen van menschen gezien hadden/ doch niemand gevonden; maar den volgenden dag/ een troep deezer Landaart ontmoetende/ waren die zeer verbaast de Deenen te zien/ en zy verburgen hunne wapenen achter een hoop steenen/ naby de plaats daar zy waren. Zy naderende/ beantwoordden ze den Deenen met de begroeting aan hun gedaan/ en gaven echter zorgvuldig acht/ datze zich tusschen de Deenen en de plaats hielden alwaar ze hunne wapenen verburgen hadden: maar de Deenen wisten hen in 't wederkeeren zoo lang op te houden/ tot dat zy deezen heuvel wonnen/ alwaar zy een hoop boogen/ pijlen en ander geweer vonden. Deezen Landaart hier over ontzet/ zwoeren ze de Deenen/ zoo door teekenen als smeekingen/ hun onderwerpelijk te zullen zijn/ wilde men hun weder geeven wat men hen ontnomen had. Zy gaven door gebeerden te verstaan/ dat zy van de jagt leefden/ datze door deeze wapenen zich geneeren moesten/ en datze hunne kleederen voor dezelven missen wilden. De Deenen medelijden met hun hebbende/ gaven hun

hun

hunne wapens weder; toen wierp zich deezen Landaart voor hen op de knieën/ en bedankten zeer heufschelijk voor de genooten gunst. De minzaamheit der Deenen tegen deezen Landaart/ ging noch verder; zy leiden hunne Waaren ten toon/ en gaven hun geschenken van verschelde beuzelingen/ waar na dien Landaart greetig was/ en ook zeer vergenoegt. In mangeling bragtenze den Deenen veele soorten van Vogelen/ en spek van verscheiden Visschen. Een van hun/ het oog op een spiegeltje geworpen hebbende/ en zich zelven daar in ziende/ stond verbaast/ nam het spiegeltje/ stak het by zich/ en nam de vlucht: over welk bedrijf de Deenen lachten/ en mede niet min/ wanneer alle d'andere van dien Landaart/ iemand van hun Scheeps-Volk om den hals vielen/ en hem allerlei liefkozery beweezen/ als of ze hem lang gekent hadden; en zulks/ om dat hy zwart hair had/ een platneus was/ en bruin van vel/ of dat hy hen eenigzins geleek. en met hem gemeenschap houd;

Munk vertrok dan den 19. July weder van dit Eilandt; en onder zeil zijnde om zijne koers te vervolgen/ werd hy genoodzaakt door 't ys weder in dezelfde haven te ankeren: maar welk een yver hy aanwende/ men zag 'er geen Eilanders meer. De Deenen vonden 'er wel langs den oever eenige netten gespannen/ waar aan zy messen/ spiegeltjes en andere smisserpen hingen/ door deezen Landaart wel begeert; maar niemandt quam wederom: 't zy datze voor de Deenen bevreest waren/ of dat het hun uitdrukkelijk door een soort van Rechter of Overste verboden was/ met hun te handelen. Munk geen menschen vindende/ ving een meenigte Reedieren in dit Eilandt/ en noemde de Zeeboezem Reinsundt, 't welk Golf der Reedieren beteekent/ en de haven alwaar hy ten anker lag/ Munkenes of Munnikshaven. Dit Eilandt is op 61 Graden/ 20 minuten geleegen. Hy rechte daar de naam en wapens van den Koning zijnen Meester op/ en vertrok den 22. July. Toen stond hy zoo een hevigen storm uit/ en 't ys stiet zoo geweldig tegen de schepen/ dat hy zig te naauwer nood op den 28. derzelver maandt/ tusschen twee Eilanden bergde/ waar op alle de ankers uitgeworpen hebbende/ hy zijne schepen aan 't landt vast taakelde/ vermits deeze haven niet al te veilig was. Toen 't ebde/ lagen de Deenen droog in den modder/ en als de vloed quam/ werd 'er zoo veel ys op de schepen aangedrongen/ datze in grooter gevaar van schipbreuk waren/ dan in de openbaare Zee/ indien ze zich met groote zorg en veele moeiten daar tegen niet hadden voorzien. Tusschen deeze Eilanden lag een groot Ysveldt/ ter dikte van 22 vademen/ 't welk van de wal in twee stukken afschoot; deeze beide brokken vielen van weerzijde in Zee/ die in 't vallen zodanig een geweld in 't water maakten/ dat het weinig scheelden/ of een hunner sloepen zou omgeslagen hebben. In beide deeze Eilanden vonden ze geene menschen/ maar wel voetstappen en andere teekenen/ dat 'er die waren of hadden geweest. Zy vonden 'er eenige mineraalen, insgelijks Talk/ komt in Munkshaven ten anker;

Ontdekt eenige Eilanden. waar van zy eenige vaten vulden. Naby deeze twee Eilanden, waaren 'er anderen, alle zoo 't scheen bewoont, maar zoo ongenaakbaar, dat 'er de Deenen niet konden aanlanden. Deeze Eilanden lagen op 62 Graden 20 minuten, en 50 mylen voor de Straat Christiaan of Hudzon. Kapitein Munk noemde de Golf of Straat, alwaar hy aanlande, Haresunt, 't welk Golf of Straat der Haazen betekent, wegens den overvloed van Haazen op dit Eilandt gevonden. Alhier een Standaart van Christiaan den vierden Koning van Denemarken opgerecht hebbende, vertrok hy van deeze Eilanden den 9. Augustus, steevende West-Zuidwest aan, met een Noordweste wind, en quam den tienden aan de Zuidkust van de Straat Christiaan ten anker, dat de Kust van America was. Van daar weer vertrekkende, vond hy een groot Eilandt, aan de Noordwest kust, 't welk hy Sneeulandt noemde, nademaal het met sneeuw bedekt was. Den 20. Augustus nam hy zynen koers West ten Noorden; houdende toen deezen koers, op 62 Graden en 20 minuten: maar 't miste zoo sterk, datze geen landt konden bekennen, schoon de Straat Christiaan (zegt den Schryver) niet meer dan 16 mylen breed was; waar uyt blykt datze op andere plaatsen breeder zyn moest. Munk liep in deeze Straat tot in Hudzons-Bay, wiens naam hy veranderde, gelyk hy mede de Straat had gedaan, en gaf ze twee naamen in de plaats van een: Het gedeelte naar America geleegen, noemde hy Mare Novum, en Mare Christianum 't geen zich naar Groenlandt

en word genoodzaakt in Munks Winterhaven t'overwinteren. strekte, voor zoo veel deeze Kust Groenlandt mag worden genoemt. Hy hield zoo lang als 't wezen kon, zynen koers West-Noordwest, tot hy de hoogte van 63 Graden 20 minuten bereikt had, alwaar hem het ys weerhield, en noodzaakte aan de Groenlandsche Kust te overwinteren, in een haven, door hem Munks Winterhaven genoemt, noemende deeze Kust Nieu-Denemarken. Van twee Eilanden maakt Munk in de Zee van Christiaan gewag, die hy Zusters Eilanden noemt, en van een ander van grooter aangeleegenheit, omtrent Mare Novum geleegen, Dixes Oeulandt geheeten. Hy raad die geenen die de Straat Christiaan bevaaren willen, zich zoo veel mogelyk is, in 't midden van dezelve te houden, en zulks wegens de snelle stroomen, ter eene en andere Kust te vinden, veroorzaakt door de tegen elkander aanloopende Vloeden van den Oceaan en de Golf van Christiaan; waar in het ongemeene zwaare ys, zodanig een parssing verwekt, dat 'er de schepen geenzins bestand voor zyn. Hy zegt dat de Ebbe en Vloed van de Golf van Christiaan, gestadig alle vijf uuren naar den loop van de Maan gematigt is.

't Was dan den 7. September toen Munk in Munks Winterhaven ten anker quam; hy verzekerde zyne schepen vervolgens voor den aandrang van 't ys, in een haven naby de eerste geleegen, en kalefaate die zoo veel mogelyk waar. Midlerwyl verzorgden zich zyn Scheeps-Volk van alles wat noodig was, om tegen den invallenden Winter in staat

te

te zyn. Deeze Haave/ werd door eene uitwatering van een Rivier gemaakt/ die in de maandt October noch zonder ys was/ ſchoon de Zee echter op veele plaatſen al geſlooten lag. Kapitein Munk verhaalt/ dat hy den 7den van deeze maandt met een ſloep de Rivier opvoer/ maar kon niet meer dan anderhalf myl opwaarts vaaren/ wegens keiſteenen die deeze Rivier ſtopten. Vervolgens verzelt van een gedeelte van zyn Volk/ trok hy drie of vier mylen landwaarts in/ om menſchen t'ontdekken/ doch te vergeefs. Door een anderen weg wederkeerende/ vond hy een opgerechte breede ſteen/ waar op een afbeeldſel geſchildert was/ gelyk den Duivel met klaauwen en hoorns word verbeeld. Naby deeze ſteen was een vierkant plek/ omtrent van 8 voeten/ rondom met kleinder ſteenen bezet. Ter eene zyde van dit vierkant/ vond men een grooten hoop kleine gladde keiſteentjes/ met boom-mos vermengt; ter andere zyde van 't vierkant/ was een platte ſteen/ op twee andere ſteenen gelegen/ gelykende naar een Altaar/ en op dit altaar lagen twee kleine houtskoolen/ kruislings op elkander. Schoon nu Munk niemand onderweeg vond/ echter zag hy op veele plaatſen diergelyke Altaaren/ met houtskoolen gelyk de voorgaande/ en overal waar deeze Altaaren ſtonden/ vond met voetſtappen van menſchen/ waar uit bleek/ dat de Inwooners van dit Geweſt by deeze Altaaren offerden/ en dat deeze offering door vuur geſchiede. Overal waar deeze voetſtappen gevonden wierden/ zag men afgeknaagde beenderen/ mogelyk waren 't die van de geofferde beeſten/ welker overſchot deezen Landaart/ rauw gelyk honden inſlingerde. Hy zag insgelyks in 't doortrekken van Boſſchen/ veele omgehakte boomen/ door yzere werktuigen of bylen omgehouwen. Maar wat hem noch meer verzekering gaf/ dat dit Geweſt bewoont wierd/ was/ dat men 'er kenteekens van hutten vond/ die aldaar geſtaan hadden/ waar by noch ſtukken van Beere-/ Wolve-/ Harte-/ en Geitevellen gevonden wierden/ als mede van Zee-honden en Zee-kalveren/ die tot dekſel deezer hutten gedient hadden. Deezen Landaart leefde zoo 't ſcheen gelyk de Scyten/ en verplaatſten zich als de Laplanders.

Men verzorgt zich van alle noodwendigheit.

Munk doet een Landtogt,

maar vind geen menſchen.

De Deenen zich middlerwyl van alle behoeften verzien hebbende/ verzagen zich ook van brandhout/ en wild tot hun onderhoud. Op den 27ſte November vertoonden zich drie onderſcheiden zonnen aan den Hemel/ en men bevond toen/ dat de lucht in dit Geweſt zeer dik en grof was. Op den 24ſten January des volgenden jaars/ verſcheenen 'er twee niet min duidelyk als de voorgaande; en op den 20ſten December tuſſchen beide de verſchynſelen/ 's avonds ten agt uuren/ was 'er een eklips in de Maan; op dien tydt zag men ze geduurende twee uuren omringt van een zeer helderen omtrek/ waar in zich een kruis vertoonde/ 't welk de Maan in vier deelen ſcheidde. Deeze verhevelingen duide men voor quaade voorteekens van alle de daar op gevolgde wederwaardigheden/ die de Deenen ſtonden over te komen.

Verſcheiden verſchynzelen van Zon en Maan gezien.

De

Overstrenge Winter.

De Winter was 'er zoo streng en fel / dat men 'er ys vond ter dikte van 300 en 360 voeten. Het bier en de wijn / als mede de zuiverste spaanse wijn en sterkste brandewijn / bevroor tot den bodem toe in de vaten; van de koude borsten de hoepels aan stukken / veroorzaakt door 't zwellen van 't opgeslooten vocht / 't welk in ys veranderde / en met bijlen aan stukken gekloofd / gesmolten wierd om te drinken. Indien uit onachtzaamheit 's avonds vergeeten was / het water in tinne of kopere kannen en kruiken staande / uit te gieten / vond men die den volgenden dag gebrooken / uitgelekt / en in steede van water / ys. Dit strenge Saaizoen / dat de metaalen niet spaarde / verschoonde noch min de menschen.

Waar op de ziekte onder *Munks* volk toeneemt,

De Deenen werden ziek / en de ziekte vermeerderde onder hen met de koude. De buikloop taste hen zoo geweldig aan / datze daar door t'eenemaal afgemat / zodanig weg storven / dat de Kapitein in den aanvang van de maandt Maart / genoodzaakt was zelfs mede de wacht af te lossen. In 't naderen van 't Voorjaar vermeerderde deeze ziekte / in plaats datze afneemen zou. De scheurbuik taste hen zoo hevig aan / datze niet dan geweikt brood eeten konden.

en veele sterven.

De laatst gestorvenen / werden in de maandt May / boven alle deeze droevige bezoekingen / noch voor hun sterven zodanig door de Roodeloop aangetast / die hen zoo smertelijk viel / als of ze met messen gestooken wierden. Ten laatsten konden de Lijken niet meer begraaven worden / vermits 'er niemandt krachten had om deezen laatsten pligt te doen. Ook ontbrak den overigen zieken brood / en zy werden genoodzaakt eenig voedzel in den sneeu te zoeken / alwaar zy een soort van braambessen vonden / die hun noch eeniger maaten verfristen en voedzel gaven. Den 12den April merkte men als een ongemeene dag aan / vermits het regende / terwijl men in zeven maanden geen regen in deeze Gewesten vernomen had. In 't Voorjaar quamen 'er weer duizenderlei Vogelen te voorschijn / die geduurende den Winter niet vernomen wierden / en door deeze zieltoogende zieken / wegens hunne zwakheit / niet konden gevangen worden. Omtrent half May zagen ze wederom Zwaanen / Endvogels / en een onnoemlijke meenigte kleine Kuifvogeltjes; insgelijks Zwaluwen / Veldhoenders en Houtsnippen / als mede Ravens / Valken en Arenden.

Munk ziek geworden, blyft echter met twee van zyn Scheeps-Volk over.

Den 4de Juny werd eindelijk Kapitein Munk mede ziek / hy hield het bedde / vier gantsche dagen zonder eenig voedsel te nuttigen; zich ter dood bereidende / maakte hy zijn Testament / waar in hy den Reizigers verzocht zijn ligchaam te willen begraaven / en zijn gehouden Dagregister den Koning van Denemarken te behandigen. De vier volgende dagen / gevoelde hy zich wat sterker / stond op / om te zien / of zijn overgebleeven volk dood was / of dat 'er noch eenigen in 't leven waren; hy vond 'er niet meer dan twee in 't leven van de 64 die hem verzeld hadden.

Vinden zich in een ellendigen staat;

Deeze twee arme Mattroozen / verheugt hunnen Kapitein weder te zien / quamen by hem en leidden hem by 't vuur / alwaar hy weer een weinig bequam. Zy moedigden elkander

der aan/ en beslooten hun leven noch zoo niet op te geeven/ maar (och arm!) ze wisten niet waar van te bestaan. Zy wierden te raade de sneeu om te spitten/ en 't kruid te eeten 't geen zy daar onder vonden. Gelukkig vonden ze toen zekere wortels/ die zy aten/ en hen zodanig versterkten/ datze in weinig dagen herstelt wierden. Den 18de Juny brak het ys/ en zy visten toen/ schol/ forellen en zalm. Door 't vissen en jaagen zich weer versterkt ziende/ vattenze weder moed/ en beslooten/ niet tegenstaande hunne zwakke gesteltheit/ om de Zee en alle gevaaren derzelve t'ondergaan/ ten einde wederom in hun Vaderlandt mogten aanlanden. Toen werd het allenks wat warmer weer/ met regen vermengt; en zy verlieten hun groot schip/ begaven zich den 16de July in hun Fregat. Uit deeze hunne Winterhaven gezeilt/ vonden ze de Golf van Christiaan noch vol ys drijven/ verlooren hunne sloep/ en hadden veel moeiten hun schip te bestieren/ want het roer brak; midlerwijl datze met deezen ramp te herstellen bezig waren/ vonden ze hun schip aan een drijftige Ys schots/ die met de stroom voort dreef. Munk deeze Ys schots verliezende/ dewijl ze smolt/ vond hy geval zijne sloep wederom/ nadat hy die tien dagen was quyt geweest. Eindelijk passeerde hy de Straat Christiaan, bereikte de Kaap Faruel, en quam dus in den Oceaan/ daar hy den 3de September een geweldigen storm uitstond/ waar in hy dacht te blijven: want hy was met zijne twee Mattroozen zodanig afgemat/ datze hunnen arbeid opgaven/ en het op Godts genaade lieten drijven. Hunne Raa brak aan stukken/ en het zeil raakte buiten boord/ 't welkze met de allergrootste moeiten weer kreegen. De storm na eenige dagen bedaart zijnde/ quamen ze den 21ste September in een haven van Noorwegen aan/ alwaar zy 't met een stuk van een Anker/ dat hen noch overig was/ ter Reede leiden/ geloovende nu behouden te zijn: maar zy werden den zelfden dag in deeze haven zodanig van een storm beloopen/ datze zich noch nooit in grooter gevaar van te vergaan hadden gezien; echter werdenze gelukkig gered/ want ze vonden noch berging tusschen de Rotzen/ bereikten 't landt en herstelden alles zoo veel doenlijk was. Eenige dagen daar na quamen ze met hun Fregat in Denemarken aan te landen. Munk van zijne Reistogt den Koning verslag gedaan hebbende/ werd 'er zeer wel ontfangen/ vermits men hem al verlooren had geacht.

begeeven zich eindelyk t'scheep, om weder naar 't Vaderlandt te keeren.

Komen in den Oceaan, staan een geweldige storm uit.

en eindelyk in Denemarken aan te landen.

Dit scheen wel het einde der ongelukken van deezen Kapitein te zijn: maar een zeldzaam geval hem overgekomen/ is waardig verhaalt te worden. Hy vertoefde eenige jaaren in Denemarken/ alwaar hy midlerwijl overdacht/ de misslagen door hem in zijnen Reistogt door onkunde der plaatsen begaan; en naspeurende zijne gedachten over de mogelijkheit van den doortogt te vinden/ die hy ten Noordwesten zocht/ zoo drong hem den yver dezelfde togt weder te hervatten. Dit niet alleen konnende volbrengen/ werd 'er een Reedery opgerecht/ uit eenige Edellieden en voorname Burgers bestaande/ zulks men twee schepen/ onder 't bestier van deezen

Munk besluit een tweede togt te doen.

zyn vreeme Voorval,

zen Kapitein Munk uitruste. Men voorzag zich voor alle de voorige wederwaardigheden en ongelegenheden hun in den eersten togt overgekomen / en men stond gereed deezen tweeden togt te waagen / wanneer de Koning hem op den dag van zijn vertrek begeerde te spreeken. Van het eene gesprek in 't ander gekomen / verweet hem de Koning / dat de eerste togt door 't quaalijk bestier was te leur gestelt / waar op de Kapitein wat te hoogmoedig antwoordende / de Koning hem met zijne rotting op den borst stiet. Munk over deeze versmaadelijke bejegening geraakt / ging naar huis / en te bedde leggen / zulks hy tien dagen daar na van wanhoop en honger storf.

en Dood.

Verder onderzoek en besluit over d'aangrenzing van Groenlandt.

Om nu een besluit over deeze twee onderzochte zaaken te maaken; volgt 'er uit / als aangeweezen is / dat 'er een lange en breede Straat / en vervolgens een ruime Golf / tusschen America en Groenlandt zy; en nademaal men noch onkundig is / waar deeze Golf eindigt / blijft men dan in onzekerheit of Groenlandt aan America grenst / of niet. Waarschijnlijk is 't laatste / naardien Kapitein Munk geloofde / dat 'er een doortogt in deeze Golf naar 't Oosten was; waar op hy verscheide aanzienlijke persoonaadjes in Denemarken aanmoedigde / een Maatschappy wegens d'ontdekking deezer doortogt op te rechten.

Waarby eenige misslagen worden aangeweezen.

Men word hier ook teffens een misslag gewaar / in een zeker Schrijver over den Oorsprong der Amerikaansche Volkeren /. die hy uit Groenlandt, en d'eerste bewooners van Groenlandt, uit het Koninkrijk Noorwegen doet voort komen; waar door hy besluit / dat de eerste bevolkers van America, Noorwegers zijn geweest: zulks 'er door een zekere gemeenschap / die men zich inbeeld / en laat voorstaan / dat 'er tusschen eenige Amerikaansche woorden / die op Lan en Land eindigen / met de Duitschers / Lombarden en Noorwegers een overeenkomst zy; en wat de zeden aangaat / die hy tusschen de Amerikaanen en Noorwegers vermeent overeen te komen / acht hy uit d'Aloude Duitschen van Tacitus ontsprooten te zijn. Dat deeze Schrijver zich vergist / blijkt uit dit volgende; Eerstelijk: vermits de Noorwegers de eerste bevolkers van Groenlandt niet zijn geweest / als uit d'Ontdekking word bespeurt; en nademaal de Heer Wormius, ongemeen in de Oudheit van 't Noorden ervaaren / gantsch andere gedachten van den oorsprong der Amerikaanen met de Groenlanders heeft / vermits hy gelooft dat de Skrelingers, de oorspronkelijke Landaart van Groenlandts Westerbug uit America gekomen waren. Ten tweeden / zoo vergist zich de Schrijver / nademaal 'er geen of weinig schijnbaarheit gevonden word / dat Groenlandt aan America grenst; en dat de door- en overtogt van 't een en 't ander gestelde / zoo bekent niet is geweest / noch ook zoo mogelijk niet / als hy zich inbeeld. Ook is 't een misslag / dat 'er gantsch geen overeenkomst in de taal en zeden der Groenlanders en Noorwegers zou zijn; en indien hy wil dat de Noorwegers hunne taal en zeden den Amerikaanen hebben mede gedeelt / moeten ze alsdan van elders anders / dan door Groenlandt, naar America overgekomen zijn.

ZE-

Nieuwe Kaart van
YSLAND.
Kaap de Noord
Straumnes
Sundewyk
Rak baay
Retel baay
Lus bay
WESTER GEDEELTE
Dranganes
Noord Fioerd
Kalla Fioerd
'Zee' Gronden
Goubermans Eylanden
Suga
Bolungerwyk
Gruna
Sandara
Kella
Kalla
Bitek
Orgel bay
Breidewyk
Barde
Fioerd
Gils
Arunar
Patrix Fioerd
Clip baay
NOOR
NOORD
ZEE
Eyl Prestan
Groene Fioerd
Gomlewyk
Grins
Krumwyk
Alta Fioerd
Staphole
Hokel Fioerd
Morasneit
Lunder
Bingnottr
Steps
Stadarstead
Ondutenes
Melastader
Hual Fioerd
Borger
Eingraller
Widoe Kloster
ZUYDER
Hani Fioerd
Gardar
Haner
Rykenes
Keplawyk
de Vogel Schaaren
Grindewyk
Klynwyk
Hor
Haferwyk
Rokkenes
Witte Fontyn
Selvoge
Wesimans Ey

Circulus Arcticus of Noord-Pools kring
Langenes
Kopna Fioerd
Strand
Burger Fioerd
Helles Fioerd
Red Fioerd
Bern Fioerd
Lenu
Papy
Papy Fioerd
Horn
Horna Fioerd
Engelhooft
Hopdi
Vrelands Eylanden
Skin
Breide
Hierskeid
Iltaga hilbi
Kirkebar Kloo
Tunga
Gnupsa
Pick nekop
Kaap Hekla
Poortlands Baay
de Berg Hekla
GEDEELTE
OOSTER
GEDEELTE
Blakberg
Pistils
Pistils Fioerd
Oudenum
Reyk Fioerd
Strand baay
Wapper Fioerd
Kusewyk
Nuki
NOORD
338
359
360
1
2
3
4
66
65
64
63

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Yslands strekking en uitgestrektheit beschreeven. Wie de eerste Ontdekkers waren. Gesteltheit van 't Eilandt en hoedanig van aart; 't kan door eigen vruchtbaarheit en ontbeering van veele noodwendigheden niet bestaan: maar is van grasryke Weiden verzien. Meeren en Springbronnen van een zeldzaame kracht en werking aangemerkt. De Vuurbraaker Hecla beschreeven; en verscheiden bygeloovige staaltjes van zyne uitwerkselen bygebragt.

VErmits we de achtervolgende Ontdekkingen van Oud- en Nieu-Groenlandt reeds kortelijk hebben aangeweezen/ lust het ons het van ouds beruchte Yslandt, voor deeze wijduitstrekkende Landstreek geleegen/ meede eens te beschouwen; nademaal we hier door gelegenheit vinden zullen/ om veele aanmerklijke zaaken voor te stellen.

Dit Eilandt/ nabij de * Noord-Pools-Kring tusschen de Kusten van Noorwegen, de Eilanden Hitlandt en Fero, en Groenlandt, in den Deucaledonischen Oceaan geleegen/ strekt zich tot op 13 Graden 30 minuten lengte/ en 65 Graden 44 minuten breette uit. Deeze strekking is genomen in 't Noorderlijk Bisdom Hola genoemt / zoo men acht door Bisschop Gundebrand de Thorlak, die een Leerling van Ticho Brahé is geweest / en een groot Starrekundige. In lengte strekt zich dit Eilandt van 't Oosten naar 't Westen/ en in breette van 't Zuiden naar 't Noorden uit. Om deeze uitstrekking wel te begrijpen: men acht het tweemaal zoo groot als 't Eilandt Sicilië te zijn. Eenige Aardklootkenners/ hebben dit Eilandt voor het aloude Thule gehouden. De eerste Ontdekker was een Noordsche Kaapvaarder/ onder de Regeering van Harald Harfager, Koning van Noorwegen/ en gaf het den naam van Sneeulandt. In den jaare 874 werd het naaukeuriger door den Zweedt Gardanus ontdekt/ noemende het Gardasholm, in 't Zweeds Gardanus Eilandt beteekenende. Vervolgens werd het in den jaare 892/ wederom door een Noorweger Flocco genoemt/ bevaaren/ van wien dit Eilandt den naam van Yslandt gekreegen heeft. Eerlang hier na/ de Noordsche Edelen de Regeering van Harald te hart vallende/ zulks hy hen van hunne voorrechten beroofde; staaken veelen met hunne Huisgenooten naar Yslandt over/ en werd dus allenks dit Eilandt bevolkt. 't Gewest is 'er van een ongemeene koude gesteltheit / niet tegenstaande het in de Zomer-zaaizoenen tamelijk vruchtbaar is/ maakende de langste da-

Strekking van Yslands aangeweezen.

Wie d'eerste Ontdekker word geacht.

* Circulus Arcticus.

[illegible] Gemini en Can- [illegible] maanden uit elkaar/ maar [illegible] 't Eiland/ omtrent half boven den Ho- [illegible]/ en 's morgens ten vier uuren [illegible] boven de kimmen zijn; maar uit ook [illegible] Zomer-zonnestand/ zoo lang de Zon in Sagittarius [illegible] den tijd van twee maanden/ niet geen- [illegible] zijn; maar zich van tien uuren 's morgens [illegible] omtrent half laat zien/ wanneer ze den [illegible].

[illegible] De [illegible]/ heeft dit Eiland van 't bestendig ys op deze [illegible]. Men zegt dat het eertijds zeer vruchtbaar is geweest: dat het eenen overvloed van Geboomte voortbragt/ en dat 'er [illegible] Bosschen waren/ uit welker hout de Yslanders schoone en groo- te [illegible]. Maar van nacht hebben [illegible] de plaats alwaar deze Bosschen voornamelijk ston- den/ maar alle verdwenen en [illegible]. Tegenwoordig is Yslandt zoo on- vrugtbaar, dat 'er geene Geboomten zouden kunnen wassen. Ook groeit 'er [illegible] geen geboomte/ dan alleen kleine en slechte Berkeboomen. Van hou- [illegible] maakt men 'er bergen/ indien 'er geen toevoer van de ge- buurige Landen werd aangebragt/ en indien zich het ys in de maandt Mey niet van derzelver kusten ontsloot/ als het naar de Noord- pool strekken/ en in [illegible] den Yslanders alsdan een menigte hout ver- schaffe/ welk hout door [illegible] van de Oevers en Rivieren van Noor- wegen en Moskovien afgeschoten/ met den stroom en 't ys aldaar aandrijft; en welke stroom van 't ys op deze kust natuurlijk valt. Dat hout genoegzaam door hun brandhout verstrekkende/ kan mede om op de Noordsche wijze hunne huizen te bouwen/ verstrekken. Ook dienen ze zich daar en boven/ door 't een en ander van Walvischbeenen en andere groote Visschen/ als mede van tweederlei soorten van Turf om te branden; welker eene soort uit aardsoden bestaat/ 't welk de Cespes Bituminosus is; of klaiten van Zodenlijn; de andere/ die men uit de aarde als uit steenkuilen graaft/ door Arngrimus Jonas, Gle- bam Fossilem genoemt/ dat gedolven klaiten zijn/ die in de zon ge- droogt/ alsdan gelijk turf branden. Beide deze soorten van Turf/ gee- ven de onvruchtbaarheit der aarde genoeg te kennen. Het ys 't welk de Noorderlijkste kusten van Yslandt bezet/ is somtijds met zeer groote boomen beladen. De Yslandsche Jaarboeken/ maaken onder anderen van zodanig een gewag/ wiens stam drie-en-zestig elleboogen hoog was/ en zeven dik.

Wanneer het ys ten Noorden van Yslandt wijkt/ gaan de Eilanders in Zee om brandhout te zoeken/ en insgelijks op de jagt die alsdan zeer voordeelig is; dus vangen ze dan roode en witte Vossen/ Luksen/ wit-

te

te en zwarte Beeren, als mede Eenhoorns, hier voor in 't breede beschreeven.

Yslandt is steen- en bergachtig; de Weylanden zijn 'er maar tamelijk goed, niet zeer grasrijk voor de beesten. Een kruidgewas is 'er van zodanig een aart, dat het de Uitlanders aldaar laaten opzoeken en droogen, om onder hun Lywaat te bezigen. 't Ossevleesch zegt men niet goet te zijn, en de Schaapen te stinken als Bokken. De Yslanders droogen het vleesch, met het in den wind en in de zon op te hangen, 't welk het smaakelijker maakt en beter voor de bederving bewaart, dan of 't gezouten was. Ook word 'er Boter gemaakt en in vaten gedaan; maar by gebrek van vaten, hoopen ze die op elkander. Hunne gewoone drank is melk en karnemelk, die zy zuiver of met water gemengt drinken. Noch brengt dit Eilandt schoone paerden voort, die des winters van gedroogde visch leeven, als mede de Ossen en Schaapen, wanneer het voer ontbreekt; voor de menschen maakt men 'er ook meel en broodt van, wanneer 'er geen graan meer overig is, en een strenge en lange Winter belet den Uitlanders met hen te komen handelen, zulks dat men zoo wel van de beesten als ook van de menschen zeggen kan, datze Ichtiofages, of Vischeeters zijn. Grastyke Weiden in dit Eilandt;

Dit Eilandt is van veele koele Fonteinen verzien, wiens wateren klaar en aangenaam te drinken zijn; anderen zijn gezond en voedzaam als bier; ook zijn 'er veele warme Bronnen, en heilzaam om in te baden; insgelijks veele schoone en groote Vischrijke Weeteringen, een meenigte groote en vaarbaare Rivieren, Havens en Kapen, waar mede wy ons, in die te beschrijven, niet zullen ophouden. insgelyks koele en gezonde fonteinen, nevens vischryke wateren.

Van verscheiden heete en kookende Bronnen geeft ons den Commandeur Zorgdrager dit volgende als ooggetuige bericht: Hy met zijn schip in 't jaar 1699 in een Yslandsche Bay, Goeswyk genoemt, gekomen zijnde, vond 'er een Deensch scheepje, wiens Koopman jaarlijks aldaar handel dreef, medebrengende Meel, Broodt, Tabak, Wijn, Brandewijn, enz. vermangelende dit alles voor Zoutevisch, Stokvisch, Kousen, Wanten, enz. Deeze Koopman verhaalde hem, dat 'er een weinig landwaart in gelegen, verscheiden Wellen en Bronnen waren, en bood hem een Paerd en Wegwijzer aan, indien hy begeerig was deeze Bronnen te zien; maar alzoo hy niet dan alleen om te visschen ten voordeele van zijne Reeders aldaar gekomen was, vermits deeze Bay somtijds vischrijk bevonden werd, gelijk het voorgaande jaar noch gebleeken had, doch dat nu in 't beste van 't Zaaizoen, het ys door sterke en langdurige Noordelijke winden aldaar zodanig naar de wal was gedreeven, waar door het Deensch schip nevens zijn schip lang in 't zelve was bezet geweest, en de visch daar door belet wierd derwaarts te komen, overzulks ze elders de wijk neemen moest. Vermits dan reeds de beste tijdt verloopen was, om de Visschery met Heete Bronnen en haare zeldzaamheit;

 brengt

vrucht te konnen in 't werk stellen / zoo was hy dan reeds gezint versch water in te neemen / om zich ten vertrek gereed te maken. Midlerwijl dat dit verricht wierd / nam hy deeze aanbieding waar / en begaf zich met vijf mannen verzelt / die ook van Paerden verzien wierden / derwaarts.

die beschouwt en beschreeven worden.

Van de voornoemde Bay / alwaar de schepen lagen / drie mijlen ten Zuiden landwaarts gelegen / zagenze verscheiden Bronnen / die van onder het steengebergte opwelden; onder de vier voornaamste / was de Noorderlijkste de grootste / van een ronde gedaante en veel wijder als een Traanketel / kookende sterk met opwellingen. Daar omtrent zagenze noch andere kleine Bronnen / ter wijte van een quartdeel / half quartdeel / koks-ketel / enz. alle kookten ze / gelijk ook de groote / die mede in 't kooken overwelde / en in een kleine ondiepe en naauwe sleuf (door 't gestaag overstroomen zoo 't scheen gemaakt) zulks men ze op veele plaatsen kon overstappen / liep dit water dus vervolgens 't Gebergte af naar de Bay. In dit kookend Bronwater kon men zonder branden geen vinger gedoogen / zijnde het zoo heet als of 'er een groote vuur onder gestookt wierd / maar een weinig afstroomende werd het in den sleuf allenks koelder; dies gingen wy 'er onze handen en voeten in wasschen / vulden een fles van 't zelfde water / en het proevende / bevonden 't versch en zoeter dan 't ongekookte sneeuwater / 't welk daar omtrent mede van 't Gebergte afvloeide / echter was 't van reuk en kleur een weinig zwavelachtig.

De tweede Bron was naar gissing 50 roeden Zuidwaarts van de eerste gelegen / en omtrent vijf voeten wijd / doch wierden 'er geen kleine Bronnen omtrent gevonden; deeze was mede rond / en kookte zoo geweldig / als vervolgens zal beschreeven worden / zulks het te verwonderen was de eigenschap derzelve te beschouwen / vermits deeze Bron als by ademhaaling (gelijk een Walvisch water blaast) haar water opgaf / en telkens by gezette poozen / omtrent 10 of 12 voeten hoog uit den grond.

De derde mede 50 of 60 roeden Zuidwaarts van daar gelegen / was een weinig kleinder; hier omtrent waren noch verscheiden kleinder Bronnen / als by de gemelde groote / ter wijte van wijde en naauwe ketels of potten / die mede by ademhaaling eenigzins overkookten / doch niet dan 2 of 3 voeten hoog. Van alle deeze Bronnen was het water van hitte / smaak en kleur als de eerste Bron.

De vierde Bron / Zuidwest van de laatste omtrent ¼ mijl leggende / leeverde een roodachtig water uit. Alle deeze Bronnen hadden de gedaante byna als steene Putten / als of ze uit steen gehouwen waren / doch rou / als of 'er op sommige plaatsen steenen waren uitgevallen / en welden alle uit harde Steenrotsen / die door 't overwellend water glad of afgespoelt waren; maar een weinig ter zijden / waren deeze Rotzen of 't

Ge-

Pag. 42.

Gebergte met aarde bedekt / die door den wazem van 't heete water / en van den wind allerwegen gedreeven / als met een dou bevochtigt wierd / een zeer aangenaam groen voortbragt / zulks 'er het gras groener en jeugdiger dan op andere plaatsen stond.

Wat de voornoemde Springbron of zeldzaam opwellende Put aangaat / die als gezegt is / als by ademhaaling opwelde gelijk een Walvisch water blaast / en zulks op deze volgende wijze / geevenmaatigt als of het door eenig werktuig wierd verricht. Wanneer de ademhaaling of blaazing was geschied / viel het water omtrent 5 of 6 voeten diep beneden den rand / en aldaar natuurlijk doch sterk kookende / quam het allenks in den tijd van ruim 200 tellens wederom opwellen / tot op 2 voeten onder den randt / geevende alsdan een kleine barst of uitspatting / waar na het weder 1 of 1½ voet zakte / en in den tijdt van omtrent 100 tellens wederom kookend opwelde tot op den rand; aldaar gekomen / barste of blies het water uit de Bron 10 of 12 voeten hoog boven den randt / en bleef dus in de hoogte staan / tot men ruim vijftig tellen kon: alsdan viel het weder inwaarts gelijk te vooren. Deeze enkelde ademhaaling of wateruitwerping / duurde in 't geheel eenen tijdt van omtrent 400 tellens / geschiedende deeze opwelling in zodanig een evenmaatige orde / dat men zonder eenig gevaar / na het invallen / op den kant van de Bron / uit harde steen bestaande / kon staan en 't kooken aanzien; 't welk anders zonder deeze evenmaatige orde niet geschieden kon: want aldus blaazende / wierp de Bron in den aangeweezen tijdt / het water tot zodanig eene hoogte met een dikke straal uit / waar van aan alle zijden / kanten en voorden / zeer veel heet water voor en achter zich verspreidde / zulks men op den kant van de Bron / zonder deeze gezegde evenmaatige orde / ligtelijk zou overstort worden en zich konnen branden / vermits dit water ongemeen heet was. Wy hadden een stuk Schaapevleesch mede genomen / om alhier te laaten gaarkooken: wy wierpen 'er de helft van in deeze / en de andere helft in de verhaalde wijde Bron / beide aan een lang tou / met een steen daar aangebonden / vast gemaakt; met ieder ademhaaling werd dit vleesch telkens opgeworpen / en viel echter wederom gedurig in de Bron / 't welk wy dan op den rand staande / zagen leggen / en kooken; dus lieten wy 't negemaal in de ademhaaling opwerpen en weder neer vallen. Vermits we gezegt hebben / dat ieder ademhaaling eenen tijdt van 400 tellens van nooden hadde / zoo is dan 9 maal 400 / 3600 tellens / waar voor wy een half uur reekenden / en in deezen tijdt bevonden we het vleesch van bequaame gaarte te zijn om te eeten / zijnde genoegzaam blank gekookt. Alzoo wy ten dien einde brood hadden mede genomen / deeden we van dit gekookte vleesch onzen maaltijd / en dronken van 't Bronwater / als 't verkoelt was / eens rond. Om deeze vreemdigheit / bewaarde Zorgdrager een stuk van 't zelve vleesch / nadat hy 't hard gedroogt had. Dus gegeeten en ge-

Zeldzaame uitwerking van een springende heete bron; die naaukeurig beschreeven word, en haare evenmaatige werking hoedanig verdeelt.

gedronken hebbende / gingenze naar een naby gelegen Boerenhuis of hut / daar zy eens melk toe dronken / en begaven zich verder wederom naar boord.

Deeze Bronnen welden en sprongen uit een laag Gebergte / ten aanzien van de hooge bergen / daar het tegen aan lag / doch echter hoog ten opzicht van de valleyen en vlakteus beneden dit Gebergte gelegen; gelyk men van 't schip voor anker leggende bequaamlyk beoogen kon; ook kon men van 't schip / even buiten de Bay / den wasem en rook deezer heete Bronnen noch bequaamelyk zien opgaan.

Zeldzaame Meeren aldaar te vinden, die van een wonderlyke uitwerking zyn.

Blefkenius verhaalt / in 't Westergedeelte van Yslandt een Meer te zyn / 't welk geduurig rookt / en echter zeer koud is; dat alles wat 'er ingeworpen word in steen verandert. Indien men 'er een stok in steekt / dat deeze stok / aan het in den grond gestooken gedeelte yzer word / en wat het water alleen raakt / steenachtig / maar 't bovenwater-staande-deel hout blyft. Deeze Schryver zegt tweemaal dit bezocht te hebben / en voegt 'er by / dat hy het vermeende yzer-gedeelte in 't vuur gestoken / echter zag branden. Insgelyks zegt hy in 't midden van Yslandt een ander Meer te zyn / 't welk zodanig een verbaarlyken damp uitwaassemt / waar van de daar overvliegende Vogelen sterven. Dit Meer is dan van zodanig een aart als de Avernus der Grieken / een Lak in Italië / niet verre van Pozzuolo en Napels gelegen; waar van Virgilius in 't zesde Boek van Eneas aldus zingt; door Vader Vondel ons met deeze bewoording medegedeel:

Een diepe Rotsspelonk, vol kalkens, die heel wydt
En vreeslyk gaapt, wort van een' zwarten poel en kryt
Van donker bosch omringt. Hier over vloog nooit Vogel,
Die niet most vallen, door 't bezwyken van zyn' vlogel;
Zoo sterk een waassem komt uit deeze zwarte keel
Gesteegen in de lucht; waarom in 't Grieksch dit Deel
Des lants Avernus, dat is Vogelloos, blyft heeten.

Noch voegt 'er Blefkenius by / behalven wat Arngrimus van de warme Springbronnen van Yslandt zegt / dat 'er op eenige plaatsen gevonden worden die zoo heet zyn / dat men 'er zich aan brand; en wanneer dit water koud word / dryft 'er een zwavelachtige stoffe op / gelykerwys het zoute Zeewater het zout in de zoutpannen doet. Op dit water word men roode Duikers / een soort van Watervogels gewaar / die wegduiken zoo draa men ze nadert / en weer boven water komen / wanneer men vertrekt. Noch zegt men / dat op een plaats van 't Eilandt Turloskhaven genoemt / twee Bronnen zyn / de eene koud en d'andere warm / die door verscheiden kanaalen in een zelvige kom zyn geleid; en dat de wateren deezer beide Bronnen te zamen gemengt / een uitneemend

Bad uitmaaken. Niet verre van hier / is 'er een andere Waterbron / een koperachtige smaak hebbende / met deeze kracht verzelt / dat het de Venusquaalen geneest / die Blefkenius zegt / zeer gemeen in dit Eilandt te zyn.

In 't gantsche Eilandt worden geene Mynen / noch eenige Metaalen of Mynstoffen gevonden / behalven Zwavel / die 'er zeer gemeen is / en veelvuldig uit den Berg Hecla getrokken word / een der hoogste Bergen van Yslandt, die door zyn vuurbraaken groote ongeleegenheden veroorzaaken kan. Deeze Berg legt in 't Oosterlyk gedeelte / 't geen zich naar Zuidwaarts strekt / en zulks niet verre van Zee. Blefkenius meld / dat deeze Berg niet alleen vuur uitwerpt / maar ook een stroom van water / van een brandbaaren aart. Ook werpt ze somtyds zwarte asse uit en een meenigte puimsteen. Het woeden van deezen Berg / word door de Weste wind gestilt. Zoo lang deeze wind waait / is deezen Berg / door die geenen die de toepaden kundig zyn / genaakbaar; alsdan beklimt men onverfaagt den hoogsten top / zelfs de plaats / alwaar deezen Berg vuur en steenen met groot geweld uitbraakt / als of 'er een myn was los gesprongen / die alles 't onderste boven werpt. Gevaarlyk is 't deezen top te genaaken / den geenen die den toegang onkundig zyn; nademaal het van onder brandende aardryk verteert zynde / dikmaals deeze nieuwsgierige waaghalzen / in 't instorten van 't zelve in gevaar stelt van ingezwolgen te worden.

De Berg Hecla leevert veel zwavel uit.

Bergs toegang gevaarlyk.

De Yslanders waanen dit Gebergte de plaats te zyn / daar de verdoemde zielen gepynigt worden / waar van ze klugtige dingen vertellen: zy meenen somtyds gantsche zwermen van Duivels te zien / die belaaden met verdoemde zielen / om en naar den mondt van deezen vuurbraakenden Berg zweeven / en vervolgens weder voortsnorren / om anderen op te zoeken. Kindere sprookjes waarlyk! want / wat vermogen hebben deeze zichtbaare Duivels / om onzichtbaare zielen overal op te speuren / en haar / die alleen uit een geestelyk weezen bestaan / ligchaamelyke aandoeningen te doen gevoelen? kan dit in gezonde harssenen komen? wy oordeelen geenzins. Echter verhaalt Blefkenius, dat wanneer het deeze duivelsche woelgeesten dus brok hebben / men vervolgens aangemerkt heeft dat 'er elders een bloedige Veldslag was voorgevallen. Wat mag men zich niet al op den mouw spelden! Ook gelooven de Yslanders / dat het gerucht door de Ys-schotsen veroorzaakt / wanneer ze tegen hunne Kusten aandryven en zich aan de Oevers hechten / enkel het gekerm en 't zuchten der verdoemden is / wegens de geweldige koude die zy moeten uitstaan; want hun gevoelen is / dat eenige verdoemelingen een eeuwige koude verduuren / gelyk anderen eeuwig branden moeten. Mogelyk zal de straf evenmaatig zyn / naardien men zegt: *penetrabile frigus adurit*, indien 't waar is dat een doordringende koude als vuur brand.

Bygeloovige gedachten over d'uitwerkselen van en omtrent dien Berg.

Deeze Blefkenius verhaalt mede/ dat terwijl hy in Yslandt was/ op 't einde van de maand November/ ter middernacht/ een groot vuur op Zee en omtrent den Berg Hecla gezien wierd/ 't welk het geheele Eilandt ter verwondering van de Inwooners verlichte. De ervaarenste en verstandigste wilden verzeekeren/ dat dit licht van deezen Berg Hecla quam. Een uur hier na gevoelde men een Aardbeeving/ gevolgt door verbaarlijke Donderslagen.

Berigt door *Zorgdrager* van den Berg Hecla gegeeven.

De voornoemde Commandeur Zorgdrager geeft door onderzoek en eigen opmerking van deezen Vuurbraaker Hecla, waar uit waarschijnlijk de reeds beschreeven Bronnen haare hitte ontleenen/ dit bericht: „ De
„ Schipper van 't gemelde Deensche scheepje/ alle deeze Bron-putten
„ gepeilt hebbende/ bevond met het loot/ eene diepte van 5/6 en 6; va-
„ dem; mogelijk zijn ze veel dieper geweest/ door dien ze onder 't Ge-
„ bergte door/ met schuinse en bogtige gangen doorliepen/ alwaar het
„ loot niet verder doorschieten kon. Ook was hy naby den oorspronk
„ en uitbraaking van deezen brandenden Berg geweest/ vertoonende zich
„ 7 of 8 mijlen van daar als een flaauwen brandt/ maar boven een
„ weinig blaauw of zwavelachtig/ gelijkerwijs de blam van brande-
„ wijn/ die men uitbrand. Omtrent deezen Berg is 't een zwavelach-
„ tig landt van waar men eertijds veel zwavel bragt en in de scheepen
„ laade/ maar alzoo 't wat te verre van de handt is/ kan men die nu
„ met minder kosten van andere plaatsen bekomen. By 't Zomer-zaai-
„ zoen/ wanneer 't 'er altoos dag is/ kan men deeze flaauwe brandt
„ niet verre zien opgaan/ maar in den Winter word dien brandt/ al-
„ hoewel flaauw/ echter zeer verre gezien.

Zyne gedagten wegens den oorsprong van deezen brandenden Berg.

„ 't Lust ons by gelegenheit van deezen brandenden Berg/ onze ge-
„ dachten eens te laaten gaan over het gevoelen eeniger Wijsgeeren/ die
„ beweeren: als of 'er uit de brandende Bergen Hecla, Etna en ande-
„ ren/ een Centraal vuur uit het binnenste deel des Aardrijks zoude
„ voortkomen/ welk vuur door deeze Bergen/ als zoo veele lugtgaten/
„ zijn aantogt vind/ en dus in 't leven word bewaart/ daar 't anders
„ veel ligt uitdooven en smooren zou; dat ook dit levendig en aldaar
„ zeer werkzaam vuur/ de aarde niet alleen een werklijke en dagelijksche
„ beweeging om haare assen zoude geeven: maar ook door haare inwen-
„ dige hitte/ met deeze der Zonnestraalen/ een behulplijke warmte en
„ vruchtbaarheit byzetten zou; welk laatste gevoelen, door diep gegraa-
„ ven kelders en putten/ die in tegendeel koel en koud zijn/ zodanig dat
„ 'er het ys een gantsch jaar kan in bewaart worden/ t'eenemaal word

een onderzoek of 'er een Centraal vuur mede is vermengt.

„ wedersproken. Ook wederspreekt de Starrekunde met een weinig
„ wijsgeerte verzelt/ het eerste gevoelen; doch hier zou zoo veel van te
„ zeggen vallen/ datwe in dit voorgenomen kort bestek/ ons niet naar
„ behooren zouden konnen verklaaren: echter zullen wy 't/ niet t'eene-

„ maal

„ maal ongerept overstappen/ maar kortelijk/ met dit te zeggen aan-
„ roeren: Dat niet alleen de diep gegraaben kelders/ ons Winter Zaai-
„ zaen/ niet min eigentlijk dan de vrye lucht/ ontfangende/ mede 't zel-
„ ve verklaart/ want alleen op 't wederkeeren der Zon/ begint in 't
„ Voorjaar het Aardrijk weder te herleeven/ zonder welke wederkee-
„ ring/ men uit deeze vermeende onderaardsche warmte/ niet veel leven
„ te verwachten had. Desgelijks schijnt ook ten anderen/ de Zon/
„ onzen Aardkloot op zijn As te doen draaijen; om nu dit zoo verstaan-
„ baar als 't mogelijk is te vertoonen/ moet men zich de vaste starren/
„ als zoo veel brandende ligchaamen verbeelden/ of zoo veele brand-
„ glazen met haare brandpunten/ die uit haare Spherische Kringen, tot
„ in 't middelpunt de Zon bereiken/ zulks dat deeze punten aldaar in
„ meenigte op elkander vallende/ de Zon niet alleen als een groot vuur
„ formeeren en onverteerbaar blijven aankleeven/ maar dat ook deeze
„ punten/ elkander eenigzins misvallende/ de Zon dus om zich zelve
„ doen beweegen/ gelijk ze zich van 't Westen door 't Zuiden naar 't
„ Oosten beweegt/ veroorzaakende dit om de Zon/ de bekende maal-
„ stroom of vloet/ waar in wy ook/ nevens alle onvaste of dwaal-
„ starren/ onzen Aardkloot bevinden te drijven; welke stoffe/ waar in
„ zich deeze ligchaamen beweegen/ de Zons-vloed word genoemt/ om
„ dat men deeze/ na derzelver eigenschap/ geen bequaamer naam kan
„ geeven. Men lette nu: de Zon beweegt zich aldus in zich zelve en
„ naar reden snelder als haar Vloed; insgelijks beweegt zich ook de
„ naastby zijnde Vloed/ gevolglijk snelder dan de verre afzijnde Vloed/
„ gelijk dit mede aan 't beweegen en omdrijven der Planeeten bevonden
„ word; want de naaste aan de Zon/ beweegen zich veel snelder/ als
„ de verre afstaande/ en uit den traagen omloop van Saturnus, is 't
„ niet ongerijmt te denken/ dat zelf deeze Zons-vloed/ niet veel verder
„ dan buiten zijnen vloeds omtrek mogt eindigen; 't zelve zou men van
„ haar ligt by deeze gelegenheit mede konnen denken: Ons oog heeft
„ wel deeze eigenschap/ om 't licht zeer verre t'ontfangen/ maar an-
„ ders reiken de lichten in zich zelven/ naar ieders grootte/ niet verder/
„ om 'er iets in t'ondekken/ dan men dezelve gewoon is aan onze we-
„ gen van elkander te zetten. Deeze Vloed nu doet onzen Aardkloot/
„ naar maate van den afstand/ aldus mede jaarlijks eens om de Zon
„ drijven/ en ook te gelijk met haar vuur en kracht tegens 't gemelde
„ Starre-vuur en kracht/ evengelijk met haar beweegen/ en aldus
„ dagelijks tegen haar/ ten besten van ons/ omwenden: hebbende
„ d'Alwijze Schepper deeze eigenschap daar aan gegeeven/ gelijk wy
„ menschen aan de Molens doen; wat zou dan ook dien Almogende
„ konnen hinderen/ om een wederstreevige eigenschap aan dezelve te
„ geeven? daar wy 't vermogen hebben/ dit aan onze Molens in 't
„ werk te stellen. Op deeze voorgestelde en diergelijke wijze/ dunkt ons/

Oorzaak van de beweeging van onzen Aardkloot nagespeurt.

„ d'oor-

„ de oorzaak van haare gemelde keering / veel waarschijnlijker / dan op
„ de voorige te konnen vinden.

Verdere Philosophische gedachten over dit onderwerp.

„ By deeze Astronomische Gedachten / zou men ook noch eenige
„ Philosophische Aanmerkingen konnen voegen / die niet min het zelve
„ waarschijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
„ van alle de vaste Starren / spheerischerwijze om ons gestelt / dus af-
„ vloeijende / sluit in zich de Lucht / de Lucht het Water / en het Water
„ de Aarde / en zou ons alzoo in dit Spheerisch Middelpunt indringen /
„ indien niet de Zon / op de gezegde wijze / aldaar beweeglijk geplaast /
„ ons met haar Vuur wederstond / en ons aldus met haaren Vloed om
„ haar deed drijven of beweegen / en met een ook op de gemelde wijze /
„ door deeze beide tegen elkander gestelde krachten / der Zonne en Star-
„ ren / dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door
„ deeze krachten / haar in haare beweeglijke standplaats volharden /
„ dringende haar niet alleen / naar ieders kracht / in deeze tegenwoor-
„ dige stantplaats / kringsgewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is /
„ mede naar der Starren stand / spheerischerwijze / zulks dat wy
„ kringsgewijze niet alleen nader / noch verder / maar ook hooger noch
„ laager als de Ecliptica konnen drijven.

„ Insgelijks is 't waardig / by deeze Aardkloots dagelijksche bewee-
„ ging en Vloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuurige
„ krachten / mede een byzondere lucht om ons insluiten / die gelijk onze
„ Vloed / ook byzonder met ons draait / en ons in dezelve draaijing in-
„ sluit en daarin ophoud / want anders zoudenwe in 24 uuren / 5400
„ mijlen vertierende op dezelve geen stand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geschied / is
„ daar / door ons zoo wel niet / als by ons zelven waar te neemen;
„ doch Jupiter schijnt door zijne Omloopers / mede gelijk wy / om zich
„ zelven / en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks
„ is 't aanmerklijk / dat in dit geval / de Maan van onzen vloed geraakt
„ op dezelve schijnt te drijven als een schip op 't water / met de ligtste
„ zijde van ons afgekeert en de zwaarste naar ons toegewend / en al-
„ toos in de zelfde standt blijft volharden / zonder om haar as te draaijen /
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
„ dan in / of op onzen Vloed / gelijk een schip op 't water / en onzen
„ Aardkloot / als gezegt is / in des Zons vloed / naar haare Ovale ge-
„ stalte / gelijk een tol in 't water / draaijende gelijkzaam als met een
„ yzere tolpen geduurig omlaag / en een houte omhoog; dus zou dan
„ de yzere pen / door ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omlaag
„ schijnen te vallen / 't welk zich door onze Tegenvoeters die de Indiën
„ bewoonen / het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
„ gelijkenis / onderling wederstreevig schijnt / konnen we echter door het
„ tegenwoordige geen beter bybrengen; 't is dan op deeze en diergelijk

„ een

,, een wyze blykbaar genoeg/ dat alsdan de gemelde beweeging/ het in-
,, gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

,, Wyders zullen we/ met een voorbeeldelyke gelykenis besluiten/ *Een nader voorbeeld bygebragt.*
,, meerendeel van den vermaarden Wysgeer Kornelis Drebbel ontleent:
,, Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot/ evenmaatig
,, en met een konstige behendigheit konde doen/ eerstelyk de Aarde/ ver-
,, volgens het Water en de Lucht/ en ten laatsten het Vuur/ en de zel-
,, ve als dan sluiten/ zal het Vuur/ als de lichtste of liever fijnste stof-
,, fe/ zich alom beweegen/ niet in 't middelpunt/ maar naar den bo-
,, vensten of anders buitensten omtrek/ vervolgens de Lucht/ de Lucht
,, wederom het Water/ en dit de Aarde insluiten. Deeze kloot aldus
,, geslooten/ is 'er voor dezelve geen hoog noch laag/ maar alleen een
,, binnenste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt/ dat het vuur
,, als het lichtste zich naar boven verheft/ of zich als het fijnste naar 't
,, buitenste uitbreid/ waar na de lucht en 't water volgen/ en ten laat-
,, sten de aarde/ als 't grofste 't grootste en zwaarste in de laagte/ door
,, deeze binnestoffe zinkt of wykt. Om 't water door de lucht te zien
,, wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
,, zet/ en hoe de lucht door 't vuur zal verhuizen/ bespeurt men in 't
,, koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien/ dat niet het vuur/
,, maar de aarde zich in 't middelpunt plaatst/ en rond zynde/ zalze al-
,, daar geheel in 't water ingeslooten en bedekt worden/ maar oneffen
,, en heuvelachtig/ zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitstee-
,, ken/ ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte/ ge-
,, lyk in d'algemeene Waerelds Watervloedt is geschied. Om nu van
,, dit zichtbaar gestel/ ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
,, hebben; men verbeelde zich dan/ dat op deeze Aarde/ alom heuvel-
,, achtig/ en uit het water zich verheffende/ eenige Mieren loopen;
,, voor zich zelven zyn ze noch hoog noch laag/ maar alleen in 't ronde
,, gestrekt/ alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schynt/
,, en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
,, ongeslooten en met onze lucht gemeen is/ zullen Aarde/ Water en
,, Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen/ maar het
,, vuur dus evenredig ingeslooten zynde/ zal dit veranderen/ alhoewel
,, niet voor ons/ echter voor alle die binnen konnen gedacht worden/ en
,, van onze gemeenschap aldus afgesneeden zyn.

,, Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug/ doch in een
,, ander geval vergeleeken by een draaijende tol/ alsdan zullen wy ge-
,, lyk deeze Mieren zyn/ en de yzere tolpen zal naar de Zuidpool door
,, ons omlaag schynen/ doch voor de Tegenvoeters die de Indiaansche
,, Gewesten bewoonen het tegengestelde/ zodat men met het vergeleeke-
,, ne in 't glas/ op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zyn/
,, en nooit omlaag.

„ de oorzaak van haare gemelde keering/ veel waarschijnlijker/ dan op
„ de voorige te konnen vinden.

Verdere Philosophische gedachten over dit onderwerp.

„ Op deeze Astronomische Gedachten/ zou men ook noch eenige
„ Philosophische Aanmerkingen konnen voegen/ die niet min het zelve
„ waarschijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
„ van alle de vaste Starren/ spheerischerwijze om ons gestelt/ dus af-
„ vloeijende/ sluit in zich de Lucht/ de Lucht het Water/ en het Water
„ de Aarde/ en zou ons alzoo in dit Spheerisch Middelpunt indringen/
„ indien niet de Zon/ op de gezegde wijze/ aldaar beweeglijk geplaast/
„ ons met haar Vuur wederstond/ en ons aldus met haaren Vloed om
„ haar deed drijven of beweegen/ en met een ook op de gemelde wijze/
„ door deeze beide tegen elkander gestelde krachten/ der Zonne en Star-
„ ren/ dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door
„ deeze krachten/ haar in haare beweeglijke standplaats volharden/
„ dringende haar niet alleen/ naar ieders kracht/ in deeze tegenwoor-
„ dige stantplaats/ kringsgewijze/ maar dat zeer aanmerkelijk is/
„ mede naar der Starren stand/ spheerischerwijze/ zulks dat wy
„ kringsgewijze niet alleen nader/ noch verder/ maar ook hooger noch
„ laager als de Ecliptica konnen drijven.

„ Insgelijks is 't waardig/ by deeze Aardkloots dagelijksche bewee-
„ ging en Vloed/ hier mede aan te merken/ hoe de gemelde vuurige
„ krachten/ mede een byzondere lucht om ons insluiten/ die gelijk onze
„ Vloed/ ook byzonder met ons draait/ en ons in dezelve draaijing in-
„ sluit en daarin ophoud/ want anders zoudenwe in 24 uuren/ 5400
„ mijlen vertierende op dezelve geen stand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geschied/ is
„ daar/ voor ons zoo wel niet/ als by ons zelven waar te neemen;
„ doch Jupiter schijnt door zijne Omloopers/ mede gelijk wy/ om zich
„ zelven/ en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks
„ is 't aanmerklijk/ dat in dit geval/ de Maan van onzen vloed geraakt
„ op dezelve schijnt te drijven als een schip op 't water/ met de ligtste
„ zijde van ons afgekeert en de zwaarste naar ons toegewend/ en al-
„ toos in de zelfde standt blijft volharden/ zonder om haar as te draaijen/
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
„ dan in/ of op onzen Vloed/ gelijk een schip op 't water/ en onzen
„ Aardkloot/ als gezegt is/ in des Zonsvloed/ naar haare Ovale ge-
„ stalte/ gelijk een tol in 't water/ draaijende gelijkzaam als met een
„ yzere tolpen geduurig omlaag/ en een houte omhoog; dus zou dan
„ de yzere pen/ voor ons gezicht/ naar de Zuidpool en naar omlaag
„ schijnen te vallen/ 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën
„ bewoonen/ het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
„ gelijkenis/ onderling wederstreevig schijnt/ konnen we echter voor het
„ tegenwoordige geen beter bybrengen; 't is dan op deeze en diergelijk

„ een

„ een wyze blykbaar genoeg / dat alsdan de gemelde beweeging / het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Verders zullen we / met een voorbeeldelyke gelykenis besluiten / Een nader voorbeeld bygebragt.
„ meerendeel van den vermaarden Wysgeer Kornelis Drebbel ontleent:
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig
„ en met een konstige behendigheit konde doen / eerstelyk de Aarde / ver-
„ volgens het Water en de Lucht / en ten laatsten het Vuur / en de zel-
„ ve als dan sluiten / zal het Vuur / als de lichtste of liever fijnste stof-
„ fe / zich alom beweegen / niet in 't middelpunt / maar naar den bo-
„ vensten of anders buitensten omtrek / vervolgens de Lucht / de Lucht
„ wederom het Water / en dit de Aarde insluiten. Deeze kloot aldus
„ gesloten / is 'er voor dezelve geen hoog noch laag / maar alleen een
„ binnenste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het vuur
„ als het lichtste zich naar boven verheft / of zich als het fijnste naar 't
„ buitenste uitbreid / waar na de lucht en 't water volgen / en ten laat-
„ sten de aarde / als 't grofste 't grootste en zwaarste in de laagte / voor
„ deeze binnestoffe zinkt of wykt. Om 't water voor de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet / en hoe de lucht voor 't vuur zal verhuizen / bespeurt men in 't
„ koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur /
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatst / en rond zynde / zalze al-
„ daar geheel in 't water ingesloten en bedekt worden / maar oneffen
„ en heuvelachtig / zullen de heuvels buiten 't ombattende water uitstee-
„ ken / ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte / ge-
„ lyk in d'algemeene Waereldts Watervloedt is geschied. Om nu van
„ dit zichtbaar gestel / ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Aarde / alom heuvel-
„ achtig / en uit het water zich verheffende / eenige Mieren loopen ;
„ voor zich zelven zyn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
„ gestrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schynt /
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongesloten en met onze lucht gemeen is / zullen Aarde / Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen / maar het
„ vuur dus evenredig ingesloten zynde / zal dit veranderen / alhoewel
„ niet voor ons / echter voor alle die binnen konnen gedacht worden / en
„ van onze gemeenschap aldus afgesneeden zyn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaijende tol / alsdan zullen wy ge-
„ lyk deeze Mieren zyn / en de yzere tolpen zal naar de Zuidpool voor
„ ons omlaag schynen / doch voor de Tegenvoeters die de Indiaansche
„ Gewesten bewoonen het tegengestelde / zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas / op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zyn /
„ en nooit omlaag.

I „ Over

,, de oorzaak van haare gemelde keering, veel waarschijnlijker, dan op
,, de voorige te konnen vinden.

Verdere Philosophische gedachten over dit onderwerp.

,, By deeze Astronomische Gedachten, zou men ook noch eenige
,, Philosophische Aanmerkingen konnen voegen, die niet min het zelve
,, waarschijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
,, van alle de vaste Starren, spheerischerwijze om ons gestelt, dus af-
,, vloeijende, sluit in zich de Lucht, de Lucht het Water, en het Water
,, de Aarde, en zou ons alzoo in dit Spheerisch Middelpunt indringen,
,, indien niet de Zon, op de gezegde wijze, aldaar beweeglijk geplaast,
,, ons met haar Vuur wederstond, en ons aldus met haaren Vloed om
,, haar deed drijven of beweegen, en met een ook op de gemelde wijze,
,, door deeze beide tegen elkander gestelde krachten, der Zonne en Star-
,, ren, dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door
,, deeze krachten, haar in haare beweeglijke standplaats volharden,
,, dringende haar niet alleen, naar ieders kracht, in deeze tegenwoor-
,, dige stantplaats, kringsgewijze, maar dat zeer aanmerkelijk is,
,, mede naar der Starren stand, spheerischerwijze, zulks dat wy
,, kringsgewijze niet alleen nader, noch verder, maar ook hooger noch
,, laager als de Ecliptica konnen drijven.

,, Insgelijks is 't waardig, by deeze Aardkloots dagelijksche bewee-
,, ging en Vloed, hier mede aan te merken, hoe de gemelde vuurige
,, krachten, mede een byzondere lucht om ons insluiten, die gelijk onze
,, Vloed, ook byzonder met ons draait, en ons in dezelve draaijing in-
,, sluit en daarin ophoud, want anders zoudenwe in 24 uuren, 5400
,, mijlen vertierende op dezelve geen stand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

,, Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geschied, is
,, daar, voor ons zoo wel niet, als by ons zelven waar te neemen;
,, doch Jupiter schijnt door zijne Omloopers, mede gelijk wy, om zich
,, zelven, en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks
,, is 't aanmerklijk, dat in dit geval, de Maan van onzen vloed geraakt
,, op dezelve schijnt te drijven als een schip op 't water, met de ligtste
,, zijde van ons afgekeert en de zwaarste naar ons toegewend, en al-
,, toos in de zelfde standt blijft volharden, zonder om haar as te draaijen,
,, gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
,, dan in, of op onzen Vloed, gelijk een schip op 't water, en onzen
,, Aardkloot, als gezegt is, in des Zonsvloed, naar haare Ovale ge-
,, stalte, gelijk een tol in 't water, draaijende gelijkzaam als met een
,, yzere tolpen geduurig omlaag, en een houte omhoog; dus zou dan
,, de yzere pen, voor ons gezicht, naar de Zuidpool en naar omlaag
,, schijnen te vallen, 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën
,, bewoonen, het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
,, gelijkenis, onderling wederstreevig schijnt, konnen we echter voor het
,, tegenwoordige geen beter bybrengen; 't is dan op deeze en diergelijk

,, een

„ een wyze blykbaar genoeg / dat alsdan de gemelde beweeging / het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Verders zullen we / met een voorbeeldelyke gelykenis besluiten / meerendeel van den vermaarden Wysgeer Kornelis Drebbel ontleent: *Een nader voorbeeld bygebragt.*
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig
„ en met een konstige behendigheit konde doen / eerstelyk de Aarde / ver-
„ volgens het Water en de Lucht / en ten laatsten het Vuur / en de zel-
„ ve als dan sluiten / zal het Vuur / als de lichtste of liever fijnste stof-
„ fe / zich alom beweegen / niet in 't middelpunt / maar naar den bo-
„ vensten of anders buitensten omtrek / vervolgens de Lucht / de Lucht
„ wederom het Water / en dit de Aarde insluiten. Deeze kloot aldus
„ geslooten / is 'er voor dezelve geen hoog noch laag / maar alleen een
„ binnenste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het vuur
„ als het lichtste zich naar boven verheft / of zich als het fijnste naar 't
„ buitenste uitbreid / waar na de lucht en 't water volgen / en ten laat-
„ sten de aarde / als 't grofste 't grootste en zwaarste in de laagte / door
„ deeze binnestoffe zinkt of wykt. Om 't water door de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet / en hoe de lucht door 't vuur zal verhuizen / bespeurt men in 't
„ koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur /
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatst / en rond zynde / zalze al-
„ daar geheel in 't water ingeslooten en bedekt worden / maar oneffen
„ en heuvelachtig / zullen de heuvels buiten 't omvattende water uitstee-
„ ken / ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte / ge-
„ lyk in d'algemeene Waerelds Watervloedt is geschied. Om nu van
„ dit zichtbaar gestel / ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Aarde / alom heuvel-
„ achtig / en uit het water zich verheffende / eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zyn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
„ gestrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schynt /
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongeslooten en met onze lucht gemeen is / zullen Aarde / Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen / maar het
„ vuur dus evenredig ingeslooten zynde / zal dit veranderen / alhoewel
„ niet voor ons / echter voor alle die binnen konnen gedacht worden / en
„ van onze gemeenschap aldus afgesneeden zyn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaijende tol / alsdan zullen wy ge-
„ lyk deeze Mieren zyn / en de yzere tolpen zal naar de Zuidpool door
„ ons omlaag schynen / doch voor de Tegenvoeters die de Indiaansche
„ Gewesten bewoonen het tegengestelde / zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas / op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zyn /
„ en nooit omlaag.

„ de oorzaak van haare gemelde keering/ veel waarschijnlijker/ dan op
„ de voorige te konnen vinden.

Verdere Philosophische gedachten over dit onderwerp.

„ By deeze Astronomische Gedachten/ zou men ook noch eenige
„ Philosophische Aanmerkingen konnen voegen/ die niet min het zelve
„ waarschijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur
„ van alle de vaste Starren/ spheerischerwijze om ons gestelt/ dus af-
„ vloeijende/ sluit in zich de Lucht/ de Lucht het Water/ en het Water
„ de Aarde/ en zou ons alzoo in dit Spheerisch Middelpunt indringen/
„ indien niet de Zon/ op de gezegde wijze/ aldaar beweeglijk geplaast/
„ ons met haar Vuur wederstond/ en ons aldus met haaren Vloed om
„ haar deed drijven of beweegen/ en met een ook op de gemelde wijze/
„ door deeze beide tegen elkander gestelde krachten/ der Zonne en Star-
„ ren/ dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door
„ deeze krachten/ haar in haare beweeglijke standplaats volharden/
„ dringende haar niet alleen/ naar ieders kracht/ in deeze tegenwoor-
„ dige stantplaats/ kringsgewijze/ maar dat zeer aanmerkelijk is/
„ mede naar der Starren stand/ spheerischerwijze/ zulks dat wy
„ kringsgewijze niet alleen nader/ noch verder/ maar ook hooger noch
„ laager als de Ecliptica konnen drijven.

„ Insgelijks is 't waardig/ by deeze Aardkloots dagelijksche bewee-
„ ging en Vloed/ hier mede aan te merken/ hoe de gemelde vuurige
„ krachten/ mede een byzondere lucht om ons insluiten/ die gelijk onze
„ Vloed/ ook byzonder met ons draait/ en ons in dezelve draaijing in-
„ sluit en daarin ophoud/ want anders zoudenwe in 24 uuren/ 5400
„ mijlen vertierende op dezelve geen stand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

„ Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geschied/ is
„ daar/ voor ons zoo wel niet/ als by ons zelven waar te neemen;
„ doch Jupiter schijnt door zijne Omloopers/ mede gelijk wy/ om zich
„ zelven/ en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks
„ is 't aanmerklijk/ dat in dit geval/ de Maan van onzen vloed geraakt
„ op dezelve schijnt te drijven als een schip op 't water/ met de ligtste
„ zijde van ons afgekeert en de zwaarste naar ons toegewend/ en al-
„ toos in de zelfde standt blijft volharden/ zonder om haar as te draaijen/
„ gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze
„ dan in/ of op onzen Vloed/ gelijk een schip op 't water/ en onzen
„ Aardkloot/ als gezegt is/ in des Zonsvloed/ naar haare Ovale ge-
„ stalte/ gelijk een tol in 't water/ draaijende gelijkzaam als met een
„ yzere tolpen geduurig omlaag/ en een houte omhoog; dus zou dan
„ de yzere pen/ voor ons gezicht/ naar de Zuidpool en naar omlaag
„ schijnen te vallen/ 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën
„ bewoonen/ het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige
„ gelijkenis/ onderling wederstreevig schijnt/ konnen we echter voor het
„ tegenwoordige geen beter bybrengen; 't is dan op deeze en diergelijk

„ een

„ een wyze blykbaar genoeg / dat alsdan de gemelde beweeging / het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we / met een voorbeeldelyke gelykenis besluiten / meerendeel van den vermaarden Wysgeer Kornelis Drebbel ontleent: Een nader voorbeeld bygebragt.
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot / evenmaatig
„ en met een konstige behendigheit konde doen / eerstelyk de Aarde / ver-
„ volgens het Water en de Lucht / en ten laatsten het Vuur / en de zel-
„ ve als dan sluiten / zal het Vuur / als de lichtste of liever fijnste stof-
„ fe / zich alom bewegen / niet in 't middelpunt / maar naar den bo-
„ vensten of anders buitensten omtrek / vervolgens de Lucht / de Lucht
„ wederom het Water / en dit de Aarde insluiten. Deeze kloot aldus
„ gesloten / is 'er voor dezelve geen hoog noch laag / maar alleen een
„ binnenste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt / dat het vuur
„ als het lichtste zich naar boven verheft / of zich als het fijnste naar 't
„ buitenste uitbreid / waar na de lucht en 't water volgen / en ten laat-
„ sten de aarde / als 't grofste 't grootste en zwaarste in de laagte / door
„ deeze binnestoffe zinkt of wykt. Om 't water door de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet / en hoe de lucht door 't vuur zal verhuizen / bespeurt men in 't
„ koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien / dat niet het vuur /
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatst / en rond zynde / zalze al-
„ daar geheel in 't water ingesloten en bedekt worden / maar oneffen
„ en heuvelachtig / zullen de heuvels buiten 't ombattende water uitstee-
„ ken / ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte / ge-
„ lyk in d'algemeene Waerelds Watervloedt is geschied. Om nu van
„ dit zichtbaar gestel / ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan / dat op deeze Aarde / alom heuvel-
„ achtig / en uit het water zich verheffende / eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zyn ze noch hoog noch laag / maar alleen in 't ronde
„ gestrekt / alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schynt /
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongesloten en met onze lucht gemeen is / zullen Aarde / Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen / maar het
„ vuur dus evenredig ingesloten zynde / zal dit veranderen / alhoewel
„ niet voor ons / echter voor alle die binnen konnen gedacht worden / en
„ van onze gemeenschap aldus afgesneden zyn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug / doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaijende tol / alsdan zullen wy ge-
„ lyk deeze Mieren zyn / en de yzere tolpen zal naar de Zuidpool voor
„ ons omlaag schynen / doch voor de Tegenvoeters die de Indiaansche
„ Gewesten bewoonen het tegengestelde / zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas / op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zyn /
„ en nooit omlaag.

,, de oorzaak van haare gemelde keering / veel waarschijnlijker / dan op de voorige te konnen vinden.

Verdere Philosophische gedachten over dit onderwerp.

,, By deeze Astronomische Gedachten / zou men ook noch eenige Philosophische Aanmerkingen konnen voegen / die niet min het zelve waarschijnlijk vertoonen zullen. 't Gemelde groote Elementaale vuur van alle de vaste Starren / spheerischerwijze om ons gestelt / dus afvloeijende / sluit in zich de Lucht / de Lucht het Water / en het Water de Aarde / en zou ons alzoo in dit Spheerisch Middelpunt indringen / indien niet de Zon / op de gezegde wijze / aldaar beweeglijk geplaast / ons met haar Vuur wederstond / en ons aldus met haaren Vloed om haar deed drijven of beweegen / en met een ook op de gemelde wijze / door deeze beide tegen elkander gestelde krachten / der Zonne en Starren / dagelijks om haar eigen as draaijen; dus ziet men ook door deeze krachten / haar in haare beweeglijke standplaats volharden / dringende haar niet alleen / naar ieders kracht / in deeze tegenwoordige stantplaats / kringsgewijze / maar dat zeer aanmerkelijk is / mede naar der Starren stand / spheerischerwijze / zulks dat wy kringsgewijze niet alleen nader / noch verder / maar ook hooger noch laager als de Ecliptica konnen drijven.

,, Insgelijks is 't waardig / by deeze Aardkloots dagelijksche beweeging en Vloed / hier mede aan te merken / hoe de gemelde vuurige krachten / mede een byzondere lucht om ons insluiten / die gelijk onze Vloed / ook byzonder met ons draait / en ons in dezelve draaijing insluit en daarin ophoud / want anders zoudenwe in 24 uuren / 5400 mijlen vertierende op dezelve geen stand konnen houden.

Figuurlyke voorbeelden gegeeven.

,, Hoedanig dit in dit geval omtrent de andere Planeeten geschied / is daar / voor ons zoo wel niet / als by ons zelven waar te neemen; doch Jupiter schijnt door zijne Omloopers / mede gelijk wy / om zich zelven / en met haar in een byzonderen Vloed te draaijen. Insgelijks is 't aanmerklijk / dat in dit geval / de Maan van onzen vloed geraakt op dezelve schijnt te drijven als een schip op 't water / met de ligtste zijde van ons afgekeert en de zwaarste naar ons toegewend / en altoos in de zelfde standt blijft volharden / zonder om haar as te draaijen / gelijk aan haare altoos eenzelvige vlakken is te zien. Dus drijft ze dan in / of op onzen Vloed / gelijk een schip op 't water / en onzen Aardkloot / als gezegt is / in des Zonsvloed / naar haare Ovale gestalte / gelijk een tol in 't water / draaijende gelijkzaam als met een yzere tolpen geduurig omlaag / en een houte omhoog; dus zou dan de yzere pen / voor ons gezicht / naar de Zuidpool en naar omlaag schijnen te vallen / 't welk zich voor onze Tegenvoeters die de Indiën bewoonen / het tegendeel vertoonen zal. Schoon nu deeze eenvoudige gelijkenis / onderling wederstreevig schijnt / konnen we echter voor het tegenwoordige geen beter bybrengen; 't is dan op deeze en diergelijk

,, een

„ een wyze blykbaar genoeg/ dat alsdan de gemelde beweeging/ het in-
„ gebeelde Centraale vuur niet noodig heeft.

„ Wyders zullen we/ met een voorbeeldelyke gelykenis besluiten/ Een nader voorbeeld bygebragt.
„ meerendeel van den vermaarden Wysgeer Kornelis Drebbel ontleent:
„ Indien men in een doorzichtige Sphera of Holle-kloot/ evenmaatig
„ en met een konstige behendigheit konde doen/ eerstelyk de Aarde/ ver-
„ volgens het Water en de Lucht/ en ten laatsten het Vuur/ en de zel-
„ ve als dan sluiten/ zal het Vuur/ als de lichtste of liever fijnste stof-
„ fe/ zich alom beweegen/ niet in 't middelpunt/ maar naar den bo-
„ vensten of anders buitensten omtrek/ vervolgens de Lucht/ de Lucht
„ wederom het Water/ en dit de Aarde insluiten. Deeze kloot aldus
„ geslooten/ is 'er voor dezelve geen hoog noch laag/ maar alleen een
„ binnenste en buitenste; 't is dan 't zelfde of men zegt/ dat het vuur
„ als het lichtste zich naar boven verheft/ of zich als het fijnste naar 't
„ buitenste uitbreid/ waar na de lucht en 't water volgen/ en ten laat-
„ sten de aarde/ als 't grofste 't grootste en zwaarste in de laagte/ door
„ deeze binnestoffe zinkt of wykt. Om 't water door de lucht te zien
„ wyken: neemt men een omgekeert glas in een emmer met water ge-
„ zet/ en hoe de lucht door 't vuur zal verhuizen/ bespeurt men in 't
„ koppen zetten der Vrouwen; alsdan zal men zien/ dat niet het vuur/
„ maar de aarde zich in 't middelpunt plaatst/ en rond zynde/ zalze al-
„ daar geheel in 't water ingesloten en bedekt worden/ maar oneffen
„ en heuvelachtig/ zullen de heuvels buiten 't ombattende water uitstee-
„ ken/ ten waare het zelve meer dan evenredig de heuvelen bedekte/ ge-
„ lyk in d'algemeene Waereldts Watervloedt is geschied. Om nu van
„ dit zichtbaar gestel/ ter deezer gelegenheit een klaarder denkbeeldt te
„ hebben; men verbeelde zich dan/ dat op deeze Aarde/ alom heuvel-
„ achtig/ en uit het water zich verheffende/ eenige Mieren loopen;
„ voor zich zelven zyn ze noch hoog noch laag/ maar alleen in 't ronde
„ gestrekt/ alhoewel dit ten opzichte van ons gantsch anders schynt/
„ en in zeker opzicht ook zoo is; zoo lange nu deeze kloot zonder vuur
„ ongesloten en met onze lucht gemeen is/ zullen Aarde/ Water en
„ Lucht op elkander omlaag en op den bodem blyven leggen/ maar het
„ vuur dus evenredig ingesloten zynde/ zal dit veranderen/ alhoewel
„ niet voor ons/ echter voor alle die binnen konnen gedacht worden/ en
„ van onze gemeenschap aldus afgesneden zyn.

„ Men denke nu in dit geval op onze aarde eens te rug/ doch in een
„ ander geval vergeleeken by een draaijende tol/ alsdan zullen wy ge-
„ lyk deeze Mieren zyn/ en de pyere tolpen zal naar de Zuidpool voor
„ ons omlaag schynen/ doch voor de Tegenvoeters die de Indiaansche
„ Gewesten bewoonen het tegengestelde/ zodat men met het vergeleeke-
„ ne in 't glas/ op onze Aarde mede overal rondom omhoog moet zyn/
„ en nooit omlaag.

,, Over deeze en meer andere zaaken / wenschenwe dat het misgestel-
,, de hier in begaan / door geneegene en goedwillige Natuurkenners /
,, ten besten van 't gemeen / mag verbetert worden / zoo zullen we ons
,, oogmerk te meer bereikt zien.

Verdere aanmerkingen over de heete en blaazende bronnen.

,, Met deeze en diergelijke gedachten bezig zijnde / stondenwe by de
,, voorbeschreeven blaazende en opwellende heete Bron / niet denkende op
,, een Centraal vuur, maar veeleer 't binnenste / het grofste te zijn. Wy
,, plaatsten dan alhier een weinig van ons af / voor deeze opwellende en
,, blaazende Bron / iemand van ons Volk / en zagen deeze beurtsge-
,, wijze ademhaaling / omtrent zijn halve lengte / noch boven zijn hoofdt
,, uitblaazen / en zulks met een zoo dikke straal vaardig en snel voort-
,, gedreeven / dat 'er in dien gemelden tijdt / zoo lange deeze Bron dus in
,, de hoogte stondt / zoo geweldig veel heet water over alle zyden wierd
,, uitgeworpen / 't welk te verwonderen was / en door de ongewoonte /
,, verbaarlijk was te zien; zulks een van onze Mattroozen / verbaa-
,, zende zich hooren liet: Hier moestenze wezen, die dryven willen,
,, dat 'er geen Hel is, voor my, ik geloove die niet verre van deeze
,, plaats te zyn. Wanneer dan onze gedachten op den oorsprong van
,, deeze hitte vielen / hadden wy 't oog op deezen hoogen Rots - Berg /
,, met Zwavel - aderen verzien; mogelijk dachtenwe / zal door een blik-
,, sem of ander toeval van ontsteeken vuur / aldus van onder een Ge-
,, welf zijn doorgebrand / dat met geen water te lessen was / welke inbran-
,, ding veel beeter in hooge als laage Bergen geschieden kan / want in laage
,, Bergen / zou zodanig een brandt zich te eer in 't water konnen uitdoo-
,, ven; en zulks in 't tegendeel van 't Centraale vuur, dat veel gereeder
,, een laage dan een hooge Berg doorbooren zou; derhalven is 't zeld-
,, zaam het tegengestelde te zien: maar dit natuurlijk vuur / kan als
,, gezegt is / veel beeter in hooge dan in laage Bergen standt houden.

Hoedanig gedacht kan worden de Berg Hecla in 't branden te volharden;

,, Wy zullen alleen van deeze / waar van wy ooggetuigen zijn / spree-
,, ken / en anderen van andere Bergen door hen bezogt. Deeze Berg
,, dan aldus / als van onder een gewelf ingebrand zijnde / en onblusch-
,, baar geworden / daar nevens groot en hoog / met breede en hooge
,, Landstreeken verzien / en by gevolge genoeg boven water verheven /
,, brand allenks onder deeze uitgestrektheit / gints en herwaarts zeer
,, verre uit en word hol / werwaarts eenige zwaveldeelen gevonden wor-
,, den / en dus voort mijnende / gelijk de Bergwerkers naar mijnstoffe
,, van zilver / doorloopende dus alleen de Zwavel - aderen / latende wat
,, steen - en rots - achtig is / tot steunsel van 't landt en gebergte staan.
,, In deeze onderaardsche Grotten en overgroote Vuur - ovens nu / valt
,, door regen of dooijende sneeu / dit hooge landt doorzypelende / het wa-
,, ter als in een onderaarts Meer / welk water door het boven zich bran-
,, dend gewelf word heet gemaakt / en misschien door deeze of andere
,, daar omtrent / hooger of lager / 't zy onder - of boven - leggende Bron-
,, nen /

„ nen/ aldus weder uitgeworpen/ anders zou het veel licht/ door de gemelde doorwatering/ dit ontsteeken Vuur konnen uitlessen/ maar hoog leggende/ zal 't met een veelvuldige regentijdt wel eenigzins de naaste gewelven uitblussen/ doch met een droog Zaaizoen/ wederom ontsteeken en dus zijn voedzel weder opzoeken.

„ Nademaal we nu ons zelve voldaan hadden; wat de oorzaak van de hitte deezer Spring-bronnen belangt/ viel ons mede in gedachten/ de orde in de ademhaaling deezer blaazende Spring-bron; doch hier in konden we ons zoo wel niet voldoen. 't Voornaamste was/ dat onze gedachten vielen/ op een wel gesloten vat/ 't welk wanneer 'er uit getapt word/ telkens klokkende zijn adem haalt/ en alsdan eenig nat weder uitgeeft; mogelijk zal ook door den tijdt/ dit Gewelfsel verder zijn ontstooken/ dan zijn luchtgat verzwelgen kan/ en de brandt daar door zuigende/ 't gezegde water naar zich trekken/ en het nabij deeze opening eenigzins doen rijzen/ wanneer het dan/ gelijk van 't vat is gezegt/ by ademhaaling lucht moet scheppen/ waar na het weder zakt; welke drukking deeze Bron/ wat dyper gemeenschap als de andere daar mede hebbende/ alsdan schijnt te gevoelen. Insgelijks doet in zoo groot een uitgebranden boezem/ deeze engte van luchtschepping/ de brandt mede maatigen/ vermits de brandstof dan zoo veel niet verteeren zal/ als ze anders in grooter opening zou konnen doen.

en hoe de ademhaaling deezer heete Springbron zoude konnen veroorzaakt worden.

„ Men zou noch alhier konnen tegenwerpen/ en vragen: van waar komen eenige heete of warme Bronnen t'ontstaan/ die zeer verre van alle brandende Bergen afgelegen zijn? Van andere Bergen/ voor gemeld/ zullen we zwijgen; maar verre van deezen Berg zag men de voornoemde onderaardsche Water-kolk/ door deeze Brongaten niet alleen opening maaken/ en dus verder over 't Gebergte naar de Baay afstroomen/ maar ook noch verder nabij het Dorp aan strandt gelegen/ quam 'er warm water door nauwe reeten van onder 't Gebergte/ door 't Aardrijk uitzijpen. Dus blijkt dan dat dit water/ door 't bergachtig landt/ inwendig hol en reetig zijnde/ op een zeldzaame wijze zeer verre opening zoekende/ kan doordringen.

Eenige tegenwerpingen opgelost,

„ Noch zou men insgelijks konnen tegenwerpen: Dat deeze Berg nu alreede niet alleen veele jaaren/ maar honderde van jaaren gebrand hebbende/ zou immers moeten t'eenemaal uitgebrand zijn/ indien het Centraale vunr geen voedzel daar toe verschafte? Wy zeggen/ dat men dit veel gereeder en met meerder grondt/ van ons klein Hollandt zoo konnen zeggen; klein waarlijk/ in vergelijking van de uitgestrektheit deezes Lands. Namentlijk: te verwonderen is 't/ dat het niet al voor lange/ door zijn eigen vuur/ is verteert; want het vuur uit eene Stadt te zamen gebragt/ als 'er dagelijks en jaarlijks verteert word/ zal zeer verre de gemelde flaauwe brandt

„ van den Berg Hecla overtreffen; wat zou dan niet 't geheele Landt
„ doen?

„ Wanneer men het beschreevene van andere brandende Bergen eens
„ wil inzien/ zal men eenige van dien/ somtijds sterk/ dan wederom
„ flaauw/ en ook geheel niet brandende/ of wel t'eenemaal uitgebrand/
„ beschreeven vinden; dat niet geschieden zou/ indien dit alles uit een
„ Centraal vuur haaren oorsprong nam.

„ Terwijl wy ons by deeze Bronnen ophielden/ zagenwe ook naar
„ de huizen om/ waar van wy in zeekere Beschryving geleezen had-
„ den/ dat dit heete water door middel van pypen derwaarts wierd ge-
„ leid/ zulks men daar in kookte/ en hen 's Winters als een kagchel
„ verstrekte; maar wy vernamen 'er niets van/ alhoewel 't genoeg ge-
„ schieden kon. Of nu ter andere zyde van den Berg Hecla dit in ge-
„ bruik was/ hebbenwe niet vernomen.

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Van den Handel der Yslanders. Yslandsche Windverkoopery hoedanig word behandelt; is niet dan een behendige streek op vooraf genoomen waarneemingen gegrond, en op welker onderzoek, alle bygeloof moet worden uitgewist.

Handel der Yslanders beschreeven.

DE Yslanders koopen en verkoopen geene Waaren/ vermits 'er geen gemunt geldt onder hen in zwang gaat; men brengt hen meel/ bier/ wijn/ brandewijn/ yzer/ lakenen en lywaaten/ waar voor zy hunne Waaren vermangelen/ bestaande in stokvis/ boter/ wasch/ grove lakens/ zwavel/ vosse- en beerevellen en luksen. Te landwaarts geneerenze zich/ zegt Zorgdrager verder/ van 't Vee/ bestaande in Schapen/ Rundvee en Paerden/ doch meest Schapen; welke Schapen met hoorns zijn verzien/ en koeijen zonder hoorns zijn. Veeltijds houdenze niet meer dan 2 of 3 Koeijen/ maar een groot getal Schapen. Die aan strandt en naby de Zee woonen/ oeffenen meest de Kabeljaau-Visschery/ die de gemelde Deensche Koopman/ door zijn Volk/ op tafelen aan 't strandt staande/ liet vlekken en in tonnen zouten/ zulks dit schip aldaar een tijdt-lang in laading lag. Gelijk dan ook in andere Havens scheepen lagen/ doch door Kooplieden uitgereed/ die ieder zijn eigen haven heeft/ als zy van den Koning van Denemarken/ onder wiens heerschappy dit Landt staat/ hebben gehuurt of gepagt/ waar door 'er veeltijds in ieder haven/ niet dan een schip komt om te handelen. Blefkenius zegt/ dat de Duitschen die op Yslandt handelen/ Tenten/

ten / naby de haven alwaar zy aangelandt zyn / oprechten / en 'er hunne Waaren in te koop veilen / bestaande in mantels / schoenen / spiegels / messen en veele andere kleinigheden / die zy met de Yslanders voor hunne Waaren vermangelen.

Wanneer eertyds de Yslanders / wyn of bier van de Uitlanders hadden gekocht / of liever vermangelt; noode men zyne Vrienden / Maagen en Gebuuren / en scheidde niet voor datze alle dronken waren. Op deeze Tuitmaalen zongenze de heldhaftige bedryven hunner Veldheeren / maar met een ongereegelden toon en zonder eenige kunst verzelt.

Ongetwyffelt zyn nu de Yslanders van een beschaafder en ingetoogener aart / als ze toen waren; alhoewel het niet vreemd is / dat Volkeren dus verre buiten de gemaatigde Gewesten geleegen / zoo beschaaft in zeden en redelyk niet waren dan anderen; doch met dit onderscheid / dat zulks over 't gemeene gros moet gezegt zyn / vermits we andere welopgevoede en van een zedelyker aart / hier onder niet betrekken willen.

Of de Yslanders Windverkopers zyn, onderzocht,

Blefkenius wil ons meede wys maaken / dat de Yslanders een gemeenzaame Geest bezitten; dat deeze Geest hen altoos ten dienst staat / en hen 's nachts verkondigt / of het des anderen daags goed jaagen of visschen zal zyn. Ortelius voegt 'er noch by / dat de Yslanders dit slag van Geesten Drollos noemen / gemeenschap hebbende met het Deensche woord Troll, dat Duivel betekent. Blefkenius zegt verder / dat deeze Yslanders Windverkopers zyn / en hy wil dit zyn zeggen met eigen ervarenheit bevestigen. Maar Arngrinus Jonas spot hier op een aardige wyze meede: want hy zegt / dat de Yslandsche Mattroozen / 's avonds voorof / door de gesteltheit van de lucht / weeten / welk weer het 's anderen daags wezen zal / en wat windt dan waaijen moet. Wanneer dan een Vreemdeling op zyn vertrek staat / gaat dit volkje / dus afgerecht / hen aanspreeken / en veilen hen deeze Windkopery aan. Ten dien einde eischenze den Vreemdeling zyn neusdoek / maaken 'er een gebaarde van mompeling eeniger woorden in / en haastig een knoop in dezelve gelegt hebbende / als of ze beducht waren / dat 'er de kracht van de uitgesprooken woorden mogten uitvliegen / geevenze de geknoopte neusdoek vervolgens over / met beding van die zorgvuldig te bewaaren / en verzeekering van een goeden windt / geduurende hunne reize. Waar is 't dat somtyds deeze verkochte windt den volgenden dag waait; maar veel tyds veranderize na 't vertrek deezer vreemdelingen / wanneerze in Zee zyn. Indien ze dan door een storm beloopen worden / 't welk somtyds wel gebeurt / vind zich dien vreemdeling / (indien hy bygelovig is) met deeze Duivelsche Windmaakery / die hy gelooft in zyn zak te draagen / niet weinig verleegen: want hy schroomtze in Zee te werpen / en is ook bekommert om ze te bewaaren; zoo dat / (zegt Arngrimus) het van honderd reizen wel eens gebeurt / dat de windt den Vreemdeling geleid / alwaar hy wezen wil / en deeze enkele reis bevestigt die dwaaling tegens hen-

Waar van het tegendeel word getoont,

en dit bygeloof uitgewist.

hondert tegenstrijdende ervaarenissen. Deeze dwaaling word dan ook genoegzaam uitgejouwt/ zelfs door die geenen/ die hartnekkig gestand doen willen/ datze deeze gewaande winde van de Yslanders gekocht hebben/ die hen in een goede gewenschte haven heeft gebragt.

Schoon nu dusdanige vertellingen/ geen indruk op alle redelijke verstanden konnen hebben/ zijnze echter niet onvermaaklijk. 't Is geneuchelijker iets te leezen/ wat men 'er van zegt/ dan dat men het gelooft: want/ wat men 'er anders van zoud zeggen/ zou niet gelooft worden. Blefkenius vertelt dan noch/ dat 'er Toveraars in Yslandt zijn/ die 't vermoogen hebben de schepen met staande zeilen in Zee op te houden. Hy voegt 'er noch by/ dat deezen die dus wederhouden worden/ zich van een zeeker stinkend rooksel/ als door een bezweermiddel bedienen/ waar van hy een beschryving doet/ en waar meede/ zegt hy/ die dus opgehouden worden de Tovergeesten verdrijven; waar na de schepen onttoovert zijnde/ weder den gehouden koers vervolgen. Indien deeze betoovering proef kan houden/ is/ zoo 't blijkt/ de bezweering daar tegen van geen minder kracht.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

Van d'Aloude Landverdeeling in Yslandt; hoe eertyds dit Eilandt werd bestiert, en door overheering der Deenen de Regeering verandert. Wanneer 't Christendom wierd ingevoert. 't Eertyds Heidendom beschreeven Gestalte der Aloude Yslanders; de Oudste Yslandsche Jaarboeken in Vaerzen beschreeven. Des Landaards vreemde Dichtlust, en een staaltje van vernuftig Schimpdicht onder hen.

Yslandt hoedanig eertyds in Landstreeken verdeelt.

't Aloude Yslandt was eertijds in vier Landstreeken verdeelt/ en zulks volgens de vier Waereld-deelen. Jeder Landschap bestond weer in drie Baljouschappen/ die de Yslanders Repes noemden: behalven het Noorderlijkste/ dat als het grootste en magtigste/ vier zodanige Baljouschappen had. Jeder Baljouschap was wederom in zes/ zeven/ agt of tien Rechterschappen/ naar den eisch der uitgestrektheit verdeelt. Jeder Landschap vergaderde jaarlijks eens zijne Baljouschappen/ en de beschrijving van dien/ werd door kleine houte kruisjes verricht/ die de Landvoogdt van ieder Landschap aan zijne Drossaarden zond/ de Drossaarts weder aan hunne Rechteren/ en de Rechters wederom onder zodanige Huisgezinnen uitdeelden/ als gerechtigd tot deeze Vergadering wa-

waren. De Hoofdrichter/ die Voorzitter deezer vier Landschappen was/ had het volstrekt bestier van Yslandt in handen/ men noemde hem Nomophylax, of bewaarder der Wetboeken; deeze deed men op gezetten tijden de algemeene Staaten van 't Landt vergaaderen. De beschryving tot deeze Vergadering/ geschiede door vier houte bylen/ die dit Opperhoofdt den Landvoogden van de vier Landschappen zond.

Aloude bestiering en Regeering aangemerkt;

In ieder Drossaartschap waren drie voornaame Hoofdgebouwen of Tempels/ 't zy voor hunne Rechtspleeging/ of voor de Geestelijkheit ten dienst; dieswegen het ampt van Drossaart/ Godorp wierd genoemt/ dat Goddelijk beteekent. Hunne voornaamste zorge bestond/ op de behoeftigheit der armen acht te geeven/ die in een arm Landt zeer groot is; men moest weeren dat de armen van de eene Repe of 't Baljouschap tot geene andere overgingen/ en dat de spoorloosheit der ongebonden Bedelaars gestuit wierd/ waar tegen zeer strenge wetten waren; want men gedoogde hen te dooden/ of t'ontmannen/ zulks ze zich niet vermeerderden/ en geene andere Schobbejakken voortteelden; 't was zelf op straffe van ballingschap den Armen verboden/ met andere armen te trouwen. Een diergelijk verbod was 'er/ dat iemandt/ die niet meer als voor zich zelven te leeven hadde/ geen wijf mogt neemen/ 't welk niets voor haar in te brokken had.

Deeze Adelregeering en orde van Rechtspleeging duurde onder de Yslanders/ tot in den jaare 1263/ wanneer de Koningen van Noorwegen zich van dit Eilandt meester maakten/ veroorzaakt door het quaad gedrag der Yslanders/ die om het bestier/ kuiperyen beleiden en onderlinge muitery verwekten. De Koningen van Denemarken verbolgens het Koningrijk Noorwegen weder tot hun onderhoorig Landschap gebragt hebbende/ stelden hunne Onderkoningen over deezen Landaart/ zulks 'er niet dan een schaaduw van hun aloude Staat-regeering overbleef. Deeze Onderkoningen onthielden zich in 't Westelijke gedeelte van Ysландt op/ en zulks in een Kasteel Besestat genoemt. Zy waren echter niet verpligt/ dan ingevalle van noodzaaklijkheit/ zich persoonlijk in 't Eilandt op te houden/ wanneer ze maar eens in 't jaar overquamen/ om 'er de schatting t'ontfangen/ die in zodanige goederen bestondt/ als de Yslanders met de Vreemdelingen vermangelen/ en waar van de Koning van Denemarken zich voor een gedeelte/ voor zijne schepen verzag/ 't zy tot scheeps-behoefte of voor kleedaadje van zijn Scheeps-Volk. De laatste Yslandsche Onderkoning was Prosmont, Amiraal van de laatste Deensche Vloot/ die de Zweeden in deeze Zee sloegen; hy vocht manhaftig en storf met den Degen in den vuist/ weigerende lijfberging/ die hem de Vyanden van zijnen Koning schenken wilden.

die door de overheering van de Noordsche Koningen verandert word.

Arngrimus Jonas is van gedachten/ dat eerst in 't jaar 1000 de Christelijke Godtsdienst in Yslandt wierd overgebragt/ indien men 'er niet lang te vooren Christenen in dit Eilandt heeft gehad; maar hy meent/ dat

Wanneer in dit Eilandt de Christelyke Godts-

dienst wierd geplant, dat eertyds Heidens was.

dat toen het Heidendom niet t'eenemaal vernietigt wierd. De Heidenen van Yslandt eerden onder andere Goden Thor en Odin. Thor, gelijk Jupiter; en Odin als Mercurius by d'aloude Grieken en Latynen. Zy noemden hunnen Donderdag/ Thorsdag, of Dies Jovis by de Latynen; en Woensdag/ Odensdag, of Dies Mercurii. De Altaaren/ deezen Goden toegewijd/ waaren met yzer bekleed/ waar op een geduurig vuur brandde; op dit Altaar stond een koper vat/ waar in men het bloedt der offerhanden goot/ door welker offering men waande verhoort te worden. Ter zyde van dit vat was een zilvere ring/ van 20 oncen zwaar/ die zy met het bloedt der offerhanden bestreeken/ en moesten aanvatten/ wanneer ze eenen plegtelijken eedt wilden doen. Hunne Jaarboeken verhaalen/ datze menschen hunnen Afgoden geoffert hebben. Dat zy die van de Rotzen verpletterden/ of in diepe putten worpen/ gegraaven en daar toe bereid/ recht voor den ingang hunner Tempels. Vervolgens/ hebben de Yslanders twee voornaame Tempels/ ter eere hunner valsche Goden/ in 't Noorden en Zuiden van hun Eilandt gebouwt. Ter deezer plaatsen heeft/ dien Landaart Christen geworden zijnde/ hunne beide Bisdommen opgerecht. Deeze Bisdommen zijn Hola ten Noorden/ en Skalholt ten Zuiden; zy zijn thans alle Luterianen/ of van de Augsburgsche Belydenis/ gelijk in Denemarken.

Gestalte der aloude Yslanders aangemerkt.

De Aloude Yslanders waaren groot van gestalte/ sterk/ behendig en dapper/ ook groote Schermers/ en Zeeroovers. d'Alleenheerschiug werd onder hen gehandhaaft/ en zy weigerden nooit eenig twee gevecht. Hunne verschillen werden door een kamp-gevecht beslecht/ en deezen die overwonnen wierd/ verloor zijn geding; weigerde men te vechten/ moest de Weigeraar van zijnen eisch afstaan/ als of hy overwonnen was. 't Was by hen een geoorloft middel om in bezitting van goederen te geraaken: want de Overwinnaar deezer twee Kampvechters/ wierd meester van des Overwonnelings goedt. Voor de wettige erfgenaamen van den gesneuvelden of overwonneling was 'er geen toevlugt; indien de Overwinnaar zijnen Wederstreever met geen eenen slag verwon/ verkreeg hy niets.

Behalven dat de Yslanders ongemeen sterk en moedig waren/ vond men ze mede zoo vernuftig en naaukeurig/ datze de gedenkwaardige zaaken en voorvallen van de Nabuurige Koningryken zorgvuldig opteekenden. De Taalkundige Saxon getuigt in de voorrede van zyne Deensche Historie/ dat hy zich zeer nuttelijk van de Yslandsche Jaarboeken gedient heeft/ die hy Tylenses noemt; en Dokter Wormius verzekert/ dat deeze Jaarboeken zeer naaukeurig zijn/ verhaalende het aanmerkelijkste by de aloude Orcades/ Yrlanders/ Schotten/ Engelanders en zelf by de oude Hartogen van Normandië voorgevallen; nademaal de Yslanders ongetwijffelt eertijds zeer magtig ter Zee zijn geweest/ en dieswegen in 't byzonder ook wel handel met de Normandiers gedreeven hebben.

De

De allerοudste Yslandsche Historien / waar aan de Yslanders het meeste geloof geeven / zijn in vaerzen beschreeven; want de aloude Koningen en Veldheeren deezer Noordere Gewesten / gingen nooit ten Oorlog dan met een Dichter verzelt / om hunne overwinningen in vaerzen op te stellen. Deeze vaerzen werden door 't Krijgsvolk opgezongen / en vervolgens door alle de nabuurige Gewesten verspreid; waar door de Yslanders / by alle hunne nagebuuren / voor uitneemende Dichters geacht zijn geweest: en men geloofde dat 'er een' zeekere toverachtige kracht in hunne vaerzen stak / magtig om de helsche Geesten te bezweeren / en de Planeeten in haaren loop te stuiten. Hunne Dichters waren gebooren Dichters / en niet door oeffening hier in ervaaren; want de beste verstandigste of gaauste Geesten onder hen / waren onbequaam deeze Vaerzen op te stellen / indien niet een kracht van aangeboorenheit daar mede verzelt ging; vermits de regels hunner Dichtkunde zoo zwaar en gedwongen zijn. Maar deezen / aan wien zodanig een aangebooren kracht eigen was / hadden 'er zoo weinig moeiten mede / om deeze Vaerzen op te stellen / als in een gemeen verhaal. Het Dichtvier deezer Poëten / scheen by de Nieuwe Maan t'ontsteeken. Wanneer hen deeze drift overquam / maaktenze een wild gezicht / met half omgedraaide oogen en een bleek gelaat; gelykende naar 't gedrag der Cumeesche Sibille, door Virgilius in 't zesde boek van Eneas beschreeven / 't welk Vondel dus overbrengt:

De Oudste Yslandsche Historien in Vaerzen beschreeven.

Des landaards Dichtkunde meer natuurlyk dan geoeffent,

en hunne vreemde Dichtaart aangeweezen.

Het groote Orakel zelf, de God van Delos blaast
Haar zyne Wysheit in, en Geest, wanneer ze raast,
Als hy 't aanstaande haar ontsluit op zynen drempel.

en verder:

. . . . Zie daar is God, zie daar.
Zy kreeg, terwyl ze voor de deur met dit gebaar
Dit sprak, het eene kleur op 't ander, en haar wezen
En aangezicht verkeerde, en al heur haeren rezen.
Zy hygt naar heuren âm, word fel van dolle zucht
Bereên, schynt grooter, en, van God Apol bevrucht,
Spreekt nu niet menschelyk.

Men moet toen in dien tijdt niet wel by de Zanggodinnen gestaan hebben / want anders waar dit vreemt gebaar dier Dichteren onnoodig geweest. In steek- en schimp-dichten warenze zoo vinnig / dat geen beet der woedende honden zoo gevaarlijk was / dan de smaad-vaerzen deezer Poëten.

Een staaltje van 't behendig schimpdichten der Yslanderen.

't Is de Heer Wormius gebeurt / Rector in de hooge Schoole van

Koppenhagen zijnde, dat een Yslandsche Student over zijn Landsman klaagde wegens de beleediging hem in een saamwoovend Vaers aangedaan; de Schoolvoogdt riep den Dichter, die bekende de Maaker van 't Vaers te zijn, maar niet dat hy zynen Landsgenoot daar in beleedigt had, of zijn persoon daar in beoogt. Waarlijk was dit Vaers zoo behendig steekelig, dat de Heer Wormius niet zag, waar in zich zynen Landsman dus beleedigt vond, niettegenstaande zyne grondige kennis van de Yslandsche spraak. De Student zich verongelijkt vindende, dat de Rector geloofde wat de Dichter gezegt had, borst met deeze woorden uit: dat hy verlooren was wanneer hy weder in Yslandt quam; waar op hy hem, door een vreemde omschryving van verbeeldingen, en verdichtselen, de Lasterstreeken in dit Schimpvaers ingelijft, deed begrypen; zeggende, dat hy altoos voor een eerlooze zou worden aangezien, indien dit Vaers in Yslandt wierde overgebragt; en dat deeze Dichtkunst van dien aart was, dat waar hy zich in de Waereldt bevond, de betovering deezer Vaerzen hem overal volgen zouden, tot hy eindelijk storf. De Heer Wormius verwondert over de ontsteltenis van deezen jongeling, trok de Poeët ter zyde, stelde hem de pligt van Christelyke verdraagzaamheit en de strenge wetten van Denemarken voor oogen, die Toveraars op 't strengste straften. Eindelijk bragt hy den Dichter door verdere bedreiging zoo verre, dat hy de lastering zijner Schimpvaerzen bekende, dezelve scheurde, met beloften van ooit iet daar van te reppen; en omhelsde zynen Landsman, die insgelijks verheugt was, zich met den Dichter verzoent te hebben.

Fabelachtige afleiding deezer Dichtkunst.

De Yslandsche Dichters leidden hunne verdichtzelkunde, die zy Edda noemden, van een eeuwig beginzel af; zy stelden zich een Reus voor, door hen Immer genoemt. Zy beuzelden, dat uit den Chaos kleine menschen voortquamen, die den Reus besprongen en hem in stukken hieuwen; dat van zijn Bekkeneel, de Hemel, van zijn rechter oog, de Zon, van zijn slinker oog, de Maan, van zijne schouders, de Bergen, van zijn gebeente, de Rotzen, van zijne blaas, de Zee, en van zijn pis, de Rivieren ontsprooten zijn; en dus met alle de andere deelen van zijn ligchaam: zulks dat deeze Dichters de Hemel, het Bekkeneel van Immer noemen; de Zon, zijn rechter oog; de Maan, zijn slinker oog; de Rotzen, zijne beenderen; de Bergen, zijne schouders; de Zee, zijne blaas; de Rivieren, zijne pis, enz. De Heer Wormius bezit een oud afschrift van de Edda, door een Yslander in de Yslandsche taal geschreeven, waar in veele aardige uitdrukzelen te vinden zijn.

TIEN-

TIENDE HOOFDTSTUK.

Van de Zeemagt der Yslanders eertyds. Yslandſche wooningen beſchreeven en 's Lands ongebaande wegen. Schranderheit der Yslanderen in 't Schaakſpel. Aloude Bevolkers van Yslandt nagespeurt. Hoedanig eertyds by vergrootende ſpreekwyzen, doorluchtige geſlachten der Nakomelingen werden voorgeſtelt. Onzeekerheit der oude Hiſtorien ingezien en door de geleerdſte Mannen ſcheemerachtig nageſpeurt.

DE Yslanders / volgens 't bericht hunner Jaarboeken / hebben eertyds magtige Vlooten in Zee gehad / maar voor de Koningen van Denemarken en Noorwegen niet weinig jaloers werden. Tegenwoordig bezitten ze niet dan kleine Visschers Vaartuigen. Eertyds dreeven ze een grooten handel met de nabuurige Staaten / maar nu vertrekken ze naauwlyks buiten 't Eilandt / dan om te Koppenhagen te studeeren; wanneer ze aldaar hunne studie hebben volbragt / toonen ze zodanig een begeerte om weder naar hun Landt te keeren / dat de Deenen niemandt van hun konnen verpligten te blyven / om zich van hun als Leeraar te bedienen: nademaal ze genoeg in staat zyn / door hunne goede bequaamheit / een grooten stap tot de geleertheit te doen. Schoon men hun de armoede van hun Landt vertoont / en de aangenaamheden van een zachter gewest te genieten aanbiedt; echter zyn ze in hunne ongelegenheden zoo gewoon / dat ze die voor alle andere vermaakelykheden liever genieten willen. Yslanders eertyds magtig ter Zee, maar nu van klein vermogen.

Reeds hebben we gezegt / dat de Yslanders noch een schaduwachtig overblyfzel van hun aloud bestier bezitten; maar hunne wetten zyn tegenwoordig zodanig met die der Deenen en Noorwegers vermengt / dat ze genoodzaakt zyn deezen t'achtervolgen; want willen ze de eersten in acht neemen / wikkelen ze zich in duizenderlei haarklooveryen / over de verklaring en overeenkomst van hun recht / met dat der Deenen.

Tegenwoordig bewoonen de Yslanders hun Eilandt / als eertyds hunne Voorouders deeden / en alle in afgezonderde huizen / uit vreeze voor brandt / nademaal ze uit hout bestaan. De vensters deezer huizen zyn gemeenlyk in 't dak / overzulks ze laag zyn / en eenigen onderaards / vermits ze te beter voor den windt en de koude bewaart mogen wezen. De Daken zyn gelyk sommigen in Zweden / met Berkeschorssen en zoden aangevult / gedekt; zodanig als de Hut van Tityr. in de Herderszangen van Virgilius, beschreeven word / en met de bewoording van Vader Vondel dus staan uitgedrukt;.. Wooningen der Yslanderen beschreeven.

Och, zal ik immermeer, en na een' langen tyt,
De grenzen van myn landt, eer 't vliënde leven ſlyt,
Het zodendak, myn kleene en arme hut, aanſchouwen,
Daar ik, gelyk een Heer, my weelig plag t'onthouwen?

De Yslanders verschuilen zich in deeze Huizen/ voor alle ongemakken van de lucht/ en leeven dus meer dan hondert jaren/ zonder zich van Doktoren noch geneesmiddelen te dienen.

Verder geeft de Commandeur Zorgdrager van de gesteltheit deezer Huizen dit bericht: „ Zy bestaan alleen uit zoden en aarde/ uitgezon-
„ dert de stylen/ deuren en dak-sparren/ die van hout zijn/ of wel van
„ Walvisch-ribben/ met rijstakken en aarde overdekt/ zoo dat het dak
„ en de wanden van aarde zijn; sommigen gelijken naar een Schok-
„ hoop in 't Noordlandt/ doch zijn wat grooter; anderen zijn vlak op-
„ gaande/ tegens 't Gebergte gemaakt/ zulks men over 't groen be-
„ wassen Huis gaan kan/ en het niet gewaar word/ dan door den op-
„ gaanden rook/ die uit een opening of gat opgaat. In deeze Huizen gaat
„ men door een kleine deur al bokkende/ en daar in gekomen/ kan
„ men aan veele het Dak met de handt bereiken/ hebbende in 't Dak
„ een gat/ en sommige een Ton daar in/ die hen voor een Schoorsteen
„ dient/ waar onder zy in 't midden van 't Huis vuur stoken/ en mede
„ het meeste licht door ontfangen/ zoo dat 'er ook de Vrouwen rondom
„ zitten om te naaijen/ braaijen/ enz. Eenige zijn in de aarde wanden/
„ van 2 of 3 gaten verzien/ daar een blaas of glaze ruit in is/ om 'er
Manier van Veeweiding. „ licht door te scheppen. De Schapen en Paerden onthouden zich in
„ den Winter in 't Veldt/ maar de Koeijen en Geiten/ waar van ze
„ weinig verzien zijn/ komen des Winters by hen onder 't dak/ welker
„ jongen een afgezondert vertrek hebben/ door een aarde muur afgeschei-
„ den/ en voeden dezelve met gedroogde hoofden van de gevlekte visch/
„ als ook met hooi. Zelf geneerenze zich meest met visch/ vleesch en
Waar mede deezen Landaart zich geneert. „ melk/ en nuttigen de gedroogde visch voor broodt. Insgelijks ge-
„ bruikenze een zeeker soort van blaadtjes/ de smalle willige bladeren
„ gelijk/ die zy droogen/ met een steen in een nap wryven of maalen/
„ en 'er brood van bakken. In een deezer Huizen gekomen/ zagenwe
„ deeze bladeren in een korfje over 't vuur hangen om te droogen; en
„ vraagende wat het was/ kreeg men ten antwoord: dat dit gedroogt
„ zijnde en op de gemelde wyze gemaalen/ hen voor broodt verstrekte/
„ insgelijks gort en meel om in de melk te kooken. Men vereerde
„ ons van dit broodt/ 't welk wy nevens een stuk gedroogt vleesch tot
„ noch toe bewaart hebben. 's Winters bezigenze voor hun brandt/
„ Rijstakken en gedroogde Schape- en Koe-mist. Melk/ Vleesch en
„ Visch hebbenze in overvloed/ maar geen Koorn/ Ooft of Boom-

„ bruch-

„ vruchten/ noch zelf geene Moes-kruiden/ dan een ſoort van Zuuring
„ die genoeg in de Weiden waſt. 't Landt is ruim en groot/ maar niet
„ zeer grasrijk/ beſtaande in veele ſteenachtige gronden/ Heide en Kreu-
„ pelbos/ zonder geboomte; echter kan het door zijne groote een mee-
„ nigte Vee voeden. In de beſte valleijen vind men goet gras/ maar
„ 't waſt'er dun en niet zoo dicht als in Hollandt/ zulks van een groot
„ ruim kamp/ weinig hooi te winnen is.

In gantſch Yslandt zijn voornamentlijk niet dan twee Gehuchten/ te weeten: in de Bisdommen Hola en Skalholt; welker grootſte dat van Hola is/ en niet dan uit weinig nevens elkander ſtaande huijzen beſtaat. En gelijk 'er noch Steden noch Dorpen in Yslandt zijn/ zoo heeft men 'er ook geene gemeene wegen; dat deeze die door dit Eilandt reizen willen/ noodzaakt zich van Streekwijzers te bedienen/ en Baakens ter plaatſe op te rechten/ alwaar Sneeu-kuilen zijn/ waar in men lichte-lijk vallen zou/ indien'er deeze teekens niet ſtonden. De Yslanders be-woonen gemeenlijk niet dan de Zeeoevers/ of nabygeleegen Rivieren/ en zulks wegens hunne Viſſchery en Veeweiding: zodat het Eilandt te Landewaarts woeſt en onbewoont is. Te Hola is een School/ waar in de kinderen/ tot datze in de Redenrijk-kunſt gevordert zijn/ onder-weezen worden/ en vervolgens te Koppenhagen komen/ om verder in de Wysgeerte en Godtgeleertheit te ſtudeeren. Men heeft te Hola een Drukkery/ waar in men 't Oude Teſtament in de Yslandſche ſpraak gebruikt heeft/ maar het Nieuwe noch niet voltrokken/ mogelijk door gebrek van papier. 's Lands ongebaande weegen.

De Yslanders zijn tegenwoordig als gezegt is de Luterſche Godts-dienſt/ of d'Augsburgſche Confeſſie toegedaan; zy ſpreeken Deenſch en mede hun eigen Taal/ ook word 'er de Latijnſche Taal zeer gemeen geſprooken/ die den kinderen door hunne Leeraars tydig word geleert/ zulks ze hen als Schoolmeeſters daar in onderwijzen. Hunne Godtsdienſt en Taal.

Het Bisdom Hola is eertijds van voornaame Biſſchoppen verzien geweeſt. Gundebrand de Torlak (waar van we reeds gemeld hebben) een man van groote Wysheit en Godvruchtigheit/ heeft de laatſte plaats bekleed. Arngrimus Jonas was zijn Coadjutor, maar weigerde deeze Biſſchoppelijke waardigheit/ die de Koning van Denemarken hem na de dood van Gundebrand geeven wilde. Hy verzocht dan den Koning/ hem hier van t'ontſlaan/ en zulks om geen onderwerp van de nijdt te worden/ en zijne Leeroeffening te geruſter te voltrekken. Hy was ge-leerdt/ zeer vroom van leven/ in grooten aanzien onder de Geleerden en beminnaars van geleertheit; want alle die hem kennen/ hebben groote achting voor zijne uitgegeeven boeken. wie de laatſte Biſſchoppelyke waardigheit heeft bekleed.

Om nu aan te toonen dat de Yslanders zeer vernuftig zijn/ blijkt door hunne behandeling van 't Schaakſpel; want geen lompen Boer is 'er in Yslandt, die geen Schaakſpel heeft/ uit Viſchbeen door eigen handt Yslanders vernuftiglyk in 't Schaakſpel;

handt gewrocht / en met de punt van 't mes gesneden. Het onderscheid dat 'er tusschen hunne schaakstukken en de onzen is / bestaat daar in / dat onze Geken by hen de Bisschoppen zyn; en datze achten dat de Geestelyken 't naast by den persoon van den Koning moeten wezen. Hunne Kasteelen zyn kleine Kapiteintjes / die de Yslandsche Studenten Centuriones noemen; zy zyn verbeeld / met den Degen op zyde / en opgeblaaze koonen / blaazende op den hoorn / die zy in beide de handen houden. Stof genoeg zou men kunnen handelen over 't onderwerp der Hoorns / die de Kapiteinen van 't Noorden ten oorlog voerden / in vergelyking van in vergelyking van dezen van Roeland; en om dit hooger op te haalen / den hoorn of trompet van Misene, waar van Virgilius meld / daar Hektors Spitsboor een Trompetter is. 't Is mede niet te twyffelen / dat de Duitsche Trompetters / voor geene knechts dienden / maar voor Offisieren van de Compagnien.

Oudheit van dit Spel onderzocht.

Dit spel is niet alleen oud en gemeen by de Yslanders / maar zelf in alle de Noorder Gewesten. De Kronyk van Noorwegen bericht / dat de Reus Drofon, die Herald, bygenaamt Langhair, (gelyk Chiron Achilles) onderhouden had / van de groote verrichtingen van zyn Voesterling, de Koning van Noorwegen / gehoort hebbende / hy hem geschenken van groote waarde zond; en onder anderen / maakt de Kronyk van een uitneemend Schaakspel gewag. Deeze Herald regeerde omtrent in 't jaar 870.

Verre gezochte Oudheit der eerste Bevolkers overwogen.

Wat verder de Oudheit van dit Noorder Gewest aanbelangt; Arngrimus zegt / dat de Jaarboeken van Yslandt melden / dat de eerste Bevolkers dezer Noorder Gewesten moeten afgeleid worden van een Asiaanschen Vorst / Odin of Ottin genoemt; die verdreeven door 't heir der Romeinen / als Pompejus in klein Frigie gebood / verder naar 't Noorden toog / en in deeze Gewesten met de Frigiaansche Benden / die hem volgden / quam aan te landen. Noch bevestigt Arngrimus insgelyks / dat het tydbestek van zyne Yslandsche Jaarboeken zich niet verder als Odin uitstrekt; echter verzekert hy / dat veele andere Noordsche Volkeren / een ouder tydrekening hebben / en dat hunne Historien van een Prins gewag maaken / Norus genoemt / die de eerste wetten den Noorwegers gaf / en een Koningryk oprechte; dat deeze Norus de Zoon van Thorré was / Koning van Gotlandt en Finlandt / de grootste / krygszaamste en uitmuntenste Vorst zyner eeuwe; dat zyn volk hem naa zyne doodt als een Godt eerde; dat de Noorwegers de maandt Januari / naar zijnen naam Thorré noemden; en dat deeze naam heden noch in Yslandt word gebruikt. Dat Koning Thorré eene Dochter van een uitneemende schoonheit had / Goa geheeten / die door een uitheems Prins geschaakt werd; dat haaren Broeder Norus den Schaaker nazette; en dat de Maandt Februari / Goa wierd genoemt / waar van zich noch de Yslanders dienen. Arngrimus maakt vervolgens een geslachttafel op /

op/ van alle de Voorzaaten van Norus, die door de Noordsche Volkeren onder 't getal der Goden begrepen waren/ 't zy van de Zee/ van de Winden/ van de Sneeu/ of van de Koude/ enz. Ook eerden zy 'er een/ onder den naam van Vuur-Godt/ doch die was niet mismaakt/ en kreupel als den Vulcanus der Grieken/ maar van een beter gedaante/ en schoonder dan eenig mensch. Wegens deeze zyne uitmuntende schoonheit/ noemdenze hem Halogie, dat groote en schoone vlam beteekent. Dit geslachtregister afdaalende tot een Neef van Norus, Gilve genoemt/ zoo zegt de Kronyk/ dat ten dien tyde/ den grooten Asiaanschen Odin, in 't Noorden quam.

Dit verschil der Jaarboeken/ heeft Arngrimus genoodzaakt/ noch verder dan deeze eerste Koningen van Noorwegen voort te gaan/ en de oorspong der Noordse Volkeren/ van de aloude Kananeesche Reuzen af te leiden/ die Josua uit het beloofde Landt verdreef/ en dit Gewest door Reuzen bevolkten. Dusdanig dan zyn de eerste bewooners deezer Noordere Gewesten overgekomen/ van wien men gelooft dat de eerste Gotthen ontsprooten zyn/ een woordt dat Reuzen beteekent.

Onder den naam van Mercurius, werd den grooten Asiaanschen Odin in gantsch Noorden geëert/ en zulks wegens zyn uitmuntend verstandt. Men acht hem de eerste uitvinder van deeze zoo beruchte Noordsche Dichtkunst/ en gewaande Toverkunst te zyn. Van de Dichtkunst hebbenwe reeds gewag gemaakt; nu zou 'er veel van Odins Toverkunst te zeggen vallen/ maar 't onderwerp verdiende wel een byzondere verhandeling. Wy zullen ons voor het tegenwoordige vergenoegen/ met te zeggen/ dat men zich verwonderen moet over de onachtzaamheit van veele braave Volkeren/ die met zoo weinig achtgeeving de aloude ingeslopen dwaalingen opvolgen/ en zich dus zonder wederstand zich laaten overreden; tot zelf zoo verre/ dat te meer deeze dwaalingen het goed verstandt quetsen/ en te meer ze zonder waarschynelykheit verzelt gaan/ zoo veel te meer geloovenze die ook/ en trachtenze aan anderen diets te maaken. Want wat blyk is 'er van dat vermogen/ om alle de vertellingen die van den Asiaanschen Odin worden opgehaalt/ toe te stemmen? en welke overeenkomst konnen de verdichtzelen als verdichtzelen met de eeuw van Pompejus hebben/ die zoo een verlichte en bekende eeuw is geweest?

Men verwondere zich niet over die geenen/ die van den oorsprong der Volkeren/ of van verheeven Mannen der Oudheit spreeken/ dat men ze tot Reuzen maakt; 't schynt dat deeze Schryvers van hunnen lof handelende/ hen grooter voor hadden te beschryven/ dan ze waarlyk waren. Hercules, word gezegt driemaal grooter dan andere menschen te zyn. Virgilius geeft Eneas en Turnus eene hoogte als bergen; Pandarus en Bitias worden by twee groote keetenen vergeleeken. Alle de afbeeldzels en standbeelden van Karel den Groote/ in de Kerken van Duitslandt te

Aloude gewoonte om doorluchtige Mannen en geslachten by vergrooting 't geheugen in te lyven.

te vinden, zyn veel grooter dan menschen van een gewoone gestalte. De Spraakkundige Saxo, heeft de eerste Deenen tot Reuzen gemaakt. De Zweedsche Geschiedschryvers en Gebroeders Johannes en Olaus Magnus hebben insgelyks de eerste Zweeden als Reuzen beschreeven; gelykerwys Arngrimus Jonas de eerste Yslanders tot Reuzen heeft gemaakt. Hy zegt, dat Goet Reus betekent, en dat de eerste Gotthen Reuzen waren. En nademaal de eerste Reuzen, waar van den Bybel zedert de Zondvloedt meld, de Reuzen van Kanaan waren, die Josua overwon, en uit het beloofde Landt verdreef: wil hy dat derze Reuzen naar de koude Noorder Gewesten geweeken zyn.

Onzekerheit der Aloude Historien aangeweezen.

Beide derze Zweedsche Gebroeders, die elkander in 't Aartsbisdom van Upsal gevolgt zyn, gaan veel verder dan Arngrimus Jonas, en besluiten, dat de eerste Zweeden uit Jafet ontsproten zyn. Zy meenen zelfs te bewyzen, dat de Stadt Upsal, ten tyde van den Aartsvader Abraham is gebouwt. Te verwonderen is 't dat Arngrimus Jonas hen hier in niet heeft gevolgt, zulks hy de eerste bewooners van zyn Eilandt insgelyks niet uit Jafet doet voortkomen; want hy zou dit met eenige waarschynlykheit hebben konnen doen, nademaal in 't 10de Kapittel van Genesis gemeld word, dat de Eilanden door zyne Nakomelingen bevolkt zyn. Immers het algemeen gevoelen is, dat de Kinderen van Noach, na de Zondvloedt, de Waereldt bevolkt hebben, en dat derzen van Jafet voornamentlyk naar de Eilanden geweeken zyn. Met veel meer zekerheit, had Jonas dit van de eerste bevolkeren van zyn Eilandt konnen zeggen, dan Johannes en Olaus Magnus van de eerste bewoonderen van Zweeden doen, en ze zonder de minste haapering uit Jafet doen voortkomen, vermits hem Genesis veel krachtiger, in zyn geschilde, voor zyn Eilandt byvallen zou, dan derze der Zweeden in 't bevolken van 't vaste Landt. Waar uit dan ook volgen zou, dat Ysland lange te vooren zou konnen bewoont zyn geweest, eer de komst der Kananeesche Reuzen in 't Noorden voorviel.

En verder onderzocht

't Is wel bedenkelyk dat de naaukeurige onderzoekers over de eerste bevolkers der Waereldt na de Zondvloedt zeer gemist hebben, en te vergeefs hunne naaukeurigheit konden voldoen; nademaal men 't niet weeten kon, vermits alle Heidenen daar in missen, en wat men 'er van kon zeggen, was niet dan alleen op gissingen gegrondt, of wel op 't bericht van fabelachtige Kronyken of quaalyk ontworpen Historiën, die niet min te onrechte verklaart worden. 't Is dan mede een misslag in derzen Schryver der Yslandsche Historiën, doch hy is de eenigste niet die de eerste bevolkers van 't Noorden, uit de Reuzen van Kanaan afgeleid hebben. 't Geen hem tot derze gedachten heeft doen overhellen, stunt op sommige gevonden Yslandsche Woorden, die op eenige Woorden in de Hebreeusche taal betrekkelyk zyn, en men de Kananeesche taal genoemt heeft, zedert de Joden meester van 't Beloofde Landt wierden,

en

en de Reuzen van Kanaän verdreeven hadden. Maar de goede man heeft geen acht geslagen, dat deeze Reuzen geen Hebreeuws spraken; dat het Hebreeuws hen vreemd was; en datze deeze taal derhalven niet naar 't Noorden konden overbrengen, zelfs toen ze zich reeds daar ter neer gezet hadden, want zy deeze taal noch verstonden, noch spraaken.

De meening van Grotius bygebragt.

In de schriften van eenige geleerde berispers der voorledene eeuw, vind men den oorsprong deezer eerste volkeren gezocht, uit zeekere Duitsche of Hebreeuwsche Woorden, die zy meenden, of met de taal, of met de naamen der zelver volkeren over een te komen. Hugo de Groot zegt in zyne redeneering over den oorsprong der Amerikaansche Volkeren, dat de Amerikaanen van de Duitschers ontsprooten zyn, nademaal zy veele woorden in gebruik hebben, die in lan eindigen, en dat landt een Duitsch woordt is. Naardien 'er Volkeren in America zyn, die men Alavardes noemt, die de Laet zegt van een Spaansch Kapitein Alvarado geheeten, dus genoemt te zyn, vermits hy hen overwon: Maar de Groot verzeekert, dat de Amerikaansche Alavardes, uit de Lombarden gesprooten zyn; dat ze Alavardes, door de zelfde verbastering van taal genoemt zyn; gelyk de Fransen tegenwoordig de Wapenen der Lombarden, Halebardes noemden, by ons Hellebaarden geheeten, die door de Aloude Fransen Lombardes genoemt wierden.

Insgelyks van Bochardus en anderen.

Op diergelyke beginzelen, en op zodanige gissingen is 't, dat Bochardus, niet min geleerd dan de Groot, zyn geleerde Phaleg heeft by een gesteld, waar in hy een verdeeling der Landen maakt, onder alle de eerste bevolkeren der Aarde. Men moet zich verwonderen over zyn doordringend verstandt, en over de kennis die hy van de Oostersche taalen heeft, hebbende in 't Hebreeuws overgebragt, de vaerzen der Karthaginenzen, die in de Pœnulus van Plautus geleezen worden. Schoon nu deeze gissingen zeer verstandig zyn bygebragt, konnen ze echter geen geloof byzetten, dat deeze Karthagineesche uit het Hebreeuws zyn. De reden is; dat Dido die Karthago gebouwt heeft, uit Fenicië was; dat de Fenicische taal met de Hebreeuwse verschilde; en dat het niet dan Karthagineesch was, dat men ten tyde van Plautus sprak, te weeten niet het Hebreeuws met het Fenicisch verschillende, maar 't zelfde Fenicisch, dat ten tyde van Dido gesproken wierd. Een ander geleerdt en groot Criticus, Samuel Petit, heeft voor Bochardus een andere vertaaling der Punische Vaerzen van Plautus. met een andere bewoording dan deezen geleerden Bochard gevonden. Dit doet gelooven, dat een derde alzoo ervaaren in 't Hebreenws als zy, insgelyks een derden zin in deeze zelfde vaerzen, door verzetting der letteren en stippen vinden zou, waar van zich deeze Heeren dienen, en 't gebruik der Taalzifters van de Hebreeuwsche Taal gedoogt.

L

Dus

Hoe Yslandt 't allereerst wierd ontdekt, volgens 't gevoelen van *Jonas*, en door wie.

Dus schynt den goeden Heer Arngrimus, in de woordkunde/ door hem by de Hebreën uit eenige Yslandsche woorden gezocht/ een gewoone misslag by den geleerden te volgen/ waar in hy alzoo min als de anderen moet gelooft worden/ nademaal 'er niets zoo twyffelachtig noch min bestendig is/ dan gissingen op diergelyke woordzifting gegrond.

ELFDE HOOFDTSTUK.

Verscheide gevoelens van Yslands bevolking bygebragt; Ingulfus de eerste Grondlegger deezer bevolking geacht, 't welk door Arngrimus Jonas gedreeven word, maar met klemtaal wedersprooken. 't Aloude Thule voor Yslandt genomen en beweert. Noch twee Deensche Kronyken ter beweering van de bevolking bygebragt, en besluit over deeze Redeneering genomen.

ARngrimus Jonas is van geen gedachten geweest/ dat de eerste Yslanders deeze Reuzen van Kanaän waren/ die alle de Noorder Gewesten bevolkten; want hy wil dat Yslandt, toen t'eenemaal onbevolkt was/ en hy spreekt 'er dus naaukeurig van: Yslandt, zegt hy/ is eerst door een Noordsch Koopvaarder Nadocus genoemt/ ontdekt geworden/ te Scheep gaande naar 't Eilandt Faro; van een storm belopen/ verviel hy op de Oostkust van Yslandt/ noemende dit Landt/ Sneeulandt, wegens de sneeuw hoopen daar gevonden. De tweede die dit Eilandt ontdekte/ was een Zweedt/ Gardanus geheeten/ en zulks op 't bericht van den voornoemden Nadocus gegeeven; hy overwinterde 'er in 't Jaar/ 864/ en noemde dit Eilandt Gardasholm, Gardanus Eilandt beteekenende. De derde die dit zelve landt ontdekte/ was een beruchte Noordsche Kaapvaarder Flocco genoemt/ die zich van een zeldzame uitvinding bediende. Men was toen 't gebruik van 't Kompas niet kundig. Op 't bericht hem van dit Eilandt gegeeven/ stak hy van het een tot 't ander Eilandt over/ zonder echter te ontdekken wat hy zocht; dies nam hy drie Ravens mede aan boordt/ vertrok van Hitlandt, een der Orcades. Toen hy geloofde verre genoeg in Zee te zyn/ liet hy een deezer Ravens vliegen/ maar bevond noch zo verre niet gekomen te zyn/ als hy gemeent had/ nade-
maal

maal deeze Raaf weder naar Hitlandt keerde. Verder Zeewaarts gevordert, liet hy de tweede Rave uit, die allerwegen omzwervende, en geen landt ziende, weer naar 't Schip vloog. In 't los laaten eindelyk van de derde, vond hy zich niet bedroogen, want deeze ontdekte het Eilandt en begaf zich derwaarts. Flocco deeze koers volgende, vermits hem den windt gunstig was, quam eerlang aan de Oostkust van Gardasholm aan te landen, alwaar hy overwinterde, en in 't Voorjaar zich van 't Ys beleegert ziende, dat de Yslanders Groenlands Ys noemen, gaf hy dit Eilandt den naam van Yslandt, welken derde naam het ook behouden heeft. Op een anderen Winter, begaf zich Flocco naar 't zuider deel van 't Eilandt, maar aldaar zyn genoegen niet beeter dan aan de Oostkust vindende, keerde hy weer naar Noorwegen, alwaar hy toen Rafnafloke, dat is Flocco de Rave genoemt wierd, wegens de Ravens waar van hy zich in deeze ontdekking gedient had.

De eerste grondlegger van de Yslanders is Ingulfus geweest, een Opperheer uit Noorwegen, die zich met zynen Schoonbroeder Giorleifus naar Yslandt begaf, door een neerlaag aan twee Noordsche Heeren gedaan. Gelyk het toen de gewoonte der Noordsche Ballingen was, de Deuren hunner huizen uit te ligten en met zich te neemen; Ingulfus in 't gezicht van Yslandt gekomen, wierp deeze zyne deuren in Zee, om aldaar aan te landen, alwaar den vloedt de zelve by geval opwerpen zou. Maar hy quam echter aan een andere plaats te landt, alhoewel aan de zelfde Zuidkust van 't Eilandt. 't Was in den Jaare 870 dat Ingulfus met zyn Schoonbroeder Yslandt aandeed, doch dat niet dan voor vier Jaaren daar na, namentlyk in 't jaar 874 deeze bevolking geschiede; zynde dit het bepaalde tydbestek, in de Yslandsche Jaarboeken, waarmede de bevolking van dit Eilandt zynen aanvang neemt. De zelve Jaarboeken getuigen, dat Ingulfus op zyn aankomst, het Eilandt woest en onbebouwt vond. Egter zyn 'er blyken, dat eenige Engelsche of Yrsche Scheepslieden, eertyds aan de kusten van Yslandt waren aangeweest, en zulks door 't vinden van eenige klokken, kruissen en andere werktuigen, op de Engelsche en Yrsche wyze gemaakt, en door hen achtergelaaten, insgelyks eenige boeken aldaar gevonden. Ook is 't blykbaar, dat de Yrlanders verscheidemaalen in dit Eilandt, voor den komst van Ingulfus, aangeland zyn. Hunne Jaarboeken berichten, dat d'Aloude Yslanders deeze Yrlanders Papas noemden; en dat het westelyke gedeelte van Yslandt Papey wierd genoemt, nademaal 'er de Yslanders gewoon waren aan te landen, als de naast geleegenste en gemakkelykste kust om te ankeren. *Ingulfus de eerste grondlegger van Ylands bevolking.*

Insgelyks verzeekert Arngrimus Jonas, dat Yslandt woest en onbebouwt was, toen 'er Ingulfus aanquam, en maakt 'er zich sterk voor, die het tegendeel beweeren. 't Is niet onbehaaglyk te leezen in zyn Specimen *Dat door Arngrimus Jonas gedreeven word.*

cimen Yslandicum, wat hy tegen Pontanus, en de Schryver door hem bygebragt, inbrengt, om te onderzoeken of Yslandt het Aloude Thule was, waar van Virgilius tegen Augustus zegt: Tibi serviat ultima Thule, daar 't afgelegen Thule u dient. Want zegt hy, indien ons Yslandt dit afgelegen Thule was, zou het ten tyde van Augustus reeds bewoont zyn geweest; maar wat geloof was 'er dan aan onze Jaarboeken te geeven, die verzeekeren dat het eerst ten tyde van Ingulfus is bevolkt?

Tegenwerping over dit onderwerp met klem bygebragt; Hier op dient zich deezen Heer Jonas te erinneren, wat hy zelf geschreeven heeft; dat het Yrlands Scheepsvolk gewoon was in Yslandt voet aan landt te zetten, voor den komst van Ingulfus, en dat de aloude Yslanders deeze Yrlanders Papas hebben genoemt. Wy wenschten nu wel te weeten, wie deeze aloude Yslanders waren. Waar is 't, en wy staan aan Arngrimus toe, dat Yslandt, niet dan eenige jaaren na de aanlanding van Ingulfus volstrekt tot het Christendom overging; maar hy kan niet ontkennen, dat 'er ten dien tyde zich reeds veele Christenen, in de Noorder Gewesten opdeeden. Immers de Yrlanders waren Christenen, gelyk 'er Ingulfus de teekenen van in 't Eilandt vond. Zeeker is 't, dat het Christendom in dien tydt zich in alle de Noordsche Gewesten, en in Yslandt verspreid had, als verbolgens zal beweezen worden. Dit nu zynde, welke tydt zal dan Arngrimus aan deeze Yslandsche Heidenen geeven, die zoo sterk met hunnen Alouden Heidenschen Godtsdienst ingenomen waren, en voornamentlyk met deezen van hunnen Odin, by wien zy zwoeren en de groote Asiaansche Beschermer noemden? 't Is zeeker dat van alle de Heidensche bygeloovigheden, de menschen-offering de oudste zy, gelyk reeds gemeld is, en dat deeze offerande eertyds zeer plegtelyk onder de Yslanders in zwang ging. Hunne Jaarboeken melden, dat 'er in 't Westerdeel van Yslandt een Renplaats was, in wiens midden een Rotssteen stond, alwaar zy gewoon waren de menschen te slagten en 't bloedt daar van hunnen Afgoden op te offeren. Deeze Jaarboeken geeven insgelyks te kennen, dat die gewoonte in Yslandt vernietigt was, toen ze teffens allerwegen wierd afgeschaft; maar dat de Rots eenige eeuwen daar na, noch de kleur van 't vergooten menschen bloedt behield. Welk een tydt zal nu Arngrimus stellen, om deeze eeuwen te vinden, waar van zyne Jaarboeken zelf gewag maaken? Ook zou men mogen vraagen, in welk een tydt zyn de Fabelen van Edda verziert, die zoo oud by de Yslanders geacht worden, dat ze byna by geen andere Noordsche Volkeren meer bekend zyn, en geenzins by eenige andere Natiën der waereldt?

En noch nader onderzocht. Noch dient hier aangemerkt, dat de Yslandsche Jaarboeken, geen gewag van Yslands woeste gesteltheit maaken, toen Nadocus, Garda-

danus en Flocco het ontdekten. Flocco heeft 'er immers twee jaaren doorgebragt/ en 't is wel te denken/ dat hy 'er zodanig zich behelpen kon/ als men in een bewoont landt te verwachten heeft. Maar hoe zal Arngrimus dit goed maaken/ wanneer hy zegt; dat de Yslanders zoo naaukeurig zyn geweest/ dat ze in hunne Jaarboeken alle de Historiën der Europische Volkeren hebben ingelyft? Insgelyks schreeven zich de Egyptenaaren dit toe/ zeggende volgens Herodoot en Plato; dat ze in hunne Bibliotheeken/ de Aloude Historiën van alle gewesten der Waereldt bezaten/ waar door zy de wonderbaare oudheit van hunnen Landaart bewyzen wilden. Om het gezegde van Arngrimus wegens deeze Yslanders geloofbaar te maaken/ zoo toont de Heer Wormius in een afschrift van de Jaarboeken van 't Wester-gedeelte van Yslandt; waar in veele Historiën van Noorwegen/ Denemarken/ Engelandt/ d'Orcades en andere Landen gevonden worden; en onder anderen den inval der Normannen in Normandië/ doch zonder tydstelling: waar na dan de aanlanding van Ingulfus in Yslandt volgt. Hier uit blykt/ dat 'er Schryvers in Yslandt zyn geweest/ eer Ingulfus daar quam aan te landen; en dat dit Eilandt bygevolg voor dien tydt bewoont wierd.

De Yslandsche Jaarboeken die van Ingulfus gewag maaken/ en door Arngrimus worden bygebragt/ achtenwe geloofbaar. Ook is 't te gelooven/ dat deeze Ingulfus niet voor den Jaare 874 in Yslandt gekomen is/ en 't zoude wel konnen zyn/ dat de Zuidelyke gedeeltens van 't Eilandt/ alwaar zynen aankomst was/ toen onbewoont waren/ of dat een groote sterfte/ of 't geweld van Zeeroovers hier van de oorzaak zyn geweest; maar vervolgens word gezegt/ dat het gantsche Eilandt wierd bewoond. Zeeker is 't/ dat Ingulfus het niet alleen bevolkt heeft; want de zelve Jaarboeken getuigen/ dat verscheiden nabuurige en Zuidelyke Volkeren een groot gedeelte van 't Eilandt hebben bevolkt. Arngrimus teekent onder anderen aan/ dat een Inwoonder van eene der Hebrides, Kalmannus genoemt/ de eerste was die het Westelyke gedeelte van Yslandt bewoonde. Aanmerkelyk is 't/ dat deeze goede Man geen tydt noemt/ wanneer die Kalmannus aldaar zyn verblyf nam/ nog ook niet van veele anderen/ namentlyk Yslanders/ Schotten en Orcaders/ die de andere deelen van Yslandt bevolkt hebben. 't Schynt geloofslyk/ dat men de Yslandsche Jaarboeken moet onderscheiden/ na dat de Inwooners van 't Eilandt Heidenen of Christenen zyn geweest. De Ylandsche Jaarboeken der Christenen/ moeten dan van de komst van Ingulfus afgeleid worden/ en door 't Jaar 874 bepaalt; daar de Yslandsche Jaarboeken der Heidenen geen bepaalden tydt vinden: maar t'eenemaal onbepaalt zyn. Besluit over dit geschil.

En d'overeenkomst van de verschillende Schryvers aangetoont.

Dit gestelt / zal men gemaklyk het Heidensch Yslandt met het Christens Yslandt konnen overeen brengen / de Jaarboeken van den een / met de Jaarboeken der anderen vergelyken / Arngrimus met Arngrimus zelf doen overeenkomen / en voornamentlyk met Pontanus geen verschil vinden / die wil dat het tegenwoordige Yslandt het Aloude Thule zy / en dit door veel gezag bewyst / uit verscheiden Griecksche en Latynsche Schryveren genomen; insgelyks uit de Historie van Adam van Bremen, die in 't Jaar 1067 geschreeven heeft; uit Saxon de Spraakkundige / die hem byna heeft gevolgt; uit Andreas Vellejus, die Saxon in 't Deensch heeft vertaalt / en geduurig in zyne vertaaling de Tylenses van Saxon voor de tegenwoordige Yslanders genomen heeft. Arngrimus zegt ook niet / dat Adam van Bremen ongerymtheden in zyne Historie geschreeven heeft dan alleen deeze: dat 'er ten zynen tyde by een oude overleevering wierd aangenomen / dat men in Yslandt zodanig oud en droog Ys vond / dat het op 't vuur geworpen / brande / gelyk koolen / die men in Hollandt Steenkolen noemt. 't Komt hier niet alleen op deeze ongerymtheit aan; en 't verschil is niet over de oudheit deezer grollen / en over den tydt wanneer ze geloofde wierden; want hoe grooter de ongerymtheit is / moet men gedachtig zyn / dat ze van te langer tydt by overleevering is ingeslopen: En dit doet ons te meer gelooven / dat Yslandt van alle oude tyden af / bekent was. Arngrimus zal hier op zeggen: dat de Griecksche en Latynsche Schryvers bedroogen zyn geweest / in de juiste geleegenheit van 't Eilandt Thule, indien zy 't voor Yslandt genomen hadden. Waar op men zou konnen antwoorden; dat de zelve Schryvers niet minder bedrogen zyn / in de beschryving van veel andere plaatsen / waar over zy met ons niet eens zyn. 't Is hier de vraag niet / of deeze Schryvers Yslandt, zodanig het eertyds was / of hoedanig het nu is / beschreeven hebben: maar of Yslandt, dat zy beschryven wilden / dit Eilandt is geweest / waar over 't verschil zy / en of dit Yslandt, dat zy zochten / dit is geweest / als nu bekent staat.

Yslands Aloude gelegenheit, eenzelvig met het Aloude Thule bevonden.

Dus moetenwe ons dan te meer vergenoegen / met het geen 'er Casaubonus van gelooft / en deswegen in zyne geleerde uitleggingen over Strabo besluit / dat het Thule van deezen grooten waereldkundige / het tegenwoordige Yslandt is. De zaak bekrachtigt zelf dit geloof: Naardien Yslandt tegenwoordig word gestelt / als ook eertyds by alle Aardryk Beschryvers / aan 't afgeleegenste van den Deucaledonischen Oceaan, of Schotsche Zee / die de Brittanische Oceaan is; en dat het Aloude Thule geloofd wierd / het afgeleegenste Brittanische Eilandt te zyn. 't Is bekent dat / Schotlandt eertyds Caledonië wierd genoemt / wegens het groot Caledonisch Woudt / waar van nu niet meer overig is / dan de naam van Schotlandt. Seldenus schryft / dat de Noorder Schotten / Deucaledoners wierden geheeten / 't welk in hunne taale / zwarte en don-

donkere Caledoners betekent. 't Is mogelyk/ om dat den Oceaan/ die Noord-Schotlandt bespoelt/ de Deucaledonische Oceaan genoemt word; 't zy om de geduurige neveling die deeze Zee bedekt/ 't zy om de dikte en zwaarte der lucht/ die meest met een donkere nevelachtigheit verzelt gaat. Weshalven Plinius die Mare Pigrum, en Adam van Bremen, Mare Jecoreum en Pulmoneum genoemt hebben: Nademaal deeze Zee zich zeer kort en traaglyk beweegt/ zodanig als of ze aamborstig was; en zulks in dien zelfden zin/ als Plautus van een slecht Soldaat zeide/ dat hy longzuchtige voeten had.

Pedibus Pulmoneis mihi Adveniſti.

Arngrimus zou zich wel hebben laaten overreden/ dat Yslandt het Aloude Thule was/ indien hy zich overtuigt had gevonden/ dat zyn Eilandt voor de komst van Ingulfus was bewoont geweest; nademaal de bewyzen bygebragt/ hier in genoegzaam voldoen/ en hem te meer hebben aangeweezen/ dat Yslandt, volgens andere kleingeevende redenen/ voor dien tydt was bewoont. Twee Groenlandsche Kronyken zyn 'er in 't Deensch geschreeven/ de eene in rym/ en d'ander in onrym. De Rym-Kronyk begint met het Jaar 770/ wanneer Groenlandt wierd ontdekt; en de Rymlooze Kronyk bericht/ dat die geenen/ die uit Noorwegen vertrokken/ om naar Groenlandt over te steken/ over Yslandt hun togt namen; met deeze uitdrukking: dat Yslandt toen wierd bewoont. Waar uit blykt/ dat dit Eilandt/ in den Jaare 874 niet eerst bevolkt wierd.

Twee Groenlandſche Kronyken, in 't Deenſch beſchreeven, wegens de Oudheit van Yslands bevolking onderzocht.

Hier op zou Arngrimus konnen bybrengen/ dat de Deensche Kronyk met zyn Yslandsche Jaarboeken niet overeenkomt/ die berichten dat Groenlandt niet dan in den Jaare 982 wierd ontdekt/ en in 't Jaar 986 bewoont. Maar deeze Deensche Kronyk steunt op 't gezag van Ansgarius, een groot Prelaat van Fransen Landaart/ die alle de Noorder Gewesten voor hun eersten Apostel erkennen. Keizer Lodewyk de zachtmoedige/ maakte hem Aartsbisschop van Hamburg/ en liet het bestier van zyn Aartsbisdom/ van de Elve tot in de Yszee/ door alle Noordere Gewesten uitstrekken. De opene Brieven van 's Keizers wegen/ die Hamburg tot een Bisdom verheften/ en Ansgarius Bisschop van die Stadt maakten/ zyn in 't Jaar 834 geteekent; zy wierden in 't volgende Jaar door Paus Gregorius den IV. bekrachtigt. Pontanus geeft omstandig bericht van deeze oorspronkelyke Brieven en 's Pausen Bulle/ in 't vierde Boek van zyne Deensche Historie in den Jaare 834/ zeggende: dat de deure des Euangeliums geopent wordende, Jeſus Chriſtus in Yslandt en Groenlandt verkondigt wierd.

Waar op deeze redeneering een besluit neemt.

Twee zaken worden hier nu beweezen: de eene / dat Yslandt bewoont is / en reeds de Christelyke Godtsdienst voor den Jaare 834 heeft aangenomen / veertig Jaaren / voor 't Jaar 874 / toen 'er Ingulfus aanquam; de andere / dat Groenlandt is bewoont / en 't Christendom voor 't zelve Jaar 834 heeft omhelst. Dit bericht insgelyks de Deensche Kronyk / die de ontdekking van Groenlandt in 't Jaar 770 stelt. En hier mede zullen we ons wegens de Oudheit van Yslandt vergenoegen.

BLOEIJEN-

'T EYLAND IAMES INT NOORDE VAN AMERICA
Circulus Arcticus of Noord-Pools kring
DE STRAAT DAVIS
OUD
t Eyland Disko
Disko Bay
Fortuyn Bay
Walvis Eylanden
Noorde Eylanden
Riff
Wilde Eyl
Rijkol
Rommelpot
N. Gat
Zuyd Bay
Riff
Gilberts sond
Queen Annes Caap
Straat Cockin
Gilberts Straat
Kin of Sael
Moockchese
Hoop bay en 't
Delfs punt
Delfs haven
Pietjes Bay
de Baals Rev.
Lancaster
Briels Haven
Bear Sond
Leicester punt
Caap Confort
C. Christiaen
Wapen bergen
Desolation
Eyl. Desolation
Forbisscher punt
de Straat Forbisscher
Briel
Wilde Bay
Blinde klip
Mr. Ioris Bay
C. Maelson
Wapenbergen
Mauritius Bay
C. Faruel
Staaten hoek
Caap Wolsingam
de Bergh Ralegh
Mount Releg
Desire Cap
Sanderssons Tower
Bedford
Ongebroken Fiord
Wijde Fioerd
C. Disc

NIEUW GROENLAND
NLAND
Hupt Sark
Breidt Fioerd
Ieeslenkerk
Warmbad R.
Schagen Fioerd
Beere Fioerd
Iegt Fioerd
Rammes bugt
Ering
Stemmes Fioerd
Vigling Fioerd
Skagelkerk
Eriks haven
Yossen Sond
Rams bugle
Eynnes nafs Fioerd
Borgenes Fioerd
Kokles Fioerd
Hernoles nos
K. de Noore
Rotel bay
Iokuls Fioerd
Isa Fioerd
Gombermans Eylanden
YSLAND
Bardt
Arunar Fioerd
Patrix Fioerd
Eyl. Prysian
Gomlewyk
Nokel Fioerd
Ondutenes
Gombar schaar
NOORD ZEE
Nieuwe Kaart van
OUD en NIEUW
GROENLAND
als meede van de
STRAAT DAVIS.
de eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.
72
70
69
68
67
66
65
64
63
62
61
60
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350

BLOEIJENDE OPKOMST
Der Aloude, en Hedendaagſche
GROENLANDSCHE
VISSCHERY.
TWEEDE DEEL.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Van de ſtrekking der Kuſten in en omtrent de *Straat Davis*, en welke koers men om de zelve Kuſten te bevaaren, te houden heeft.

Naardienwe in 't Eerste Deel/ de ontdekkingen van Oud- en Nieuw-Groenlandt, als mede die van Yslandt, en de Bevolking van dit van Ouds beruchte Eilandt kortelyk beschreeven en afgehandelt hebben; zynwe in dit tweede Deel gezint/ tot de Beschryving van de Straat Davis, als mede die van Spitsbergen en andere Eilanden over te gaan/ nademaal de Visschery omtrent deeze Gewesten/ Kusten en Baijen/ met zeer veel vrucht eertyds gehandhaaft wierd/ en nu noch in en omtrent de Straat Davis met allen ernst wederom word opgevat.

De Straat Davis, dus naar den eersten Ontdekker Jan Davis, een Engelsman genoemt/ die gelyk reeds gezegt is/ in den jaare 1585. de allereerste togt derwaarts deed/ om een doortogt door deeze Straat naar d'Oostindiën te vinden; doch met geen anderen uitslag dan na een vruchtelooze onderneeming/ deeze Straat naar zynen naam te noemen. Hy vondze zeer breed van 't Noorden naar 't Zuiden uitgestrekt/ tusschen de Westkust van Groenlandt en 't Eilandt James gelegen.

De Straat Davis wanneer en door wie eerst ontdekt.

De Zuidelykste uithoek/ nu de Staatenhoek genoemt/ legt op 59 graden 50 minuten breette/ en 331. 30 minuten lengte. Deeze Staatenhoek is een hoog-/ spits- en heuvelachtig Landt/ uit verscheiden Eilanden be-

Statenhoek waar gelegen.

staande / hebbende veele Rivieren die zich landwaarts uitstrekken. Het

en de hoedanigheit deezes Lands aangemerkt.

Hooglandt is gemeenlyk met Ys en Sneeuw bedekt: maar of dit Landt alhier bewoont wordt / is noch t'eenemaal onbekent / alzoo 'er tot noch toe geene landtogt ter ontdekking is gedaan. Nooit vind men deeze kust / somtyds wat Zuidelyker en dan weer Noordelyker / van los en drijftig Ys ontbloot / 't welk zich te mets 20 en ook wel 30 mylen buiten den Wal opdoet; gaande geraakt door zeer sterke stroomen die alhier het Ys geweldig doen draaijen / en tegen elkander aanperssen / zoo is 't gevaarlyk indien 'er een Schip in bezet raakt / om daar door Schipbreuk te lyden.

Gelegenheit van de Straat Davis Westkust, en de strekking der Bayen, kortelyk aangeweezen.

De Westkust van de Straat Davis is meede een ongemeen Berg- en Klipachtig Landt; doch meest een gebrooken Landtstreek / uit veele Eilanden bestaande / die op eenige plaatsen drie of vier mylen in Zee leggen / waar van ook eenige Eilanden zantachtig zyn. Ook vind men 'er groote en ruime Rivieren die zich verre landwaarts in strekken. Op verscheiden plaatsen vind men een goede Ankergrondt / insgelyks schoone ruime Bayen en Havens om 'er de Schepen in zekerheit te bergen. Gemeenlyk is de Zuid-Bay de verzamelplaats der Schepen om zich klaar te maaken en weder naar Hollandt te vertrekken / alzoo de Straat Davis meest door Hollanders bevaaren word. Deeze Bay is kenbaar aan een wyde Fioert omtrent anderhalve myl bezuiden de zelven gelegen: als ook aan drie of vier Eilandtjes omtrent vier mylen zuidwest van de Zuid-Bay leggende / waar van het Noord-Oostelykste het grootste is.

By deeze Eilandtjes / die men het Rit van de Zuid-Bay noemt / is 't best tusschen de zelven en den Wal / koers te houden / vermits 'er ook sterke stroomen gaan / waarop men verdacht moet wezen / zynde het Landt bezuiden de Zuid-Bay veel hooger dan benoorden / 't welk tot een bequaam kenteken dient. Om de Zuid-Bay in- en 't Noorder Gat in- en uit te zeilen geeft L. Feykes Haan een kort bericht.

Van deeze Zuid-Bay, op 67 graden 10 minuten gelegen / en Noord-Noord Oost omtrent vier mylen / vind men een landwaart loopende Fioert de Rommelpot genoemt / en vervolgens Noordwaarts gebroken Landt / en veele Eilanden. Van de Rommelpot tot aan Rifkol neemt men de koers Noord ten Oosten tusschen een afstant van agt mylen / alwaar men een Eilandtje omtrent twee mylen in Zee vind / 't Wilde Eilandt geheeten. Rifkol in 't ronde zich strekkende / is een kenbaar Eilandt door zyne hoogte / alwaar omtrent verscheiden Banken van drie tot zes mylen buiten den Wal gelegen zyn. Van dit Eilandt Rifkol, 't welk op 67 graden 56 minuten legt / tot het Noord Bays-Fioert, op 68 graden 27 minuten leggende / neemt men de koers Noord ten Oosten. Wat Oostelyk van Rifkol en Noord-Oost van den Rodenhoek legt een Rif 't welk vuil is / en recht voor de Noord-Bays-Fioert leggen drie Eilanden een weinig buiten den Wal. Vervolgens ziet men een Klip in de Fioert leggen / de Booisklamp genoemt. De voornoemde Eilanden gepasseert:

passeert zynde / legt Disko ten Noorden. Van de gemelde Eilanden tot aan Bonke-Bay is de koers Oost-Noord-Oost op vier mylen / vervolgens legt wat Oostelyker Jesse-Bay. Van deeze Bayen Noordwest ten Noorden legt een half myl verder een zeer kenbaar Eilandt / Col geheeten / zich byna rond vertoonende; verders vervolgt Boukelandt en 't hoogste daar omtrent gelegen. Van hier naar de Moort-Bay binnen de klippen door / is de koers anderhalf myl overal gebroken landt uit verscheiden Eilanden bestaande. Vervolgens legt Aene-Bay Zuid-Oost omtrent anderhalf myl van daar. Deeze Bay is tusschen twee Eilanden aan den Noordwal gelegen / alwaar het heel diep is en men een slechte Ankergrondt vind. Van Aene-Bay naar de Groene Eilanden, die zes in getal zyn / neemt men de koers Noord-Oost ten Oosten drie mylen / en van het Zuid-Oostelykste deezer Eilanden tot aan de Wilde Bay Zuid-Oost ten Oosten. Van deeze Bay ontmoet men de Spiering-Bay binnen de buiten klippen doorzeilende / wanneer men vervolgens by een vlak Eilandt komt; en verders Noord-Noord-Oost tot aan de Zant-Bay. Benoorden deeze Bay is een Fioert, 't welk om de hooge Ysbergen aldaar te vinden / het Ys-Fioert word genoemt. Vervolgens benoorden legt Makkelykoudt, voor welke Bay dicht naar den Wal / drie Eilandtjes leggen. Een half myl benoorden ontmoet men de Roo-Bay die men uit de Zuid komende aandoet. Van de Roo-Bay tot aan de zwarte Vogel-Bay, stevent men Noord ten Westen; en van deeze Bay Noord-Noord-West door het Way-Gat, loopende met den koers Noord-West ten Noorden. Dit Way-Gat is omtrent drie mylen wyd / hebbende Disko op veele plaatsen een vlak strandt nevens een Hooglandt / hooger dan elders in de Straat Davis word gezien. Voor het Way-Gat legt een Groot en Hoog Eilandt / en Oostelyk noch een klein Eilandtje / door welk Way-Gat meest om de Noordt / sterke stroomen gaan. Van de Roo-Bay naar de Disko-Bay is de koers Noord West ten Westen. Disko-Bay, op 69 graden 10 minuten gelegen / heeft een vlakke strandt een weinig opgaande en naby den Wal een Rif; nevens deeze Bay legt een Berg met drie Heuvelen / een genoeg kenbaar teken. Van Disko-Bay tot aan de Liefde Bay, neemt men de koers langs het Landt omtrent zeven mylen West. Tusschen Disko-Bay en de Liefde Bay onthouden zich wel 't meest de Walvisschen.

In en omtrent de Straat Davis vind men geen geboomte / maar wel eenig Rys-gewas / kort by den grondt uitspruitende / als ook een soort van blaauwe bessen / gelykende naar Geneverbessen; insgelyks een Kruidt Groenlandtsche Salade en Zuring genoemt / die genuttigt een bequaam Geneesmiddel voor de Scheurbuik verstrekt. In de Valeijen en Vlakten / groeit een weelderig Gras / schoon 'er de Zomer zoo kort is / en de Landen zeer lang met Sneeuw zyn bedekt / zulks men 't op verscheiden plaatsen ongemeen lang vind. Des Lands Gewassen waarin die bestaan.

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Aart en Hoedanigheit, Kleeding en Gedrag der Inbooreling en omtrent de Kust van de *Straat Davis*; hunne Woningen en waarin die bestaan; hoe zy op de Walvischvangst zyn afgerecht; hun Levensaart, Huwelyks gedrag en Doodeplichten.

Het gedrag van de Inboorelingen, van hoedanig een aart.

De Inboorelingen deezes Landts zoo wel Mannen als Vrouwen zyn wel gemaakt van leden/ doch niet over groot: maar tamelyk vet en gezet/ voornamentlyk de Vrouwen. Alle zynze Geel- of Bruinachtig van verwen. De Mannen hebben weinig of geen baardt: maar zwart hair 't welk ze boven op 't hoofdt afscheeren; doch de Vrouwen binden haar hoofdthair met een leeren riem om 't hoofdt. Zy hebben sneeuwitte tanden naar kiezen gelykende/ kleine handen en voeten/ zyn rond van aangezicht/ doch de neus is wat platachtig. Sterk en rap van leden zyn ze/ en konnen behendig alle kunsjes en loopjes der Hollanderen nadoen. Ook wordenze oudt en hoog bejaart/ gelyk hunne gryshheit en uitgeteerde magerheit te kennen geeft.

Hunne Spyse en Drank en verder gedrag hunner Huishouding.

Hunne Spyze bestaat voornamentlyk in raauw Twoord en Walvisch-spek/ 't welk zy voor een lekkerny houden/ als meede raauw Vleesch en Spek van Zeehonden. Ook eetenze gedroogde Zalm en Spiering/ alhoewelze die mede kooken. Hunne Winter mondkost is gedroogt Robbenvleesch en ook Spiering/ naardien hun dan de brandstoffe om te kooken ontbreekt/ waarvan zy zich in den Zomer een voorraadt opdoen. Hunne Drank bestaat in Sneeuwwater/ waarin ze/ 't welk vreemt is/ een stuk Ys leggen om het noch koelder te maaken. Insgelyks eetenze al slobberende een zeker Groente met Traan overgooten. Van Bier/ Wyn of anderen sterken Drank/ door de Nederlanders hen aangeboden/ zynze afkeerig. In 't eeten houdenze geen gezetten tydt; maar ieder eet wanneer hy honger heeft. Zeldzaam weetenze hun Vuur te maaken: zy neemen drie stukjes hout/ en draaijen die als een Drilpen in elkander/ welk hout dan/ door eene sterke en gezwinde beweeging in een soort van ruigte daar toe gedroogt/ allenks begint vuur te vatten/ waarna zy 't verder aanblaazen. Schoon het des Winters geweldig kout is en zeer fel vriest/ echter stookenze/ gelyk gezegt is/ by gebrek van brandstoffen/ geen vuur/ doordien ze tegen de koude ongeloofelyk gehard zyn: maar in tegendeel konnenze de hitte/ wanneer de zon eenige warmte van zich geeft niet veelen/ vermits hen dan het bloedt aan 't gisten raakt en ten neuze uitloopt/ welk bloeden zy door stukjes Walvisch of Robbe-Spek of eenig Reehair weeten te stelpen.

De

Hoedanig zy zich kleeden.

De Kleeding van dien Landaart is tusschen Mannen en Vrouwen van weinig onderscheit. Zy bestaat uit Vellen van Vogelen Vlames genoemt / die men in de Zon droogt ; onder dit kleedt draagenze een broek / zoo wel Mannen als Vrouwen / die naauwlyks hunne schaamte bedekt. Indien het kout is trekkenze twee deezer van vellen gemaakte rokken aan. Deeze rokken zyn met een kap / gelyk een Monnikskap verzien / welke kap hun by gelegentheit voor een hoofddeksel dient / als ook wanneer ze in hunne schuitjes zyn / haalende dezelve dicht om hun aangezicht toe / gelyk ze mede hunne roksmouwen doen / om water-dicht te zyn. Deeze Rokken / waterrokken genoemt / worden van Robbenvellen gemaakt en op hunne wyze bereid. Noch gebruiken de Mannen een andere soort van rokken / die zy om op de Walvischvangst uit te gaan / aantrekken / welke rokken men springrokken noemt / die mede windt- en water-dicht zyn / verstrekkende hun voor rok / kap / broek / laarzen en wanten / alles aan den anderen vast / zulks niet dan 't aangezicht ontbloot blyft. In 't midden van deezen rok is een gat of opening / om indien ze die willen aantrekken / eerst de beenen insteeken en haalen vervolgens het bovengedeelte over 't bovenlyf heen / terwylze de de armen in de mouwen steeken en snoeren dan het gat dicht toe / als ook de opening om 't aangezicht. Te landt gebruikenze mede diergelyke rokken voor de koude / behalven dat ze ruighairig zyn en achter en voor een slip hebben.

Der Vrouwen Kleeding aangemerkt.

De Vrouwerokken verschillen met die der mannen weinig / behalven dat ze iet ruimer en wyder van schouders zyn / om haare kinderen op den rug draagende / daar in te bergen / en wat hooger boven 't hoofdt dan der Mannen kappen uitsteeken / dien ze kort over hun hoofdt haalen. Ook zyn de Vrouwe broeken korter dan die van de Mannen.

en hoe zy haar optooijen.

Het Vrouwen sieraad bestaat in een snoertje Koraalen en by gebrek van 't zelve een stukje Leer / of iet anders 't welk ze in ieder oorgat steeken. Ook draagenze Koraalen om hals en armen / als mede onder aan de Kleederen. Insgelyks versieren zich de Vrouwen naar haare wyze met zwarte streepjes door Naalden gestoken aan kin en armen / zonder dat ze eenige verandering onderworpen zyn. Anders is deezen Landaart zeer morsig / slordig en stinkend van aart / hebbende een stinkenden adem / en maaken weinig werk van zich te wasschen / want ze hunne traanige handen aan hun hair afveegen ; door deeze havenloosheit hebbenze ook veele luizen / die zy gevangen hebbende / eeten.

Des Landaarts woningen hoedanig toegestelt.

De Woningen van deezen Landaart zyn tweederlei / te weeten : Winterhuizen en Zomertenten. Hunne Winterhuizen maakenze van Klipsteen met Aarde vermengt / bestaande in een muur van twee of drie voeten dik en vier of vyf voeten hoog / boven gantsch plat zynde / zulks men 'er overheen loopen kan. De lengte deezer Huizen

zyn geëvenmatigt naar het klein of groot getal hunner huisgenooten; nochtans worden verscheiden huizen door drie of vier huisgezinnen by elkander bewoont. Het Dak deezer Huizen bestaat / by gebrek van hout / uit Walvischribben en Kaakebeenen / dwersch op de muuren gelegt / gelykerwys als balken en van onder gestut om het breeken en doorbuigen voor te komen; verders beleggen ze dit balkwerk met eenige stukken houts en met aardzooden gedekt / maakt dit een sterk en waterdicht Gebouw. Hunne Slaapplaatsen vind men ter eener zyde van 't Huis / welker grondt met houte deelen gedekt / en met Reevellen belegt word / die hun voor beddens en dekens dienen. Veeltyds slaapenze gantsch naakt / ouden en jongen zonder uitzondering. Hunne Huisdeuren of veeleer kruipgaten zyn naar 't Zuiden geplaatst / waarvoor zy by regenachtig en buijigweer vellen hangen / om dus beschut te zyn.

De komst der Schepen naderende / verlaaten ze voor dien tydt hunne Huizen / het meerendeel van de zelven afbreekende / om het gesloopte elders anders te bezigen. De reden hier van acht men te zyn / dat / indien 'er onverziens Schip of Schepen quamen aan te landen en hen mogte konnen te verrassen / dat ze dan zoo haastig niet zouden konnen de vlucht neemen / als wel met hunne zomertenten; vermits zy voor de Europianen ongemeen bevreest zyn / zich inbeeldende dat men hen te berooven toelegt. Ten anderen leggenze zich des Zomers meest op 't visschen toe / waardoorze geene vaste verblyfplaats noodig hebben / vermits ze dan om de Zuid en dan weder om de Noord trekken en meest dagelyks van woonplaats veranderen: derhalven zy zich van deeze tenten dienen / om die in allerryl te konnen sloopen en wederoprechten.

De gedaante en den Opbouw hunner tenten is dusdanig: tot de kap gebruikenze een stuk hout van twee of drie voeten lang / waarin zes / agt of tien gaten zyn / gemaakt om zoo veel sparren met het boveneinde daar door te steken; dus zettenze dan de onderdeelen deezer sparren van elkander / trekken 'er vellen van Zeehonden overheen / die tot een bequaame wydte en grootte waterdicht zyn aan den anderen genaait. In deeze tenten hebbenze mede hunne slaapplaatsen / gelyk die van de Huizen is gezegt. Jeder Tent nu behoort tot zyn eigen Huisgezin / en is van een Vrouweschuit verzien om hunne goederen van de eene ter andere plaatse over te voeren / als ook tot ander dienstgebruik; insgelyks heeft ook ieder tent een Manneschuit / die alleen ten dienst van den Man is / om 'er zich van in 't Visschen te bedienen.

Hoe zy op de Visschery zyn afgerecht.

In de Visschery zyn ze wonderwel afgerecht / volgens de behulpmiddelen waar van zy zich bedienen moeten in 't vangen van Walvisschen / Eenhoornvisschen / Walrussen / Zeehonden en Witvis. De Vaartuigen tot deeze Visschery in gebruik / zyn tweederlei / groote en kleine. De grooten / Vrouweschuiten genoemt zyn 30 / 40 of 50 voeten lang / met Zeehondenvellen overtrokken en door Walvisch zenuwen aaneengenaait /

maakt / welker schuitsgeraamte uit houte ribben en latten bestaat / door gesneden stroken van Walvisbaarden aan elkander gewoelt / waarover deeze vellen styf gespannen worden die waterdicht zyn. Tot deeze Vrouweschuiten behooren drie of vier riemen / die door Vrouwen worden gebruikt / behalven dat 'er achter in de schuit een Man zit / die met een riem stuurt.

Wanneer deeze Landaart op de Walvisvangst uitgaat / rusten ze gemeenlyk vyf of zes schuiten uit / ieder schuit van tien of twaalf mannen verzien / die elk een schepriem hebben / waarmede zy een ongemeene snelle vaart konnen maaken / zittende voor op de schuit / een die voor Harpoenier dient. Word men een Walvisch gewaar / schept men dan met een ongelooflyken spoedt derwaarts / en daarby gekomen / schiet den Harpoenier zynen Harpoen in den Visch. Deeze Harpoen op een zeldzaame wyze van been gemaakt / en geworpen / komt zelden of nooit te slippen. De snoer waaraan zy de Harpoen vast maaken / bestaat uit Walvisch zenuwen ter lengte van twee of drie vademen / aan welker end van den snoer een huidt van een Walrus of groote Zeehondt / vol windt geblaazen en windt en waterdicht is / word vast gemaakt; hiermede laat men den geschoten Walvisch zoo lang loopen dat hy zich afgemat heeft / en dus weder moet boven komen / die dan door hun word vervolgt / en verder door lensen afgemaakt / waarna zy hem dan naar landt boegseeren: maar de Visch te verre van den wal zynde / gebeurt het wel dat ze hem moeten verlaaten / vermits ze als dan met hunne lichte schuiten weinig spoed konnen maaken. Dus dan geen kans ziende de Visch aan landt te krygen / springenze op den Visch en in 't water / waartoe zy de gemelde springrokken gebruiken / als dan snydenze het Spek van den Visch af zoo verre zy het konnen bereiken / en voornamentlyk de Staert en Vinnen / die zy eeten en hen voor een lekkerny verstrekt. Ook snydenze de Baarden uit / zoo verre zy die bereiken konnen / en kruipen den Visch in den mondt om dit te beter uit te voeren / hebbende in de eene handt een mes en in de andere een haakje om zich zelfs onder 't water daar mede vast te houden. Maar konnenze de Visch aan landt brengen / haalenze die met hoogwater op den wal / en snyden 'er dan al het Spek af / haalen 'er de Baarden uit / en een ieder eigent zich toe / alles wat hy door zynen arbeidt verkregen heeft; komende dan vervolgens het Spek en de Baarden aan de Hollandsche Schepen verhandelen.

Op de Walvischvangst uitgaan, en hun gedrag daar in aangemerkt.

Van hunne Manneschuitjes hebbenwe reeds in 't eerste Deel gewag gemaakt / doch hebben 'er dit noch by te voegen: dat ze gemeenlyk 15 of 16 voeten lang zyn / bestaande uit kleine houte ribbetjes door Robbevellen overtrokken. In 't midden en 't bovendeel van deeze schuitjes is een rond gat / waarin een Man met zyn onderlyf neerzit / en zyne voeten vooruit steekt; om dit gat is een opstaande rand twee vingeren breet /

van

van Walvischbaarden of ook van hout gemaakt / waarom des Mans waterrok gespannen word / gelyk een kraag om den Mast / om alzoo het inloopen van 't water te beletten. Verders zyn deeze schuitjes gantsch dicht zonder eenige opening / en van gedaante als een wevers Spoel / achter en voor spits toeloopende. In 't voortroeijen gebruikt men niet dan een riem aan weereinde van een blad verzien / waarmede dien Landaart over en weer scheppende een snellen vaart maakt. Met deeze lichte vaartuigen konnenze zich omtuimelen / en ongemeen vaardig weer herstellen.

Robbenvangst hoedanig door hen behandelt.

Wanneer zy op de Robbenvangst uitvaaren / gebruikenze een opgeblaazen Robbenhuidt / water- en windt dicht zynde / waaraan een snoer van drie of vier vademen lang / vast is / en aan 't ander eind een werpyzel / die zy in den Rob schieten / en vervolgens de Rob machteloos geworden / roeijenze met een snellen vaart naar den zelven toe / en dooden hem / waarna zy 't met dien vangst weder naar landt wenden / snyden 'er het spek af / en laaten het vel droogen. Twee of drie andere soorten van werpyzelen hebbenze / eenige van yzer / en anderen van been gemaakt / waaraan een stok van drie of vier voeten gebonden is / met kleine blaazen daaraan / om daarop te konnen dryven / wanneerze by ongeval in 't water vielen. Met deeze yzelen schietenze mede de Robben / indien ze die met de voorgemelde niet bereiken konnen.

Als mede de Zeehanenvangst en die van andere Visch.

De Zeehaanenvangst weetenze op de volgende wyze behendig uit te voeren ; zy hebben voor op hunne schuitjes een vischlyn ter langte van zeven of agt vademen / van Walvischbaarden gemaakt / aan welker eind / in de plaats van een lootje / een steen hangt met drie of vier hoeken aan 't ondereind vast gemaakt / en 't boveneind twee of drie witten koraalen of iet anders 't welk wit is / waarmeden ze de Zeehaanen weeten te vangen / eveneens als wy de Kabeljauw doen. Van deeze Zeehaanen konnenze in een korten tydt een goeden vangst doen / en alsdan aan 't boord der Schepen verhandelen. Een zekere soort van Zalm is 'er : maar klein / ter grootte van een Schelvis ; deeze Zalm weeten ze onderwater te spitten.

Hunne Levens aart.

Wat de Godtsdienst van deezen Landaart aangaat / is noch t'eenemaal onbekent. Men bespeurt alleen / wanneerze bevreest en in benauwtheit zyn / dat ze dan hunne handen te samen leggen ; maar twyffelachtig is 't of dit door gewoonte geschied dan of het voor een teken van hunnen Godsdienst mag gehouden worden. Echter leeven zy onderling vreedzaam / zonder de minste vyandschap / als zynde de eenigste deugdt die zy bezitten ; want anders zynze geenzins te vertrouwen / en van een diefachtigen en moordachtigen aart / gelyk vervolgens ter zyner plaatse blyken zal. Onder hunne Landsgenooten zynze wel trouw : maar met de Europianen handelende / heeft men wel Argus oogen van doen / om zich voor hun listig en behendig steelen te wachten.

In

In 't Huwelyk acht men dat ieder Man niet dan een eenige Vrouw heeft / leevende onderling eerbaar en kuisch / zulks het schynt dat dien landaart van geene veelwyverey houd. Hunne Kinderen beminnenze met eene zonderlinge liefde en genegentheit / voedende hen zorgvuldig naar hunne gewoonten en zeden op. De Moeders draagen hunne jonge Kinderen / om hen de felle koude niet te doen gevoelen / in haare wyde rokken op den rug / alwaarze hun Moeders warmte genieten.

Onbekent is hen eene waereldlyke Regeering en hooge Overheit / en noch minder weetenze van beschreeven en onbeschreeven Wetten noch Voorrechten: Maar zy leeven alleen volgens de Wet der Natuure die hen ingeschapen is.

Over hunne Dooden betoonen de naaste Bloedverwanten van den Verstorvenen een byzondere groote droefheit / maakende een zonderling misbaar en geween / waarna zy den Doode begraaven onder een grooten hoop steenen / die zy alsdan oprechten / en leggen het Lyk in zyn gewoon gewaadt in dit Graf. By deeze Graven leggenze een klein Schuitje van maaksel als hunne Vaartuigen / insgelyks een mes met eenige andere prullen; vervolgens dekkenze deeze Begraafplaats met steenen / opdat het Lyk van de Vossen / Honden noch eenig ander wild Gedierte moge ongeschonden en verschoont blyven. Hunne Doodepligten, waar in die bestaan.

DERDE HOOFDTSTUK.

Waar in de Landdieren en 't Gevogelte der *Straat Davis* Gewesten, bestaan. Des Landaarts gedrag in hunne Handeling. Hoe verre zich de gewoone Vischplaats omtrent de Kusten uitstrekt, en hoe het Ys belet een doortogt in deeze Straat te vinden.

Wat de Landdieren zich in deeze Gewesten onthoudende aangaat / zyn Reên / Haazen / Vossen / en Honden; de Reên zyn 'er veel en groot van gestalte: maar ongemeen wild. Meest worden deeze beesten des Winters gevangen / alzoo dien Landaart behendig met pyl en boog weet om te gaan / en byzonder net in 't schieten is. Vossen en Haazen worden door hen met vallen gevangen. De Vossen zyn blaauachtig van verwe / behalven des Zomers / wanneerze verhairen en alsdan een gryze of vaale kleur aanneemen. De Haazen zyn wit en smaaklyk om te eeten. De Honden of Jakhalzen zyn meerendeel grys of wit / blaffen weinig of niet / maar huilen geweldig / en hebben gelyk de Yslandsche Honden style ooren: doch worden veel grooter. Landdieren deezer Gewesten waarin die bestaan;

Het Landgevogelte deezer Gewesten bestaat in wilde Endvogels / graau- Als mede het Gevogelte.

graauwe Ganzen / Veldhoenders / Mussen en Ysvogels; en 't Zeegevogelte in Meeuwen / Raadsheeren / Papegaayen / Lommen / Kouwen / Gekken / Duifjes / Oevhanen / Starrens en Penduikers. Alle deeze Vogels leggen een meenigte eijeren / die redelyk van smaak om te eeten zyn.

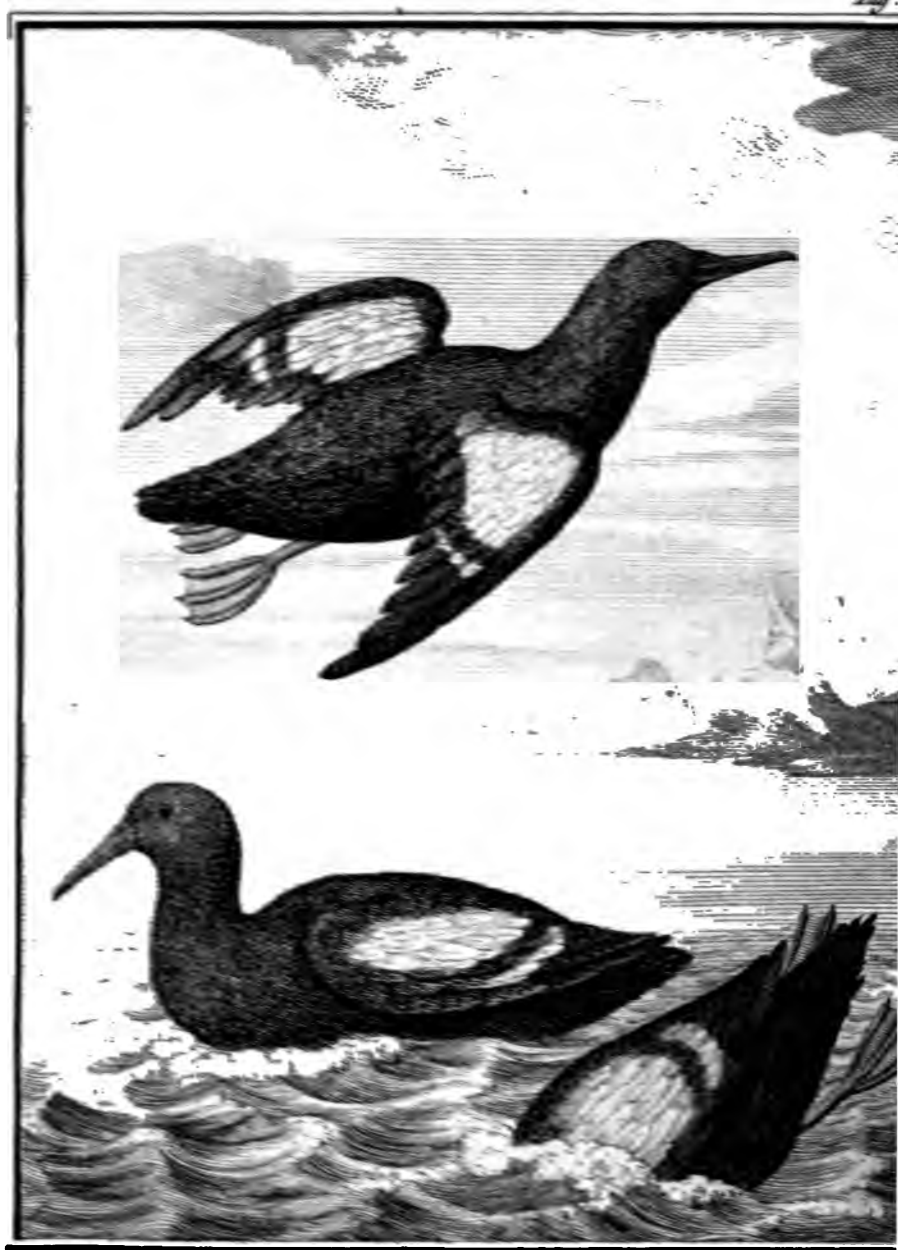
De Berg-Enden worden door dien Landaart gelyk de Vossen met vallen gevangen / en wel meest met strikken; ook schietenze het Gevogelte met hunne handpylen uit hunne schuiten / indien ze slechts onder hun bereik komen.

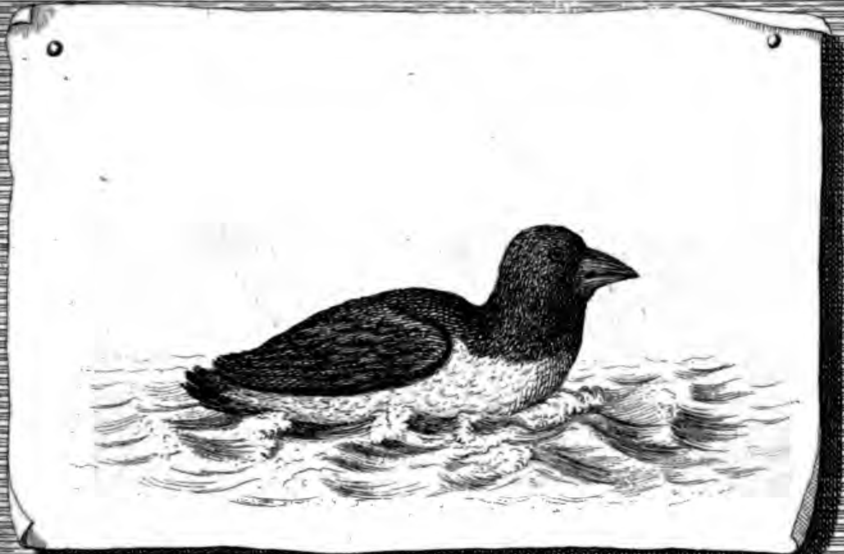
Des Landaarts gedrag hunner handeling aangemerkt.

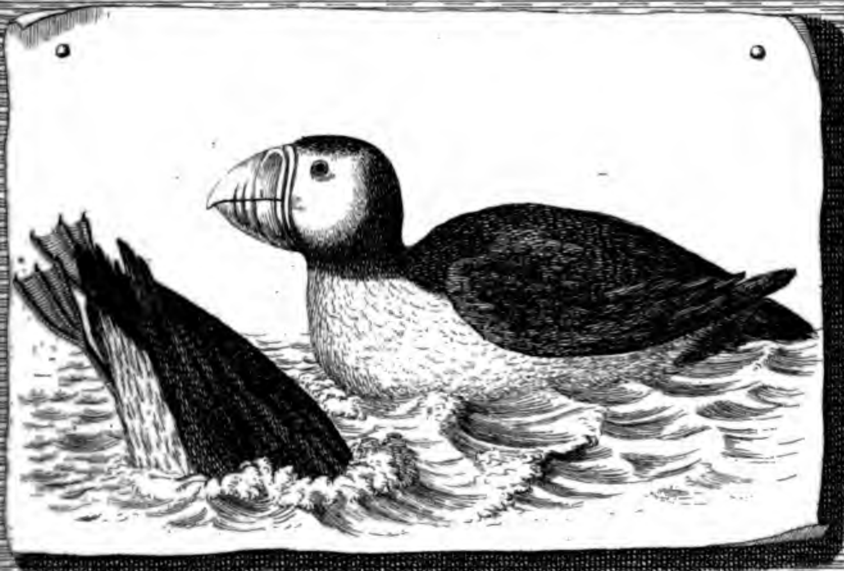
Wanneer deezen Landaart iet te verhandelen heeft / brengenze hunne Waaren met hunne Manne- en Vrouweschuiten aan boordt der Schepen / 't welk in deeze orde geschied. Eerstelyk vraagenze op hunne spraak naar Waaren waarin hunne voornaamste zinnelykheit bestaat / en welke Waaren men daar voor zoude willen inmangelen / dingende zoo lang tot ze ten laatsten koop geraaken / waarna men elkander de bedongen Waaren overlevert / doch ten laatsten verwachten zy noch een geschenk toe. Tegenwoordig is deezen handel zeer afgenomen / doordien de menigvuldige vaart derwaarts gedaan / dien handel bedorven heeft / en teffens door de Walvischvangst die nu aldaar jaarlyks met Hollandsche Schepen word geoeffent / waar door het vangen der Walvisschen den Inboorlingen word belet / alzoo de Vischplaats alhier niet van te grooten omtrek is / bestaande naauwlyks meer dan tien of twaalf mylen Oost en West / en vier of vyf mylen Zuid en Noord / voor zoo verre tegenwoordig den loop der Visschen is bekent / schoon men te mets wel een Visch in de Straat Davis aan 't Westys opdoet; echter valt de voordeeligste Visscherey by 't Eilandt Disko en voornamentlyk aan de Zuidzyde des Eilandts. De Zuidhoek van dit Eilandt is op 69 graden en tien of twaalf minuten gelegen. Van daar loopt deeze Straat noch meer noordwaarts: maar hoe verre / of op hoe hooge graden is tot noch toe onbekent. Men is wel van gedachten dat 'er eindelyk een doortogt wezen zoude: maar 't blykt niet al te klaar / want indien hier al een doortogt wezen mogt / zou die nochtans onmogelyk om de meenigte van 't Ys konnen bevaaren worden / doordien het 'er 't geheele jaar door vol Ys legt; 't geen L. Feykes Haan getuigt / in de maandt July van den jaare 1715 tusschen 71 en 72 graden breette aan een Eilandt geweest te zyn / alwaar toen het Ys benoorden noch onbeweeglyk en vast gesloten lag.

Gewoone Straat Davis Vischplaats hoe verre die zich uitstrekt.

Waarschynlyke ondoenlykheit, om door 't belet van 't Ys een doortogt te vinden.

die bevroozen waren / hunne Donderbus / schooten het dat aan bruigen / hadden 't erlang hun geweer / en namen een besluit / om / zoo zy meenden / hun Volk 't welk boven was / te ontzetten / en zich een weg ter beveiliging van hun leven te baanen: maar boven gekomen / nadat op hunnen aankomst de Noordenaars de vlucht namen / en hals over kop van boord in hunne schuiten vielen / vonden ze al hun volk jammerlyk vermoordt. Eindelyk namen deze twee overgebleeven mannen een besluit om ten besten zy konden 't zeil te gaan / en dit dreigende gevaar te ontworstelen. Nadatze omtrent 20 mylen gezeilt hadden / ontmoete hen een Buis-Schip 't welk mede om te handelen derwaarts zeilde; wiens Schipper dit ongeval verstaan hebbende / een man aan hun overdeed / om zoo veel doenelyk was / koers naar 't Vaderlandt te zetten: maar 't ongeval wilde / datze / in de Noordzee gekomen / van een Fransche Kaper genomen wierden.

Andere ongevallen beschreeven.

Insgelyks was 't in den jaare 1713. dat Kornelis Sioukes van der Schelling omtrent den Staatenhoek zyne Hoeker in 't Ys verloor / 10 of. 12 mylen buiten den Wal / vluchtende met twee jollen ter behoudenis van hun leven; zeven mannen en een jongen sterk / moestenze zich eenigen tydt op het Ys behelpen / ziende geene opening om door te roeijen: maar met een opkomende storm / kreegenze wel eenige opening / doch 't ongeval wilde / datze toen hunnen jongen die verdronk met het meerendeel hunner leevensmiddelen verlooren / 't welk door 't losgebrooken ys wegspoelde. Deeze storm weder wat bedaarende / namenze met hun zevenen een kloekmoedig besluit / om ware het mogelyk hun gevaar t'ontgaan; vyf van hun begaven zich in 't groote jol en twee in 't kleine: maar hun ongeval werd van nog zwaarder rampen gevolgt. Want de twee mannen in 't kleine jol dwaalden eerlang / nadatze in ruime zee geraakt waren / van 't grootte jol af / zulks ze nooit weder te voorschyn zyn gekomen: doch 't groote jol met de vyf andere mannen quam eindelyk behouden aan landt / alwaar men geen bewooners vond / dan voor dat men veertig of vyftig mylen landwaarts gekomen was en voorby de eilanden roeiende ongemeen met het werpen van steenen / en 't schieten der pylen door hun belemmert wierd. Een van hun volk / die om eijeren te zoeken zich aan landt begeeven had / viel in 't water en verdronk; een ander stierf door den uitgeteerden honger. Drie van hunne manschap waren 'er toen maar overig / te weeten / de Schipper / Stuurman en een groote jongen / die dien dooden begroeven: maar zy moesten na verloop van drie dagen / door bitteren hongersnoot geprangt / het lyk wederom opgraaven om hunne hongerige maagen te vullen; doch de Hemel met hunnen elendigen staat bewoogen zynde / geleide hen / na alle deze elende eenen tydt van vyf weeken te hebben uitgestaan / naar een Hollandsch vaartuig / aldaar gekomen om te handelen: waarmede zy weder behouden in 't Vaderlandt aanquamen.

In

In den jaare 1716 is 't mede gebeurt / dat Hendrik Tymsz Jes, naar gissing twintig mylen Zuid-West van den Statenhoek, zyn Galjoot in 't Ys verloor / reddende zich / twaalf mannen sterk zynde / met een boodt en sloep drie etmaalen op een Ysschots / doordien zy nergens eenige opening vonden/ om het Landt te bereiken: maar eindelyk na verloop van eenige dagen een doortocht vindende / zynze omtrent den Statenhoek aangelandt / alwaar hen den barbaarschen Landaart alle bedenkelyke laagen lyde om van 't leven te berooven. Doch na verloop van zesentwintig etmaal / en veele doorgestaane elenden / zynze te zamen behouden aan een ander Schip gekomen. Uit deeze verhaalde voorvallen is nu blykbaar / hoe weinig men zich onder deezen Landaart vertrouwen moet: maar zorgvuldig voor hunne bedriegelyke laagen te wachten heeft.

VYFDE HOOFDTSTUK.

Westkust van de *Straat Davis*, en de aart, gestalte en kleeding haarer Bewooners beschreeven.

Wat nu de Westkust van de Straat Davis aangaat / zoo heeft men 'er op verscheiden plaatsen bequame Havens / Baayen en een goeden Ankergrondt / te weeten van 57 graden 20 minuten tot 54 graden 40 minuten. Schoon deeze gemelde Westkust bergachtig is / vind men 'er echter groote Boschaadjes uitleverende greenen- / buuren- en berkenhout / als mede bequaame recht opgaande stamboomen om 'er stengen en raas voor de schepen van te konnen maaken ; ook is dit hout zeer hartsachtig en bequaam om pik of teer van te branden. De valleyen en vlakke landsdouwen / leveren een lang en weelderig gras uit. Ook vind men 'er veele schoone afstromende wateren en rivieren / die zoet en van een aangename zuivere smaak zyn. (Westkust van de *Straat Davis* beschreeven.)

Het Landt deezer Westkust word mede bewoont / doch is niet zoo volkryk als wel aan de Oostkust. In den jaare 1714 heeft men 'er op 57 graden 20 minuten met 5 vaartuigen aangeweest; maar niet dan 6 mannen van dien landaart ontmoet / waarmede niets te verhandelen voorviel / dan alleen eenige Robbenvellen. In 't jaar 1718 zeilden drie vaartuigen tot op 56 graden breette / en van daar tot op 54 graden 30 minuten gekomen / zagenze van 't landt een rook opgaan / derwaarts men 't wende en vervolgens ankerende / quamen vier Canoos aan boordt / welker Landaart in 't minst niet vreesachtig scheen. Verder in een Baay ge- (welker Bewooners van een handelbaarder aart zyn.)

geloopen en aldaar geankert / quamen 300 wel mannen als vrouwen en kinderen aan boordt / doch zy hadden niets dan eenige Ree- / Robben- en Otter-vellen te verhandelen.

Deeze Landaart van dit Gewest op 57 graden 20 minuten gelegen / was van gestalte gelyk die van de Oostkust / reeds beschreeven / als mede in kleeding en het maaksel hunner Vaartuigen byna gelyk / want hunne Canoos waren mede met Robbenvellen overtrokken / doch iets grooter / waarin ook niet dan een man alleen zitten kon. Maar wat den Landaart / op 54 graden 30 minuten gevonden / aanbelangt / zy zyn iets langer van gestalte / doch mager en schraal / gelykende naar Spanjaardens / hebbende lang zwart hair / 't welk ze met roode strookjes laken tot lange staarten of tuiten vlegten. Hunne kleeding was hier in onderscheiden / datze alleen een rok van Ree-vellen gemaakt / aan hadden / zonder broek.

Hunne Gestalte en kleeding aangemerkt.

De mannen waren in hunne aangezichten met roode kruissen beschildert / gelyk ook hunne Canoos daar mede bestreeken waren / 't zy dat dit hun tot sieraadt of tot een bewysteken van hunnen Godsdienst diende. Ook zag men 'er eenigen met witte vogeldons in hun hair pronken. Deeze hunne Canoos waren van boom-schorssen gemaakt / en zeer net aan elkander genaait / boven open zynde / ter lengte van 14 of 15 voeten / waarin drie of vier mannen zitten konden / scheppende elk / op hunne kniën neerhurkende / met een riem / waarmede zy een snellen vaart maaken. Ook is deezen Landaart met pyl en boog verzien / waarvan eenige twee / anderen drie weerhaaken hebben / van vooren met yzer gescherpt / waar mede zy zeer net konnen schieten.

En van welke Vaartuigen zy zich bedienen.

Nadat we nu al 't geen men van de strekking der Straat Davis kusten / van den aart / de huishouding en 't gedrag der Inboorelingen / nevens de voornaamste byzonderheden dier gewesten / zoo veel men 'er tot noch toe van heeft konnen ervaaren / in 't kort verhandelt hebben ; zoo zullen we om de orde van ons bestek te volgen / onze gedachten over de verhandeling van de aanmerklykste Spitsberger zaaken laaten gaan / bevattende eene stoffe waardoor den Lezer van deeze guure Noordere Gewesten een klaar denkbeeldt zal konnen opvatten / in welke Gewesten weleer zodanig een bloeijende Visscherp is gehandhaaft geweest / en ook noch / maar in een veel wisselvalliger staat / geoeffent word.

VI.

OM DEN OOS
Noord hoek vant Voorland of Vogel hoek
Swarten hoeck
Voorland
Zuyd hoeck vant Voorlande
Yszond Baay
Magdelene baay
Hamburger baay
St. Jans baay
7 Eys bergen
Cruys baay
Engels baay
St. Jans Haven
Walvis boght
Klaas bille baay
Groene Harbery
Droogo Rir.
Klok Baay
Bel Sond
Slaadberg
Horzond Baay
Kaap de Uytkyk
Zuyde Kaap
Reene Velt
Liefde Baay
Jan Teunissens B.
de Wyde baay
Doore hoeck
Kearweer
Foule Sond
SPITS BERGEN
NOORD ZEE

Walris Eyland
HET NOORD
OOSTERLAND
Dit is Hooglandt
Zuyd Kaap
Straat van Hinlopen
NIEU
VRIESLAND
Lome Baay
ZUYD OOSTER
LAND
NOORD
ZEE
Walter Tymens Fioerd
Ryksse Eylanden
STANS VOORLAND
Disco
Vysschere van Walvisschen
Waales hood
Deeve Baay
Halve-maans Eylandt
Laag gebrooke Landt
Nieuwe Kaart van't
EYLAND
SPITSBERGEN
De Eerste Meridiaan getrokken
over de Piek van Canarie.

ZESDE HOOFDTSTUK.

Eerste Ontdekkers van Spitsbergen, wie die waren, en waarom door hen Spitsbergen genoemt; is een Bergachtig Gewest, en veeltyds in 't Ys bezet; wat de voornaamste Havens en Baijen zyn.

De eerste Ontdekkers van Spitsbergen waren Willem Barentsz. en Jan Cornelisz., onder 't beleit van den Dapperen Zeeheldt, Jacob Heemskerk, alle Nederlanders, afgezonden om een doortogt door de Yszee naar China te zoeken. Dus werd dan in den Jaare 1596 dit Noordelykste Landschap of wel Eilandt, tusschen Groenlandt en Nova Zembla gelegen, ontdekt. De naamsoorsprong is, vermits zich dit Landt aan den Ontdekker met veele spitse Bergen opdeed, weshalven zy dit Eilandt niet oneigentlyk Spitsbergen noemden. Onzeeker is 't, of 't een hangend Eilandt of een volkomen Eilandt zy, waar van het Noordelykste tot noch toe onbekent is. De strekking word van 76 tot 80 graden breette gestelt, voerende het oostelykste gedeelte de naam van Nieu-Vrieslandt. 't Maakt 'er des Winters een nacht van vier Maanden, en des Zomers een dag van gelyke langte, blyvende de Zon ten tyde der * Zonnestandt, twee Maanden voor en na, onder en boven den Horizont.

Wie d'eerste ontdekkers van Spitsbergen waren.

Waarom Spitsbergen genoemt.

Dit lang achterblyven van de Zon, veroorzaakt, dat zich het Ys aan deeze kust zoo vast zet, en meer als elders; waar uit te vermoeden is, dat 'er niet verre van daar meer Landt leggen zal. 't Landt is zeer bergachtig, en d'inwendige gelegentheit meest onbekent; doch men bespeurt 'er zodanig een aaneenschaakeling van Bergen, dat 'er de natuur niet anders schynt voortgebragt te hebben. Echter vindmen naby de Mosselbay een vlakker en effen landt, en hoe Oostelyker men komt, vervolgens laager landt; maar overal steenachtig en met verscheiden hoogtens verzien; zulks dit Gewest voor menschen t'eenemaal onbewoonbaar schynt. Op 't hoog Gebergte uitziende, beschouwt men het binnenlandt vallepachtig te zyn, en alles tot de toppen der Bergen met sneeuw en ys bezet, als of het geheele landt uit enkel ys bestond, behalven dat 'er alleen eenige spitsche bergkruinen zwart boven uitsteken, gelyk de ysbergen aan de vaste kust van tusschen de bergen uitkomende, mede te kennen geeven: maar, alwaar zich, eenige Rivieren diep uit het landt afstroomende, bevinden, vind men het landt op eenige plaatsen noch tamelyk grasryk, daar zich dan ook veele Rendieren onthouden.

Wan-

* Solsticium.

Hoe zich dit Landt uit Zee opdoet.

Wanneer zich Spitsbergen eerst uit Zee opdoet / vertoont het zich als een wolk / zulks men geen kennis van dit Gewest hebbende / 't zelve van de lucht naauwlyks zou konnen onderscheiden; want de Bergen geeven zodanig een weerschyn in Zee / dat men 'er door in twyffel staat / Wolken of Landt te zien. De koude is 'er niet altoos even streng; in de Maand April heeft men somtyds zodanig een felle koude op 71 graden gevoelt / datze byna onlydelyk viel. In deeze en volgende Maand is 't kouder dan ooit: Al 't Scheepstouwwerk door een vochtige mist of door Zeewater nat geworden / zet zich t'eenemaal met een Yskorst aan: maar vermits men nu de Schepen zoo vroeg niet derwaarts zend / heeft men 'er zodanig een strenge koude niet uit te staan / en echter komt men 'er vroeg genoeg om de Visschery waar te neemen / vermits anders het Ys noch vast legt / en diensvolgens weinig Walvisschen vernomen worden.

Word 's Winters t'eenemaal in 't Ys bezet.

Des Winters word dit Eilandt door aandrang der Winden / t'eenemaal van 't Ys bezet. De Ooste Windt voert het van Nova Zembla derwaarts / en de Noordwelle en Weste Winden / van Jan Mayen Eilandt. Ook gebeurt het 's Zomers wel / dat de kusten van 't Ys bezet worden; wanneer als dan de Schepen genoodzaakt zyn in de Havens / Bayen of Rivieren te loopen / om door den aandrang van 't Ys bevryd te zyn / maar zy ze echter door eenige winden over 't gebergte vallende / genoeg uit te staan hebben. 't Water dezer Rivieren is veeltyds zout / en men vind 'er zelden zoete Stroomen. Echter zyn 'er eenigen tot aan haaren oorsprong bekent; maar anderen 18/20 of meer mylen te landwaarts / heeft men / om geen [illegible] tydverzuim / tot noch toe niet volkomen konnen ontdekken; nochtans vind men 'er gewoonzaam diepe Rivieren / alwaar de Zon somtyds tusschen 't gebergte haare warmte geeft / maar door het Ys wel haast aan haaren oevers los boort / en met een uitlandigen windt de Rivier word afgeslooten. Ook zyn 'er van de Rivieren bevaarbaar genoeg om zonder belet van klippen verdere ontdekking te doen: maar men is alleen door de ongelegenheit van 't Ys belet.

Bekende Havens van dit Eiland aangewezen.

De bekendste en zekerste Havens van Spitsbergen zyn de Behouden Haven, Zuid- en Noord-Bay. 't Landt is 'er zeer bergachtig / en gelyk gezegt is / over al met hooge Bergen en Rotsen verzien; aan den voet der zelve ziet men zeer hooge Ysbergen / wiens toppen byna de andere Bergen in hoogte te boven gaan / en veeltyds met Sneeuw zyn bedekt / welk gezicht den Aanschouwers zeer zeldzaam voorkomt / want de Sneeuw smeltende / veranderd eenlang de gedaante van zodanig een Ysberg: die verderom by vermeerdering van Weer en Sneeuw steeds een ander gedaante krygt. [illegible] de voorgaande Bergen konnen deeze Ysbergen van het binnenlandt de [illegible] afneemen. Deeze Bergen zyn afloopende / zulks men 'er tegen op loopen kan / en van hooger tot

tot hooger opgeklommen zynde / bereikt men eindelyk in den tydt van 6 of 8 uuren de uitterste toppen; alwaar / gelyk gezegt is / het gantsche landt zich als een enkel groot stuk ys vertoont / 't welk onoverzienbaar is / daar niet dan eenige zwarte spitsen van Bergtoppen boven uitsteeken.

Tusschen hooge Steenrotsen / worden 'er zeven groote Ysbergen gevonden / die zich blaauachtig vertoonen / met reeten / holen en gaten / door den regen en de gesmolten Sneeuw veroorzaakt. Jaarlyks neemenze in grootte toe / vermits de Sneeuw en Regen / telkens door aanvriezing zich aan deeze Ysbergen hecht. Deeze zeven Ysbergen / worden de hoogste van 't gantsche Gewest geacht. Beneden schynt de Sneeuw duister / door de schaduw der Wolken veroorzaakt / en deeze duisterheit is met blaauwe reeten vermengt / dat een aangenaam gezicht maakt. Nevelwolken ziet men ter halver hoogte deezer Bergen / en boven deezen nevel vertoont zich de Sneeuw somtyds als de Zon schynt helder en licht. De Rotzen vertoonen zich vuurig / waar tegen de Zon bleeke straalen schiet / en de Sneeuw een krachtigen weerschyn geeft. Zwaare en groote Ysbergen beschreeven;

Eenige van deeze Steenrotsen bestaan als uit een enkele Steen / naar een vervallen muur gelykende. De Steen deezer Rotzen is geadert als Marmer / hebbende verscheide kleuren / rood / wit en geel / en die by verandering van 't weêr zweet / 't welk dan ook een verandering in de verruw van de Sneeuw maakt / als mede wanneer het regent / en 't Water van de Rotsen afvloeit. Onder aan den voet deezer Bergen / alwaar geen opgeworpen sneeuw is / vind men groote Keisteenen en brokken van Rotsen op elkander gevallen / waar tusschen eenige holligheden zijn / die den toegang zeer moeijelyk en gevaarlyk maaken. Deeze Steenen of liever kleine Rotsen / met anderen noch kleinder vermengt / zyn graauw van verwe en zwart geadert / glinsterende als Zilvere Mynstoffe. 't Meerendeel der kleinen gelyken naar keyen of straatsteenen. Deeze Keysteenen zyn voor de Delfsche Porcelynbakkers zeer bequaam / om 'er hunne aarde zeer fyn op te maalen. Insgelyks Steenrotsen:

Op deeze Rotzen wast des Zomers / in de Maanden Juny en July / een menigte kruidt / lover en gras / en deezen wasdom is overvloedig ter plaatse voor de Noorde en Ooste Winden bedekt / en alwaar het water van de Bergen afvliet / sleepende geduurig eenige stof en mos af / die allenks aardachtig word / waar toe de Vogelmist niet weinig dienst doet. De toppen deezer Bergen van beneedenwaart aan te zien / schynen uit aarde te bestaan; maar boven gekomen / bevind men ze niet dan steen / gelyk mede d'afgerolde brokken uit zodanige steen bestaan. Wanneer 't gebeurt dat 'er eenige steenbrokken van boven de Bergen tot in de Dalen neerploffen / maakt het zodanig een geraas / als of het dondert. De meeste deezer Bergen zyn zo hoog / dat ze / wanneer de lucht niet helder is / byna half boven de Wolken schynen uit te steeken; ook zyn Waar op nochtans Kruide Wassen.

'[illegible] de [illegible] [illegible] / dat ze eerlang [illegible] ter neer te storten. De [illegible] [illegible] Bergen verliezen hunne hoogte / door 't gezicht van de [illegible] [illegible] hooger Bergen / welke echter nochtans by een hoogstaande [illegible]-[illegible] [illegible] man te vergelyken zyn / als een [illegible] by een [illegible] [illegible]. Deze [illegible] Bergen zyn zoo oneffen en [illegible] / dat ze [illegible] te [illegible] zyn; waar door alle toegangen zoo moeye-[illegible] vallen [illegible] [illegible] [illegible] het zy / echter het zweet den Wandelaar [illegible] [illegible] zal.

[illegible] [illegible] [illegible] derzer Bergen aangaat; de hoogste zyn / die zich [illegible] [illegible] [illegible] tot aan de Mosse-Bay uitbreiden. Na dit Voorlande [illegible] [illegible] [illegible] Bay en dan de zeven Ysbergen die van een ongemeene [illegible] zyn. Deze Bergen zyn echter zoo akelig en spits niet / als die aan de [illegible] Bay, hier na volgen de Hamburger, Magdelene, En-[illegible] en [illegible] Bayen, en eindelyk de Zuid-Bay, van welke vervolgens zal gesprooken worden. Omtrent de Magdelene-Bay leggen de Bergen halvemaans gewyze / en aan weerzyden munten 'er twee in hoogte uit / inwendig hol / als of ze uitgehouwen waren. In deeze holte vind men een Ysberg / die zich tot aan den bergtop verheft / en gestaalt een Boom met takken verbeeld / komende boven van 't gemelde [illegible] landt / door verscheiden tusschen woptens / die laager tusschen twee bergen / als in een en te samen loopen. In de Zuid-Bay konnen de Schepen ankeren tusschen twee hooge Bergen; d'eene ter linker zyde van de Bay / word de Beikorf genoemt / vermits ze die gedaante heeft. Naby deeze is een zeer groote en hooge Berg / de Duivels-Hoek geheeten: deeze ziet men somtyds met nevelwolken bedekt / die / wanneer de Windt daar toe dient / de nevel van bergwaarts naar beneden drypt / en de Bay als met een zwaaren damp bedekt. Op den top van deezen Berg / zyn noch drie kleine heuvels met sneeuw bedekt / waar van twee dicht by den anderen staan. In 't midden van deeze Bay legt een Eilandt / 't Doode-Mans Eilandt genoemt / dewyl men 'er eertyds de Dooden begroef. Meer andere kleine Eilanden leggen in deeze Bay / die gemeenlyk de naam van Vogel-Eilanden voeren / vermits 'er veel eyeren van Berg-Eenden en Kirmeeuwen gevonden worden.

Zuid-Bay een goede Anker-plaats.

Vervolgens komt men by Smeerenburg, niet oneigentlyk dus geheeten / vermits 'er niet weinig eertyds met het traankooken omging / dies halven 'er verscheide Traankokeryen / door de Nederlanders waren opgerecht. Tegenover Smeerenburg stonden voor 40 of 50 jaaren noch eenige Huizen / Pakhuizen en een kokery / die men de Harlinger Kokery noemde.

Hier naast aan volgt de Engelsche-Haven. Vervolgens ontmoet men een Rivier de Zuid-Bay genoemt / alwaar men in de Valleyen tusschen de Bergen / veel zoet water vind / 't welk niet dan van sneeuw en regen voortkomt / dewyl 'er geen oorspronkelyke brommen bekent zyn. De

Strandt

Strandt en den Oever is 'er niet merkelyk hoog / maar met een diep Water verzelt.

In de Noord-Bay legt een groote Berg of Eilandt / boven vlak / de Vogelzang geheeten / vermits 'er de Vogelen haare nesten maaken / en in 't vliegen groot gerucht veroorzaaken. Veele andere Eilanden worden in de Kaarten aangewezen / waar onder een de Gekloofde-Klip genoemt. 't Ree-Veldt is laag landt / dus geheeten wegens de Reedieren aldaar gevonden. De grondt is 'er keiachtig en moeijelyk te betreeden / alles is met mos bedekt / en men vind 'er een heuvel van een vuurachtig aanzien. Achter dit Ree-Veldt zyn hooge Bergen / doch niet spits / maar in een rechte lyn gestrekt. Alhier vind men een Rivier / die zich landwaarts in uitbreid / en wegens haare gedaante de Halvemaans-Bay word genoemt. Ter eene zyde van deeze Rivier / is een Berg / boven vlak / en vol van reeten met sneeuw gevult. Van daar komt men by de Liefde-Bay, alwaar twee nevens elkander geleegen Bergen zyn / insgelyks spits als die van de Magdalene-Bay, gelyk ook de havens elkander gelyk zyn. Vervolgens legt achter de Mossel-bay laag landt / alwaar men zoo verre men afzien kan / lang gras vind.

Verscheiden andere Baijen aangewezen.

Hier komt men verder aan 't Spitsberger Waigat of de Straat van Hinlopen, wordende deeze Straat 't Waigat genoemt / vermits 'er de Zuide Windt fel blaast. Nu volgt de Beere-Haven. Achter 't Waigat, heeft men 't Noord-Oosterlandt, 't eenemaal laag / met kleine heuvelen verzien / dat een aangenaam gezicht geeft. Vervolgens worden 'er de Zeven Eilanden gezien. Onzeeker is 't of dit Waigat zich verre Landwaarts in strekt / dewyl het Ys de ontdekking daar van tot noch toe gehindert heeft. Dit Waigat moet echter onderscheiden worden / van een ander by Nova Zembla gelegen ; waar van vervolgens zal gesproken worden. Dus verre was Spitsbergen toen ontdekt; maar zedert zyn 'er noch meer ontdekkingen ten Oosten en Zuiden gedaan / waar van wy in 't derde Deel zullen bericht geeven.

Spitsberger Waigat, waarom dus genoemt.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Van de ongemeene Koude te Spitsbergen, en waar uit die ontstaat. Verhevelingen hoedanig van aart. Zonderlinge verschynzelen in 't Lucht-Gewest beschouwt. De Sneeuw en der zelver verwisselende gedaante beschreeven.

De Koude in de twee eerste Zomermaanden is omtrent Spitsbergen, voor de nieuwe aankomelingen / ongemeen gevoelig / 't welk hen dan ook

Ongemeene koude te Spitsbergen.

ook de eetenslust te graager maakt. In 't begin van May, daalt de Son niet meer onder de kimmen, wanneer men op 71 graden gelegen is. Op de bestendigheit van 't weêr kan men in deeze Maanden weinig staat maaken, vermits men 'er dagelyks verandering gewaar word; en men acht het een voorteeken van een aanstaanden Storm, wanneer men de Maan met een nevel omtrokken, en de lucht veelverwig ziet; doch of dit vast gaat, willenwe niet verzeekeren. Door deze nevels vertoonen zich de Bergen als vuurig, waar op een donkere mist volgt, met een ongemeene koude, verspreidende zich deeze duistere mist zodanig, dat men 'er naauwlyks een Schips langte van zich zien kan.

Waar uit die ontstaat. Deeze Koude ontstaat meest uit de hoedanigheit der Winden. De Noorde en Ooste Winden baaren 'er de strengste kou, zulks ze somtyds onverdraaglyk valt, te meer wanneer het sterk waait. Weste en Suide Winden doorwaayende, brengen veel Sneeuw, en ook wel Regen voort, verzelt met een maatige koude. De andere verdeelde Winden zyn telkens naar de gesteltheit der Wolken veranderlyk, zulks het somtyds gebeurt, dat in plaatsen van een kleinen afstandt, de windt in d'eene Suidt of Suidwest zal zyn, en in d' andere Oost of Noordelyk. Alhoewel 'er de Son weinig kracht van zich geeft, is 'er de koude echter niet altoos even streng, anders waare het onmoogelyk dat 'er eenige Kruiden konden wassen. Insgelyks zyn 'er de Saaizoenen meest naar de Winden geschikt, vermits ze als in andere Landen veranderlyk zyn, somtyds min of meer gemaatigt of streng. Veeltyds heeft men 'er een betrokken lucht of een benevelt zwerk, en alwaar beslooten Ys is, vertoont zich de lucht witachtig. Geen verschil is 'er in de koude tusschen dag en nacht, maar alleen is het Sonnelicht by nacht flaauwer, dan by den dag, zulks de Son zich dan als een heldere Maan vertoont, en men zoo wel in de Son als in de Maan kan zien. Op de voornoemde hoogte, gaat de Son in 't eerst van Augustus weder onder den Horizont, welke ondergang zy dagelyks vervroegt, tot dat ze zich eindelyk t'eenemaal onder de kimmen verbergt.

Natuurkundige aanmerking over de oorzaak van koude en hitte. Ter gelegenheit van het ontstaan deezer strenge Winterkoude, lust het ons alhier een korte redenvoering over de gedachten van den Heere de Mairan *, aan te haalen, alzoo 'er veele in twyffel staan over de algemeene oorzaak der Winterkoude en Somerhitte, en over het beslag deezer stoffe. Deeze gemelde Heer is van oordeel, dat ze tot noch toe weinig naar waarde is onderzocht geweest. 't Schynt hem toe dat deeze algemeene oorzaak de verschillende verheffing van de Son boven den Horizont in den Somer en Winter is: maar dit laat niet na om ter onderzoek te treeden, en dit onderzoek brengt niet weinig zwarigheit mede.

De Sonnestraalen treffen, gelyk alle andere lichamen, eene vlakte die haar ontfangt, met zoo veel te meer kracht, dan die min afhellende zyn,

en

* Getrokken uit Histoire de l'Academie Royale des Sciences 1719.

en in tegendeel is 't blykbaar dat ze des Somers min afhellende op het gedeelte van des Aardkloots oppervlakte zyn / indien men deeze oppervlakte stiptelyk klootrondig neemt; doch het vereischt wel dat ze het zy / voornamentlyk ten opzichte der Sonnestraalen. De Allereffenste vlakte (en hoe zal 't met de anderen zyn?) is een verzameling van oneindige kleine vlakten verscheidentlyk afhellende / en die onder alle de mogelyke hoeken de Sonnestraalen ontfangen / zulks de algemeene afhelling van 't Geweest niets voldoet.

Eenige Natuurkenners eigenen mede de oorzaak der koude en warmte aan het Dampgeweest toe: maar op een weinig verschillende wyze. Zy zeggen dat de lichamen zoo veel te lichter zynde / door een oppervlak waarop zy vallen weeromstuiten / als zy 'er zydelingser opvallen / gelyk blykt door 't voorbeeldt der stuitingen die men op 't water met steenen veroorzaaken kan / en die doordringen / indien ze met min afhelling nedervallen; dus doet ook het Dampgeweest door zyn verheven en bultig oppervlak / zoo veel te meer straalen weerom stuiten / en laat bygevolg zoo veel te min straalen tot den Aardkloot door / wanneer ze in tegendeel meer afhellende vallen.

Maar de Heer de Mairan meent / dat het door alle de ervarenissen die daar over zyn gemaakt / en door deeze die hy zelf over 't licht heeft waargenomen / niet blykt / dan wanneer zyn tusschenval schuinser is / en de veelheit die 'er zich van weeromstuit grooter zy ten opzicht van deeze die breekt. Het voorbeeldt van de stuiting zou geen gevolg voor het licht konnen trekken / 't welk zyne byzondere eigenschappen heeft. 't Is wel waar / en een zeker gevolg van ontwyffelbaare en bestendige overeenkomst der * Raak-hoekmaaten en van de † Wanstraling / dat wanneer het licht van een dikker middelste deel in een dunner van 't water in de lucht doorgaat / by voorbeeldt: daar is een zekere bestendige schuinsheit / waar na de geheele straal die een schuinscher raaking heeft / niet dan zich weeromstuiten kan / en niet breekt om in het tweede middelste deel door te gaan / 't geene volmaaktelyk de stuiting vertoont. Maar wy vinden ons hier in het tegengestelt geval / alwaar het licht van een dunner middelste deel in een dikker doorgaat / of van het Ethereuse in 't Dampgeweest / en dit geval gedoogt gelykelyk aan alle de straalen dat ze breeken / hoedanig ook hunne raaking zy / en men heeft geen reden van vermoeden dat het in de schuinscher raakingen meer weeromstuit / dan breekt.

Een groot Starrekundige is van gedachten geweest / dat de hitte door een raaking der stralen op de Aarde zich vermeerderde meer van de lynrechtheit naderende / naardien een lynrechte straal op zich weeromstuitende / andermaal dezelve lucht verwarmt / die reeds warm geworden is / en dat de andere straalen zoo veel naar maate doen van 't geene zy naderen / lynrecht zynde. Maar blykbaar is 't dat het 'er geenzins van afhangt / dat dit dezelve lucht zy die andermaal door weeromstuiting der

* Sinus d'Incidence. † Refraction.

zyner straalen verwarmt worde; en dat de geheele straal weerom sulk anderhalf een lucht verwarmen zal / reeds door eenige andere taalstraal verwarmt t'eenemaal met de eerste in kracht overeenkomende.

Men zou van een grooter of minder afstant der Sonne met de Aarde niets bevoordeelt zyn / wanneerze in haar verste of naaste punt is. Zy is nu op 't ende van December in haar naaste-punt / en deeze grootste nabyheit verzacht echter weinig de strengheit van onze Winters / en zal ook de Somerwarmte van ons Gewest weinig vermeerderen / wanneer na een groot getal van eeuwen het naaste punt in de maandt Juny zyn zal. Waarlyk / deeze grootste nabyheit is het dertigste gedeelte niet van den geheelen afstant der Sonne met den Aardtkloot.

De Heer de Marian heeft nochtans tot andere beginselen zyn opzicht; hy beschouwt het licht als een vloeibaarheit / en dit is waarlyk het natuurlykste denkbeeldt 't welk men 'er van neemen kan: maar alzoo deeze stoffe een natuurkundige naspeuring vereischt / en die naar den eisch te verhandelen door ons oogmerk te veel uitweiden zoude; derhalven willen wy hier den taalkundigen Lezer tot de Natuurkundige verhandeling in de Histoire de l'Academie Royale des Sciences en de Memoire de Mathematique & de Physique van den jaare 1719. en 1721. overwyzen / alwaar breeder van deeze Stoffe Natuur- en Wis-kundig gehandelt word.

[illegible] Wat de Verhevelingen aangaan / de Ryp valt omtrent Spitsbergen gelyk kleine puntige sneeuwdeeltjes in Zee / waar door ze somtyds als van stof bedekt word. Deeze kleine spitse sneeuwdeeltjes vallen kruislings op elkanderen, en door de koude lucht voortgezet / vermeerderenze zich zoodanig in en door de lucht / datze in menigte neervallen en de Zee gelykzaam met een vlies of dun Ys bedekken. Deeze door koude bevroze nevel-deeltjes kan men by heldere Sonneschyn en vriezend weêr / glinsteren zien; want anders vallenze als den dauw / onzichbaar neer. Byzonderlyk beschouwt men ze uit een schaduwachtige plaats tegen de Son op gezien / vertoonende zich als blinkende stofbezeltjes; maar op 't hoogste van den dag / smeltenze / en veroorzaaken dan een vocht gelyk den dauw. Aanmerkelyk is 't / dat men omtrent Spitsbergen in deeze sneeuwdeeltjens een Boog gewaar word / na den Regenboog gelykende / waar in zich tweederleye verwe vertoont / gemengelt wit en bleekgeel / gelyk het schynsel van de Son / in donkere schaduwachtige wolken.

en zonderlinge verschynzelen aangemerkt. Een andere Boog vertoont 'er zich / gemeenlyk Zee-Boog geheeten en word by heldere zonneschyn gezien / vermits het opgeheven zeewater / door den windt in kleine waterdeeltjes van een gescheiden / zich dan als een mist of nevel vertoont. Deeze Boog word gemeenlyk voor den Boeg van 't Schip gezien / ook wel achterwaarts en aan Ly / tegen over de Son / en zulks in de schaaduw der zeilen. In deeze waterdeeltjes / beschouwt men dan zodanig een schoone verscheidentheit van ver-

vertoonen / gelyk men gewoon is in een Regenboog tegen een duistere wolk te zien.

Dit Verschynsel is niet min vreemd / wanneer 'er in de opperwolken door de straalen der Zon een helder licht word gezien / te weeten: door weerschyn van 't zonne-licht / dat zich als een tweede Zon vertoont / by de Zeelieden Wan- of Neven-Zonnen geheeten. Deeze verschyning in de wolken / uit een dikken nevel bestaande / die zich in 't beneden Lucht-Gewest onthoud / en die als waare wolken vertoont / vermits ze met waterdruppelen is verzelt / baart dus een voorwerp van een wanschynzel der verbeelde Zon te zien / gelykerwys eenig ander voorwerp zich in een spiegel vertoont. Dit Wan-Verschynsel word veroorzaakt door eenige warmte / die de nevel indringende / deeze kleine waterdeeltjes voortbrengt / en die als dan de gedaante van een Boog vertoonen / of de gestalte der Zon uitmaaken door 't weerschynsel van de waare Zon. De warmte van de Zon verwisselt vervolgens deeze waterdeeltjes in dampen / en wanneer de koude vermindert / vertoonen zich deeze dampen in de lucht als rook / waar in men deeze verschynselen niet meer bespeurt / welker voornaamste verwen zyn blaauw / geel en rood. Omtrent Spitsbergen word somtyds zodanig een Zeeboog gezien / volgende de beweeging der Zon / zoo wel by daag als nacht / en vertoont zich 's morgens / 's avonds / en 's nachts grooter / dan op den vollen dag.

De Heer Feuillée beschrypft mede een zeldzaam Verschynsel / in zyn Journal des Observations Physiques, Mathematiques & Botaniques, door hem in de Middelandsche Zee in 't jaar 1708. beschouwt. „ 't Was „ 's namiddags ten twee uuren (zegt hy) dat de lucht met flaauwe wolken was bezet / wanneer ons een zeldzaam Verschynsel „ vertoonde: een Cirkel van omtrent 18 graden / wiens straal zich op „ deeze wolken evenwydig aan de Horizontaale vlakte uitstrekte; het „ middel punt van dien / stond recht in 't toppunt / als in de neven- „ staande figuur A word aangeweezen; de omtrek ging niet door 't „ middelpunt van de Zon / gelyk men gemeenlyk in By Zonnen „ ziet / maar die was omtrent ter lengte van drie vierden van zyn „ middellyn afgescheiden. Deeze kleine Cirkel wierd door een veel „ grooter by C en D doorsneeden / hebbende de Zon ten middelpunt / „ welker straal overeen quam met de gantsche middellyn van den klei- „ nen Cirkel. Deeze groote Cirkel evenmiddelpuntig aan de Zon / „ doorsnee / zoo als men bemerken kon / de kleine of evenwydig met „ den Horizont in twee punten C en D, waar van een rechte lyn in „ den kleinen / door deeze twee punten getrokken / de doorgehaalde lyn een „ boog van omtrent 100 graden was. Het benedendeel van den grooten Cir- „ kel / strekte zich na genoeg aan den Horizont; de kleuren van 't verschynsel „ waren flaauw / doch naar die van den Regenboog gelykende; maar „ deezen van den kleinen Cirkel waren krachtiger. Het benedendeel van „ den

Insgelyks door *Feuillée* beschreeven.

[illegible]

[illegible] begon het eerst [illegible] [illegible] [illegible] maar door [illegible] [illegible] alwaar het [illegible] wel [illegible] een half [illegible] [illegible] Verschijningen [illegible] 't Jaar 1629 de [illegible]

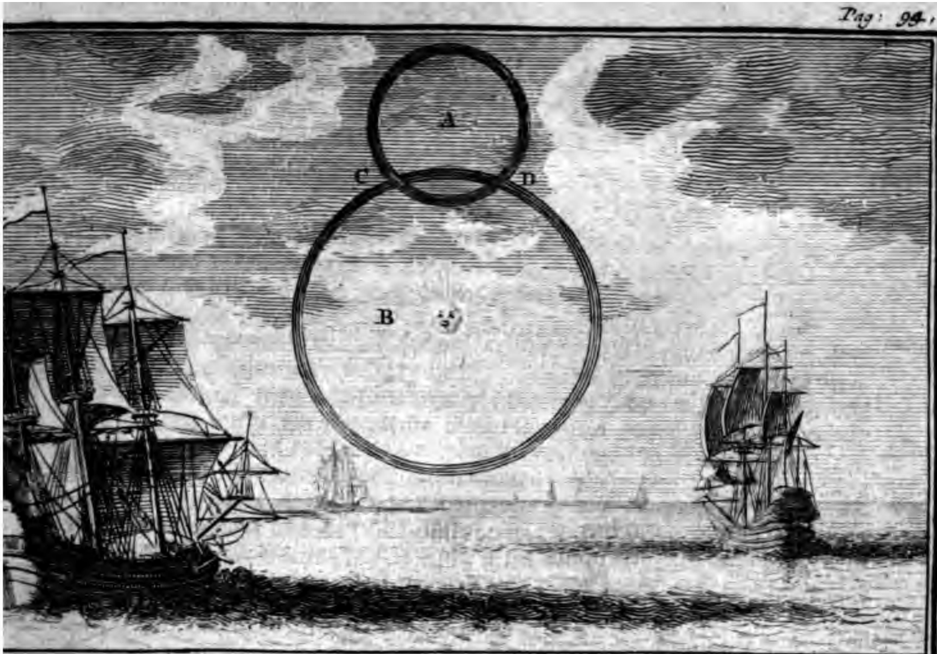
[illegible] Verschijnsel van twee Zonne [illegible] / zynde gantsch [illegible]. De Lucht was toen omtrent [illegible] [illegible] van den Horizont / [illegible] was ter hoogte van [illegible] uren 38 minuten [illegible] ter breette van [illegible] naar de Wolken op[illegible] [illegible] tusschen de opgehelderde [illegible] [illegible] de Zon verschynen / van [illegible] Horizont verheften / die in een [illegible]

[illegible] het Verschynsel door de [illegible] de bovenrand van [illegible] van naar gewoonte wan[illegible] [illegible] aanstonds onderscheiden [illegible] boven de waare Zon in de [illegible] gedaante als de zelve zon / [illegible] straalen verlichte.

[illegible] byna t'enemaal door de wol[illegible] [illegible] Cassini met de grootste verwon[illegible] [illegible] groot als de eerste / van de zelf[illegible] [illegible] laatste zon had van onder een [illegible] boven vertoonde / en mede bo[illegible] [illegible] de eerste vermeende zon [illegible] swakker te worden en [illegible] allenks en verdweenen [illegible]

[illegible] te verklaaren / die waar[illegible] [illegible] 1672 en het andere op den [illegible] dat deze Verschynselen van de [illegible]: maar dat men 'er niet van zag

[illegible]

A N.° 1

B N.° 2

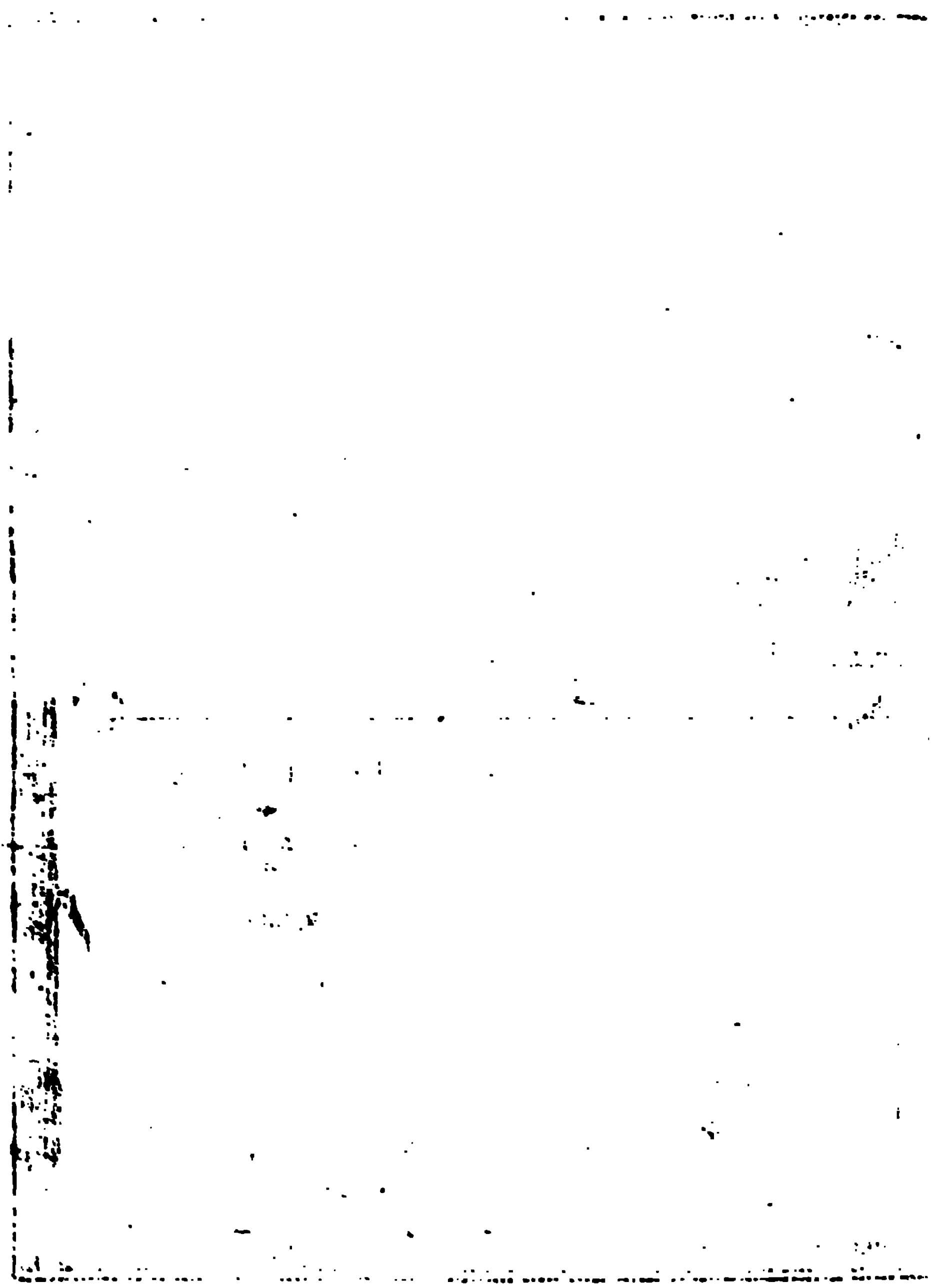
C N.° 3

D N.° 4

E N.° 5

F N.° 6

Pag. 97.

zag van de rechtstandige straalen aan den Horizont die de beweeging van de zon na haaren ondergang volgden / en die zich langer en breeder uitstrekten / vermits de zon was ondergegaan. Insgelyks kan het mede dienen om een ander zeer raar Verschynsel te verklaaren / in 't jaar 1686 den 13de September in de golf van Grimand in Provence gezien. Ter zee was eene kalmte en de lucht helder en zonder wolken / behalven in 't Oosten alwaar men een roodachtige nevel zag / die ter hoogte van drie graden zich uitstrekte; toen de Heer Chazelles gereed stond om op der zonnen opgang agt te geeven / zag hy met een opslag de gantsche omtrek van de zon verschynen / doch onvolkomen / maar zeer flikkerende. Een minuut daarna / als of de zon weder onder den Horizont keerde / verscheenze niet meer dan met de helft van haaren omtrek / zeer volkomen en ook roodachtig. Vervolgens ging de Zon naar gewoonte op; en toen zy boven den Horizont was / vertoondeze vervolgens een zeer levendige helderheit / die zich met den beneden rand van haaren omtrek / vermengende scheen gelykzaam een voetstuk uit te maken. Eindelyk veranderde zich deeze helderheit in een kegellicht wiens punt den Horizont raakte toen de Zon de hoogte van haar middellyn bereikt had; en een minuut daarna verdween ze.

Deeze verlichtende omtrek die den Heer Chazelles met een opslag op den Horizont zag verschynen / en die hy door de Zon genomen had / was ongetwyfelt niet dan een diergelyke weerga met de eerste By-Zon die de Heer Cassini op den agttien der gezegde maandt beschouwt had / en die hy bezwaarlyk van de zelve zon had konnen onderscheiden / indien hy haar niet beide te gelyk boven den Horizont had gezien. De tweede By-Zon door den Heer Cassini gezien / had een staart van straalen die naar den Horizont spits toeliep / byna eveneens als het kegel licht 't welk de Heer Chazelles onder de Zon zag. Dus is 'er veel overeenkomst van schynbaarheit dat deeze twee verheevelingen van eenzelvige natuur waren: maar die van den Heere Chazelles was veel onvolmaakter dan die alwaar de waare Zon tusschen de twee Byzonnen verscheen / die ieder haare straalen van de waare Zon afschooten / de eene omhoog en de andere omlaag.

Mogelyk dat deeze beruchte waarneeming van Willem Barentsz met zyne Heldhaftige Nederlanders op Nova Zembla overwintert (waarvan vervolgens zal gesprooken worden) die de Zon boven den Horizont veertien dagen eerder zagen / dan zy volgens de regels der Starrekunde verschynen moest / mede door dit nieuw verschynzel zou konnen verklaart worden. Alle de Starrekundigen vonden zich zeer belemmert reden van een zoo verwonderenswaardige en tegenkantende bevinding te geeven. Eenige meenden dat deeze Hollandsche Overwinteraars in 't neemen van hunne Poolshoogte misleid waren. Anderen beelden zich in dat de plaats alwaar zy overwinterden / een vlottend Eilandt was / en dat ze zestig my-

mylen van 't Noorden naar 't Zuiden gedreeven waren / sedert zy de Poolshoogte genomen hadden. De verstandigste Starrekundigen wisten zich hier in beter te quyten / toeëigende de straalbuigingen een zoo ongewoone werkdaadt. Dus waren dan de gedachten van deeze twee eersten zekerlyk onvoldoende / naardien de andere waarnemingen die deeze Overwinteraars voor en na ter zelver plaatse hadden gedaan / zeer wel met hunne Poolshoogte overeenquamen; en de gedachten van de laatsten voldeeden mede niet / vermits 'er geen voorbeeldt van een zoo ongemeene straalbuiging ooit was gezien. Het waarschynlykste is dat deeze overwinterde Zeehelden voor de Zon genomen hebben / een diergelyk verschynsel / overeenkomende met dit van den 18den January / boven vertoont: en deeze gissing schynt zoo veel te meer gegronde / dat de Zon hen eigentlyk niet eer dan den 19den Februari verscheen / wanneer zy des middags drie graden boven den Horizont was; en toen zy des Poolshoogte door de waarneeming van de Zon gisten / vonden ze die overeenkomende met de zelve / die zy door waarneeming van de andere Starren genomen hadden.

Nergens vind men ons een verhaal nagelaaten van soortgelyke Byzonnen zoo naby de Zon gezien te hebben / als deeze twee den 18den deezer maandt verscheenen. Want haare middelpunten waren van die van de Zon niet dan omtrent vierendertig minuten verwydert / daar de middelpunten van gemeene Byzonnen dikmaals twee en dertig graden en een half / somtyds 45 en ook wel 90 graden verwydert zyn.

Gelyk deeze verheveling zeer raar is / veroorzaakt ook dat de t'zamenloop der noodige oorzaaken tot haare gedaantegeeving / niet dan zeer zelden gebeurt. Derhalven moet men niet begeeren hier van reden te eisschen / of die somtyds komen voorvallen: maar daar word een bequaame onderstelling te verklaaren vereischt / hoe die zich natuurlyk voegen kan.

Bekent is 't dat de gewoone Byzonnen door weeromstuiting en door wanstraaling der Zonnestraalen bestaan: maar het schynt dat de Byzonnen waar van wy onze gedachten geuit hebben / voornamentlyk door weerombuiging gemaakt waren. Want men merkte 'er geen verscheidenheit van verwen als de Zon zelfs / wanneerze aan den Horizont is; en zy waren van de zelfde gedaante en grootte als deeze voornaamste Star / doch alleen wat bleeker. Indien de Lezer deeze verhevelingen omstandig begeert betoogt te zien / zal hy zich in de aangehaalde Memoire de Mathematique &c. voldaan vinden.

waar uit de verandering van 't weêr ontstaat.

Insgelyks word men omtrent Spitsbergen gewaar / wanneer de koude toeneemt / dat de dampen uit Zee / gelyk uit andere wateren opgeheven / zich in regen of sneeuw veranderen / of tot een mist of nevel overgaan. Maar als men in de lucht zwaare dampen gewaar word / of een nevelachtige mist / die byna in een oogenblik optrekken / zoo wan-

neer

weêr de Zon haar doffen glans van zich geeft / zonder datze door den windt of iets anders worden verspreid / dan is 't een teeken dat het weêr verandert / en in koude afneemen zal ; en als de lucht te zeer met deeze dampen is bezet / zal de minst opkomende windt dezelve verspreiden : echter weerstaanze dit somtyds noch al taamelyk lang. Deeze dampen hechten zich dan aan alle aankleevende stoffen / als kleederen / 't hair enz. met een vochtigen aanslag.

Uit deeze dampen is 't / dat zich de Sneeuw doet voortkomen. Eerstelyk word men kleine droppelen gewaar / ter groote van stofzand / in de nevensgaande figuur by A aangeweezen. Deeze droppelen breiden zich door mist uit / maakende een platte en zeshoekige gedaante / als by B die alzoo klaar en doorschynend als glas zyn. Deeze mistdroppeltjes kleeven aan de voornoemde zeshoekjes / en worden dan door 't vriezen van zodanig een gedaante / datze naar een sterretje gelyken / gelyk by C word getoont / en scheiden zich vervolgens in zes takjes / vertoonende een sterritje als by D , wiens takjes alsdan noch niet t'eenemaal bevrooren zyn. Dit sterritje word allenks volkoomener / alhoewel 'er noch eenige kleine waterdeeltjes aan de puntjes hangen / gelyk by E word aangeweezen ; maar eindelyk door 't bevriezen / de gedaante van een volmaakt sterretje krygt als F. Op deeze wyze is 't dat de sneeuwsterretjes veroorzaakt worden / die men in de felste koude gewaar word / en eindelyk haare takjes wederom verliezen.

Hoedanig de sneeuw veroorzaakt word.

en derzelver verwisselende gedaante beschreeven.

't Onderscheid deezer Sneeuw-Vlokjes die omtrent Spitsbergen vallen / hangt dan t'eenemaal van de verandering der strenge of gemaatigde koude af ; wanneer het weêr regenachtig word / valt de sneeuw 't zy als roosjes getakt / of als kleine greyntjes / by N°. 1. vertoont. Wanneer het weêr zich ontlaat / valt de sneeuw in de gedaante van sterretjes en getakt / als by N°. 2. Indien 't nevelachtig is / en veel sneeuwt / vertoonen zich de sneeuw-vlokken / gelyk by N°. 3. Is 't fel koud / verzelt met windt / zyn deeze vlokken van gedaante / als by N°. 4. Maar zonder windt hebben deeze sneeuw-vlokjes een gedaante van sterretjes / die hoopsgewyze neervallen / vermits haar den windt niet van een scheid / gelyk N°. 5. Wanneer 't met een Noord-Westen Windt stormachtig weêr is / en de lucht met wolken betrokken / vallen 'er ronde en langwerpige hagel-greynen / rondom getakt / zodanig als by N°. 6. word vertoont.

Veele andere soorten van sneeuw-sterretjes / de eene min de andere meer getakt / worden dusdanig gemaakt / wanneer de Ooste en Noorde winden heerschen ; maar andere die spitsachtig zyn / by Weste en Zuide winden. Indien dan deeze sneeuw door den windt niet verstrooit en gescheiden word / valtze met te zamen gevoegde vlokken neer ; maar wanneer de windt ze voortdryft / vertoonen zich alle deeze vlokken in de gedaante van sterretjes of spitse takjes / t'eenemaal van een gescheiden / ge-

een geweldige kracht tegen de Schepen aanstooten / die ten minste reddeloos maaken / of in den grond booren / indien men in zwaare dyning is.

Jaarlykse verandering, en vergrooting der Ys-bergen.

Echter aan en op het landt worden 'er de grootste Ys-Bergen gezien. Deeze zyn meest aan de Kusten gehecht / en smelten byna nooit van onderen / want jaarlyks wordenze eer grooter / door de aanhooging van sneeuw / regen en aanvriezing / zonder dat de Son ooit krachtig genoeg is / deeze aanvriezing te hinderen. De verandering het Weêr onderhevig / doet telkens de verruw deezer Ys-Bergen verwisselen / wier klooven en reeten de schoonste blaauwe kleur vertoonen. Somtyds vallen 'er afgescheurde brokken van in Zee / in dikte het ander Ys verre overtreffende. Aanmerkelyk is 't / dat men in dusdanige afgebrooken Ys-brokken / wondere zeldzaamheden der natuur vind; men heeft 'er gezien die een kleine Kerk verbeelden / met Suilen onderstuunt / en deuren en vinstergaten verzien / waar aan verscheide Yskegels hingen / en inwendig vertoondenze schoon blaauw van verwe. Sodanig een Ysbrok was grooter dan een Schip / en een weinig hooger dan 't achterdeel van 't zelve; maar hoe diep die onder water strekte / kon men niet bespeuren.

Verscheiden andere gedaantens en verbeeldsels worden 'er van dit Ys gezien / alle zeldzaam te beschouwen.

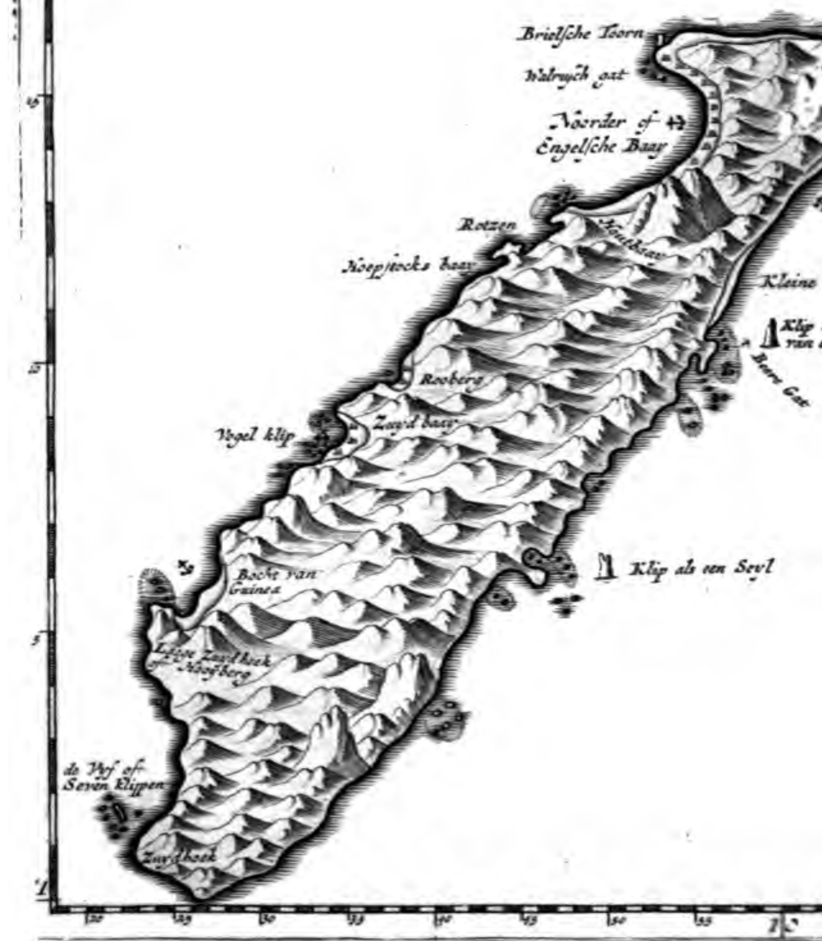
Spitsbergen is des zomers tot aan 't Reeveldt vry van 't ys / zuide van de Zuidtkaap 70 of 80 mylen; want in dit zaizoen komt het ys / door de alhier bevindende natuurlyke stroom op 78 graden / gemeenlyk 30 of 40 mylen zuidelyker veel verder van den wal en noordelyker nader by den wal / en dryft altoos met de daar bevindende stroom om de Zuidwest / ende nooit tegen den zelven weder te rug: maar smelt aldaar des zomers om de Zuidt / 't geen des winters om de Noordt weer vast vriest.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

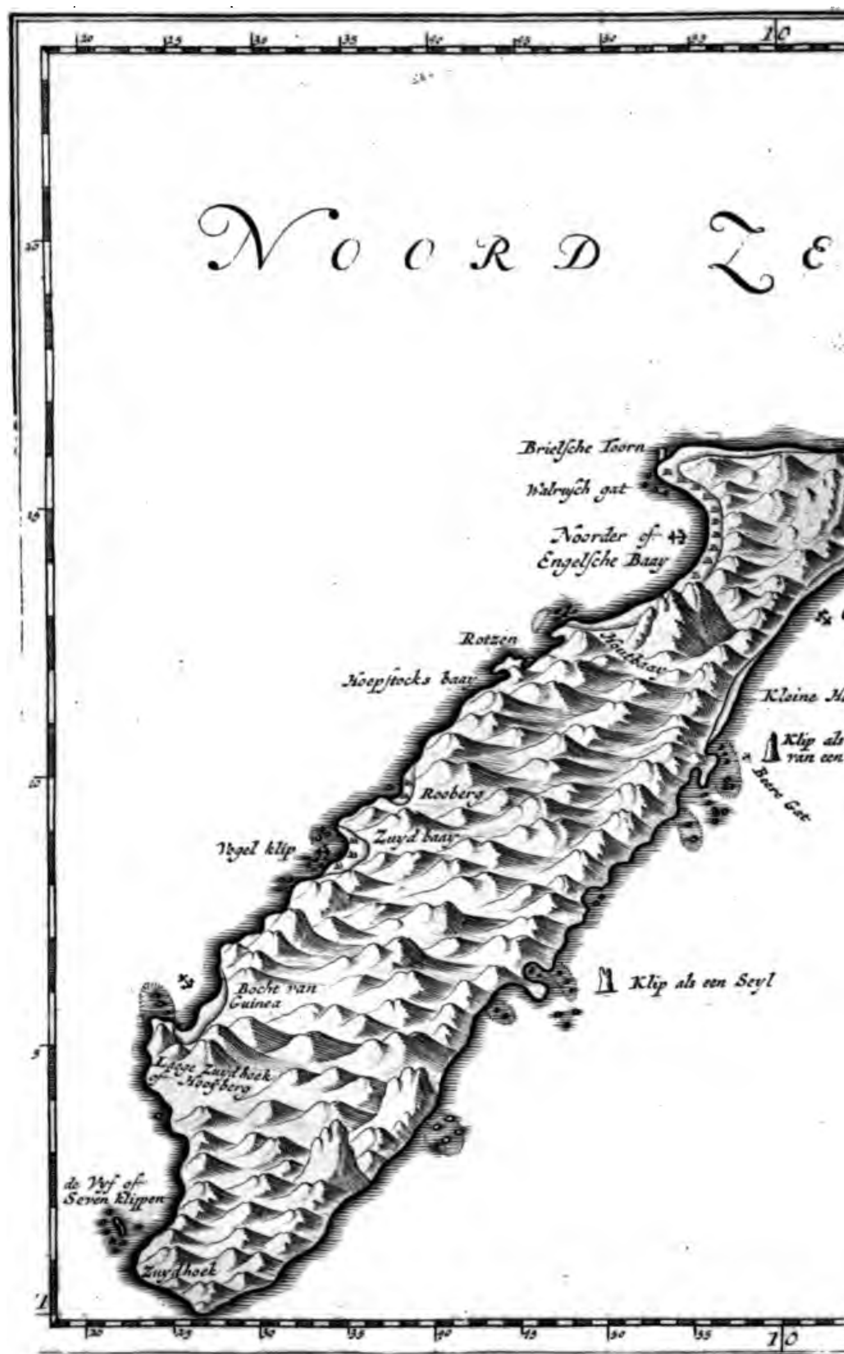
Spitsbergen eertyds een Vischryk Gewest; als mede Jan Mayen Eilandt. Onderscheiden soorten van Visschen aangemerkt, en de gestelthheit der Walvisschen beschreeven. De Kusten, Bayen en strekking van Jan Mayen Eilandt beschreeven.

Omtrent Spitsbergen eertyds veel Walvisschen gevonden,

OMtrent deeze beschreeven Landstreek / of dit Eilandt / onthouden zich veele Walvisschen / Eilandsche Visschen genoemt / tot onderscheiding van de Noordkapers / Vinvisschen / Potvisschen enz. die zich Zuidelyker vinden laaten / en op andere plaatzen moeten worden gezocht: gelykerwys men de Vinken en Leeuwerken / die op vliegen en wormtjes aazen / niet dan in Weilandt of op de Heide moet zoeken / en gelyk men

NOORD ZE
Brielsche Toorn
Walruych gat
Noorder of Engelsche Baay
Rotzen
Koepjocks baay
Kleine
Reeberg
Zuyd baay
Vogel klip
Klip als een Seyl
Bocht van Guinea
de Vyf of Seven Klippen
Zuydhoek

2e Cruys hoek
Noord hoek
BEEREN
BERG
Oosthoek
eerste Ysberg
tweede Ysberg
derde Ysberg
Zuyd Oost hoek
Kaap de Hoop
Kleine Sand baay
NOORD ZEE
JAN MAYEN EYLAND
Duytsche mylen 15 in een Graad, ieder myl doet 3 quartieren en 3 minuten.
de Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.

NOORD ZE
Brielsche Toorn
Walruysch gat
Noorder of Engelsche Baay
Rotzen
Hoepstocks baay
Houtbaay
Kleine Ho
Klip als van een
Beere Gat
Roobergh
Zuyd baay
Vogel klip
Klip als een Seyl
Bocht van Guinea
Laage Zuydhoek of Hoofberg
de Vyf of Seven Klippen
Zuydhoek

2e Cruys hoek
Noord hoek
BEEREN BERG
Oosthoek
eerste Ysberg
tweede Ysberg
derde Ysberg
Mus baay
Zuyd Oost hoek
Eyer Vogel Eyland of Klippen
Kaap de Hoop
Kleine Sand baay
NOORD ZEE
J. A. N. M. A. Y. E. N. EYLAND
Duytsche mylen 15 in een Graad, ieder myl doet 3 quartieren en 3 minuten.
de Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.

men den Reiger op Aal aazende/ aan de Oevers der Rivieren/ Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naspeuren; zoo zyn de Eilandsche Visschen van de anderen te onderscheiden. Om dit onderscheid van nas is 't/ dat de Eilandsche Visschen zich voornamentlyk in Groenlandt/ omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Visschen om dat ze op iets anders aazen/ niet zoo zeer aan deeze plaatsen verbonden zyn/ maar elders hun voedzel vinden/ zelfs de Noord-Zee tot in de Spaansche Zee doorkruissende.

Onderscheiden soorten aangemerkt. en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerstelyk/ heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet/ aldaar veel meerder aas dan op andere plaatsen bereidt; ten tweeden/ laat de gestelthelt hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe/ vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn/ zulks dat ze in warmer Gewesten/alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden/ door hun mals en overbloedig vet/ van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig/ byna van binnen souden versmelten/ want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette streek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren/ wanneer de Spaansche Zon eens op hun breeden rug scheen?

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke gesteltheit der Walvisschen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan/ dat de gesteltheit der Eilandsche Walvisschen geen warm Gewest verdraagen kan/ maar wel deeze die men voor Walvisschen neemt/ en zich niet alleen omtrent Ylandt/ Hitlandt/ Schotlandt/ de Noordkaap en elders laaten zien/ maar ook somtyds nabij Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warmeGewesten oneigen zyn.

De Eilandsche Walvisschen/ en die deezen naam alleen voeren mogen/ werden in den aanvang en de opkomst der Visschery/ zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatste Eilandt/ naar des Ontdekkers naam genoemt/ alhoewel klein van omtrek/ werd in den Jaare 1611. 't allereerst bevaaren; het strekt zich van 't Zuid-Westen naar 't Noord-Oosten in lengte uit/ is van weinig breette/ zulks 'er in 't midden maar een kleine afstand van de eene ter andere kust gevonden word/ en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breette/ omtrent de Kust van Groenlandt gelegen. Eertyds/ van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visschery geweest/ vermits 'er in den eersten aanvang de Walvischvangst wel slaagde; want Thunis Baltisz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest/ heeft hem verhaalt/ namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappy/ in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt/ en in twee togten gelaaden/ omtrent 2000 Quardeelen traan; maar sedert de Walvisschen deeze kust verlieten/ en meer ten Noorden weeken/ is men genoodzaakt geworden/ dit Eilandt weder te verlaaten/ om de Visschery/ die hier te niet liep/ tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden/ dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden/ als ze

Onthouden zich meest omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Visschery aan dit Eiland geweest.

door

men den Reiger op Aal aazende/ aan de Oevers der Rivieren/ Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naspeuren; zoo zyn de Eilandsche Visschen van de anderen te onderscheiden. Om dit onderscheid van aas is 't/ dat de Eilandsche Visschen zich voornamentlyk in Groenlandt/ omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Visschen om dat ze op iets anders aazen/ niet zoo zeer aan deeze plaatsen verbonden zyn/ maar elders hun voedzel vinden/ zelfs de Noord-Zee tot in de Spaansche Zee doorkruissende.

Onderscheiden soorten aangemerkt, en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerstelyk/ heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet/ aldaar veel meerder aas dan op andere plaatsen bereidt; ten tweeden/ laat de gesteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe/ vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn/ zulks dat ze in warmer Gewesten/ alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden/ door hun mals en overbloedig vet/ van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig/ byna van binnen souden versmelten/ want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette streek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren/ wanneer de Spaansche Zon eens op hun breeden rug scheen?

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke gesteltheit der Walvisschen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan/ dat de gesteltheit der Eilandsche Walvisschen geen warm Gewest verdraagen kan/ maar wel deeze die men voor Walvisschen neemt/ en zich niet alleen omtrent Yslandt/ Hitlandt/ Schotlandt/ de Noordkaap en elders laaten zien/ maar ook somtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warme Gewesten oneigen zyn.

De Eilandsche Walvisschen/ en die deezen naam alleen voeren mogen/ werden in den aanvang en de opkomst der Visschery/ zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatste Eilandt/ naar des Ontdekkers naam genoemt/ alhoewel klein van omtrek/ werd in den Jaare 1611. 't allereerst bevaaren; het strekt zich van 't Zuid-Westen naar 't Noord-Oosten in lengte uit/ is van weinig breette/ zulks 'er in 't midden maar een kleine afstand van de eene ter andere kust gevonden word/ en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breette/ omtrent de Kust van Groenlandt gelegen. Eertyds/ van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visschery geweest/ vermits 'er in den eersten aanvang de Walvischvangst wel slaagde; want Thunis Baltisz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest/ heeft hem verhaalt/ namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappy/ in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt/ en in twee togten gelaaden/ omtrent 2000 Quardeelen traan; maar sedert de Walvisschen deeze Kust verlieten/ en meer ten Noorden weeken/ is men genoodzaakt geworden/ dit Eilandt weder te verlaaten/ om de Visschery/ die hier te niet liep/ tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden/ dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden/ als ze

Onthouden zich meest omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Visschery aan dit Eiland geweest.

door

Onderscheiden soorten aangemerkt, en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

men den Reiger op Aal aazende/ aan de Oevers der Rivieren/ Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naspeuren; zoo zyn de Eilandsche Visschen van de anderen te onderscheiden. Om dit onderscheid van nas is 't/ dat de Eilandsche Visschen zich voornamentlyk in Groenlandt/ omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Visschen om dat ze op iets anders aazen/ niet zoo zeer aan deeze plaatsen verbonden zyn/ maar elders hun voedzel vinden/ zelfs de Noord-Zee tot in de Spaansche Zee doorkruissende.

De reden hier van onderzocht.

De reden hier van is tweederlei: eerstelyk/ heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet/ aldaar veel meerder aas dan op andere plaatsen bereidt; ten tweeden/ laat de gesteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe/ vermits ze zeer heet van nature en hitzig van bloedt zyn/ zulks dat ze in warmer Gewesten/ alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden/ door hun mals en overbloedig vet/ van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig/ byna van binnen souden versmelten/ want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette streek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren/ wanneer de Spaansche Zon eens op hun breeden rug scheen?

Natuurlyke gesteltheit der Walvisschen aangemerkt;

Die de warme Gewesten oneigen zyn.

In zeker opzicht is 't dan/ dat de gesteltheit der Eilandsche Walvisschen geen warm Gewest verdraagen kan/ maar wel deeze die men voor Walvisschen neemt/ en zich niet alleen omtrent Yslandt/ Hitlandt/ Schotlandt/ de Noordkaap en elders laaten zien/ maar ook somtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Onthouden zich meest omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

De Eilandsche Walvisschen/ en die deezen naam alleen voeren mogen/ werden in den aanvang en de opkomst der Visschery/ zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatste Eilandt/ naar des Ontdekkers naam genoemt/ alhoewel klein van omtrek/ werd in den Jaare 1611. 't allereerst bevaaren; het strekt zich van 't Zuid-Westen naar 't Noord-Oosten in lengte uit/ is van weinig breette/ zulks 'er in 't midden maar een kleine afstand van de eene ter andere kust gevonden word/ en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breette/ omtrent de Kust van Groenlandt gelegen. Eertyds/ van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visschery geweest/ vermits 'er in den eersten aanvang de Walvischvangst wel slaagde; want Thunis Baltisz., 1693 Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest/ heeft hem verhaalt/ namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappy/ in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt/ en in twee togten gelaaden/ omtrent 2000 Quardeelen traan; maar sedert de Walvisschen deeze Kust verlieten/ en meer ten Noorden weeken/ is men genoodzaakt geworden/ dit Eilandt weder te verlaaten/ om de Visschery/ die hier te niet liep/ tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden/ dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden/ als ze

Eertyds een groote Visschery aan dit Eiland geweest.

door

men den Reiger op Aal aazende, aan de Oevers der Rivieren, Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naspeuren; zoo zyn de Eilandsche Visschen van de anderen te onderscheiden. Om dit onderscheid van nas is 't, dat de Eilandsche Visschen zich voornamentlyk in Groenlandt, omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Visschen om dat ze op iets anders aazen, niet zoo zeer aan deeze plaatsen verbonden zyn, maar elders hun voedzel vinden; zelfs de Noord-Zee tot in de Spaansche Zee doorkruissende.

Onderscheiden soorten aangemerkt. en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerstelyk, heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet, aldaar veel meerder aas dan op andere plaatsen bereidt; ten tweeden, laat de gesteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe, vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn, zulks dat ze in warmer Gewesten, alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden, door hun mals en overbloedig vet, van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig, byna van binnen souden versmelten, want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette streek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren, wanneer de Spaansche Zon eens op hun breeden rug scheen?

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke gesteltheit der Walvisschen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan, dat de gesteltheit der Eilandsche Walvisschen geen warm Gewest verdraagen kan, maar wel deeze die men voor Walvisschen neemt, en zich niet alleen omtrent Yslandt, Hitlandt, Schotlandt, de Noordkaap en elders laaten zien, maar ook somtyds nabp Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warmeGewesten oneigen zyn.

De Eilandsche Walvisschen, en die deezen naam alleen voeren mogen, werden in den aanvang en de opkomst der Visschery, zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatste Eilandt, naar des Ontdekkers naam genoemt, alhoewel klein van omtrek, werd in den Jaare 1611. 't allereerst bevaaren; het strekt zich van 't Zuid-Westen naar 't Noord-Oosten in lengte uit, is van weinig breette, zulks 'er in 't midden maar een kleine afstand van de eene ter andere kust gevonden word, en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breette, omtrent de Kust van Groenlandt gelegen. Eertyds, van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visschery geweest, vermits 'er in den eersten aanvang de Walvischvangst wel slaagde; want Thunis Baltisz., 1693 Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest, heeft hem verhaalt, namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappy, in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt, en in twee togten gelaaden, omtrent 2000 Quardeelen traan; maar sedert de Walvisschen deeze kust verlieten, en meer ten Noorden weeken, is men genoodzaakt geworden, dit Eilandt weder te verlaaten, om de Visschery, die hier te niet liep, tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden, dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden, als ze door

Onthouden zich meest omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Visschery aan dit Eiland geweest.

men den Reiger op Aal aazende/ aan de Oevers der Rivieren/ Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naspeuren; zoo zyn de Eilandsche Visschen van de anderen te onderscheiden. Om dit onderscheid van nas is 't/ dat de Eilandsche Visschen zich voornamentlyk in Groenlandt/ omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Visschen om dat ze op iets anders aazen/ niet zoo zeer aan deeze plaatsen verbonden zyn/ maar elders hun voedzel vinden/ zelfs de Noord-Zee tot in de Spaansche Zee doorkruissende.

Onderscheiden soorten aangemerkt. en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerstelyk/ heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet/ aldaar veel meerder aas dan op andere plaatsen bereidt; ten tweeden/ laat de gesteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe/ vermits ze zeer heet van nature en hitzig van bloedt zyn/ zulks dat ze in warmer Gewesten/ alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden/ door hun malsch en overvloedig vet/ van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig/ byna van binnen souden versmelten/ want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette streek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren/ wanneer de Spaansche Zon eens op hun breeden rug scheen?

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke gesteltheit der Walvisschen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan/ dat de gesteltheit der Eilandsche Walvisschen geen warm Gewest verdraagen kan/ maar wel deeze die men voor Walvisschen neemt/ en zich niet alleen omtrent Yslandt/ Hitlandt/ Schotlandt/ de Noordkaap en elders laaten zien/ maar ook somtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warme Gewesten oneigen zyn.

De Eilandsche Walvisschen/ en die deezen naam alleen voeren mogen/ werden in den aanvang en de opkomst der Visschery/ zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatste Eilandt/ naar des Ontdekkers naam genoemt/ alhoewel klein van omtrek/ werd in den Jaare 1611. 't allereerst bevaaren; het strekt zich van 't Zuid-Westen naar 't Noord-Oosten in lengte uit/ is van weinig breette/ zulks 'er in 't midden maar een kleine afstand van de eene ter andere kust gevonden wordt/ en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breette/ omtrent de Kust van Groenlandt gelegen. Eertyds/ van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visschery geweest/ vermits 'er in den eersten aanvang de Walvischvangst wel slaagde; want Thunis Baltisz., 1693. Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest/ heeft hem verhaalt/ namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappy/ in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt/ en in twee togten gelaaden/ omtrent 2000 Quardeelen traan; maar sedert de Walvisschen deeze Kust verlieten/ en meer ten Noorden weeken/ is men genoodzaakt geworden/ dit Eilandt weder te verlaaten/ om de Visschery/ die hier te niet liep/ tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden/ dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden/ als ze

Onthouden zich meest omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Visschery aan dit Eiland geweest.

door

men den Reiger op Aal aazende/ aan de Oevers der Rivieren/ Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naspeuren; zoo zyn de Eilandsche Visschen van de anderen te onderscheiden. Om dit onderscheid van nas is 't/ dat de Eilandsche Visschen zich voornamentlyk in Groenlandt/ omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Visschen om dat ze op iets anders aazen/ niet zoo zeer aan deeze plaatsen verbonden zyn/ maar elders hun voedzel vinden/ zelfs de Noord-Zee tot in de Spaansche Zee doorkruissende.

Onderscheiden soorten aangemerkt. en werwaarts zy zich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van onderzocht.

De reden hier van is tweederlei: eerstelyk/ heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet/ aldaar veel meerder aas dan op andere plaatsen bereidt; ten tweeden/ laat de gesteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe/ vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn/ zulks dat ze in warmer Gewesten/ alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden/ door hun mals en overbloedig vet/ van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig/ byna van binnen souden versmelten/ want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette streek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren/ wanneer de Spaansche Zon eens op hun breeden rug scheen?

Natuurlyke gesteltheit der Walvisschen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan/ dat de gesteltheit der Eilandsche Walvisschen geen warm Gewest verdraagen kan/ maar wel deeze die men voor Walvisschen neemt/ en zich niet alleen omtrent Yslandt/ Hitlandt/ Schotlandt/ de Noordkaap en elders laaten zien/ maar ook somtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warme Gewesten oneigen zyn.

De Eilandsche Walvisschen/ en die deezen naam alleen voeren mogen/ werden in den aanvang en de opkomst der Visschery/ zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatste Eilandt/ naar des Ontdekkers naam genoemt/ alhoewel klein van omtrek/ werd in den Jaare 1611. 't allereerst bevaaren; het strekt zich van 't Zuid-Westen naar 't Noord-Oosten in lengte uit/ is van weinig breette/ zulks 'er in 't midden maar een kleine afstand van de eene ter andere kust gevonden word/ en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breette/ omtrent de Kust van Groenlandt gelegen. Eertyds/ van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visschery geweest/ vermits 'er in den eersten aanvang de Walvischvangst wel slaagde; want Thunis Baltisz., 1693 Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest/ heeft hem verhaalt/ namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappy/ in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt/ en in twee togten gelaaden/ omtrent 2000 Quardeelen traan; maar sedert de Walvisschen deeze Kust verlieten/ en meer ten Noorden weeken/ is men genoodzaakt geworden/ dit Eilandt weder te verlaaten/ om de Visschery/ die hier te niet liep/ tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden/ dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden/ als ze door

Onthouden zich meest omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Visschery aan dit Eiland geweest.

door

men den Reiger op Aal aazende/ aan de Oevers der Rivieren/ Meeren en elders daar zich de Aal onthoud moet naspeuren; zoo zyn de Eilandsche Visschen van de anderen te onderscheiden. Om dit onderscheid van nas te 't/ dat de Eilandsche Visschen zich voornamentlyk in Groenlandt/ omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt onthouden; en de andere Visschen om dat ze op iets anders aazen/ niet zoo zeer aan deeze plaatsen verbonden zyn/ maar elders hun voedzel vinden/ zelfs de Noord-Zee tot in de Spaansche Zee doorkruissende.

Onderscheiden soorten aangemerkt. en werwaarts zy sich voornamentlyk onthouden.

De reden hier van is tweederlei: eerstelyk/ heeft den Schepper door middel van zyne natuurlyke Wet/ aldaar veel meerder aas dan op andere plaatsen bereidt; ten tweeden/ laat de gesteltheit hunner zwaare en vette lichaamen geen warmer Gewest toe/ vermits ze zeer heet van natuur en hitzig van bloedt zyn/ zulks dat ze in warmer Gewesten/ alwaar zy niet genoegzaam uitwendig verkoelt werden/ door hun mals en overbloedig vet/ van wegens de groote hitte zoo in als uitwendig/ byna van binnen souden versmelten/ want in Groenlandt laatenze in 't zwemmen een geheele vette streek na in Zee; wat zou 'er niet gebeuren/ wanneer de Spaansche Zon eens op hun breeden rug scheen?

De reden hier van onderzocht.

Natuurlyke gesteltheit der Walvisschen aangemerkt;

In zeker opzicht is 't dan/ dat de gesteltheit der Eilandsche Walvisschen geen warm Gewest verdraagen kan/ maar wel deeze die men voor Walvisschen neemt/ en zich niet alleen omtrent Yslandt/ Hitlandt/ Schotlandt/ de Noordkaap en elders laaten zien/ maar ook somtyds naby Spanje en Portugaal onthouden.

Die de warme Gewesten oneigen zyn.

De Eilandsche Walvisschen/ en die deezen naam alleen voeren mogen/ werden in den aanvang en de opkomst der Visschery/ zeer veel omtrent Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt gevangen. Dit laatste Eilandt/ naar des Ontdekkers naam genoemt/ alhoewel klein van omtrek/ werd in den Jaare 1611. 't allereerst bevaaren; het strekt zich van 't Zuid-Westen naar 't Noord-Oosten in lengte uit/ is van weinig breette/ zulks 'er in 't midden maar een kleine afstand van de eene ter andere kust gevonden word/ en 't is ten Noorden van Noorwegen op 71 graden breette/ omtrent de Kust van Groenlandt gelegen. Eertyds/ van den Jaare 1611. tot 1633. is 'er een zeer voordeelige Visschery geweest/ vermits 'er in den eersten aanvang de Walvischvangst wel slaagde; want Thunis Baltisz., 1693 Commandeur Zorgdragers Stuurman geweest/ heeft hem verhaalt/ namentlyk: dat zyn Schoon-Vader Willem Ys, Commandeur in dienst van de toenmaals Groenlandsche Maatschappy/ in een Jaar van Jan Mayen Eilandt heeft gehaalt/ en in twee togten gelaaden/ omtrent 2000 Quardeelen traan; maar sedert de Walvisschen deeze Kust verlieten/ en meer ten Noorden weeken/ is men genoodzaakt geworden/ dit Eilandt weder te verlaaten/ om de Visschery/ die hier te niet liep/ tot in Groenlandt te achtervolgen. By ervaarenheit heeft men ondervonden/ dat de Walvisschen het gevaar allenks gewaar wierden/ als ze

Onthouden zich meest omtrent Spitsbergen en 't Jan Mayen Eilandt.

Eertyds een groote Visschery aan dit Eiland geweest.

door

door hunne Vervolgers Jaarlyks uitstonden / zulks ze dan telkens verwisseling van andere Havens en Baayen zochten / en eindelyk van daar naar andere Gewesten in Zee en in 't ys zyn geweeken.

De Kusten van Jan Maijen Eiland beschreeven.

De Westkust van dit Eilandt is in 't voorjaar zoo zeer niet met Ys bezet / dan de Noordkust, die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitstrekt. Zeeker is 't dat deeze Kust in 't Voorjaar nooit zonder Ys is / 't welk zich meer dan 10 Mylen in Zee uitstrekt; Dus is het'er in 't voorjaar wegens deeze bezetting van 't Ys / onmooglyk te passeeren. Dit is de reden / waarom men zich wachten moet / dit Eilandt aan de Oostkust aan te doen / en niet dan aan de Westkust aanloopen / om'er zyn verblyf geduurende de Visschery te neemen. Want in den zomer legt het ys veeltyds zeer verre van de Kust; Zorgdrager zegt / dat hy 'er zelf met zyn Schip gelegen heeft / dat'er het ys zoo verre van den wal lag / dat men rondom het gantsche Landt geen ys bekenne / noch beoogen kon.

Indien men by geval aan de Oostkust aanquam / was men genoodzaakt weder ten Noorden van 't Eilandt te keeren / dat hen niet alleen voor geweldige Winden bloot stellen zou / die over den Beerenberg vallen / maar ook in gevaar van 't dryvende ys brengen; vermits 'er de Vloed van 't Zuiden naar 't Noorden stroomt / en de Eb van 't Noorden naar 't Zuiden.

Als mede de Beerenberg.

Aan 't Noordeindt van 't Eilandt vertoont zich den Beerenberg van een geweldige hoogte / en die is zoo styl / dat onmogelyk des zelfs top te beklimmen is. Deeze Berg word Beerenberg genoemt / wegens het groot getal Beeren dat 'er zich somtyds onthouden / en beslaat dien Berg eene Landstreek tusschen de gantsche Oost- en West-Kust gelegen; maar de Noordkust heeft een kleine en vlakker ruimte / tot aan de Zee. Deeze Berg is zoo hoog / dat men die 30 Mylen in Zee ontdekt.

Wat de strekking der Kust aangaat: de Noordhoek is den Noordelyksten uithoek / en de Oosthoek den Oostelyksten. De Ysberg bestaat uit drie Bergen / of liever groote Sneeuwhoopen die bevrooren zyn / en door de Zon ontdooit / van den Beerenberg afrollen / maar wanneer de Zon vertrekt / weder tot zodanige hoopen vriezen. Vervolgens is 'er de Zuid-Oosthoek. Van deezen Hoek strekt de Kust van 't Oosten naar 't Westen / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Westen naar 't Zuiden. Alhier is de Kust zoo styl / dat ze onmooglyk is aan te doen / maar op een andere plaats is ze vlak / en gemakkelyk om 'er aan te landen.

Insgelyks de Bayen beschreeven

Voor de kleine Zand-Bay en Eyerlandt, alwaar zich veele Vogels op en in de Rotsen onthouden / is omtrent een musketschoot van den wal / in Zee een diepte van 60 Vademen / en een weinig verder vindmen geen grondt. By de groote Hout-Bay, dus genoemt / wegens de verrotte Houtstapels daar gevonden / is het Eilandt op 't allersmalste; daar zyn Bergen / doch niet zeer styl / die men van de

eene

eene ter andere kust beklimmen kan. Voorts komt men aan de kleine Hout Bay, Engelsche Bay en verscheiden anderen, waar aan de Hollanders verbolgens namen gaven; en in 't derde Deel zal getoont worden, hoedanig de Visschery hier en te Spitsbergen eertyds in zwang ging.

Wat voordeel nu deeze reeds beschreeven ontdekkingen hebben toegebragt, alhoewel die, gelyk getoont is, tot een ander oogmerk waren ondernomen, waaruit toen verbolgens zodanig een handel is ontsproten, dat 'er jaarlyks gantsche Vloten wierden uitgerust, en een zeer voordeelige Visschery is uit ontstaan. Eer we dan tot de Beschryving van den opkomst deezer Visschery overgaan, zullen we vooraf eens beschouwen, welk een soort van Visschen deeze Visschery het voordeeligste zyn geweest, en waar op noch heden de Groenlandsvaarders werden uitgerust.

TIENDE HOOFDSTUK.

Veelderlei soorten van Walvisschen, volgens de gedachten van verscheiden Schryveren. De Eilandsche Walvisschen worden in de Visschery voornamentlyk gezocht; hunne gestalte beschreeven. A. van Leeuwenhoeks aanmerking, over 't Oog van den Walvisch en 't geen hy verder daar by waargenomen heeft. Voortteeling der Walvisschen, en hoe; de *Sperma Ceti*, waarvan die voortkomt, beschreven, en haare bereiding aangeweezen. Verder de aart, krachten en 't lang leeven der Walvisschen aangemerkt.

DE Schryvers die aangaande de Walvisschen geschreeven hebben, zyn niet van eenerlei meening. Eenigen stellen tienderlei soorten; Bartholini en Wormius begrooten ze op twee en twintig, geevende die alle byzondere naamen, en zulks wegens hunne kleuren, Vinnen, Tanden, Baarden, enz. Rondelet, Bellon, Schooneveld, Faber, Clusius en Tulpius, noemen 'er gezaamentlyk zes of zeven soorten op, te weeten:

Verschil onder de Schryvers, aangaande de Walvisschen aangemerkt.

Balena Vulgaris, - - -	Vinvisch.
Balena Vera, - - -	Walvisch.
Balena Orca vel Dantata, -	Zwaard-Zwaag of Tand Visch.
Physter, - - - - -	Noordkaper.
Cete, - - - - -	Potvisch.
Narwal, - - -	Eenhoorn of Hoornvisch.

Hoe

door hunne Vervolgers Jaarlyks uitstonden / zulks ze dan telkens verwisseling van andere Havens en Bayen zochten / en eindelyk van daar naar andere Gewesten in Zee en in 't ys zyn geweeken.

De Kusten van Jan Maijen Eiland beschreeven.

De Westkust van dit Eilandt is in 't voorjaar zoo zeer niet met Ys bezet / dan de Noordkust, die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitstrekt. Zeeker is 't dat deeze Kust in 't Voor jaar nooit zonder Ys is / 't welk zich meer dan 10 Mylen in Zee uitstrekt; Dus is het 'er in 't voorjaar wegens deeze bezetting van 't Ys / onmooglyk te passeeren. Dit is de reden / waarom men zich wachten moet / dit Eilandt aan de Oostkust aan te doen / en niet dan aan de Westkust aanloopen / om 'er zyn verblyf geduurende de Visschery te neemen. Want in den zomer legt het ys veeltyds zeer verre van de Kust; Zorgdrager zegt / dat hy 'er zelf met zyn Schip gelegen heeft / dat 'er het ys zoo verre van den wal lag / dat men rondom het gantsche Landt geen ys bekennen / noch beoogen kon.

Indien men by geval aan de Oostkust aanquam / was men genoodzaakt weder ten Noorden van 't Eilandt te keeren / dat hen niet alleen voor geweldige Winden bloot stellen zou / die over den Beerenberg vallen / maar ook in gevaar van 't dryvende ys brengen ; vermits 'er de Vloed van 't Zuiden naar 't Noorden stroomt / en de Eb van 't Noorden naar 't Zuiden.

Als mede de Beerenberg.

Aan 't Noordeindt van 't Eilandt vertoont zich den Beerenberg van een geweldige hoogte / en die is zoo styl / dat onmogelyk des zelfs top te beklimmen is. Deeze Berg word Beerenberg genoemt / wegens het groot getal Beeren dat 'er zich somtyds onthouden / en beslaat deen Berg eene Landstreek tusschen de gantsche Oost- en West-Kust gelegen; maar de Noordkust heeft een kleine en vlakker ruimte / tot aan de Zee. Deeze Berg is zoo hoog / dat men die 30 Mylen in Zee ontdekt.

Wat de strekking der Kust aangaat : de Noordhoek is den Noordelykste uithoek / en de Oosthoek den Oostelykste. De Ysberg bestaat uit drie Bergen / of liever groote Sneeuwhoopen die bevrooren zyn / en door de Zon ontdooit / van den Beerenberg afrollen / maar wanneer de Zon vertrekt / weder tot zodanige hoopen vriezen. Vervolgens is 'er de Zuid-Oosthoek. Van deezen Hoek strekt de Kust van 't Oosten naar 't Westen / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Westen naar 't Zuiden. Alhier is de Kust zoo styl / dat ze onmooglyk is aan te doen / maar op een andere plaats is ze vlak / en gemakkelyk om 'er aan te landen.

Insgelyks de Bayen beschreeven

Voor de kleine Zand-Bay en Eyerlandt, alwaar zich veele Vogels op en in de Rotsen onthouden / is omtrent een musketschoot van den wal / in Zee een diepte van 60 Vademen / en een weinig verder vindmen geen grondt. By de groote Hout-Bay, dus genoemt / wegens de verrotte Houtstapels daar gevonden / is het Eilandt op 't allersmalste; daar zyn Bergen / doch niet zeer styl / die men van de

eene

eene ter andere kuſt beklimmen kan. Voorts komt men aan de kleine Hout Bay, Engelſche Bay en verſcheiden anderen, waar aan de Hollanders verbolgens namen gaben; en in 't derde Deel zal getoont worden, hoedanig de Viſſchery hier en te Spitsbergen eertyds in zwang ging.

Wat voordeel nu deeze reeds beſchreeven ontdekkingen hebben toegebragt, alhoewel die, gelyk getoont is, tot een ander oogmerk waren ondernomen, waaruit toen vervolgens zodanig een handel is ontſproten, dat 'er jaarlyks gantſche Vloten wierden uitgeruſt, en een zeer voordeelige Viſſchery is uit ontſtaan. Eer we dan tot de Beſchryving van den opkomſt deezer Viſſchery overgaan, zullen we vooraf eens beſchouwen, welk een ſoort van Viſſchen deeze Viſſchery het voordeeligſte zyn geweeſt, en waar op noch heden de Groenlandsvaarders werden uitgeruſt.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Veelderlei ſoorten van Walviſſchen, volgens de gedachten van verſcheiden Schryveren. De Eilandſche Walviſſchen worden in de Viſſchery voornamentlyk gezocht; hunne geſtalte beſchreeven. A. van Leeuwenhoeks aanmerking, over 't Oog van den Walviſch en 't geen hy verder daar by waargenomen heeft. Voortteeling der Walviſſchen, en hoe; de *Sperma Ceti*, waarvan die voortkomt, beſchreven, en haare bereiding aangeweezen. Verder de aart, krachten en 't lang leeven der Walviſſchen aangemerkt.

De Schryvers die aangaande de Walviſſchen geſchreeven hebben, zyn niet van eenerlei meening. Eenigen ſtellen tienderlei ſoorten; Bartholini en Wormius begrooten ze op twee en twintig, geevende die alle byzondere naamen, en zulks wegens hunne kleuren, Vinnen, Tanden, Baarden, enz. Rondelet, Bellon, Schooneveld, Faber, Cluſius en Tulpius, noemen 'er gezaamentlyk zes of zeven ſoorten op, te weeten:

Verſchil onder de Schryvers, aangaande de Walviſſchen aangemerkt.

Balena Vulgaris, - - -	Vinviſch.
Balena Vera, - - -	Walviſch.
Balena Orca vel Dantata, -	Zwaard-Zwaag of Tand Viſch.
Phyſter, - - - - -	Noordkaper.
Cete, - - - - -	Potviſch.
Narwal, - - -	Eenhoorn of Hoornviſch.

door hunne Vervolgers Jaarlyks uitstonden / zulks ze dan telkens verwisseling van andere Havens en Bayen zochten / en eindelyk van daar naar andere Gewesten in Zee en in 't ys zyn geweeken.

De Kusten van Jan Maijen Eiland beschreeven.

De Westkust van dit Eilandt is in 't voorjaar zoo zeer niet met Ys bezet / dan de Noordkust, die zich met een Kaap achter den Beerenberg verder in zee uitstrekt. Zeeker is 't dat deeze Kust in 't Voor jaar nooit zonder Ys is / 't welk zich meer dan 10 Mylen in Zee uitstrekt; Dus is het 'er in 't voorjaar wegens deeze bezetting van 't Ys / onmooglyk te passeeren. Dit is de reden / waarom men zich wachten moet / dit Eilandt aan de Oostkust aan te doen / en niet dan aan de Westkust aanloopen / om 'er zyn verblyf geduurende de Visschery te neemen. Want in den zomer legt het ys veeltyds zeer verre van de Kust; Zorgdrager zegt / dat hy 'er zelf met zyn Schip gelegen heeft / dat 'er het ys zoo verre van den wal lag / dat men rondom het gantsche Landt geen ys bekennen / noch beoogen kon.

Indien men by geval aan de Oostkust aanquam / was men genoodzaakt weder ten Noorden van 't Eilandt te keeren / dat hen niet alleen voor geweldige Winden bloot stellen zou / die over den Beerenberg vallen / maar ook in gevaar van 't dryvende ys brengen ; vermits 'er de Vloed van 't Zuiden naar 't Noorden stroomt / en de Eb van 't Noorden naar 't Zuiden.

Als mede de Beerenberg.

Aan 't Noordeindt van 't Eilandt vertoont zich den Beerenberg van een geweldige hoogte / en die is zoo styl / dat onmogelyk des zelfs top te beklimmen is. Deeze Berg wordt Beerenberg genoemt / wegens het groot getal Beeren dat 'er zich somtyds onthouden / en beslaat deeze Berg eene Landstreek tusschen de gantsche Oost- en West-Kust gelegen; maar de Noordkust heeft een kleine en vlakker ruimte / tot aan de Zee. Deeze Berg is zoo hoog / dat men die 30 Mylen in Zee ontdekt.

Wat de strekking der Kust aangaat : de Noordhoek is den Noordelykste uithoek / en de Oosthoek den Oostelykste. De Ysberg bestaat uit drie Bergen / of liever groote Sneeuwhoopen die bevrooren zyn / en door de Zon ontdooit / van den Beerenberg afrollen / maar wanneer de Zon vertrekt / weder tot zodanige hoopen vriezen. Vervolgens is 'er de Zuid-Oosthoek. Van deezen Hoek strekt de Kust van 't Oosten naar 't Westen / tot aan een klein Eilandje / en wend zich vervolgens van 't Westen naar 't Zuiden. Alhier is de Kust zoo styl / dat ze onmooglyk is aan te doen / maar op een andere plaats is ze vlak / en gemaklyk om 'er aan te landen. Voor de kleine Zand-Bay en Eyerlandt, alwaar zich veele Vogels op en in de Rotsen onthouden / is omtrent een musketschoot van den wal / in Zee een diepte van 60 Vademen / en een weinig verder vindmen geen grondt. By de groote Hout-Bay, dus genoemt / wegens de verrotte Houtstapels daar gevonden / is het Eilandt op 't allersmalste ; daar zyn Bergen / doch niet zeer styl / die men van de

Insgelyks de Bayen beschreeven

eene

eene ter andere kust beklimmen kan. Voorts komt men aan de kleine Hout Bay, Engelsche Bay en verscheiden anderen / waar aan de Hollanders verbolgens namen gaben; en in 't derde Deel zal getoont worden / hoedanig de Visschery hier en te Spitsbergen eertyds in zwang ging.

Wat voordeel nu deeze reeds beschreeven ontdekkingen hebben toegebragt / alhoewel die / gelyk getoont is / tot een ander oogmerk waren ondernomen / waaruit toen verbolgens zodanig een handel is ontsproten / dat 'er jaarlyks gantsche Vloten wierden uitgerust / en een zeer voordeelige Visschery is uit ontstaan. Eer we dan tot de Beschryving van den opkomst deezer Visschery overgaan / zullenwe vooraf eens beschouwen / welk een soort van Visschen deeze Visschery het voordeeligste zyn geweest / en waar op noch heden de Groenlandsvaarders werden uitgerust.

TIENDE HOOFDTSTUK.

Veelderlei soorten van Walvisschen, volgens de gedachten van verscheiden Schryveren. De Eilandsche Walvisschen worden in de Visschery voornamentlyk gezocht; hunne gestalte beschreeven. A. van Leeuwenhoeks aanmerking, over 't Oog van den Walvisch en 't geen hy verder daar by waargenomen heeft. Voortteeling der Walvisschen, en hoe; de *Sperma Ceti*, waarvan die voortkomt, beschreven, en haare bereiding aangeweezen. Verder de aart, krachten en 't lang leeven der Walvisschen aangemerkt.

De Schryvers die aangaande de Walvisschen geschreeven hebben / zyn niet van eenerlei meening. Eenigen stellen tienderlei soorten; Bartholini en Worinius begrooten ze op twee en twintig / geevende die alle byzondere naamen / en zulks wegens hunne kleuren / Vinnen / Tanden / Baarden / enz. Rondelet, Bellon, Schooneveld, Faber, Clusius en Tulpius, noemen 'er gezaamentlyk zes of zeven soorten op / te weeten:

Verschil onder de Schryvers, aangaande de Walvisschen aangemerkt.

Balena Vulgaris, - - - Vinvisch.
Balena Vera, - - - Walvisch.
Balena Orca vel Dantata, - Zwaard-Zwaag of Tand Visch.
Physter, - - - - Noortkaper.
Cete, - - - - Potvisch.
Narwal, - - - Eenhoorn of Hoornvisch.

Hoe 't hier mede zy, men vind in de Transactions Philosophique, een redeneering over de Walvisschen, door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten, dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweest, nademaal hy de geleegenheit had, de gesteltheit deezer Zeedieren, op de Schotsche Kusten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

Naamsoorsprong der Walvisschen onderzocht

Het laate den Lezer niet verdrieten dat we alhier de naamsoorsprong van 't woordt Walvisch volgens het geen 'er de Heer L. ten Kate Hermensz. in zyne Aanleiding tot de kennisse van 't verhevene deel der Nederduitsche Sprake II. Deel, Pag. 728 en 729. van zegt. Van het woordt Wellen, Wal, of Walle in den zin van oprieden en koken genomen, komt af het vlaamsch en geldersch woordt Welling en word uit dit wortel-deel Wil of Wel afgeleid; verder ons Welle en Walle in den zin van opborrelen, als by de bron-aderen, by ons Welle, Wel en Welle genoemt, en om de draaypingen by ons Welle, Walle en Water-Walle, beneffens ons Wel en Wel-zand waar op men, te weeten, het vaste Wel zand, hier te lande de heimasten inslaat. Dit woordt Wal in den zin van 't opwellen en spuiten als een fontein is dan toeëigentlyk aan den Wal-visch om het opspuiten der waterstraalen die door zyne twee neusgaten zoo geweldig als een zwaare fonteinsprong geschied; ja te mets zoo sterk, dat men 't zeer verre hooren kan; of indien hy aan zyne levensaderen gequetst is, blaast hy 't bloedt even zoo rykelyk en krachtig uit: waarom hy dan ook met recht weleer den naam Cetus of Spuitwal voerde.

De gemeenste soorten van Walvisschen, die men by de Groenlandsche Visschery vangt, zoo wel die van 't West- en Zuid-ys, als de Noordkaper, beneffens de Vinvisch, zyn tandeloos, en zodanigen waarvan de baleinbaarden uit den mondt vergadert worden. De Vinvisch is mede een soort van Walvisschen, spuitende wel het allerhoogst, doch is merkelyk dunder dan de anderen, hebbende een groote vin op den rug, waarvan hy dien naam voert, en word mede, vermits hy koelder van bloedt is, dikwyls verder op naar de warme luchtstreeken gevonden. Maar noch een ander soort van Walvisschen is 'er, die in de plaats van baleinen tanden in de onderste kaak hebben: waarvan vervolgens mede zal gesproken worden.

Eilandsche Walvisschen de voornaamste, waar op de Groenlandsche Visschery toelegt, die beschreeven worden.

De voornaamste Walvisschen waar op de Groenlandsvaarders worden uitgerust, zyn dan de Eilandsche Visschen, die eertyds in en omtrent de Baayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eilandt veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandsche Visschen noemt. Men onderscheidze voornamentlyk van andere Visschen, 't zy door hunne Vinnen, of kaaken die tandeloos zyn, in welker plaats zy lange, zwarte en breede, doch allenks smal toeloopende hoornachtige roeden hebben, wiens dunste eindens en binnenkant met een hairachtige stoffe bewossen, den gantschen muil tot in de keel beslaan, en gemeenlyk Baarden genoemt

noemt

Hoe 't hier mede zy / men vind in de Transactions Philosophique, een redeneering over de Walvisschen / door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schryver naaukeuriger van anderen over dit onderwerp is geweest / nademaal hy de geleegenheit had / de gesteltheit deezer Zeedieren / op de Schotsche Kusten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

Naamsoorsprong der Walvisschen onderzocht

Het laate den Lezer niet verdrieten dat we alhier de naamsoorsprong van 't woordt Walvisch volgens het geen 'er de Heer L. ten Kate Hermensz. in zyne Aanleiding tot de kennisse van 't verhevene deel der Nederduitsche Sprake II. Deel, Pag. 728 en 729. van zegt. Van het woordt Wellen, Wal, of Walle in den zin van opzieden en koken genomen / komt af het vlaamsch en geldersch woordt Welling en word uit dit wortel-deel Wil of Wel afgeleid; verder ons Welle en Walle in den zin van opborrelen, als by de bron-aderen / by ons Welle, Wel en Walle genoemt / en om de draapingen by ons Welle, Walle en Water-Walle, beneffens ons Wel en Wel-zand waar op men / te weeten / het vaste Wel zand, hier te lande de heimasten inslaat. Dit woordt Wal in den zin van 't opwellen en spuiten als een fontein is dan toeëigentlyk aan den Wal-visch om het opspuiten der waterstraalen die door zyne twee neusgaten zoo geweldig als een zwaare fonteinsprong geschied; ja te mets zoo sterk / dat men 't zeer verre hooren kan; of indien hy aan zyne levensaderen gequetst is / blaast hy 't bloedt even zoo ryklyk en krachtig uit: waarom hy dan ook met recht weleer den naam Cetus of Spuitwal voerde.

De gemeenste soorten van Walvisschen / die men by de Groenlandsche Visschery vangt / zoo wel die van 't West- en Zuid-ys / als de Noordkaper / beneffens de Vinvisch / zyn tandeloos / en zodanigen waarvan de baleinbaarden uit den mondt vergadert worden. De Vinvisch is mede een soort van Walvisschen / spuitende wel het allerhoogst / doch is merkelyk dunder dan de anderen / hebbende een groote vin op den rug / waarvan hy dien naam voert / en word mede / vermits hy koelder van bloedt is / dikwyls verder op naar de warme luchtstreeken gevonden. Maar noch een ander soort van Walvisschen is 'er / die in de plaats van baleinen tanden in de onderste kaak hebben: waarvan verbolgens mede zal gesproken worden.

Eilandsche Walvisschen de voornaamste, waar op de Groenlandsche Visschery toelegt, die beschreeven worden.

De voornaamste Walvisschen waar op de Groenlandsvaarders worden uitgerust / zyn dan de Eilandsche Visschen / die eertyds in en omtrent de Bayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eilandt veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandsche Visschen noemt. Men onderscheidze voornamentlyk van andere Visschen / 't zy door hunne Vinnen / of kaaken die tandeloos zyn / in welker plaats zy lange / zwarte en breede / doch allenks smal toeloopende hoornachtige roeden hebben / wiens dunste eindens en binnenkant met een hairachtige stoffe bewossen / den gantschen muil tot in de keel beslaan / en gemeenlyk Baarden genoemt

Hoe 't hier mede zy, men vind in de Transactions Philosophique, een redeneering over de Walvisschen, door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten, dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweest, nademaal hy de geleegenheit had, de gesteltheit deezer Zeedieren, op de Schotsche Kusten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

Naamsoorsprong der Walvisschen onderzocht

Het laate den Lezer niet verdrieten dat we alhier de naamsoorsprong van 't woordt Walvisch volgens het geen 'er de Heer L. ten Kate Harmensz. in zyne Aanleiding tot de kennisse van 't verhevene deel der Nederduitsche Sprake II. Deel, Pag. 728 en 729. van zegt. Van het woordt Wellen, Wal, of Walle in den zin van opzieden en koken genomen, komt af het vlaamsch en geldersch woordt Welling en word uit dit wortel-deel Wil of Wel afgeleid; verder ons Welle en Walle in den zin van opborrelen, als by de bron-aderen, by ons Welle, Wel en Walle genoemt, en om de draayingen by ons Welle, Walle en Water-Walle, beneffens ons Wel en Wel-zand waar op men, te weeten, het vaste Wel zand, hier te lande de heimasten inslaat. Dit woordt Wal in den zin van 't opwellen en spuiten als een fontein is dan toeëigentlyk aan den Wal-visch om het opspuiten der waterstraalen die door zyne twee neusgaten zoo geweldig als een zwaare fonteinsprong geschied; ja temets zoo sterk, dat men 't zeer verre hooren kan; of indien hy aan zyne levensaderen gequetst is, blaast hy 't bloedt even zoo rykelyk en krachtig uit: waarom hy dan ook met recht weleer den naam Cetus of Spuitwal voerde.

De gemeenste soorten van Walvisschen, die men by de Groenlandsche Visschery vangt, zoo wel die van 't West- en Zuid-ys, als de Noordkaper, beneffens de Vinvisch, zyn tandeloos, en zodanigen waarvan de baleinbaarden uit den mondt vergadert worden. De Vinvisch is mede een soort van Walvisschen, spuitende wel het allerhoogst, doch is merkelyk dunder dan de anderen, hebbende een groote vin op den rug, waarvan hy dien naam voert, en word mede, vermits hy koelder van bloedt is, dikwyls verder op naar de warme luchtstreeken gevonden. Maar noch een ander soort van Walvisschen is 'er, die in de plaats van baleinen tanden in de onderste kaak hebben: waarvan vervolgens mede zal gesproken worden.

Eilandsche Walvisschen de voornaamste, waar op de Groenlandsche Visschery toelegt, die beschreeven worden.

De voornaamste Walvisschen waar op de Groenlandsvaarders worden uitgerust, zyn dan de Eilandsche Visschen, die eertyds in en omtrent de Baaien van Spitsbergen, en Jan Mayen Eilandr veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandsche Visschen noemt. Men onderscheidze voornamentlyk van andere Visschen, 't zy door hunne Vinnen, of kaaken die tandeloos zyn, in welker plaats zy lange, zwarte en breede, doch allenks smal toeloopende hoornachtige roeden hebben, wiens dunste eindens en binnenkant met een hairachtige stoffe bewossen, den gantschen muil tot in de keel beslaan, en gemeenlyk Baarden genoemt

Hoe 't hier mede zy / men vind in de Transactions Philosophique, een redeneering over de Walvisschen / door Thomas Sibald gedaan; en men is van gedachten / dat deeze Schryver naaukeuriger dan anderen over dit onderwerp is geweest / nademaal hy de geleegenheit had / de gesteltheit deezer Zeedieren / op de Schotsche Kusten met alle oplettenheit t'onderzoeken.

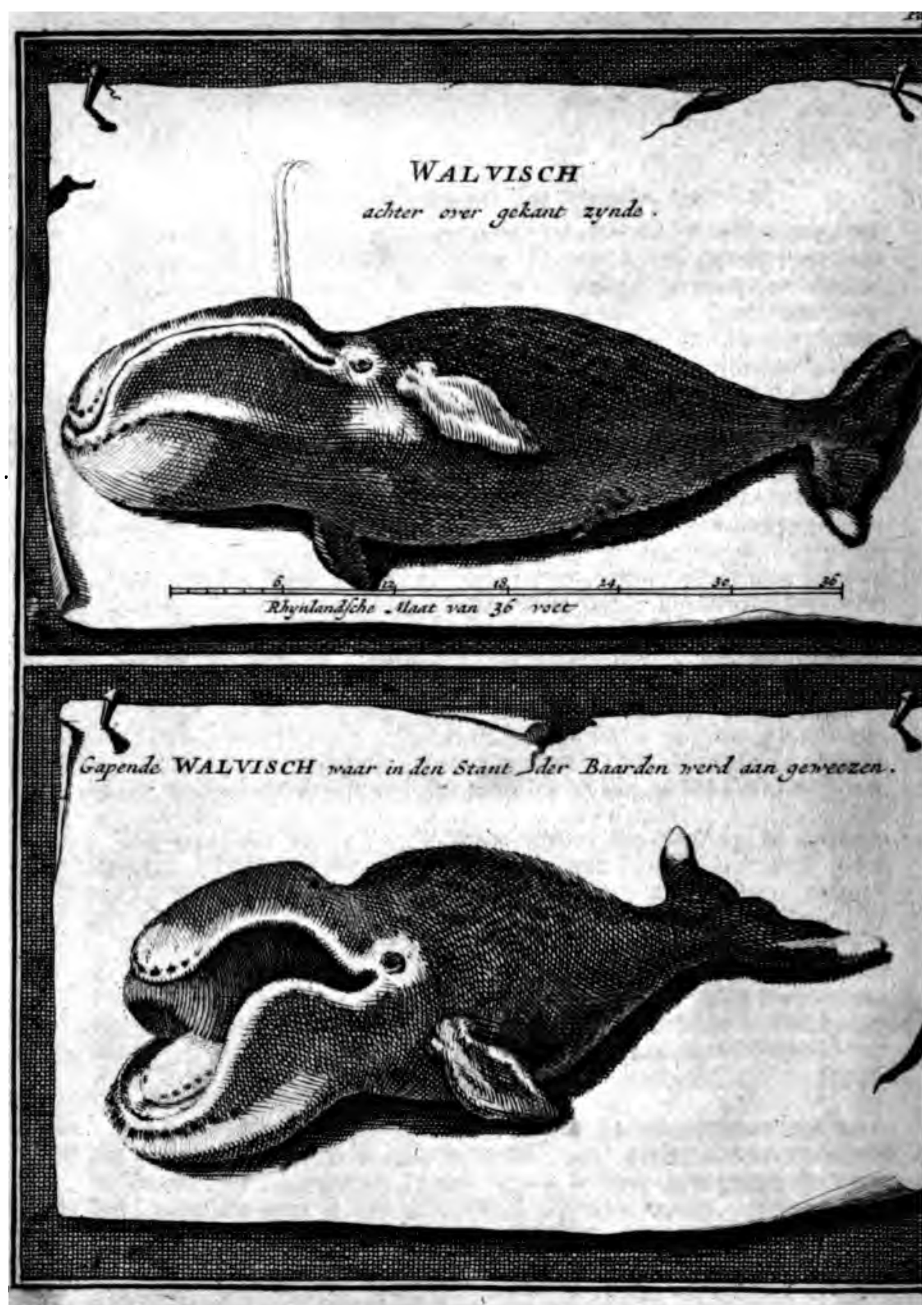
Naamsoorsprong der Walvisschen onderzocht

Het laate den Lezer niet verdrieten dat we alhier de naamsoorsprong van 't woordt Walvisch volgens het geen 'er de Heer L. ten Kate Hermensz. in zyne Aanleiding tot de kennisse van 't verhevene deel der Nederduitsche Sprake II. Deel, Pag. 728 en 729. van zegt. Van het woordt Wellen, Wal, of Walle in den zin van oprieden en koken genomen / komt af het vlaamsch en geldersch woordt Welling en word uit dit wortel-deel Wil of Wel afgeleid; verder ons Welle en Walle in den zin van opborrelen, als by de bron-aderen / by ons Welle, Wel en Walle genoemt / en om de draayingen by ons Welle, Walle en Water-Walle, beneffens ons Wel en Wel-zand waar op men / te weeten / het vaste Wel zand, hier te lande de heimasten inslaat. Dit woordt Wal in den zin van 't opwellen en spuiten als een fontein is dan toeëigentlyk aan den Wal-visch om het opspuiten der waterstraalen die door zyne twee neusgaten zoo geweldig als een zwaare fonteinsprong geschied; ja te niets zoo sterk / dat men 't zeer verre hooren kan; of indien hy aan zyne levensaderen gequetst is / blaast hy 't bloedt even zoo ryklyk en krachtig uit: waarom hy dan ook met recht weleer den naam Cetus of Spuitwal voerde.

De gemeenste soorten van Walvisschen / die men by de Groenlandsche Visschery vangt / zoo wel die van 't West- en Zuid-ys / als de Noordkaper / beneffens de Vinvisch / zyn tandeloos / en zodanigen waarvan de baleinbaarden uit den mondt vergadert worden. De Vinvisch is mede een soort van Walvisschen / spuitende wel het allerhoogst / doch is merkelyk dunder dan de anderen / hebbende een groote vin op den rug / waarvan hy dien naam voert / en word mede / vermits hy koelder van bloedt is / dikwyls verder op naar de warme luchtstreeken gevonden. Maar noch een ander soort van Walvisschen is 'er / die in de plaats van baleinen tanden in de onderste kaak hebben: waarvan vervolgens mede zal gesproken worden.

Eilandsche Walvisschen de voornaamste, waar op de Groenlandsche Visschery toelegt, die beschreeven worden.

De voornaamste Walvisschen waar op de Groenlandsvaarders worden uitgerust / zyn dan de Eilandsche Visschen / die eertyds in en omtrent de Bayen van Spitsbergen, en Jan Mayen Eilandt veel gevangen wierden; waarom men ze ook Eilandsche Visschen noemt. Men onderscheidze voornamentlyk van andere Visschen / 't zy door hunne Vinnen / of kaaken die tandeloos zyn / in welker plaats zy lange / zwarte en breede / doch allenks smal toeloopende hoornachtige roeden hebben / wiens dunste eindens en binnenkant met een hairachtige stoffe bewossen / den gantschen muil tot in de keel beslaan / en gemeenlyk Baarden genoemt

WALVISCH
achter over gekant zynde.
6 12 18 24 30 36
Rhynlandsche Maat van 36 voet
Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

noemt worden. Door de Vinvisschen wordenze onderscheiden/ dewyl die/ als gezegt is/ een groote Vin op den rug hebben/ en de Walvisschen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee/ geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam/ en overtrokken van een dikke/ zwarte huidt/ zeer fraay gemarmert met witte streepen/ als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt/ eenige wit/ andere geel/ 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnydt/ vindmen onder den dikken huidt/ beenderen naar een handt met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien/ die hem voor riemen dienen/ gelykerwys men een Sloep voortroept. De staart van deezen Visch staat niet als van andere Visschen overend/ maar legt breet uitgestrekt/ gelyk die der Vinvisschen/ Putskoppen of Potvisschen/ Touynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet/ en dient hem gelyk een Sloep den wrikriem/ waarmede hy immer zoo veel kracht tot bestiering en voortzetting doet/ als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwentelen.

Het Hoofdt van deezen Visch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil/ zoo wel beneden als boven/ zitte korte hairen. Deze lippen zyn glad/ wat rond geboogen/ en eindigen achter de oogen/ even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte streepen/ sommige donker bruin/ insgelyks als de lippen geboogen/ maakende een vierde van een kring/ die in elkander sluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden/ die bruin/ zwart en ook wel geelachtig zyn/ met bonte streepen verzelt/ gelyk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe/ ook wel licht blaauwe Baarden/ die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte/ daar de bovenlip insluit; men acht dat de Visch door deeze holligheit/ het water/ dat ze gewoon is uit te werpen/ in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig/ en gelykzaam met paerdehair bewassen/ en zulks aan weerzyde van de tong/ als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zyn geboogen/ gelyk een sabel of zwaard/ anderen min of meer/ halvemaans gewys gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel/ maar in 't midden zyn de breedste en langste/ somtyds van twee vademen lengte/ waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden/ maakende te samen vyf hondert uit/ en omtrent 400 ondermaats Baarden/ te weeten/ die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn/ en men zitten laat/ uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen/ inwendig een weinig geboogen/ en halve maansgewyze geschikt. 't Breedste

Walvisch-baarden, hoedanig in de kaaken van den Walvisch zyn geschikt.

 zyn

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdstuk.

WALVISCH
achter over gekant zynde.
6
12
18
24
30
36
Rhynlandsche Maat van 36 voet

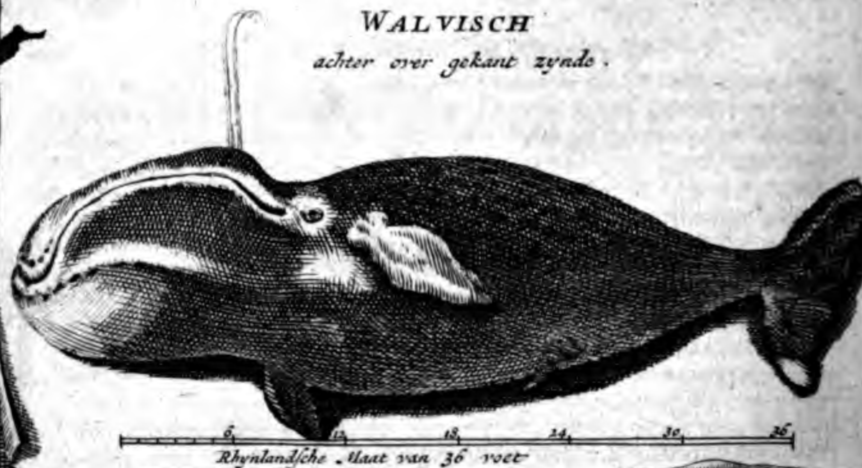

Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

[illegible] worden. Door de Vinvisschen worden ze onderscheiden/ dewyl die/ als gezegt is/ een groote Vin op den rug hebben/ en de Walvisschen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee/ geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam/ en overtrokken van een dikke/ zwarte huidt/ zeer fraay gemarmert met witte streepen/ als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt/ eenige wit/ andere geel/ 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnyd/ vind men onder den dikken huidt/ beenderen naar een handt met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien/ die hem voor riemen dienen/ gelykerwys men een Sloep voortroeyt. De staart van deezen Visch staat niet als van andere Visschen overend/ maar legt breet uitgestrekt/ gelyk die der Vinvisschen/ Putskoppen of Potvisschen/ Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet/ en dient hem gelyk een Sloep den wrikriem/ waarmede hy immer zoo veel kracht tot bestiering en voortzetting doet/ als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwentelen.

Het Hoofdt van deezen Visch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil/ zoo wel beneden als boven/ zitte korte hairen. Deze lippen zyn glad/ wat rond geboogen/ en eindigen achter de oogen/ even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte streepen/ sommige donker bruin/ insgelyks als de lippen geboogen/ maakende een vierde van een kring/ die in elkander sluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden/ die bruin/ zwart en ook wel geelachtig zyn/ met bonte streepen verzelt/ gelyk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe/ ook wel licht blaauwe Baarden/ die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte/ daar de bovenlip insluit; men acht dat de Visch door deeze holligheit/ het water/ dat ze gewoon is uit te werpen/ in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig/ en gelykzaam met paerdehair bewassen/ en zulks aan weerzyde van de tong/ als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zyn geboogen/ gelyk een sabel of zwaard/ anderen min of meer/ halvemaans gewys gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel/ maar in 't midden zyn de breedste en langste/ somtyds van twee vademen lengte/ waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden/ maakende te samen vyf hondert uit/ en omtrent 400 ondermaats Baarden/ te weeten/ die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn/ en men zitten laat/ uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen/ inwendig een weinig geboogen/ en halve maansgewyze geschikt. 't Breedste

Walvisch-baarden, hoedanig in de kaaken van den Walvisch zyn geschikt.

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdstuk.

WALVISCH
achter over gekant zynde.
6
12
18
24
30
36
Rhynlandsche Maat van 36 voet

Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

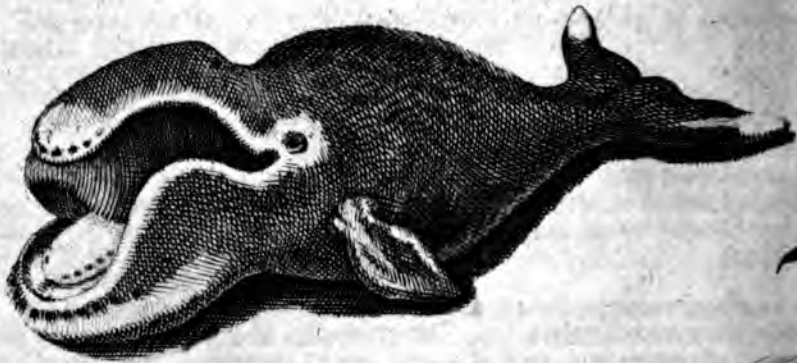
noemt worden. Door de Vinvisschen wordenze onderscheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Walvisschen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte streepen / als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnyd / vindmen onder den dikken huidt / beenderen naar een handt met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien / die hem voor riemen dienen / gelykerwys men een Sloep voortroeyt. De staart van deezen Visch staat niet als van andere Visschen overend / maar legt breet uitgestrekt / gelyk die der Vinvisschen / Putskoppen of Potvisschen / Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Sloep den wrikriem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot bestiering en voortzetting doet / als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwentelen.

Het Hoofdt van deezen Visch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte korte hairen. Deze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte streepen / sommige donker bruin / insgelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander sluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met bonte streepen verzelt / gelyk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip insluit; men acht dat de Visch door deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig / en gelykzaam met paerdehair bewassen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een sabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewys gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedste en langste / somtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te samen vyf hondert uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geschilt. 't Breedste

Walvisch-baarden, hoedanig in de kaaken van den Walvisch zyn geschikt.

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdstuk.

WALVISCH
achter over gekant zynde.
6
12
18
24
30
36
Rhynlandsche Maat van 36 voet

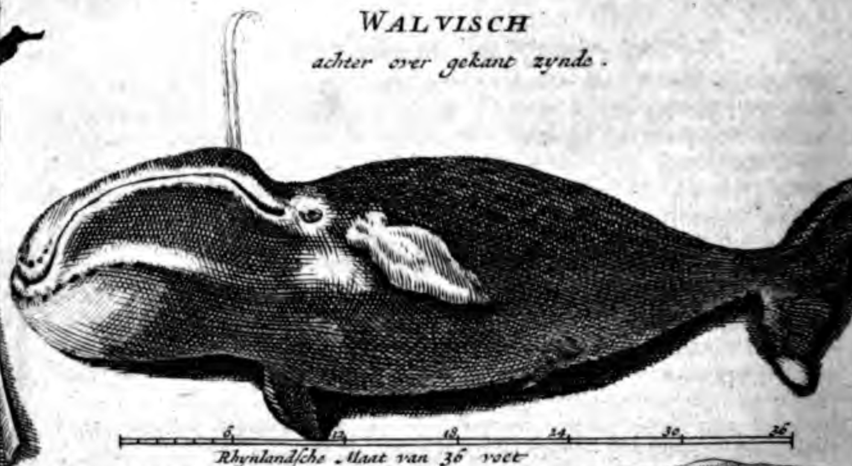

Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

noemt worden. Door de Vinvisschen worden ze onderscheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Walvisschen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte streepen / als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnyd / vind men onder den dikken huidt / beenderen naar een handt met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien / die hem voor riemen dienen / gelykerwys men een Sloep voortroeyt. De staart van deezen Visch staat niet als van andere Visschen overend / maar legt breet uitgestrekt / gelyk die der Vinvisschen / Putskoppen of Potvisschen / Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Sloep den wrikriem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot bestiering en voortzetting doet / als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwentelen.

Het Hoofdt van deezen Visch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte korte hairen. Deze lippen zyn glad / wat rond geboogen, en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte streepen / sommige donker bruin / insgelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander sluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met bonte streepen verzelt / gelyk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip insluit; men acht dat de Visch door deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig / en gelykzaam met paerdehair bewassen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een sabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewys gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedste en langste / somtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te samen vyf hondert uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geschikt. 't Breedste

Walvisch-baarden, hoedanig in de kaaken van den Walvisch zyn geschikt.

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdstuk.

WALVISCH
achter over gekant zynde.
6 12 18 24 30 36
Rhynlandsche Maat van 36 voet

Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

noemt worden. Door de Vinvisschen worden ze onderscheiden, dewyl die, als gezegt is, een groote Vin op den rug hebben, en de Walvisschen geen: Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee, gevenmaatigt naar de groote van 't ligchaam, en overtrokken van een dikke, zwarte huidt, zeer fraay gemarmert met witte streepen, als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt, eenige wit, andere geel, 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnyd, vindmen onder den dikken huidt, beenderen naar een handt met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien, die hem voor riemen dienen, gelykerwys men een Sloep voortroept. De staart van deezen Visch staat niet als van andere Visschen overend, maar legt breet uitgestrekt, gelyk die der Vinvisschen, Putskoppen of Potvisschen, Toninen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet, en dient hem gelyk een Sloep den wrikriem, waarmede hy immer zoo veel kracht tot bestiering en voortzetting doet, als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwentelen.

Het Hoofdt van deezen Visch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil, zoo wel beneden als boven, zitte korte hairen. Deeze lippen zyn glad, wat rond geboogen, en eindigen achter de oogen, even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte streepen, sommige donker bruin, insgelyks als de lippen geboogen, maakende een vierde van een kring, die in elkander sluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden, die bruin, zwart en ook wel geelachtig zyn, met bonte streepen verzelt, gelyk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe, ook wel licht blaauwe Baarden, die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte, daar de bovenlip insluit; men acht dat de Visch door deeze holligheit, het water, dat ze gewoon is uit te werpen, in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig, en gelykzaam met paerdehair bewassen, en zulks aan weerzyde van de tong, als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zyn geboogen, gelyk een sabel of zwaard, anderen min of meer, halvemaans gewys gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel, maar in 't midden zyn de breedste en langste, somtyds van twee vademen lengte, waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden, maakende te samen vyf hondert uit, en omtrent 400 ondermaats Baarden, te weeten, die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn, en men zitten laat, uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen, inwendig een weinig geboogen, en halve maansgewyze geschikt. 't Breedste

Walvisch-baarden, hoedanig in de kaaken van den Walvisch zyn geschikt.

 zyn

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdstuk.

Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

noemt worden. Door de Vinvisschen worden ze onderscheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Walvisschen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte streepen / als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnydt / vindmen onder den dikken huidt / beenderen naar een handt met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien / die hem voor riemen dienen / gelykerwys men een Sloep voortroept. De staart van deezen Visch staat niet als van andere Visschen overend / maar legt breet uitgestrekt / gelyk die der Vinvisschen / Putskoppen of Potvisschen / Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Sloep den wrikriem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot bestiering en voortzetting doet / als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwentelen.

Het Hoofdt van deezen Visch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte korte hairen. Deeze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte streepen / zommige donker bruin / insgelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander sluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met bonte streepen verzelt / gelyk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip insluit; men acht dat de Visch door deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig / en gelykzaam met paerdehair bewassen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een sabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewys gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedste en langste / somtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te samen vyf hondert uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geschilt. 't Breedste

Walvisch-baarden, hoedanig in de kaaken van den Walvisch zyn geschikt.

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdstuk.

WALVISCH
achter over gekant zynde.
6, 12, 18, 24, 30, 36
Rhynlandsche Maat van 36 voet

Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

noemt worden. Door de Vinvisschen worden ze onderscheiden / dewyl die / als gezegt is / een groote Vin op den rug hebben / en de Walvisschen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee / geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam / en overtrokken van een dikke / zwarte huidt / zeer fraay gemarmert met witte streepen / als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt / eenige wit / andere geel / 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnyd / vindmen onder den dikken huidt / beenderen naar een handt met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien / die hem voor riemen dienen / gelykerwys men een Sloep voortroept. De staart van deezen Visch staat niet als van andere Visschen overend / maar legt breet uitgestrekt / gelyk die der Vinvisschen / Putskoppen of Potvisschen / Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet / en dient hem gelyk een Sloep den wrikriem / waarmede hy immer zoo veel kracht tot bestiering en voortzetting doet / als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwentelen.

Het Hoofdt van deezen Visch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil / zoo wel beneden als boven / zitte korte hairen. Deze lippen zyn glad / wat rond geboogen / en eindigen achter de oogen / even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte streepen / sommige donker bruin / insgelyks als de lippen geboogen / maakende een vierde van een kring / die in elkander sluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden / die bruin / zwart en ook wel geelachtig zyn / met bonte streepen verzelt / gelyk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe / ook wel licht blaauwe Baarden / die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte / daar de bovenlip insluit; men acht dat de Visch door deeze holligheit / het water / dat ze gewoon is uit te werpen / in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig / en gelykzaam met paerdehair bewassen / en zulks aan weerzyde van de tong / als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zyn geboogen / gelyk een sabel of zwaard / anderen min of meer / halvemaans gewys gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel / maar in 't midden zyn de breedste en langste / somtyds van twee vademen lengte / waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden / maakende te samen vyf hondert uit / en omtrent 400 ondermaats Baarden / te weeten / die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn / en men zitten laat / uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen / inwendig een weinig geboogen / en halve maansgewyze geschikt. 't Breedste

Walvisch-baarden, hoedanig in de kaaken van den Walvisch zyn geschikt.

 zyn

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdstuk.

WALVISCH
achter over gekant zynde.
6
12
18
24
30
36
Rhynlandsche Maat van 36 voet

Gapende WALVISCH waar in den Stant der Baarden werd aan geweezen.

noemt worden. Door de Vinvisschen worden ze onderscheiden, dewyl die, als gezegt is, een groote Vin op den rug hebben, en de Walvisschen geen; Maar deeze heeft 'er achter de oogen twee, geëvenmaatigt naar de groote van 't ligchaam, en overtrokken van een dikke, zwarte huidt, zeer fraay gemarmert met witte streepen, als ook de staart. Deeze gemarmerde streepen schynen als aderen door den dikken huidt, eenige wit, andere geel, 't welk een aangenaam gezicht geeft. Wanneer men de vinnen uitsnyd, vind men onder den dikken huidt, beenderen naar een handt met uitgestrekte vingeren gelykende. Van geen meer dan deeze twee Vinnen is de Walvisch verzien, die hem voor riemen dienen, gelykerwys men een Sloep voortroeyt. De staart van deezen Visch staat niet als van andere Visschen overend, maar legt breet uitgestrekt, gelyk die der Vinvisschen, Putskoppen of Potvisschen, Tonynen en anderen van dien aart; gemeenlyk is ze van drie tot vier vademen breet, en dient hem gelyk een Sloep den wrikriem, waarmede hy immer zoo veel kracht tot bestiering en voortzetting doet, als met zyn vinnen; maar met zyne vinnen kan hy zich beter omwentelen.

Het Hoofdt van deezen Visch maakt een derdendeel van 't gantsche ligchaam uit; voor aan de lippen van den muil, zoo wel beneden als boven, zitte korte hairen. Deze lippen zyn glad, wat rond geboogen, en eindigen achter de oogen, even voor de vinnen. Boven de geboogen bovenlip zyn zwarte streepen, sommige donker bruin, insgelyks als de lippen geboogen, maakende een vierde van een kring, die in elkander sluiten. Aan het Neusbeen zitten de Baarden, die bruin, zwart en ook wel geelachtig zyn, met bonte streepen verzelt, gelyk die der Vinvisschen. Eenige Walvisschen hebben blaauwe, ook wel licht blaauwe Baarden, die men oordeelt van jonge Visschen te zyn. Voor aan de onderlip is een holte, daar de bovenlip insluit; men acht dat de Visch door deeze holligheit, het water, dat ze gewoon is uit te werpen, in de kaaken trekt. Inwendig in de kaaken zyn de Baarden ruig, en gelykzaam met paerdehair bewassen, en zulks aan weerzyde van de tong, als die der Vinvisschen. Eenige Baarden zyn geboogen, gelyk een sabel of zwaard, anderen min of meer, halvemaansgewys gekromt. De kleinste Baarden zitten voor in den muil of achter naar de keel, maar in 't midden zyn de breedste en langste, somtyds van twee vademen lengte, waar uit de groote van zodanig een Zeedier kan geoordeelt worden. Aan weerzyden zitten 'er gemeenlyk twee hondert en vyftig Baarden, maakende te samen vyf hondert uit, en omtrent 400 ondermaats Baarden, te weeten, die onder de zes voeten lengte hebben * welke alle behalven die noch kleinder zyn, en men zitten laat, uitgesneden worden. Deeze Baarden zitten in een breede ry aan elkanderen, inwendig een weinig geboogen, en halve maansgewyze geschilft. 't Breedste

Walvisch-baarden, hoedanig in de kaaken van den Walvisch zyn geschikt.

* Zie breeder hier van in 't volgende Hoofdstuk.

zyn de Baarden naar de bovenlip of boven aan het Neusbeen/ en is aan haaren wortel met harde en taape zeuuwen bewassen. Boven aan den wortel derzer Baarden/ zitten noch eenige kleine Baartjes/ de een grooter als de ander. Onder zyn de Baarden smal en spits/ als mede de binnenkant van binnen in den mondt * ruighairig/ om de tong niet te beschadigen. Breeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlyk wit. De tong legt tusschen de Baarden in/ en is aan de onderste kaak vast; zy is zeer groot/ witachtig ter zyden met zwarte vlakken. Zy bestaat uit een [illegible] vette en sponsachtige stoffe/ die zich bezwaarlyk snyden laat: deshalven word ze door de Speksnyders weggeworpen/ verstrekkende den [illegible]visschen voor een greetig aas; want men meent dat [illegible] de Walvisschen alleen om hunne tong beoorlogen.

[illegible] op 't hoofdt van den Walvisch is een verheevenheit of bult/ [illegible] de Oogen en Vinnen; in welker boven bult op 't hoofdt/ twee Spuit of Blaas-gaten zyn/ beiden tegen elkander over/ zodanig [illegible] gelyk het doorgesneeden toongat van een viool. [illegible] blaast de Visch met een geweldig gedruis veel water; [illegible] van het water blaazen/ een myl verre kan gehoort worden [illegible] of een nevelachtige lucht/ belet den Visch te zien. [illegible] blaast de Walvisch water uit/ wanneer hy zich gewont voelt/ [illegible] der Golven in een zwaaren Storm kan vergeleken worden. [illegible] is den Walvisch wat meer ingebogen als [illegible] hen in hunnen loop te onderscheiden/ dient op de [illegible] de Vinvisch boven op den rug uitsteekt. [illegible] heeft de Walvisch zyne oogen/ die niet [illegible] en met wenkbrauwen verzien. De inwendige [illegible] is niet grooter dan een erwt/ [illegible] als kristal. Deeze Walvisch Oogen [illegible] ten einde van de bovenlip. 't Lust [illegible] beschouwer/ A: van Leeuwenhoek [illegible] Walvisschen den Lezer voor te stellen; zeggende [illegible]: „ De Commandeur Maak van [illegible] van een Walvisch/ in brandewyn leggende [illegible] had geen klootsche ronte/ want zyn grootste As was [illegible] de ander 2½ duim. De klootbult van 't Hoornvlies/ [illegible] was de As 2½ duim. Het kristalyne [illegible] had geen klootsche ronte/ gelyk wy in de Visschen zien/ maar [illegible] een weinig platachtig/ en zyn As was ¾ van [illegible] deeze As onderzocht/ die naar de voorwerpen [illegible] bevond ik ze zeer na ¾ duim te zyn.

„ De

* [illegible] nader aangeweezen.

zyn de Baarden naar de bovenlip of boven aan het Neusbeen, en is aan haaren wortel met harde en taape zenuwen bewassen. Boven aan den wortel deezer Baarden, zitten noch eenige kleine Baartjes, de een grooter als de ander. Onder zyn de Baarden smal en spits, als mede de binnenkant van binnen in den mondt * ruighairig, om de tong niet te beschadigen. Breeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlyk wit. De tong legt tusschen de Baarden in, en is aan de onderste kaak vast; zy is zeer groot, witachtig ter zyden met zwarte vlakken. Zy bestaat uit een weeke vette en sponsachtige stoffe, die zich bezwaarlyk snyden laat; dieshalven word ze door de Speksnyders weggeworpen, verstrekkende den Zwaardvisschen voor een greetig aas; want men meent dat deeze Visch, de Walvisschen alleen om hunne tong beoorlogen.

Boven op 't Hoofdt van den Walvisch is een verheevenheit of bult, als mede by de Oogen en Vinnen; in welker boven bult op 't hoofdt, twee Spuit of Blaas-gaten zyn, beiden tegen elkander over, zodanig geboogen en gekromt, gelyk het doorgesneeden toongat van een viool. Uit deeze Gaten, blaast de Visch met een geweldig gedruis veel water; welk gerucht van dit water blaazen, een myl verre kan gehoort worden, indien de mist of een nevelachtige lucht, belet den Visch te zien. Allersterkst blaast de Walvisch water uit, wanneer hy zich gewont voelt, welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Storm kan vergeleken worden. Achter deeze bult is den Walvisch wat meer ingebogen als de Vinvisch: maar om hen in hunnen loop te onderscheiden, dient op de Vin gelet te worden, die de Vinvisch boven op den rug uitsteekt.

't Oog van den Walvisch beschreeven. Tusschen de bult en de Vinnen heeft de Walvisch zyne oogen, die niet grooter dan van een os zyn, en met wenkbrauwen verzien. De inwendige oogappel of de kristalyne omtrek is niet grooter dan een ert, maar helder, wit, en doorzichtig als kristal. Deeze Walvisch Oogen staan zeer laag in 't hoofdt, en byna ten einde van de bovenlip. 't Lust ons het onderzoek, van den doorzichtigen beschouwer, A: van Leeuwenhoek, over 't Oog der Walvisschen den Leezer voor te stellen; zeggende

Aanmerkingen door A: v. Leeuwenhoek hier over. in zyn vierden Brief der Zendbrieven: „ De Commandeur Isaak van
„ Krimpen, brengt my een Oog van een Walvisch, in brandewyn leggende; dit Oog had geen klootsche ronte, want zyn grootste As was
„ $2\frac{7}{16}$ duim, en de andere $2\frac{1}{5}$ duim. De klootbult van 't Hoornvlies,
„ daar het gezicht wierd ontfangen, was de As $2\frac{1}{5}$ duim. Het kristalyne
„ vocht, had geen klootsche ronte, gelyk wy in de Visschen zien, maar
„ 't was aan de eene zyde een weinig platachtig, en zyn As was $\frac{1}{7}$ van
„ een duim; wanneer ik deeze As onderzocht, die naar de voorwerpen
„ lag gestrekt, bevond ik ze zeer na $\frac{1}{5}$ duim te zyn.

„ De

* 't volgende Hoofdstuk nader aangeweezen.

zyn de Baarden naar de bovenlip of boven aan het Neusbeen, en 't is aan haaren wortel met harde en taape zenuwen bewassen. Boven aan den wortel deezer Baarden, zitten noch eenige kleine Baartjes, de een grooter als de ander. Onder zyn de Baarden smal en spits, als mede de binnenkant van binnen in den mondt * ruighairig, om de tong niet te beschadigen. Breeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlyk wit. De tong legt tusschen de Baarden in, en is aan de onderste kaak vast; zy is zeer groot, witachtig ter zyden met zwarte vlakken. Zy bestaat uit een weeke vette en spongsachtige stoffe, die zich bezwaarlyk snyden laat; dieshalven word ze door de Spekfnyders weggeworpen, verstrekkende den Zwaardvisschen voor een greetig aas; want men meent dat deeze Visch, de Walvisschen alleen om hunne tong beoorlogen.

Boven op 't Hoofdt van den Walvisch is een verheevenheit of bult, als mede by de Oogen en Vinnen; in welker boven bult op 't hoofdt, twee Spuit of Blaas-gaten zyn, beiden tegen elkander over, zodanig geboogen en gekromt, gelyk het doorgesneeden toongat van een viool. Uit deeze Gaten, blaast de Visch met een geweldig gedruis veel water; welk geruclit van dit water blaazen, een myl verre kan gehoort worden, indien de mist of een nevelachtige lucht, belet den Visch te zien. Allersterkst blaast de Walvisch water uit, wanneer hy zich gewont voelt, welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Storm kan vergeleken worden. Achter deeze bult is den Walvisch wat meer ingebogen als de Vinvisch: maar om hen in hunnen loop te onderscheiden, dient op de Vin gelet te worden, die de Vinvisch boven op den rug uitsteekt.

't Oog van den Walvisch beschreeven. Tusschen de bult en de Vinnen heeft de Walvisch zyne oogen, die niet grooter dan van een os zyn, en met wenkbrauwen verzien. De inwendige oogappel of de kristalyne omtrek is niet grooter dan een ert, maar helder, wit, en doorzichtig als kristal. Deeze Walvisch Oogen staan zeer laag in 't hoofdt, en byna ten einde van de bovenlip. 't Lust ons het onderzoek, van den doorzichtigen beschouwer, A: van Leeuwenhoek, over 't Oog der Walvisschen den Leezer voor te stellen; zeggende

Aanmerkingen door A: v: Leeuwenhoek hier over. in zyn vierden Brief der Zendbrieven: „ De Commandeur Isaak van
„ Krimpen, brengt my een Oog van een Walvisch, in brandewyn leggende; dit Oog had geen klootsche ronte, want zyn grootste As was
„ $2\frac{7}{16}$ duim, en de andere $2\frac{1}{4}$ duim. De klootbult van 't Hoornvlies,
„ daar het gezicht wierd ontfangen, was de As $2\frac{1}{4}$ duim. Het kristalyne
„ vocht, had geen klootsche ronte, gelyk wy in de Visschen zien, maar
„ 't was aan de eene zyde een weinig platachtig, en zyn As was $\frac{1}{4}$ van
„ een duim; wanneer ik deeze As onderzocht, die naar de voorwerpen
„ lag gestrekt, bevond ik ze zeer na $\frac{1}{4}$ duim te zyn.

„ De

* 't volgende Hoofdstuk nader aangeweezen.

zyn de Baarden naar de bovenlip of boven aan het Neusbeen, en is aan haaren wortel met harde en taaye zenuwen bewassen. Boven aan den wortel deezer Baarden, zitten noch eenige kleine Baartjes, de een grooter als de ander. Onder zyn de Baarden smal en spits, als mede de binnenkant van binnen in den mondt * ruighairig, om de tong niet te beschadigen. Breeder hier van zal ons de Commandeur Zorgdrager als ooggetuige vervolgens bericht geeven.

Het benedendeel van de kaaken is in de Walvisschen gemeenlyk wit. De tong legt tusschen de Baarden in, en is aan de onderste kaak vast; zy is zeer groot, witachtig ter zyden met zwarte vlakken. Zy bestaat uit een weeke vette en spongsachtige stoffe, die zich bezwaarlyk snyden laat; dieshalven word ze door de Spekfnyders weggeworpen, verstrekkende den Zwaardvisschen voor een greetig aas; want men meent dat deeze Visch, de Walvisschen alleen om hunne tong beoorlogen.

Boven op 't Hoofdt van den Walvisch is een verheevenheit of bult, als mede by de Oogen en Vinnen; in welker boven bult op 't hoofdt, twee Spuit of Blaas-gaten zyn, beiden tegen elkander over, zodanig geboogen en gekromt, gelyk het doorgesneeden toongat van een viool. Uit deeze Gaten, blaast de Visch met een geweldig gedruis veel water; welk gerucht van dit water blaazen, een myl verre kan gehoort worden, indien de mist of een nevelachtige lucht, belet den Visch te zien. Allersterkst blaast de Walvisch water uit, wanneer hy zich gewont voelt, welk geruisch by dat der Golven in een zwaaren Storm kan vergeleken worden. Achter deeze bult is den Walvisch wat meer ingebogen als de Vinvisch: maar om hen in hunnen loop te onderscheiden, dient op de Vin gelet te worden, die de Vinvisch boven op den rug uitsteekt.

't Oog van den Walvisch beschreeven. Tusschen de bult en de Vinnen heeft de Walvisch zyne oogen, die niet grooter dan van een os zyn, en met wenkbrauwen verzien. De inwendige oogappel of de kristalyne omtrek is niet grooter dan een ert, maar helder, wit, en doorzichtig als kristal. Deeze Walvisch Oogen staan zeer laag in 't hoofdt, en byna ten einde van de bovenlip. 't Lust ons het onderzoek, van den doorzichtigen beschouwer, A: van Leeuwenhoek, over 't Oog der Walvisschen den Leezer voor te stellen; zeggende in zyn vierden Brief der Zendbrieven: „ De Commandeur Isaak van

Aanmerkingen door A: v. Leeuwenhoek hier over. „ Krimpen, brengt my een Oog van een Walvisch, in brandewyn leggende; dit Oog had geen klootsche ronte, want zyn grootste As was „ $2\frac{7}{16}$ duim, en de andere $2\frac{1}{4}$ duim. De klootbult van 't Hoornvlies, „ daar het gezicht wierd ontfangen, was de As $2\frac{1}{4}$ duim. Het kristalyne „ vocht, had geen klootsche ronte, gelyk wy in de Visschen zien, maar „ 't was aan de eene zyde een weinig platachtig, en zyn As was $\frac{9}{16}$ van „ een duim; wanneer ik deeze As onderzocht, die naar de voorwerpen „ lag gestrekt, bevond ik ze zeer na $\frac{1}{2}$ duim te zyn.

„ De

* 't volgende Hoofdstuk nader aangeweezen.

Nieuwe Kaart van
NOVA ZEMBLA
en't WAYGAT
Nevens de strekking der Kusten van
MOSCOVIE en TARTARIË.
Duytsche mylen 15 in een Graad. jeder myl doet 3 quartieren en 5 minuten. de Eerste Meridiaan getrokken over de Piek van Canarie.
NOORDZEE
NOVA Z
Admiraliteyts Eylande
Bladnaia Go
Swarte hoeck
Loms bay
Steene rif
Eerste hoeck
Cants hoek
Swarte Eylanden
Kruys hoeck
Laurens bay
Drie huysen
Britten Eylanden
Lage Eylanden
't Lage Lande
Eerste klip
Mikoelkin tzaar
't Eylant Witsen ondeckt Aº. 1688.
De Bay met de Eylanden
Ree Eylanden
Drie kruys Eyl.
Waygats of Straet
Vorvon
Oranje Eyl.
Nieuw Hollandt
Nieuw West Vries-landt
Bocht van Bolvanas

C Septentrional
De Eelanden van Oranje
De hoeck der Begeerte
Beeren hoeck
Gout bay
S. Anna bay
Verwinter hoeck
Sneeu kroon
Behouden huys
Krowawaja ofte
Bloedig Landt
Sever Riv.
Bloet Riv.
Puur Rivier
Mistiao Riv.
Ketskoy
Bewaar plaats van de Rivier Obii
Tiguthi
Groote Oby
Kleyne Oby
Ratilika R.
Obr Riv.
Zomaas
SAMOIED
SAMOIEDEN
A
R I A
85
90
95
100
77
76
75
74
73
72
71
70
69

de Zuid-Oostre Eilanden gevonden. Wat verder de gedachten van Kircherus omtrent deeze stoffe zyn, drukt hy zich dusdanig uit: myns oordeels nuver dat de Sperma Ceti uit eenige soort van Walvisschen haaren oorsprong heeft. In de Ephemeridibus Naturæ Curiosorum I deel, kan men lezen vinden: dat een zeker persoon lang voor een groot geheim heeft gehouden, doch eindelyk ontdekt is, namentlyk, dat hy in de bogt van Biscaye veel Walvisschen heeft gevangen, en uit hun brein de opregte Sperma Ceti had weeten te bereiden; want hy nam het brein van den Visch, en in een grooten pot, van onder een gat hebbende, door een prop dicht gemaakt, gedaan, liet hy deeze stoffe aan een warme plaats eenigen tyd staan, vervolgens opende hy het gat, en liet 'er de oly of traan uitloopen, blyvende de zuivere Sperma Ceti in de pot. Het Mannetje van deen soort van Walvisch word 'er in 't Latyn Orca genoemt, hebbende veele tanden, waarvan eenige omtrent een pond woegen. Ook vind men aldaar aangetekent, dat de Engelschen in de Eilanden van Barmudas woonende, de Sperma Ceti niet alleen uit het brein, maar ook uit den buik van een getanden Walvisch hebben gehaalt. Door ondervinding hebben zy geleert, dat men de Sperma Ceti versch uit den Walvisch gehaalt, met Omphacium of Verjuis afwasschen en doorpersen moet, om haar de traanachtige reuk te benemen.

Haar oorsprong nagedacht.

Dat deeze stoffe naar 't oordeel van eenigen, of naar de gewoone benaaming, geen Walvisch-zaadt is, hebben altoos de Wysgeeren van gedachten geweest, als konnende niet begrypen, dat de zaadelyke vochtigheit der dieren konde aangestoken worden, of van een dryvenden aart zyn. Dat ze uit den Walvisch voortkomt, is behalven het verhaal van Clusius en andere geleerde onderzoekers sedert weinig jaaren ontwyffelbaar geworden, door een Sperma Ceti Walvisch op onze Noorder Kusten aangedreeven; waarvan we niet nalaaten konnen iets te melden. Deeze Visch was 60 voeten lang, wiens hoofdt het voornaamste deel was, in 't breede over den mondt heen hangende, hebbende tanden in 't onderste kinnebakke, waarvan de grootste omtrent twee ponden woogen, zonder eenige kraakbeenen, doorgaans Walvischbeenen genoemt, in den mondt: maar alleen twee korte vinnen vooraan op den rug; de oogen waren klein, en de roede was lang uitsteekende.

Weleer hebben de Matroosen, alhoewel oneigen, dit Zeedier Jubartas of veel eer Gibbartas genoemt. De zelve benaming vind men in Rondeletius, en om zynen ronden en bultachtigen rug word hy door de Franschen Gibbar geheeten. Ook vinden we dat de naam van Gibbartas aan een zekere soort van Groenlandsche Walvisschen gegeven word: maar die geen waarvan wy het verhaal hebben gedaan, scheen met den Walvisch van die benaming niet overeen te komen: doch veeleer met de Trumpa of de Sperma Ceti-Walvisch, volgens de meening van de

Groen-

Groenlandt-Beschryvers in Purchas, zynde de derde geweest onder de acht aanmerkenswaardige Walvisschen van die Kust.

Uit het hoofdt van deezen Walvisch/ door eenige dagen gestorven en reeds aan 't rotten/ vloeiden stroomen van een olyachtige stoffe en Sperma Ceti, die door de Visschers verzamelt en bewaart wierd: maar in 't opkloven van 't hoofdt/ vond men een grooten voorraadt van Sperma Ceti in huisjes en in orde leggen/ ter grootte van ganzeëyeren/ en gelyk als honingraten/ gantsch wit en van een olyachtige stoffe. Iet diergelyks schynt men in den Physter of Capidolio van Rondeletius gevonden te hebben/ daar hy schrypft: dat eene vettigheit/ dunner als oly uit de herssenen van dat Zeedier vloeide.

Zelden kregen de Groenlandsvaarders dit soort van Walvisschen te zien/ derhalven is 't maar toevalliglyk dat ze die opdoen. In den jaare 1718. was 't dat 'er zodanig een ongemeene Visch/ gemeenlyk Cachelot ook Castiliot of Casiliot by den Heer Ten Kate genoemt en ook wel Potvis of Pots-wal geheeten/ gevangen wierd. Dit soort van Walvisschen heeft in steê van baleinen in de onderste kaak 48 tanden ieder omtrent 1½ pond zwaar/ en drie duim van elkander staande. Potvisch of Pots-wal word hy genoemt om zyn uitstekend groot hoofdt/ zynde omtrent ⅓ der lengte van den geheelen Visch/ die gemeenlyk van 50 tot 100 voeten lang valt. Uit het hoofdt van zodanig een Walvisch of Castiliot-Visch in 't voornoemde jaar levendig gevangen/ die slegts omtrent 56 voeten lang was/ is toen ruim 18 quardeelen of 36 tonnen brein gehaalt; zynde dit herssenbrein/ dat befaamde en zoo genaamde Wal-Schot/ Sperma Ceti geheeten/ 't welk men by onkunde tot onzen tydt toe/ heeft voor het teelzaadt van den Walvisch aangezien gehad/ om redenen dat men 't gemeenlyk niet als dryvende boven op het Zeewater vond/ wanneer het uit zulk een verdwaalden of verstorven Visch van elders derwaarts was komen aanschieten. Waarschynlyk is 't dat het mede dit soort van getande Walvisschen zyn/ die zich in Indiën en onder de warme Climaten vertoonen/ boven reeds aangeroert; in wiens maag men zomtyds een soort van Amber Gris gevonden heeft/ waaruit het gevoelen van sommige gesprooten is/ als of deeze kostelyke gom-of hars-stoffe in den buik van dit Zeedier haare geboorte kreeg: waarvan breeder in de Amboinsche Rariteit Kamer gewag word gemaakt.

Bericht van den Heere L. ten Kate in zyne Aanleiding van 't verheven deel der Nederlandsche spraake over deezen Walvisch.

Deeze Visch van de eigentlyke Walvisschen t'eenemaal te onderscheiden/ zoekt een Aas tot voedzel/ met dat van 't Walvisch-aas niet overeenkomende/ en derhalven zal die zich/ gelyk getoont is/ meer in andere Gewesten/ dan in Groenlandt onthouden.

Men acht het een deezer Visschen is geweest/ in den Jaare 1635. op de Hollandsche Kust te Scheveningen gestrand. Ook zyn 'er nu en dan eenigen door de Biskayers omtrent hunne Kusten gevangen. Maar/ de

[illegible] van deezen Visch gewag maaken/ is/ dat 'er [illegible] in den Jaare 1715. en ook 1719. eenigen in of omtrent [illegible] gevangen zyn. De aanmerklykste deezer [illegible] van een voornaamen Reeder en Direc- [illegible] uit wiens hoofdt 24 Tonnen breins ge- [illegible] erkaande in deeze stoffe waar van de Sperma [illegible] bekend word bereid.

[illegible] Visschen is dusdanig: Het Hoofdts bovendeel is [illegible] dan van de gemeene Walvisschen/ heb- [illegible] 't hoofdt ter onderscheiding van andere [illegible] 't hoofdt en boven de oogen hebben. [illegible] Visch was in de onder kaak van [illegible] Verbeelding hier mede word vertoont. [illegible] van kleur; leeverende deezen [illegible] wiens traan niet minder van [illegible] bevonden is. Verders wat zyn Ligchaam [illegible] met de Walvisch over een te [illegible] en een blakleggende staart/ zynde [illegible] aan den buik wit.

[illegible] en tot Sperma Ceti bereid/ had [illegible] guldens het pond/ doch met deeze stoffe [illegible] om der zelver overvloed/ [illegible] eertyds voor een Ton ongezui- [illegible] guldens besteed/ daar men die nu [illegible] kan.

[illegible] op de volgende wyze: Men [illegible] uit het Hoofde van den Cachelot [illegible] die dan met zout en water ge- [illegible] dan het vuile en bloedige boven- [illegible] viermaal weder zout en wa- [illegible] wit word; vervolgens met [illegible] tot 'er het zout wederom afge- [illegible] stoffe door grys kardoes-pa- [illegible] geheelemaal wit en zuiver word/ wanneer [illegible] veelen zyden laat/ en vervolgens [illegible] gedaante.

[illegible] noch de beenderen van dien visch van geen [illegible] alleen het Spek, zullen we 't eerste te beschryven over [illegible] als het waardigste/ waarom ook de Wal- [illegible] altyd verhandelen. Dit Spek zit tusschen [illegible] en is op den rug en onder aan den buik omtrent [illegible] alhoewel 'er ook Spek gevonden word ter dikte van [illegible] van een Vin uit een groote Walvisch gesnee- den/

den / heeft men wel een halve quardeel met Spek gevult. 't Spek van een onderlip is somtyds meer dan een el dik / en ook het dikste dat aan de Visch te vinden is. De eene Walvisch bevind men vetter en spekachtiger dan de andere; na dat hy vet / groot en zwaar zy / word mede het Spek dikker bevonden.

De dikste en sterkste zenuwen zyn in den staart van den Visch te vinden / want hier mede moet hy zich keeren en wenden / gelyk een Schip door 't roer word bestiert. De vinnen verstrekken hem voor riemen / en de staart voor een wrikriem / waar mede deeze Visch / geëvenmaatigd naar zyne groote / zeer snel voort roeyen kan. In 't zwemmen laat hy een lange streek in Zee achter zich / gelyk een Schip in 't snel voortzeilen een groot zog van Water achterlaat.

Deeze groote Zeedieren zyn echter van een flaauwmoedigen aart; want zoo draa de Walvisschen een Sloep of Menschen gewaar worden / vluchtenze en schieten onder 't water; maar in nood zich bevindende / toonenze hunne overmaatige krachten / want al wat ze bereiken konnen / slaanze aan stukken / en indien een Sloep als dan wierd getroffen / geraakte die eerlang aan spaanderen. Dikmaals loopenze met een lyn van eenige hondert vademen voort / en zulks snelder dan een zeilend Schip.

Schuuwachtigen aart der Walvisschen aangemerkt.

In 't Voorjaar hebben de Walvisschen hunnen loop uit het Zuid-Westen naar 't Westen van de Sraat Davis, Oud-Groenlandt en Jan Mayen Eilandt; vervolgens neemenze dan hunnen koers Oostelyk by Spitsbergen. Wanneer deezen niet meer vernomen worden / vertoonen zich de Vinvisschen. Deeze Vinvisschen zoeken moogelyk voor hen een gemaatigder koude; want in de Maanden December en Januari vind men ze zelfs in de Spaansche Zee / in Maart voor de Straat van Gibralter, en ook somtyds in de Middelandsche Zee.

En wat krachten zy konnen aanwenden.

Hoe krachtig de Walvisschen zyn / toonenze in 't slaan met hunnen staert; wanneer 'er een storm te verwachten staat / als dan slaanze zoo geweldig met den zelven ter zyden uit / dat 'er het Zeewater van bruist. Als deeze Visch door een Harpoen gewond is / en het zynen Vyandt ontkomt / geneest deeze wonde zich zelven weer toe; als genoegzaam gebleeken is / aan de Visschen die eertyds gewond waren; ook bespeurt men aan deeze geheelde wonden / de littekenen die wit zyn.

De versch gedoode Walvisschen stinken eerlang / maar noch te meer / wanneer ze eenige dagen te vooren gewond zyn geweest; alsdan dryvenze 't hoogst op Zee / andere eerst gedoode / gelyk met het water / en sommige zinken / die dan niet zonder veel arbeidt moeten opgewonden worden / reeds hier voor getoont.

Hoe lang de Walvisschen leeven / kan men niet zeeker weeten; de Heer Leeuwenhoek heeft 'er in zyn 42sten Brief deeze gedachten van; „ Myne gedachten laatende gaan over de hoegrootheit der Walvisschen / die

A. van Leeuwenhoeks gedachten over 't lang leeven der Walvisschen.

[illegible] Moale, en

[illegible] Walvischvangst plag te vangen / en de [illegible] heeft opgehan- [illegible] zodanige groote Walvisschen niet [illegible] nogtan oudt zyn geweest : aan dat het [illegible] geen ouderdom [illegible] na- [illegible] zynde en blyvende / altoos konnen uit- [illegible] worden : Daar de Dieren die op aarde [illegible] onderworpen zyn / en waar door hun- [illegible] zynde / de ligchaamen in geen ver- [illegible]

[illegible] DTSTUK.

[illegible] voornamentlyk zynen- [illegible] komen nooit om de [illegible] Walvisch-aas beschree- [illegible], Jan Mayen Eilandt, [illegible] in diep water gevon- [illegible] het voort teelt. Wal- [illegible] wegens hun aas [illegible] uitleevert. De Maag [illegible] onderzocht, en wat

[illegible] daar de Groenlandsvaarders [illegible] worden. Deeze Visschen komen [illegible] Noordkapers en Vinvisschen / waar [illegible] en in 't vervolg reden geeven [illegible] de Zuide begeeven / zyn gelyk gezegt [illegible] Potvisschen / enz. Van ieder deeze [illegible] als melden / vermits ze de Groen- [illegible] De redenen / waarom deeze Vis- [illegible] de Zuidt wyken / zyn verschei- [illegible] en mals niet / maar veel vaster [illegible] Visschen / en insgelyks hun bloedt [illegible] wegens hunne kouder natuur / [illegible] leeven ; ten anderen / dat wel 't voor- [illegible] op geheel wat anders dan de Eilandsche [illegible]

Na-

Nademaal we hier van der Walvisschen Aas gewag maaken / zal 't niet onvoeglyk zyn / met een weinig omstandigheit / een kort verhaal daar van te doen. Wat aangaat de Eilandsche Visschen / als het voornaamste bestek van ons oogmerk ; deeze aazen op een zeer klein soort van Aas / waar van eenig langwerpig is / met kleine pootjes verzien / van kleur en gedaante eenigzins de kleine gekookte garnaalen gelyk / doch zonder schobben of schaal / welk aas tusschen de vingeren gewreeven / zacht en vet is / als oly of traan. Een ander soort / 't welk 'er wel het overvloedigste gevonden word / en derhalven 't voornaamste aas is / heeft een ronde gedaante / ter groote van een graauwe ert / of wel naar een spin gelykende / met de oude en jonge spinnen in groote verscheelende / en is bruin van verwe gelyk de zwarte vlieg / hebbende twee vinnetjes of kleine vleugeltjes / waar mede het zich in 't water beweegt / en 't is gelyk het ander aas / van een traage beweeging / onevenmaatig gelyk de beweeging der Quallen / zulks men 't met de handt / of met een hoosvat uit Zee kan opscheppen. Dit aas is ingelyks vet / zacht en zonder schobben of schaalachtige huidt / en in de handt gewreeven meede als oly of traan. De beweeging hier van is wel gelyk die der Quallen / maar in stoffe veel verschillende / want de stoffe der Quallen lymachtig / en deeze t'eenemaal olyachtig is.

Walvisch aas beschreeven, Hoedanig vet van aart.

Deeze en meerderlei soorten van klein Aas / worden 'er op sommige plaatsen in Groenlandt overvloedig in Zee gevonden / inzonderheit op de Gronden voor Jan Mayen Eilandt en Spitsbergen, en wel voornamentlyk in des zelfs Bayen / als mede op eenige plaatsen aan den zoom van 't Ys / ook in 't zelve / en wel meest omtrent de Banken in 't Ys / zulks dat somtyds aan de grondigheit of drabbigheit van 't water kan gezien worden / of men zich op een Bank bevind ; 't schynt dat de schuuring van den Stroom en 't Ys over de Banken vallende / de grondt beroert.

't Walvisch aas veel omtrent Jan Mayen Eilandt en Spitsbergen gevonden ; Als mede aan den Zoom van 't Ys.

Dusdanig drabbig water vindende / hebbenwe op verscheiden Jaaren en tyden bevonden / het loot uitwerpende / eene diepte van 70. 80 100. 120. ja 140. vademen min of meer / meest geelachtige asgraauwe kleigrondt / door ons van verscheiden Jaaren in briefjes bewaart / waar in we de diepte / lengte en breete aangeteekent hadden ; doch deeze Gronden door 't verliezen van Scheepen weder verlooren hebbende / zynze dus weer by haar oude moeder geraakt. Hoe hooger dan de Banken leggen / vind men 'er te overvloediger aas / 't welk uit het grondgewas schynt voort te komen ; derhalven men in de Bayen / daar veelvuldiger grondgewas gevonden word / het gemelde aas allermeest vind. Gelykerwys het meeste kroos / meer in drooge dan in diepe slooten groeit / en in dit kroos meer ongedierte voortkomt / dan daar 't niet gevonden word. Echter gebeurt het wel in 't Ys / dat men 'er in blaauw en klaar water / daar een groote diepte is / mede dit aas vind / zulks men

Onthoud zich voornamentlyk op en omtrent de Banken en Baijen.

Word ook door Stroom somtyds in diep water opgevonden.

In de Spaansche Zee gezien te hebben/ en in 't Jaar daar aanvolgende in de Middelandsche Zee/ by de Straat van Gibralter. Nademaal nu getoont is/ dat zoo wel de Noordkaper als den Vinvisch op iets anders als de Eilandsche Visschen aazen/ zoo kan men genoegzaam begrypen/ gelyk we van den Reiger en Leeurik gezegt hebben/ dat men plaats en gelegenheit moet acht slaan/ zal men met vrucht zynen arbeidt zien gelukken.

Vinvisschen in de Spaansche en middelandsche Zeën gezien.

Dierhalven zyn wy van gedachten/ dat zich de Eilandsche Visch nooit voor of omtrent Yslandt en de Noortkaap vinden laat/ noch de Noordkaper zich naar Groenlandt begeeft; immers wy hebben 't nooit gezien/ noch ooit daar van gehoort. Deeze Visschen schynen om gewigtige redenen hun eigen Gewest niet te verlaaten; doch de Vinvisch zwerft byna allerwegen/ begeevende zich somtyds in 't Ys/ maar allermeest omtrent Spitsbergen, en eenige mylen Zeewaarts naby het Voorlandt, alwaar zich op de Banken veel Schelvisch en Kabeljau onthoud/ door ons zelf met een tinne Haring gevangen. Dat 'er ook Haring genoeg is te vinden/ blykt by de graaten omtrent Vogelnesten gevonden. Overzulks zyn van onze gedachten/ dat de Vinvisch meer op dit aas derwaarts afkomt/ als op het Walvisch aas/ vermits men ze anders meer in 't Ys/ of onder 't Landt en in de Bayen gewaar worden zou. Insgelyks verneemt men deeze Visch meede wel om de Oost; dieshalven zyn we van gedachten/ dat waar zich dezelve onthoud/ mede Haring en andere Visch te vinden zy/ want de ondervinding leert/ dat 'er veele Vischbanken omtrent Spitsbergen gevonden worden/ en vermits deeze Visch zich alhier onthoud/ wordenwe in onze gedachten te meer gevestigt. Doch/ niet tegenstaande de Vinvisch door zyne baarden mede bequaam is/ op 't Walvisch aas te aazen/ zoo zou het wel konnen zyn/ dat hy by gelegenheit/ zich aldaar bevindende/ dit insgelyks deed: maar vermits hy in 't Ys/ noch in 't Waigat of onder 't Landt geen verblyf zoekt te neemen/ zoo geeft de verkiezing van plaats (gelyk de Noordkaper) als mede de vastigheit van zyn Spek genoegzaam te kennen/ dat het niet t'eenemaal van Walvisch aas is opgelegt.

's Schryvers gedachten dat zich de Eilandsche Visch, nooit omtrent Yslandt of de Noortkaap vinden laat; noch de Noortkapers voor Groenlandt.

Vinvisschen voor en omtrent Spitsbergen gezien, en om wat reden.

Onthouden zich mede om de Oost.

Deeze Vinvisch is in lengte den Walvisch gelyk/ maar niet in dikte/ nademaal de laatste veel dikker is. Men kent deeze Visch aan zyne Vinnen/ die hem op den rug naby den staert uitsteeken; ook is dezelve Visch veel krachtiger in 't Water uit te blaazen/ als den Walvisch. Zyn gebulte kop is doorgans gekloost/ en door dit gat is 't waar door hy 't water dus geweldig uytwerpt. Deeze bult is echter zoo verheeven niet/ dan die van den Walvisch/ noch zyn rug zodanig ingeboogen. De boven kaak is mede als den Walvisch van Baarden verzien; zyne gestalte is verder lang/ rond en smal.

Veel gevaarlyker is 't een Vinvisch te vangen dan een Walvisch/ vermits hy zich snelder beweegt. Geweldig slaat hy met den Staert en Vin-

't Boren deel van 't Bekkeneel van onderen aan te zien. met een gebroken hoorn.

't Agter deel van 't Bekkeneel. tegen den nek of hals. daar 't doorgehouwen is aan te zien.

't Boren Bekkeneel van boren aan te zien met den gehoelen hoorn.

VINVISCH

Pag: 119. beschreeven.

in de Spaansche Zee gezien te hebben / en in 't Jaar daar aanvolgende in de Middelandsche Zee / by de Straat van Gibralter. Nademaal nu getoont is / dat zoo wel de Noordkaper als den Vinvisch op iets anders als de Eilandsche Visschen aazen / zoo kan men genoegzaam begrypen / gelyk we van den Reiger en Leeurik gezegt hebben / dat men plaats en gelegenheit moet acht slaan / zal men met vrucht zynen arbeidt zien gelukken.

Vinvisschen in de Spaansche en middelandsche Zeën gezien.

Dierhalven zyn wy van gedachten / dat zich de Eilandsche Visch nooit door of omtrent Yslandt en de Noortkaap vinden laat / noch de Noordkaper zich naar Groenlandt begeeft; immers wy hebben 't nooit gezien / noch ooit daar van gehoort. Deeze Visschen schynen om gewigtige redenen hun eigen Gewest niet te verlaaten; doch de Vinvisch zwerft byna allerwegen / begeevende zich somtyds in 't Ys / maar allermeest omtrent Spitsbergen, en eenige mylen Zeewaarts naby het Voorlandt, alwaar zich op de Banken veel Schelvisch en Kabeljau onthoud / door ons zelf met een tinne Haring gevangen. Dat 'er ook Haring genoeg is te vinden / blykt by de graaten omtrent Vogelnesten gevonden. Overzulks zyn dan onze gedachten / dat de Vinvisch meer op dit aas derwaarts afkomt / als op het Walvisch aas / vermits men ze anders meer in 't Ys / of onder 't Landt en in de Bapen gewaar worden zou. Insgelyks verneemt men deeze Visch meede wel om de Oost; diesshalven zyn we van gedachten / dat waar zich dezelve onthoud / mede de Haring en andere Visch te vinden zy / want de ondervinding leert / dat 'er veele Vischbanken omtrent Spitsbergen gevonden worden / en vermits deeze Visch zich alhier onthoud / wordenwe in onze gedachten te meer bevestigt. Doch / niet tegenstaande de Vinvisch door zyne baarden mede bequaam is / op 't Walvisch aas te aazen / zoo zou het wel konnen zyn / dat hy by gelegenheit / zich aldaar bevindende / dit insgelyks deed: maar vermits hy in 't Ys / noch in 't Waigat of onder 't Landt geen verblyf zoekt te neemen / zoo geeft de verkiezing van plaats (gelyk de Noordkaper) als mede de vastigheit van zyn Spek genoegzaam te kennen / dat het niet t'eenemaal van Walvisch aas is opgelegt.

's Schryvers gedachten dat zich de Eilandsche Visch, nooit omtrent Yslandt of de Noortkaap vinden laat; noch de Noortkapers voor Groenlandt.

Vinvisschen voor en omtrent Spitsbergen gezien, en om wat reden.

Onthouden zich mede om de Oost.

Deeze Vinvisch is in lengte den Walvisch gelyk / maar niet in dikte / nademaal de laatste veel dikker is. Men kent deeze Visch aan zyne Vinnen / die hem op den rug naby den staert uitsteeken; ook is dezelve Visch veel krachtiger in 't Water uit te blaazen / als den Walvisch. Zyn gebulte kop is doorgans gekloost / en door dit gat is 't waar door hy 't water dus geweldig nytwerpt. Deeze bult is echter zoo verheven niet / dan die van den Walvisch / noch zyn rug zodanig ingeboogen. De boven kaak is mede als den Walvisch van Baarden verzien; zyne gestalte is verder lang / rond en smal.

Veel gevaarlyker is 't een Vinvisch te vangen dan een Walvisch / vermits hy zich snelder beweegt. Geweldig slaat hy met den Staert en Vinnen

Nademaal het niet zoo zeer ons oogmerk is / een breed verhaal aangaande de Noordkaper te doen; hoe men dezelve in zyn Gewest en verblyfplaatse moet aandoen; wat voor gereedschappen men daar toe bezige; hoe te schieten / en geschooten zynde / hoedanig daar mede om te gaan; ook hoe men hem gedood hebbende / behandelen zal / en wat voor aart van Spek en Baarden hy uitlevert: Overmits onze eigentlyke Hoofdzaak alleen is / de Eilandsche Visch te beschryven / en wat dies aangaat ons oogwit zy; dierhalven zoudenwe / gelyk met de Vinvisch is geschied / mede afbreekende van de Noordkaper konnen scheiden. Echter lust het ons / noch iet van denzelven aan te merken / te weeten: of hy van zyne Vrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewustheit van de zelven hebben kan / of heeft.

Byzondere aanmerkingen van den Schryver over de Noordkapers.

Immers is 't met deeze Schepsels / naar onze gedachten / als met alle anderen gelegen / zulks het gemeene spreekwoord ten dien opzichte hun mede kan toegepast worden / dat is / dat 'er geen Uilen by Bonte Kraayen vliegen: maar dat soort by soort op zich zelfs aangemerkt / zich by schoolen onthouden. Want men bespeurt genoegzaam hoe alle Schepselen genegen zyn / met groote genegenheit / onderling met hunsgelyken te paaren / en met welk eene liefde de Ouden aan de Jongen / en de Jongen aan de Ouden verknocht zyn. Wat de Noordkaper aangaat / van deezen konnenwe met zoo veel ervarentheit niet spreeken / alswel van de Eilandsche Walvisch / indien haar Jong gevangen word ziet men de Moeder allerwegen om dit Jong zwerven / en zodanig / datze zich zelve in gevaar stelt / en ook somtyds in dit omzwerven gevangen word / ja 't is mede wel gebeurt / dat op deeze wyze het Mannetje zoo wel als 't Wyfje gevangen wierd.

Als mede over de Eilandsche Walvisch.

Meer aanmerkenswaardige dingen zullen ons in 't vervolg van de Eilandsche Walvisschen voorkomen / wanneer ter gevoeglyker plaatze van de zelve gehandelt worden zal / om als dan te toonen / dat alle hunne doeningen niet enkelyk by een spoorloos geval verricht worden / zulks men ze dan bezwaarlyk zou konnen naspeuren; vermits alles in een gevoeglyke orde geschied.

Om dan onze gedachten noch niet t'eenemaal van den Noordkaper af te wenden / dunkt ons de zelve onder dit geval mede te konnen betrekken; te weeten: dat hy niet alleen kennis van zyn Vaderlandt heeft / maar gelyk den Eilander / een greetig gevoelen over zyne Vrienden hebben kan. Indien deeze Visch zich dan eens buiten zyn Gewest begeeft / hebbenwe verscheide redenen aangetoont / waar door hy genoodzaakt word te rug keeren; zoo dat / die hem 't zekerste vinden wil / moet hem in zyn eigen Gewest en Vaderlandt zoeken / te weeten: omtrent de Noortkaap, Hitlandt, Fero, Yslandt en Jan Mayen Eilandt.

De tydt om den Noordkaper op 't zeekerste aan te treffen / nademaal hy

De Noordkaper word

nen / zulks dat men hem met de Sloepen niet te na moet komen; maar 't best kan men hem met lensen dooden. Wanneer zich deeze Vinvisschen veel vertoonen / werden 'er geene Walvisschen meer bespeurt.

En worden door de Groenlands-vaarders niet bezocht.

't Is dan om deeze reden dat de Vinvisch / wegens zyne vastigheit en dorheit van 't spek / door de Groenlandsvaarders niet word gezocht / dierhalven hen weinig daar aan gelegen legt / werwaarts hy zich onthoud ; en om die reden zullen we van den zelven geen breeder beschryving doen : maar nodiger is 't voor hen te weeten / waar men de Noortkaper en Eilandsche Visch zoeken moet / vermits de een op Haring en andere Visch aast / en den ander / alwaar 't gemelde Walvisch-aas word gevonden.

Waar de Noorkapers 't meest te vinden zyn.

Het Noortkapers eigen en natuurlyk Gewest / is / gelyk we reeds gezegt hebben / omtrent Yslandt en de Noortkaap; hier vind hy zyn rechte Vaderlandt / hy heeft 'er zyne Vrienden / Ouders / Vrouw en Kinderen / en voornaamentlyk een goede gelegenheit tot zyn bestaan ; Ook is hy een zeer diepgaand Schip / en beducht voor zynen vyandt ten prooy te zullen worden / wanneer hy gelykzaam als op 't water dryft / dies wil hy liever in ruim sop / en somtyds onder water zwemmen / duiken / en den staart opsteeken / waar toe de Noortzee onbequaam is; derhalven hy wel tot aan Hitlandt naadert / maar de droogte van de Noortzee gewaar wordende / waarschynlyk weer te rug wykt.

Deeze te rugtogt / doet hy te liever / vermits hy zich als dan wat te verre buiten zyn Gewest en Vaderlandt bevind / waar buiten hy zich als een Vreemdeling niet lang kan ophouden : maar keert eerlang weer derwaarts. Wil men hem dan zien en bezoeken / zal men hem veeltyds / (by gelykenis gesprooken) t'huis vinden ; want behalven dat 'er eenen overvloed van aas voor hem te vinden is / zoo vind hy 'er ook beter gelegenheit zich te bergen. De Yslandsche en Noortkaapsche Havens zyn wyd en diep / zonder dwaalgronden / alwaar hy zonder eenig beletsel genoegzaam uit en inkomen kan : Daar in tegendeel de havens in de Noortzee hem te eng vallen / ja zelf de Zee te naauw is / vindende zich allerwegen aan laagerwal ; want indien hy door storm en stroomen naar de Engelsche / Vriesche / of Jutsche havens wierd gedreven en door den stroom gesleept / of dat hy / in 't Texel of het Vlie verviel / of elders geneegen was een reede te zoeken / dan zou hy genoegsaam verlegen zyn / en over de gronden niet konnen komen / vermits hem het rechte vaarwater te naauw werd / over al zou hy zynen neus stooten / en derhalven gelykzaam een gevangen man zyn / want hy zou zich zoo gemakkelyk als een Haring / Schelvisch / Spiering of Garnael niet bergen konnen. Dus is hy van natuur geneegen de droogte te ontwyken / en zal ook nooit / dan door dwaling omtrent deeze havens naaderen / vermits zyn eigen Gewest hem veel voordeeliger is.

Hoe zy zich liefst in 't diep water onthouden

Na-

Nademaal het niet zoo zeer ons oogmerk is / een breed verhaal aangaande de Noordkaper te doen; hoe men dezelve in zyn Gewest en verblyfplaatse moet aandoen; wat voor gereedschappen men daar toe bezige; hoe te schieten / en geschooten zynde / hoedanig daar mede om te gaan; ook hoe men hem gedood hebbende / behandelen zal / en wat voor aart van Spek en Baarden hy uitlevert: Overmits onze eigentlyke Hoofdzaak alleen is / de Eilandsche Visch te beschryven / en wat dies aangaat ons oogwit zy; dierhalven zoudenwe / gelyk met de Vinvisch is geschied / mede afbreekende van de Noordkaper konnen scheiden. Echter lust het ons / noch iet van denzelven aan te merken / te weeten: of hy van zyne Vrienden ook gevoelig is / of een gevoelige bewustheit van de zelven hebben kan / of heeft.

Byzondere aanmerkingen van den Schryver over de Noordkapers.

Immers is 't met deeze Schepsels / naar onze gedachten / als met alle anderen gelegen / zulks het gemeene spreekwoord ten dien opzichte hun mede kan toegepast worden / dat is / dat 'er geen Uilen by Bonschrapen vliegen: maar dat soort by soort op zich zelfs aangemerkt / zich by schoolen onthouden. Want men bespeurt genoegzaam hoe alle Schepselen genegen zyn / met groote genegenheit / onderling met hunsgelyken te paaren / en met welk eene liefde de Ouden aan de Jongen / en de Jongen aan de Ouden verknocht zyn. Wat de Noordkaper aangaat / van deezen konnenwe met zoo veel ervarentheit niet spreeken / als wel van de Eilandsche Walvisch / indien haar Jong gevangen word ziet men de Moeder allerwegen om dit Jong zwerven / en zodanig / datze zich zelve in gevaar stelt / en ook somtyds in dit omzwerven gevangen word / ja 't is mede wel gebeurt / dat op deeze wyze het Mannetje zoo wel als 't Wyfje gevangen wierd.

Als mede over de Eilandsche Walvisch.

Meer aanmerkenswaardige dingen zullen ons in 't verbolg van de Eilandsche Walvisschen voorkomen / wanneer ter gevoeglyker plaatze van de zelve gehandelt worden zal / om als dan te toonen / dat alle hunne doeningen niet enkelyk by een spoorloos geval verricht worden / zulks men ze dan bezwaarlyk zou konnen naspeuren; vermits alles in een gevoeglyke orde geschied.

Om dan onze gedachten noch niet t'eenemaal van den Noordkaper af te wenden / dunkt ons de zelve onder dit geval mede te konnen betrekken; te weeten: dat hy niet alleen kennis van zyn Vaderlandt heeft / maar gelyk den Eilander / een greetig gevoelen over zyne Vrienden hebben kan. Indien deeze Visch zich dan eens buiten zyn Gewest begeeft / hebbenwe verscheide redenen aangetoont / waar door hy genoodzaakt word te rug keeren; zoo dat / die hem 't zekerste vinden wil / moet hem in zyn eigen Gewest en Vaderlandt zoeken / te weeten: omtrent de Noortkaap, Hitlandt, Fero, Yslandt en Jan Mayen Eilandt.

De tydt om den Noordkaper op 't zeekerste aan te treffen / nademaal hy

De Noordkaper word

hy

[illegible] Noordkaper.

hy zich in zoo een wyde uitgestrektheit van Zee onthoud/ is echter onbepaalt. 't Is immers waar/ dat Kraanen en Zwaluwen hunnen tydt hebben/ gelyk mede van den Reiger en Leeuwrik is gezegt/ en van veelerlei Vogelen en Dieren zou konnen gezegt worden: men zou in dat geval/ dit mede van den Noordkaper konnen aanmerken: maar [illegible] deeze Visch zal men/ wanneer men tusschen de ruimte doorkruist, ten allen tyden en op verscheiden plaatsen vinden; waar van de reden is: dat deeze Zee altoos eenen overvloet van Haring/ Makreel/ Schelvisch en Kabbeljau verschaft/ en allerwegen als daar mede bezaait is. Ook zullen 'er ongetwyffelt in deeze groote ruimte gronden en Banken zyn/ waar op deeze Visch en andere diergelyke Soorten in 't Grondgewas komt aazen/ en diensvolgens zich op een byzondere wyze aldaar onthouden/ welke plaatsen/ de Noordkaper/ als zyn eigen Gewest en Vaderlandt zynde/ genoeg zal weeten te vinden: echter zal hem de eene plaats veel beter dan de andere gevallen/ en zulks naar die soort van Visch/ als 'er zich meest onthoud/ en dus wel hy by afwisseling somtyds wel van plaats veranderen/ als vervolgens blyken zal; door welker verplaatsing zou men dan konnen zeggen/ dat hy 't zy hier of elders en allerwegen in deeze gantsche ruimte/ altoos te vinden is. Doch wy achten/ om de gemelde redenen/ zyne zeekerste plaats in deeze groote ruimte te wezen/ alwaar de meeste Gronden zyn/ te weeten; onder den Wal en langs de Kusten van Noorwegen, Hitlandt, Fero en Yslandt; en vermits de Kusten van Noorwegen en Yslandt, zich wyder dan de andere gemelde uitstrekken/ zoo veel te meer en grooter moeten ook de Gronden en Bapen zyn/ en zoo veel te meer zullen 'er ook Grondgewassen gevonden worden; in welker Grondgewassen dan den groei van 't aas zyn moet/ en dus naar 't aas de Visch en vervolgens de voortteeling van den Visch die daar uit volgt/ waar na den Noordkaper zyne begeerte strekt. Nademaal nu Yslandt allerwegen van schoone groote Bapen is verzien/ en ook de grondigste van al de voornoemde plaatsen/ zoo zyn deeze Gronden voor hem wel de gevalligste/ en by gevolge de zeekerste plaatzen om hem te vinden.

Ysland en daaromtrent onleggende gronden, de zeekerste plaats om den Noordkaper te vinden.

Schoon 't nu geviel dat Yslandt door een sterke Vorst en langduurige Noordelyke Winden/ met het Groenlands Ys wierd bezet/ en dus in een kouden Zomer lang bezet bleef/ door welke bezetting de Bapen en Gronden de warmte der Zonne derfende/ den groei van 't Grondgewas en aas wierd belet/ zulks de Visch zyn aas missende/ van daar naar de gemelde Banken in de ruime Zee week/ en aldus de Noordkaper voor zich een andere en beter plaats verkiezen moest/ of door het Ys genoodzaakt werd elders den wyk te nemen; zoo is zoodanig een beter plaats voor hem veel nader te vinden/ dan voor ons na te speuren: Want schoon wy by gissing/ en door ervaarenheit al veel te weeten konnen/ echter is hy 'er noch veel kundiger van/ alzoo hy in zyn Element/

Ge-

Gewest en eigen Vaderlandt is / en door een dagelykse ervarenis / alle de bequaamste plaatsen weet / en dezelve spoedig bereiken kan; want de eene plaats hem niet gevallende / kan hy door zyn snellen voortgang zeer schielyk verhuyzen en tot een andere overgaan / wordende niet gelyk wy te Scheep zynde / door stilte of tegenwindt belet / behalven dat hy ook een natuurlyke hoedanigheit heeft / om bequaamlyk onder water allerwegen de Gronden te beschouwen en na te speuren. Als hy 't dan / om alle deeze redenen / en door zyne dagelykse ervarenheit / op eenige zyner gewoone plaatsen niet wel bevind / zoo weet hy veel beter werwaarts het voer te wenden / dan wy: dies zienwe dat 'er voor hem beter gelegenheit dan voor ons is / om van geen verlooren reis t'huis te komen.

Alhoewel nu een verkreegen kennis en een kundige ervaarenheit veel nut aanbrengen kan / echter konnen de zelven by ongelukkige geleegenheden wel eens zonder vrucht wezen; des niet tegenstaande leert ons de reden en ondervinding / schoonwe de Noortkaper by gelegenheit mede wel in ruime Zee vinden / dat men hem / om de aangetoonde reden van Gronden en Aas / veel meer en gemaklyker onder 't Landt vinden zal: zynde dan / volgens deeze reden / Yslandt de zeekerste plaats; en ingevalle men de Noordzyde met Ys bezet mogte vinden / leert ons de reden dat de Zuidzyde daar van bevrypt zal wezen; doch hem aldaar mede niet vindende / zoo volgt uit de aangetoonde reden / dat hy aan Fero of Hitlandt zeekerder dan op Zee / en noch zeekerder omtrent de Noortkaap zal te vinden zyn. Nu is 't kennelyk / datwe op de Visschery uit zynde / de gemelde plaatsen zoo schielyk niet konnen bezeilen / als wel de Noortkaper die bereiken kan; echter konnenwe / windt en weêr dienende / de gemelde plaatsen mede bezeilen.

Ingelyks Fero en Hitlande, en voornamentlyk de Noortkaap.

Deeze plaats verwisseling kan best door een gelykenis vergeleken worden. De ervaarenheit leert / dat zich de Haring in 't Voorjaar / in 't gemelde Noortkapers Gewest / en gantsch benoorden Hitlandt onthoud; in den Zomer wordze door onze Buizen onder Schotlandt, in den Nazomer onder Engelandt gezocht / en op den Herfst komtze door Texel en 't Vlie / en laat zich op de Zuider Zee vinden. Dus kan nu gevolglyk nagespeurt worden / wat tydt men den Haring op de eene / wanneer op de andere plaats moet zoeken / en insgelyks moet men de tydt en plaats in 't naspeuren van den Noortkaper onderscheiden.

Des Noortkapers plaatsverwisseling door een gelykenis vergeleken, en aldus nagespeurt.

Maar eerwe noch tot de berichtgeeving van zynen tydt overgaan / mogt / belangende zyne plaats / volgens voorgaande aanwyzing / datze hoe grondiger die zy / des te zeekerder is / gevraagt worden: om welke reden komt hy dan in de Noortzee? die is grondig / vervolgens aasryk / en Vischryk genoeg / gelyk gemeenlyk nevens de ondervinding het gemeene Spreekwoord zulks bevestigt / te weeten:

Op 't grondig Doggerszant,
De Dogger smakt zyn want.

Immers de Potskop en Tonyn, die mede op den Haring schynen te aazen, volgt de zelve van Hitlandt, naar Schotlandt, vervolgens voor Engelandt, en op den Herfst door Texel tot op de Zuiderzee, en zelfs op 't Y; waarom volgt dan de Noordkaper dit zyn begeerig aas mede niet?

Ondiepe Zeën en Wateren voor den Noordkaper onbequaam, en om wat reden.

Reeds hebbenwe vooraf omstandige reden hier van gegeeven, en wy zyn ook van gevoelen, dat schoon hy aas genoeg in zyn Vaderlandt vind, als vervolgens blyken zal, echter eenigen door dit aas zouden verleid worden, tot in de Noordzee, sommigen door Texel in de Zuiderzee komen, en vervolgens somtyds nevens den Tonyn voor Amsterdam zich laaten zien, indien de uitgestrektheit van zyn ligchaam niet grooter dan de Tonyn waar; maar nademaal hy 20, 30 en ook wel 40 quartdeelen Spek, behalven zynen anderen romp met zich sleept, dies kan hy zich in deeze ondiepten niet behelpen; want wanneer hy zou willen duiken en den staert opsteeken, om zich voor zynen Vyandt te verbergen, of vaardig zyn aas met zwemmen zou trachten te vervolgen, kan dit op de Zuiderzee niet geschieden, zelfs zou hy in de Noordzee zyn Neus te eer aan den grondt stooten. Indien hy dan bezuiden Hitlandt, zyn aas vervolgende, tot aan de gronden van de Noordzee nadert, en de zelve nevens de verandering van 't Gewest gewaar word, zoo vind hy, behalven dat 'er overvloediger aas in zyn Vaderlandt te vinden zy, dubbele reden om zich te wenden en weer naar huis te keeren.

Zyne tydelyke plaats-verwisseling aangeweezen.

Doch eer we 't verhaal van den Noordkaper afbreeken, zoo rest ons noch een overweeging aangaande de onderscheiding van zyn tydt, en onthouding in deeze zyne ruime en groote verblyfplaats. Om nu over dit onderwerp niet al te breedsprakig te zyn, zullenwe de vergelyking in dit geval met den tydt der Kraanen, Zwaluwen, en meer andere soorten van Vogelen of Dieren, en Visschen ter zyde zetten, en alleen ons beoogde met de reeds gegeeven gelykenis van den Haring genoegzaam verklaaren konnen. Reeds hebbenwe van den Haring gemeld en aangeweezen, hoe die zich in zyn Gewest van tydt tot tydt verplaatst; indienwe dan in de Haring-Visschery geen acht op deeze tydelyke verplaatsing gaven, en dezelve te St. Jan op de Zuiderzee zochten, en te St. Niklaas onder Schotlandt wilden visschen, was 't onbetwyfelyk om van een verlooren reis t'huis te komen. Diergelyke onderscheiding van tydt nu, zienwe by ondervinding, dat de Noordkaper in zyn Gewest insgelyks weet waar te neemen; want wilde men hem op St. Jan in Zee zoeken en te St. Niklaas in de Bayen en onder de Kusten naspeuren, zou men zekerlyk verlooren arbeidt doen. De reden hier van zal door een waarschynlyk onderzoek getoont worden.

Die naar de verplaatzing van zyn aas moet waargenomen worden.

Vish, en Noordkapers aazeelt, wanneer tydig omtrent de Noordkaap.

By en omtrent de Noordkaap onthoud zich een soort van Visch, Koolvisch genoemt, een weinig bruinder en kleinder als Kabbeljau, doch anders de zelve zeer gelyk; deeze is 'er nevens den Haring, Schelvisch, en Kabbeljau zeer overvloedig. Alle deeze en meer diergelyke soorten van

Visch,

Visch, schynen in den Voorzomer uit Zee onder 't Landt en in de Baayen te komen, om haar kuit op de droogtens en gronden te schieten, die alsdan waarschynlyk door de warmte der Zomerzon word uitgebroeit. Deeze uitbroeijing geschied zynde, beginnen omtrent St. Jan de Baayen van jonge Visch te krielen, gelyk wy zelf omtrent de Noort-kaap by Loppe en Curoy verscheidemaalen met opmerking hebben gezien, en het water op sommige plaatsen byna als levendig beschouwt. Van deeze jonge Visch hebben we veel troepen by malkander boven water zien schoolen, niet alleen by honderden, maar duizenden teffens in een school, en met de Sloep daar door geroeit, ook met lenssen daar in geschooten, en dus eenige gevangen, zulks 'er somtyds twee te gelyk aan de lens hangen bleeven.

Deeze tydt schynt den Noordkaper niet onbekent te weezen, want hy de zelve zeer gevoeglyk alhier, en ook buiten twyffel by Yslandt, weet waar te neemen. Nu is wel af te neemen, dewyl wy deeze Visch, noch jong zynde, met de lens zoo gemaklyk kan vangen, dat ook de Noordkaper, die zyn mondt als een groote ruime fuik opendoet, en met een sneller vaart als wy met de Sloep roeijen konnen, door deeze schoolen zwemmende, waarschynlyk een groote meenigte te gelyk vangen kan, te meer: om dat hy de gemelde schoolen, onder water door, weet te vervolgen, daar wy met de sloepen niet dan boven water konnen visschen; vermits ook deeze Visch zoo draa zy ons gewaar word, zich aanstonds onder water begeeft; en mogelyk zyn 'er noch veele schoolen, onder water blyvende, voor ons verborgen, die de Noordkaper gemaklyk weet te onderscheppen, zulks dat zyne Visschery waarschynlyk gelukkiger, dan de onze, met de gemelde lens is.

De Noortkaper hoedanig hy zyn aas te vervolgen weet.

Men zou, aangaande de Visschery van de Noordkapers, noch veele en verscheiden aanmerkingen konnen voorstellen: maar om van ons eigentlyk oogmerk, de Eilandsche Visschery, of anders gezegt, de Walvis-vangst niet langer versteeken te blyven, zullen wy 't hier by berusten laaten, en ons oogwit van de voornoemde Visschery, van daar we afgeweeken zyn, nu wederom achtervolgen.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Onderzoek, of de Biskayers de eerste aanleiders tot de Walvischvangst zyn geweest, en eertyds in Hollandt overquamen, om voor Harpoeniers te dienen. De Harpoeniers eertyds in grooter aanzien geweest. Of 'er op de Biscaische Kusten, voormaals Walvisschen of Vinvisschen gevangen wierden, onderzocht. Hoedanig eertyds gevangen Visschen aan een Sleeptouw gehecht wierden, en hoe men naar 't ryzen dezer Visschen wachtte. Wat den Schryver in 't vangen van een grooten Walvisch wedervoer.

Reeds [illegible] in de gemelde plaats der [illegible] Walvisschen [illegible] de plaats der [illegible] en Walvisschen hebben afgezondert, en ook eenige zaken gemeldt, waarom deze afzondering is geschied. Dit alles, en meer andere zaken de Groenlandsche Visch aangaande, welke te behandelen [illegible], ons [illegible] zal, zullende we [illegible] verscheidenheden verhandelen.

Des Schryvers onderzoek of de Biskayers de eerste aanleiders tot de Walvischvangst zyn geweest.

Maar eerder noch met deze verhandeling voortgaan, zullen we eens onderzoeken, of van ouds af, eer de Groenlandsche Visschery noch door onze Nederlanders bekent was, de Basques of Biscayers en Portugeezen de Walvisschen voor de Biscaische en Portugeesche Kusten plegen te vangen; of ze noch onlangs gelden: misschien ook noch eenige Sloepen langs de Kust ten dien einde gereed houden; of de Hollanders vervolgens, deze Visschery van hun zouden geleert hebben, Harpoeniers en Spekſnyders in 't Voorjaar van daar ontboden, en in 't bestier van hunne Visschery zouden hebben gebruikt, die in den Herfst weder naar hun landt vertrokken. Of dit waar is, zullen we nu eens nader inzien. Wat ons aangaat, schoon wy al een tydt van jaar en de Groenlandsche Visschery hebben bygewoont, en verscheiden maalen als Commandeur daar in gedient: zoo is echter dit voor onzen tydt geschied; want in onzen tydt en lange voor den zelven, zyn de Nederlanders in deze Visschery al zodanig ervaaren geweest, dat de Basques al voor lange, ten dien einde niet meer in Hollandt overquamen; echter is dit voorgeven wel eenigzins waar, alhoewel wy 't niet by eigen ondervinding weeten: maar wy hebben 't zelf van vader handt, en van oude en ervaaren Commandeurs en Harpoeniers gehoort, dezen wederom

En jaarlyks tot dien einde overquamen, en voor Harpoeniers dienden.

derom van noch ouder / en dus als van mondt tot mondt by overlevering verstaan. Indien het ons dan te regt is overgelevert / zoo zouden in deeze eerste beginselen van de Groenlandsche Visschery / onze Commandeurs in hoedanigheit als Schippers gedient hebben / vermits hun alleen het bestier van 't Schip was aanbevolen / wordende de gemelde Harpoeniers het bevel en 't bestier over de Visschery aanvertrouwt; want in deeze eerste beginselen / wierden de Walvisschen voor veel gevaarlyker en verschriklyker Monsters aangezien / als nu; derhalven waren deeze Harpoeniers als Waaghalzen geacht / en deswegen ook voor ontzaglyke mannen aangezien; zulks dat / indien 'er omtrent het Schip / of binnen het bereik van 't gezicht / zich een of eenige Visschen op deeden / zoo pleegde men voor af met hun raad / of men op de zelve zoude los gaan en in de Sloepen vallen; indien zy dit dan uit het bedryf der Visschen / windt en weer dienende / goed keurden / vielmen in de Sloepen en anders niet. Een of meer gevangen hebbende / bragt men ze op het Sleeptouw of ter zyden van 't Schip / en moest de Visch als dan eenige quartieren / of zoo lange als de zelve naar hun oordeel genoeg gereezen was / aldus blyven leggen / tot die wel gereezen zynde / order gaven om de zelve te flenssen en vervolgens af te maaken.

Eenyds het bestier der Visschery den Harpoeniers aanbevolen.

Hoedanig toen met de gevangen Visschen gehandelt wierd.

Dus is uit dit verhaalde genoeg te zien / dat de Harpoeniers eertyds in grooter aanzien waren als nu / niet tegenstaande zy heden noch een taamelyk gezag hebben / maar echter onze Commandeurs moeten onderworpen zyn. Want de Commandeurs / die nu veeltyds zelfs den dienst van Harpoeniers waarneemen / en in de reeds lang geoffende Visschery meede wel ervaaren zyn / bekleeden beide deeze bedieningen als Opperhoofdt van 't Schip en van de Visschery.

Nu zoudenwe wel van 't zoo even aangeroerde flenssen / vallen en afmaaken / nevens meer diergelyke dingen een breeder verhaal doen: maar alzoo wy oordeelen / dat dit den Leezer hier te verdrietig vallen zoude / en ons beoogde meer daar door verduistert dan verklaart zou worden / te meer / dewyl onze Commandeurs en Harpoeniers / ten wiens onderwys dit Traktaat voornamentlyk geschreeven is / deeze spreekwyzen genoegzaam verstaan: dies hebbenwe derhalven gevoeglyker geoordeelt / daar van in een nareden gewag te maaken.

Of 'er nu eertyds op de Biscaische en Portugaalsche kusten Walvisschen gevangen zyn / blykt genoegzaam uit onze voorafgaande redeneering / en mede uit het aangeroerde Dagregister van Fredrik Martensz., dat men onder deeze Walvisschen de Vinvisschen moet verstaan / en 't welk te meer geloofslyk is / vermits deeze Fredrik Martensz., de zelve / als gezegt zy / in de Middelandsche Zee voor Gibralter heeft gezien / en noch te meer geloofslyk / om dat de gemelde Basques in de beginzelen deezer Visschery / als daar in ervaaren zynde / ons tot onderwys hebben gedient.

Of eertyds Walvisschen door de Biskayers gevangen zyn, onderzocht.

Maar vermits we zoo even van een Sleeptouw gesprooken hebben /

en van de Visch eenige quartieren te laaten leggen / ten einde dat die ryzen zou / welk gebruik nu hedendaags niet is bekent / en allenks verandert is / zoo zullen we 'er hier mede een korte verklaring van geeven; namentlyk: men pleeg in de eerste beginzelen der Visschery / ten tyde van de Compagnie / die in den Jaare 1614. opgerecht wierd / aan Spitsbergen en Jan Mayen Eilandt, (waar van vervolgens breeder zal gesprooken worden) voor byzondere Reeders / die aan landt niet mogten laaten Visschen / onder 't Westys in Zee te Visschen. Dit Ys daar men nu zoo bynnoedig inzeilt / werd toen als een gevaarlyke klip of laagerwal geschouwt / want zoo draa men het ontdekte / werd 'er aanstonds wee / wee geroepen / en men wende zoo veel men kon het weder daar van af. In deeze Zee Visschery gebruikte men een hecht en sterk Sleeptouw / waar aan men de gevangen Visch / de staart afgesneeden zynde / door een gat in 't plug-end vast maakte / dus achteraan vierde / en al zeilende of dryvende meesleepte / en zulks zoo lang / tot men bequaam weêr om te flenssen had / of dat de Visch / als gezegt is / genoeg gerezen was; want indien 't op Zee slechts een moope koelte waait / begint de Zee zich met zoo grove en zwaare deyningen te verheffen / dat de Visch op zyde leggende / de tyns en takels vast staande / om de zelve te kenteren / en 't Spek en Baarden over te winden / deeze tyns door de beweeging van 't Schip en den Visch niet sterk genoeg zyn / of zeer ligtelyk het een of ander zoude breeken; dierhalven wacht men in zoodanig een geval naar mooy en bequaam weer en een slechte of effen Zee. Ook liet men ten dien einde de Visch ryzen / op dat anders de Spekſnyders op den zelven staande / de Zee te veel om de beenen spoelde. Schoon nu in de tegenwoordige Visschery mede wel eenige Visschen in Zee gevangen worden / is 't echter meer toevalligerwyze / en ook zelden zoo verre in Zee / maar veel dichter onder 't Ys / of om de Oost / daar men ook veeltyds slecht water heeft; dierhalven is 't afsporten der Spekſnyders nu zoo gevaarlyk niet / en 't ryzen der Visschen / om gemelde reden / niet noodzaakelyk; want in 't Ys / daar onze Visschery nu voornamentlyk word verricht / is het een niet te vreezen / en 't ander onnoodig / vermits het omzwervende Ys / aldaar een geduurig slecht water maakt / zulks men ook met een harde windt / zelf van een noch verſſchen en ongereezen Visch in geen gevaar is / om door de Zee van de zelve afgespoelt te worden. Echter gebeurt het somtyds / dat als men verscheiden Visschen gevangen hebbende op zyde heeft / de laatsten / eer men aan 't Spekſnyden komt / vry wel zyn gereezen / eer al de voorigen zyn afgeflenst; gelyk ons in 't Jaar 1705. zelf is gebeurt / wanneer we toen in eenen Dal zes Visschen op zyde haalden; en eer we met Visschen en opruimen gereed waren om te flenssen / verliep 'er met de eerste zoo veel tydt / dat de laatsten reeds hoog gereezen waren. Ook gebeurt het wel by goed geluk en gelukkige Visschers / dat 'er somtyds 10, 15 ja 20 Visschen achter een ge-

Het Sleeptouw een tyds ten gebruik der Walvischvangst [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

gevangen en gedood worden / eer men begint te flenssen / want in zodanig een geval kan men het ryzen der Visschen niet voorkomen. Dit ryzen der Visschen is dan in de Ysvisschery toevallig en niet noodzaaklyk / men behoeft 'er / om reeds gemelde reden / als van ouds in de Zeevisschery geschiede / niet naar te wachten / want in tegendeel is 't voor kleine Scheepjes meer nadeelig dan voordeelig ; gelyk we by deeze gelegenheit / een merkwaardig geval / ons zelf gebeurt / als in een tusschen reden verhaalen zullen.

door hem afgekeurt en meer nadan voordeelig geacht.

In den Jaare 1690. was 't / dat we voor de eerstemaal als Commandeur voerden een oude opgetimmerde Buis / genaamt de Vries, door Dirk Dirksz. Prutkoper van Jisp uitgereed / voerende 2 kleine Sloepen ieder met vyf man / en een jol met drie man / blyvende een man te Scheep / zulks we te samen 14 eeters uitmaakten ; met dit Vaartuig op 74 graden en eenige minuten in 't Westys gekomen / zagen we al vry wat Visch / en schooten een groote Visch / naar gissing van omtrent 70 of 80 quardeelen spek ; midlerwyl quam 'er onze tweede Sloep by / en schoot mede zyne Harpoen in de zelve / geevende hem teffens 2 of 3 lengsteeken die wel troffen / zulks hy sterk bloedt begon te blaazen / en zich voorts gemaklyk aanstelde / zwemmende zeer zacht windwaarts op / somtyds onder een Ysschots door / alwaar hy / 't zy door aamechtigheit of het wederhouden der lynen / een tydt lang tegen dezelve aan bleef leggen / en bloedt blaazende / verscheiden schotsen met zyn bloedt veruwde / 't welk met den windt overwoei. Wy waren zelf in 't jol / en konden hem telkens aan de andere zyde der schots / om zyne traage en magtelooze beweeging en voortgang gemaklyk beroeyen / en door zyn tam gedrag naar wensch op en om dezelven leggen / om te lenssen / tot hy eindelyk niet langer scheen voort te kunnen ; dies scheiddenwe met lenssen uit / en dachten dat hy eerlang sterven zou / doch echter zachtjes voortglyende tegen een hooge schots / begon hy zich eenigemaalen rondom te kanten en te rollen / slaande telkens met zyn Staart en Vinnen / 't welk ons zyne doodstuipen toescheenen / gelyk het uit de menigvuldige en naar wensch getroffen wonden / ook waarschynlyk zyn geweest : maar hy dompelde zich / als naar gewoonte / voor deeze schots onder. Wy merkten toen aan de Meeuwen / die om zyn vet en bloedt uit de wonden stroomende / hem by meenigten om 't lyf vloogen / dat ze spoorloos in 't vliegen / blyken lieten / dat ze hem misten ; ondertusschen quamen wy toen mede aan de andere zyde van deeze groote schots / maar zagen hem niet / en naar allerwegen omziende / kon men hem noch vinden noch hooren blaazen / noch eenig spoor aan 't gedrag der Meeuwen naspeuren / denkende dat hy by deeze dikke Ysschots gezonken was / gelyk zulks uit zyne magteloosheit en de meenigte der ontfangen wonden waarschynlyk bleek / want ten dien einde wy het lenssen reeds gestaakt hadden / duchtende dat hy zinken mogt / vermits hy wegens zyn mag-

Zyn verhaal wat hem op zyn eersten togt als Commandeur is outmoet.

En in 't vervolgen van een groote Walvisch is wedervaaren ;

VEER-

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

'T Ryzen der gevangen Walvisschen onnoodzaaklyk geacht. Moeijelykheden in 't kenteren van een gereezen Visch aanweezen; des Schryvers voorval over zodanig een Visch, en hoe hy zich daar in gedraagt. 't Walvisch-Geweft van een zeer ruime uitgestrektheit, en bepaaling van 't zelve.

d'Onroodzaaklykheit van 't ryzen der Visschen door den Schryver aangeweezen.

Om nu van ons oogmerk niet verder af te wyken / zullenwe de afgebrooken draadt onzer redeneering wederom opvatten / te weeten: waarom het ryzen der Visschen in de Ysvisschery niet noodzaaklyk is / maar voor kleine Scheepjes meer nadeelig dan voordeelig moet zyn: dat in vervolgens getoont worden zal. Deeze onze gemelde groote Visch nu op zyde hebbende / begonnenwe op te ruimen om aan 't werk te raaken: maar vermits we zodanig een groot flensgat in ons klein Scheepje niet konden maaken / bragtenwe eenige vaten op de Ys-Schots / en ruimden vervolgens op / om van overboord in de vaten te snyden / 't welk met zoo weinig volk aan zodanig een grooten Visch zeer langwylig en moeijelyk viel; daar en boven moestenwe door maaling in dit losse Ys / somtyds eens ruimen / en van schots veranderen / onze vaten van de eene op de andere rollen / vermits ons deeze schots door perssing van andere schotsen afgedrongen wierd / en wy ondertusschen ons werk moesten staaken; middelerwyl rees nu onze Visch op na zoo hoog als de Buis / zulks dat we zonder afklimmen van boord op dezelve stappen konden. Als wy 'er van de eerste kentering afgesneeden hadden / en men hem weder meende te kenteren / mislukten 't ons / zulks wy om de zwaarte van 't lengstuk te ontgaan / ons groote lyn aan een leng vast maakten / en wonden met kracht onze Buis zoo verre op zyde / dat wy 'er naaulyks op konden staan / en onze spekgoot en bank naar ly toe sulden; ons loefwant stond als een snaar gespannen en rekte teffens zoo verre / dat de groote Mast geleek naar een gespannen boog / en de boegspriet begon door 't achterover haalen van de Fokkemast / door de topreep en 't aanzetten der Spektakels te kraaken: echter werd de Visch zeer weinig tot kenteren bewoogen. Nu was goede raad duur / om 't overige Spek en de Baarden van deezen Visch magtig te worden. Onze kleine magt / zagenwe / was krachteloos / en behalven dat kon ons zwakke tuig geen meer geweld doen; echter bleef de Visch byna als ongeroert. Toen stondenwe te kyken / te denken en te overleggen wat best te doen; verscheiden van ons Volk hadden ieder wat byzonders te zeggen / doch 't quam met onze gedachten gantsch niet overeen / ieder zeide wel het zyne: maar 't kon geen algemeene toestemming vinden. Dus werd 'er dan eenigen

Hoe bezwaarlyk een gereezen Visch te kenteren is.

En welk voorval den Schryver daar over heeft gehad.

gen tydt zonder iets te verrichten gespilt. De ondervinding hadde wel geleert / dat een versche en ongereezen Visch gemaklyk te kenteren was / dog deeze was / in weerwil van ons / al te hoog gereezen. Eindelyk quam ons iets te binnen / vermits we ons wel eer in eenige Philosophische overdenkingen eenigzins geoeffent hadden / 't welk ons in dit geval nu wel te pas quam ; dus lietenwe dan onze gedachten gaan : een versche Visch laat zich gemaklyk kenteren / derhalven is het hoog ryzen van deezen / alleen het belet ; verder denkende dat zyne inwendige groote hitte hier van de oorzaak was / die alle zyne inwendige vochten ontbond / uitbreide / en tot lucht of windt maakte / welke uitbreiding het ligchaam van den Visch zodanig deed zwellen. Immers dachtenwe / is 't het Spek niet / dat zich zoo bezwaarlyk laat omwinden / vermits het aan een versche Visch niet min zwaar dan aan een gereezen zyn kan / en of schoon het Spek in zich zelven wel zwaar is / echter heeft het in 't water die natuurlyke hoedanigheit om van zelfs boven te koomen en te dryven / en zulks ook volgens het gemeene spreekwoord : 't vet dryft boven. Dus dachtenwe 't zal de gemelde nieuw gemaakte lucht of windt wezen / die niet naar om laag en onder het water te winden is. Hier op / dit wel begreepen hebbende / gavenwe den Harpoenier en Speksnyder last / tusschen de ribben eenige openingen te maaken / om ons aldus van de oorzaak van ons belet / te weten / de gezegde lugt en windt t'ontlasten:

Zyn overleg om deeze kentering op een byzondere wyze in 't werk te stellen ;

Maar zy onkundig van een Philosophische uitvinding / werd zulks van hun en verscheiden anderen niet begrepen / en in den beginne ons voorneemen wedersproken / zeggende : Commandeur / wat zal dit wezen / nooit hebbenwe hier van gehoort / en konnen niet begrypen dat we met dit te doen / eenig voordeel beoogen zullen ? maar laat ons de Visch voor den boeg haalen / gelyk andere kleine Scheepjes meer doen / zoo zullenwe aldaar merkelyk meer kragt konnen gebruiken / als op zy : waar toe wy mede wel eenigzins geneegen waren : maar twyffelden aan een goeden uitslag ; dies gavenwe ten antwoordt : was 't een gemeene Visch / had men 'er beter hoop toe / maar nu men ziet hoe groot en ongemeen hoog hy allenks gereezen is / waar tegen onze kleine magt krachteloos word bevonden / wat geweld daar aan reeds geoeffent is / niet tegenstaande de Visch zich echter weinig roert ; derhalven de zelve voor den boeg hebbende / zorgenwe / zal 't vergeefsche moeite zyn / en 't zal echter aan onze magt ontbreeken ; maar zeiden we / op ons woord ; volg onzen order / en 't zal wel gaan. Dus lieten zy zich dan gezeggen / en zeiden : volgens uw last zullen wy 't doen ; doch zy scheenen noch twyfelmoedig te zyn / denkende baat het niet / 't kan immer niet schaden. Naauwlyks was 'er dan eenige opening gemaakt / of de windt quam 'er met groote kracht uitbarsten / zulks dat ook 't gedarmte door de zuiging van dien / het gemaakte gat verstopte / dies lietenwe noch andere gaaten maaken / het oude gat vergrooten en van 't gedarmte zuiveren / maar

Die hem gelukt, en de geduchte zwarighit in 't kenteren te boven komt.

waar door eerlang de lucht of windt en te gelyk al ons belet vervloog; de Visch viel in/ en verslenkte gelyk een lekke blaas; de overhellende Buis liep van zelfs meest recht/ terwyl insgelyks de Visch zoo verre van zelfs op de reeds styf gespannen snaaren begon te kenteren/ zulks hy voorts zeer gemaklyk t' eenemaal gekentert wierd.

Dit hebbenwe alleen wat omstandig verhaalt / ten einde kleine Scheepjes die zwak bemant zyn / zich in diergelyke gevallen / wiskunstig hier van zouden bedienen konnen.

Maar om nu ter zaak te komen; wat de Visschery van de Eilandsche Walvisch aanbelangt / waar van alreeds zyne plaats van deeze der Noordkapers onderscheiden is: maar noch niet t' eenemaal bepaalt; of men nu deeze gelyk die van den Noordkaper bepaalen kan/ zullenwe in 't vervolg onderzoeken.

'tSchynt dat deeze Visch / behalven zyne geboorte plaats / zyne Vrienden / zyn aas / en om meer diergelyke zaaken verder aan te toonen / als mede de hitte van zyn bloedt / zyn zacht en mals Spek of vet / en verdere eigenschappen van zyne natuur / zoo zeer het koude Noorden bemint / en in vergelyking van de Zeilsteen naar de Noordpool helt / dat men daar door zyne eigentlyke plaats aldus by ondervinding zou konnen bepaalen: beginnende dus van de Straat Davis of van Yslandt af langs den Zoom van 't Westys tot aan Jan Mayen Eilandt, en alzoo vervolgens langs den zelven zoom tot aan Spitsbergen, verder van de Zuidkaap van Spitsbergen, langs den zoom van 't Zuid Ys / bezuiden of beoosten Spitsbergen leggende / tot aan Nova Zembla, en van daar door de Waygats tot in de Tartarische Zee, en vervolgens de Noortpool rond / of zoo na aan de zelve / als 't Ys en 't Landt zou konnen toelaaten. Bepaaling wegens het Eilandsche Walvisch Geweest, hoedanig aangegaan, en hoe verre het zich uitstrekt.

Wy hebben reeds de bepaaling / belangende het Vaderlandt van den Noordkaper / zodanig aangewezen / dat het niet alleen van een zeer ruimen omtrek zy / maar aanmerkende de uitgestrektheit van 't Geweest der Eilandsche Walvischen / zal dit zodanig van een wyde omtrek wezen/ dat het in vergelyking veel meer een groot Koningryk gelykt/ waar tegen het Geweest van den Noordkaper/ maar alleen als een klein Vorstendom kan vergeleeken worden. 't Is nu geen wonder dat de Eilandsche Visschen dus veelvuldiger dan de Noordkapers gevangen worden: Want laat de Haarlemer en Wyker Meeren naar evenmaatigheit even Vischryk zyn / zoo is 't licht te beseffen / uit welke van beide de meeste Visch te markt zal komen; en indien de Noordkaper in zyn bepaalt Geweest / byzondere plaatsen en tyden onderscheid / zoo twyffelen wy niet of in deeze zoo groote bepaaling / zal ook diergelyke onderscheiding waar te neemen zyn.

[illegible] naar aan 't Zuiderdeel van Zembla is geweest / en [illegible] dan het Noorderdeel / en [illegible] Zuiderdeel door een groote bogt aldus het Noorderdeel / [illegible]: om redenen / dat hy op eene reistogt [illegible] van Coppenhagen, in Noorwegen verschei-de [illegible] ontlaaden / en verders onderzocht [illegible] Siberien, Zamojede, Zembla en Ys-[illegible]. [illegible] heeft hy van Zembla zoo veel bescheid [illegible] die alleen hun werk ter ont-dekking van [illegible] gemaakt / gelyk 'er verscheiden uit Enge-[illegible] derwaarts zyn gevaaren / niet anders dan [illegible] bevroozden Zembla of door de Wai-[illegible] naar [illegible] weinig getuigenissen dan ook te meer [illegible] als 'er aan Martiniere van in 't tegendeel [illegible]-ken [illegible].

[illegible] ons te toonen dat de Waeyfisch-Zee, een groote en [illegible] [illegible]: en om daar in kort te zyn / zoo is dit genoegzaam [illegible] om door de zelve door 't Noorden een weg naar China te vinden. De [illegible] Zeehelden die dit allereerst ondernomen hebben / zyn geweest Anton en Nicolaas Zenus, Venetiaanen in 't Jaar 1380. [illegible] Cabot in den Jaare 1495. ten kosten van Henrik den VII. Ko-ning van Engelandt: 't zelve onderstond zich Casper Corterial een Por-tugees 1500, en Johannes Verazzanus 1524 door Francois den I. Ko-ning van Vrankryk; als mede Stefan Gomez een Spanjaart 1525 door keizer Karel den Vyfden; insgelyks Jacob Cartier 1534. door den Ko-ning van Vrankryk; vervolgens Hugo Willougby 1553. en Stefanus Barroeve 1556 beide Engelschen / welke laatste Nova Zembla 't aller-eerste heeft ontdekt. Toen stevende Martin Forbisscher 1576 en 77. derwaarts / Francois Draaks 1577. Artur Petten en Carel Jakman 1580, John Davis 1585. alle Engelschen. In den Jaare 1594, 95, 96, en 99. poogden de Hollanders Willem Barentsz, Jan Huigen van Linschoten en Cornelis Cornelisz. naar China door te dringen. Henri Hudzon, vond de Straat Hudzon. Vervolgens Jan Munk 1610, Jan Cornelisz. van Hoorn 1611, Cornelis Jelmersz. Kok 1664 en 1669, wiens Va-der Jacob Jelmersz. Kok, wy gemeenzaam gekent hebben. Schoon nu alle deeze Reistogten omtrent het voornaamste oogmerk [illegible] zyn geweest / getuigenze echter eenpaarig het tegendeel van Martinieres gedachten / zulk ze niet door 't Landt / maar door het Ys verhin-dert zyn geweest / hun oogwit te bereiken. Jan Huigen van Lin-schoten, die in den Jaare 1594. de eerste togt voor Hollandt der-waarts deed; scheen het klaarblykelyk te zyn uit zyne [illegible] van 't vallen van den Stroom / de verandering van 't Water / [illegible] Lugt en meer diergelyke opmerkingen / dat het Waygat [illegible] een

Verscheiden ontdekkingen [illegible] doortogt te vinden ondernomen.

Welke doornogt eenpaarig [illegible] gesteld werd.

een doorgang hebben moest/ maar hy werd door 't aankomende Ys, genoodzaakt te wyken; doch hervatte dezen togt het volgende Jaar/ dien hy nooit ondernomen zou hebben/ indien hem eenigen hinder wegens 't Landt gebleeken was: maar werd wederom door 't Ys belet verder door te dringen. Maar door 't Ys belet die t'ontdekken.

Een andere getuigen is ons voorgekomen/ die bevestigt/ dat 'er buiten of benoorden Zembla een doortogt zou konnen gevonden worden/ blykende uit een brief van een Persoon te Amsterdam/ aan zynen Vriendt de Geheimschryver des Konings van Engelandt/ wiens inhoud was: Verdere overweeging over deezen doortogt.

„ Myn Heer/ hier nevens zende ik u/ 't geene ik uit Moscovië hebbe ontfangen; namentlyk een nieuwe Kaart van Nova Zembla en 't Waigat, zoo als 't door uitdrukkelyk bevel van den Grootvorst beiden is ontdekt/ en door een Schilder Penela Potsky afgeteekent/ die my deeze teekening uit Moscovië toegezonden heeft/ waar uit men zien kan dat Zembla geen Eiland is/ gelyk men tot noch toe heeft gemeent: maar alleen een Zeeboezem maakt; de Samojeden en Tartaren getuigen echter eenparig/ dat men met Scheepen nochtans naar Japan zoude konnen door geraaken/ wanneer men buiten Zembla een merkelyke wyte van 't Landt afhield/ en 't is een groote misslag van de Engelschen en Hollanders/ dat ze deezen doortogt aan de Zuidzyde van Zembla, of door de Waigats hebben gezocht.

Dat 'er benoorden Zembla en verder naar de Noortpool geen Landt maar behalven het beletzel van 't Ys/ een wyde en open Zee is/ getuigt/ nevens den voorgemelden Stuurman/ mede Jan Ben, die in den Jaare 1668. voor Timmerman met een Hollands Schip naar Japan is gevaaren/ en volgens last van de Oost-Indische Maatschappy/ van daar recht naar 't Noorden is gezeilt/ tot hy 400 duitsche mylen gevordert was/ vindende aldaar een wyde en open Zee/ zonder eenig kenteeken van Landt. Die van de zyde van Japan ondernomen is.

Nevens deeze bygebragte getuigenissen/ worden 'er noch veele andere gevonden. Pieter Bor in zyne Nederlandsche Historiën 't IV^de^ Deel 31ste Boek verhaalt; „ Verscheiden Brieven gezien en geleezen te hebben/ onder anderen een/ waar in Dokter François Maelzon van Enkhuyzen schryft/ verstaan te hebben/ uit een brief van Archangel ontfangen/ dat 'er twee dagen te vooren een vaartuig van Colmagro, uit China aangeland was/ berichtende: dat ze met 6 vaartuigen van Colmagro, door de Waigats naar China waren uitgevaaren/ en dat dit vaartuig alleen door de Waigats was te rug gekomen/ verwachtende de andere vyf eerdaags aldaar aan te landen; welk Scheepsvolk van dit vaartuig verklaarden/ dat deeze vaart zeer bequaam en gemaklyk kon volbragt worden: Ook zou volgens het zeggen van den Stuurman/ deeze vaart zeer weinig stormen onderhevig zyn/ vermits men met deeze vaartuigen langs de Kusten over alle ondieptens Verscheiden andere getuigenissen wegens deezen doortogt bygebragt, als vervolgens ondernomen wierd.

 „ van

[illegible] [illegible] [illegible]. En verder vervolgt den voornoem-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] van 't uitrusten van twee Scheep-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] van Enkhuizen / ten einde een doortogt
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] naar China op te zoeken / te Amsterdam
[illegible] [illegible] [illegible] Predikant aldaar en een vermaart Waereldkundige
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] en zeevaarder boven Nova Zembia,
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] den bequaamsten weg naar China
[illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] Schip te Amsterdam uitgerust /
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] van der Schelling, een zeer ervaaren
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Schellinger Visschers Jagt / nevens de
twee gemelde Scheepen [illegible] [illegible] [illegible] Juni 1594. uit Texel in Zee liep.
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] den Noordelijksten hoek van
Nova Zembla. [illegible] [illegible] [illegible] Gedeelte van hun afgelegen / en
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] van Orange: maar werden door 't Ys
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Middlerwyl waren de andere
twee Scheepen [illegible] [illegible] [illegible] van Nassou tot in de Tartarische Zee
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] gaf / dat ze tot aan Japan
en naar China [illegible] [illegible] [illegible] was / zulks niet getwyffelt wierd
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Oceaan: maar op dan besloten werd / we-
der naar huis [illegible] [illegible]. [illegible] gevonde van hun wedervaaren; ver-
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] raadzaam t'achtervolgen / vermits den
[illegible] [illegible] [illegible]. En in de Kronyk van Twist / tweede Deel /
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: „ Om door 't Noorden naar China te
„ [illegible] [illegible] de Staten Generaal in 't jaar 1594. eenige Scheepen laa-
„ ten [illegible]: [illegible] een van Amsterdam, nevens een Jagt / daar Willem
„ Barentsz van Enkhuizen Schipper op was / en een uit Zeelandt /
„ daar Reders van waren Corn. Cornel sz. en Jan Huigen, die in Chi-
„ na had gewoont. De Amsterdammer nam zyne koers hooger / tot on-
„ der de [illegible] graden alwaar ze in Augustus veel Ys en Zeemonsters
„ vonden [illegible] het Scheepsvolk onwillig wierd / en den Schip-
„ per dwongen wederom te steevenen / die anders veel meende te ont-
„ dekken. De twee andere Schepen ontdekten eenige Eilanden / welke
„ ze namen gaven / en hebben ten laatsten een doorgang of straat ge-
„ vonden / noemden dezelve de Straat van Nassau. Deeze Straat vyf of zes
„ mylen doorgevaaren / quamenze in een ruimer en warmer Zee / daar
„ het Ys voor hunne oogen weg smolt / en bereikten alzus de Kust van
„ Tartarye tot omtrent de Rivier Oby, alwaar ze mede Eilanden / Vol-
„ keren en vruchtbaare Landen vonden / die zy insgelyks naamen ga-
„ ven / en naar 't hun toescheen / zoudenze wel verder naar Catay kon-
„ nen gezeilt hebben; maar geen verder last hebbende / zynze wel genoegt
„ weer naar huis gezeilt / stellende aan de Kusten overal kenteekens /
„ om op een anderen herhaalden togt de zelve plaatsen daar aan te kennen.
„ In den volgenden Jaare 1595. zyn 'er wederom 7 Scheepen derwaarts
„ uit-

„ uitgerust; die alzoo ze te laat quamen / hebben 'er niet veel uitgerecht. 1596. wierden 'er wederom twee Schepen op uitgezonden / welke eene op 80 graaden gekomen en geen doortogt vindende, quam zonder verrichting weder t'huis / daar het ander door 't Ys bezet geworden / moest overwinteren / hebbende op 76 graden, op Nova Zembla een loots gebouwt en zich 10 maanden aldaar onthouden / waar na zy met twee kleine vaartuigen, meer dan 350 mylen langs de kusten / over Zee met groote geleden ongemakken weder zyn t' huis gekomen.

Deze gevaarlyke en kommerlyke Scheepstogt door Willem Barentsz. onder 't beleid van den Heldhaftigen Jacob van Heemskerk ondernomen / die omtrent 12 Jaaren daar na / in een Scheepstrydt / binnen de Baay en onder 't Geschut van 't Kasteel van Gibralter, zich en zynen Vaderlande een onsterflyken naam verworven heeft, zullen wy kortelyk, om de aanmerkelyke voorvallen hier ter neder stellen. Aanmerklyke ontmoetingen gedurende den Scheepstogt van Willem Barentsz.

Na dat deze Zeehelden 12 dagen Noordwaarts hunne koers gestelt hadden / en Schotlandt, Hitlandt en Fayerhil gepasseert waren / bereikten ze de hoogte van 69 graden 24 minuten, en hadden den eersten Juny geen nacht. Den volgenden dag vorderden ze tot 71 graden / en zagen een verschynsel der Verhevelingen van twee Neven- of By-Zonnen / die zich aan weerzyde van de waare Zon vertoonden / waar nevens noch twee Regenbogen / door deze Zonnen loopende / met twee anderen van een wyder omtrek / welker eene rondom de Zon en de andere dwars door 't groote rond ging / wiens onderste kant 25 graden boven den Horizont gezien wierd.

Den 5den Juny zagen ze reeds Ys / daar zy echter doorzeilden / bevindende zich den 7den op 74 graden. Den 9den bereikten zy een klein Eilandt op 74 graden 30 minuten geleegen. Den 12den zagenze een witte Beer waarop jagt werd gemaakt; met de schuiten daar by gekomen / werd deze Beer heevig bestreeden en eindelyk gedood / gevilt en de huid 12 voeten lang bevonden. Dit Eilandt werd toen door hun het Beeren Eilandt genoemt. 't Zelve Eilandt verlaatende / zagenze den volgende dag een doode Walvisch in Zee dryven / waar op een meenigte Meeuwen aasden / doch die geweldig stonk. Vervolgens zeildenze langs het Ys / om den Hoek / ten Zuiden van hun / te boven te komen. Den 19de zagenze weder landt / en bevonden zich op 80 Graden 11 minuten gevordert. Dit Landt deed zich breed op / en zy zeilde langs het zelve Westelyk aan tot 79½ graden / vindende een goede reede / maar konden die niet bereiken / vermits de windt hun tegen was / strekkende deeze Baay recht Noord en Zuiden in Zee. Den 21sten vernamenze weder een witte Beer die bestreeden en afgemaakt werd / wiens huid 13 voeten lang was. Met de schuit baaywaarts ingevaaren / vonden zy 't een goede haven te zyn / en aan de Oostzyde vernamenze 2 Eilanden / Ontdekking van 't Beeren Eilandt; Als mede van Spitsbergen.

zich Oostwaarts in Zee strekkende / gelijk ook aan de Westzyde van den Inham / dat mede een Eilandt geleek. Vermoedelijk is dit Spitsbergen geweest / het Noordelijkste Landt tot noch toe bekent.

't Was op den 23sten dat hen een witte Beer / naar 't Schip zwemmende / bezoeken wilde / die ook binnen 't Scheepsboord zou geraakt zyn / was 'er geen gerucht gemaakt en met een roer op geschooten / waar door hy weder weg en naar 't Eilandt zwom / werwaarts zich eenig Scheepsvolk begeeven hadde / 't welk geen kleine verleegenheit te Scheep maakte / vermits ze te landt van geen geweer voorzien waren ; doch groot gerucht gemaakt hebbende / zwom de Beer weder aan landt. Voortaan tot den eersten July langs de Wal en Bayen in en uit kruissende / kreegenze wederom het Beeren Eilandt te zien. Vervolgens tot den 17den op de hoogte van 74 graden 40 minuten gekomen / zagenze omtrent de Lomsbaay, het Landt van Nova Zembla, en geraakten den 18den boven den hoek van 't Admiraliteits Eilandt, en den 19den aan 't Kruis Eilandt, alwaar zy wegens het Ys ter reede liepen. Alhier met eenige Manschap aan landt gestapt / werdenze eerlang twee Beeren gewaar / 't welk hen niet weinig verbaasde / vermits ze geen geweer hadden. De Beeren hun verneemende / deed men zyn best hun woede t'ontgaan / en die loopen wilden wierden met bootshaaken gedreigt ; dus quamenze noch veilig weer aan boord.

Nova Zembla en verscheiden Bayen en uithoeken voor by gezeilt.

Vervolgens op den 6den Augustus quamenze den Hoek van Nassauw te boven en den volgende dag de Troosthoek, waar na zy zeer verlangt hadden. Nu geraaktenze eenige dagen geweldig in 't Ys verwart / dat hen niet weinig bekommerden / komende aan een hoek / die zy de Kleine Yshoek noemden. Den 13den werd 'er een Beer geschooten / gedood en gevild / en de huidt aan boord gebragt ; den 15den bereiktenze de Eilanden van Orangie, en werden geweldig in 't Ys bezet / waar door ze veel moeiten hadden zich te redden. Middelerwyl werden ze weder van een groote Beer bezocht / die geschooten werd / en men met veel moeiten afmaakte. Den 16den werd 'er eenig volk naar 't vaste Landt gezonden / om te ervaaren hoe zich Nova Zembla uitstrekte / en ten dien einde begaven die zich op een hoogen Berg / ziende voor Zuid-Oost en Oost-Zuid-Oost open water / dat hen niet weinig verheugden / vermeenende hun oogmerk bereikt te hebben. Den 19den onder zeil geraakt / quamenze den Hoek van Begeerte te boven / doch werden eerlang weder in 't Ys bezet.

Word men zodanig in 't Ys bezet, dat om te overwinteren, behooren wierd,

Den 25sten het Ys met den stroom weder uitdryvende / meendenze bezuiden Nova Zembla om / West aan, naar de Waigats te zeilen / doch vermits ze nu Nova Zembla reeds gepasseert waren / en nergens opening vonden / gavenze den moed verlooren om door 't Ys te komen / zulks ze staat maakten het weder naar huis te wenden : maar aan de Stroombaay gekomen / werdenze door 't Ys gestuit. Den 26sten voorby den

Ys-

Yshaven gekomen / werdenze zodanig in 't Ys bezet / dat 'er geen redden aan was. Aan de Westzyde van de Yshaven gebordert zynde / vond men zich genoodzaakt aldaar den gantschen Winter met kommer en elende door te brengen Den volgenden dag dreef het Ys zoo geweldig aan / en met een Zuid-Oosten Windt zette het zodanig voor den boeg van 't Schip / zulks het van vooren wel 4 voeten hoog opgeschooven wierd / en achter als in den grondt scheen te zakken. Den 28sten week het Ys weer een weinig af / waar door het Schip zich wederom recht zette / en men arbeide met allen mogelyken vlyt om 't Ys wat op te ruimen / maar 't was te vergeefs. Vervolgens werd het Schip door 't aandringende Ys wederom van vooren opgeschooven / en insgelyks voorgaans opgeligt; men maakte toen staat te moeten overwinteren / en sleepte de Schuit en Bok over 't Ys naar landt / ook verzag men zich van eenige vaten Brood en andere behoeften die men in zodanig een gelegenheit noodig had / Den 7den September gingen 'er vyf Mannen landwaards / waar van eenigen een Rivier van zoet water vonden / en een menigte hout / aldaar aangedreeven. Men besloot dan een Loots tot hun verblyf op te rechten; hier toe quam hen byzonder ten dienst / het Hout aan den oever gevonden / uit boomen bestaande / die / 't zy van de Tartarische / en Moscovische Kusten / of van elders anders ontwortelt / aldaar aangedreeven waren / want op Zembla vond men gantsch geen geboomte te wassen. Van dit hout diende men zich niet alleen om de Loots op te timmeren / maar 't verstrekte hun ook voor brandhout in de aanstaande strenge koude.

En alle toebereidselen daar toe gemaakt.

Om nu dit hout af te haalen / maakte men Sleden / en deed gemeenlyk twee togten 's daags. Den 21sten September was 't zoo fel koud / dat ze de kombuis beneden in 't ruim moesten maaken / vermits boven alles bevroor. Den 23sten storf hunnen Timmerman / en zy begroeven hem omtrent een afwatering in een kloof van den Berg / alzoo men om de strenge Vorst de aarde niet opdelven kon. Den 25sten rechte men de stylen en balken van de Loots op / en begon te timmeren. Men bevond zich toen noch 16 Mannen sterk / waar onder nu en dan een ziek wierd. 't Vroor somtyds onlydelyk sterk / en den 30sten sneeuwden het dien gantschen dag en nacht / 't welk hen hinderde hout te haalen; men maakte een sterk vuur by de Loots om 'er de aarde door t'ontdoopen / zulks men de timmeraadje te beter in den grondt deed sluiten: maar 't was vergeefs; dies zy dien arbeid staaken moesten. Den 2den October waren ze met de Loots zoo verre gevordert / dat ze 'er een Meyboom van bevroren sneeuw op bragten. Vervolgens braken zy 't Voor-onder van 't Schip op / en met deeze deelen dektenze de Loots / en kreegen die dien dag meest dicht. Den 7den brakenze het Achter-onder mede uit / om de Loots verder dicht te maaken. Voortaan wierd het zoo geweldig koud / dat men 't in de openlucht niet harden kon. Den 11den bragtenze de

Een Loots-ten verblyf getimmert.

En alle noodige behoefte daar ingebragt.

Wyn

Zyn en anderen vooraad te lande/ en begaven zich met de helft van 't volk des anderen daags naar de Loots/ om 'er voor de eerstemaal verblyf in te neemen/ doch leden bittere koude/ vermits 'er noch geen kooyen gemaakt waren/ en ook geen vuur kon gestookt worden/ de schoorsteen noch niet opgemaakt was. Verders was men bezig met alle behoeften uit het Schip naar de Loots te brengen/ terwyl men ook somtyds aanstoot van de Beeren leed; en 't vroor sterk/ dat byna al hunnen drinkbaaren vooraad bevroor/ zulks wilde men 't nuttigen/ smelten moest/ waar door alles kracht- en smaakloos wierd. Men brak vervolgens de kajuit af/ om 'er een ... in de Loots van te maaken/ en men sleepte de Bok naar de Loots/ keerde die met den bodem om hoog/ om 'er/ wanneer 't de nood eischte/ gebruik van te neemen. Toen men met het afhaalen ... laatste sleede met vooraad bezig was/ werdenze van drie Beeren ... fens belaagt/ die door twee Helbaarden/ by geval op de slee ... zo lange afgeweezen werden/ dat het overige volk tydt won/ ... Scheep te redden/ en deeze verweerders het mede ontquamen. ... Beeren hun prooi dus ontweeken ziende/ liepen verwoed naar 't ... van waar men/ met geen schietgeweer klaar konnende raaken/ ... verslindende Beesten met de voornoemde helbaarden/ spiessen ... werpen van brandhouten/ afweerde/ waar na de Beeren ... pen/ gelyk den hondt naar een steen; een deezer Beeren door ... baard gewond/ droop eindelyk weg/ die toen door de anderen ... werd/ en men sleepte vervolgens de gelaade slee naar de Loots. ... 27sten schootenze een witte Vos/ die gebraaden zynde/ als konyn ... smaakte; ook stelde men het uurwerk/ mede van voordt gebragt ... maakte lampen gereed om 's nachts te branden/ waar toe het ... beerevet gebezigt werd. Ook dekte men de Loots van boven ... zeil/ zulks die te dichter en warmer wezen zou/ vermits de ... ongedreeven waren.

Gevaar door de Beeren uitgestaan, en hoedanig gered,

Den eersten November zagen ze de Zon noch even boven de kimmen, en den volgenden dag Zuid-Zuid Oost opgaan/ en Zuid-Zuid- ... ondergaan; toen zag men ze noch in haar volkomen ronte: maar ... den Horizont. Den 3den vertoonde zich de Zon Zuide ten Oosten in 't opkomen/ en Zuide ten Westen in 't ondergaan/ doch wel zoo ... delyk/ konnende toen niet dan den boven rand boven de kimmen ... zien worden. Zedert zagenze de Zon niet weer/ vermits zy ... den Horizont bleef. Verschrikkelyk voorwaar! nademaal hen ... de allergevaarlykste elende dreigde. Somtyds werden 'er Vossen ... vangen/ terwyl de Beeren hen met het vertrek der Zon ... De Zon hen verlaatende/ zagenze de Maan zoo wel by dag ... nacht/ vermits zy in haar hoogste teeken was. Om het met de ... kost te strekken/ deelde men voor ieder man 4 pond en 5 oncen Brood ...

De Zon begint zich onder de kimmen te verbergen, en deeze ondernemers te verlaaten.

Akeligen toestant in die bitter Winter Zaizoen.

waar mede men 't agt dagen rekken moest; vleesch en visch haddenze toen noch geen gebrek / maar den drank quam 'er mede schaars om / die daar en boven / gelyk gezegt is / krachteloos was. Om zich voor de koude beter te dekken / werd 'er een pak grof laken los gemaakt / waar van ieder een gedeelte ten zynen behoefte kreeg / als mede eenig linnen tot hemdden uitgedeelt. Men bevond noch 17 kazen overig te hebben / waar van een onder hun allen verdeelt werd / en de anderen aan ieder eene omgedeelt / waar mede men 't voortaan strekken moest. Nademaal zich nu de Vossen meer dan te vooren lieten zien / maakte men enige vallen of knippen om ze daar in te vangen / die hen niet alleen tot een smaakelyke spyze verstrekten / maar ook zoo dienden de vellen tot mutsen / om zich voor de felle koude te beschermen. 't Was op den eersten December / dat het zoo sterk gesneeuwt had / dat ze 'er als onder begraven lagen / ook moestenze toen te meer rook uitstaan / die hen geweldig plaagde; men maakte steenen warm / om 'er / in hunne kooyen leggende / de voeten aan te warmen / vermits de koude onlydelyk was. Wegens den onverdraaglyken rook / haddenze eenige dagen zoo sterk niet gestookt / waar door het toen zoo hevig binnen de Loots vroor / dat de wanden en zolder / ja zelfs hunne kooyen wel 2 vingeren dik aangevroozen waren. Men stelde ook een zantloper van twaalf uuren / waar op gedurig acht gegeeven werd / zulks men zich in den tydt niet vergissen mogt / want het uurwerk door de groote koude stil stond / schoon men 't met zwaarder gewicht trachte aan 't gaan te houden. Op den 6den December gevoelde men zodanig een onverdraaglyke koude / schoon men / hoe sterk men vuur stookte / zich echter niet verwarmen kon. Men vond dan goet / om deeze bittere koude te konnen wederstaan / dat men de steenkoolen / die noch te scheep waren / haalen zoude / vermits die een heeten brand maakten / en ook langer aan den haart duurden. Men lei 'er dan een goed vuur van aan / en om de warmte te langer in de Loots te houden / vond men raadzaam de deuren en de schoorsteen dicht te maaken / waar na ieder naar zyn kooy ging om te slaapen: maar eerlang beving hen zodanig een duizeling / dat ze genoodzaakt wierden de schoorsteen en de deur weder open te maaken; dus werden ze wederom door de koude verquikt / die hen te vooren onverdraaglyk hadde geweest. Vervolgens moestenze noch gedurig zeer felle koude wederstaan; hunne schoenen bevrooren zoo hard als een hoorn / zulks zy die niet langer gebruiken konden / dies maaktenze hen wyde klompen met schaape-vellen overtrokken / waar in zy / met 3 of 4 sokken over elkanderen aangetrokken / gaan konden / om dus warme voeten te houden. Op Kersdag was 't meede zeer koud weêr / zy hoorden toen eenige Vossen over de Loots loopen / vermits die meest onder 't Sneeuw bedolven lag; dit werd door eenige van hun gezegt een quaad teeken te zyn / en gevraagt / waarom? werd geantwoord; om dat men ze niet in de

Toeleg op de Vosse jagt gemaakt en hoe.

Onverdraaglyke koude uitgestaan.

pen nat, of aan 't lijf te [illegible], want dan had het een goed teeken geweest.

Na dat ze nu met groote koude, honger en ongemak het Jaar 1596. ten einde gebragt hadden, en in dat van 1597. getreden waren, stelde zich het weêr nog al even streng in. Van toen af begon men de wyn om den anderen dag met kleine maatjes uit te deelen, welke uitdeeling van eenigen nog gespaart wierd, om in tyde van nood niet verlegen te zyn. Vermits hunnen voorraad van brand op was, had men een geheelen dag vrag gewerkt om weder brandhout te klooven. Als zy nu den ganschen dag dus gesloofd hadden, en indachtig waren dat het Driekoningen Avond was, vond men goed, zich in hun verdriet eenig vermaak aan te doen, toeleggende uit hunnen gespaarden wyn, en men bakte van twee pond meel, welke genomen om 'er papjes voor de kardoesen van te maaken, eenige pannekoeken, alhoewel in olie in stee van boter, waar mede men zich niet min vrolyk maakte, als of men t'huis braaf gesmult had, en een deftige maaltyd gedaan; men trok ook koningsbriefjes, waar by de konstapel koning van Nova Zembla werd, eene Landstreek meer dan 200 mylen groot en tusschen twee ruime Zeën gelegen.

De Zon wederom na een voor-afgaande schemering gezien;

Den 13 Januari dacht hen wederom een schemering van den aannaaderende dageraadt te zien; en op den 24sten was 't dat men aan de Zuidzyde van Nova Zembla, buiten verwachting den buiten rand van de Zon wederom zag; dit kon in 't eerst van Willem Barentsz. niet aangenomen worden, vermits hy een ervaaren stuurman zynde, daar nog 14 dagen tydt toe rekende. Maar op den 27sten helder weêr zynde, zagenze alle de Zon volkomen boven den Horizont, waar uit bleek dat ze den 24sten mede gezien was. Om nu hier bewys van te geeven, zagenze de Zon allereerst 5 graden en 25 minuten in Aquarius, die zy niet eerder verwachtende waren, dan op 16 graden 27 minuten, eer zy zich op de hoogte van 76 graden vertoonen zoude. * Den 26sten storf een van hunne Manschap, nadat hy lang krank gelegen had. Vervolgens tot den 8sten February haddenze doorgaans ongestuimig weêr, en somtyds met veel sneeuw verzelt; op dezen dag begon het weêr wat te bedaaren, en zy zagen toen de Zon Zuid-Zuid-Oost opkomen, en Zuid-Zuid West ondergaan. Den 12den schootenze een groote Beer, dien geopent hebbende, vondenze 'er wel 100 pond smeer in, 't geen hun wel quam, vermits ze reeds gebrek van smout hadden, om in de lampen te branden. Nu kreegenze weer gebrek aan brandhout, 't welk ze toen met zwaaren arbeid haalen moesten, vermits ze zig zwakker in krachten dan te vooren bevonden.

Als mede weder open water ontdekt.

Den 8sten Maart zagenze in 't Noord-Oosten gantsch geen Ys in Zee, waar door vermoed werd dat 'er een

ruimte

* Zie wat we dienaangaande Pag. 95 uit de *Memoires de Mathematique &c.* 1693 hebben bygebragt, en welke gedachten hier over de Leden van de Fransche Academie hebben gemaakt.

ruime Zee moet zyn. Den volgenden dag kondenze ten Noord Oosten noch al verder open water zien / maar naar de Tartarische Kust was 't noch al vol Ys.

't Was op den 16den April dat hen een Beer bezocht / die eindelyk op de loots klom / en aldaar een verbaarlyk geweld maakte / zulks het scheen dat hy de schoorsteen zou om verre gerukt hebben / hy scheurde het zeil / daar aan vast gemaakt / doch ging ten laatsten weg. Geduurende deeze Maandt zagenze somtyds de Zee zonder Ys / en dan wederom zodanig bezet met Ys / dat hen naauwlyks eenige uitkomst voor handen scheen. 't Was reeds op den 27sten May / dat men besloot om te vertrekken / en ten dien einde toestel zoude maaken / nadermaal men geen kans zag het Schip weder vlot te zien / dewyl het noch even vast in 't Ys bezet lag ; dies haalde men alles wat tot de toerusting van de Schuit en Bok dienen mogte / uit het Schip.

Besluit ten vertrek genomen.

Ingevolge van dit besluit / gingen 10 Mannen om de Schuit / die onder de Sneeuw bedolven was / te haalen en naar de Loots te sleepen / maar hoe zwaar hen deezen arbeid viel / is wel af te neemen / want zy waren zeer zwak en uitgeteert / 't welk hen in dien arbeid moedeloos maakte ; dies vermaande hen Heemskerk, dewyl 'er hun leven van afhing / dat toch een ieder zyn uiterste krachten wilden inspannen / om de schuit voort te krygen / anders warenze genoodzaakt / als Burgers van Nova Zembla aldaar hun graf te maaken. Eindelyk wederom moet scheppende / bragtenze noch zoo veel te weeg / dat ze / de Bok die met den bodem om hoog lag / omwierpen / en die begonnen te vertimmeren en op te boeyen.

Een Schuit en Bok ten dien einde vervaerdigt.

Terwyl zy met deezen arbeid bezig waren / quam 'er een verbaarlyke Beer aan / waarop zy zich naar de Loots begaven / om hem aldaar met hunne roers te verwachten ; deeze Beer veel onversaagder dan ooit / zoude wel haast iemandt van hun Volk verrast hebben / maar door gewaarnaking gewaarschouwt / schoot hy schielyk zyn roer af / en trof het Dier dwars door 't lyf / waar na het noch een stukweegs weg liep / en eindelyk gedood werd. Den 30sten hervatten men weder met allen man het vertimmeren van de Bok / en om de Zeilen of andere Scheepsbehoefte gereed te maaken ; midlerwyl zy wederom een en andermaal door Beeren bezocht wierden en ontrust / zulks ze hunnen arbeid staaken moesten.

Den 3den Juny zich weer een weinig in krachten herhaalt hebbende / arbeide men met allen mogelyken vlyt aan de Bok / die zy na 6 dagen arbeids eindelyk voltooit kreegen. Den 4den gingenze met 11 Mannen weder naar de Schuit om die voort te sleepen / vermits hen toen den arbeid lichter dan te vooren viel ; deeze vertimmerde en boeyde men mede op / ten besten als doendelyk was. Ondertusschen waren anderen bezig met alle andere behoefte en voorraad voor hunnen te onderneemen

[illegible] en om die tegens datze stonden te vertrekken [illegible] kreegenze de Schuit mede gereed / en ver[illegible] 't geen noodig was.

[illegible] zoo veel mogelyk was met bylen / houwelen en [illegible] 't Ys een weg te baanen / waar langs de [illegible] gebragt. Heemskerk met Willem Barentsz [illegible] overleggende / dat / terwyl 't nu [illegible] tydt werd de Schuit en Bok te wa[illegible] onder Godts geleide / de reize van Nova [illegible] aanvaarden. Dies schreef Heemskerk mid[illegible] waar van ieder vaartuig een hebben [illegible] werden / wiens inhoud behelsde / [illegible] waarneer men van den anderen afdwaal[illegible] een kommer en ongemak zy aldaar over[illegible] om te zien of hun Schip weder [illegible] Willem Barentsz te vooren een brief[illegible] kruitmaat gedaan / en in den schoorsteen [illegible] verhaal van hunnen togt en voornemen [illegible] zy aldaar 10 Maanden hadden huis[illegible] was / om in gevalle iemandt voor[illegible] te Landen / daar uit hun wedervaaren [illegible]

[illegible] men dan beide de Vaartuigen te water / [illegible] en Koopmanschappen. Men ging [illegible] Juny 1597. niet zonder veel bekommer[illegible] in 't Ys bezet raakten. Den vol[illegible] 't [illegible] Hoofdt en bereikten den [illegible] quamenze aan de Oranje Eilanden; [illegible] een vuur en smolt een ketel met sneeuw[illegible] Wederom t' zeil gegaan / bevondenze zich om[illegible] den 17den in 't allergrootste gevaar [illegible] endelyk gered werden. Den 20sten stierf [illegible] dood hen allen smertelyk viel / vermits men / [illegible] Schuitman zynde / in zyn bestier te geruster was. Ook [illegible] een van hun volk. Den 23sten quamenze / na [illegible] 't Ys / weder in 't open water / en bereikten de Kaap [illegible] daar zy wederom in 't Ys bezet werden. Men bevond zich [illegible] minuten. Den 24sten quamenze met veel ar[illegible] 't Ys weder in ruime Zee / en zeilden ten Oosten de [illegible] Na veel aangewenden arbeid en 't uitstaan van een [illegible] den 27sten ten Westen van de gemelde Kaap; hier [illegible] den Zoom van 't vaste Ys een groote menigte Walrus[illegible] veele Vogelen / waar van 'er eenige geschoten werden.

Ver-

Vervolgens tot den 5den July stondenze noch al groot gevaar in 't Ys uit / waar door zy met zich te redden / geweldig afgemat wierden / en toen storf hen weder een man af. Den 11den zagenze 't Kruis-Eilandt Westwaarts gelegen / eenige begaven zich naar landt / die 70 eyeren van Berg-eenden mede bragten / 't welk hen toen een aangename spyze was. Den 19den zagenze ten Westen van 't voornoemde Eilandt open water / waar over zy zich niet weinig verheugden / dies men allen vlyt aanwende om de Vaartuigen te water te brengen / vermits men ze wel 270 treeden over 't Ys sleepen moest. In 't water gekomen / ging men onder Godts geleide t'zeil / maakte goeden voortgang / en men liep den 20sten den Zwarten Hoek voorby / zulks zy dien Avondt noch het Ammiraliteits Eilandt zagen / en mede voorby zeilden.

Den 21sten passeerdenze de Kaap Plantius en Langenes. Des anderen daags omtrent de Kaap Kant gekomen / ging 'er eenig Volk naar landt / om eyeren te zoeken / waar van ze een goede party opdeeden / en veele Vogelen met handen greepen. Den 24ste bevondenze zich op de hoogte van 73 graden 10 minuten. Den 27sten roeidenze door gebroken Ys langs den Wal / passeerden de Kruishoek, en zeilden tusschen 't Vaste-landt en 't Eilandt door. Den 28sten langs het landt zeilende / quamenze voor de St. Laurens Bay of Schanshoek; hier vondenze twee Russche Vaartuigen / waar door zy niet weinig verheugt waren / wederom menschen te zien; maar alzoo zy hun niet verstaan konden / en om door hun eenig middel voor de scheurbuik na te speuren / lietenze de Schipper hen in den mondt zien; hier door verstond hy dat zy honger hadden / zulks men hun een roggenbrood met eenige gerookte vogels gaf / waar tegen hun wederom een geschenk gegeeven werd. Weder van deeze Russen gescheiden zynde / roeidenze den 31sten naar een ander Eilandt / daar twee kruissen stonden / maar vonden geen volk. Te landt gestapt / vondenze 'er by geval Lepelbladeren / die hen geen kleinen dienst deeden / om zich van de scheurbuik te geneezen / en ook in 't nuttigen zodanig een werking deeden / dat ze eerlang wederom beschuit konden eeten / die men te vooren niet byten kon.

Ontmoeten twee Russche vaartuigen.

Den 3den Augustus beslootenze van Nova Zembla naar de Russche Kust over te steeken / dies zeildenze Zuid Zuid-West aan tot de Ooster Zon / en geraakten wederom in 't Ys / waar door zy met zwaaren arbeid roeyen moesten / tot ze in ruime Zee quamen. Den 4den zagenze de voornoemde Kust / en hielden 't toen langs den wal; omtrent Noorder Zon zagenze noch een Rusch vaartuig / roepende tot de Russen Candenoes, Candenoes; maar deeze riepen wederom Pitzora, Pitzora: waar door zy verstonden dat ze niet by Candenoes, maar by Pitzora waren. Van den 5den tot den 12den sukkeldenze geweldig door tegenwindt / en stonden niet weinig kommer uit / vermits den voorraad byna verteert was / behalven dat ze noch van eenig beschimmelt brood voorzien waren /

Besluit om van Nova Zembla naar de Russche Kust over te steeken.

ten/ zulks zy elkander deerlyk aanzagen. Eindelyk zagenze met volle zeilen een Rusch Vaartuig op hun afkomen / dies spoede men zich om hen aan boord te leggen / en men kocht wat visch en eenige koeken in visch-water gekookt / 't welk alles evenmaatig onder hen uitgedeelt werd. Den 15den dicht langs den Wal zeilende/ zagenze wederom zes Russche Vaartuigen / by de zelven gekomen / vroegenze hoe verre zy noch van Kilduin waren; toen verstondenze dat men zich noch beoosten Candenoes bevond/ en de Witte Zee te passeeren had/ die zy meenden al te boven te zyn geraakt. Men verzag zich toen weder van eenigen leeftogt/ kookte een pot vol water en meel met spek en honing vermengt/ waar van ze toen lustig smulden/ en humne hongerige maagen wederom wat laafden. Den 18den passeerdenze eindelyk den hoek van Candenoes, staken de Witte Zee over/ zulks ze gelukkig in 30 uuren de Lapse Kust bereikten. Alhier aangeland / verzagenze zich van versche visch die zy kookten en daar mede humne hongerige maagen zalfden/ ook kooktenze waterpap die zy in plaats van brood aten/ zulks ze zich nu weder verzaadigen konden. Wederom t'zeil [illegible] zynze den 24sten by de zeven Eilanden gekomen / en eenige Visschers hebbende ontmoet/ verstondenze dat'er Nederlandsche Schepen te Cola lagen.

Passeeren Candenoes, en steeken de Witte Zee over.

Den 25sten kreegenze Kilduin te zien/ aan welker Westeinde zy aanlandden; hier verstondenze mede dat 'er Nederlandsche Schepen te Cola waren / dies zondenze met een daar toe gehuurde Laplander / iemandt van hun Volk derwaarts / die kennis van humnen komst gaf; waar op met den Laplander door een Brief bescheid te rug werd gezonden. Eerlang ontfingenze met een Jol eenigen leeftogt in Rostoker Bier / Wyn/ Brandewyn / Broodt / Vleesch / Spek / Salm en andere behoefte bestaande / 't welk hun ten hoogsten aangenaam was. Den laatsten Augustus maakten zy zich ten vertrek naar Cola gereed / alwaar zy den volgenden dag aanquamen/ en zich eenige dagen ververschten/ om hun geleden kommer en ongemak weder wat te verzetten. Den 11den bragtenze met bewilliging van den Bojaar, humne Vaartuigen te landt en in 't Koopmans huis / laatende die daar ter gedachtenis / van zo een langen/ verren en nooit bezeilden togt / vermits zy met deeze open Schuiten / omtrent 400 mylen door Zee/ tot aan Cola toe gevaaren hadden. Nadat zy zich dan aan 't boord van Schipper Jan Cornelisz. begeeven hadden/ zynze den 18 September uit de Rivier van Cola t'zeil gegaan / en s'anderen daags voor Waardhuis gekomen ; van waar zy den 6den October in Zee staaken / en den 29sten in de Maas ten anker quamen. Te Maaslandsluis te lande gestapt / reisden ze vervolgens over Delft naar Amsterdam / alwaar zy den eersten November aanquamen.

Bereiken Kilduin, en Cola; van waar ze eindelyk met een Koopvaarder weder in 't Vaderlandt komen.

Laat ons nu ons onderzoek van den doortogt naar China weder [illegible].

De

de Engelschen zyn 't / * waar van men wil dat zy op 80 graaden aan den Noordt en verder dan andere Europeers zouden zyn gevordert geweest: doch men is van gedachten / indien zy 't wat verder van den Inham van Nova Zembla en vervolgens dieper in zee / begreepen hadden / dat zy 'er beter zouden doorgedrongen zyn / en zoo veel Ys niet gevonden hebben. Behalven deezen weg ten Noorden ter Zee ingeslagen / heeft men een anderen / te vooren onbekent / te Landt ontdekt. Eenige Inwooners van Siberie / een Gewest onder den Keyzer van Groot Ruslandt staande / bragten in den jaare 1596 of 1597. eenige schoone Watervellen / anders Sabels genaamt / by de Moskovische Koopliede te koop. Dit veroorzaakte dat 'er eenige hier door wierden aangelokt / om met deeze Siberiers naar hun Landt te reizen: Waardoor men allenks gelegenheit vond / dit afgelegen Gewest kundig te worden / en zelfs / nadat men langs de oevers van groote rivieren tot in de landen der West-Tartaren / waarvan eenige onder China stonden / was doorgedrongen / eenige Sterkten bouwden.

Hoe men te lande een weg naar *China* heeft gezocht.

Dus al verder ingedrongen / bragt men 't zoo verre / dat men de grenzen der Oost-Tartaren / die nu gantsch China bezitten / bereikte. Deeze Tartarische Landaart / stond niet weinig verwondert / de Moskoviters / een volk hun t'eenemaal onbekent / te zien / en dat zich aanmatigde Vestingen onder hun gezicht te bouwen; dies stelden zy zich hier tegen / om den voortgang der Moskoviten te beletten. Hier over vielen toen nu en dan eenige feitelykheden voor. De Oost-Tarters en bezitters van China hadden een en andermaal toegelegt / deeze Vestingwerken der Moskoviten te weeren / doch te vergeefs. Hier over eenen oorlog aan te vangen / was wederzyds met veele zwarigheden verzelt / voornamentlyk aan de zyde der Czaaren van Groot-Ruslandt / die toen Ivan en Peter waren / vermits het hen zeer moeielyk vallen zou / een leger met den aankleevenden trein / 1000 myhlen van hun Ryk afgelegen / door Bosschen en Woestenyen tot op de grenzen van China te onderhouden. Derhalven vond men het wederzyds ongeraden / en goed / door Gezanten over hun geschil te handelen / waartoe men een Stadt 450 myhlen van Peking / de Hoofdtstadt van China gelegen / tot handelplaats benoemde.

En wat den Moskoviters in deezen landtogt is ontmoet.

In 't jaar 1688 was 't dat wederzyds Gezanten op weg waren / en die van China met een zeer grooten trein verzelt / bestaande in der Chineezen Keizers Oom / nevens den Prins Sosan, Oom der Keizerinne / een groot getal Mandaryns of Chineesche Ryksraaden / met een Sleep van wel 10000 Persoonen / die hen / ter verzekering tot aan de Handelplaats geleiden zouden / hebbende zich van paerden / kameelen en kanons verzien.

Die

* Zie verhandeling van den Heer F. Valentyn in zyn Oud- en Nieuw-Oostindien II B. III Hoofdstuk.

Dit Gezantschap Noord-West omtrent 300 mylen van Peking voortgereist/ en op de grenzen van de Mongous, en des Konings van Elut gekomen/ werd door hen den voortocht betwist/ zulks ze zodanig een magtigen trein/ voor geen Gezantschap aanzagen/ en hierom den voortogt van hun Landt weigerden. Dit dwong het weder naar Peking te keeren/ en de byeenkomst tot in 't volgende jaar uit te stellen/ zulks men besloot toen te Niptsjou een Vesting der Moskoviten/ op 51 graden 40 minuten Noorder breette en mede omtrent 300 mylen van Peking gelegen/ tot een handelplaats te verkiezen.

Onderlinge verdrag-handeling tusschen de Moskoviten en Chineezen waarin die bestondt.

Deeze Verdraghandeling zou echter vruchteloos geweest zyn/ indien niet Thomas Pereyra en Jan Francois Gerbillon, twee Jezuiten/ den Chineezen mede gegeeven/ om hun voor tolken en raadslieden te dienen/ hier in voorzien hadden/ zulks zy verzochten de onderhandeling onder hun beleit nader aan te dringen/ brengende het niet den Moskoviten tot dit besluit: dat de Grenspaalen tusschen Groot Ruslandt en China op 48 of 300 anderen willen/ op 55 graden/ en byna in den zelven middaglyn van Peking gelegen/ wezen zouden/ alhoewel zich de grenzen van Moskovien ten Oosten/ veel verder naar 't Noorden uitstrekten.

Wat *Ysbrand Ides* van de *Waigats* geschreeven hoeft.

Sedert deeze Verdraghandeling hebben de onderdanen en Kooplieden van den Keizer van Groot Ruslandt/ zich naar dit Verdrag geschikt/ en is vervolgens in 't jaar 1692. door den Czaar/ de Heer E. Ysbrant Ides als Afgezant derwaarts gezonden/ die in zyne reistogt van Moskou naar China dus op 't allerklaarste schryft. Hy zegt: „ over 7 Jaaren hebben de Burgers van Jeneseskoy een Schip ter Walvischvangst
„ uitgerust/ maar nooit is het weerom gekomen/ en vermoedelyk door
„ 't Ys vergaan. Doch van de Stad Fugania, die wat laager of be-
„ neden de Rivier Jenisea legt/ gaan nochtans Jaarlyks eenige Luiden
„ op de Walvischvangst uit/ maar neemen hun tydt waar als de Windt
„ uit het landt waayt/ waar door het Ys Zeewaart in dryft/ wanneer
„ ze dan hunne vangst gelukkig volvoeren. Deeze Rivier Jenisea valt
„ uit het gebergte der Calmukken in de Tartarische Zee. En wyders
het bericht van 't Waigat my van de Russen zelf gegeeven/ die door de zelve verscheidemaalen tot aan de Rivier Oby zyn door gevaaren/ is als volgt: „ Wy gaan zeggenze met onze Vaartuigen naar de Waigats om
„ Robben en Walrussen te vangen/ en aldaar niets opdoende/ vaaren-
„ we de Straat der Waigats in: maar nemen een Landwint waar/
„ waarmeede het Ys Zeewaart dryft; de Windt weder uit Zee ko-
„ mende/ zoekenwe een Haven of inham/ want indien we die niet
„ bereiken konden/ zouden onze Vaartuigen door 't aandringende Ys
„ aan stukken worden geknelt; dies moetenwe dan weer een uitlandige
„ Windt verwachten/ om aldus onze reis te vervolgen.

De Heer Witsens gedachten over de Waigats ingezien.

Dit Waigats is mede uitvoeriglyk door wylen den Heer Burgermeester Nicolaas Witsen beschreeven/ hebbende deezen Heer/ van zeer veele die aldaar

daar geweest zyn, naaukeurige onderrichting bekomen, gelyk dan ook in een Kaart de Waigats nevens de Zeekusten, tot aan de Rivier Oby toe, gantsch onverbeeterlyk door dien zelven Heer is aangewezen. Noch zegt gemelde Heer Ides, dat de Siberische Russen, voor 50 Jaaren hunne Siberische Waaren gewoon waren vry door de Waigats te voeren, 't welk hen sedert wegens de sluikery verboden is, welke vervoering nu over landt geschieden moet, om die op de Tolplaatsen beter te konnen waarneemen. En verder, dat tusschen de Rivieren d'Ogata en de Uda Stroom, langs de Zeekusten, zich ongemeen veel Walvisschen laaten zien, en voorts de geheele Kust langs, tot aan de Yskaap, (in 't Russich Zwerenoes, of anders Heilige Kaap genoemt) zich insgelyks veele Robben en Walrussen onthouden; en dat de Waigats van 1694 tot 1697. t'eenemaal bevrooren is gebleeven.

Hoedanig eertyds door de Russen uit Siberië de Waigats wierd bevaaren.

Dus zyn 'er dan de getuigenissen eenpaarig voor, dat men benoorden Zembla, of door de Waigats, zonder beletzel van Landt, en by warme Zomers, zonder eenig Ys, een genoegzaame doortogt naar China kan bekomen; gelyk mede de algemeene getuigenissen der geenen dit bevestigen, die alleen hun werk daar van gemaakt hebben, om deezen doortogt na te speuren, zulks ze niet dan door het Ys belet zyn geworden; behalven dat een van hun allen door de Waigats zyn oogmerk schynt bereikt te hebben.

't Ys de voornaamste hinderpaal van den doortogt naar China gezocht.

Dat men 't met het naspeuren van deezen doortogt noch niet t'eenemaal opgaf, blykt uit een Acte in den Jaare 1615. aan de Noordsche Compagnie verleent, zulks ze in gevalle van nood, met haare Scheepen vergunt wierd te mogen Havenen, in de Landen onder 't bestier van d'Oost Indische Compagnie begreepen; welke Acte van deezen inhoudt was:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deezen jegenwoordige zullen worden getoont, Saluit; DOEN TE WETEN: Alzoo de Bewinthebberen van de Geoctroyeerde Compagnie van 't Noorden ons met behoorlyke reverentie vertoont hebben, dat zy gerezolveert zyn eenige Schepen wederom uit te zenden, om t'onderzoeken de Passagiën by Noorden naar China en Cathay; welke Schepen nu eertsdaags zullen gereed zyn, om in Zee te loopen. En vermits het onzeeker is, of schoon de zelve passagie werdt ontdekt, dat het dienstelyk zoude zyn, met de voorsz. Schepen den zelven weg wederom te keeren, zulks dat zy genoodzaakt zouden zyn te passeeren de Cabo de Bonne Esperance, of de Engte van Magellanes, en over zulks gedwongen, geraden te worden, 't zy om ververssching van Water, Victalie of anderzins aan te doen eenige Landen in Oost-Indiën, 't welk hun by de Schepen van d'Oost-Indische Compagnie aldaar wezende, zoude mogen worden belet. En mitsdien verzocht hebben, dat ons zoude gelieven hun te verleenen, Acte van dat de

oornoemde Schepen onverhindert de voorsz. Passagie zullen mogen doen, en de voorsz. Landen frequenteeren, op dat zulk een goed aangenomen werk in geender maniere werde veracht ert. ZOO IS 'T, dat wy 't geene des voorsz. is aangemerkt, bevindende 't verzoek van de voorschreeven Bewinthebberen, in reden, billykheit en equiteit gefundeert; geaccordeert en geconsenteert hebben, accordeeren en consenteeren mits deezen, of het geviel dat de voorschreeven Schepen, die by de voorschreeven Bewinthebberen uitgezonden zullen worden, om de Passagie by Noorden naar China en Cathay t' onderzoeken, de zelve Passagie ontdekkende, niet dienstelyk en zoude vinden, met haare Schepen den zelfden weg wederom te keeren, maar genoodzaakt zouden zyn te passeeren de Cabo de Bonne Esperance, of de engte van Magellanes, en mitsdien gedwongen zouden worden, 't zy om ververssching van Water, Victalie, of anderzins, aan te doen eenige Landen in Oost-Indiën, dat zy 't zelve vry, vrank, onbelet en onverhindert zullen mogen doen, en de voorschreeven Landen frequenteren. Ordonneeren, lasten en beveelen, over zulks den Gouverneur en Admiraal Generaal, en voorts alle andere particuliere Gouverneurs van Steden, Forten en Plaatsen in Oost-Indiën, Vice Admiraals, Kapiteinen te Lande en Schepen, Officieren en Soldaten, en voorts alle anderen die dit aangaan zal, 't geen des voorschreeven is, alzoo toe te staan en te gedoogen, zonder de voorschreeven Schepen en 't Volk daar op zynde, daar in te doen eenige verhindering of empeschement, maar ter contrarie alle behulp, assistentie en faveur, zoo van verwisseling, bevordering van haare Reize, als anderzins, want wy 't zelve voor den dienst van den Lande alzoo hebben bevonden te behooren; Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 2 April 1615.

Dat deeze onderneeming insgelyks van geen vrucht is geweest/ blykt uit de gevolgen/ vermits tot noch toe/ niet dan alleen de mogelyke schynbaarheit ons van deezen doortogt nagelaten is/ waar van het Ys als 't eenigste hinder/ den Onderneemers geduurig gedwarsboomt heeft/ om deezen toeleg te voltrekken.

Hoe zich de Keizer van groot Ruslandt bemoeit heeft ontdekkingen te doen,

In 't Jaar 1719. is een zeker Majoor van een Regiment Lyfwacht/ door den Keizer van Groot-Ruslandt als Afgezant naar China gezonden/ van wiens reize nevens die van den Heer E. Ysbrand Ides, een naaukeurige aantekening en kaart met aanwyzing van den ingeslagen weg te lande naar China/ door den voornoemden Heer Witsen gehouden en gemaakt is. Voortaan heeft 'er zich mede om de drie jaaren een Karavaan uit China met kostelyke waaren naar Moskou begeeven; welke Karavanen nu door last van der Russen Keizer/ in steede van Moskou, naar Petersburg moet reizen/ om aldaar deeze waaren te vertieren.

Ook zyn 'er in 't zelve jaar 1719. door last van den Czaar/ twee Wiskun-

kundigen met nodige werktuigen naar Siberië en 't Landt der Samojeden tot op 75 graden gezonden, om nader ontdekkingen te doen of dit landt aan America grenst, dan of 'er een open zee gevonden wordt, en wat nut deezen nieuwen togt geeven zal, staat ons noch te verwachten, en hoedanig men daar een nette kaart van te verhoopen heeft.

Men verlangt mede den uitslag te weeten, die men te gemoet ziet, door de ontdekking van den Heer Le Grange fransch Kapitein en Ingenieur, vertrokken van Petersburg, om de Engte van Waigats, tusschen Nova Zembla en Ruslandt na te speuren, en te zien of 'er een doorvaart naar de Indiën te vinden zy, dan of Nova Zembla, zoo enige meenen, aan Ruslandt grenst. Over zyne wederkomst is men niet zonder reden beducht, doordien de moeielyke wildernissen en de onguure Tartaren, hem voor veele gevaaren bloot stellen; maar behouden wederkomende, verwacht men een naukeurige afteekening van den staat en gelegenheit der tot noch toe onbekende landen, die ongetwyffelt veel nut over de zaaken des geschils zullen toebrengen. Waar van men den uitslag noch te verwachten heeft.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Verscheiden middelen aangewent, uitgevonden en in 't werk gestelt om de lengte van Oost en West, en breette van Zuiden en Noorden te vinden; waar over tot noch toe vergeefschen arbeidt is gedaan, en door wie.

Hoe onzeker men tot noch toe in alle deeze ondernomen ontdekkingen is, waare het te wenschen, dat, waarna dus verre te vergeefs is gezocht, en tot heden in onze dagen noch is verborgen gebleeven, een middel wierd uitgevonden, waar door men in zekerheit de lengte van Oost en West en breette van Zuiden en Noorden zou konnen gaa slaan: want dan ging de Zeevaart zeker, vermits men altoos weeten zoude waar men was en hoe verre men dagelyks gevorderde, daar men zich nu dikmaals eenige mylen vergist.

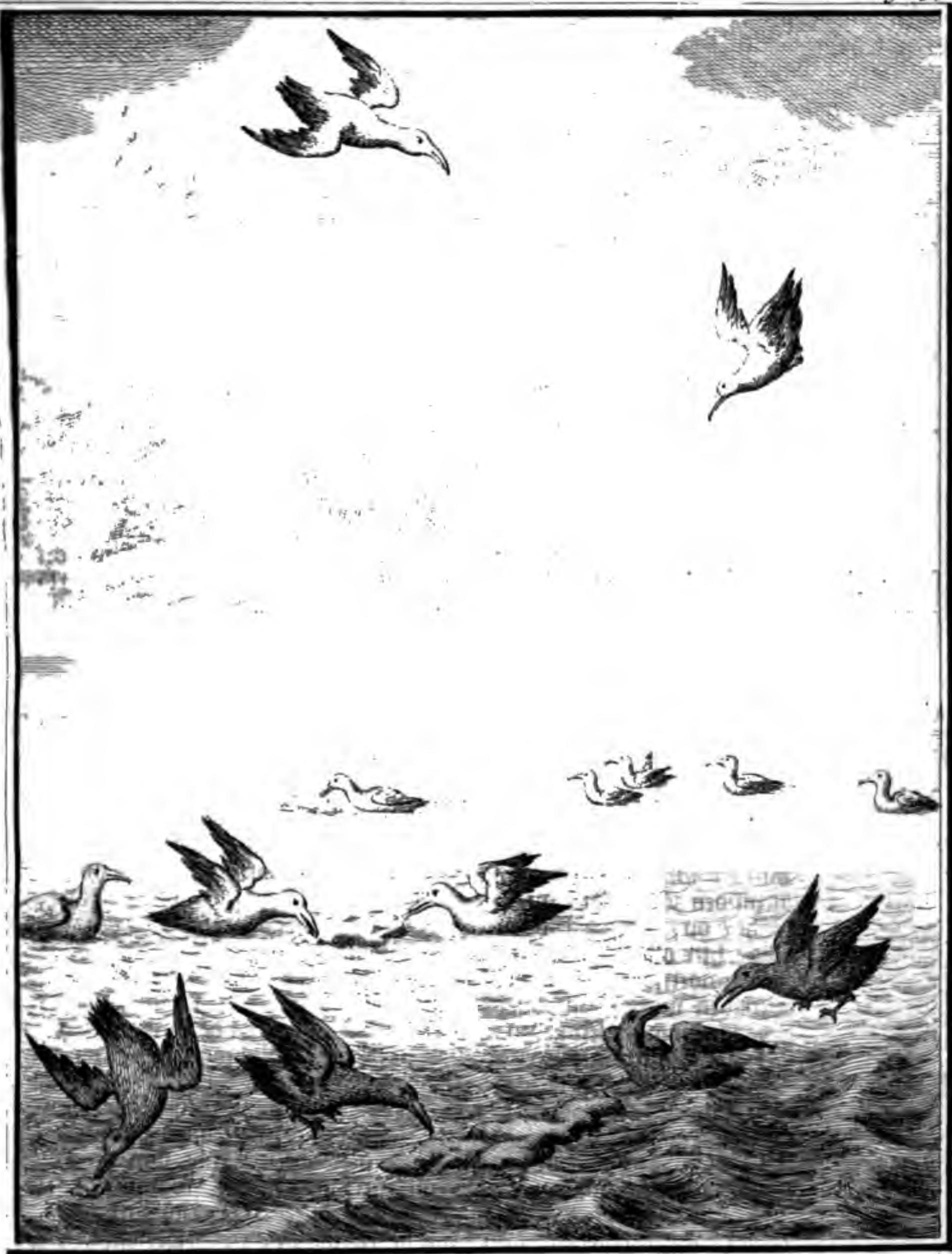
Over het uitvinden van Oost en West en de waare lengte zoo wel als de breette na te speuren, hebben verscheiden Starrekundigen zich afgesloost, en daar over geschreeven; het laate den Lezer niet verdrieten, dat we hier eenige der voornaamsten (als in een tusschenrede) aanhaalen.

Gemma Frisius en Petrus Appianus, die in den Jaare 1530 schreeven, hebben Toeleg van *Gemma Frisius* en *P. Appianus.*

hebben over dit onderwerp al bezig geweest; de laatste van hun wilde: dat men 't door de Maan Eclipsen en door den loop der Maane en vaste Starren vinden moest. *Insgelyks die van P. Medina.* Petrus Medina, een Spanjaart, heeft door volmaakte uurwerken, of nette Santloopers de lengte gezocht: doch deeze werktuigen de verandering der lucht onderworpen, zoo kon men na eenige dagen zeilens, 't verschil der Meridianen niet vinden. *Orontius, Wernerus.* Orontius, en voor hem J. Wernerus, die in den Jaar 1514 leefde, meenden dat men door den bekenden loop der Maane, en haaren doorgang door den Meridiaan eeniger plaatse, 't verschil der lengte vinden kon. Anderen zochten dit door een nette waarneeming van den tydt der uuren van den Æquinoctiaal tusschen de Meridianen beider plaatsen, door uurwyzers en zantloopers, doch alles was onzeker en verwerpelyk. *Robbert Hues en T. Candisch.* Robbert Hues, een Wiskundige, met Thomas Candisch in 't Jaar 1588 den Aartkloot hebbende rond gezeilt, wyst het zekerste middel aan om de lengte van Oost en West te vinden, de Eclipsen der Maan te wezen: Maar *R. Robbertsz.* Robbert Robbertsz. stelt het middel een nette zantlooper van 24 uuren te zyn, die zonder verslyting van 't loopgaatje in eenen gestadigen loop blyve; want indien het op een dag slechts een minuut verschilde, zoude het omtrent den Æquinoctiaal in een maandt een uur verschillen, 't welk meer dan 100 mylen wegs, Oostelyker of Westelyker bedragen zou. *Petrus Plancius.* Ook meent Petrus Plancius dit door miswyzing van 't kompas te moeten gevonden worden: maar alzoo het kompas een beweeglyk middel is, is 'er geen staat op te maaken geweest.

Schoon nu dit alles met een volslagen onzekerheit uitviel, werd echter de yver van eenigen niet weinig aangemoedigt, doordien de Heeren Staten Generaal een groote somme gelds beloofden, die dit volkomen uitvinden zou. *T Leamor, die daar van een grooter ophef maakte,* Hier op deed zich, eenen T. Leamor t'Amsterdam woonende, op, verzoekende in den Jaare 1610 by requeste aan Haar Hoog Mog. hier over gehoort te worden. Hier op was 't in 't Jaar 1611 dat de voornoemde Leamor nevens iemant anders voor haar Hoog Mog. ontboden wierd, om over zyn verzoek te spreeken. Leamor na bewys van zyn voorgeeven gevraagt, quam het alleen op de vinding van Plancius uit. Nochtans verwierf Leamor van Haar Hoog Mog. een Acte, behelzende, dat men hem, indien hy zyne zaak wist goed te maaken, 15000 gulden tot een vereering geeven zoude; waar op hy zyne bewyzen, die langwylig en met misselyke stellingen op gevult waren, overleverde. Zyn voornaamste bewys was, dat men de nette tydt van de Nieuwe of Volle Maan vinden, en rekening maaken moest, wanneer de Maan met deeze of geene Star in samenstant of in eenen Meridiaan komen zou, of dat men uitrekenen moest, als de Maan in onzen Meridiaan komt, hoe veel dan 't verschil zyner lengte met deeze of geene vaste Star wezen zoude. Om deeze en meer andere redenen door hem bygebragt, toonde *Doch mede niets uit werkte,* Leamor genoegzaam hoe hy het spoor byster was, en ook in verschei-

den

den andere misstellingen dwaalde / zulks het bleek dat hy van den loop der Maane en hunne eigenschap niets de minste kennis had. Vervolgens vonden echter Haar Hoog. Mog. goedt hem naar de Heeren ter Admiraliteit te wyzen / om aldaar zyn gestel nader te betoogen / doch alles verdween in rook en damp / zulks 'er niets op is gevolgt / doordien deezen verwaanden opgeever zelf de gemeene gronden der Starrekunde niet verstondt.

Waarin *Adriaan Metius* gevoelen over 't onderwerp bestond,

Naderhand deed zich Adriaan Metius op / die meende dat het lichste middel / om de waare lengte te vinden / was / indien men nette uurwyzers had / die de juiste tydt en uuren voor twee of drie maanden aanwezen; doch alzoo die dagelyks veranderden / niet alleen wegens haare eigen stoffe / als ook door de lucht / zoo kon men 'er mede geen staat op maaken. Ook oordeelde Metius dat de lengte uit de Eclipsen en den loop der Maane te vinden was. Vermits nu de Eclipsen zelden voorvallen / behalven dat ook de Lelie van 't Kompas zeer licht een Graad of twee over de eene of andere zyde wyst / zoo was hy van gedachten dat deeze middelen onvoldoende waren. Philippus Lansbergen schrypft mede / dat 'er van alle middelen om de waare lengte te vinden / geen beter noch zekerder bedacht is / dan die op den loop der Maane word gebouwt / die ieder uur een halve graadt van 't Westen naar 't Oosten aflegt; die nu haaren loop zeker heeft / en wel gebruiken kan / kan dan gemaklyk weeten / wanneer de Maan wel waargenomen is / op wat lengte hy gekomen zy: maar / waar vindmen ze die den loop der Maane naar den Hemel wel heeft konnen afmeeten? in 't Jaar 1644. gaf een zeker Roomsch Priester voor / dit mede gevonden te hebben: maar Dirk Rembrantsz. heeft hy nader toetze getoont / dat zyn voorgeeven onvoldoende was / en meest met de stellingen van Metius overeen quamen.

De gedachten van *P. Lansbergen*.

Als mede die van *R. Descartes*.

De beruchte Wysgeer Renatus Descartes maakte mede in 't Jaar 1645. geen kleinen ophef over de waarneeming der vier Omloopers of Wachters van Jupiter / vermits die haaren omloop in een korten tydt volbragten / en hy oordeelde / dat men 'er nette Ephemerides of Dagtafels / op een bekende plaats zou konnen uitrekenen / die op andere plaatsen waargenomen zynde / zou men dan door 't verschil des tyds / het verschil der lengte / of van Oost en West / zeer licht en zeker vinden. Dit bewoog Dirk Rembrantsz. van Nirop om met een groote verrekyker eenige waarneemingen daar op te doen: maar dien grooten Noordhollandschen Starrekundige bevond dien ophef in eivele rook te veranderen.

Door *D. Rembrantsz.* voor onvoldoende verklaart.

Abraham de Graaf maakt mede in zyne Starrekunst / in 't Jaar 1659. uitgegeeven / van 't vinden van Oost en West gewag: waar in het ook op een reekening of waarneeming van de Maans hoogte tegen die van de Zon of van een bekende Star uitkomt / waar uit

Abraham de Graaf hier over ingezien.

hy verder de Maans-evenaars-lengte-verschil met de Zon of die Star uitrekent / waardoor dan zyne Evenaars-lengte of breete bekent word / gelyk het mede door de hoogte der Zonne of de Star de tydt en uure komt te blyken. Doch alzoo de komst der Maane in 't Noorden en Zuiden onmogelyk zoo net niet / als vereischt word / kan waargenomen worden / omdat ze veel minuten staat / zonder datze in hoogte schynt te veranderen / terwyl nochtans haaren streek van 't Zuiden en Noorden voorgaat / zoo kan ook deeze afmeting geenzins tot de uitvinding van de waare lengte dienen. Waar door dan zyne geheele stelling / naar 't oordeel der verstandigste Starrekundigen mede in duigen valt / en tot het groot oogmerk geenzins dienen kan.

Insgelyks G. H. Gietermaker.

G. H. Gietermaker maakt mede in zyn Vergulд Licht der Zeevaart van 't vinden der lengte van Oost en West gewag ; maar eischt dat men hem een Astronomische ring bezorge / om altoos en op alle plaatsen het juiste uur te konnen weeten / en ook dat men hem verzekere en stelle hoe laat het op een zekere vaste plaats is / 't welk hy door een Zantlooper zoeken zoude. 't Beste nochtans om de nette aanwyzing van 't uur te toonen / is de nieuwe uitvinding van Uurwerken door den Heer C. Huigens van Zuilichem in 't licht gebragt / zulks die door geen onrust / maar door een slinger bewoogen worden / en niet alleen weeken / ja maanden lang konnen loopen ; welke Uurwerken groot voordeel zouden konnen doen om de waare lengte uit te vinden / en ook wel het naaste middel zyn / indien by stormachtig weder het stooten van 't Schip niet te veel hindering veroorzaakte en dus de uitwerking onzeker maakte.

De uitvinding van C. Huigens van Zuilichem over 't slinger uurwerk wel het naaste middel.

De meeste Starrekundigen komen 'er nochtans in overeen / dat zoo 'er een volmaakt en net Uurwerk / 't welk veele jaaren achtereen zonder te verslyten en zonder eenige verandering onderworpen te zyn / en waarop men vaste staat maaken kon / uit te vinden was / dit wel het allermeeste licht / tot het verder uitvinden der lengte geeven zoude ; en waarop zich ook veel bevlytigt hebben het Perpetuum Mobile of de altoos duurende beweeging uit te vinden.

Welke gedachten Cassini over 't onderwerp had, insgelyks L. W. Graaf.

Insgelyks is den Heer Cassini, een vermaard Starrekundige / van gedachten / dat de Eclipsen der Satellites, of de Wachters van Jupiter / het zekerste middel zyn / om de juiste lengte te bepaalen. Dus heeft mede Lieve Willensz. Graaf, een Hollander / in den Jaare 1685. aan de Kaap de Goede Hoop geweest / en zeer veel moeiten aangewent om Oost en West uit te vinden : doch mede te vergeefs / alzoo zyne betogingen geen proef konnen houden. In 't Jaar 1715. was 't dat de Wiskundige Wiston te Londen voorgaf / door eenige Vuurballen zyn Oost en West te betoogen. In 't volgende Jaar beroemden zich eenen Creethoorn een werktuig te hebben uitgevonden /

Wiston in Engelandt, en Creethoorn.

den / 't welk Oost en West aanwees / doch van welk een uitwerking deeze beide uitvindingen ter Zee zyn geweest / is noch nooit gebleeken / 't geen echter goed gevonden zynde / genoegzaam was bekent geworden.

Wegens de uitvinding van Oost en West heeft Jan Racher in 't Jaar 1717. eenige betogingen in den Vyver in 's Gravenhaage in 't byzyn van den Keizer van Groot Ruslandt / zich aldaar toen mede bevindende / in 't werk gestelt; doch 't is niet gebleeken dat die in allen deelen voldoende zouden zyn geweest / en indien het alzoo geweest ware / zoude het in 't minst van geen nut noch gebruik in den wyden Oceaan bevonden worden / wegens niet alleen van de miswyzing van 't Kompas; maar ook wegens de sterke stroomen / die men daar waar te neemen heeft. Doch zegt men dat een zeker ervaaren Hoogduitscher / N. Everhardsz. genoemt / het Oost en West wel het naaste zou gevonden hebben / zulks hy den Czaar van Moscovien / in wiens dienst hy is / volkomen genoegen gegeeven had: doch eenige gevolmagtigde Heeren Bewinthebberen van de Oostindische Maatschappy om zyne betogingen innerlyk te beschouwen / hebben 'er geen genoegen in gevonden; gelyk ook de Heeren Newton, Wiston en Halle in Engelandt deeden en lieten blyken / mogelyk omdat het van hunne uitvinding niet was / dat zy 't verworpen / daar het in tegendeel beter ware geweest / dat men 's mans zaake hadde onderstennt.

't Voorgeeven van Jan Racher.

Mede onvoldoende bevonden.

ZEVENTIENDE HOOFDTSTUK.

Ruime uitgestrektheit van 't Gewest der Walvisschen onderzocht, die zich tot in de Tartarische Zee uitbreid; welker doortogt wegens 't Ys voor de Schepen gesloten blyft. Verscheiden waarneemingen over de bezetting der Schepen door 't Ys. Zoom van 't Ys hoedanig gestrekt. Doortogt der Walvisschen naar de Tartarische Zee in overweeging genomen. Des Schryvers gedachten over 't opvangen der Walvisschen, welker bekommering hy als noodeloos betracht. 't Walvisch-Gewest door voorbeelden bepaalt. Ruiming der Walvisschen wegens 't besloten Ys, en hoe verre zich dit uitstrekt. De Zee gemaatigder in koude dan 't Landt, dat des Winters de Walvisschen weeten waar te neemen. Bestendige geduurzaamheit voor de Visschery aangeweezen.

Nademaal dan uit zoo veele bygebragte getuigenissen blykt / dat 'er zonder hinder van Landt / naar de Tartarische Zee een doorgang

De ruime uitgestrektheit der Walvisch Zee is onderzocht.

[illegible] de Eilanden Walvisschen in de [illegible] En vermits [illegible] maar door de Schepen [illegible] soo schijnt 't mede on- [illegible] de Walvischen gerden kan.

[illegible] zou deze Visch daer van [illegible] komen haalen, en dus gaf [illegible] als aan de Schepen; maar nademaal [illegible] en bezig wierd, zoo [illegible] geeft aan hem als dan in 't [illegible] de Schepen door worden opgehouden. [illegible] zulks veroorzaakt [illegible] van Tartarie te [illegible] Visschen onthouden, is 't echter [illegible] de voorgemelde doorbeelden, onge- [illegible] Ys wel doorgang vind, [illegible] de Schepen derlyds door 't [illegible] Somer en zachten Win- [illegible] gelyk aan een der hoogge- [illegible] de ondervinding dat 'er wei- [illegible] onmogelyk [illegible] China of Tartarie te [illegible] eens zou komen door [illegible] en derlyds noch in [illegible] 't ook somtyds in Au- [illegible] in een korten tydt zeer [illegible] los gebroken, dryftig [illegible] maar het blyft den [illegible] in Zee dryven. Dus [illegible] doorgaan, dewyl 't echter [illegible]

[illegible] dus lange aanhoud, en [illegible] konnen wy door eigen on- [illegible] in de maand May en in 't [illegible] een opkomende Noord be- [illegible] die toen tamelyk veel [illegible] Deeze Visschen duuw- [illegible] om dus adem te scheppen; [illegible] heen, konden hen ook wel [illegible] maar [illegible] deeze waardige Schepsels zonder [illegible] toch niet magtig konden worden, [illegible] van de Steng uitzien konden, wegens [illegible] te gebruiken om een vaste en geschoo-

te

de Visch te achtervolgen. Dit viel voor / den 22sten May 1701. Ook is 't gebeurt op den 2de Juny 1698, dat we in 't Westys / Visch op zy hebbende / het Spek zoo hart bevroor / dat het bezwaarlyk kon gesneeden worden: Deeze en diergelyke koude / zynwe verscheiden maalen in 't Ys gewaar geworden / waar uit blykt dat 'er de Winter niet alleen lang aanhoud / maar ook vroeg begint; want in 't Jaar 1696. den 23sten Augustus / quam het Ys zodanig met den Westelyken Windt op Spitsbergen tegen den Wal aanzetten / dat 'er sommige Schepen in de Noord-Baay, anderen in de Zuid-, en wy in de Deensche-Baay door bezet wierden; dus bezet zynde / vroor het den volgenden nacht zoo sterk / dat al het water tusschen de Schotsen digt liep. Maar des anderen daags de windt Oostelyk geloopen en uit het Landt komende / werd het Ys weder van den Wal gedreeven / en wy nevens de andere Schepen wederom schielyk gered / 't welk geen kleine vreugde baarde. In den Jaare 1699. quamenwe den tweeden May op de breette van 76 graaden in 't gewoone Groenlands Vaarwater / tegens het los Ys met vriezend weêr / en den 10den daar aan volgende op 75 graden 46 minuten en zagen Spitsbergen uit alle waarschynlyke en kenbaare teekenen van laater bevinding / noch rondom met Ys bezet / zulks we toen door het drijftig en zeer digt Ys / het Eilandt niet naderen konden. Meermaal is 't ons gebeurt / dat we voor en in de Maand May / van Jan Mayen Eilandt af tot het Beeren Eilandt toe / langs het Ys zeilende / wegens het zelve / in deezen vroegen tydt niet Noordelyker dan 75 graden komen konden / en als na weinig dagen / met een Noordwesten Windt / het los Ys / dat door de Zee gebroken was / weg dreef / zeildenwe langs een vasten Zoom / eenige mylen heen en weer / en vonden dezelve / 't welk zeer aanmerkelyk is / zich byna lynrecht / Zuid-West en Noord-Oost strekkende / en zodanig digt gesloten / dat we van de steng in 't minst geen water konden gewaar worden; 't scheen ons toe / als of Jan Mayen Eilandt, Spitsbergen, 't Beeren Eilandt, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool t'eenemaal als in een stuk Ys bezet lag / en de felle koude en strengen vorst bevestigden ons zulks. 't Was den 25 en 26sten May 1699. toen wy gints en weer langs dit Ys zeilende / dit alles zoo bevonden / en we moesten met geduld op storm en doopent weêr hoopen / zoude het Ys gebroken worden / en wy een opening vinden. Meer diergelyke ontmoetingen zoudenwe konnen verhaalen / die ons verscheidemaalen omtrent dit Noorder Waereld-Deel zelf zyn wedervaaren; maar om niet al te langwylig te zyn / achtenwe dit genoeg / zulks men daar uit zou konnen zien / hoe lang men aldaar den Winter onderhevig is / dat door de jaarlykse bevinding bekrachtigt word / en derhalven onnoodig meer daar van te zeggen.

Verscheiden Waarneemingen van den Schryver in 't Ys bezet zynde.

Zoom van 't Ys hoedanig zich uitstrekt.

Nu is uit het gezegde genoeg te zien / dat de weg door 't Noorden naar

 de

de Tartarische Zee [illegible] voor de Walvisschen open is / als mede uit de getuigenis en uit de ondervinding en 't verhaal der Commandeurs, die relatie zal met. De meeste der zelve Noorden vinden / dat de gemelde doortogt voor de Visschen, als met een zwaare keten / veelmeer voor de Schepen gesloten blijft. Ook is 't een in de Tartarische Zee te Visschen, al te verre van de handt, en over zulks beter door Tartarië en [illegible] gevoegen: maar om aldaar te handelen zou de Oostindische Compagnie niet inwilligen: derhalven is ons deeze doorvaart in 't byzonder van weinig nut: 't is ons genoeg de Doortogt door de Eilandische Visschery open, en aldus voor paalen vryd uitgestrekt te zien. Indien nu het vangen der Walvisschen boven maaten verslapte / is te hoopen en als waarschynlyk, dat deeze Visch van der waards weder toezakken zal.

Verscheide vraagen over den doortogt der Walvisschen in overweeging gebragt.

Men zoude ons nu mogen vraagen, of de gemelde doortogt der Visschen, met het gewoonen en de getuigenis van zoo veele Russen / Engelschen, Franschen en Hollanders steeven kon: of deeze doortogt / door de Visschen naar de Tartarische Zee open zynde, het afzakken der zelve wel gebeurlyk of natuurlyk zoude zyn: en of de onderhanden en gemelde sterke Vorst het afzakken der Visschen niet hinderen en beletten zou?

Hiertoe deeze vraagen alhier, en ook in 't vervolg der zaak zullen dienen, zullende derhalven op ieder in 't byzonder antwoorden. Voorts hebbende de getuigenissen van Engelsen, Fransen, Hollanders en zelfs van de Russen opgebragt, alleen hun werk maakende, om te onderzoeken of er door 't Noorden een doorvaart naar China t'ondekken was; maar hy is gebleeken, dat 'er geen [?] van eenig Landt in den weg werd gevonden: maar daarin tegendeel het vallen van stroomen / de verandering van water, open lucht ens. nevens meer dergelyke teekenen / de waarschynlykheden van deen bevestigden: Anderen gemerkt deeze [?] baarheden van 't algemeen belet, veeleer niet dan 't Ys, en na aanmerking van 't zelve, het besit te hebben gekomen, is 't van een Hollander en verscheiden Russen gevoert. Dus wordt men verpligt te gelooven, dat 'er des Zomers den meesten tydt een vrye opening en doortogt naar Tartarië voor de Walvisschen is / schoon voor de Schepen gesloten. Daarenboven dient nog tot verzekering / en tot bevestiging van dit gevoelen / dat Pieter Jansz. Visscher, my heeft verhaalt te weeten: dat een gewezen Fiscaal van Oostindiën / Zeeman genaamt / hem zelf bericht had / dat 'er in de Tartarische Zee een Walvisch is gevangen, die een Hollandsche Harpoen in den rug stak. Welke was gemerkt W. B. (zynde van een der Groenlandsvaarders van den Admiraal Willem Bastiaanse) alwaar in de Keyserlyke kunstkamer tot een rariteit bewaart / gelyk door den Oostindischen Schipper Jacob Cool van Sardam werd bevestigt / behalve verscheiden maalen ook in Groenlandt is geweest, en daar door zelvenig een harpoen

Waar in geen ander belet dan 't ys gevonden word.

Dat echter den Walvisschen niet hinderen kan.

In de Tartarische Zee een Walvisch gevangen, in wiens rug een Hollandsche Harpoen gevonden is.

poen

yen aan hem bekent was. Meer andere zaaken die uit verscheiden Groenlandsche Ontmoetingen en eigen ondervinding beter komen nagedacht worden, als met korte woorden beschreeven, bevestigen op de eerste vraag myn gevoelen.

Bedenkingen van den Schryver over 't opvangen der Walvisschen, doch ondoenlyk geoordeelt; En door verscheiden voorbeelden getoont.

Wat het tweede lidt deezer vraag aanbelangt; of deezen weg door de Walvisschen doorganklyk en des zomers open zynde, als dan 't gemelde afzakken natuurlyk en dieshalven ook wel gebeurlyk is? Nu moet men zich verbeelden, dat dit Noorderdeel, of by een Meer kan vergeleken worden, of zelf gelyk een Meer is, (by voorbeeld als de Zuiderzee, de Wieringer Waart, 't Haarlemer Meer of diergelyke) waar in de Walvisch door zyn reeds gemelde natuurlyke eigenschap zich rondom de Pool onthoud en allerwegen omzwerft. Neemt nu eens, in 't Haarlemer-meer werd aan zeeker oort zeer sterk gevist, zulks de visch daar ter plaatse ten deelen opgevangen of verjaagd wierd, en dat deeze plaats door kalkwater, of door 't inlaten van brakwater niet wierd vergiftigt, maar zoet blyvende, welk zoetwater met de natuurlyke hoedanigheit van de Meervisch over een komt; zoo is 't licht te denken, dat allenks de verjaagde visch, en ook de visch van eenig ander oort, na eenige verpoozing van tusschen tydt, ter gemelder plaatse wederom zal toezakken, en verder het geheele Meer rond zwemmen. Wil men alhier ook stellen, dat in de uitgestrektheit van den grondt des gemelden Meers, de eene plaats beter met de natuurlyke eigenschap van de Meervisch, overeenkomt als de andere, 't zy dat ze zoeter van grondt, aas en van water is, en derhalven de eene plaats vischryker als d'ander: dusdanige gedachten zyn mede niet vreemt, en de ondervinding niet wederstreevig. 't Zelve kan mede van de Eilandsche Walvisch gedacht worden, en 't zal ook met de bevinding overeenkomen, als vervolgens te blyken staat; echter is dit t'eenemaal natuurlyk, dat de eene oort zoet blyvende de andere oort alles mede deelt, en voor zoo veel het gantsche Meer zoet van grondt en water is, en dus t'eenemaal met de eigenschap der Meervisch overeenkomende, zoo blyft dan de visschery, alhoewel op de eene plaats wat meer dan op de andere, echter over het gantsche Meer algemeen. Indien men alhier mede wilde voorwenden, dat het de natuurlyke eigenschap van de plaats niet is, die de visch aan de zelve verbind; maar den noodzaaklyken omtrek die hen in de zelve beslooten houd, en dat dit met den Eilandschen Walvisch geen overeenkomst hebben kan, als leggende in geenen omtrek beslooten. Hier op zullenwe zeggen; dat we niet twyffelen, indien men den Dyk tusschen het Wyker en 't Haarlemer-meer kon wegneemen, en echter de wederzyds wateren konden van een gescheiden blyven, of het zoute water en de brakke grondt van 't Wyker meer, zouden deeze visch genoegzaam als een Dyk verstrekken. Men mogt dit nu ontkennen: doch een aanpaalend zoet Meer, en de vereeniging van dien, by aldien het een Climaat waar, twyffelenwe niet of dee-

Des Schryvers gedachten dat 'er naar de Zuidpool mede Zuider Walvisschen gevonden worden;

Als mede de zoo genaamde Noortkapers, Robben en Walrussen

't Walvisch gewest door voorteiden bepaalt.

deeze visch zou / eenderlei water en grondt vindende / haare paalen over zwemmen / zich onder elkander vermengen en gemeenschap maaken. Desgelyks twyffelenwe mede niet / indien 'er onder de Zuidpool / insgelyks zoo veel grondt en water is / als onder de Noordpool / mits een Climaat zynde / of het Ys / grondgewas / en aas zal 'er even eens zyn; derhalven is 'er mede niet aan te twyffelen / dat 'er Zuider Walvisschen zyn / vermits dezelve natuur en gesteltheit met het zelfde voedzel verzeld / waarschynlyk het zelfde soort van schepzelen voortbrengt / te weeten: Walvisschen / Robben / Walrussen enz: Immers de Historien melden ons / dat 'er in de Zuid-zee op de hoogte van 55 Graden zeer veel Walvisschen gezien zyn / doch 't zullen mogelyk naar de gesteltheit van 't Gewest / niet dan Vinvisschen of zogenaamde Noordkapers zyn geweest; echter zyn dit gewisse voorteekens / dat 'er volgens deeze redeneering / Zuidelyker naar de Zuidpool / mede eigentlyke Walvisschen zullen gevonden worden. Indien men dan de beide Poolen als van een evenmaatig Climaat zynde / met elkander vereenigen kon / zou de Eilandsche Walvisch zich mede buiten zyne paalen begeeven / en zich met den Zuider Walvisch vermengen of gemeen maaken: maar nademaal dit een onmooglyke zaak is / zoo blyft dan de Eilandsche Visch / volgens de reeds gegeevene reden / aan de Noordpool verbonden / als of de zelve door een bepaalden omtrek ingesloten was. Wanneer men in dit geval eens acht op de Zwaluwen en andere Zomer Vogels geeft; deeze zoeken volgens hunne natuurlyke eigenschap een Zomer Gewest / en hun Zomer-aas / is vliegjes / wormtjes enz: ingelyks zullen de Kraapen / heet van bloedt zynde / veel liever een koud en Winter-Gewest beminnen / en steeds hun Winter-aas naspeuren. Om nu de Reygers en Ojevaars of meer andere vogelen / als mede visschen en dieren niet by te brengen / zullenwe alleen in dit geval / de Rotganzen en meer diergelyke watervogels aanmerken / die zich veel omtrent Wieringen en de Wieringerwaardt in 't Wier onthouden / niet tegenstaande de zelve aldaar geweldig met roers en netten worden vervolgt: als dan neemenze wel eenigzins de wyk / maar verlaaten echter de gantsche Landstreek niet; deezen zyn nu in geen omtrek besloten / de Noordzee / Zuider-zee en meer andere wateren staan 't eenemaal voor hun open / echter verbint hen de natuurlyke geneigtheit tot deeze plaats / en zodanig aan de zelve / als of ze door een omtrek ingesloten waren.

Veel meer diergelyke toegepaste redenen zoudenwe konnen bybrengen / hoedanig sommigen van hun het aas / en meer anderen de natuurlyke gesteltheit aan byzondere plaatsen verbind / en wederom in anderen dit beide te zamen; dus nu word eveneens de Eilandsche Walvisch / als hier voor genoeg gebleeken is / met deezen dubbelen bandt / aan zyne reeds bepaalde plaats / wel hecht en sterk gebonden.

Wy zyn alhier voordachtelyk / of 't misschien te pas mogt komen / een weinig ter zyden ons bestek afgeweeken; En wy zullen dan aldus

op

op het tweede Vraaglidt / afbreekende / sluiten en zeggen: genomen dat dee- ze Viervogels / gelyk de Visschen in 't gemelde Meer / zodanig by Wie- ringen aan een zeekere plaats met roers en netten wierden gevangen en verjaagt / was 't zeer licht te vermoeden / dat ze echter na eenige ver- poozing van tydt (vermits deeze gantsche Landstreek hun natuurlyk ei- gen is) dieswegen allenks weder zullen komen opschieten / en zich over de geheele Landstreek verspreiden. Dit nu konnenwe als natuurlyk zyn- de / met even zoo veel grondt van redenen / van den Eilandschen Walvisch denken / vermits het ons niet alleen natuurlyk / maar ook gebeurlyk toe- schynt / want we met zeer goede opmerking / 't gemelde afzakken der Walvisschen in Groenlandt zelf verscheiden maalen hebben ondervonden. Zulks hier te toonen / zullenwe spaaren / vermits het / in 't beantwoorden van het derde Vraaglidt / genoeg zal te pas komen.

Hoedanig de Walvisschen des winters wegens 't beslooten ys de Noortpool ruimen moeten, onderzocht.

Het derde Lidt deezer vraag behelsde dan / of de gemelde sterke vorst / de gestelde doortogt door 't Noorden / niet zoo wel aan de visschen als aan de schepen hinder en belet geeven zou / en bygevolge deezen toevloet en 't afzakken weeren. Hier over zullenwe deeze onze gedachten uiten / na- mentlyk: dat dit altoos des Winters wel plaats heeft / wanneer de Noortpool en den omtrek derzelve tot op 25 graden t'eenemaal bevriest / zulks dat Jan Mayen Eilandt, Spitsbergen, 't Beeren Eilandt, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool / gelykzaam als in een enkele yskorst besloten leggen / gelyk wy na harde Winters zelfs ondervonden hebben; en ons oogenschynlyk bleek / dat als dan me- de de Walvisschen / de gemelde Pool in den omtrek van 25 graden ontwy- ken / vermits zy / heet van natuur zynde / hunnen adem in de lucht en boven water scheppen moeten: schoon ze nu echter met hunne kruinen door het jonge ys van 2 of 3 etmaal / daar reeds eenige menschen by elkander op loopen konnen / weeten te booren / zoo valt hen dit aan 't ys / dat geduurende den winter gesloten is geweest / ondoen- lyk / want het aldaar 5 / 6 en somtyds 10 voeten dik vriest / na dat de Winter koud is; waar uit dan volgt / dat deezen / die naar dees zyde de wyk neemen / van die geenen / die naar de Tartarische- zyde wyken / door den hoek van Zembla en 't omleggende gesloten ys / voor een tydt van elkander gescheiden zyn. De Visschen die dus door deeze afscheiding / op dees zyde Zembla, en alzoo op onze zyde geweken zyn / moeten volgens voorgewende redenen / de Pool mede zoo verre ontwyken / vermits de Zee insgelyks zoo verre toe- vriest / en by harde Winters tot 75 graden / en langs de kusten van Oud Groenlandt tot op 70 / en wel geheel tot aan Yslandt, tot op 68 graden of zoo verre het ys gesloten word / moeten zy 't ontwy- ken. Insgelyks is mede te denken dat dit ook dus langs de kus- ten van Zembla geschied / en mogelyk wel geheel tot aan de Witte- Zee, want de Noorthoek van Zembla, de Hoek der Begeerte ge- noemt /

deeze visch zou / eenderlei water en grondt vindende / haare paalen over zwemmen / zich onder elkander vermengen en gemeenschap maaken. Desgelyks twyffelenwe mede niet / indien 'er onder de Zuidpool / insgelyks zoo veel grondt en water is / als onder de Noortpool / mits een Climaat zynde / of het Ys / grondgewas / en aas zal 'er even eens zyn; derhalven is 'er mede niet aan te twyffelen / dat 'er Zuider Walvisschen zyn / vermits dezelve natuur en gesteltheit met het zelfde voedzel verzeld / waarschynlyk het zelfde soort van schepzelen voortbrengt / te weeten: Walvisschen / Robben / Walrussen enz: Immers de Historien melden ons / dat 'er in de Zuid-zee op de hoogte van 55 Graden zeer veel Walvisschen gezien zyn / doch 't zullen mogelyk naar de gesteltheit van 't Gewest / niet dan Vinvisschen of zogenaamde Noortkapers zyn geweest; echter zyn dit gewisse voorteekens / dat 'er volgens deeze redeneering / Zuidelyker naar de Zuidpool / mede eigentlyke Walvisschen zullen gevonden worden. Indien men dan de beide Poolen als van een evenmaatig Climaat zynde / met elkander vereenigen kon / zou de Eilandsche Walvisch zich mede buiten zyne paalen begeeven / en zich met den Zuider Walvisch vermengen of gemeen maaken: maar nademaal dit een onmooglyke zaak is / zoo blyft dan de Eilandsche Visch / volgens de reeds gegeevene reden / aan de Noortpool verbonden / als of de zelve door een bepaalden omtrek ingeslooten was. Wanneer men in dit geval eens acht op de Zwaluwen en andere Zomer Vogels geeft; deeze zoeken volgens hunne natuurlyke eigenschap een Zomer Gewest / en hun Zomer-aas / is vliegjes / wormtjes enz: ingelyks zullen de Kraapen / heet van bloedt zynde / veel liever een koud en Winter-Gewest beminnen / en steeds hun Winter-aas naspeuren. Om nu de Reygers en Ojevaars of meer andere vogelen / als mede visschen en dieren niet by te brengen / zullenwe alleen in dit geval / de Rotganzen en meer diergelyke watervogels aanmerken / die zich veel omtrent Wieringen en de Wieringerwaardt in 't Wier onthouden / niet tegenstaande de zelve aldaar geweldig met roers en netten worden vervolgt: als dan neemenze wel eenigzins de wyk / maar verlaaten echter de gantsche Landstreek niet; deezen zyn nu in geen omtrek beslooten / de Noortzee / Zuider-zee en meer andere wateren staan 't eenemaal voor hun open / echter verbint hen de natuurlyke geneigtheit tot deeze plaats / en zodanig aan de zelve / als of ze door een omtrek ingesloten waren.

Des Schryvers gedachten dat 'er naar de Zuidpool mede Zuider Walvisschen gevonden worden;

Als mede de zoo genaamde Noortkapers, Robben en Walrussen

't Walvisch gewest door voorouden bepaalt.

Veel meer diergelyke toegepaste redenen zoudenwe konnen bybrengen / hoedanig sommigen van hun het aas / en meer anderen de natuurlyke gesteltheit aan byzondere plaatsen verbind / en wederom in anderen dit beide te zamen; dus nu word eveneens de Eilandsche Walvisch / als hier door genoeg gebleeken is / met deezen dubbelen bandt / aan zyne reeds bepaalde plaats / wel hecht en sterk gebonden.

Wy zyn alhier voordachtelyk / of 't misschien te pas mogt komen / een weinig ter zyden ons bestek afgeweeken; En wy zullen dan aldus

op

op het tweede Vraaglidt / afbreekende / sluiten en zeggen: genomen dat deeze Wiervogels / gelyk de Visschen in 't gemelde Meer / zodanig by Wieringen aan een zeekere plaats met roers en netten wierden gevangen en verjaagt / was 't zeer licht te vermoeden / dat ze echter na eenige verpoozing van tydt (vermits deeze gantsche Landstreek hun natuurlyk eigen is) dieswegen allenks weder zullen komen opschieten / en zich over de geheele Landstreek verspreiden. Dit nu konnenwe als natuurlyk zynde / met even zoo veel grondt van redenen / van den Eilandschen Walvisch denken / vermits het ons niet alleen natuurlyk / maar ook gebeurlyk toeschynt / want we met zeer goede opmerking / 't gemelde afzakken der Walvisschen in Groenlandt zelf verscheiden maalen hebben ondervonden. Zulks hier te toonen / zullenwe spaaren / vermits het / in 't beantwoorden van het derde Vraaglidt / genoeg zal te pas komen.

Het derde Lidt deezer vraag behelsde dan / of de gemelde sterke vorst / de gestelde doortogt door 't Noorden / niet zoo wel aan de visschen als aan de schepen hinder en belet geeven zou / en bygevolge deezen toevloet en 't afzakken weeren. Hier over zullenwe deeze onze gedachten uiten / namentlyk: dat dit altoos des Winters wel plaats heeft / wanneer de Noordpool en den omtrek derzelve tot op 25 graden t'eenemaal bevriest / zulks dat Jan Mayen Eilandt, Spitsbergen, 't Beeren Eilandt, Nova Zembla en voorts de geheele ruimte onder en om de Pool / gelykzaam als in een enkele yskorst besloten leggen / gelyk wy na harde Winters zelfs ondervonden hebben; en ons oogenschynlyk bleek / dat als dan mede de Walvisschen / de gemelde Pool in den omtrek van 25 graden ontwyken / vermits zy / heet van natuur zynde / hunnen adem in de lucht en boven water scheppen moeten: schoon ze nu echter met hunne kruinen door het jonge ys van 2 of 3 etmaal / daar reeds eenige menschen by elkander op loopen konnen / weeten te booren / zoo valt hen dit aan 't ys / dat geduurende den winter geslooten is geweest / ondoenlyk / want het aldaar 5 / 6 en somtyds 10 voeten dik vriest / na dat de Winter koud is; waar uit dan volgt / dat deezen / die naar dees zyde de wyk neemen / van die geenen / die naar de Tartarische zyde wyken / door den hoek van Zembla en 't omleggende geslooten ys / voor een tydt van elkander gescheiden zyn. De Visschen die dus door deeze afscheiding / op dees zyde Zembla, en alzoo op onze zyde geweken zyn / moeten volgens voorgewende redenen / de Pool mede zoo verre ontwyken / vermits de Zee insgelyks zoo verre toevriest / en by harde Winters tot 75 graden / en langs de Kusten van Oud Groenlandt tot op 70 / en wel geheel tot aan Yslandt, tot op 68 graden of zoo verre het ys geslooten word / moeten zy 't ontwyken. Insgelyks is mede te denken dat dit ook dus, langs de kusten van Zembla geschied / en mogelyk wel geheel tot aan de Witte-Zee, want de Noordhoek van Zembla, de Hoek der Begeerte genoemt /

Hoedanig de Walvisschen des winters wegens 't beslooten ys de Noordpool ruimen moeten, onderzocht.

noemt / legt op 78 Graden / en de Zuidhoek of de Hoek van 't Waigat op 70 Graden.

Nu is 't niet alleen waarschynlyk / maar uit alle omstandigheden zeer klaar / dat het aldaar langs het landt / zuidelyker zal dicht vriezen / dan dat 'er / zelfs in den Zomer / de doorvaart door 't ys word belet; dus is 't mede / als reeds verhaalt is / in den jare 1595 een schip door Nova Zembla op 76 graden bevroozen / maar van het volk heeft moeten overwinteren. Ongetwyffelt zullen 'er veel beschryvingen zyn / hoe verre jaarlyks by harde Winters de kusten van Zembla en voorts de aangrenzende Moscovitische kusten bevriezen / doch zy zyn ons nooit voorgekomen; maar dit is by ondervinding klaar / dat het even zoo veel langs deeze kusten / als langs de kusten van Oud-Groenlandt, veel Zuidelyker zal dicht vriezen / als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en eenige graden benoorden en bewesten de zelve. De reden hier van is / om dat het landt / gelyk het 's Zomers gemeenlyk meer warmte van zich geeft / ook en tegen des Winters ongemeene koude veroorzaakt; en de Zee des Winters gematigder zynde / is die niet zoo koud; en 's Zomers niet heel warm. Dit nu word door de jaarlyksche en dagelyksche ondervinding / zelf in ons Vaderlandt bevestigt / want de Oostelykste en Zuidooste Winden / die by ons Landwinden zyn / bevinden we 's Zomers ongemeen warm / en daar en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felst van den Winter / met deezen windt eenige dagen en nachten na den anderen telkens een gang ys vriezen / zoo draa als de Westelyke of Noord-Weste Winden / die by ons Zee-winden zyn / eenigzins beginnen door te waayen / zal 't aanstonds zelfs in 't strengste van den Winter beginnen te dooyen; en die zelve Zeewindt / die ons des Winters den dooy aanbrengt / zal des Zomers heel koel waayen. Dit verstrekt dan ten bewys / dat de Zee in dit geval veel gematigder als het Landt is / gelyk de ondervinding alhier / en insgelyks daar / genoegzaam leert / behalven dat de Landt- en Zee-winden alhier en daar niet een en dezelve winden zyn / echter is 't met het Landt en de Zee in dit geval het zelfde. Deeze hier voorgemelde afgescheiden visschen / worden des Winters door de aangemerkte bovenmaatige landkoude en vorst / niet alleen uit alle de Baayen van Zembla, door het dicht vriezen uitgedreeven / maar ook langs de zelve Kust / en de daar aanvolgende Russische Kust / zoo verre Zuidwaarts genootzaakt te wyken / als het langs dezelve Kusten dicht vriest; en gelyk het de onmaatige landkoude des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de Kust of in eenige Baay kan blyven / zoo laat ook de yskoude aldaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ys zal overig zyn / en dieshalven worden alle deeze visschen / die zodanig heet van bloedt zyn / dat ze hun adem boven water moeten haalen / van daar verdreeven.

Hoe verre zich dit beflooten ys somtyds uitstrekt.

Omtrent de Kusten de felste koude, die echter t'Zeewaarts veel gematigder is.

De Zee gematigder in koude dan 't Landt.

Waar door de Walvisschen des winters van de Kusten Zeewaarts gedreeven worden;

Wy zullen nu alhier vooraf van 't Zuidys spreeken / of liever het Oost-

Oostys 't welk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Nova Zembla legt. De Visch uit dit ys en uit alle deszelfs Baayen dus gedreeven zynde / maakt dan te samen een groote meenigte uit. Deeze nu voor een tydt verdreeven Visch; wat doet ze? wilze hierom haar Gewest en vaderlandt wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / als by voorbeeldt Moscoviën, Laplandt, Noorwegen enz.? Geenzins; maar zy blyft om de voor gegeeven redenen / aan den zoom van 't ys / en als op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderlandt in te dringen / want humne natuurlyke eigenschap / als mede hun aas / verbind hen aan dit koude Noorder Gewest en hun vaderlandt / en doet hen om de Pool en dit ys zodanig omzwerven / als of ze in een omtrek om de zelve besloten waren. Ook konnenwe wel merken / nademaal ze in 't na-jaar vetter als in 't voor-jaar zyn / dat ze dan alhier honger moeten lyden / gelyk met de reden overeenkomt: want schoon hun aas des Winters niet sterft / maar overblyft / zoo mist het echter in den Winter de voortteeling te meer / als het des Zomers vruchtbaar is; en 't ergste voor hen is / dat ze niet alleen uit de Baayen / maar ook door 't ys te verre buiten de gronden in Zee worden gedreeven / alwaar hun aas waarschynlyk niet veel gevonden word. Of ze zich nu in dit Winterzaizoen als dan wat sober moet behelpen / echter blyft ze hier op de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Baayen te zullen genieten.

En zich geduurende dien tyd aan den Zoom van 't ys genoodzaakt zyn t'onthouden.

Dewyl nu reeds eenigzins gebleeken is / en in gevolge noch klaarder blyken zal / dat de Kusten van Zembla en Oud-Groenlandt, volgens reden eer zullen dicht vriezen / en in 't ys besloten worden / als het Zuid-einde van Spitsbergen; en ook vermits het hier wegens zyne gronden / groote en diepe Baayen zeer aasryk is / zoo zal dan alhier in den natydt een groote meenigte Visch by een komen / en zich zeer lang konnen onthouden; 't geen we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Westys-Visschery beter te pas komen zal.

Omtrent het Zuideind van Spitsbergen konnen zich de Walvisschen wegens hun aas des winters noch lange onthouden.

Hier hebbenwe niet alleen een enge afsnyding op den hoek van Zembla aangeweezen / maar ook een zeer breede tusschenmuur op deez-zyde langs der zelver Kusten / en van gelyken langs de Kusten op de Tartarische zyde. Tusschen deeze nu voor een tydt van elkander afgezonderde Visschen / waar door het afzakken der zelve zoo lange word belet / ziet men ook daar nevens / deeze groote meenigte uitgedreeven en langs de Kusten omzwervende Visschen aan den zoom van dit ys leggen; wy zeggen met opmerking / dit ys / om dat we het laatste overschot van 't tweede Vraaglidt willende voldoen / nu eerst van dit gemelde Zuid- of Oostys handelen zullen. Hier nu zwerft deeze aldus verdreeven Visch tusschen Spitsbergen en Zembla langs dit ys en in het zelve / zoo verre hen zulks doenlyk is / want altoos zal de Zee / zelf in den Winter / de buitenkant

De omzwervende Walvisschen nagespeurt.

van

noemt / legt op 78 Graden / en de Zuithoek of de Hoek van 't Waigat op 70 Graden.

Hoe verre zich dit besloten ys somtyds uitstrekt.

Nu is 't niet alleen waarschynlyk / maar uit alle omstandigheden zeer klaar / dat het aldaar langs het landt / zuidelyker zal dicht vriezen / om dat 'er / zelfs in den Zomer / de doorvaart door 't ys word belet; dus is mede / als reeds verhaalt is / in den jare 1595 een schip voor Nova Zembla op 76 graden bevrooren / waar van het volk heeft moeten overwinteren. Ongetwyffelt zullen 'er wel beschryvingen zyn / hoe verre jaarlyks by harde Winters de Kusten van Zembla en voorts de aangrenzende Moskovische Kusten bevriezen / doch zy zyn ons nooit voorgekomen; maar dit is by ondervinding klaar / dat het even zoo veel langs deeze Kusten / als langs de Kusten van Oud-Groenlandt, veel Zuidelyker zal dicht vriezen / als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en eenige graden beoosten en bewesten de zelve.

Omtrent de Kusten de felste koude, die echter t'Zeewaarts veel gemaatigder is.

De reden hier van is / om dat het landt / gelyk het 's Zomers gemeenlyk meer warmte van zich geeft / daar-en tegen des Winters ongemeene koude veroorzaakt; en de Zee des Winters gemaatigder zynde / is die niet zoo koud; en 's Zomers niet heel warm. Dit nu word door de jaarlykse en dagelykse ondervinding / zelf in ons Vaderlandt bevestigt / want de Oostelykste en Zuidooste Winden / die by ons Landwinden zyn / bevinden we 's Zomers ongemeen warm / en daar en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felst van den Winter / met deezen windt eenige dagen en nachten na den anderen telkens een gang ys vriezen / zoo draa als de Westelyke of Noord-Weste Winden / die by ons Zee-winden zyn / eenigzins beginnen door te waayen / zal 't aanstonds zelfs in 't strengste van den Winter beginnen te dooyen; en die zelve Zeewindt / die ons des Winters den dooy aanbrengt / zal des Zomers heel koel waayen.

De Zee gematigder in koude dan 't Landt.

Dit verstrekt dan ten bewys / dat de Zee in dit geval veel gemaatigder als het Landt is / gelyk de ondervinding alhier / en insgelyks daar / genoegzaam leert / behalven dat de Landt- en Zee-winden alhier en daar niet een en dezelve winden zyn / echter is 't met het Landt en de Zee in dit geval het zelfde.

Waar door de Walvisschen des winters van de Kusten Zeewaarts gedreeven worden;

Deeze hier voorgemelde afgescheiden visschen / worden des Winters door de aangemerkte bovenmaatige landkoude en vorst / niet alleen uit alle de Bayen van Zembla, door het dicht vriezen uitgedreeven / maar ook langs de zelve Kust / en de daar aanvolgende Russische Kust / zoo verre Zuidwaarts genoodzaakt te wyken / als het langs dezelve Kusten dicht vriest; en gelyk het de onmaatige landkoude des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de Kust of in eenige Baay kan blyven / zoo laat ook de yskoude aldaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ys zal overig zyn / en dieshalven worden alle deeze visschen / die zodanig heet van bloedt zyn / dat ze hun adem boven water moeten haalen / van daar verdreeven.

Wy zullen nu alhier vooraf van 't Zuidys spreeken / of liever het Oost-

Oostys 't welk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Nova Zembla legt. De Visch uit dit ys en uit alle deszelfs Baayen dus gedreeven zynde, maakt dan te samen een groote meenigte uit. Deeze nu voor een tyde verdreeven Visch; wat doet ze? wilze hierom haar Gewest en vaderlandt wel verlaaten, en andere landen en gronden opzoeken, als by voorbeeldt Moscoviën, Laplandt, Noorwegen enz.? Geenzins; maar zy blyft om de voor gegeeven redenen, aan den zoom van 't ys, en als op de grenzen zich onthouden, hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderlandt in te dringen, want hunne natuurlyke eigenschap, als mede hun aas, verbind hen aan dit koude Noorder Gewest en hun vaderlandt, en doet hen om de Pool en dit ys zodanig omzwerven, als of ze in een omtrek om de zelve beslooten waren. Ook konnenwe wel merken, nademaal ze in 't na-jaar vetter als in 't voor-jaar zyn, dat ze dan alhier honger moeten lyden, gelyk met de reden overeenkomt: want schoon hun aas des Winters niet sterft, maar overblyft, zoo mist het echter in den Winter de voortteeling te meer, als het des Zomers vruchtbaar is; en 't ergste voor hen is, dat ze niet alleen uit de Baayen, maar ook door 't ys te verre buiten de gronden in Zee worden gedreeven, alwaar hun aas waarschynlyk niet veel gevonden word. Ofze zich nu in dit Winterzaizoen als dan wat sober moet behelpen, echter blyft ze hier op de grenzen, in hoope eerlang weder de vette gronden en Baayen te zullen genieten.

En zich geduurende dien tyd aan den Zoom van 't ys genoodzaakt zyn t'onthouden.

Terwyl nu reeds eenigzins gebleeken is, en in gevolge noch klaarder blyken zal, dat de Kusten van Zembla en Oud-Groenlandt, volgens reden eer zullen dicht vriezen, en in 't ys beslooten worden, als het Zuid-einde van Spitsbergen; en ook vermits het hier wegens zyne gronden, groote en diepe Baayen zeer aasryk is, zoo zal dan alhier in den natydt een groote meenigte Visch by een komen, en zich zeer lang konnen onthouden; 't geen we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen, 't welk in de Westys-Visschery beter te pas komen zal.

Omtrent het Zuideind van Spitsbergen konnen zich de Walvisschen wegens hun aas des winters noch lange onthouden.

Hier hebbenwe niet alleen een enge afsnyding op den hoek van Zembla aangeweezen, maar ook een zeer breede tusschenmuur op deez-zyde langs der zelver Kusten, en van gelyken langs de Kusten op de Tartarische zyde. Tusschen deeze nu voor een tydt van elkander afgezonderde Visschen, waar door het afzakken der zelve zoo lange word belet, ziet men ook daar nevens, deeze groote meenigte uitgedreeven en langs de Kusten omzwervende Visschen aan den zoom van dit ys leggen; wy zeggen met opmerking, dit ys, om dat we het laatste overschot van 't tweede [illegible] willende voldoen, nu eerst van dit gemelde Zuid- of Oostys handelen zullen. Hier nu zwerft deeze aldus verdreeven Visch tusschen Spitsbergen en Zembla langs dit ys en in het zelve, zoo verre hen zulks doenlyk is, want altoos zal de Zee, zelf in den Winter, de buitenkant

De omzwervende Walvisschen nagespeurt.

van

noemt / legt op 78 Graden / en de Zuithoek of de Hoek van 't Waigat op 70 Graden.

Hoe verre zich dit besloten ys somtyds uitstrekt.

Omtrent de Kusten de felste koude, die echter t'Zeewaarts veel gemaatigder is.

Nu is 't niet alleen waarschynlyk / maar uit alle omstandigheden zeer klaar / dat het aldaar langs het landt / zuidelyker zal dicht vriezen / en dat 'er / zelfs in den Zomer / de doorvaart door 't ys word belet; dus is mede / als reeds verhaalt is / in den jare 1595 een schip voor Nova Zembla op 76 graden bevrooren / waar van het volk heeft moeten overwinteren. Ongetwyffelt zullen 'er wel beschryvingen zyn / hoe verre jaarlyks by harde Winters de Kusten van Zembla en voorts de aangrenzende Moskovische Kusten bevriezen / doch zy zyn ons nooit voorgekomen; maar dit is by ondervinding klaar / dat het even zoo veel langs deeze Kusten / als langs de Kusten van Oud-Groenlandt, veel Zuidelyker zal dicht vriezen / als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en eenige graden beoosten en bewesten de zelve. De reden hier van is / om dat het landt / gelyk het 's Zomers gemeenlyk meer warmte van zich geeft / daar en tegen des Winters ongemeene koude veroorzaakt; en de Zee des Winters gemaatigder zynde / is die niet zoo koud; en 's Zomers niet heel warm. Dit nu word door de jaarlykse en dagelykse ondervinding / zelf in ons Vaderlandt bevestigt / want de Oostelykste en Zuidooste Winden / die by ons Landwinden zyn / bevinden we 's Zomers ongemeen warm / en daar en tegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felst van den Winter / met deezen windt eenige dagen en nachten na den anderen telkens een gang ys vriezen / zoo draa als de Westelyke of Noord-Weste Winden / die by ons Zee-winden zyn / eenigzins beginnen door te waayen / zal 't aanstonds zelfs in 't strengste van den Winter beginnen te dooyen; en die zelve Zeewindt / die ons des Winters den dooy aanbrengt / zal des Zomers heel koel waayen. Dit verstrekt dan ten bewys / dat de Zee in dit geval veel gemaatigder als het Landt is / gelyk de ondervinding alhier / en insgelyks daar / genoegzaam leert / behalven dat de Landt- en Zee-winden alhier en daar niet een en dezelve winden zyn / echter is 't met het Landt en de Zee in dit geval het zelfde.

De Zee gematigder in koude dan 't Landt.

Waar door de Walvisschen des winters van de Kusten Zeewaarts gedreeven worden;

Deeze hier voorgemelde afgescheiden visschen / worden des Winters door de aangemerkte bovenmaatige landkoude en vorst / niet alleen uit alle de Baayen van Zembla, door het dicht vriezen uitgedreeven / maar ook langs de zelve Kust / en de daar aanvolgende Russische Kust / zoo verre Zuidwaarts genootzaakt te wyken / als het langs dezelve Kusten dicht vriest; en gelyk het de onmaatige landkoude des Winters niet toe laat / dat 'er eenige opening langs de Kust of in eenige Baay kan blyven / zoo laat ook de yskoude aldaar niet toe / dat 'er eenige opening / Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ys zal overig zyn / en dieshalven worden alle deeze visschen / die zodanig heet van bloedt zyn / dat ze hun adem boven water moeten haalen / van daar verdreeven.

Wy zullen nu alhier vooraf van 't Zuidys spreeken / of liever het

Oost-

Oostys 't welk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Nova Zembla legt. De Visch uit dit ys en uit alle deszelfs Baaijen dus gedreeven zynde / maakt dan te samen een groote meenigte uit. Deeze nu voor een tydt verdreeven Visch ; wat doet ze ? wilze hierom haar Gewest en vaderlandt wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / als by voorbeeldt Moscoviën, Laplandt, Noorwegen enz. ? Geenzins ; maar zy blyft om de voor gegeeven redenen / aan den zoom van 't ys / en als op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderlandt in te dringen / want humne natuurlyke eigenschap / als mede hun aas / verbind hen aan dit koude Noorder Gewest en hun vaderlandt / en doet hen om de Pool en dit ys zodanig omzwerven / als of ze in een omtrek om de zelve beslooten waren. Ook konnenwe wel merken / nademaal ze in 't na-jaar vetter als in 't voor-jaar zyn / dat ze dan alhier honger moeten lyden / gelyk met de reden overeenkomt : want schoon hun aas des Winters niet sterft / maar overblyft / zoo mist het echter in den Winter de voortteeling te meer / als het des Zomers vruchtbaar is ; en 't ergste voor hen is / dat ze niet alleen uit de Bayen / maar ook door 't ys te verre buiten de gronden in Zee worden gedreeven / alwaar hun aas waarschynlyk niet veel gevonden word. Ofze zich nu in dit Winterzaizoen als dan wat sober moet behelpen / echter blyft ze hier op de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Baaijen te zullen genieten.

En zich geduurende dien tyd aan den Zoom van 't ys genoodzaakt zyn t'onthouden.

Dewyl nu reeds eenigzins gebleeken is / en in gevolge noch klaarder blyken zal / dat de Kusten van Zembla en Oud-Groenlandt, volgens reden eer zullen dicht vriezen / en in 't ys besloten worden / als het Zuid-einde van Spitsbergen ; en ook vermits het hier wegens zyne gronden / groote en diepe Baaijen zeer aasryk is / zoo zal dan alhier in den natydt een groote meenigte Visch by een komen / en zich zeer lang konnen onthouden ; 't geen we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Westys-Visschery beter te pas komen zal.

Omtrent het Zuideind van Spitsbergen konnen zich de Walvisschen wegens hun aas des winters noch lange onthouden.

Hier hebbenwe niet alleen een enge afsnyding op den hoek van Zembla aangeweezen / maar ook een zeer breede tusschenmuur op deez-zyde langs der zelver Kusten / en van gelyken langs de Kusten op de Tartarische zyde. Tusschen deeze nu voor een tydt van elkander afgezonderde Visschen / waar door het afzakken der zelve zoo lange word belet / ziet men ook daar nevens / deeze groote meenigte uitgedreeven en langs de Kusten omzwervende Visschen aan den zoom van dit ys leggen ; wy zeggen met opmerking / dit ys / om dat we het laatste overschot van 't tweede Hoofdstuk willende voldoen / nu eerst van dit gemelde Zuid- of Oostys handelen zullen. Hier nu zwerft deeze aldus verdreeven Visch tusschen Spitsbergen en Zembla langs dit ys en in het zelve / zoo verre hen zulks doenlyk is / want altoos zal de Zee / zelf in den Winter / de buitenkant

De omzwervende Walvisschen nagespeurt.

noemt, legt op 78 Graden, en de Zuidhoek of de Hoek van 't Waigat op 70 Graden.

Hoe verre zich dit besloten ys somtyds uitstrekt.

Nu is 't niet alleen waarschynlyk, maar uit alle omstandigheden zeer klaar, dat het aldaar langs het landt, zuidelyker zal dicht vriezen, om dat 'er, zelfs in den Zomer, de doorvaart door 't ys word belet; dus is mede, als reeds verhaalt is, in den jare 1595 een schip voor Nova Zembla op 76 graden bevrooren, waar van het volk heeft moeten overwinteren. Ongetwyffelt zullen 'er wel beschryvingen zyn, hoe verre jaarlyks by harde Winters de Kusten van Zembla en voorts de aangrenzende Moskovische Kusten bevriezen, doch zy zyn ons nooit voorgekomen; maar dit is by ondervinding klaar, dat het even zoo veel langs deeze Kusten, als langs de Kusten van Oud-Groenlandt, veel Zuidelyker zal dicht vriezen, als in de ruime Zee omtrent Spitsbergen, en eenige graden beoosten en bewesten de zelve. De reden hier van is, om dat het landt, gelyk het 's Zomers gemeenlyk meer warmte van zich geeft, daarentegen des Winters ongemeene koude veroorzaakt; en de Zee des Winters gematigder zynde, is die niet zoo koud; en 's Zomers niet heel warm.

Omtrent de Kusten de felste koude, die echter t'Zeewaarts veel gemaatigder is.

Dit nu word door de jaarlykse en dagelykse ondervinding, zelf in ons Vaderlandt bevestigt, want de Oostelykste en Zuidooste Winden, die by ons Landwinden zyn, bevinden we 's Zomers ongemeen warm, en daarentegen des Winters buiten gemeen koud; laat het nu in 't felst van den Winter, met deezen windt eenige dagen en nachten na den anderen telkens een gang ys vriezen, zoo draa als de Westelyke of Noord-Weste Winden, die by ons Zee-winden zyn, eenigzins beginnen door te waayen, zal 't aanstonds zelfs in 't strengste van den Winter beginnen te dooyen; en die zelve Zeewindt, die ons des Winters den dooy aanbrengt, zal des Zomers heel koel waayen. Dit verstrekt dan ten bewys, dat de Zee in dit geval veel gematigder als het Landt is, gelyk de ondervinding alhier, en insgelyks daar, genoegzaam leert, behalven dat de Landt- en Zee-winden alhier en daar niet een en dezelve winden zyn, echter is 't met het Landt en de Zee in dit geval het zelfde.

De Zee gematigder in koude dan 't Landt.

Waar door de Walvisschen des winters van de Kusten Zeewaarts gedreeven worden;

Deeze hier voorgemelde afgescheiden visschen, worden des Winters door de aangemerkte bovenmaatige landkoude en vorst, niet alleen uit alle de Bayen van Zembla, door het dicht vriezen uitgedreeven, maar ook langs de zelve Kust, en de daar aanvolgende Russche Kust, zoo verre Zuidwaarts genootzaakt te wyken, als het langs dezelve Kusten dicht vriest; en gelyk het de onmaatige landkoude des Winters niet toe laat, dat 'er eenige opening langs de Kust of in eenige Baay kan blyven, zoo laat ook de yskoude aldaar niet toe, dat 'er eenige opening, Noordwaarts naar of onder de Pool in 't ys zal overig zyn, en dieshalven worden alle deeze visschen, die zodanig heet van bloedt zyn, dat ze hun adem boven water moeten haalen, van daar verdreeven.

Wy zullen nu alhier vooraf van 't Zuidys spreeken, of liever het

Oost-

Oostys 't welk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Nova Zembla legt. De Visch uit dit ys en uit alle deszelfs Bayen dus gedreeven zynde / maakt dan te samen een groote meenigte uit. Deeze nu voor een tydt verdreeven Visch; wat doet ze? wilze hierom haar Gewest en vaderlandt wel verlaaten / en andere landen en gronden opzoeken / als by voorbeeldt Moscoviën, Laplandt, Noorwegen enz.? Geenzins; maar zy blyft om de voor gegeeven redenen / aan den zoom van 't ys / en als op de grenzen zich onthouden / hoopende eerlang weder in 't hart van hun vaderlandt in te dringen / want hunne natuurlyke eigenschap / als mede hun aas / verbind hen aan dit koude Noorder Gewest en hun vaderlandt / en doet hen om de Pool en dit ys zodanig omzwerven / als of ze in een omtrek om de zelve besloten waren. Ook konnenwe wel merken / nademaal ze in 't na-jaar vetter als in 't voor-jaar zyn / dat ze dan alhier honger moeten lyden / gelyk met de reden overeenkomt: want schoon hun aas des Winters niet sterft / maar overblyft / zoo mist het echter in den Winter de voortteeling te meer / als het des Zomers vruchtbaar is; en 't ergste voor hen is / dat ze niet alleen uit de Bayen / maar ook door 't ys te verre buiten de gronden in Zee worden gedreeven / alwaar hun aas waarschynlyk niet veel gevonden word. Of ze zich nu in dit Winterzaizoen als dan wat sober moet behelpen / echter blyft ze hier op de grenzen / in hoope eerlang weder de vette gronden en Bayen te zullen genieten.

Dewyl nu reeds eenigzins gebleeken is / en in gevolge noch klaarder blyken zal / dat de Kusten van Zembla en Oud-Groenlandt, volgens reden eer zullen dicht vriezen / en in 't ys besloten worden / als het Zuid-einde van Spitsbergen; en ook vermits het hier wegens zyne gronden / groote en diepe Bayen zeer aasryk is / zoo zal men alhier in den natydt een groote meenigte Visch by een komen / en zich zeer lang konnen onthouden; 't geen we door de reden en ondervinding noch wat klaarder zullen aantoonen / 't welk in de Westys-Visschery beter te pas komen zal.

Hier hebbenwe niet alleen een enge afsnyding op den hoek van Zembla aangewezen / maar ook een zeer breede tusschenmuur op deez-zyde langs der zelver Kusten / en van gelyken langs de Kusten op de Tartarische zyde. Tusschen deeze nu voor een tydt van elkander afgezonderde Visschen / maar door het afzakken der zelve zoo lange word belet / ziet men ook daar nevens / deeze groote meenigte uitgedreeven en langs de Kusten omzwervende Visschen aan den zoom van dit ys leggen; vry zeggen met opmerking / dit ys / om dat we het laatste overschot van 't tweede Hoofdlidt willende voldoen / nu eerst van dit gemelde Zuid- of Oostys handelen zullen. Hier nu zwerft deeze aldus verdreeven Visch tusschen Spitsbergen en Zembla langs dit ys en in het zelve / zoo verre hen zulks doenlyk is / want altoos zal de Zee / zelf in den Winter / de buitenkant

van

En zich gedurende dien tyd aan den Zoom van 't ys genoodzaakt zyn t'onthouden.

Omtrent het Zuideind van Spitsbergen konnen zich de Walvisschen wegens hun aas des winters noch lange onthouden.

De omzwervende Walvisschen nagespeurt.

van 't Ys / op de eene plaats min en de andere meer / eenigzins breeken. Dit gebroken Ys zoekt dan de Visch zoo veel mogelyk zy / onthoudende zich dus langs den zoom / niet stil leggende / maar zwemt en dryft langs dit Ys en met dit Ys heen en weer ; en alhoewel het grootste gedeelte / waarschynlyk beoosten Spitsbergen of tusschen Spitsbergen en Zembla blyft / echter komt 'er een goed gedeelte van / by sterke vorst / dus heen en weer zwemmende afzakken / en met dit Zuid-Ys / verre bezuiden Spitsbergen om / afdryven / tot aan het Westys / wordende by sterke vorst door zodanig een toeval aldus met de Westys-Visch vereenigt / en alzoo het gebrek / door sterken aanval op ons gewoonen oort / somtyds aldus weder vergoed. Dit leert ons niet alleen de gemelde reden / maar 't is mede natuurlyk en gebeurlyk ; want wy hebben 't by harde Winters dus verscheidemaalen zien geschieden / en met opmerking somtyds zelfs bevonden ; daar en boven word het als een algemeene waarheit / onder de meeste Groenlands-Vaarders door deeze spreekwyze bevestigt : veel Zuid-Ys veel Visch : niet tegenstaande de oorzaak in 't algemeen niet word begreepen / zoo heeft echter de veelvuldige ondervinding hen deeze spreekwyze geleert.

Nademaal we nu volgens de reden en onze eigene / nevens de algemeene ondervinding / waar uit de gemelde spreekwyze is voortgekomen / dit afzakken en toevloeyen der Visschen hebben getoont / zoo konnen we aan een' bestendige duurzaamheit van onze Visschery niet twyffelen ; want of 'er al na eenige zachte Winters / door het sterk aanvallen op onzen gewoonen oort / eenige schaarsheit aldaar in de Visschery werd bespeurt / zoo zien we / hoe by harde Winters dit gebrek niet alleen telkens word vergoed / maar zeer ryckelyk vervult ; waar van de waarheit / door ryk gelaaden Vlooten van eenige Zuidys-jaaren / genoegzaam word bevestigt.

De bestendige duurzaamheit van de Visschery aangeweezen, en om wat reden.

Maar eer we noch tot onze gewoone Visschery van 't Westys overgaan / zullen we trachten de bekommering van eenige weg te neemen / die wegens de gemelde affnyding / tusschen de onze en de Tartarische Visschen / door dit Ys langs de Kusten van Zembla ter deezer zyde / zoude konnen op gevat worden / nademaal daar en tegen aan de Tartarische zyde mede zodanig een affnyding word gevonden / dat dan een zeer breede tusschen muur maakt / waar door de voorverhaalde ondernemingen om alhier een vaart naar China te zoeken / t'eenemaal zyn achter gebleeven. Te meer zeggen we / dewyl deeze bekommering dieswegen by eenigen schynt op gevat te worden / vermits de ondervinding telkens leert / dat 'er by eenige zachte Winters aan den anderen / een groote schaarsheit in de Westys-Visschery word bespeurt / en hoe dan ? als dit mede in de Zuidys-Visch word bemerkt / het gemelde toevloeyen verhindert / of t'eenemaal begint op te houden / wanneer 'er als dan van de Tartarische zyde niets kan bykoomen.

Bekommering diesaangaande overwoogen ;

Alhoewel dit wat verre gezocht is / ziet men echter dikmaals gebeuren /

En weggenoomen.

ren / dat onkunde / zorge kan baaren / daar ze nooit te pas komt. Hier tegen moet men dan zyne gedachten laaten gaan / dat / gelyk des Winters de gemelde onmaatige landkoude / de Zee zeer verre langs het landt doet bevriezen / dat alzoo in tegendeel / de bovenmaate Zomer landwarmte / alhier het Ys langs deeze Kusten / veel rasser en snelder zal wegdooyen / dan omtrent Spitsbergen; want schoon de Zomer hier kort is / zoo is ze echter vry warm / gelyk we zelf in een Moskovische reis bevonden hebben / en ook alle Moskovischvaarders eenpaarig getuigen. Nu mogt ons tegengeworpen worden / dat 'er echter noch een groot verschil tusschen deeze beide Gewesten is / nademaal Archangel op 68 Graden legt / en de Noorthoek van Zembla op 78 / 't welk 10 Graden verscheelt / en dan ook een merkelyk verschil in de warmte geeven moet. [Onderscheid der Zomer-warmte onderzocht;]

Dit kan volgens de reden en bevinding niet ontkent worden / want de Zon 10 graden hooger of laager hebbende / moet zulks een merklyk verschil en warmte veroorzaaken; echter leert de ondervinding / dat het langs de Kusten van Zembla, of even dezelve hoogte / des Zomers veel warmer wezen zal dan aan Spitsbergen, vermits Zembla aan de zeer groote en wyduitstrekkende Landschappen van Tartarië of Moskovië paalt / door welkers afstoovende warmte / dit Gewest boven zyn eigen natuurlyke warmte zeer grootlyks word geholpen / welke hulp Spitsbergen ontbeert / rondom in de Zee en 't Ys besloten leggende. [En in de gesteltheit der Gewesten aangetoont.]

Dat nu Spitsbergen daar en tegen meer andere bevoordeelingen geniet / die Zembla dies aangaande ontbeeren moet / blykt hier uit; want laat eens de Noorde en Noord-Ooste Winden stormen of snel doorwaayen / zal het Ys / van den Zuid-hoek en de Zuidwest-Kust die tegens de ruime Zee leggen / afscheuren / en in de Zee wegdryven; dit ontbeert Zembla, leggende met de Zuidzyde tegen het Landt / en met de Noordzyde tegen 't Ys.

Maar wy zullen de Noordhoek van Zembla eenigzins by den Noordhoek van Spitsbergen vergelyken / deeze leggen beide tegen de Pool / en tegen het daar zynde Ys; nu leert ons nevens de hier voorgegeeven reden / met de jaarlyksche ondervinding zeer klaar / dat de Zuide en Zuidweste Winden aan Spitsbergen nooit konnen doen / dan wat de Noordelyke Winden aldaar konnen veroorzaaken / nademaal 'er het Ys tegen de Pool gelegen / zoo gemaklyk niet kan afscheuren en wegdryven / als tegen de Zee / en insgelyks mede aan Zembla; echter leert de jaarlykse bevinding / niet tegenstaande de Zomer alhier koel en kort is / dat die niet te min zoo veel te weeg brengt / dat al de sneeuw van 't landt afdoopt / en door deszelfs afwatering en landwarmte insgelyks het landt allerwegen los doopt / het jaarig Ys van gelyken vol doopgaten word / en aldus door storm en doop gebrooken / drifstig raakt / waar door de Bayen door de gemelde landwarmte gezuivert worden / en aldus Spits- [Vergelyking, met het een Gewest en 't ander.]

bergen bijna geheel van 't Ys verlost / 't welk met den stroom / die in 't West-Ys meest om 't Zuidwesten gaat / alzoo wegdrypt / behalven aan de Noord / en Noordoost-zyde of naar de Pool / alwaar het jaarlyks pyg blyft. Onder en om de Pool is zodanig een overvloed van Ys / schoon 'er jaarlyks zeer veel van om de Zuidt wegdrypt / dat men 'er echter nooit geen leus vind / maar de gemelde Noordoost-zyde / krygt door de Zomer- en landt warmte / zoo veel lugt en ruimte van Ys / dat 'er ook de Schepen niet alleen / tot aan 't Reeveldt en de Wyde-Baay, maar zelfs tot aan 't Spitsberger Waigat, en het Noordooster-landt konnen koomen. Of nu sommige jaaren dit den Schepen door het Ys word belet / echter is 'er jaarlyks daar omtrent wel zoo veel lucht en opening in 't Ys / schoon voor de Schepen gesloten / dat het nochtans voor de Visschen genoegzaam gebroken en open is / om by / in en door het Spitsberger Waigat te koomen. Insgelyks is 't mede aan Zembla gelegen / schoon des zelfs Noordhoek, vermits die tegen de Pool en aldus tegen 't Ys gelegen is / zoo ruim van 't Ys niet kan ontslagen worden / als den Spitsberger Zuidhoek, die tegen de ruime Zee legt; echter leert de reden / dat de voorgemelde meerder landwarmte aan den Noordhoek zal genieten / en ook allenks veel meer ruimte en opening vinden / als 'er aan den Noordhoek van Spitsbergen kan gevonden worden / vermits dezen hoek die warmte zodanig niet genieten kan.

Hoedanig de gesteltheit der Gewesten 't Ys omzwerven doet;

Verhalven zienwe alhier een genoegzaame doortogt voor de Tartarische Walvisschen / en daar en boven is de lang geslooten natuur alhier dies te sterker en vol van groey en wasdom / teffens te gelyk op 't landt als ook in 't water. Dit veroorzaakt dat de Bayen zoo wel van Spitsbergen als aldaar / eerlang vol van aas zyn: de Walvisch door ondervinding dit genoeg bekent / onthoud zich dan / als gemeld is / op de grenzen / om hun tydt wederom af te wachten; en zal langs de kust de eerste doop en opening waarneemen / en tegen het Ys indringen / zoo haast het immer mogelyk zy / om de gronden en Bayen van Zembla te bereiken / en zich voor eerst van 't overblyfzel en vervolgens van den sterken aangroey te bedienen. Dit indringen zal de Visch te meer verhaasten / om datze / als gezegt is / op zee wat honger heeft geleden / en zal aldus zwemmende en herzwemmende / zich van weerzyde met elkander vereenigen / en door de reeds opgevangen visschen / de Bayen op deez zyde Zembla te ruimer en vol van aas vindende / des te meer naar deez zyde afzakken / om hun geleden gebrek weer te vervullen / vermits hen door 't geslooten ys den pas was afgesneeden.

Welke tyd van omzwerving, de Walvisschen weeten waar te neemen, om hun aas telkens op te zoeken:

Dat zy 't zeewaarts ontbeeren moeten.

Deeze overweeging op de ondervinding gegrond / achtenwe genoeg te konnen voldoen / vermits we genoegzaam getoont hebben / hoedanig de toevloeijing der visschen van de Tartarische zyde naar het Zuiden geschieden kan / en vervolgens / hoe dezelve met het Zuid-ys naar 't West-ys komen afzakken. Maar om ons noch een weinig over de gemelde bo-

venmaatige

vermaatige Landkoude en Landwarmte uit te breiden / en daar tegen de gemaatigdheit der Zee wat verder te overweegen / zullenwe ons in 't volgende Hoofdstuk wat breeder inlaaten / om 'er de werkende oorzaak van te onderzoeken.

ACHTIENDE HOOFDTSTUK.

Gedachten over de warmte der Zon, en haare werkzaamheit breedvoerig onderzocht; en hoe de Zee- en Land-winden een gemaatigdheit, in koude en hitte toebrengen.

Genomen de Zon / 't zy dat ze een brandent lighaam is / geduurig brandende zonder verteert te worden / of dat ze een koel lighaam zy / het brandglas gelyk / 't welk zyne warmte / of liever brandende hitte / van 't elementaale vuur of van elders ontfangt en weder uitgeeft. Wat hier van zy / zullenwe eigentlyk niet onderzoeken / vermits het voor ons oogmerk en gezegde evenveel zal zyn / of de Zon haare warmte in zich zelven heeft / dan ofze die van elders ontfangt; maar in een ander geval zullenwe de warmte in haar zelf genoegzaam vinden / wanneer we by gelegenheit der vloeden / van de kracht der elementen handelen zullen. Immers dit is altoos by ondervinding klaar / dat ze haare warmte veelvuldig van zich uitlaat / gelyk Sirach Capt. 43 zegt: De Zonne alleen maakt het heeter op Aarde, dan veele ovens doen. Deeze warmte aangemerkt / laatze van zich uit / by maniere van uitgieting / en zulks zonder verpoozing / gelyk een Rivier die altoos stroomt en door nieuw voedzel van regen en sneeuw geduurig stroomende blyft. Wy stellen dan een bergachtig landt ten voorbeeldt / als Spanje, Portugaal of elders daar hooge bergen zyn / en styl opgaande spitsen en rotsen / van eenige diepe valeijen en vlaktens verzelt. De Zon nu stort gelykzaam haare warmte over deeze Bergen en Dalen uit / maar van de styl opgaande spitsen en rotsen / rolt dezelve af / gelyk water / tot in de diepe valeijen / alwaar deeze warmte / zich elders niet konnende uitbreiden / allenks zodanig word opgehoopt / dat men ze in de Valeyen / na Zonnen opgang / in weinig tyds / zelf noch voor den middag zodanig voelt aangewassen / dat menschen en vee gelykzaam als in een zee van warmte baaden; daar en tegen men op de toppen der Bergen / alhoewel in dien opzichte nader aan de Zon / door 't gemelde afrollen / weinig warmte gevoelt: want zelfs in warme landen / blyft de sneeuw somtyds den gantschen Zomer door / op de hoogste toppen der Bergen leggen. Ook gebeurt het dikmaals / dat 'er Wolken over deeze Bergen en Dalen dry-

Des Schryvers gedachten over de warmte der Zon en der zelver werkzaamheit.

dende, die in 't koude Luchtgewest uit mist, nevel, hagel en sneeuw bestaan, dat ze somtyds op deeze te zamen geloopen en staande warmte worden gedragen, doch echter dikmaals niet boven de hoogste Bergen; zoo verre nu deeze Bergen dan van de zelven worden geraakt, worden ze op deeze staande warmte recht waterpas door hagel of sneeuw bekleed en gelykzaam vol gevoert: maar deeze warmte insgelyks als waterpas opgeheven, en zoo verre deeze wolken daar van worden geraakt, zullen de Bergen byna blyven, vermits deeze wolk of wolken, door de ontmoetende warmte aangedaan, zoo verre 't zy min of meer regen zullen uitgeven, na dat de zelve licht of zwaar zyn; ten zy de opgetrokken vocht- of misdeeltjes, door een sterke t'zamenloeping van stydige winden, noch vochtig zynde, sterker worden op elkander gepakt, of wel in een gedrongen, als krolsneeuw, hagel enz: en alsdus tot zwaarder hagel of ysstenen wierden gemaakt. Deeze hagel schoon 't in den Zomer is, of 't zy dat het in een warm gewest of landt mogt wezen; uit een vaster lighaam bestaande, en in 't nederdaalen zwaarder en sneller als sneeuw zynde, geen tydt vindende ondertusschen te smelten, komt alsdus tot in de Valeijen neder vallen.

Dit hebben we niet alleen door eigen ondervinding, maar ook zelfs op Spitsbergen gezien, waar uit dan af te nemen is, dat 'er in dit koude Gewest, en in de Baayen en Valeijen, merkelyk meerder warmte wordt gevoelt, dan op de toppen der Bergen. Dus kan men met wel gegronde redenen, het los dooijen aan den Wal en 't openen der Baayen genoegzaam afleiden, wanneer men slegts door opmerking op deeze Philosophische waarneeming wil acht geven, en ze door eigen ondervinding leeren. Maar nademaal ons voorneemen niet is, over Wysgeerige Stoffe ons uit te laaten, dan alleen over de Groenlandsche Visscherij, zoo is 't alhier de plaats niet, om alles te zeggen, 't geen we dies aangaande noch zouden konnen aanmerken; dies zullen we dan met dit volgende daar van afscheiden. Men lette, hoe de Zon, 't zy dat ze haare warmte in zich zelven heeft, of van elders anders ontfangt, haare uitgevende warmte zoo wel over Zee als op het Landt uitstort, en reeds in zoo veel duizend jaaren deeze warmte over beide gelykzaam heeft uitgegooten; wat zou nu dezelve door het moeten zyn, ten waare zy door de koude lucht, van allerwegen ontvangen, wederom gematigd wierd? Nu was ons oogmerk, om niet deeze algemeene, maar alleen de aangeroerde onmaatige Winter koude en Zomer-warmte van 't Landt, en daar tegen de gematigheid der Zee te verstaan. Men lette dan, dat het Gewest en dit zaaizoen, daar de Zon den Zomer maakt, en door haare uitstortende warmte zodanig gesteeft, of liever een aanhechtende of klevende en gelykzaam aanwassende warmte gevoelt, of 't te meer in een gelyk zaaizoen, als dit Gewest nader aan den Middellyn als naar de Pool gelegen is; waar van in 't bezonder de redenen voor te stellen, (dewyl

't

't buiten ons bestek zy) een te breed en langwylig verhaal vereisschen zou; doch dit kan eenigzins uit de gemelde Bergen en Dalen afgeleid worden.

De Zon van deeze haare warmte in een Zomer-zaaizoen over Zee en landt uitstortende / zal dezelve in 't eene Gewest meer dan in 't ander doen gevoelen / en ook aldus (doch in een ander geval) zich veel meer op 't landt vast hechten als ze wel op de zee kan doen / om redenen dat de Zee beweeglyk en 't Landt onbeweeglyk is; want het oppervlak der Zee aldus verwarmt zynde / word telkens door haare beweeging omgekeert / terwyl wederom koelder waterdeelen boven koomen / en deeze koelder vloeibaarheden zich met de warme vereenigen / en alzoo gemaatigd worden; daar en tegen het Landt een vast / onbeweegbaar en onvloeibaar Lighaam zynde / waar op de warmte zodanig vatbaar is / dat ze telkens aanwast / zulks het oppervlak des Aardryks allenks warmer wordende / eindelyk zodanig een heete weeromkaatsende warmte van zich geeft / dat het een tweede Zon schynt gelyk te worden / gevende dus meerder warmte van onderen op / als de Zon van boven / zulks dat de natuurlyke warmte van de Zon / op deeze wyze meer dan natuurlyk verdubbelt word / daar in tegendeel de Zee deeze natuurlyke warmte even gelykmaatig ontfangende / dezelve door haare gemelde vloeibaarheit / in zich zoo vatbaar niet is: maar weder komt te verliezen; en alzoo in tegendeel komt des Winters het bevrozen oppervlak des Aardryks de koude lugt en vorst te hulp / daar tegen wederom de Zee gelyk ze de natuurlyke warmte maatigt / alzoo doet ze mede des Winters de natuurlyke koude in zich verminderen of verliezen / blyvende als in 't Zomer zaaizoen / insgelyks in den Winter gemaatigt. Hier van een breeder verklaaring te doen / is onnoodig / vermits 'er de voorgemelde Zee en Landwinden genoegzaam de uitwerking van doen blyken; want des Zomers zal den Zeeman / onder 't Landt zich op Zee bevindende / met de Landwinden om de getoonde reden / een merklyke warmte gewaar worden / en den Landman daar en tegen / zal aan de Oevers met den opkoomenden Zeewindt een verkoeling gevoelen; en het tegendeel zal wederom des Winters gebeuren / vermits ons de Zeewindt alsdan / als gezegt is / niet alleen een verzachting van koude zal toebrengen: maar ook veeltyds den dooy; waar tegen kan wederom / de Landkoude / by een felle vorst / de Zuiderzee niet alleen / die allerwegen in 't Landt besloten legt / zodanig aangrypen / dat haare baaren het zoo genaamde grondys opwerpen / en allenks te samen stremmen / zulks ze t'eenemaal bevriest: maar ze kan ook de Noordzee / zoo verre dezelve van de gemelde Landtwindt met de Landkoude word aangedaan / doen stremmen en bevriezen / niet tegenstaande deeze Zee alzoo beweeglyk tegens de stranden oprolt / en niet minder als in haaren ruimen boezem; echter zal deeze Landwindt wat verder op Zee koomende / allenks door de gemelde gemaatigtheit der

Zee- en Landwinden konnen in koude en warmte een gemaatigtheit toebrengen.

Zee hunne kracht in de zelve verliezen/ en aldus de ruime Zee onbevroozen blyven.

Dit vermeenen we nu genoeg te zyn / om hier uit de gemelde buitenmaatige Landkoude en hitte/ en daar tegen de gematigdheit der Zee te verstaan ; waar uit dan zeer gemaklyk kan afgeleid worden / wat Zembla aanbelangt / hoe dit Gewest/ van zeer groote uitstrekkende Landen / veele Landwarmtens en koude met de Landwinden onderhevig is / zulks het dan ook des Winters aldaar veel Zuidelyker langs de Kusten zal dicht vriezen / als omtrent Spitsbergen , daar men deeze Landwinden ontbeert / en des Zomers zal 't in tegendeel door deeze Landwinden en de afstoovende Landwarmte eyslyk bestooven wordende / eerder aan den Noordhoek van Zembla los worden / als aan den Noordhoek van Spitsbergen , daar dit behulp zoo veel niet gevonden word. Volgens deeze voor gestelde redenen dan / ziet men alhier wederom den doorgang voor de Tartarische Walvisschen open.

Nademaal wy reeds breed genoeg van 't Zuidys voorafgehandelt hebben / en het nu vereischte dat we tot het Westys overgingen / zoo zullen we het derhalven dan hier by berusten laaten / om onze aangebrogen redeneering over de Visschery weder op te vatten / van daar wy ze gelaaten hebben.

NEGENTIENDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig de Zuidys-Visch naar gewoonte koers neemt. Zuidys- van de Weſtys-Visch hoe onderſcheiden. Zwaartvisch een vyand van den Walvisch, beſchreeven. Onbedreevenheit der Zuidysviſſchen ; hoedanig deeze Viſch vluchtig word. Voordachtelyke vluchtkoers dier Viſſchen. Zwaarigheden voor den onbedreevenen in 't Weſtys onderzocht. Noodige achtgeeving in 't Ys gekomen ; hoe zich den Schryver hier in gedroeg. Naader overdenking over den koers der Zuid- en Weſtys-Viſſchen , en naaukeurig onderzocht. De Zuidys-Viſſchery eertyds zeer voordeelig geweeſt ; onnoozele staat deezer Viſſchen , nu in loosheit verandert ; en hoe ſchroomachtig zy voor de open Zee geworden zyn.

Om tot deeze Westys Visschery te komen / dunkt het ons niet ongeraaden / dezelve met een Zuidys-jaar te beginnen / mogelyk zullen 't er ons eenige overgeslagen Zuidys-gevallen voorkomen : om deezen

te

te overweegen / zal 't veel beter op een Zuid-ys-jaar passen / dan op een gemeen jaar / wanneer we wat verder van 't Zuid-ys zullen geweeken zyn. Ook zullen we aantoonen / waar aan de afkomende Visch met het Zuid-ys tot aan 't Westys afgekomen / te kennen is.

Indien men alhier met dit Zuidt-ys een groote menigte Visschen ziet afgekomen / en tot aan 't West-ys afzakken; hoe zal men dan weeten / deeze Visch alhier vindende / of die met het Zuidt-ys is afgekomen? en waarom niet alhier gelyk uit het Zuid ys / insgelyks mede door den gemelden vorst / uit het harte van 't West-ys tot aan den zoom uitgedreeven?

De Zuidys-Visch hoedanig die gemeenlyk komt opschieten, aangemerkt, en hoe de Zuidys-Visch van de West-ys-Visch t'onderscheiden.

In verscheiden opzichten zal dit genoegzaam voor een naauwkeurig en oplettend Zeeman zeer klaar voorkomen; voor eerst vind men de quantiteit veel meer te wezen / dan op een gemeen jaar / 't welk de gemelde spreekwyze / veel Zuid-ys veel Visch, genoeg te kennen geeft / want hier uit word besloten / dat 'er naar het algemeen gevoelen / met het Zuidys gemeenlyk Visch opkomt / (men noemt dit afkomen / vermits het Ys van hooger tot laager graden komt afdryven / en met dit Ys de Zuidt-ys-Visch / tot zelfs aan 't Westys) want zulks is mede met bemerking uit de Visch zelf te kennen / vermits de Zuid-ys-Visch in verscheiden opzichten / uit de Westys-Visch wel te onderscheiden is.

Want eerstelyk is de Zuid-ys-Visch een weinig platter van rug dan de Westys-Visch / gelyk ook daar aan de Westys-Visch van de Noordkaper / en de Noordkaper van de Vinvisch is te onderscheiden.

Ten tweeden / zoo is dezelve ook veel dunder van spek als de West-ys-Visch / derhalven ook zoo groot niet in der daad / als naar 't oog.

Ten derden / is ze mede veel geelder / ook zachter / malser en vetter van spek / om welke reden de Harpoen zoo wel ook niet houden wil / als in de Westys Visch; gelyk in deeze drie byzondere opzichten / te weeten: het houden van den Harpoen / de geelte en vettigheit van 't spek / de West-ys-Visch wederom van de Noordkaper en de Noordkaper van de Vinvisch te onderscheiden is / wordende daar door de reeds hier voorgegeven reden wegens hun verscheiden voedsel / door dit verschil in 't Spek bevestigt.

Zwaardvisch en zyne vyandschap met den Walvisch beschreeven.

Ten vierden / zoo is de Zuidys-Visch uit de Westys-Visch noch allerklaarst te onderscheiden aan zyne onnozelheit of tamheit / kennende de menschen en sloepen niet / gelyk de West-ys-Visch die door ervarenheit wel kent / en ongetwyffelt zal hy de Zwaardvisch als zynen vyandt mede wel kennen.

Deeze Zwaart of Zaagvisch / dus genoemt / wegens een lang en breed been / dat hem de neus uitsteekt / welker aan weerzyde / uitsteekende tanden / naar en zaag of kam gelyken. Op den rug heeft deeze Visch twee vinnen / waar van de voorste met die van de Butskop of Potvisch overeen komt; onder aan den buik ziet men 'er noch vier / aan weerzyde

de twee, welker bovenste naar 't hoofdt toe, de breedste en langste zyn, maar de onderste korter en smalder, staan recht onder de voorste vin van den rug. De Staart is onder breed en achter spits, doch ongekloost. Naar de onderste rugvin loopt ze dunder toe. De Neusgaten zyn langwerpig, en van onder tot boven doorgaande. De Oogen verheven in 't Hoofdt, staan recht boven den Muil; de groote deezer Visschen is gantsch ongelyk, want men vind eenige ter langte van 20 voeten. De grootste vyandt der Walvisschen is deezen Zwaardvisch, met wien hy een fel kampgevecht houd, en overwonnen hebbende en gedood, geniet de Zwaardvisch niets voor zyn aas, dan alleen de tong, het overige word door de Haayen, Walrussen en Roofvogels verslonden. Wanneer men zodanig een kampgevecht tusschen een Zwaard en Walvisch bespeurt, houd men zich in de Sloepen stil, tot zoo lange, den Walvisch afgemat zynde, het opgeeft, en vervolgens gedood word; als dan roeit men 'er op aan, en maakt dus buit. Doch deeze manier van vyandschap (namentlyk onze Visscherey) dien hy alhier in 't Westys op eene hem onbekende wyze ondervind, schynt hem t'eenemaal ongewoon te wezen; derhalven is deeze Visch voor Schepen, Menschen en Sloepen gantsch niet schuuw, maar zwemt in zyne onnozelheit even eens om de Schepen en Sloepen als om 't Ys, zonder de zelve als Vyandt te kennen; 't geroep der menschen: Haal uit! Roey aan! enz. 't Geluit en geklets der riemen, in 't roeijen tegens de dollen en in 't water slaande, schynt hem zodanig niet als de Westys-Visch te hinderen, zulks dat men indien men wil niet alleen by dezelven kan aanroeijen, maar geschooten zynde, moet men dikmaals de losse Visschen schuuwen, of met de riemen op 't lyf slaande uit den weg jaagen, om by den vasten Visch te komen: Niet vreemd is 't dan, dat 'er veel Visch, vermits ze onnoozel is, gevangen word. Dat dit zoo is, geeven de ryke Zuidys-Vlooten genoeg te kennen. In deezen Vischkryg is de Westys-Visch veel meer geoeffent, en dieshalven aan zyne looze en vosse treeken zeer kennelyk, gelykwe op een gemeene jaarvangst van dezelven, en ook van de veelerlei aangewende listen om hem te betrappen, spreeken zullen; derhalven al was de meenigte deezer Visschen even groot, zoo zou echter hunne ervaarenheit in den Visch-kryg, de Vloot merkelyk schraalder doen t'huis komen.

Onbedreevenheit der Zuidys-Visschen in 't Westys.

Daar in tegendeel de Westys Visch zeer loos is.

Ten vyfden en ten laatsten, zoo is de Zuidtys-Visch ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden, dan de Westys-Visch: want zoo draa het Ys op een gemeen Jaar, zich maar eenigzins begint te ontsluiten en te openen, weet de Westys-Visch, in 't Westys wel ervaaren zynde, door zyne bekende wegen, zynen Vyandt zoo t'ontwyken, dat men dikmaals van veldt tot veldt zeilende, geen Visch meer verneemen kan; daar en tegen schynt de Zuidys-Visch behalven zyne onnoozelheit, in 't Westys eenigzins verdwaalt, en derhalven

De Zuidys-Visch vervolgens meer schuuw geworden.

halven zyne te rug deinzing mede niet kundig / maar ze word echter door 't menigvuldig jaagen en vangen ten laatsten mede schuuw en vluchtende gemaakt; 't geen niet vreemt is / vermits 'er somtyds op de gewoone neering / een kleine plaats van omtrent twee Graden zynde / te weeten: tusschen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen geteld worden / uit Hollanders / Fransen / Biskayers / Breemers / Hamburgers enz. bestaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7 sloepen. Deeze al te zamen in de eerste drokte van de Visschery te water gebragt / zoo kan daar uit / als in een inbeeldelyke schildery genoegzaam verbeeld worden / welk een groote vyandlyke vloot dit uitmaaken moet / en 't zal als dan niet vreemd schynen / dat de onnozelen hier door de wyk neemen / en naar het ontvluchten beginnen om te zien. Eindelyk dus vlugtende / zoo verscheelt dit noch merklyk / behalven hunne onnozelheit / traagheit en zwaarte / mede in 't stellen en neemen van hunnen koers; want gelyk de Kraanen / Zwaluwen / Ojevaars en meer andere Vogelen / in 't Zomer zaaizon niet alleen hunne Landstreek van waar zy vertrokken zyn / maar ook hunne Weiden / Stadt / Dorp / Huis / ja hun eigen Nesten weer weten te vinden: zoo weeten ook deeze Visschen dat ze uit het Oosten zyn gekomen / derhalven stellen ze / alhoewel anders noch ontydig / maar nu vluchtende / hunnen koers mede Oost aan; daar en tegen de Westyse Visch / zyne algemeene koers / uit den Zuide komende / Noort-Oost neemt / om Spitsbergen te bereiken; en om welker reden / zal ter zyner plaats blyken. Dus stellen ze dan hunnen vluchtende koers Noordt en Noordwest aan / gelyk we over zyne Visschery gedenken zullen / en de reden waarom / onderzoeken. En waar door.

Hoedanig deeze Visch de vlucht neemt.

Uit deeze redeneering is dan genoegzaam te merken / dat men in de Visschery / een gantsch andere koers moet neemen / om in een Zuidys-Jaar de vluchtende Visch te achtervolgen / dan in een Westys Jaar / waar op te letten staat.

Dit koers neemen / kan men insgelyks in de Vogelen en andere Dieren naspeuren: want de Kraaien en Ojevaars / ons Landt bezoeken of van daar vertrekken willende / neemen niet alleen een byzonderen koers / maar ieder ook een byzonder Zaaizoen waar / en de ordentlyke waarneeming hier van geeft te kennen / dat ze dit niet gevalligerwyze / maar verstandig weeten te doen; doch deeze hunne kennis alhier door redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen / Visschen en Dieren by te brengen / die dit gedrag mede eigen zyn / en om deeze of meer andere voorkomende gevallen in 't breede daar mede te willen verklaaren en bevestigen / laat de beknoptheit van ons vertoog niet toe: dieshalven wy by de opmerking van de Zuidys-Visch blyven zullen / uit welker bevinding genoeg blyken zal / dat ze deeze gemelde vluchtende koers / niet gevalligerwyze maar voorbedachtelyk neemt. Dat deeze Visch zyne koers aldus neemt / hebbenwe zelf / met zeer naau- Voorbeelden by gebragt.

 keu-

de twee/ welker bovenste naar 't hoofdt toe/ de breedste en langste zyn/ maar de onderste korter en smalder/ staan recht onder de voorste vin van den rug. De Staart is onder breed en achter spits/ doch ongekloofd. Naar de onderste rugvin loopt ze dunder toe. De Neusgaten zyn langwerpig/ en van onder tot boven doorgaande. De Oogen verheven in 't Hoofdt/ staan recht boven den Muil; de groote deezer Visschen is gantsch ongelyk/ want men vind eenige ter langte van 20 voeten. De grootste vyandt der Walvisschen is deezen Zwaardvisch/ met wien hy een fel kampgevecht houd/en overwonnen hebbende en gedood/geniet de Zwaardvisch niets voor zyn aas/ dan alleen de tong/ het overige word door de Haayen/ Walrussen en Roofvogels verslonden. Wanneer men zodanig een kampgevecht tusschen een Zwaard en Walvisch bespeurt/ houd men zich in de Sloepen stil/ tot zo lange/ den Walvisch afgemat zynde/ het opgeeft/ en vervolgens gedood word; als dan roeit men 'er op aan/ en maakt dus buit. Doch deeze manier van vyandschap (namentlyk onze Visscherey) dien hy alhier in 't Westys op eene hem onbekende wyze

Onbedreevenheit der Zuidys-Visschen in 't Westys.

onderwind/ schynt hem t'eenemaal ongewoon te wezen; derhalven is deeze Visch voor Schepen/ Menschen en Sloepen gantsch niet schuuw/ maar zwemt in zyne onnozelheit even eens om de Schepen en Sloepen als om 't Ys/ zonder de zelve als Vyandt te kennen; 't geroep der menschen: Haal uit! Roey aan! enz. 't Geluit en geklets der riemen/ in 't roeijen tegens de dollen en in 't water slaande/ schynt hem zodanig niet als de Westys-Visch te hinderen/ zulks dat men indien men wil niet alleen by dezelven kan aanroeijen/ maar geschooten zynde/ moet men dikmaals de losse Visschen schuuwen/ of met de riemen op 't lyf slaande uit den weg jaagen/ om by den vasten Visch te komen: Niet vreemd is 't dan/ dat 'er veel Visch/ vermits ze onnoozel is/ gevangen word. Dat dit zo is/ geeven de ryke Zuidys-Vlooten genoeg te kennen.

Daar in tegendeel de Westys Visch zeer loos is.

In deezen Vischkryg is de Westys-Visch veel meer geoeffent/ en dieshalven aan zyne looze en vosse treeken zeer kennelyk/ gelykwe op een gemeene jaarvangst van dezelven/ en ook van de veelerlei aangewende listen om hem te betrappen/ spreeken zullen; derhalven al was de meenigte deezer Visschen even groot/ zo zou echter hunne ervaarenheit in den Visch-kryg/ de Vloot merkelyk schraalder doen t'huis komen.

Ten vyfden en ten laatsten/ zo is de Zuidtys-Visch ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden/ dan de Westys-Visch: want zo draa het Ys op een gemeen Jaar/ zich maar eenigzins begint te ontsluiten en te openen/ weet de Westys-Visch/ in 't Westys wel ervaaren zynde/ door zyne bekende wegen/ zynen Vyandt

De Zuidys-Visch vervolgens mede schuuw geworden.

zo t'ontwyken/ dat men dikmaals van veldt tot veldt zeilende/ geen Visch meer verneemen kan; daar en tegen schynt de Zuidys-Visch behalven zyne onnoozelheit/ in 't Westys eenigzins verdwaalt/ en derhalven

halven zyne te rug deinzing mede niet kundig / maar ze word echter door 't meenigvuldig jaagen en vangen ten laatsten mede schuuw en vluchtende gemaakt; 't geen niet vreemt is / vermits 'er somtyds op de gewoone neering / een kleine plaats van omtrent twee Graden zynde / te weeten: tusschen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen getelt worden / uit Hollanders / Fransen / Biskapers / Breemers / Hamburgers enz. bestaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7 sloepen. Deeze al te zamen in de eerste drokte van de Visschery te water gebragt / zoo kan daar uit / als in een inbeeldelyke schildery genoegzaam verbeeld worden / welk een groote vyandlyke vloot dit uitmaaken moet / en 't zal als dan niet vreemd schynen / dat de onnozelen hier door de wyk neemen / en naar het ontvluchten beginnen om te zien. Eindelyk dus vlugtende / zoo verscheelt dit noch merklyk / behalven hunne onnozelheit / traagheit en zwaarte / mede in 't stellen en neemen van hunnen koers; want gelyk de Kraanen / Zwaluwen / Ojevaars en meer andere Vogelen / in 't Zomer zaaizon niet alleen hunne Landstreek van waar zy vertrokken zyn / maar ook hunne Weiden / Stadt / Dorp / Huis / ja hun eigen Nesten weer weten te vinden: zoo weeten ook deeze Visschen dat ze uit het Oosten zyn gekomen / derhalven stellen ze / alhoewel anders noch ontydig / maar nu vluchtende / hunnen koers mede Oost aan; daar en tegen de Westys Visch / zyne algemeene koers / uit den Zuide komende / Noort-Oost neemt / om Spitsbergen te bereiken; en om welker reden / zal ter zyner plaats blyken. Dus stellen ze dan hunnen vluchtende koers Noordt en Noordwest aan / gelyk we over zyne Visschery gedenken zullen / en de reden waarom / onderzoeken.

En waar door.

Hoedanig deeze Visch de vlucht neemt.

Uit deeze redeneering is dan genoegzaam te merken / dat men in de Visschery / een gantsch andere koers moet neemen / om in een Zuidys-Jaar de vluchtende Visch te achtervolgen / dan in een Westys Jaar / waar op te letten staat.

Dit koers neemen / kan men insgelyks in de Vogelen en andere Dieren naspeuren: want de Kraapen en Ojevaars / ons Landt bezoeken of van daar vertrekken willende / neemen niet alleen een byzonderen koers / maar ieder ook een byzonder Zaaizoen waar / en de ordentlyke waarneeming hier van geeft te kennen / dat ze dit niet gevalligerwyze / maar verstandig weeten te doen; doch deeze hunne kennis alhier door redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen / Visschen en Dieren by te brengen / die dit gedrag mede eigen zyn / en om deeze of meer andere voorkomende gevallen in 't breede daar mede te willen verklaaren en bevestigen / laat de beknoptheit van ons vertoog niet toe: dieshalven wy by de opmerking van de Zuidys-Visch blyven zullen / uit welker bevinding genoeg blyken zal / dat ze deeze gemelde vluchtende koers / niet gevalligerwyze maar voorbedachtelyk neemt. Dat deeze Visch zyne koers aldus neemt / hebbenwe zelf / met zeer naau-

Voorbeelden by gebragt.

de twee, welker bovenste naar 't hoofdt toe, de breedste en langste zyn, maar de onderste korter en smalder, staan recht onder de voorste vin van den rug. De Staart is onder breed en achter spits, doch ongekloost. Naar de onderste rugvin loopt ze dunder toe. De Neusgaten zyn langwerpig, en van onder tot boven doorgaande. De Oogen verheven in 't Hoofdt, staan recht boven den Muil; de groote deezer Visschen is gantsch ongelyk, want men vind eenige ter langte van 20 voeten. De grootste vyandt der Walvisschen is deezen Zwaardvisch, met wien hy een fel kampgevecht houd, en overwonnen hebbende en gedood, geniet de Zwaardvisch niets voor zyn aas, dan alleen de tong, het overige word door de Haayen, Walrussen en Roofvogels verslonden. Wanneer men zodanig een kampgevecht tusschen een Zwaard en Walvisch bespeurt, houd men zich in de Sloepen stil, tot zo lange, den Walvisch afgemat zynde, het opgeeft, en vervolgens gedood word; als dan roeit men 'er op aan, en maakt dus buit. Doch deeze manier van vyandschap (namentlyk onze Visscherp) dien hy alhier in 't Westys op eene hem onbekende wyze ondervind, schynt hem t'eenemaal ongewoon te wezen; derhalven is deeze Visch voor Schepen, Menschen en Sloepen gantsch niet schuuw, maar zwemt in zyne onnozelheit even eens om de Schepen en Sloepen als om 't Ys, zonder de zelve als Vyandt te kennen; 't geroep der menschen: Haal uit! Roey aan! enz. 't Geluit en geklets der riemen, in 't roeijen tegens de dollen en in 't water slaande, schynt hem zodanig niet als de Westys-Visch te hinderen, zulks dat men indien men wil niet alleen by dezelven kan aanroeijen, maar geschooten zynde, moet men dikmaals de losse Visschen schuuwen, of met de riemen op 't lyf slaande uit den weg jaagen, om by den vasten Visch te komen: Niet vreemd is 't dan, dat 'er veel Visch, vermits ze onnoozel is, gevangen word. Dat dit zo is, geeven de ryke Zuidys-Vlooten genoeg te kennen. In deezen Vischkryg is de Westys-Visch veel meer geoeffent, en dieshalven aan zyne looze en vosse treeken zeer kennelyk, gelyk we op een gemeene jaarvangst van dezelven, en ook van de veelerlei aangewende listen om hem te betrappen, spreeken zullen; derhalven al was de meenigte deezer Visschen even groot, zo zou echter hunne ervaarenheit in den Visch-kryg, de Vloot merkelyk schraalder doen t'huis komen.

Onbedreevenheit der Zuidys-Visschen in 't Westys.

Daar in tegendeel de Westys Visch zeer loos is.

Ten vyfden en ten laatsten, zo is de Zuidtys-Visch ook veel langer onder de Schepen en op de gewoone neering te vinden, dan de Westys-Visch: want zo draa het Ys op een gemeen Jaar, zich maar eenigzins begint te ontsluiten en te openen, weet de Westys-Visch, in 't Westys wel ervaaren zynde, door zyne bekende wegen, zynen Vyandt zo t'ontwyken, dat men dikmaals van veldt tot veldt zeilende, geen Visch meer verneemen kan; daar en tegen schynt de Zuidys-Visch behalven zyne onnoozelheit, in 't Westys eenigzins verdwaalt, en derhalven

De Zuidys-Visch vervolgens meede schuuw geworden.

halven zyne te rug deinzing mede niet kundig / maar ze word echter door 't menigvuldig jaagen en vangen ten laatsten mede schuuw en vluchtende gemaakt; 't geen niet vreemt is / vermits 'er somtyds op de gewoone neering / een kleine plaats van omtrent twee Graden zynde / te weeten: tusschen de 77 en 79 Graden / 300 en ook wel 350 Schepen getelt worden / uit Hollanders / Fransen / Biskayers / Bremers / Hamburgers enz. bestaande / hebbende ieder Schip 5, 6 en ook wel 7 sloepen. Deeze al te zamen in de eerste drokte van de Visschery te water gebragt / zoo kan daar uit / als in een inbeeldelyke schildery genoegzaam verbeeld worden / welk een groote vyandlyke vloot dit uitmaaken moet / en 't zal als dan niet vreemd schynen / dat de onnozelen hier door de wyk neemen / en naar het ontvluchten beginnen om te zien. Eindelyk dus vlugtende / zoo verscheelt dit noch merklyk / behalven hunne onnozelheit / traagheit en zwaarte / mede in 't stellen en neemen van hunnen koers; want gelyk de Kraanen / Zwaluwen / Ojevaars en meer andere Vogelen / in 't Zomer zaaizon niet alleen hunne Landstreek van waar zy vertrokken zyn / maar ook hunne Weiden / Stadt / Dorp / Huis / ja hun eigen Nesten weer weten te vinden: zoo weeten ook deeze Visschen dat ze uit het Oosten zyn gekomen / derhalven stellen ze / alhoewel anders noch ontydig / maar nu vluchtende / hunnen koers mede Oost aan; daar en tegen de Westys Visch / zyne algemeene koers / uit den Zuide komende / Noort-Oost neemt / om Spitsbergen te bereiken; en om welker reden / zal ter zyner plaats blyken. Dus stellen ze dan hunnen vluchtende koers Noordt en Noordwest aan / gelyk we over zyne Visschery gedenken zullen / en de reden waarom / onderzoeken.

En waar door.

Hoedanig deeze Visch de vlucht neemt.

Uit deeze redeneering is dan genoegzaam te merken / dat men in de Visschery / een gantsch andere koers moet neemen / om in een Zuidys-Jaar de vluchtende Visch te achtervolgen / dan in een Westys Jaar / waar op te letten staat.

Dit koers neemen / kan men insgelyks in de Vogelen en andere Dieren naspeuren: want de Kraapen en Ojevaars / ons Landt bezoeken of van daar vertrekken willende / neemen niet alleen een byzonderen koers / maar ieder ook een byzonder Zaaizoen waar / en de ordentlyke waarneeming hier van geeft te kennen / dat ze dit niet gevalligerwyze / maar verstandig weeten te doen; doch deeze hunne kennis alhier door redeneering te vertoonen / of een meerder getal van zodanige Vogelen / Visschen en Dieren by te brengen / die dit gedrag mede eigen zyn / en om deeze of meer andere voorkomende gevallen in 't breede daar mede te willen verklaaren en bevestigen / laat de beknoptheit van ons vertoog niet toe: dieshalven wy by de opmerking van de Zuidys-Visch blyven zullen / uit welker bevinding genoeg blyken zal / dat ze deeze gemelde vluchtende koers / niet gevalligerwyze maar voorbedachtelyk neemt. Dat deeze Visch zyne koers aldus neemt / hebbende zelf / met zeer naauwkeu-

Voorbeelden by gebragt.

keurige opmerkingen / verscheidemaal bevonden; want gelyk 'er met zwaare Zuidys Jaaren / niet alleen veel Visch / maar ook veel Ys is / zynde op gemelde Jaaren / niet verre van Landt / in 't Ys by wyl veel Visch geweest / en wy hebben door ondervraaging / uit anderen meermaals verstaan / dat de voornaamste Visschery naar landwaarts en bewesten ons was geweest. Indien dan het Ys op zodanige Jaaren geheel tot voor den Wal dryft / gelyk somtyds gebeurt / zoo loopt de Visch mede naar den Wal / en verder langs den Wal Noordwaarts en om de Oost naar 't Waygat, door het zelve / en verders voor een gedeelte in 't Zuid-Ys / en voor een ander gedeelte naar Zembla op hunne gewoone plaats van waar zy zyn gekomen.

Dat de Zuidys-Visch zynen koers dusdanig neemt / is by ons en veele anderen / met naankeurige oplettendheit / op de gemelde en meer andere voorvallen / klaar genoeg gebleeken; dat ze nu deeze koers voordachtelyk neemt / blykt genoegzaam aan den yver / die zy met het sterk voordringen / Oostwaarts tegens hunnen Vyandt aan / betoont. Daar en tegen vlucht de Westys-Visch op een gemeen Jaar Noord-West aan voor zynen Vyandt weg; en gelyk de eerste / kennis van de Zuidys-Gronden / als mede aan de Zembla-Gronden en Baayen heeft / zoo heeft deeze laatste wederom kennis aan Oud-Groenlandt en van des zelfs Baayen / Gronden en Aas / als op een gemeen Jaar breeder blyken zal: uit welker verscheiden kennisse de onderscheide koerssen in 't vluchten ontstaan. Deeze Zuid-ys-Visch om de Oost wel ervaaren / maar om de West onbedreeven zynde / vlucht derhalven zynen Vyandt als in den arm / en 't is ook niet vreemt / en uit deeze voorgemelde redeneering wel te begrypen; want vermits ze geen kennis van Oud-Groenlands Aas / des zelfs Gronden en Baayen heeft / derhalven moet ze ook onkundig in de Westys-Vlucht wezen / en zeer weinig kennis van onze Schepen / als mede noch minder van hunne bekende leg plaatsen hebben / en alleen maar haar eige gewoone verzaamel-plaats kundig zyn / die zy niet bereiken kan / of moet dwersch door de gemelde Vyandlyke legplaats doordringen; derhalven is 't niet vreemt / datze dus hunnen Vyandt ziende / hen gelyk als in den arm vlucht / waar in zy dan mede door opmerkende Zeelieden / van de West-ys-Visch te onderscheiden zyn; dieshalven het ook niet vreemt is / dat ze wat langer onder de Schepen / als de West-ys-Visch word gezien: welke laatste / hun gewoone wyk neemende / voor de Schepen vlucht en deeze groote Vyandlyke Vloot niet noodig heeft te passeeren / om hunne gewoone Aasplaatsen te bereiken.

Voordachtelyke vluchtkoers van de Zuidys-Visch aangeweezen.

Die onkundig in 't Westys is.

Doch hier doet zich / zoo 't schynt / een merklyke zwaarigheit voor den onbedreevenen op: genomen dat we eerst in Groenlandt gekomen / en aan 't Ys / juist op eene plaats ter behoorlyke hoogte gevordert zynde / alwaar 't zich wyl wel laat aanzien / om 'er in te geraaken / en anderen ons voorgaande / gezaamentlyk dus ten eersten

Zwaarigheden der onbedreevenen in 't Westys ontmoet, en onderzocht.

[illegible]

zonder kennis van 't Landt te hebben, in 't Ys zeilen; en heen en weer zeilende, bevinden, dat de Visch reeds voor onzen komst aan 't vluchten is, of dat we een ongelukkige plaats aantreffen, alwaar geen of weinig Visch te vinden zy; vernemende verders aan de gestalte van 't Ys, dat we in 't West-ys zyn, en geen Zuid-ys vernomen hebbende, dat 'er derhalven geen of weinig Zuid-ys is, en alzoo een gemeen Jaar zal zyn; dies stellenwe als dan zoo veel moogelyk is, onzen koers West aan, om alzoo volgens deeze gedachten de West-ys-Visch te achtervolgen. Of in tegendeel, wy verbeelden ons, dat het voor een gedeelte Zuidys is, met het Westys vermengt, dat zich mogelyk wel Oostwaarts, en breed genoeg by na tot aan 't Landt zal uitstrekken, zoo stellenwe derhalven onzen koers om de Oost en Noordoost, om alzoo volgens deeze gedachten de Zuidys-Visch na te speuren of in hun vlucht te achtervolgen. Indien wy ons dan in zodanig een onzeekerheit vinden, zoo zou men konnen vraagen: of men in dus een eenvoudige Visschery niet wel zou konnen misleid worden? Doch dit zou ons niet lief zyn, derhalven hebbenwe deeze onze langduurige ervaarentheit in de Visschery, alleen met dit oogmerk in geschrift gestelt, om het den onervaarnen tot onderwys te dienen, en wy vertrouwen dat onze bevatting daar van meegedeelt, 't zy in 't geheel of ten minsten in sommige deelen, hen zal konnen voldoen; immers wy twyffelen niet, indien deeze onze verhandeling ten dien opzichte, in handen van eenige opmerkende gebruikers mogt vallen, en alsdan met opmerking van den inhoud een bequaam gebruik maakten, of zy zullen die ten minsten zoo waardig achten, om 'er zich somtyds van te bedienen.

Het opstellen van deeze onze bevatting, heeft allenks mede verscheiden tegenspoeden onderheevig geweest, eensdeels door ziekte en krankheit, langduurige bezetting in 't Ys en andere rampspoeden; anderdeels door de Fransen genomen en opgebragt zynde, ook door 't verliezen van 't Schip in 't Ys en wat dies meer is; eindelyk gelyk gezegt zy, krank geworden zynde, namenwe deeze opgestelde bevatting, die wy met ons voerden en jaarlyks met aanteekening verbeeterden, scheurden die weder aan stukken, en wierpen ze over boord. Doch gezond geworden, en daar na weder een Schip gekregen hebbende, bleeven ons de gedachten by, dat we nooit door deeze onze bevatting misleid waren: derhalven hebbenwe alles uit ons geheugen weder opgezocht, en aangeteekent, midlerwyl wy noch somtyds verscheiden wederwaardigheden verduuren moesten, bestaande in tegenspoed in 't Visschen, 't bezetten van 't Ys, 't slippen en breeken van Lynen en Harpoenen, wordende dit echter somtyds weder met een gelukkige vangst vergoed, niet tegenstaande de naspeuring der Visschen ons gemeenlyk wel slaagden; welk geluk wy de opvolgers van deeze onze opgestelde bevatting wenschen insgelyks deelachtig te worden.

Ongelegentheden den Schryver somtyds overgekomen.

Noodige achtgeevingen, wanneer men in 't Ys gekomen is.

Om op de gemelde en voorgestelde misleiding noch wat klaarder te antwoorden; zoo dient gelet te worden: wanneer men / in 't Ys gekomen zynde geen Visch verneemt / en reeds twyffelachtig word / of 'er de plaats wel toe gelegen is / om de Visch alhier af te wachten / dan of men zich naar elders wenden wil; indien men 't naar elders gezint is te wenden: is 't dan niet beter dat men als in 't beschouwen van een schildery / zyne gedachten op volgt / waar na men met ryp overleg zyne zaaken schikt / dan dat men gevalligerwyze wendende en keerende omzwerft / zonder te weeten wat men doet? In dit geval hebbenwe verscheidemaalen ons volk aangemoedigt / met te zeggen: Godt geeve / dat we by de Visch komende gelukkig mogen wezen / want onder Godts hulpe was veeltyds onze hoope krachtig genoeg om eerder of laater by de Visch te zullen komen; ook wierden we door de bevinding / naar onze bevatting jaarlyks in onze hoopen versterkt.

Hoe zich den Schryver in deeze zyne achtgeevingen gedroeg;

Om dan aldus / als voorgemeld is / aan 't Ys gekomen zynde / in onze gedachten niet misleid te worden / of het Zuidys of Westys wezen mogt / maaktenwe jaarlyks in onze Kaarten door stipjes aanteekening / op wat lengte en breette wy ons telkens bevonden / en in welk Jaar daar nevens uitgedrukt. Dus hebbenwe dikmaals langs het zelve gezeilt / de strekking der zelver bogten / met stipjes insgelyks in de zelve Kaart afgeteekent; dies konden wy met een naarstige opmerking

En aanteekening daar van gehouden.

en goede gissing / aldaar komende / door deeze afteekening jaarlyks gewaar worden / of wy 't breed of schraal vinden zouden / 't welk ons in onze bevatting merklyk licht gaf / en indien ons het Ys niet hinderde / en weer en windt dienen wilde om te gemaklyker het Landt kundig te worden / zeildenwe te liever met kennisse van 't Landt te hebben / in 't Ys; om wat reden / zal mogelyk in 't gevolg beter in onze verhandeling te pas komen; dies willenwe deeze kennis van 't Ys en Landt / voor een ieder alhier onbepaalt laaten / tot wy vervolgens over de Westys-Visschery / de gesteltheit der plaatsen / de koers / tydt en meer andere wyze van doeningen / omtrent de Westys-Visch wat nader zullen trachten te beschouwen / en dan voor een ieder vry laaten / dit alles of ten deelen goed te keuren of t'eenemaal te verwerpen / en door welker wegen en middelen men zal goedvinden om die in acht te neemen. 't Zal ons genoeg zyn / onze en anderen hunne ondervindingen met waarschynlyke redenen bevestigt te zien.

Wy vertrouwen dan / dat niemandt deeze onze gedachten tot misleiding dienen zal / maar veelen tot een goed onderwys strekken. Doch die geenen / die door eigen ervarenheit een goede bevatting van hun doen bekomen hebben / konnen dit / buiten dit ons onderwys / echter voor zich behouden; wederom andere ongelukkige en twyffelachtige zoekers / zal 't mogelyk in hunne beroerde en verwarde gedachten eenig ligt

kon-

komen geeven / en onder den zegen des allerhoogsten een goede en gelukkige koers doen houden.

Wy achten / dat we uit de voorgemelde aanmerkingen / den Betrachter deezes redelykerwyze hebben voldaan / zulks hy in staat zy / de Zuidys-Visch van de Westys-visch te konnen onderscheiden / als mede in 't byzonder aan zynen vluchtende koers; maar nademaal deeze zeer verschillende koersen / van een groote aangelegenheit in de Visschery zyn / zoo zullen we alhier eenige bedenkingen diesaangaande voorstellen / door welkers onderzoek zich noch wel iets naders opdoen zal / laatende midlerwyl de Westys-Visch tot op een Westys- of gemeen-jaar berusten / naspeurende ondertusschen de Zuidys-Visch in zynen vluchtenden koers / Oostwaarts genomen / vermits wy vernomen hebben / dat zich het Zuid-ys t'eenemaal tot aan den Wal uitstrekt / gelyk somtyds in 't Voorjaar gebeurt; dus loopt hy dan mede aan den Wal en voorts langs den zelven om de Noord en om de Oost naar 't Waigat, verder door 't zelve in 't Zuidt- of Oost-ys en naar Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats. Nu mogt iemandt vraagen; eerstelyk / indien men dit zoo genaamde Zuid-ys en Zembla als zyne gewoone verzaamelplaats komt aan te merken / zoo volgt dan dat de gemelde verzaamelplaats / mede zeer Vischryk en by gevolge een goede Vischplaats zoude zyn: dieshalven verstrekt deeze eerste vraag / om 'er een verdere oplossing en verzeekering van te mogen genieten. Ten tweeden / waarom deeze vluchtende Visch / begeerig zyne verzaamelplaats weder op te zoeken / in zynen Oostelyken koers / tegen 't landt aanloopende / dezelve alsdan om de Noordt en niet om de Zuidt neemt / om aldus om de Zuidtkaap, of bezuiden Spitsbergen om / in 't Zuid-ys te komen / als / volgens voorgetoonde redeneering / dit zyn eigentlyke weg zynde / langs welke zy met dit Zuid-ys tot aan 't Wys-ys is afgedreeven.

Nader overdenking over de Zuid- en Westys-Visch en 't houden van hunne onderscheide koersen;

Op 't eerste hebben we reeds met zeer waarschynlyke redenen hier voor bericht gegeven / wanneer wy met het Zuid-ys tot het Westys veel Visch zien overkomen / en zodanig overkomen / met de ryke Zuid-ys Blooten / 't welk de gemeene Groenlandsche Spreekwyze / veel Zuid-ys veel Visch, aldaar bevestigt; nu is 't zeeker / indien 'er van daar veel Visch overkomt / dat 'er zich dan ook veel Visch onthouden moet. Doch tot meerder voldoening konnen we dit hier noch byvoegen / dat 'er ten tyde van de Groenlandsche Maatschappy / een merklyke Visschery onder dit Zuid ys beoosten Spitsbergen en in Disco is geweest / en 't is ook eenige maalen ten dien tyde met redelyk goet gevolg aan Zembla bezocht: maar in dien tydt was de Visch aan Spitsbergen overvloediger dan aan Zembla, gelyk verder in de Westys-Visschery blyken zal. Dit hebben we niet alleen van verscheiden oude Commandeurs en Harpoeniers gehoort / maar ook van onzen eigen Stuurman / de voorgemelde Teunis Baltisz, die in den Jaare 1693. onzen Stuurman was / toen een oud

En tweeledig onderzocht.

Eertyds een voordeelige visschery in 't Zuidys geweest.

Man / wiens Vader Willem Ys de Compagnie / als gezegt is / voor Commandeur had gedient. Deeze Man heeft ons toen met zeer omstandige redenen verhaalt : hoe dat onder het bestier van de Compagnie / een weinig voor zynen tydt / en ook noch in zynen tydt / de Schepen in Disco en onder 't Halvemaans-Eilandt ter reede liepen / en met de Sloepen voor eenige dagen van alle behoeftens verzien / beoosten Spitsbergen nevens een grooten Ysberg en onder 't Zuidys gingen Visschen / en aldus / hoewel met groote moeiten / echter gelukkig met zeilen en boegseeren / veele Visschen by de Schepen / in de Baijen leggende / brachten / want met de Schepen schroomde men toen by 't Ys te komen / zulks de Ysvisschery op dien tydt noch t'eenemaal onbekent was ; en als het Ys aldaar met een Noordoosten Windt quam afdryven / lichte men van de Schepen de Ankers / en vluchte voor 't zelve Zeewaarts in. Als nu eenigen van de stoutmoedigsten / zich daar wat langer naar gewoonte onthielden / en eenig los Ys voorby lieten dryven / quam de Visch met dit Ys by hen in de Bayen / en wierden 'er toen veele in dezelve by en omtrent de Schepen gevangen ; 't welk nu in dit geval opmerkelyk / en teffens op deeze vraag ook zeer bewyslyk is / namentlyk : dat 'er in 't Zuidys veel Visch moet wezen / en ook waarschynlyk zich onthoud ; want dit Zuid- of liever Oost-ys hebben we reeds uitgebreid / niet alleen tot aan Zembla, maar ook door 't Noorden tot in de Tartarische Zee / en verder om de Pool / zoo verre die bewatert word. Dit begrypt alsdan een groote en wyde uitgestrektheit / en is het Noorder Aas / volgens reden / alhier mede niet minder als in 't Westys / en de gemelde Spandyke Vloot voor hen niet woedende / waar door niet alleen veele worden gevangen / maar ook met Lenssen en Harpoenen eenigen gequetst / die het ontkomende aldaar sterven en vergaan. Dus zal 'er dan mede in deeze groote ruimte / gevolgelyk een zeer groote voorttteling en aanwas zyn ; geen wonder dan / dat zoo een breed / en ruim queekveldt / aan onze gewoone legplaatsen / in gemelde Zuidys-Jaaren / tot vergoeding van ons verlooren deel / wederom iets aflevert ; insgelyks is 't dan ook niet te verwonderen / dat de Visch van daar gekomen / een geheugen hebbende van dit hun zoo breedzaame / ruim en aangenaam oort / de gemelde Spandyke Vloot zoekt t'ontwyken / en deeze plaats / zoo draa het Saaizoen aldaar eenige lucht en opening maakt / weder tracht te bereiken.

Wyde uitgestrektheit van 't Zuid-ys aangewezen.

't Staat ons nu met weinig woorden alhier te melden / wat wy op een gemeen Jaar omstandiger zullen afhandelen / te weeten : indien iemandt door ramp en tegenspoed in 't Ys / om de Oost willende / bevucht voor een vruchteloose reis is / zoo kan men hier uit leeren / dat men zoo 't mogelyk is / met een Zuidys Jaar aldaar en in 't Waigat wat vroeger moet weezen / als op een gemeen Jaar / om deeze vluchtende Visch den pas aldaar noch tydig te konnen afsnyden / eerze buiten

Hoedanig aldaar tydig gekomen, een goede vangst aan te treffen is.

ten het Noordooster-Landt of door het Waigat, naar het Zuid- of Oostys is gepasseert.

Nu zullen we de eerste vraag besluiten, met het geene gemelde Teunis Baltisz. ons verder heeft verhaalt: Hy, lang voor mynen tydt Commandeur op een Buis zynde, wilde met de zelve naar Zembla vaaren om te Visschen, ontmoete op de Gronden van 't Colgojen-Eilandt een grooten t'zaamenloop van Walvisschen, waar van hy 'er vyf ving, en dus een laading voor zyn Scheepje kreeg, komende alzoo gelukkig weder in 't Vaderlandt, zonder aan Zembla te hebben aangeweest; hy gaf mede een goed bericht van Zembla, alwaar hy weleer geweest was, en niet alleen van dit Gewest, maar ook van Disco, en van het Zuid- of Oost-ys, waar langs hy op zyne uitreis enige meilen gezeilt had, en het tot de Visschery zeer wel gelegen vond; doch veel misstachtig weêr hebbende, en zich alleen bevindende, schroomde hy 't, by het Ys te houden, anders had hy wel gehoopt in de een of andere bogt, buiten 't Ys Visch aan te treffen, gelyk hy ook de gemelde loop van Visschen buiten het Ys vond. Indien men dan de vrymoedigheit had, om aldaar, gelyk in 't West-ys in te zeilen, zoo scheen 't hem uit verscheiden blykbaare teekenen toe, insgelyks als van Disco, Zembla en de gemelde vangst by Colgojen Eilandt, nevens meer andere waarschynlyke teekenen, dat men aldaar een goede Visschery zou konnen verrichten; Maar het is in 't West-ys eerst bezocht, en wel bevallen zynde, zoo is men 'er gewent, gelykerwys het met de Zuidys-Visch in 't Zuid-ys, en de Westys-Visch in 't West-ys gelegen is; men weet ook hoedanig het hier is, en om die reden blyft men 'er zoo lange het wel gaat, en men geen reden om te veranderen heeft. Wanneer we dan vervolgens de goede gesteltheit en welgelegenheit van de West-ys-Visschery zullen verstaan hebben, zal het voorneemen van te veranderen daar door wel haast van de handt geweezen worden. Dit nu behoorde genoeg te zyn, om alle twyffeling aangaande de Vischrykheit van 't Zuid-ys weg te neemen; immers wy zullen dit ter beantwoording op de eerste vraag voldaan achten. Dat bevestigt wordt.

De Zuidys-Visch willende het Zuid ys weder opzoeken, en door zyne gemelden koers aan den Wal gekomen, zoo was de tweede vraag: waarom zy de koers aldaar om de Noord en Oost naar 't Waigat neemt, en niet om de Zuidt naar de Zuidkaap, van waar ze waarschynlyk gekomen is? Dit zullen we nu zoo kort en klaar beantwoorden als immer mogelyk zy.

In den aanvang en eerste opkomst der Visschery, vond men deeze Visschen noch in hun eerste natuurlyke onnozelheit, als zynde noch door geene Vyandlyke Vlooten bezocht, noch door de meenigte hunner Vyanden verschalkt, dies zwommen zy gantsch Spitsbergen om, zoo wel buiten als binnen 't Ys; en alle de Banken en Gronden rondom Spitsbergen De eertyds onnozele staat der Westys-Visschen, is nu in een sneedige loosheit verandert;

bergen en des zelfs Baayen/ die jaarlyks vol aas zyn / waren toen mede vol Visch; waar van verder in de Westyns Visscherp omstandig zal gehandelt worden. Deeze Visch door het veelvuldig jaagen/ vangen en dooden/ is 'er allenks niet alleen van den Wal / maar ook uit Zee gejaagt/ en byna t'eenemaal daar uit gedreeven / blyvende en onthoudende zich in 't Ys / als in een sterkte of schans gevlucht / en is 'er nu reeds zoo verre ingewend / datze in 't zelve veel liever of in dicht Ys beslooten is/ alwaar men hen met geen Sloepen vervolgen kan/ dan dat ze zich in 't open Ys bevind Dit nu schynt hen allenks door zeer scherpe en gevoelige indrukselen zodanig eigen geworden / dat het hun als een tweede natuur aankleest ; by voorbeeldt : gelyk de kudde Jakobs / die door 't aanschouwen van de geschilde Stokken in haare drenkbakken/ gesprenkelde Lammeren voortbragten ; dit schynt zelf niet alleen in de Dieren/ maar ook in de Menschen gevonden te worden/ gelyk sommige zwangere Vrouwen door schrik en ontsteltenis / zodanig een indrukzel gevoelen / dat het aan haare vrucht een mistal werkt / die nooit wederom kan uitgewist worden. Dit schynt mede in deeze verschalkte Walvisschen plaats te vinden/ vermits zy allenks door de gemelde scherp gevoelige indrukselen / eindelyk zodanig een schrik voor de open Zee en 't vrye Water gekreegen hebben / dat het hen gelykzaam in merg en gebeente schynt doorgedrongen/ zulks hun zaad en bloedt daar mede is besmet/ alzoo dat de Jongen door hun geteelt en opgevoed / insgelyks als de Ouden worden / en mede schrikagtig voor de Zee en 't vrye Water zyn / zwemmende nu gezaamentlyk Jongen en Ouden zeer schroomlyk met den rug bloot / maar houden liever 't Ys / en niet zonder reden / als een deksel over hun geslooten. Dit zelfde heeft mede diergelyk een indruk in deeze Zuidys Visch gegeeven / niet alleen door de gemelde Visscherp in Disco en onder 't Zuidys / maar ook word hen door de menigvuldige vluchtelingen/ uit den gevoerden Zeekryg ontkomen/ noch jaarlyks deeze aloude tyding gelykzaam vernieuwt. Dit zodanig aangemerkt / zal daar uit ligtelyk konnen opgemaakt worden / waarom deeze Visch zyne koers langs den wal om de Noordt / en niet om de Zuidt neemt.

En hen als een aangeboore natuur eigen geworden.

Waar door ze een schrik voor d'open Zee hebben opgevat.

TWIN-

TWINTIGSTE HOOFDTSTUK.

Afscheuring van 't Ys aan de Westzyde van Spitsbergen, en hoedanig veroorzaakt. Vlucht der Oude Zuidys-Visschen voor den komst der Groenlandsche Vloot. Hoe deeze Visch van hun gewoon Gewest kundig is. Waarom de Oostzyde van Spitsbergen met meer Ys dan de Westzyde blyft bezet; door voorbeelden getoont. Zeldzame schranderheit der Vogelen in 't vinden van hunne nesten, by der Walvisschen kundigheit in 't naspeuren van hun Gewest vergeleken. Koerssen en stroomen onderzocht.

Hoedanig door storm, dooi, winden en stroomen het Ys van de West-zyde van Spitsbergen word afgescheurt.

HEt Zuid-ys, dat des Winters vry verre bezuiden de Zuidkaap aangroeit, word by zwaare Zuidys-Jaaren, indien men 'er wat vroegtydig komt, somtyds noch wel 10, 15 en 20 mylen bezuiden den gemelden Zuidhoek in Zee gevonden. Vervolgens word met het Voorjaars stormen en den dooy het West-ys gebrooken, raakt dryftig, en met den stroom die in 't zelve meest om de Zuidwest gaat, scheurt het niet alleen van de Westzyde van Spitsbergen af, maar word ook door 't wegstroomen aldaar eerlang vermindert, over zulks komt 'er dan bygevolge tusschen 't West-ys en de Westzyde van Spitsbergen, voornaamentlyk met oostelyke winden, wel haast wat ruimte; in deeze ruimte word dit Zuid-ys met den stroom, die langs deezen Wal van Spitsbergen meest om de Noord gaat, ingesleept, en alzoo van zyn moeder door 't landt of den Zuidhoek afgescheurt; doch hier kan het met Westelyke winden al lang blyven hangen, en aldus met den zelven stroom, by den Wal langs dryven: maar met Oostelyke Winden, dryft deeze afgebrooken staart, met den gemelden Noorderstroom, eerlang gelyk als een omslaande staart, tegen 't West-ys aan, 't zy voor de Klokbaay, nevens het Zuidend, in het midden of 't Noordend van 't Voorlandt, nadat het van den windt word bestiert; en even zoo verre ziet men dan het Landt van Spitsbergen van 't Ys bevryd en de Zuidhoek of Zuidkaap mede zoo verre in de vrye Zee uitsteeken. Nu is 't wel geloofl yk, behalven dat tusschen Spitsbergen en Zembla, het meerendeel van deeze zoo genaamde Zuid-ys-Visch zich ophoud, dat 'er ook waarschynlyk zeer veel van de oude Visschen, die de gemelde Scheeps Zeekryg telkens ontworstelt zyn, zich zoo verre tot bewesten het Landt niet laaten afzakken, of datze gelyk de Kraanen en Zwaluwen hunnen tydt weten te onderscheiden, wanneer zy wederkeeren zullen, kennende door voorgaande ondervinding, uit den afstand van 't Landt en de gesteltheit der Gronden, het kampveldt, en

Tydige vlucht der oude Zuid-ys-Visschen voor den opkomst der Vloot;

[illegible] de [illegible] Zaayzoen, wanneer de Vloot al-daar [illegible] is. [illegible] dan [illegible] wederom / laatende de [illegible] Visschen aldaar een groot voor hunnen vyandt [illegible] een langs dit Ys / [illegible] is afgescheurt / bezuiden de Z[illegible]. Deze jonge Visch (want anders worden 'er [illegible] gevonden) door on-[illegible] vyandt hebbende, en noch min-der [illegible] door onkunde naar 't al-[illegible] met den slag gewaar-[illegible] wanneer ze nu naar hun Vaderlandt [illegible] verblyfplaats hoers stellen [illegible] Ys een gezegde reden by verre landwaarts bin-nen den Z[illegible] door de Zee en [illegible] wateren hebbende [illegible] in de geboorte schynt aan te kleven [illegible] om de Zuid te loopen / maar in tegendeel [illegible] door 't Ys zich naar 't Noorden te bergen, [illegible] kundig zynde: en anderen door ver-baasde Oostwaarts [illegible] of 't zy eenige kundig zyn / en andere onkundig het Waigat, zo dat noch eindelyk het overschot hun [illegible] te [illegible]: maar mede [illegible] naar onze gedachten / de [illegible] beantwoord te hebben.

Eerst zyn we met onze Visschery omtrent Spitsbergen, tot op onze gewoone neering gekomen, maar tot noch toe alleen met een Zuid-ys-Jaar bezig geweest, maar by nu ook zeggen zoude, dat we alle de Zuidys Gevallen, die van eenig belang zyn, zoo veel mogelyk zy / verhandelden; maar voornamentlyk zullen we nu van deze Visch / die wy gezegt hebben kundig te zyn, om naar 't Waigat te vluchten / wat breeder melden, waar in ons twee aanmerkelyke zaaken zullen voorkomen; eerstelyk: hoe deze Visch om de Zuidkaap weet te komen / en van 't Waigat kennis heeft. Ten tweeden: schoon zy daar eenigzins van weeten / hoe zy gelykzaam een voordeelige [illegible] koers derwaarts stellen konnen.

Onderzoek of deeze Visch van h'n gewoon Geweld kundig is

Op 't eerste hebben we reeds, met onderscheiding, gewag gemaakt / zulks 'er alleen maar eenigen kundig, en veele anderen onkundig / op de verhaalde wyze het Waigat, als de deur en poort van hun Vaderlandt bereiken of te vinden weeten: alhoewel onze gedachten zyn / dat het meeste gedeelte op de gezegde manier, met het Zuid-ys / bezuiden de Zuidkaap omkomen: echter is 't mede waarschynlyk / dat 'er veele van deze Visschen veel dieper als 't Waigat, in 't Zuid of Oost-ys zyn geworpt, en mogelyk veelen daar van aan de Oostzyde van 't Noord-oosterlandt en Spitsbergen zyn gewent, of misschien wel eenige Jaaren op die kusten / naar hun Aas ginds en herwaarts hebben gezwor-ven. Deze Visschen hier voor om redenen Jong genoemt / doch ech-

ter

ter niet alle even jong moeten aangemerkt worden; om als gezegt is/ dus lang aan deeze kusten gezworven hebbende/ zyn met gints en wederzwemmen het Waigat niet alleen eenige maalen gepasseert/ maar op de volgende wyze daar mede in en door geweest; want dit Ys loopt alhier en verder naar de Noordpool/ 't zy Oost of West/ des Winters digt/ en bevriest als reeds gemeld is/ gezamentlyk vast; de Visch nu allerwegen zich in dit Ys bevindende/ zoekt van alle kanten/ 't zy wat vroeger/ 't zy wat laater/ of als 't begint te vriezen/ den buitenkant van 't zelve/ om reden/ dat ze hunnen adem boven waater haalen moet. Als nu de vorst begint te knellen/ zoo spoed zich ieder door den kortsten weg naar buiten/ anders zoudenze het nieuwe toeloopende Ys eerlang zoo stevig boven hun hoofdt vinden/ dat ze het zelve met hunne kruinen niet zouden doorbooren/ en derhalven moeten stikken en vergaan; gelyk somtyds aan de Noortkapers voor Yslandt gebeurt/ die met langduurige Noordoostelyke Winden/ door 't Groenlands Ys/ zodanig bezet worden/ dat 'er veelen in stikken en sterven/ die daar na van de Yslanders gevonden worden; waar van de reden is: dat ze in 't Ys ongewoon zyn zich t'onthouden/ en zo wel geen koers weeten te stellen/ als de Westys-Visch/ die ieder in 't bezonder hun gewoone plaats weet te vinden/ en de kortste weg in te slaan/ om aan den buiten zoom van 't Ys te komen. Deezen die op de Oostzyde van Spitsbergen gewent zyn/ neemen dan/ in dit geval/ hunnen weg door 't Waigat, niet alleen als de korste naar den buiten kant/ maar ook als de voordeeligste voor hun voedsel/ want de westkant van Spitsbergen is vryer van Ys: derhalven is deeze Zee langer voor het vriezen bevryd; dies konnenze alhier op deeze Gronden veel langer blyven aazen/ als aan de gemelde Oostzyde.

Waarom de Oostzyde van Spitsbergen meer met Ys blyft bezet dan de Westzyde.

De reden waarom de Noord en Oostzyde van Spitsbergen, meer met Ys belemmert is/ als de Westzyde/ kan aldus begreepen worden: Men neemen eenige houtjes/ legge de zelve kringswyze in 't water/ en zoo verre van elkander als men wil; alsdan een handvol stof genomen/ plaatst men 't in middelpunt van den omtrek der houtjes/ dit stof zal dan niet lang op een hoop blyven leggen/ maar zich eerlang verstrooijen en sterk uitdygen/ wanneer ook teffens ieder stofje plaats voor zich neemen/ en het water insgelyks tusschen beide plaats maaken zal; het stof dus zeer breed uitgebreid zynde/ zullen in 't uitdygen/ de houtjes aan de binnen zyde van den omtrek/ veel meer met dit stof belemmert zyn/ als aan de buiten zyde/ en 't zal wel eenigzins/ aan 't einde en de tusschen ruimte/ daar het stof door wykt/ iets omkanten/ maar echter de gantsche zyde zoo veel niet belemmeren/ als binnen den omtrek.

Door een voorbeeld getoont en beweezen.

Laat dan dit stof het Ys verbeelden/ 't welk voornamentlyk onder de Pool als 't middelpunt van deezen omtrek is geplaatst/ alwaar het in 't Zomer Saaizoen/ door het stormen/ dooyen en door de stroomen in

ontallyke stukken word gebroken / en tusschen ieder deezer gebroken Ys-brokken / vind het water door de Ebbe en Vloed of Stroomen en weder-stroomen plaats / derhalven word dit Ys / gelyk van het stof is gezegt / op een uitneemende wyze verstrooit en naar allerwegen uitgezet. Spitsbergen nu met de Noord en Oostzyde als tegen den binnen kant van den gemelde omtrek leggende / zoo dringt bygevolg deeze uytdryging sterk daarop aan ; en 't voegt wel eenigzins door de tusschen ruimte / als door 't Spitsberger Waigat of 't Noordooster-landt wat om / maar 't word door de gemelde Noorder Stroom gekeert ; zulks het des Zomers zelden verder dan het Reeveldt komt / en zeer zelden aan den Zeeuschen-uitkyk, noch veel minder tot aan den Quaade-hoek ; en vermits de Zuidlyke Stroom aan de Oostzyde / de gemelde uitdryging tot bezetting van die zyde helpt / zoo helpt in tegendeel de Zuid-west Stroom in 't Westys / met de gemelde Noorder Stroom deeze zyde / welke Stroomen met de uitdryging eindelyk alhier om de Zuid te zaamen loopen / en het Ys eerlang van deeze Westzyde merklyk doen verwyderen / en insgelyks deeze ruimte in 't Najaar taamelyk lang doen behouden. Gemelde Visschen hier van kundig / en door jaarlyksche en dagelyksche ervaarenheit alhier genoeg bedreeven zynde / moet het ons niet vreemt dunken / schoon ze in hun vluchten het Waigat mede weeten te vinden / niet minder dan of zy door 't Ys genoodzaakt worden 't zelve in hun wederkeeren op te zoeken.

Kundigheit der Visschen in 's opspeuren van hun Gewest.

Dat deeze Visschen dit niet gevallig / maar met zeekere kennis doen / zullen we ter voldoening van de tweede aanmerking / met een zeer gemeene en eenvoudige gelykenis / nevens het bewys van hun eigen doening trachten te verklaaren. Wy neemen dan deeze Vogels een voorbeeldt / die jaarlyks gewoon zyn zich omtrent en op Spitsbergen t' onthouden ; mogelyk zullen onze gemelde Visschen als met hun onder een Gewest t' huis hoorende / ook eenige gelykheit in de natuur hebben.

Door een voorbeeld der Vogelen bevestigt.

Deeze Vogels / om door de Vossen / die alhier veel zyn / van haare eyeren en Jongen niet berooft te worden / schynen voordachtelyk in 't maaken van haare nesten / op een bezondere wyze daar voor te zorgen ; de kleine Vogeltjes / Rotjes genoemt / die alhier by duizenden zich onthouden / nestelen langs de kust aan verscheiden voetstranden in 't afgescheurde Gebergte / werwaarts de steenen van steyle Bergen door Vorst / Storm / Donder / Aardbeeving en andere toevallen / afgerukt / overhoop nedervallen / en dus veele verborgen hoolen maaken. Deeze Vogeltjes weeten naar de gestalte van haare ligchaamtjes / de kleinste holen en gaatjes uit te zoeken / en daar in te kruipen. De Vossen die daar voor leggen en loeren / hooren de Jongen wel piepen / maar konnen door den vasten grondt niet booren / noch deeze gaten wyder open krabben / om 'er by te komen. Wy zodanig piepen hoorende / hebben met handspaaken de steenen omgeworpen en uit den weg ruimende / in een Hol somtyds verscheiden nesten gevonden. De Lommen / Papegaapen

en

en Meeuwen van verscheiden soorten/ die dikker van ligchaam zyn/ nestelen insgelyks in reeten en scheuren van het steyle gebergte/ daar de Vos niet kan by komen. Doch de Eenden en Ganzen die dikmaals van veeren verwisselen/ en zeer bezwaarlyk met haare zwaarlyvige ligchaamen zoo hoog tot deeze steyltens komen konnen/ maaken hunne nesten op klippen en eilandtjes van 't vaste landt afgezondert/ alwaar de Vos/ die door 't water schroomt/ mede niet kan bykomen. Dit alles [meerwaardige]/ is niet gevalliger wyze in deeze Vogelen aan te merken/ maar 't blykt dat ze een voorbedachtelyke kennis van haar bedryf hebben; en wat ons in deeze opmerking haar aangaande noch 't allermeest heeft verwondert/ is/ dat veele van deeze Vogelen/ omtrent en by ons in 't Ys/ verre buiten het gezigt van 't Landt/ komen aazen/ en weder haaren koers Oostwaart naar 't Landt weeten te neemen/ en aldaar niet alleen haar eigen Oort/ Klip/ of Eilandt/ maar ook haar eigen Nesten vinden/ schoon die op eenige plaatsen in groote meenigte by den anderen gevonden worden/ en naaulyks uit elkander te onderscheiden zyn/ zulks wy zelf met opmerking daar op gelet/ en ons over haare naaukeurige onderscheiding verwondert hebben; ja wy moogen zeggen dat het alle menschelyke vernuft te boven gaat: want wie zou zich vermeeten/ zonder Compas zoo verre buiten 't bereik en gezicht/ van 't Landt in Zee te begeeven/ die somtyds niet door nevel en mist/ daar van zou verbystert worden/ of in deeze vernuftelyke scherpzichtigheit en wonderbaare onderscheiding van haare Woonplaats/ en vooral van haare [eigen] byzondere Nesten/ te kort schieten. Ons aangaande/ wy zouden geen kans zien/ op een kleinen afstand/ deeze Nesten weder onderscheidentlyk te vinden; wat zou men dan op een afgelegen wyte van eenige myen doen? Want wy/ met opmerking hier op gelet hebbende/ bevonden op veele plaatsen; de kleur en de gestalte der Steenen/ insgelyks de gesteltheit der holen/ naaulyks uit elkander t'onderscheiden/ en echter zag men deeze Vogels uit Zee/ recht op haare nesten aankomen/ zonder dat 'er eenige twyffeling of teeken van afdwaaling in haar wierd bespeurt. Dit in deeze Vogels aangemerkt hebbende/ maatigde in ons de [verwondering] over de Ojevaars/ die wy uit Egipte op hun gewoonen tydt/ en op ons eigen huis jaarlyks zagen aankomen/ om dus hun eigen nest weder in te neemen/ zoo dat we naaulyks met veel moeiten de zelve daar uit konden weeren/ en eindelyk het nest moesten afbreeken.

Zeldzaamheid in 't vinden der Vogelnesten van dit Gevogelte aangemerkt.

Indien dan deeze Vogels zo naaukeurig acht op 't Ys/ Lucht/ Water en Landt geeven/ als mede op de bezondere gedaantens en kleuren van 't Landt/ om 'er haaren koers uit te leeren kennen/ gelyk ze waarschynlyk daar van kundig zyn/ als uit de gemelde verkiezing hunner plaatsen/ en in 't wederop speuren van hunne nesten blykt; waarom zou men dit mede van onze gemelde Visschen niet konnen denken? Want hun bedryf geeft te kennen/ dat ze onder water/ gelyk de Vogelen in de lucht/

Hoedanig de Walvisschen van de gesteltheit

der gronden, dieptens en wateren kundig zyn.

lucht / zeer naaukeurig op alle geleegenheden der gronden letten / insgelyks op groote en kleine klippen / op dieptens en ondieptens / op zandige / kleiachtige / steenachtige / zachte / weeke / scherpe en harde gronden / als mede op lichte en donkerverwige bewossen en aasryke gronden / om aldus allerwegen te weeten waar zy zyn / zulks ze zich verplaatzende / aanstonds weeten werwaarts het roer te wenden / om gelyk de Vogelen hun oogmerk te bereiken.

Gelykerwys wy menschen / die by hen te vergelyken / noch zeer weinig in dit stuk ervaaren zyn / echter met onze kleine ervaarenis / het landt ziende / 't zelve aanstonds aan de kleur / laagte of hoogte / spitte of vlakte / engte of wyte der Baaien en bogten / nevens meer andere kenteekenen kennen / en aldus weeten waar wy zyn; waar na wy dan eerlang het roer wenden / om naar ons beoogde te stevenen.

Deeze Visschen hebben niet alleen de bequaamheit / en ook gelegenheit / om onder water zo wel als boven water het Landt na te speuren: maar konnen ons ook lichtelyk in deeze kennis verre te boven gaan / alzoo ze alhier alle de gronden / veel beter dan wy die met het loot onderzoeken konnen / onderscheidentlyk en als van naby met hunne oogen beschouwen; derhalven behoorde het ons niet vreemt te dunken / of is 't dat deeze alhier gewende Visch / door een jaarlyksche en dagelyksche ervaarenheit / wegens de gemelde teekenen genoegzaam bedreven is / en overal weet waar zy zich bevind. Daar en boven weet ze ook gelyk wy / het roer te wenden / of liever gelyk de Ojevaar zynen tydt te beraamen / of als de gemelde Vogels uit Zee haare nesten vinden / en aldus een goede en bekende koers / langs hunne zoo genaamde bakens / naar het hun wel bekende Waigat te neemen; dat dan mede niet vreemt is / want indien de Ojevaar in 't overvliegen van verscheiden landen / achteloos waar / quam hy op zynen gewoonen tydt niet over; of indien deeze Vogelen op 't Ys / Water / de Lucht en 't Landt geen acht gaven / stondenze in gevaar / om meer van haare nesten te verwyderen / dan ze die naderen zouden. Desgelyks ook de gemelde Visschen / indien ze op alle kennelyke teekenen niet wilden letten / waren ze eerlang door hun achteloosheit / genoegzaam als lyken / wanneer ze somtyds in den Herfst / 20, 40, 60, 80, 100, en meer Mylen naar de Pool of Noordwaarts in 't Ys zyn / en alsdan volgens de gemelde teekenen / geen goede en bekende koers namen / zou het eerlang boven hun hoofdt zoo sterk toe vriezen / dat het hun ondoenlyk viel met hunne kruinen door 't Ys te booren / zulks ze noodzaaklyk zouden moeten stikken en vergaan.

En dus hun gewoone Gewest weeten te vinden.

Nademaal dan / om deeze en meer andere redenen / de kennis om hun aas en aasplaatsen t'onderscheiden / of waar langs dien weg te bekomen / insgelyks door welke wegen hunnen vyandt t'ontwyken / en overzulks alle de aangeroerde achtgeevingen in 't overzeemen der gronden /

den / voor deeze Visschen niet min gewigtig en noodzaaklyk zyn / als voor den Ojevaar en andere Vogelen in 't overvliegen der landen; zoo willen we hen even zoo wel als den Ojevaar enz: mede toevertrouwen / dat zy al het gemelde niet achteloos te boven komen; 't geen we mede te lichter van hun konnen denken / om dat hunne doening / eveneens als de doening dergemelde Vogelen / en hunne oplettendheit mede het zeer klaar en overvloedig bevestigt; welke bevestiging van deeze en meer andere gevallen / hun natuurlyk verstandt genoezgaam te kennen geeft / 't welk op een gemeen Jaar in de volgende verhandeling blyken zal. Dus verre nu denkenwe / in voldoening van de tweede en laatste vraag alhier genoeg te hebben gezegt.

In deeze onze redeneering hebbenwe omtrent Spitsbergen, in 't Ys / een zeldzaame koers der Stroomen aangemerkt / namentlyk aan de Oostzyde van dit Eilandt om de Zuidt / aan de Westzyde om de Noordt / en in 't West-ys om de Zuidwest; en zoo men meent / zou 'er op de hoogte van 78 of 79 Graden een te zamenloop van Stroomen zyn / byna een Maalstroom gelyk / en op noch hooger graden in 't zelve Ys / zou de Stroom zynen koers weer naar het Noorden neemen. Nademaal nu aan de rechte kennis deezer en meer andere Stroomen / in de Visschery zeer veel gelegen is / eensdeels om den koers zoo veel mogelyk daar na te schikken / als ook om tot gerustheit of ongerustheit te konnen dienen / na dat de plaatsen zyn / alwaar men zich bevind; derhalven zoudenwe deszelfs wezentheit en oorzaak wel willen onderzoeken. Maar dewyl wy in de eigentlyke Westys-Visschery / of de Visschery van een gemeen Jaar / noch verscheiden aanmerkenswaardige zaaken / deeze Visschery wat meer raakende / te gemoet zien / zoo zullenwe nu niet alleen het Zuidys / maar ook het Zuidys-Jaar verlaaten / en tot de Visschery van een gemeen Jaar over gaan. *Koersen en Stroomen nader t' onderzoeken.*

Wy noemen 't een gemeen Jaar / om het van een Zuidt-ys-Jaar te onderscheiden; want anders zyn 'er alzoo veel Zuid ys als gemeene Jaaren. Doch echter eerwe van onze verhandeling over de Visschery van 't Zuid-ys overgaan tot die van de eigentlyke Westys-Visschery / of Visschery van een gemeen-Jaar / en ons aan de kennisse van de reeds aangeweezen en meer andere koersen der Stroomen in de Visschery zeer veel gelegen is / zullenwe derhalven in 't vervolg van het derde Deel deezer Verhandeling met een byzondere achtgeeving onze gedachten over de Stroomen laaten gaan / en de oorzaak der zelve wat naauwkeuriger onderzoeken / zulks wy daar uit veelerlei koersen / als mede het hoog en laag vloeyen derzelve / aldaar en op meer andere plaatzen / te gemakkelyker zullen konnen afleiden; en om deeze eigentlyke Westys Visschery op een gemeen Jaar ter bequaamer plaatze te beginnen / zoo dunkt ons geen bequaamer oort daar toe te konnen uitvinden / alwaar wy van de zelve be- *Waar de Westys-Visschery het gevoeglyk-*

ke te beginnen is; aangeweezen.

behoorden een aanvang te maaken, als omtrent het groote en voornaame Eilandt Spitsbergen, alwaar wy reeds van om de Oost genaadert zyn, en zullen, vervolgens voortgaande, om de West, langs, in en door het Westys vooren, voor eerst op hooge, en daar na op laager graden, en dus mede het Jan Mayen Eilandt gaan bezoeken; verders zullen wy Oud-Gronlandt en alzoo vervolgens langs des zelfs Kusten, tot aan de Straat Davis voortgaan, of zoo verre de eigentlyke Eilandsche Walvisch zynen loop heeft.

BLOEIJEN-

BLOEIJENDE OPKOMST
Der Aloude, en Hedendaagsche
GROENLANDSCHE VISSCHERY.
DERDE DEEL.

EERSTE HOOFDTSTUK.

De Eilandsche- of West-ys-Visch word voornamentlyk omtrent Spitsbergen, 't Jan Mayen Eilandt, en aan de Oud Groenlandsche Kusten tot aan de Straat Davis gevangen. Engelschen de eerste bevaarders van Spitsbergen; waar in hen de Hollanders navolgen; 't welk de Engelschen trachten te weeren, doch bygelegt word. Strekking en gelegenheit van Spitsbergen, alwaar allereerst de Visschery stand grypt. Bayen door de Engelschen in bezit genomen; als mede door de Hollanders, Deenen, Hamburgers en Biskayers. Verdere ontdekking van dit Vischryke Eilandt. Waar in de eerste Visschery bestond. Witvisschen, Walrussen en Robben beschreeven; Groote voordeelen in de eerste Visschery behaalt.

HEt groote Vischryke en daar door zeer vermaarde Eilandt Spitsbergen, werd, als in 't tweede Deel Pag. 85 is gezegt, in den Jaare 1596. van de Hollanders, en in 't volgende Jaar van de Engelschen ontdekt, in 't Jaar 1608. van d'Engelschen en 1612. van onze Nederlanders bevaaren, vervolgens door de Fransen en meer anderen bezocht, gelyk uit de Beschryving van Richard Nicolzon, een Engelsman, blykt, die in den Jaare 1652. zyne Beschryving over Spitsbergen en Nova-Zembia in 't licht gaf.

De Engelschen eerste bevaarders van *Spitsbergen*, waar in hen de Hollanders nagevolgt zyn.

„ Spits-

„ Spitsbergen, zegt hy, is een gedeelte van Groenlandt, gelyk ook „ Nova Zembla. Deeze naam Spitsbergen hebben de Hollanders aan „ dit Landt gegeeven, nademaal 'er zeer veel hooge Spitse Bergen ge- „ vonden worden. Als men nu in den Jaare 1596. voor de derdemaal „ was uitgevaaren, om door 't Noorden een weg naar China te zoe- „ ken, rees 'er onder de Scheeps Opperhoofden der twee Schepen, „ derzen togt zullende doen, eenig geschil; bevindende zich te Westelyk, „ wilde de eene met zyn Schip Oostelyk, en de andere Noord-Noord- „ Oostelyk op zeilen; deeze oneenigheit veroorzaakte de ontdekking dee- „ zes Lands, 't welk vervolgens in 't Jaar 1608. door de Engelschen tot „ op de hoogte van 82 Graden bevaaren wierd, alwaar ze een vaste „ Ys-kust vonden. Sedert zonden ze Jaarlyks eenige Schepen der- „ waarts, om Walrus-tanden op te doen, als mede om 'er traan te „ kooken, en dit genot trokken ze alleen tot op den Jaare 1612, wan- „ neer de Hollanders mede derwaarts quamen om 't zelfde werk te ver- „ richten, vervolgens de Fransen en meer anderen. Verders zegt hy „ dat dit Landt, zoo verre het van de Engelsen bevaaren is, zich van „ 76 tot omtrent 82 Graaden uitstrekte. Gelyk het ook bevonden word.

Door Richard Nicolzon dusdanig beschreeven.

In de Kronyk van Twisk word verhaalt, dat de Engelschen zich aan Spitsbergen zoo wel bevonden, dat ze dit Landt voor hun in bezitting wilden houden, zulks ze den Hollanders zochten den aankomst te weeren; dat ze in 't Jaar 1613. twee Hollandsche Schepen met hunne Lading, Netten, Booten, Sloepen en wat verder tot de Visschery van dien tydt noodig was, namen, ter Somme van 130000 Guldens waardig geschat. En verders dat ze in den Jaare 1617. wederom de Visschery den Hollanderen zochten te beletten, doch daar over in gevecht geraakten, waar in de Engelschen te kort schooten: zoo dat toen de Hollanders van hun een Schip namen, en in Hollandt opbragten; maar dit door de Hoog. Moog. Heere Staten hen niet wel afgenomen, werd het Schip weder ontslagen, en den Kapitein met een geschenk te rug gezonden. Deeze geschillen en diergelyke handelweering mede in Oost-Indië voorvallende, namen allenks zodanig toe, dat de Engelschen besloten de Hollandsche Oost-Indieschvaarders in 't Kanaal aan te tasten, indien hen van hunnen Koning eenige oogluiking wierde vergunt. Maar de Koning zoo wel als de Staten Generaal, zagen liever, als goede nabuuren behoord, dat deeze geschillen door redenen, en door geen wapenen wierden beslegt; dies zonden, op begeerte van zyne Majesteit, de Staten in 't Jaar 1618. eenige aanzienlyke Perzonaadjes naar Engelandt, die ook beleefdelyk aldaar ontfangen wierden.

De Engelschen tragten den Hollanders deeze vaart te weeren;

Dat echter word bygelegt.

Om dan ter zaake te komen, zoo konnen we hier uit genoegzaam afleiden, dat het in den eersten aanvang deezer Visschery niet quaalyk heeft gestaan, gelyk ons uit meer andere Historiën en byzonder uit de mondelyke berichten van verscheiden Oude Commandeurs, Stuurlieden,

leden / Harpoeniers en Mattroozen gebleeken is / die dit wederom by overleevering van noch ouder hadden ontfangen. Uit alle deeze berichten en uit onze eige ondervinding is 't / dat we deeze volgende beschryving van dit voornaame Eilandt / aan de waarheid getoetst / hebben opgemaakt.

Strekking en gelegentheit van *Spitsbergen.*

Dit groote en beruchte Eilandt / is met den Zuidhoek op 76 graden gelegen / van daar Noorden / doch wat Westelyker en dan meer Oostelyk zich strekkende. Tot aan de Noord-Baay legt het op 80 graden; verder valt de kust 16 of 20 mylen om de Oost tot aan 't Waigat, en van daar langs het Noord-Oosterlandt naar de 7 Eilanden wederom Noordelyk uitdraaijende / tot omtrent 82 graden en noch verder; doch het kan veeltyds wegens het Ys niet Noordelyker bevaaren worden / gelyk reeds uit het bericht van den Engelsman blykt. Deeze strekking een lengte van 80 mylen uitmaakende / bevind men 't Eilandt omtrent half zoo breed / leggende als in 't midden van de Visschery / tusschen Yslandt en Nova-Zembla, of omtrent in 't midden tusschen Jan Mayen-Eilandt, Zembla, Noordkaap en de Pool. Dit Eilandt is na des zelfs groote / mede wel verzien van schoone en ruime Baijen / waar van eenigen zich verre Landwaarts strekken / als van 8 tot 12 mylen en meer; 't meerendeel zynze gezuivert van Klippen en gronden / en op veele plaatsen van een zeer goeden Ankergrondt verzien; daar en boven heeft men 'er overal langs den wal / en in de Baijen een zachte stroom / ten zy by stormachtig weer: maar byna nooit geen gevaarlyke gier- of dwaalstroomen / zulks dat men 'er met een storm onbeschroomt uit Zee op 't Landt durft aanloopen / en indien men maar een weinig ervaaren is / kan men meest in alle Baijen zonder Loots inkomen / en veeltyds een gewenste reé bereiken. De groote en uitgestrektheit van dit Landt en deszelfs strekking der kusten / nevens de Bogten / Inhammen en Baijen / met der zelver naamen / zyn reeds in verscheiden kaarten omstandig genoeg aangeweezen en beschreeven. Maar alzoo die eenigermaaten al vry wat gebrekkelyk worden bevonden / hebbenwe eenige voornaame Beminnaars der Wetenschappen dank te weeten / dat wy ons alhier van eenige nieuwe Kaarten / uit naaukeurige teekeningen opgemaakt / konnen dienen / waar in alle vereischte opmerking is waargenomen: derhalven wy den Opmerker deezes / derwaarts wyzen / om te eerder tot onze beoogde Visschery te komen.

Aasryke gronden omtrent het zelve, veroorzaakte eenen overvloed van Visch.

In den eersten opkomst der Visschery / vond men de Walvisschen alhier / gelyk reeds gezegt is / in hun eerste natuurlyke en aangebooren onnozelheit / zwemmende dit Landt om en om / 't welk door de meenigte der Gronden en Baijen mede zeer aasryk is / welke Visch dan ook naar dit Aas / in alle de Baijen / zoo wel in de Zuidelyke buiten 't Ys gelegen / als in de Noordelyke in en naby het Ys / quam / zulks men hier omtrent overal Visch vond. Nademaal nu de gemelde verschillen onafgedaan

insgelyks veele Walvisschen en nu weinig of byna geen. De reden hier van zal hier na blyken.

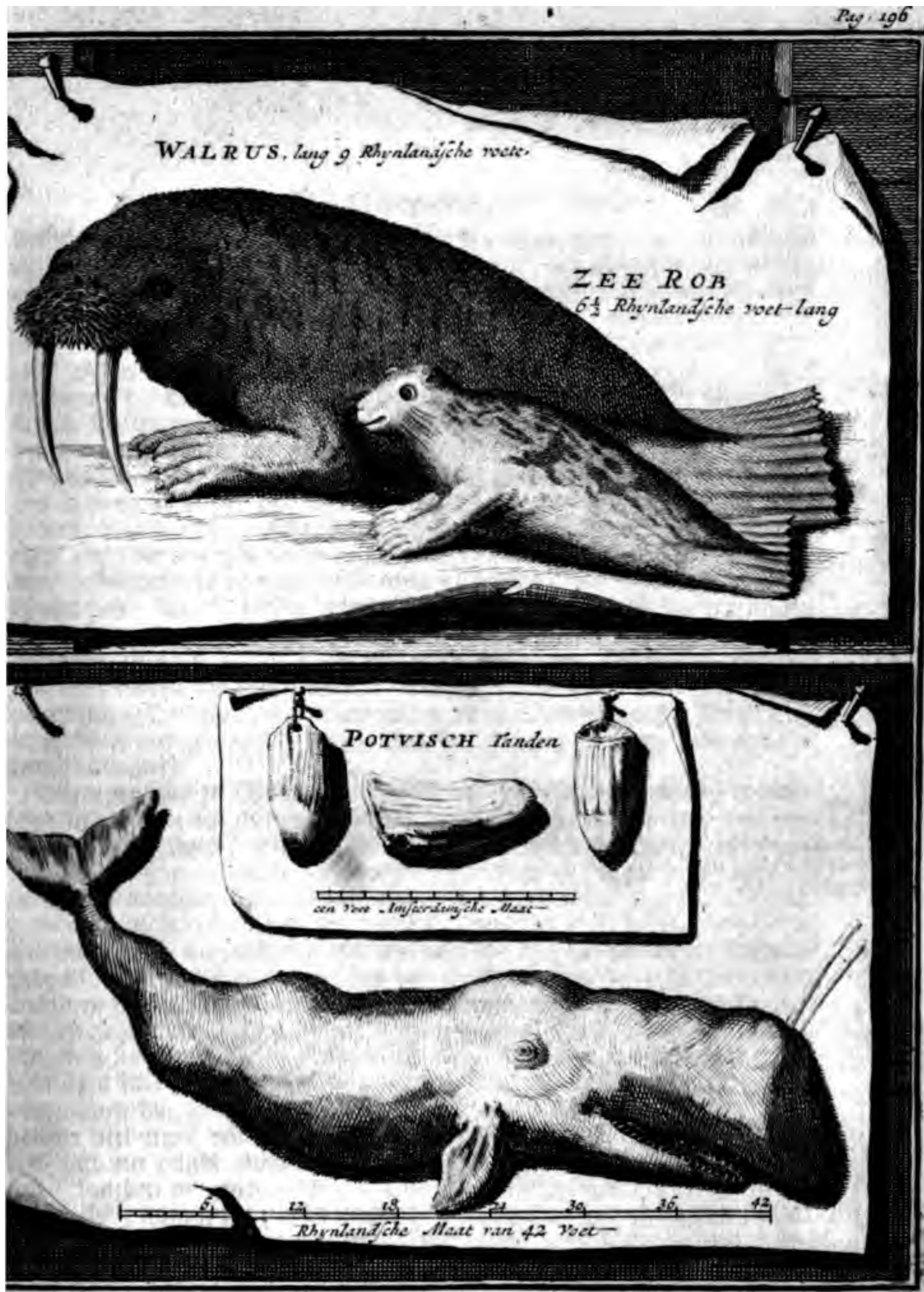
De Witvisch beschreven; Deeze gemelde Witvisch is byna in gedaante den Walvisch gelyk; hy heeft geen Vin op den rug/ maar van onderen is hy van twee groote Vinnen verzien. De Staert is mede niet die van den Walvisch gelyk; hy heeft een Spuit of blaasgat/ waar uit hy insgelyks Water werpt/ als mede een bult gelyk den Walvisch: maar van verwe is hy geelachtig wit. Naarmaate van zyne groote is hy mede zeer speckachtig/ uitleverende een half quartdeel Spek/ doch dit Spek is zoo week/ dat de harpoen licht uitscheurt. Wanneer men deeze Visch veel zag/ achte men 't in de opkomst van de Visscherey: maar nu niet/ een goed voorteeken van de aanstaande Walvischvangst.

De Walrussen en Robben/ begeeven zich in 't warmste van den Zomer by de daar zynde vlaktens/ somtyds met groote troepen of drommen van 80/ 100 en 200 teffens te Lande/ en konnen 'er zich inzonderheit de Walrussen/ eenige dagen na den anderen onthouden/ tot dat hen den honger perst om weder Zee te kiezen. Deeze Walrussen

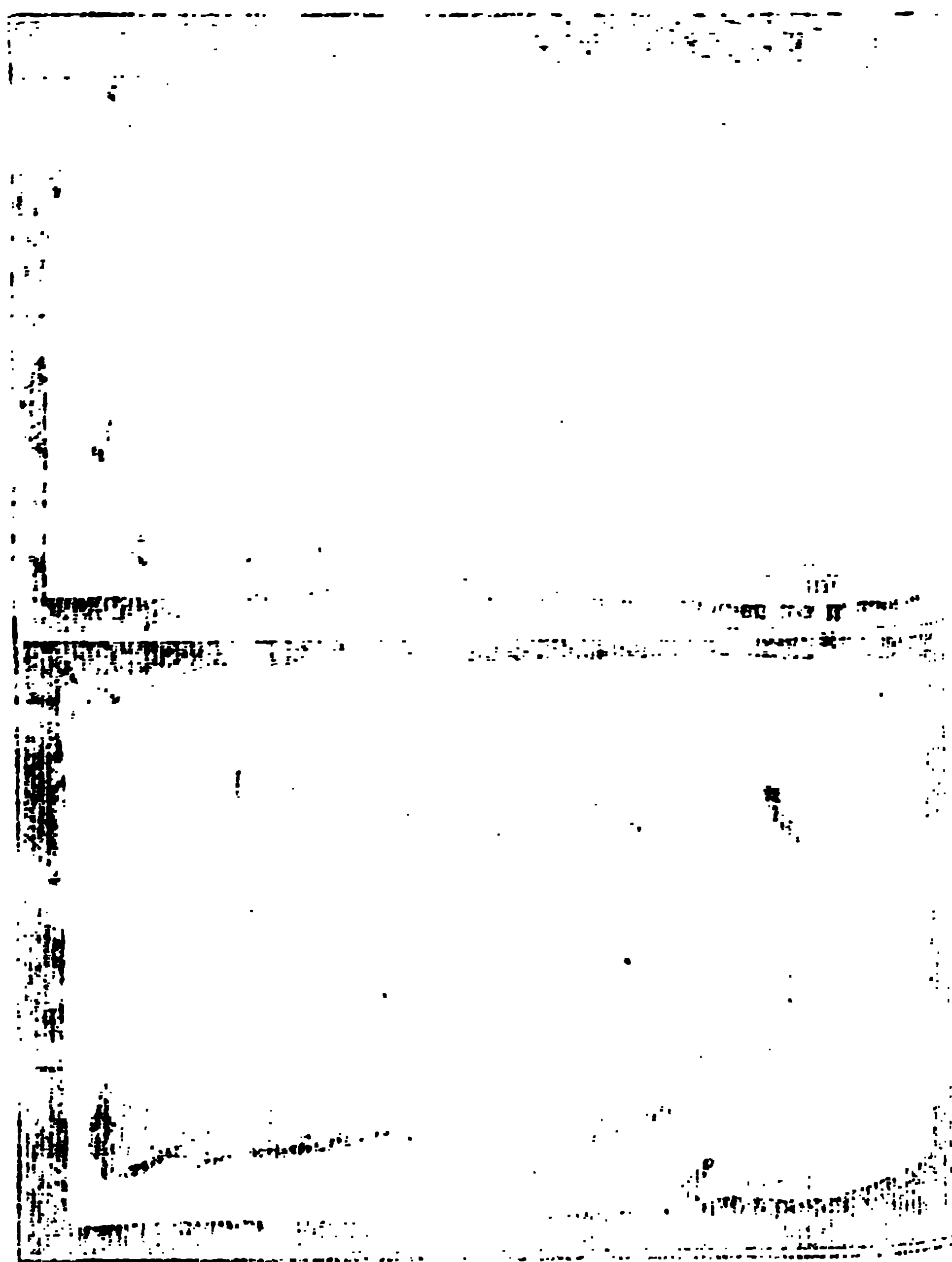
Insgelyks Walrussen. zyn byna in gestalte de Robben gelyk/ maar nochtans veel sterker en grooter; hunne pooten zyn mede als de Robben met vyf klaauwen verzien/ doch korter van nagels/ en hun Hoofdt is dikker ronder en sterker. De huidt van dit Zeedier is/ voornaamentlyk aan den hals/ een duim dik/ kort hairig/ van verscheiden verwe/ en ook allerwegen kronkelig. In de bovenste kaak zitten twee tanden/ die zich over de benedenste uitstrekken/ wiens lengte van een halve/ en ook wel van een gantsche elle zyn; welke tanden naar maate van hunnen Ouderdom groot worden. Sommige Walrussen worden 'er met een tand gezien/ vermits ze door 't vechten of wel door Ouderdom die verliezen of uitvallen. Deeze Walrustanden/ worden somtyds niet min waardig/ zoo niet waardiger dan Olifantstanden geacht; inwendig zynze dicht en ook zwaar/ maar aan den wortel hol. Hunne muil is die der Ossen gelyk/ onder en boven met holle steekelinge borstels bezet/ ter dikte van een Strooh alm/ en verstrekt hen voor een baardt. Boven deezen muil zyn twee Neusgaaten/ waar uit dit dier water/ gelyk den Walvisch blaast/ doch met weinig geruisch. Hunne Oogen zyn gantsch vuurig en rood/ als mede hunne heete natuur des Zomers zoo hitsig/ dat ze het water aan hunne oogen niet veelen konnen/ derhalven onthoudenze zich op dien tydt meer als anders op 't Landt.

En Robben, De Robben zyn Zeedieren die zich somtyds wel mede te Landt begeeven; zy hebben voeten als Ganzen/ aan ieder vyf nagels/ alle door een zwarte huidt aan een gehecht. Het Hoofdt is een Hondskop gelyk/ met afgesneeden ooren/ doch in den eenen dikker dan den ander. Aan den bek hebbenze een baardt/ insgelyks eenige hairen aan den neus en boven de oogen/ doch weinig en zelden meer dan vier. Hunne oogen zyn groot

ver-

CACHELOT of POTVISCH, Pag. 111. beschreeven.

verheven en helder. De huidt met zeer kort hair bewassen / is veelverwig of bont geplekt; eenige zyn zwart en wit / anderen geel / sommigen graauw en ook wel rood. Scherpe tanden hebbenze / waar meede zy een stok diepe kuilen inbyten. Schoonze van achterlyf lam schynen / springenze of klouteren echter op de Ysschotsen / waar op ze zich in de Zon gebaakert hebbende / somtyds te slaapen leggen. Wanneer het stormt / zynze genoodzaakt te verhuizen / om het geweld dat de Zeebaaren tegen de Ysschotsen gebruiken. Op het Westys wordenze wel meest en in meenigte gevonden / zulks men by gebrek van Walvischvangst / genoegzaam een lading van deeze Zeedieren zou konnen opdoen / en het ook wel gebeurt is / dat 'er zich kleine Scheepjes hebben van verzien. Maar moeijelyk zynze te villen / en ook niet altoos even vet ten tyde wanneer zich de Schepen in Groenlandt onthouden. Omtrent Spitsbergen vind men 'er weinig / maar zoo veel te meer Walrussen. Doch indien men 'er veel Robben vind / is 't een teeken / dat men een goede Walvischvangst te verwachten heeft. Dies schynt het datze mede van 't aas der Walvisschen leeven. Anderzins aazenze zoo men meent op kleine Visch; maar opgesneeden / vind men in derzelver maag niet dan lange witte wurmen en Walvisch aas. De grootste Robben zyn gemeenlyk van 5 tot 8 voeten lang / wiens spek de beste traan uitleevert.

Deeze Robben en Walrussen wierden toen op 't Landt gedood / te weeten: de Robben om hunne huidt niet te beschadigen / sloeg men met een stok op den Neus / vermits de huidt en 't Spek beiden van een nuttig gebruik zyn: maar de Walrussen / wiens neus zoo hard is / dat ze de stok verdraagen kan / doode men op 't Landt met Lenssen / want hunne huidt van geen gebruik zynde / schroomde men derhalven niet te quetsen / doch wierden niet anders dan om hunne tanden en 't Spek gedood; hun Spek is nevens dat van de Robben en Witvisschen / van deugd en waarde byna met het Walvischspek gelyk; hunne twee tanden die hen gelyk den Olifant by den neus uitsteeken / zynde somtyds niet min waardig dan hun Spek / want dit been byzonder het binnenste of 't hart daar van / veel hooger in waarde dan 't Yvoor word geschat / en voornamentlyk zyn de groote tanden / daar veel pit of hart in is / derhalven veel meer van waarde als de kleinen; want als de kleine tanden van een pondt zwaar somtyds maar een gulde het pondt waardig zyn / worden de grooten die 3 / 4 en 5 ponden weegen / voor 3 / 4 en dikmaals 5 gulden het pondt verkocht: dierhalven hoe zwaarder / hoe waardiger zy zyn. Een gemeene tandt weegt 3 pondt en alsdan beide te samen 6 pondt / tot 3 gulden het pondt / beloopen deeze 18 gulden. Dus levert ook een gemeene Walrus ½ Quardeel Spek-Traan uit / het Quardeel tot 36 gulden gerekent / beloopt mede 18 gulden / zulks dat een Walrus / zoo aan spek als tanden / te samen 36 gulden waarde uit.

Waarom deeze Zeedieren gevangen wierden.

Wat waarde deeze Zeedieren hadden.

[illegible]

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Walruſſen en Robben waar die het meeſt gevonden worden. Liſten gebruikt om deeze Zeedieren te vangen. Walruſſen onthouden zich op 't Landt, in 't Water of op Yſchotſen; worden met den Harpoen geſchoten, doch zeer omzichtig. Walrus-ſtrydt hoedanig op 't Landt ondernomen, om deeze Waterdieren te verſchalken. Voordeelige Walrusvangſt door Ryke Yſe aan de Ooſtkant van Spitsbergen opgedaan.

Spek of Traan, die de Walrussen en Robben tegenwoordig uitleveren.

Eer wy tot de Beschryving van de Eilandsche Walvischvangst overgaan, zyn we gezint voorâf over de Robben en Walrussen noch iets byzonders aan te merken; eerstelyk, dat wy van de Robben gezegt hebben, dat 4 of 5 der zelve een quardeel Spek uitleveren, daar nu de ervarentheit leert, dat 15 of 16 van dezelven op een Quardeel geschat worden; om dan de reden hier van te weten: deeze is tweederlei; voor eerst, zoo is het Walvisch-aas, waar op de Robben mede schynen te aazen, en waar van we reeds hier voor omstandig bericht gegeeven heb[b]en, veel overvloediger naby landt, en in de Baijen, dan in 't Ys: derhalven hebben de Land-Robben, beter gelegenheit om vet te worden, als de Ys Robben. Ten tweeden, zoo zyn ook de oude Robben, gelyk de oude Walvisschen in deeze langduurige zeekryg, mede zodanig geoeffent, datze door hun jaarlyksche ervaarenheit, het algemeene Slagveldt kennen, en het dieshalven schynen t'ontwyken. Deeze stryd-plaats tegen de Robben is voornaamentlyk tusschen de 74 en 77 graden begreepen, en zulks aan den Zoom van 't Westys. Insgelyks worden 'er in de Straat Davis en by Zembla mede veel Robben en Walrussen jaarlyks gevangen, welkers huiden en tanden noch veel in Hollandt verkocht worden, en uit Moskovië komt een weinig Spek en Traan: maar in de Straat Davis word dit onder dien Landaart voor een lekkere spys gehouden, en dus by hun zelfs verteert. Wat Spitsbergen aanbelangt, daar schynen de Robben, zoo wel oude als jonge, allenks t'eenemaal verdreeven, behalven dat 'er somtyds noch eenige weinigen gezien worden, en ook wel een gevangen; maar op 't gemelde slagveldt worden 'er jaarlyks noch eenige honderden gedood. Vermits nu meest alle de Sch[e]pen tusschen de 77 en 79 graden zich in 't Ys begeeven, en alsdan met de Zuidwest-stroom eerlang om de Zuidt dryven, tot op 75 of 74 gra[d]en, zoo trachtenze weder uit het Ys te komen, en verbolgens zeilenze langs den Zoom van 't Ys om de Noordt, met dit oo[g]merk, om

Waar de Robben 't meest gevonden worden.

op

[illegible] graden of om de Oost de Visschery meest te beproeven. [illegible] [illegible] dat maar zy in het Ys gekomen zyn [illegible] de [illegible] graden [illegible] langs den Zoom van 't Ys op [illegible] [illegible] plaatsen [illegible] Robben op Schotsen leggen [illegible] [illegible] graden [illegible] op den eenige Schepen alle hunne Sloepen [illegible] [illegible] de Robben [illegible] te maaken [illegible] en te krijgen [illegible] de Schotsen [illegible] de Sloepen by is; [illegible] [illegible] de Sloep [illegible] staan met Spaa-[illegible] die op de Schotsen springen [illegible] somtyds van 20 of 30 [illegible] [illegible] en [illegible] deeze [illegible] op den neus dood [illegible] de Sloep [illegible] zynde [illegible] men 't weer naar een andere [illegible] tot zoo lang dat men de Sloepen vol heeft, en alle de overige Robben zyn gedaagt. De gedoode Robben te Scheep gebragt [illegible] zelk men [illegible] voort [illegible] men een ander Scheel van Robben komt aan te treffen [illegible] en kan men op deeze wyze [illegible] somtyds 2 of 300 vangen [illegible] dat men 't geheele Slagtydt [illegible] en tot 75 graden ge-[illegible] is; maar [illegible] alwaar meest altoos de Schepen af en aan kruissen [illegible] om een goede gelegenheid te vinden [illegible] in 't Ys of om de Oost te komen [illegible] vernemen men geen Robben meer. Eenigen / om in de Walvischvangst niet te worden gehindert en opgehouden / maar [illegible] geen [illegible] aan de Robben; anderen treffen in 't weder Noord [illegible] geen [illegible] aan; weder anderen met een goede vangst en [illegible] uit het Ys komende [illegible] stellen hunnen koers aanstonds naar Huis [illegible] en [illegible] doorgaans zelfs / de Robben [illegible] gesocht en van de Schotsen gejaagt [illegible] zulks dat 'er wei-nige zyn [illegible] die gelegenheid of lust tot deeze Robbevangst hebben.

Hoe veel Spek de Robben konnen uit-leveren.

De Robben zyn meest alle noch klein en jong / die gemeenlyk niet meer dan 15 of 16 een quardeel Spek uitleveren / maar de ouden / die door jaarlyksche ervaarenheit deeze voor hun gevaarlyke plaatsen kennen en ontvlugten / zyn veel grooter. want wanneer men op 73 en 72 Graden komt [illegible] alwaar zelden Schepen zyn / vind men daar Robben waar van 6 of 8 een quardeel Spek uitleveren / gelyk wy zelfs bevonden hebben; en waar-schynlyk zullen in de gemelde eerste beginselen der Visschery / de Land-Robben noch grooter zyn geweest / gelyk mede die van Oud-Groenlandt de Straat Davis, Zembla en elders / ten waare deeze oude aldaar / door dit vervolgen / mede naar heimelyke plaatsen weeken.

Wat nu de Walrussen aanbelangt / die men eertyds op 't Landt met gantsche drommen by een vond / en aldaar gedood wierden / deeze worden noch wel jaarlyks betrapt / maar nooit op 't Landt / ten zy op schotsen naby Landt en in 't water / en meest zoo hier en daar / doch nooit by troepen; wat hier de reden van zy / zullen wy mede eens on-derzoeken.

Door

Walrussen onthouden zich onder 't Land, in 't water of op Schotsen.

Voor het tegenwoordige is men nu voornamentlyk met de Visschery in 't Ys bezich/ daar ze eertyds aan 't Landt plag te geschieden/ gelyk vorders blyken zal; in 't midden van 't Ys nu/ verneemt men wel Walvisschen: maar byna geen Robben noch Walrussen. De Robben als gezegt is/ onthouden zich op den Zoom van 't Ys/ en de Walrussen naby Landt/ in 't water en op schotsen/ insgelyks op heimelyke plaatsen te lande/ zulks dat onze Schepen/ die jaarlyks dit Landt aandoen/ de Walrussen allenks zodanig gesteurt en verjaagt vinden/ dat ze zeer zelden die by drommen konnen aantreffen/ en byna nooit op 't Landt; deezen die zy dan op een schots of in 't water betrappen/ moetenze met een styve en daar toe gemaakte Harpoen/ gelyk een Walvisch schieten/ die echter veeltyds van hun taaije en dikke huidt weerom afstuit: maar wel getroffen zynde/ haaltmen de Walrus met de lyn voor den steven van de Sloep/ en steekt die met een stevige Lens/ Walruslens genoemt/ door zyn taaije huidt dood; vervolgens boegseert men hem naar 't naast gelegen Landt/ of aan een Ysschots/ op wiens vlakte men hem opsleept/ vermitsze gemeenlyk zwaarder als een Koe zyn; alsdan tytmen aan 't villen/ verwerpt zyne taaije en dikke huidt/ dewylze onnut is/ klooft beide de tanden met een byl uit het hoofdt/ of om de tanden niet te beschaadigen/ houd men het hoofdt af/ en kookt het in een grooten ketel/ vervolgens snyd men 'er het Spek/ 't welk gemeenlyk een halve quardeel uitleevert/ aan lange strooken af/ en brengt het dus te Scheep. Dit nu kan echter zoo weinig voor de Reedery vorderen/ dat men 't/ noch in 't Zaaizoen van de Visschery zynde/ naaulyks waardig acht/ om 'er naar te vallen/ en den tydt te verspillen/ zulks het aan de Walvischvangst geen belet mogt geeven; maar het gemelde Zaaizoen verloopen zynde/ wanneer men om de Oost weder te rug komt/ of geen blyk/ van Walvisschen op te doen ziende: zal men in 't opzeilen/ Walrussen voorkomende/ noch wel eenige moeiten aanwenden/ en den tydt daar aan besteeden. Nu is 't genoeg te begrypen/ dat het niet wel mogelyk is/ op deeze wyze een groote vangst te doen/ schoon 't al gebeurde/ 't welk wel eens geschieden kan/ dat men 'er in 't water/ of op verscheiden Ysschotsen/ een taamelyke meenigte by elkander zag leggen/ en dus aantrof/ zoo zynze in 't water byna alzoo bezwaarlyk te beroeijen/ als een Walvisch; daar en boven schiet men de Harpoen dikmaals te vergeefs/ want behalven dat een Walvisch beter te treffen is/ zoo stuit de Harpoen op dezelve zoo niet te rug/ als op een Walrus; en op de schotsen betrouwt men zich zoo wel niet by de Walrussen/ als by de Robben/ om 'er op te springen/ 't welk mede zoo gemaklyk niet te doen valt; want zy leggen dikmaals maar 2 of 3 by elkander op een kleine vlakke schots/ zoo datze daar veeltyds eerder af zyn/ eermen gelegenheit vind om 'er op te komen/ vermits zy met hun logge en zwaare ligchaamen/ tegen een groote en verheeven schots niet hou-

Worden met een byzondere Harpoen gevangen, en verder met lensse af,gemaakt.

Hoe met de gevangen Walrussen gehandelt word.

De Walrussen moeijelyk en met omzichtigheit te vangen.

hou-

[illegible]

[illegible] ... [illegible] de [illegible] Walvissen te behalen zijn.

'T Gebeurt noch somtyds wel dat 'er Walvissen op 't Landt gevonden worden [illegible] op onbewoonde plaatsen, als op 't Mossen Eiland, achter het Voorlandt, in de He-

[illegible]

Horizont en Klok-Bayen of elders / en aldaar op verre afgelegen en als uit den weg leggende vlaktens en reeven / alwaar zelden Schepen komen; echter die aldaar gevonden worden / vind men de zelven / door het aloude en noch jaarlyks vervolgen / zodanig op hun hoede / dat men 'er veeltyds weinig uitrechten kan / leggende de benedenste zoo na en veeltyds aan 't water / en de bovenste insgelyks niet verre daar van af / en zeer gereed om in 't water te komen / gelykwe zelf op 't groote Rif achter het Voorlandt hebben bevonden. Alhier een kleine troep van 30 of 40 aldus op 't Landt vindende / de benedenste aan 't water / en de bovenste niet verre van daar / zoo vertoefdenwe dan eenige uuren eerwe te Lande quamen / hoopende dat ze wat verder op 't Landt kruipen zouden / zulks wy met laag water beneden hen mogte landen Dit niet willende gelukken / alzoo zy wantrouwende / goede wacht hielden / zo lande men met twee Sloepen wederzyds van hun: maar eer wy op het Landt ons in staat hadde gestelt / warenze meest alle te water / en eenige weinigen wierden gequest; eindelyk geraaktenze / gequetsten en ongequetsten dus in 't water / behalven eenigen die wy noch in 't water schoten / en op de gemelde wyze behandelde. Dus blykt / dat de gelegenheit om alhier Walrussen te vangen / even eens als met de vangst der Walvisschen / hedendaags zoo goed niet is / als eertyds / toenze alhier noch onverschalkt waren / en in een onnoozeler staat.

Land en afgezonderde plaatsen gevonden.

Hoe hier mede in 't vangen als dan omgegaan word.

Eertyds plagten de Walrussen mede in de Klok-Bay, Groene Herberg, achter 't Voorlandt, en meer andere plaatsen en gewoonlyke Havens / in humne eerste onnozelheit / op der zelver vlaktens in 't gemelde Saizoen / zeer verre op 't Landt te kruipen / zulks de benedenste zelfs met hoog water genoeg droog lagen / en men met laag water aan veele van deeze vlaktens / een taamelyke voorstrand vond / alwaar men beneden hen landen kon. Wanneer men dan met alle de Sloepen / ieder met behoorlyk geweer verzien / aldaar aanlande / stelde men zich recht voor de zelven / om hen den waterkant af te snyden; de Walrussen als toen noch onkundig / zagen dit alles zonder te schroomen aan / niet weetende wat hen wedervaaren zoude / voor dat zy 't gewaar wierden; want het gebeurden toen dikmaals / dat een ieder de zyne reeds gedood had / eer zy het water konden bereiken. Dus eindelyk als een schans van lyken voor zich hebbende / week men ter zyden / laatende alleen eenige oppassen / om deezen die wilden overkruipen / mede de rest te geeven / zoo dat dikmaals gebeurde / dat men ze in deeze waterschans / 2 of 3 hoog op elkander dood stak; en om hen noch meer belet toe te brengen / werd dan ter zyde mede zodanig een belemmerde Schans gemaakt. Door dit gewoel vermoeit zynde / het geweer stomp geworden en een gedeelte daar van gebrooken / nam men derhalven wat tyd om te rusten / laatende midlerwyl deeze Waterdieren naar Landwaarts een vrye opening / vermits zy 't aldaar niet ontkomen konden. Ondertusschen

Walrusstryd op 't Land, en hoedanig ondernomen.

rusteenen en men ververschte zich met een soopje / of at en dronk eens / of scharpte zyn geweer / en toen weer aan 't slachten / zulks men op deze manier 2 / 3 / 4 / of 500 en meer teffens dood sloeg / wanneer men vervolgens met het Schip nader by zeilde / en alles op de verschreeven manier verrichte; en dus bragt toen zodanig een Walrus-Vangst / byna wat meer zoden aan den dyk / als nu.

Dit hebbenwe niet alleen van oude Commandeurs en Harpoeniers gehoort / die dit ten hunnen tyde / ten deelen zelfs hadden bygewoont / en uit den mondt hunner Voorzaaten / die 'er noch meer ervaarenheit van hadden / vernomen / maar ook konnen onze eigen oogen van dit gezegde getuigen zyn / wanneer wy in verscheiden Bayen / en achter het Voorlandt veele deezer vlaktens met opmerking hebben beschouwt / en aldaar een menigte van oude Walrusbeenderen gevonden / eenigen boven den grondt / en noch veel meer die door den langduurigen tydt als onder het Zandt bestooven en begraben waren.

Voordeelige Walrus-vangst door den Commandeur Ryke Yse aan d'Oost-kant van Spitsbergen.

Alhoewel nu het verhaal van deeze Walrus-Vangery / zich reeds wat verre heeft uitgebreid / moetenwe echter alhier noch byvoegen / hoe buiten gewoon en gelukkig de Walrusvangst van Ryke-Yse, een oud Commandeur / van Vlielandt geboortig / is geweest. Deeze Commandeur quam / zoo wy uit de berichten konnen afleiden / omtrent den Jaare 1640 of 1645, aan de Oostzyde van Spitsbergen, daar hy eenige Eilanden vond / nooit door eenige Schepen bevaaren / en derhalven naar hem de Ryke Yse-Eilanden genoemt worden; op welker vlaktens hy een ongelooflyke meenigte Walrussen vond / waar van op de reeds verhaalde manier / veele honderden gedood wierden / zulks dat men behalven het Spek / een ongelooflyken rykdom van Tanden van daar bragt / en de Reeders zodanig een voordeel deeden / als men nooit van diergelyk een togt heeft gehoort. Dit is ons van verscheiden oude Commandeurs en Harpoeniers verhaalt / en zelfs door zyn eigen Dochter bevestigt; doch wy zullen 'er geen breed verhaal van doen / dewyl ons door den tydt veele zaakelykheden ontvallen zyn / dies wy 't hier als ter loops maar aanroeren / omdat men daar uit genoeg afleiden kan / wanneer men het gemelde van de gevonden Walrusbeenderen daar nevens vergelykt / hoedanig de Walrus-vangst / eertyds van een merklyker belang is geweest / dan men nu dagelyks ondervind.

Merkwaardige Walrusstryd te Lande, en hoedanig die uitviel.

Een merkwaardige zaak / aangaande de Walrus-Vangery te Lande / moetenwe alhier noch ter nederstellen / die ons van Harpoeniers / deeze vangst te Lande bygewoont hebbende / tot onderwys is verhaalt. Als wy / zeidenze / een troep Walrussen / op 't Landt leggende / verneemen schoon ze niet hoog leggen / zulks wy met laag water maar een kleine voetstrand voor ons bevinden / en met een schielyke Landing hen konden aantasten / schroomt men 't echter met geweld uit te voeren / opdat zy / zich gewond voelende / ons niet in 't water mogten dringen / eer

wy

wy de boorsten afgemaakt hadden; 't welk hen ook wel gebeurt was/dat ze zich gewoont voelende/ niet alleen zeer verwoed met de tanden naar hun sloegen/ waar door eenige hun geweer gebroken en uit de handt geslagen wierd: maar ook als raazende van gramschap het hoofdt tusschen de beenen of vlerken staken/ en alzoo de steile vlaktens tegens hun afrolden/ zulks zy genoeg te doen hadden hen t'ontwyken; en schoon zy ter zyden geweeken/ hen van achteren of ter zyden wilden aantasten/ warenze/ vermits de waterkant voor hun open stond/ zoo schielyk te water/ dat 'er van een groot gedeelte maar zeer weinig gedood wierden; want eenige gequetsten bereikten echter het water. Hoe weinig men nu te water op hen kan uitvoeren/ is uit het verhaalde af te neemen/ behalven dat onder zodanig een meenigte/ het gevaar te grooter is/ vermits ze alsdan zoo stout zyn/ dat ze hunnen makker willende ontzetten/ om de Sloepen zwerven/ en de zelve niet alleen met hunne tanden trachten te doorbooren: maar aan 't boord slaande/ geheel het onderste boven zouden werpen. Verders verhaaldenze; als wy hen aldus laag aan 't Strandt en naby het Water vinden/ en datze naar een weinig vertoevens echter niet hooger op 't Landt kruipen/ zoo landen wy eindelyk: maar in plaats van hun met geweld aan te tasten/ zoeken wy hen met een zachter toom om te leiden. Wy houden hen dan de scherpte onzer Lenssen voor hunne oogen/ daar zy zeer schuuw voor zyn/ en niet alleen het Hoofdt daar voor omdraaien/ maar veeltyds ook 't geheele Lighaam anders onwenden/ om zich op de vlucht te begeeven/ slaande teffens de naast hen zynde met de tanden op 't lyf/ die alsdan mede genoodzaakt worden zich om te keeren/ en op deeze wyze geraakt de geheele troep gaande/ vermits de bovenste door de benedenste Landwaarts voort gedreeven worden. Dus zoeken wy hen met zachtigheit zoo verre Landwaarts te dryven/tot we een bequaame Voetstrandt hebben/ om de achterste die ons de naaste zyn te kunnen dooden; alsdan tasten wy hen/ ons in goede orde gestelt hebbende/ met geweld aan/ en schoon zy zich dan willen omkeeren om zich te verweeren/ moeten zy 't echter met de dood bekoopen/ eer zy het water konnen bereiken. Het gebeurt nu wel dat 'er onder onze stryders een blooden of zwakken hals is/ of dat iemandt zyn geweer door een Walrus word uit de handt gewrongen/ of met de tanden aan stukken gebroken/ of een ander zyne Lens op de ribben of in 't uitschampen op een steen stomp stoot; een ander die de zyne reeds gedood heeft/ komt dan deeze te hulp/ en alsdan gelyk als een schans van dooden naar de Zeekant gemaakt hebbende/ wyken wy ter zyde/ en handelen verder daar mede als reeds is gemeld. De overigen dus als in een kring besloten zynde/ worden des te gemaklyker gedood/ want hoe verwoed en moedig zy in den eersten aanval zyn/ dringende eenigen met geweld door in Zee/ zoo worden dan deeze ingeslootenen als moedeloos/ geen uitkomst ziende/ en hunne makkers rond om

Hoe deezen stryd word aangelegt, om deeze Dieren te verschalken.

om zich verslagen / trillen en beeven op den aankomst hunner Vyanden, en steeken hun hoofdt tusschen de vlekken / waar van eenige gantsch weerloos gedood worden / en anderen het eindelyk mede opgeeven moeten.

De tegenwoordige Walrusvangst zoo voordeelig niet als eertyds.

Behalven dat dit laatste wel voornamentlyk den Walrusvangers tot onderwys kan strekken / zoo verneemt men mede hier uit een omstandig verhaal / hoe de Walrusvangery van ouds plag te geschieden / en hoe die nu tegenwoordig word verricht ; waar uit licht te oordeelen is / dat de Walrusvangst nu op verre na / by de voorige niet haalen kan / en dat het derhalven niet te verwonderen is / dat 'er nu jaarlyks zoo weinig Walrussen gevangen worden; want deeze Zee-Olifant / eer dat hy Mensche kende / was 'er geen Vyandt hem te magtig / of schoon een wreede Beer die zich in Groenlandt mede onthoud / een Zeerob beloerende / weet te vermeesteren / zoo kan hy tegens dit vervaarlyke wangedrocht echter niets verrichten; dierhalven leiden zy zich eertyds gerust op 't Landt te slaapen : maar nu hunne rust zodanig is verstoort en zy dus verjaagt zyn / zoo is 't / dat de Walrusvangst / gelyk gemeld zy nu t'eenemaal is vermindert / dewyl zy naar Diskôs Eilanden en andere verre afgelegen plaatsen geweeken zyn.

DERDE HOOFDSTUK.

Besluit om de Walvischvangst te onderneemen ; hoedanig deeze Walvischvangst is opgekomen ; wanneer en hoe de Maatschappy werd opgerecht : Octroy verzocht, en ook verkregen. Eertyds onthielden zich veele Walvisschen omtrent Spitsbergen, waar toe de aasryke Gronden gelegenheit gaven. Verdeeling over de Visschery voormaals gemaakt. De Engelsen wat die bezaten ; en wat de Hollanders. Traanketels en Pakhuizen voor de Visschery opgerecht, waar van noch overblyfzels zyn te vinden. Ryke Walvischvangst eertyds omtrent Spitsbergen : Te Smeerenburg de voornaamste Traankokeryen der Hollanderen, als mede op Jan Mayen Eilandt. Hoedanig de Visschery omtrent de Bayen geoeffent wierd, en de Groenlandsvaarders van dubbelen Manschap verzien.

Besluit genomen om mede Walvisschen aan te doen.

De Visschery / haare ryke Voordeelen / door 't ontwyken der Walvisschen / Robben en Walrussen allenks beginnende te missen / be-

sloot

stoot men de Walvisschen / die zich in grooten getalle rondom dit Landt en in de gemelde Baijen onthielden / mede aan te doen. Dat dit eerlang ondernomen werd / blijkt hier uit; want het was in den Jaare 1612. toen de gemelde twee Scheepen door de Engelsen genomen wierden / en van de Vangst en al het Vischtuig berooft.

De Groenlandsche Walvischvangst veel eer ontsprooten en voortgekomen / uit het naspeuren der Visscherp / eertyds van die van Guiposcoa en van de Basques, (hier voor aangeroert) omtrent de Kusten van Spanje geoeffent / (alhoewel die niet dan Vinvisschen opdeeden) dan dat ze uit onzen eigen Landaart geboren is; of wel uit de Yslandsche en Deensche / om zodanige gevreesde togten in 't Ys te waagen. Hoedanig deeze Walvischvangst is opgekomen;

Deeze Basques die altoos goede Zeeluiden zyn geweest / waren op en omtrent hunne Kusten op deeze vangst wonder wel afgerecht; waar op allenks is gevolgt / dat ze te met verder in Zee staaken / en somtyds buiten Ierlandt om geraakten. Men reede en voer allenks sterker op de Kusten van Yslandt en vervolgens op Groenlandt, zulks de Biscayers en anderen tot omtrent 50 of 60 Groenlands-Vaarders in Zee bragten; welken aanwas van deeze Visscherp den Kooplieden van andere Natiën niet weinig in 't oog stak; tot ten laatsten de zelve meest in Hollandt overging / alwaar toen den Staat der Vereenigde Nederlanden / van eenige hunner ingezeeten Handelaars / nu en dan Verzoekschriften ontfing / om te Amsterdam en in Noord-Hollandt, op het voorbeeldt van d'Oost Indische Maatschappy / mede van deeze vaart een Compagnie te maaken. Over dit onderwerp was voor eerst bezwaarlyk een geregelde Orde te beraamen; echter vondmen tot nader goeddunken een ontwerp hier over goed / en wierden op verscheiden plaatsen in den Jaare 1611. en vervolgens / inschryvingen door Deelgenooten gedaan / die meest t'Amsterdam, Schiedam, Hoorn, Enkhuizen en te Middelburg woonden; maar 't werk werd toen noch in geen volkomen staat gebragt: zulks die van Amsterdam alleen voor eerst een Maatschappy instelden / wiens Hoofdt-Belanghebbers / aldaar eenige Jaaren voorar een Bewind ter hand namen / 't welk vervolgens by beurten omging / en deeze Maatschappy hield noch / alhoewel schoorvoetende / tot den Jaare 1645. Stand. En de Maatschappyen een begin namen.

Vermits nu twee Jaaren na het neemen der gezegde twee Schepen door de Engelsen / een Schip van Hoorn wederom ter Walvischvangst wierd uitgerust / 't welk met een goede Lading weder t'huis quam; verzochten deeze Hoornsche Belanghebbers / en waarschynlyk meer anderen / dien ryken vangst wel gevallende / in 't zelve Jaar 1614. Octroy dat ook verkreegen wierd / zulks niemandt uit Hollandt naar Spitsbergen om aldaar te Visschen vaaren mogt / dan die reeds de Visschery aldaar hadden beginnen op te rechten / en met zodanige Reeders / die van vermogen waren / om de zwaare uitrusting / als tot de oprechting van Octroy op deeze visschery verzocht en ook verkreegen.

zodanig een Maatschappy behoorde / te helpen uitvoeren / en door hen daar toe wierden verzocht of verkooren; als mede die geenen / die van den Staat om Medereeders te mogen wezen / wierden gedoogt en toegelaaten; welk Octroy van deezen inhoud was;

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen, Saluit. DOEN TE WETEN, dat wy ontfangen hebben d'ootmoedige Supplicatie aan ons gepresenteert van wegen *Lambert van Tweenhuizen*, *Jaques Niquet*, *Jaques Mercys*, *Gilles Dodeur*, *Leonart Rans*, *Tibrant Dobbens*, *Nicasius Kien*, Commis van de Vivres, *Anthony Monier*, Contrerolleur van d'Artillerye, en *Dirk Adriaansz. Levenstein*, met haare Compagnons, als nu te zamen in een Compagnie vereenigt, met veel andere Persoonen uit de Quartieren en Steden van deeze vereenigde Provintiën; inhoudende hoe dat zy Supplianten de aller eerste waren, die uit deze Landen zoo verre om de Noord aangevangen hadden, te vaaren of te zeilen, met toerusting van een quantiteit Schepen, alwaar nooit Christen Mensche omtrent hadden geweest, ja dat zy hadden gepasseert drie en tachtig graden, blykende by zeekere Kaarte en bewys onder de Supplianten berustende; alwaar haare Schepen gevonden hadden een ruime Zee, zonder Ys, vlak Weyland, met Graseetend Gedierte, en aldaar aan de Zeekant en daar omtrent gevangen eene quantiteit *Walvisschen*, *Walrussen* en andere Visschen, hebbende daar toe uit Vrankryk doen komen een quantiteit *Basques*, om de zelve *Walvisschen*, en *Walrussen* te vangen, en alzoo de profyten van zulke Nieuwe Landen in deze Vereenigde Nederlanden te brengen, door de handeling en ontdekking van de zelve. Dan alzoo zy Supplianten by experientie hadden bevonden, dat geene apparentie hadde dat zylieden alleen, of in 't particulier op de voorsz. Landen zoude konnen vaaren, waar door de Couragie lichtelyk benomen zoude werden, van den Kooplieden in 't particulier t'onderzoeken eenige Nieuwe Landen. En dat het buiten reden zoude wezen, dat, 't geene zy Supplianten op haare groote excessive kosten gevonden hadden, en 't geene zy als noch verhoopten te vinden, by anderen de profyten en vruchten daar van getrokken zouden worden, 't welk zy Supplianten vastelyk vertrouwden onze meining ook niet te zyn; hadden de zelve Supplianten ootmoediglyk verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven tot recompense van de eerste ontdekking van de Voorsz. Neering in deeze Landen, reparatie van haare geleede schade, mitsgaders tot Conservatie van de Neering die anderzins pericliteerden van door confusie verlooren te gaan, haar te verleenen consent en Octroy, om voor den tyd van tien eerstkomende Jaaren alleen te mogen handelen van *Nova Sembla*, tot de *Staat-Davis* toe, daar onder begreepen *Spitbergen*, *'t Beeren-Eilandt*, *Groenlandt* en andere Eilanden die onder de voorsz. Limiten zoude mogen gevonden worden:

te

te vreden zynde dat alle Persoonen onder ons gebiedt in de voorsz. Compagnie van de eerste aanstaande Equipagie binnen een Maand zullen aangenomen worden, en voor de navolgende Jaaren binnen drie eerstkomende Maanden, door dien zy Supplianten binnen den tyd van zes weeken in Zee zullen moeten wezen met haare Schepen. Welk aangemerkt, ZOO IS 'T, dat in consideratie van de redenen voorsz. geneegen wezende ter ootmoedige bede van de voorsz. *Lambert van Tweenhuizen, &c.* Wy den zelven Supplianten en vereenigde Compagnie gegunt, geoctroyeert en geaccordeert hebben, gunnen, Octroyeren en Accorderen mits dezen, dat zy voor dit loopende Jaar, en de twee Jaaren daar na te volgen, uit deeze Vereenigde Nederlanden alleen zullen mogen handelen en Visschen, op de Kusten en Landen van *Nova Zembla* tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eilandt*, *Groenlandt*, en d'andere Eilanden die onder de voorsz. Limiten gevonden zullen mogen worden, mits dat die geenen die dit Jaar in de voorsz. Compagnie zullen begeeren te komen, 't zelve zullen moeten doen, en haar daar op verklaaren binnen zes weeken naar affixie van Billietten, en binnen vier Maanden, die geene die daar in zullen begeeren ontfangen te worden voor de voorsz. Twee navolgende Jaaren. Welverstaande dat die geenen die respective in de Compagnie zullen komen, niet alleen profiteren van haar Geldt naar Advenant dat zy geadventueert zullen hebben, maar ook van alzulke vordere voordeelen als 'er zullen mogen geraaken te vallen binnen den voorsz. tyd, zoo wel het bewint van de voorsz. Compagnie en Equipage aangaande, als anders. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van de Ingezetenen van deze Landen, van wat conditie of qualiteit die zyn, anders als die van de voorsz. Compagnie Supplianten, binnen dit loopende en de twee daar na volgende Jaaren, uit deeze Vereenigde Nederlanden te handelen en te Visschen op de Kusten en Landen van *Nova Sembla*, tot de *Straat Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eiland*, *Groenlandt*, en de andere Landen die onder de voorsz. Limiten gevonden zullen mogen worden, op de verbeurte van hare Schepen en Goederen. Ontbieden daarom en beveelen wel expresselyk allen Gouverneurs, Justiciren, Officieren, Magistraaten en Inwoonders der voorsz. vereenigde Nederlanden, dat zy de voorsz. Compagnie Supplianten rustelyk en Vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Octroye en Consent, cessereende alle contradictiën en empeschement ter contrarië, want wy 't zelve ten dienste van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage, den zeven en twintigsten Januari, 1614.

Dit Octroy aldus verkreegen / werd deeze Eilandsche Walvisch-Vangst / met allen yver voortgezet. Hechte en sterke Pakhuisen en andere

dere benoodigden toestel / tot Traankokeryen / en Kuiperyen wierden alom verbaardigt / om by een goede en ryke Walvischvangst gereed te zyn / met alles wat tot deeze Visschery vereischt werd.

Walvisschen eertyds veel omtrent Spitsbergen.

Maar om onzen ontgleeden draadt wederom op te vatten / zoo waren we reeds met ons bericht zoo verre gevordert / dat de Visschery aan verscheiden Landaart wiert vry gegeeven / de verschillen bygelegt / en ieders verblyf verdeelt : maar nu hebben we getoont / dat de Hollanders eerlang na deeze verdeeling door oprechting van eene Maatschappy wederom zyn bepaalt / anders verdeelt en van elkander afgezondert. Het staat ons dan te verhandelen / niet alleen hoe zich deeze verdeeling door de oprechting van de Compagnie heeft toegedragen / en hoe / en met hoedanig een gevolg de byzondere Reederyen hunne Visschery op Zee hebben verricht / en deeze van de Compagnie aan Landt pleegden : maar ook hoe het zich met deeze Visschery / in den eersten aanvang / onder alle deeze Natiën aan en omtrent Spitsbergen toedroeg.

De Aasryke Gronden gaven hier aanleiding toe.

Dit groote Visryken en daar door wydvermaarde Eilandt / is van een uitgestrektheit / gestalte en welgelegenheit als hier voor reeds beschreeven / leggende in 't midden van de Walvisch-Zee / werwaarts als toen de Walvisschen in hunne eerste onnoozelheit / van allerwegen naar deeze aasryke gronden en Bayen quamen toe zakken ; daar gekomen / hielden zy halte / ververschten en vermaakten zich als in een zeer vette en grazige weide / want alle de gronden en Bayen van omtrent dit Eilandt waren toen / gelyk als noch / vol van 't gemelde Walvisch aas / waar na den toevloed der Visschen toen zoo groot was ; gelykerwys in Egypten door 't overvloepen van den Nyl / en in Hollandt wegens de Moerassen / Poelen en Slooten het zeer vorsch en padryk is / en dus deeze Landen voor den Ojevaar aasryk zyn / zoo weet dit dier deeze Landen / ieder op zyn tydt / en met genoegzame kennis / voor andere hooge Landen uit te kiezen. Om deeze zelve reden werd eertyds dit Eilandt / door de Eilandsche Walvisch / verre boven 't Beeren-Eilandt , de Noordkaap, Hitlandt, Fero, Yslandt en meer andere daar om heen leggende Landen geacht en verkooren. Onzen Landaart en meer anderen / weeten by genoegzaame ervaarenheit / hoe Grond- en Aasryk / hoe wel gelegen en door veele en schoone Bayen als anderzins dit groote Eilandt is verzien / en voor de Walvischvangst boven veele andere plaatsen uitmunt. Alle die in de Zeevaart geoeffent zyn / weeten door hunne ervaarentheit en 't behulp der instrumenten / vreemde en bekende Gewesten op te zoeken ; desgelyks is ook door verscheiden redengeevingen hier voor getoont / dat de Eilandsche Visch van deeze wetenschap mede niet onkundig is ; hem is by ervaarenheit dit Eilandt genoeg bewust ; hy kent des zelfs gesteltheit en gelegenheit ; hy weet by deeze zyne ervaarenheit en zonder werktuigen / gelyk wy met instrumenten / dit Eilandt op te zoeken ; en gelyk den Ojevaar in de Lucht / aan Bergen en Dalen weet /

Hoe bewust deeze Visch van deeze Gewesten was.

wat

wat koers hy te neemen heeft / zoo weet deeze Visch onder water in zyn natuurlyk Element / langs klippen en gronden / als by staande baakens / dit zyn begeerig Gewest op te zoeken. Dit Gewest dus kundig geworden / en den weg derwaarts te komen; zoo is dan den gemelden toevloed der Visschen tot het zelve zeer natuurlyk. Zoo draa nu als het Saaizoen toeliet / bemerkte men in 't eerste ontdekken van dit Gewest / dat allenks de Kusten van het Ys gezuivert wierden; dat alhier / van uit het Oost- en Westys / uit Zee en van allerwegen / gelykzaam een te zaamenvloeijng van zeer veel Visch / om en omtrent dit Landt gezien wierd / om de gemelde vette Gronden / by en in des zelfs Bayen / hunnen pynlyken geleedenen honger / in 't winter zaaizoen op Zee geleeden / eenigzins voorzeerst met het overgebleeven aas te stillen / en vervolgens zich van den zeer schielyken en weelderigen aangroei te bedienen.

Om dan ter zaak te komen; men zag in de eerste ontdekking van dit Gewest / de buiten en binnen Kusten / Gronden en Bayen / Wateren en Stroomen / overal en rondom vol Visch. De Engelsen als de eerste bevaarders / (vermits de Vorsten en Mogendheden / dit Gewest te bevaaren / allen Landaart vry lieten) dit Landt voor hun alleen niet konnende behouden / werd het zelve na eenig voorgaande verschil onder de Visschers van verscheiden Natiën / in zodaniger voegen verdeelt / als reeds is gemeld; welke verdeeling / door de wyde uitgestrektheit en meenigte van schoone / groote en zeer bequaame Bayen / genoegzaam kon geschieden; ieder Landaart viel een Landstreek / van eene ruime uitgestrektheit te beurt / begrypende eenigen / 1 / 2 of 3 en meer Bayen en bequaame Reeden voor de Schepen. Nademaal nu dit Landt zonder Opperhoofdt was / waar van anders de bestiering van af hangt / zoo ging het ook mede met deeze Verdeeling / volgens 't gemeene spreekwoordt; 't eerſt in de Boot, keur van riemen; en dus moesten de kleine voor de groote wyken. De Engelsen als de eerste bevaarders / begeerden eenig voorrecht / keurden derhalven / of hadden reeds in bezit / eenige der voor gemelde beste Bayen / en vermits zy voor de grootsten wilden aangezien zyn / achtende hun bestand om tegen de Hollanders te wryven / dies kondenze hunne bezitting behouden. De Hollanders de tweede keur hebbende / en zich mede bestand vindende / deeden insgelyks een goede keur / die zy ook behielden; anderen keurden wederom wat anders / en in diervoegen als in de keurverdeeling hier voor is gezegt. Nademaal dan dit Gewest ruim en groot genoeg was / kon 'er ieder voor zich wat in bezit krygen / ieder keurde en werd by inschikking zyne keur vergunt; want alwaar men keurde / hoe men keurde / of wat men keurde / nooit kon men miskeuren / vermits het allerwegen / en alom zoo wel binnen als buiten de Bayen / overal even Vischryk was: dies konde zich een ieder met zyne keur wel laaten vergenoegen; want waar men zich geplaast vond / konnen een volle laading / niet alleen van spek / maar zelfs van traan bekomen;

Hoedanig de Eerſte Viſchery hier geoeffent en verdeelt wierd.

De Engelſen eigenden zich het eerſte voorrecht in de verdeeling toe;

Vervolgens de Hollanders en dus ook d'andere Natiën.

zulks men mede ten dien einde eerlang / langs de kusten / in alle bogten en Bayen / en op alle bequaame vlakten / Traanketels en Pakhuizen / in ieders gekeurde deel begon op te rechten.

Traanketels en Pakhuizen ten dienst der Visschery opgerecht.

Eveneens gelyk wy de eerste Walrus-Vangery / door de oude noch overgebleeven gebeentens der zelven / eenigzins hebben bevestigt / zoo kan ook tot bevestiging van deeze eerste Walvischvangst dienen / de oude en noch overgebleeven Muuraadjes en Fondamenten van veele Pakhuizen en Traanketels / die langs de gantsche kust / op veele plaatsen noch tegenwoordig worden gezien.

Waar van de overblyfsels noch zyn te zien.

En gelyk we van de Walrussen gezegt hebben / die dikwyls niet verre van Zee te lande kruipen / wiens overgebleeven gebeentens / lichtelyk van de Zee overstroomt worden / en deezen die boven 't bereik van 't zandt bestooven konnen worden ; zoo dient dit voor den opmerkenden / op zodanige vlakten komende / wanneer men eenige deezer gebeentens komt te zien / dat men met graaven in 't zandt / veel meer van de zelven kan naspeuren en ontdekken. Maar deeze Fondamenten die boven 't bereik van de Zee zyn gebouwt / en derhalven niet licht overstroomt of om verre geworpen worden / noch door de boven uitsteekende muuraadjes bestooven / zyn tegenwoordig noch op veele plaatsen te vinden / gelyk wy de zelven overal / en op veele van de zelven / met verwondering / zelfs zeer duidelyk hebben gezien en beschouwt ; te weeten : van de Zuidt om de Noordt ; in Disco, Wibe Janz-water, de Hoop- en Halvemaans-Eilanden, de Horizont-Baay en meer andere Bayen en Reês / by en om het Zuideinde van Spitsbergen leggende / daar wy zelf niet geweest zyn / maar echter uit goede en geloofwaardige berichten verstaan / dat 'er in den aanvang mede een groote Visschery is geweest / zulks 'er ten dien einde op verscheiden plaatsen veele Pakhuizen en Traanketels hebben gestaan ; maar langs de Westzyde / alwaar wy veele Bayen zelf hebben bezocht / waar van de gemelde Horizont-Baay de zuidelykste is / en niet verre van de Zuidkaap gelegen / alwaar wy mede niet geweest zyn / doch van daar eenige mylen Noordwaarts / volgt de Klok-Bay, daar zyn wy tweemaal geweest / welke Baay in de gemelde eerste verdeeling / de Engelse-Baay wierd genoemt ; deeze is een wyde en ruime met verscheiden spruiten diep in 't Landt inloopende Baay / die in zich verscheiden kleine bayen / bogten / reeden / inhammen en goede reês voor zeer veele Schepen / bevat.

In welke Bayen de Schryver de overblyzels zelf heeft gezien of niet gezien.

In een der zelve / de Baay inkomende / en een weinig om de Zuidt / hebbenwe in 't Jaar 1697. met ons Schip de 4 Gebroeders / inhebbende 7 Visschen / nevens een doorgaans ryk gelaade Vloot / van meer dan 200 Schepen gelegen ; want vermits het Oorlog met Vrankryk was / moest alhier onze verzaamelplaats zyn. Van deeze Vloot die onder de verdeediging van 9 Hollandsche en 2 Hamburger Geleischepen in deeze Baay vergaderden / achtenwe waardig te zyn / dit volgende aan te teekenen ; bestaande deeze Vloot uit :

Ryke Walvisvangst, en wanneer.

Waar uit deeze Groenlandsche Vloot bestond.

121 Hollandsche Schepen	inhebbende	1252	Visschen.
54 Hamburgers		515	of 18206 Quard.
15 Bremers		119	
2 Emders		2	
Tezamen 192 Schepen	inhebbende	1888	Visschen.

Onder alle deeze Schepen was 'er niet een die niets gevangen had: maar veele waren vol/ hebbende de minste onder de Hollanders 3 Visschen. In deeze gemelde binne Baay / de Schoone Haven genoemt / konden alle deeze Schepen / op een goede zant en steekgrondt / voor alle winden beschut / gemaklyk ter reê komen. Ook quamen hier noch by ons / verscheiden Moskovischvaarders / om mede onder onze Convoyers te zeilen.

In alle deeze gemelde binne-Bayen zyn wy zelf niet geweest / maar deeze en noch twee anderen / alwaar wy verscheiden muuraadjes van Traanketels / en in onzen eersten togt naar Groenlandt mede noch twee Engelsche Pakhuizen hebben gezien. Van deeze Baay eenige mylen Noordwaarts / is de Yszont-Baay, mede zeer diep in 't Landt loopende; in 't inkomen aan de rechterhandt / is een groote bogt / de Groene-Herberg genoemt / en daar tegenover op de andere zyde van de Baay / vind men een dergelyke bogt / doch wat kleinder / de Behouden Haven, geheeten. In beide deeze Bayen hebben wy fondamenten van Traankookeryen gevonden. Een weinig verder om de Noordt / achter het Voorlandt, aan 't Vastelandt / bezuiden het groote Rif / is een taamelyke groote Baay / doch van ons nooit bevaaren; maar een weinig Noordelyker benoorden 't gemelde Rif / vind men een schoone ronde Baay / doch iets kleinder / de Engelsche-Haven genoemt / hebbende een schoone vlakke strand; alhier hebben wy eenige muuraadjes van Traanketels gezien. Aldaar tegenover aan de zyde van 't Voorlandt, of langs het geheele Voorlandt naar den binnenkant / zyn verscheiden bogten met schoone vlakke stranden / alhier hebben wy mede / nevens 1 of 2 derzelven / fondamenten van Ketels gevonden. Benoorden het Voorlandt is de Kruys-Baay, insgelyks diep in 't Landt loopende; in den ingang van deeze Baay / zyn nevens een breede vlakte / mede eenige muuraadjes van Traankookeryen te vinden. Om dan niet al te langwylig te zyn / zoo volgt aan deeze / de Hamburger-Baay, daar na de Magdelene- en vervolgens de Engelsche Baay; in ieder van deeze drie / hebben wy mede verscheiden fondamenten van Traanketels gezien. Tusschen de Engelsche- en de Zuid-Baay, legt het Deensche-Eilandt, insgelyks / alhoewel geen groote / echter van een schoone Baay verzien; hier hebben wy mede verscheiden muuren van Traankookeryen vernomen. Benoorden dit Deensche-Eilandt, legt het Amsterdams-Eilandt, 't welk Zee-

Verscheiden Bayen en Havens, alwaar noch overblyfzelen van Traankookeryen enz. gezien worden, beschreeven.

waarts zeer hoog is / maar Landwaarts vlak afgaande / met een zeer groote vlakte / Smeerenburg genoemt; dit Eilandt is van weerzyde van twee schoone en groote Baijen verzien / de Noord- en Zuid-Baay geheeten. Landwaarts daar deeze te zaamen loopen / maakt dit een derde groote en schoone Baay / de Hollandsche-Baay genoemt / die tegen de vlakte van Smeerenburg aangrenst; daar nevens en op Smeerenburg zyn verscheiden muuraadjes van Traankookeryen en Pakhuizen te vinden. Nu zullenwe voor eerst deeze passeeren / en vervolgens Noord- en Oostwaart voortgaan tot aan het einde van Spitsbergen, en alsdan weder te rug komen. Maar belangende de Visscheryen van alle de Baayen van andere Natiën / benoorden en bezuiden deezen gelegen / zullenwe kortheitshalven zwygen / en dan alleen van deeze met een weinig meerder omstandigheit spreeken / waar uit dan ook de Visschery van andere Natiën / of die van 't gantsche Bedryf / bequaamlyk zal konnen afgeleid worden.

Aan deeze Hollandsche-Baay, grenst de Baay achter den Zeeuschen-Uitkyk, daar mede verscheiden fondamenten van Traanketels staan; hier aan volgt de Roode-Baay, waar in wy nooit geweest zyn; vervolgens de Biskayer, achter wiens uitsteekenden hoek insgelyks eenig muurwerk van ketels gevonden word.

Onnoodig achtenwe den afstand en strekking van de eene tot de andere Baay te melden / noch de uitgestrektheit der kust te beschryven / nademaal dit genoeg in onze Kaarten / en anderen daar van uitgegeven / kan nagezien worden. Om dan verder onze Vischplaatsen te beschouwen / zoo volgt naar den Biskajer, de Kerk achter het Keneveldt en de Liefde-Baay; daar aan volgt de Wyde-Baay, verder de Mossel-Baay, en van daar om den Vlakken-Hoek het Waigat; een weinig den hoek om / in 't zelve / de Beere-Baay, wat verder inwaarts de Lomme-Baay, over 't Waigat en schuin over de Beere-Baay, aan 't Noordoostlandt, vind men de Brandewyns en Hoepstoks-Bayen, en van daar een weinig Noordelyker / de 7 Eilanden, alwaar tot noch toe het einde van Spitsbergen gesteld word / omdat men zelden verder komen kan / vermits het Ys zulks geduurig belet; want deeze Eilanden gepasseert zynde / ziet men noch verder Noord- en Oost-waarts Landt.

In eenige van deeze laatst genoemde Baijen / zyn wy mede geweest / en hebben ook in eenigen van de zelven verscheiden goede en veilige reeden gevonden. Uit alle deeze Traan Kookeryen is nu wel af te neemen / dat 'er in alle die Bayen en langs de geheele Kust / een zeer groote Visschery moet zyn geweest. Om nu alle deeze Bayen / die van ieder Landaart in 't byzonder zyn bezeeten geweest / omstandig te beschryven / zoude voor ons / behalven dat we van alles geen bericht bekomen hebben / al te langwylig vallen / en ook den Lezer te verdrietig zyn / dies zullenwe van die van andere Natiën voorby gaan / en ons weder

naar

naar de Hollandsche-Baay wenden / om te zien / hoedanig de Hollanders eertyds by de vlakte van Smeerenburg, een zeer groote Walvischvangst hebben gehad / blykende by den voorgemelden Groenlandsvaarder / die eenigen tydt / na dat de Vloot vertrokken was / mede naar Groenlandt voer / alleen met dit oogmerk / om ten dienst der Maatschappy / aan 't gemelde Smeerenburg, traan te laaden. Hier uit is genoegzaam te zien / dat niet alleen de Visschery Schepen / eenen laading van Spek of Traan konden bekomen / maar datze daar en boven noch zoo veel meer uit hunnen Walvischvangst konden opleggen / dat 'er anderen / die hen nagezonden wierden / eenen laading van traan konden vinden.

Voor Smeerenburg.

Ook is hier uit wel af te neemen / met welk een voordeel toen de Walvisvangery is verzelt geweest; indien men deeze tyden hadde mogen beleeven / of noch beleeven mogt / wat zou men zich met veel meer lust en yver / als nu / aan de Visschery komen overgeeven! want gelyk meest alles door schaade of voordeel / welgevallig of ongevallig / licht of zwaar word gemaakt / zoo is dan by gevolg / dit voor veelen een behaaglyke Visschery geweest / geevende niet alleen groot voordeel aan de Reeders / maar teffens voor de Commandeurs / Harponiers en meer andere Belanghebbers / die door veel te vangen / zoo veel te meer partgeldt verdienden. Het lust ons in 't verbolg eens in te zien / of deeze zoo zeer voordeelige Visschery slegts gevallig / of by gelukkige gevallen zodanig geslaagt is / dan of deeze Vangst verbolgens Jaar op Jaar dus voordeelig uitviel.

Een voordeelige Visschery aangemerkt;

Uit het voorverhaalde is reeds gezien / dat het gemelde Groenlandsch Naschip / naar Spitsbergen wierd afgehuurt / alleen om Traan te laaden; dat ook Willem Ys de Schoon-Vader van myn geweezen Stuurman Teenis Baltisz., twee togten op een Jaar naar 't Jan Mayen Eilandt heeft gedaan / laadende telkens omtrent 1000 quardeelen en zulks te zamen omtrent 2000 quardeelen Traan. Behalven dat / zoo hebbenwe eenige oude Commandeurs en Harponiers verscheidemaalen hooren verhaalen / dat 'er ten tyde van de Compagnie / somtyds groote Noordsvaarders naar Spitsbergen wierden afgehuurt / om niet dan Traan aan Smeerenburg te laaden; maar hoe veel van die Schepen aldaar jaarlyks gelaaden wierden / en hoe veele Jaaren dit aldus is achtervolgt / is ons nooit klaar voorgekomen. Doch dit is ons genoeg gebleeken / niet alleen uit het gemelde voorbeeldt / maar ook uit het geene ons de Commandeurs diesaangaande verder hebben verhaalt / te weeten: dat zulks niet voor een enkelde reis / en als by geval is geschied / maar dat dit veele Jaare / en als een jaarlyks gevolg geduurig zodanig is verricht; want dit blykt in een ander opzicht / uit het reeds verhaalde mede zeer klaar / dat het by de Reeders als een jaarlyks gevolg / waar van zy het einde toen niet zagen / wierd ingezien / anders zoudenze zoo

Insgelyks omtrent Jan Mayen Eiland.

Noordsvaarders voor Traenlading afgehuurt.

zwaare en byna onwaardeerlyke kosten niet hebben gedaan / met het oprechten van zoo veele Traankookeryen en Pakhuizen langs de gantsche kust / als dienaangaande omstandig is gemeld ; en wordt dit alles door 't verzoeken van Prolongatie en Continuatie van 't Octroy, noch verder en meerder bevestigt ; Want in 't Jaar 1617. wierd het voorgaande Octroy voor 4 Jaaren geprolongeert; en in 't Jaar 1622. wederom voor 12 Jaaren gecontinueert, welke verleende Continuatie deszelfs inhoudt behelsde:

Op 't Octroy Continuatie verleent.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen, Saluit, DOEN TE WEETEN, dat wy ontfangen hebben d'Ootmoedige Supplicatie aan Ons gepresenteert van wegen de Bewindhebberen van de groote en kleine Geoctroyeerde *Noordsche Compagnie in Holland*, mitsgaders van de *Compagnie in Zeelandt*, inhoudende, hoe dat eenige Jaaren geleden, de voorsz. groote Compagnie tot haaren groote kosten en pericule uitgerust hebbende zeekere Schepen op de Kusten van *Nova Sembla*, *Spitsbergen*, en andere Landen en Eilanden ten Noorden gelegen, aldaar gevonden, en hier in 't Land ingebragt hadden de Neering van de Visschery der *Walvisschen*, *Walrussen* en andere Zee-Monsteren aldaar zynde, en ten dien einde de zelve Neering door goede order hier te Lande mogen worden geconserveert, en zoo veel het mogelyk ware, werden bevordert en geameliceert, hadden in den Jaare zestien hondert en veertien van ons verzocht Octroy van de zelve Kusten van *Nova Sembla* voorsz. af, tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eilandt*, *Groenlandt* en andere Landen en Eilanden, die onder de voorsz. Limiten gevonden zouden mogen worden, alleen te mogen bevaaren, en de voorsz. Neering en Visschery, met Seclusie van alle anderen aldaar te mogen exerceeren. Welk Octroy wy vergunt hadden, voor den tyd van drie Jaaren, die geexpireert zyn in den Jaare zestien hondert zeventien voorleden. Dan alzoo midlertyd de voorsz. Compagnien van Hollandt hadden ontdekt, noch zeeker nieuw Eiland, en 't zelve *Mauritius*, anders *Jan Mayen Eiland* genaamt, gelegen op een en zeventig Graden en zeekere Minuten, hadden zylieden insgelyks, om 't zelve Eiland mede te mogen bevaaren, in de voorsz. Jaaren zestien hondert en zeventien van ons mede bekomen Octroy voor den tyd van vier Jaeren, ingaande met den Jaare zestien hondert agttien, en hebben dienvolgende de Neering en Visschery, zoo op 't voorsz. Eiland, als op de verdere Landen en Kusten ten Noorden gelegen tot dezen dage toe geexerceert, en des gemeene Lands Middelen, daar mede merkelyk versterkt. Dan alzoo de voorsz. vier Jaaren, met den Jaare zestien hondert een en twintig waren geexpireert, en de Suppliânten van meening waren, de voorsz. Neering en Visschery te continueeren, zoo waren zylieden onder den anderen oneenig geworden, nopende

de

de repartitie en verdeeling van de quoten, die ieder van hunlieden daar in waren pretendeerende, ter welker oorzaake Wy de voorgaande onze Octroyen op zeekere provisioneele repartitiën en order van Equipagie als doen voorgeslagen, hadden gecontinueert, alleen voor den Jaaren en Zaizoen van zestien hondert twee en twintig. Dan alzoo de Supplianten als nu noopende de verdeeling en repartitie van haare quoten en Equipagie onderling waren geaccordeert, als met der daad bevonden hebbende, dat de voorsz. Neering en Visschery in deeze Landen zonder eenigheit en goede order niet geconserveert zoude konnen worden, maar geschapen was door deeze confusie en oneenigheit in andere Landen en Plaatsen gediverteert te worden, tot merklyke schade en nadeel voor de vereenigde Nederlanden en de goede Ingezetenen van dien; en derhalven de Suppliaanten ootmoediglyk hadden verzocht, en gebeden, dat ons zoude gelieven de voorverhaalde onze Octroyen noopende de bevaaring van de voorsz. Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namelyk mede het voorschreeven Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voorschreeven Limiten gelegen, zoo die alrede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, te continueren noch voor twaalf eerstkomende Jaaren, ingaande met den Jaare en 't Zaizoen van zestien hondert drie en twintig toekomende, en henlieden te consenteren de voorsz Neering en Visschery aldaar voor den zelven tyd te mogen exerceeren, met Seclusie van alle anderen. ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede en 't verzoek van de voornoemde Supplianten, den zelven gegunt, geoctroyeert en geconsenteert hebben, Gunnen, Octroyeren en Consenteren by dezen, de voorschreve haare verzochte Continuatie, van onze voorgaande Octroyen, nopende de bevaaring van de voorschreeven Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begrepen alle de Landen hier vooren, geroert, en namentlyk mede het voorsz. Eiland *Mauritius* anders *Jan Mayen Eiland*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenen die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zouden mogen worden, voor den voorschreeven tyd van twaalf Jaaren by henlieden verzocht. henlieden consenteerende de voorsz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorschreeven Nering en Visschery voor den zelven tyd aldaar te mogen exerceeren, met Seclusie van alle anderen, interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk, van wat conditie of qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen, binnen den voorschreeven tyd van twaalf Jaaren, te vaaren, Handelen of te Visschen op de Kusten, Landen en Eilanden, van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk van 't voorschreeven Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voor-

 noemde

voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden, als noch te vinden direćtelyk noch indirećtelyk, op de verbeurte van haare Schepen en ingelaade Goederen, en daar en boven in een peine en boete van zes duizent Guldens voor ieder Schip, 't welk bevonden zal werden, in eeniger manieren aldaar gevaaren, gehandelt of gevischt te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeve van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de voorschreeve Supplianten; ontbieden daarom en bevelen wel expresselyk allen Gouverneurs, Justicieren, Officieren, Magistraten en Inwoonders der voorschreeven vereenigde Landen, dat ze de voorsz. Compagnie Supplianten, rustelyk en vredelyk laaten genieten, en gebruiken 't volkomen effećt van deezen onzen Oćtroye en Consent, cesserende alle contradićtiën en empeschementen ter contrarie, want Wy 't zelve ten dienste van den Landen bevonden hebben alzoo te behooren.

Gegeeven onder onze Cachette, Paraphure, en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage, den 22 December, 1622.

Nademaal by deeze Continuatie, van de Compagnie in Zeelandt word gewag gemaakt / vermits deeze Zeelandsche Compagnie in 't zelve Jaar 1622 een Aćte verleent wierd / om nevens de Hollandsche Compagnie de Walvischvangst in Groenlandt te mogen oeffenen; zullen wy deeze Aćte hier meede volgen laaten / wiens inhoudt dusdanig was:

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen die deeze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen Saluit DOEN TE WETEN; alzoo wy de Participanten van de Groenlandsche Compagnie in Zeeland geconsenteert en geoćtroyeert hebben, by provisie voor deezen jegenwoordigen Jaare zestien hondert twee en twintig, de Neering van de Walvischvangst, nevens de Participanten van de Provincie van Holland, op 't Eiland *Mauritius*, anders *Jan Mayen-Eiland* te mogen exerceeren, en dat ten zelven einde voorsz. Participanten in Zeelandt haare Logiën, Ketels en andere Gereedschappen tot de voorsz. Neering dienende, zullen hebben te stellen en te planten ter beter commoditeit, zonder schade of verhindering van iemand anders, daar toe dat de Bayen en Stranden van 't voorsz. Eiland *Mauritius* spatieus en groot genoeg zyn, om beide de Participanten van Holland en Zeelandt volkomelyk te accommoderen, zonder den een en anderen in 't allerminst te verhinderen; ZOO IS 'T, dat Wy wel striktelyk verbieden by deezen, namentlyk de voorsz. Participanten van de Groenlandsche Compagnie in Hollandt, en voorts alle Commandeurs, Schippers en anderen van de zelve Compagnie, dien dit eenigzins aangaan zal en welke van hun in 't byzonder, om alle contestatiën, questiën, differentiën en inconvenienten voor te komen, die ter plaatsen zouden mogen ter zaake voorsz geryzen (die al-

daar niet zoude konnen gerecht worden) iemandt op 't voornoemde Eiland *Mauritius*, en den een den anderen in 't exerceeren van haare Neering te beletten, en verhinderen, alzoo wy verstaan dat een iegelyk van de respective voorsz. Compagniën vry zal staan, zyne Logiën, Ketels en andere Gereedschappen tot de Neering voorsz. dienende, op de Bayen en Stranden van 't voorsz. Eiland *Mauritius* te planten tot zyner beste commoditeit, zonder hinder of belet van anderen, niet tegenstaande eenige cavelingen die 'er tusschen de groote en kleine Compagniën voor dezen zouden mogen gedaan zyn, of geschied wezen. Ordonnerende overzulks de te samentlyke Participanten van de voorsz. Compagnien in Hollandt en Zeelandt, hun deezen volgende te reguleren, dewyl wy dat alzoo voor den dienst van 't Landt, en onderhouding van Vriendschap en eenigheit tusschen de voorsz Compagnien hebben bevonden te behooren.

Gedaan ter Vergadering van de Hoog-gemelde Heeren Staten Generaal, in 's Gravenhage, onder der zelver Cachet, Paraphure en Signature van haaren Griffier, 28 May, 1622.

Hoedanig de Visschery in en omtrent de Bayen gehandhaaft wierd.

Dus is dan deeze eerste Visschery zeer voordeelig en voor de Redery behaaglyk geweest; en te meer / alzoo toen de Schepen op verre na zoo veel gevaar niet uitstonden van in 't Ys te blyven / als nu in de Ysvisschery; want men stelde met de gantsche Vloot indien 'er opening gevonden wierd / of zoo draa het Ys voor de Bayen drijftig was / zynen koers recht op den wal aan / men ging 'er voorts ter Ree leggen / ieder Landaart op zyn eigen en verkooren plaats / alwaar men zyne Kookeryen en Pakhuizen had. De Hollanders / van wien wy van voorneemen zyn alleen te handelen / liepen toen in de Hollandsche-Baay, langs de vlakte van Smeerenburg, gelyk als in een laag elkander op zyde / of zoo na op zyde / dat 'er maar een Sloep kon tusschen door vaaren / om de traanvaten van landt aan boordt te boegseeren / hebbende een Anker voor uit in de Baay / en een touw achter uit aan landt / om de Fondamenten der Ketels / om een groote Steen of eenig Walvis-kakebeen / waar van noch op verscheiden plaatsen / eenige zodanige kakebeenen / als hooge paalen / ten dien einde aan 't strandt en in 't zandt opgerecht / te zien zyn. Hier lagenze als in een gewenschte en verzekerde Haven / 3 of 4 mylen van Zee / landwaarts in / wel vertuit en beschut voor alle winden / oeffenden hunne Visschery met groot gemak en vermaak / en zulks met hunne Sloepen om en by de Schepen in deeze Baay / als toen een ongemeene Vischryke Baay zynde / die den meesten tydt vol Visch schynt te zyn geweest; want uit verscheiden berichten van deeze Walvischvangery / geeft deeze hunne doening zulks genoeg te kennen / anders zoudenze zich nevens hunne Traankookeryen zoo niet hebben vertuit / en de Schepen zoo gemaklyk ten anker gelegt. Daar en boven voerdenze toen ook dubbelt Volk / te weeten 60/

De Groenlandsch-Vaarders dubbeld bemant, en waarom.

70 en ook wel 80 Mannen / welke manschap dus verdeelt werd: eenige voor de Sloepen om de Visschen te dooden / en naar de Kookerpen aan strandt te voegseeren; anderen aan landt / die het Spek van de Visschen sneeden / aan vinken kapten / de Traan kookten / deeze Traan in de vaten vulden en van 't strandt te water rolden; weder anderen te Scheep die deeze Traanvaten aan boordt bragten / met de takel om de spil overwonden en in 't Schip weg stuuwden. Wanneer men nu hier by voegt de gemelde Noordsvaarders / derwaarts bevragt om Traan te laaden / zoo blykt dat 'er wel eer een groote meenigte van Visch moet zyn geweest / en vermits deezen overvloedt / eenige Jaaren na den anderen / niet geminderd is; geen wonder / dat het den Reeders toen toegescheenen heeft / dat deeze Visscherp zodanig een verandering niet zoude onderworpen weezen; derhalven men eerlang besloot de gemelde Pakhuizen en Traankookerpen alhier / en om de zelfde reden / mede op andere plaatsen langs de geheele kust / te bouwen; want benevens deeze Baay / waren toen mede alle de andere Bayen even Visschryk. In den aanvang dan was hier lustig wat te doen / en gelykmen zegt / neering en welvaart; komende aldaar jaarlyks een kleine Vloot Schepen van Amsterdam, Rotterdam, Hoorn en meer andere plaatsen / die zich langs de vlakte van Smeerenburg, gelykzaam in een laag by den anderen voegden / en een ieder nevens zyn eigen Kookerp; derhalven had men alhier Amsterdamsche / Hoornsche / Rotterdamsche en meer andere Traankookerpen met derzelver Kuiperpen en Pakhuizen / waar in men veele Groenlandsche Gereedschappen burg / Vaten maakte / kuipte en vermaalde / en veel dingen tot de volgende Visscherp gereed hield / en daar in bewaarde / wanneer men met de Schepen weder naar huis vertrok.

VIERDE HOOFDSTUK.

De Vriezen trachten deel in de Geoctroyeerde Visschery te hebben; dies hen de Staten van Vrieslandt mede Octroy verleenen; waar op approbatie word verzocht, en een Verdrag met de Geoctroyeerde Compagnie van Hollandt en Zeelandt getroffen. Waarom de Groenlandsche Maatschappy allenks is verzwakt, en vervolgens vernietigt, aangeweezen. De Visschery wederom open gestelt, en om wat reden somtyds verboden.

De Ingezetenen van Vrieslandt deeden meede insgelyks arbeiden / omtrent den uitgang van 't Octroy, 't welk met het eindigen van 't

Jaa-

Jaar 1633. ten einde liep, om insgelyks deel in de Visscherye te hebben, en hadden dezelve liever open gestelt gezien; maar dit niet gelukkende, hebben de Staten van Vrieslandt zelfs, hun een Octroy verleent, 't welk van deezen inhoudt was:

De Staten van *Vrieslandt*; allen den geenen die dezen zullen zien of hooren lezen, *Saluit*: Alzoo *Hilbrand Dirksz*. Burgermeester tot *Harlingen* en *Wybe Jansz*. Burger binnen *Stavoren*, voor hen en hunne Consorten, ons by Requeste hebben geremonstreert, hoe dat zy aangemerkt hebbende, de profitabile opkomsten van de Visschery of Capture van Walvisschen en andere Zeemonsters in de Noordsche Zee, van omtrent de Kusten *Nova Zembla* tot aan *Fretum Davis*, daar onder mede begreepen *Spitsbergen*, *'t Beeren Eilandt*, *Mauritius*, *'t Staten-Landt*, *Wybe Jansz. Water*, de *Zwarte Hoek*, *Groenlandt* en andere Noordsche Eilanden, dewelke nu geexerceert worden, alleen by eenige Ingezetenen van *Hollandt* en *Zeelandt*, zeer begeerig waren geweest, om gelyke Visschery aldaar of omtrent de voorsz. Eilanden in de voorsz. Noordsche Zee, mede ter hand te neemen, en de Negotie van daar binnen deze *Provintie* van *Vrieslandt* in te voeren en te stabileeren, als hun verzeekert houdende dat gelykerwys de situatie van dezelve *Provintie* en andere gelegentheden, tot al zulk een handeling immers zoo bequaam zy, als de Situatie der voorschreeve *Provintien*, van *Hollandt* en *Zeelandt*, alzoo ook de Equipagiën en Visschery den Ingezetenen der voorsz andeten *Provintiën*, inzonderheit ten respecte dat de voorsz. Visschery of Capture word geexcerceert in den grooten Oceaan, die doch na de Natuur en na aller volkeren wetten, een ieder gemeen, vry en open is, en aan Creatuuren die in den zelven Oceaan geteelt worden, en vryelyk evageren en na de voorsz. Regten den *Primo Occupanti* toestandig worden; en of wel naar hun opinie de zelve vryheit door geen *Compagniën*, *Monopoliën* en *Octroyen* konden worden gehindert, dat nogtans eenige Persoonen in *Hollandt* en *Zeelandt* Compagniën gesloten hebbende, van alzulke Visschery, voorgaaven, dat zy van de Hoog: Mog: Heere Staten Generaal zouden hebben geobtineert, Brieven van *Octroy* en *Licenten*, verkreegen voor eenige Jaaren, om in den voorsz. Oceaan omtrent de vooren gespesificeerde plaatzen de voorsz. Visschery en Capture van Walvisschen alleen te exerceeren, en met exclusie der Ingezetenen van de andere *Geunieerde Provintiën*, en als de Jaaren bykans geexpireert waren, prolongatie der zelver te verzoeken, niet tegenstaande wy zoo door verscheidene onze aanschryvinge, als door propositie van onzen Gecommitteerden ter vergadering van haar Hoog: Mog: sessie hebbende, den zelven *Prolongatie* door de boven geschreeven en meer andere redenen hadden doen tegenspreeken, en by alle manieren hadden gezocht te beletten; ook met expresse protestatie van nulliteit, en dat wy verstonden zulks niet

niet te zullen prejudiceeren het gemeene recht en de gerechtigheit, specialyk van onze Ingezetenen dien wy dies onaangezien in de voorsz. Navigatie en Visschery gezint waren te styven en te maintineren; verzoekende daarom de Supplianten, dat wy onze gratie aan hun zoude willen verleenen, en zulks doende, henlieden voor hun zelven, en ten gerieve van alle de Ingezetenen deezes Lands die binnen zeekeren tydt zich zoude willen verklaaren Participanten te willen zyn, Octroyeeren en Concenteeren om in den voorsz Oceaan of Noordsche Zee ter voorsz. plaatzen, en daar het hen wyders gerieflyk zoude mogen zyn, te mogen visschen, Walvisschen, en andere Zeemonsters, en hen in die gerechtigheit te maintineren en de hand te bieden; welk verzoek by ons in deliberatie gebragt zynde, en daar by geconsidereert, dat Wy voor onze Ingezetenen, door den voorsz onzen oppositie niet konnen zyn gehouden aan de observantie de voorsz. Prolongatie (indien de zelve verkreegen zoude mogen zyn) en dat ook strydig zoude zyn tegens de Tractaten en Articulen van d'Unie, dat de eene *Provintie* door den anderen zoude worden ontrokken de Negotië en Trafycque in een vrye Zee, alwaar aan de voorsz. onze Provintië naader gelegen is als de voorsz. andere beide Provintiën, en alzoo voor een groot deel ontbloot worden van de middelen waar uit de Contrebutiën tot de gemeene zaaken alhier gegeeven worden; zoo hebben wy verstaan het voorsz. Verzoek in goede reedenen gefundeert, en in allen respecten te zyn equitabel, en inzonderheit te strekken tot voortzetting van de Negotie en Neering binnen onze Provintie, waar aan onze gemeene zaak ten hoogsten gelegen is; en hebben dienvolgens zoo veel in ons is, den Supplianten voor hun mede Participanten, de welke binnen den tyd van een Maand *à dato* zullen geraaken hen te verklaaren mede Participanten te willen zyn, en hun namen aan te geeven aan den Supplianten of hun gemachtigden, geconsenteert en geoctroyeert, Consenteeren en Octroyeeren by en door krachte deezes om den tyd 20 Jaaren *à dato* deezes op een behoorlyk Reglement by dien van de Compagnie in te stellen, in de Noordsche Zee, ter plaatse hier vooren gedesigneert, en waar het hen weiders gelegen zal mogen zyn te mogen Visschen en vangen Walvisschen en Zeemonsters, en den zelven aldaar te Lande te havenen en beneficieren naar hun gelieven; welverstaande nochtans dat zulks geschiede buiten prejuditie en krenking van Souverainiteit, Hoogheit, Rechten en gerechtigheit van de voorsz. onze Provintie, de welke altoos geeximeert en onverkort gereserveert worden, en dat binnen den tyd van agt dagen *à datô* van deezen onze Octroye by openbaare affictie van Billetten ten platten Lande en in de Steden van ieder onzer Ingezetenen, werden genotificeert en kont gedaan de voor verhaalde vryheit of Licentie, om binnen den voornoemden tyd, hen als mede Participanten te verklaaren en hun namen aan de Supplianten in 't byzonder aan te geeven, zonder dat anderzins deze onze Octroye zal mogen genieten de gebeur-

beur-

deurlyke effecten ; Ordonneeren mits dien allen en een iegelyk van onze Ingezetenen om den Suppliant en die van hunne Compagnie deze onze gratie of *Octroy*, sampt de exercitie van dien gerustelyk te laten hebben en gebruiken, en hen van alle turbe en molestatie ter contrarie t'onthouden, en beveelende onze Officiers en Justiciers, om den Supplianten en hunne Medeparticipanten daar in en by maniere te maintineren, en te doen alle hulpe en bystand, want wy verstaan het zelve tot welstand van 't Land, en tot der Ingezeten zonderlinge profyte alzoo te behooren. Gegeeven in onze Vergadering op 't Landschaps-Huis binnen Leeuwaarden, onder het Zegel der Staten van *Vrislandt*, en der zelve Secretaris handt, deezen 22 November, 1634.

Alzo nu de Vriesche Participanten beducht waren / dat dit hun Octroy hen weinig baaten zou / haddenze approbatie by haar Hoog: Moog: verzocht / gelyk toen den 9 Juny des voorleden Jaars / ter Vergadering aan haar Hoog: Moog: voorgedragen wierd ; dat de zelve Provincie mogt worden ingeruimt in 't Octroy by continuatie en aan de Groenlandsche Compagnie ingewilligt / om redenen daar toe by hun in haar Hoog: Moog: Vergadering voorgeslagen ; doch alzoo deeze zaak voor de Heeren van Hollandt gebragt zynde / noch niet ten effecte wierd besloten / en het Saaizoen ondertusschen tot de Walvischvangst byna verliep / zoo hadden de Ingezetenen van Vrieslandt hunne 3 Schepen tot deeze Walvischvangst uitgerust / mede in Zee doen loopen / om zich ter plaatze van de Nering te laaten vinden ; nu was te beduchten / dat tusschen de Schepen van de voornoemde Compagnie / en die van de Provincie van Vrieslandt eenige misverstanden of dadelykheden mogten ontstaan ; hier op hebben haar Hoog: Moog: verstaan / de op de Nering leggende Schepen te belasten / onverminderd en onbenadeelt het recht van de voorsz. Compagnie / als ook den eisch van de Ingezetenen van Vrieslandt, dat ze jegens elkander geen dadelykheden gebruiken zouden ; des moesten de Ingezetenen van Vrieslandt hier van tydelyk aan de Schepen van de Compagnie kennisse geeven.

Met dit besluit / echter zich niet genoeg bestand ziende / arbeidde men om met die van Hollandt en Zeelandt in onderhandeling te komen en tot een minnelyk accoort / zulks dat de Vriezen wierden ingelaten op drie in zeven en twintig ; te weeten : dat ze van zeven en twintig duizent quardeelen, drie duizend genieten zouden ; doch zodanig / dat wederom die van Amsterdam van drie duizend Quardeelen, drie hondert genoten. En dus werd men op de volgende wyze verdragen ;

I Dat die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dien van de *Provintie* van *Vrieslandt* by dezen zyn inruymende en aanneemende in 't *Octroy* van de Hoog: Moog: Heere Staten Generael jongst op den 25sten October 1633. *geob-*

tineert en *geprivilegeert* voor den tyd van agt Jaaren, ingegaan met den Jaare 1635. en dat voor de navolgende quote of tauxt.

II. En alzoo tusschen die van *Hollandt* en *Zeelandt* voor deezen is verdragen den tauxt van haare Equipagie op vier en twintig duizend quardeelen, zoo zal mits de voorschreeven inruiming den zelven tauxt worden vermeerdert voor die van *Vrieslandt*, met een quantiteit van drie duizend quardeelen, monteerende zulks den geheelen tauxt voor die van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*, zeven en twintig duizend quardeelen, daar op ter Zee zal mogen worden gebragt zes Sloepen of duizend quardeelen, waar op de Equipagie gedaan en aangelegt zal worden, gedeurende den tyd van 't voorschreeven *Octroy*, en ook daar na by *prolongatie* of *continuatie* van dien, zonder dat den zelven tauxt zal mogen worden vermindert, dan met gemeene bewilliging van alle de voorzeide Kamers van *Hollandt*, *Zeelandt*, en *Vrieslandt*, zonder eenige overeenstemming dien aangaande te gedoogen

III Dien volgende, zoo zullen die van *Vrieslandt* op de voorzeide haare quote worden geaccommodeert en ingeruimt in 't gebruik van den Lande, en Bayen, daar die van *Hollandt* en *Zeelandt* de Neering jegenwoordie doen, mits blyvende zoo verre van de plaatsen van die van *Hollandt* en *Zeelandt*, dat zy onverhindert in redelykheit zyn.

IV. Dat die van *Vrieslandt* naar advenant als vooren, neffens die van *Hollandt* en *Zeelandt* moeten draagen, instaan en helpen beweeren alle *actiën* en *questiën* die de voorsz. Compagnie na deezen zoude mogen opkomen en aangedaan worden, geenen uitgezondert, 't zy uit wat pretext of oorzaak het zoude mogen zyn; en ook mede in de toekomende onkosten die zouden mogen vallen in de zaak uitstaande met *Jan Vrolyk* over zyn misbruik voor dezen begaan, zonder in de principaale zaak dienaangaande te draagen.

V. Dat met alle behoorlyke middelen in 't gemeen zal worden by der handt genomen en getracht te weeren, alle de geenen die in de Vereenigde Nederlanden de voorsz. Neering zoeken en trachten te onderkruipen.

VI. Dat men in 't generaal zal verzoeken en bearbeiden, om van de Hoog: Moog: Heeren Staten te verkrygen, *continuatie* van 't jegenwoordig agt Jaarig *Octroy*, voor den tyd van noch twintig Jaaren, ten naame van de voorsz. Kameren van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

VII. Dat men ook mede van de voorsz. haar Hoog: Moog: zal verzoeken *Placaat*, met *Interdictie*, dat niemand in deeze Landen eenige Equipagie zoude mogen doen op de Walvischvangst, noch eenige andere Zeemonsters, dan onder directie van de voorsz. Geoctroyeerde Noordsche Compagnie tot weering van alle Enterloopers.

VIII. Insgelyks, dat ook geen Walvisch-Traan, Baarden noch Walvisch-Spek van buiten in deeze Landen zoude mogen gebragt worden,
dan

dan by die van de voorſz. Geoctroyeerde Noordſche Compagnie, op de verbeurte der zelver en zeekere peine.

IX. En om tuſſchen den anderen goede order te houden en een reglement ten gemenen beſte, zoo zullen Jaarlyks gehouden worden, drie ordinaire Vergaderinge, als den naaſten Vrydag voor half Maart, den naaſten Vrydag voor half July, en naaſten Vrydag voor ultimo October; en indien de Preſideerende Kamer goedt dacht, ook tot zulk een tyd als de Compagnie geraden vinden zal, extraordinaire Vergadering beſchreeven te worden.

X. Welke Vergadering ſtrekken zal om met malkanderen te beraadſlagen op den tauxt en quantiteit van de Viſſchery, 't huuren van Harpoeniers, 't getal van Sloepen, 't monteren van de Schepen, en d'Ammiraalſchappen ter Zee, mitsgaders alle andere zaaken daar aan dependeerende.

XI. De Vergadering zal beſchreeven worden by de Preſideerende Kamer, met aanſchryving van Poincten, waar op een ieder zal moeten gelaſt komen, en het geene aldaar beſloten word, moet nagekomen worden.

XII. En zoo wie beſchreeven zynde by de Preſideerende Kamer, niet tydelyk compareert, zoo zal men ten langſten drie dagen gewacht hebbende, met de Preſenten in beſoingjes treeden, en 't geene aldaar beſlooten word, zal by den Abſenten moeten achtervolgt worden, als of de zelve daar in hadden geconſenteert.

XIII. Welke Vergaderingen zullen moeten waargenomen worden door Gecommitteerden van ieder Kamer in Perſoon.

XIV. Dat de eerſte drie Jaaren, te reekenen met den ingang van 't voorſz. *Octroy*, de Preſideerende Kamer zal in *Hollandt* zyn, en 't vierde Jaar in *Zeelandt*, en zoo voorts by toeren omgaande, en dat in alle Vergaderingen de Kamers van *Hollandt* zullen hebben zes ſtemmen, die van *Zeelandt* twee, en die van *Vrieslandt* een ſtem.

XV. Niemand zal vermogen eenige Schepen op de Neering van de Walviſchvangſt uit te zenden, ten zy al te vooren by gemeene Vergadering order en tauxt op de Viſſchery zy geſtelt.

XVI. Niemand zal vermogen te excedeeren den tauxt van zyne Equipagie.

XVII. Niemand zal vermogen eenige Traan, Spek, of Walviſch-Baarden te vervoeren, van de plaats van de Neering, op eenige andere plaatſen; maar zal een ieder gehouden zyn, die in te brengen binnen deeze Landen, de zelve te loſſen en op te leggen, ter plaatſe daar men gewoon is op een Walviſchvangſt te equipeeren.

XVIII. Niemand zal vermogen buiten deeze Compagnie of *Octroy* op de Walviſchvangſt te equiperen, of in zoodanig een Equipagie te herideeren, directelyk noch indirectelyk het zy buiten of binnen deeze Landen.

XIX Niemand zal vermogen de ontdekking van eenige nieuwe Zee-

Havenen, Wateren, Stranden, Rivieren, Stroomen, Bayen, Landen of Eilanden of de advertentie of bevinding van dien, hoedanig die zoude mogen gefchied zyn, voor deezen of in 't toekomende noch zoude mogen gefchieden, tot zyne particuliere profyte te appliseeren, of aan iemand buiten deeze Compagnie te communiceeren, noch ook uit kracht van zodanige ontdekking of advertentie eenig particulier *Octroy* te verzoeken, of geimpetreert zynde, zich daar mede te behelpen, om op zodanige Zeeltranden, Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden apart en buiten 't voorsz. *Octroy* te negotieeren, noch daar aan te participeeren: maar zal een ieder gehouden zyn op alle eer, vroomheit, en trouwe al het zelve tot profyte van de gemeene Participanten te confereeren, en ter generale Vergadering van de Kamers daar van te doen, op de eerste Vergaadering na 't arrivement van de Schepen die de voorsz. ontdekking of vinding gedaan hebben, met een ronde en klaare opening en verklaaring van alle gelegentheden van dezelve en nieuwe Zeestranden en Rivieren, Bayen, Landen of Eilanden te doen.

XX. En zoo wie eenige nieuwe Landen of Eilanden, het zy buiten of binnen de Limiten van 't *Octroy* gelegen, komt te ontdekken, dezelve zal de profyten daar van, voor vyf achter een volgende Vojagiën genieten, daar in reekenende het Jaar van de vinding, en zal dezelve ontdekking, na den voorschreeven tydt komen, ten profyte van de gemeene Compagnie van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Vrieslandt*.

XXI. Niemand zal mogen van deeze Compagnie by directe of indirecte middelen van eenige verleende Prinsen of Republiquen verzoeken eenige Sauvegarden.

XXII. Indien different of queftie tusschen de voorzeide Kamers, of ook onder eenige Leden uit dezelve zoude komen te ontstaan, zoo zal het zelve bevreedigt of gedecideert worden, by de nutrale Leden van de voorsz. Compagnie, of by manquement van nutrale Kamers, anderzins by goede Mannen, ter wederzyde te verkiezen.

XXIII. De Minutie van Oorlog die bevonden zal worden op de Bateryen of Forten ter plaatse van de Neering, daar in zullen die van *Vrieslandt* mede haar contingent als vooren gelden, en in redelykheit voldoen.

XXIV. Dat de Contraventeurs en Overtreeders van deeze Conditiën en elk poinct van dien vervallen en verbeuren zullen, eens zoo veel als de overtreeding bevonden zal worden te bedraagen.

Verbinden de Partyen ter wederzyde, en ieder in 't zyne, de Persoonen en Goederen van de Kameren, die ieder in dezen zyn representeerende, subject alle rechten en Rechteren.

Overgeevende en consenteerende ook by dezen om hier in by den Hoogen Rade goetwilliglyk te worden gecondemneert, daar toe constitueerende en magtig maakende, *Jan van Rhyn*, *Hendrik Boom*, *Cornelis*

van

van Hyſſelendoorn en *Gerard de Rodere*, alſe Procureurs voor den voorſz. Rade, 't zamen en ieder byzonder, beloovende zulks dankelyk te neemen en van waarde te houden. Aldus gedaan en gepaſſeert by

Abraham la Fevre van wegen de Kamer *Amſterdam*.
Jacob van de Graaf en *Dirk de Haan* van wegen de Kamer *Delft*.
Paulus Timmerſz van wegen de Kamer *Rotterdam*.
Willem van Semeren de Jonge, van wegen de Kamer *Hoorn*.
Jacob Meim, van wegen de Kamer *Enkhuizen*.
Pieter Boudaan Coerten, van wegen de Kamer *Middelburg*.
Cornelis Lampſius, van wegen de Kamer *Vliſſingen*.
Hillebrand Dirkſz. en *Cornelis Damis*, van wegen de Provintie van *Vrieslandt*.

Voor *Johan van Warmenhuizen*, openbaar Notaris by den Hove van *Hollandt*, *Zeelandt* en *Weſtvrieslandt*, geadmitteert in *'s Gravenhage*, reſiderende, ter preſentie van *Jan Nederwaarts* en *Matthys Credenbach*, op huiden den 25ſten July, 1636.

De Compagnie hoopte / door deeze vereeniging geſterk zynde / des te beeter verſcheiden Steden in Hollandt te zullen konnen tegenſtaan / die mede begeerden ingelaaten te worden. Alhoewel nu het Octroy door deeze Noordſche of Groenlandſche Compagnie by de Staten Generaal was gepaſſeert / en zelf in 't bywezen van de ordinaris Gecommitteerden der Staten van Hollandt, die mede uitdrukkelyk het zelfde Octroy of de laatſte Prolungatie toeſtemden. Niet tegenſtaande hebben de Staten van Hollandt op den 11den December deezes Jaars verklaart / dat die van de gemelde Groenlandſche Compagnie binnen 14 dagen aan de Steden / die mede deel in deeze Compagnie begeerden te hebben / redelyke voldoening zoude geeven / of dat ze 't Octroy voor vernietigt hielden / de Viſſchery vry en opengeſtelt.

Deeze Vrieſen of Harlingers nu, mede in de Compagnie van Hollandt en Zeelandt ingelyft / hadden insgelyks hunne Traankookery in de Zuid-Baay by 't Doodemans Eilandt, heden noch de Harlinger Kookery genaamt / en de Zeeuwen onder den Zeeuſchen-Uitkyk; alle deeze kookeryen en Pakhuizen langs de vlakte van Smeerenburg, maakten gelykzaam een buurt of klein Dorp uit / 't welk dieshalven niet oneigentlyk naar de nering / het Dorp Smeerenburg wierd genoemt. Hoe veel Traankookeryen en Pakhuizen aldaar in 't geheel zyn geweeſt / is ons nooit klaar gebleeken / maar tegenwoordig zyn 'er noch de Fondamenten en Muuraadjes van 8 of 10 Traanketels / behalven die van de Pakhuizen / onderſcheidentlyk te zien; de overige zyn alle door den tydt t'eenemaal vervallen / zulks 'er niets meer van te vinden is.

Groot gewoel omtrent Smeerenburg, toen de Visschery in haar fleur was.

Nademaal nu derze Schepen / om de gemelde reden / dubbelt volk voerden ; zoo was 't 'er dagelyks 't zy in de Schepen / in de Sloepen of op 't Landt niet weinig druk ; derhalven quamen 'er ook met derze Schepen ' gelyk in de Legers / eenige Zoetelaars over / die in hun eigen behuyzing / of in de Pakhuyzen hunne Waaren / als Brandewyn ; Tabak ; en meer diergelyke dingen verkochten ; insgelyks quamen 'er ook Bakkers om Broodt te bakken / wordende des morgens wanneer de warme bollen en 't wittebroodt uit den oven quam / op den Hoorn geblaazen ; zulks dat aan dit Smeerenburg , omtrent den zelvigen tydt met Batavia gesticht / in dien tydt lustig wat te doen viel / schoon echter niet in vergelyking met derze Javaansche Hoofdstadt ; niet te min was 'er mede al vry veel gewoel ; en naar de gelegentheit van 't Landt taamelyk wat te bekomen ; mogelyk ook de Wyn en Brandewyn redelyk goed koop.

De Groenlandsche Compagnie in den zelfden tyd met d'Oost-Indische Compagnie begonnen.

Vermits dan derze Rederye / met die van Batavia , omtrent een en den zelven tydt haaren aanvang nam / of wel voornamentlyk in den zelfden tydt wierd voortgezet en by der hande genomen ; zoo zullen 't mogelyk ook voor het meerendeel de zelfde Reeders zyn geweest ; 't welk we echter niet nader willen onderzoeken. Gelyk men dan / niet zonder groote kosten ; zich in Indië wel gegrond ter neder heeft gezet / zoo trachte men insgelyks hier mede te doen / vermits het hen toescheen / als of de voortteeling en aanwas derzer Visschen / voor altoos / zoo meenigvuldig duuren zoude ; als hunne Vangst jaarlyks vertierde ; derhalven was 't niet vreemd dat 'er tot zodanige groote kosten een besluit genomen wierd / om zich mede alhier in de wel-slaagende nering vast te zetten ; want in zeker opzicht was men in de verwagting niet bedrogen / hier in bestaande : vermits / gelyk wy reeds gezegt hebben, de Walvischzee van een zeer wyde uitgestrektheit is ; derhalven moest de voortteeling in derze ongemeene ruimte zeer meenigvuldig zyn / want door de jaarlyksche Visschery op de gewoone plaatsen / die naar maate van de gemelde uitgestrektheit / zeer weinig vermogt / en in dit luttel hinderen kon ; maar een ander geval / heeft derzen toeleg niet weinig verzwakt / daar men in de Indiën niet voor te duchten had ;

Redenen waarom de Groenlandsche Compagnie allenks vernietigt is.

want schoon het gemelde zeer groote queekveldt der Walvisschen / by de Indiaansche Muskaat / Kaneel en Nagelboomen in der zelver voortteeling mag vergeleeken worden / zoo is echter de eene voortteeling van een bestendiger natuur dan de andere / dewyl de Walvisschen beweeglyk in hun ruim element allerwegen konnen omzwerven / en de gemelde Speceryboomen onbeweeglyk in de aarde staan / groeijen / voorttteelen en vruchten draagen. Waar op dan 't gemeene spreekwoordt kan toegepast worden : beter een vogel in de handt, dan tien in de vlucht ; want / niet het opvangen van derze Visschen / maar hunne beweeging en plaats verandering / heeft derze grondlegging zodanig verzwakt / dat de Compagnie al voor lang t'eenemaal gescheiden en vernietigt is / zulks van

al-

alle hunne daar toe dienende gebouwen / niets dan eenige oude overblyfzelen van Fondamenten en Muuraadjes te vinden zyn.

By deeze verzwakking der Visschery / quam noch / dat 'er eenige Jaaren zoo ongelukkig uitvielen / zulks men in 't Ys somtyds omtrent 20 Schepen zitten liet / 't geen toen de lust niet weinig verflaauwde / en de Maatschappy allenks den klem quyt raakte; welk overschot noch een gedaante heeft nagelaaten / gelyk de Groenlandsche Pakhuizen te Amsterdam op de Keizersgragt / en de reeds verhaalde overblyfzels in de Groenlandsche Gewesten te kennen geeven. Echter blykt uit de verkreegen Continuatie op hun Octroy in den Jaare 1633. voor den tydt van agt Jaaren wederom verleent / dat toen de Visschery noch op een genoegzaame voordeelige wyze gehandhaaft wierd; waar van hier mede den inhoudt volgt;

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen die deze jegenwoordige zullen zien of hooren leezen, Saluit; *doen te weten*, dat Wy ontfangen hebben de ootmoedige Supplicatie aan ons gepresenteert by de Bewinthebberen van de GeoCtroyeerde Noordsche Compagnie van Hollandt, Zeelandt en Westvrieslandt, inhoudende hoe dat die van dezelve Compagnie over lange Jaaren tot haare groote zwaare kosten en periculen, uitgerust hadden verscheide Schepen, om te ontdekken de Kusten van *Nova Zembla*, *Waygats*, *Straat Davis*, en de Zee-Rivieren, Landen en Eilanden ten Noorden gelegen, in diverze reizen by de voorsz. hunne Schepen ontdekt zyn geworden veele Landen, Eilanden en Rivieren, Kusten en Reden aldaar, en onder anderen ook 't Landt *Spitsbergen*, '*t Beeren-Eilandt*, en daar na 't Eilandt *Mauritius* of *Jan Mayen Eilandt*; aan welke plaatsen zy Supplianten hadden begonnen te planten de Visschery van Walvisschen, en andere Zee Monsters, en daar door de Neering en handeling van de Traan, hier in deeze Landen gebragt, en tot conservatie van dezelve, van Ons verkreegen Octroyen om de Kusten hier vooren geroert, van *Nova Zembla* tot de *Straat Davis*, alleen en met seclusie van alle anderen te mogen bevaaren en bevissen: geduurende welke Octroyen zy Supplianten de voorsz. Visschery en Neering met groote excessive kosten hebben gecontinueert, en onderhouden: Niet tegenstaande veel Traversiën die zylieden daar over hadden moeten uitstaan en lyden, als verscheidemaalen by de Engelsen van haar goet berooft geweest zynde, en tegen de zelve, als tegen andere Natiën, ook hebbende groote en zwaare Processen moeten sustineren en uitvoeren, zulks dat zy Supplianten daar over, heele Capitalen hebben verlooren en geconsumeert; waarom oorzaak genoeg hadden gehad, om de zelve Visschery te staaken en te abandonneren; doch hadden zy Supplianten alle deeze zwarigheden (alhoewel met smerte) door een goede couragie en hoope van beterschap overkomen, zoo om te maintineren de

reputatie van den Lande. als ook op een vast vertrouwen, dat God haren arbeid en moeiten zoude zegenen, en tot een goed einde konnen komen, hadden zy Supplianten tot conservatie en defensie van de zelve Neering en Visschery met groote kosten, gemaakte Forten, Huizen en Logies, tot woning en defensie, om haare possessie buiten dispute te stellen, en de zelve tegen alle uitheemsche Natien, en anderen des te krachtiger te maken. eenige Schepen expresselyk en extraordinaris met groote kosten geequipeert, met Volk en allerlei benoodigden verzien, die zy aan *Spitsbergen*, als ook aan 't Eiland *Mauritius* hadden laaten woonen en overwinteren, om voortaan aldaar geduuriglyk Domicilium te houden. en alzoo door de voorsz. Neering en Visschery des gemeenen Lands middelen grootelyks werden vermeerdert en gebeneficeert, en groote nuttigheden den Landen word toegebragt. ook meenigte van Menschen haren kost daar aan zyn gewinnende, zy Supplianten wel geneegen zouden zyn, de zelve Neering en Visschery te continueeren, de ontdekkingen en bezeilingen die zy hadden beginnen te doen van noch meer notable onbekende Plaatsen en Landen te volvoeren, waar uit deeze Vereenigde Nederlanden groote profyten en voordeelen met Godes zegen zoude staan te verwachten: Maar alzoo zonder ons Octroy of Continuatie van dien, de voorsz. Neering en Visschery hier te Lande niet konde werden geconserveert noch behouden, maar by vreemde Natiën ondergeslagen, ongetwyffelt in andere Landen zoude werden gediverteert, tot merklyke schade en nadeel van de vereenigde Nederlanden, en de goede Ingezetenen van dien, mitsgaders tot totale ruine van de Geoctroyeerde Compagnie: zoo keerden zy Supplianten in alle ootmoedigheit aan ons, verzoekende onderdaniglyk, dat wy beliefden henlieden te vergunnen en te consenteren, naar d'expiratie van 't jegenwoordig Octroy, noch Continuatie en Prolongatie van dien, voor den tyd van vier en twintig als dan naastkomende Jaaren, om binnen de voorsz. Limiten en Plaatsen in der zelver Octroye begreepen, als namentlyk van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen het Landt van *Spitsbergen*, *'t Beeren Eilandt*, 't Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, of alreede gevonden en noch te vinden, alleen en met exclusie van alle anderen, te mogen bevaaren en bevissen, met Interdictie en op zulke pene als in den laatsten Octroye begreepen zyn. Welke aangemerkt: ZOO IS 'T, dat wy geneegen zynde ter ootmoedige bede van de voornoemde Supplianten, de zelve gegunt, geoctroyeert, en geconsenteert hebben, Gunnen, Octroyeren en Consenteren, by dezen, Continuatie van onze voorgaande Octroyen, voor den tyd van agt Jaaren, ingang neemende met d'expiratie van de jongste concessie, noopende de bevaaring van de voorsz. Landen en Kusten van *Nova Sembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle de Landen hier vooren geroert, en namentlyk mede het voorsz. Eiland *Mauri-*

ri-

ritius, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de zelve Limiten gelegen, zoo die geenen die alreede gevonden zyn, als die noch gevonden zoude mogen worden, henlieden consenterende de voorsz. Landen en Eilanden alleen te mogen bevaaren, en de voorsz. Neering en Visschery voor den zelven aldaar te mogen exerceeren, met seclusie van alle anderen. Interdicerende en verbiedende allen en een iegelyk van wat conditie en qualiteit die mogen zyn, anders als de Supplianten in deezen binnen den voorsz. tyd van agt Jaaren, te vaaren, handelen of te vissen, op de Kusten, Landen en Eilanden van *Nova Zembla* tot de *Straat-Davis* toe, daar onder begreepen alle Landen hier vooren geroert, en namentlyk 't voorsz. Eiland *Mauritius*, en alle andere Landen en Eilanden ten Noorden binnen de voornoemde Limiten gelegen, zoo alreede gevonden als noch te vinden, directelyk noch Indirectelyk, op de verbeurte van haare Schepen en Ingeladen Goederen, en daar en boven in een peene en boeten van zes duizend Guldens voor ieder Schip 't welk bevonden zal worden in eeniger maniere aldaar te vaaren, gehandelt of gevist te hebben, te appliceeren de eene helft ten behoeven van de gemeene zaake, en de wederhelft ten behoeve van de Supplianten. Ontbieden daarom en bevelen wel expresselyk allen Gouverneurs, Justicieren, Officieren, Magistraten en Inwoonders der voorsz. Vereenigde Nederlanden, dat zy de voorsz. Compagnie Supplianten gerustelyk en vredelyk laaten genieten en gebruiken 't volkomen effect van dezen onzen Octroy en consent, cesserende alle contradictiën en Empeschementen ter contrarie, want wy 't zelve ten dienste van den Lande bevonden hebben alzoo te behooren. Gegeeven onder onzen Cachette, en Paraphure en Signature van onzen Griffier, in 's Gravenhage den 25 October, 1633.

Na deezen is geen verlenging van Octroy meer verleent; maar de Visschery open gelaaten; want in 't Jaar 1641. werd door de Heeren van Overyssel ter vergadering verscheenen, voorgedragen, van hunne Principalen gelast te zyn, om Devoir te doen, dat by vernieuwing van 't zelve Octroy, de Ingezetenen van haare Provincie daar mede zouden ingesloten worden; gelyke Instantie is vervolgens door de Heeren van Uitrecht voor de haaren gedaan, en by die van Gelderlandt insgelyks. Ook waren alle Steden in Hollandt, die te vooren in de Compagnie niet waren geweest, van de zelfde gedachten; zulks dat na het eindigen van 't Octroy, het zelve is in 't wild geloopen, zonder dat 'er eenige vernieuwing of prolungatie op gevolgt zy. 't Octroy ten einde geloopen, werd de Visschery weer open gestelt,

Schoon nu de Maatschappy haaren eersten stand verloor, zoo is echter met geen minder lust, deeze Walvischvangst onvermoeit voortgezet, en in een bloeijende staat gebleeven, waar by zich ook verscheiden aanzienlyke Kooplieden van Zaandam, Oostzaan, de Ryp, enz. voegden. En met yver voortgezet.

[illegible] [illegible] Schaaden der deeze Visschery en Groenlandschen handel meer wederwaardigheden [illegible] hande, dan ander Handelaars onderhevig is / [illegible] [illegible] Hoofden voorstelen / waar [illegible] [illegible] Schepen en Sloepen t' onbruikbaar maaken. [illegible] de [illegible] voordeelen die echter uit [illegible] [illegible] Hoog Mog: de vaart op [illegible] [illegible] Brieven aan een ieder hadden [illegible] [illegible] vergoeding van gelegde schaaden / 's Lands [illegible] Ingezetenen deeze Vaart verboden hebben [illegible] [illegible] anders tot deeze Vaart gebezigt [illegible] [illegible] [illegible] te gebruiken / 't zy om 't waagen [illegible] [illegible] veel den ruimen room te geeven / [illegible] ten nadeele van 't Vaderlandt / doog [illegible] [illegible] uitgerust / te verrijken; of ook [illegible] [illegible] maogen uitlaaten om ten nadeel van den Lande [illegible] Compagniën deel te neemen. Welk verbodt [illegible] [illegible] Compagnie verstrekte / [illegible] 't Jaar [illegible] [illegible] aldus luidende:

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, allen den geenen [illegible] [illegible] en zien of hooren leezen Saluit DOEN TE WETEN: [illegible] met groote kosten en zwaare Periculen, alhier te Lande [illegible] de Neering van de Walvisch-Visschery en andere Zee-Monsters, [illegible] de zelve te [illegible] en te exerceeren binnen de Limiten van [illegible] *Fretum Davis*; tot conservatie van welke Neering, wy [illegible] *Octroy* aan de Bewindhebberen van de Noordsche Compagnie, [illegible] de zelve uit deeze Landen privative binnen de zelve Limiten te [illegible] [illegible] komen wy in ervaaring, dat door toedoen van eenige [illegible] Menschen, de welvaart dezer vereenigde Nederlanden [illegible] [illegible] word de voorsz. Visschery by directe en indirecte wegen en middelen, te contramineeren, om de goede Ingezetenen dezer Landen van de voorsz. Neering t'ontzetten, en de verwachte vruchten zelf te genieten, [illegible] tot dien einde in deeze Vereenigde *Provincie* tot hun te trekken veele Ingezetenen en Inwoonders dezer Landen, om by andere wegen als door directie en beleid van de voorsz. Noordsche Compagnie, binnen de voorschreeven Limiten te vaaren, en de Neering van Walvisschen en andere Zee-monsters te pleegen, exerceeren, en de zelve elders buiten deeze Landen te diverteren. En dat veele onzer voorschreeven Ingezetenen hun vervorderen zodanige diensten aan te neemen, anderen daar toe te indiceren en helpen aannemen, mitsgaders in uitheemsche Compagnien en Vojagiën te participeeren, en de zelve met hunnen middelen te helpen formeeren; strekkende al 't zelve tot groot nadeel van de voorsz. Compagnie, interest van de gemeene welvaart deeze

zer Landen, en uitneemende groote ſchade van veele Ingezetenen van dien, daar uit de voorſz. Compagnie is geformeert, waar tegens na behooren dient voorzien en alle mogelyke order geſtelt. ZOO IS 'T, dat wy na voorgaande deliberatie geordonneert, geſtatueert en bevoolen hebben, ordonneren, ſtatueren en bevelen wel expreſſelyk by dezen, dat geenen Ingezetenen van deeze Vereenigde Nederlanden, 't zy Commiſſen, Schippers, Stuurlieden, Zeevarende mannen, noch anderen van wa qualiteit of conditie hy zy, directelyk of in directelyk zullen onderſtaan uit deze Vereenigde *Provintiën* of andere Landen te vaaren op Walviſchneering, of van andere Zeemonſters, in eenige manieren binnen de Limiten van *Nova Zembla* tot *Fretum Davis*, anders als in dienſt van de voorſz. Geoctroyeerde Compagnie, op peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't pond; verders verbieden en interdiceren Wy mede allen en een iegelyken Ingeboorne Onderdanen, Ingezetenen of Inwoonders, eenige Schepen of Zeevaarende Lieden dezer Landen, tot zodanige Schepen te verhuuren, op peine van verbeurte der zelver Schepen en Goederen, en voorts van een peine van zes hondert ponden van veertig grooten 't ſtuk, en arbitrale correctie, en daar en boven daar van moeten deſiſteren, en zulks laaten vaaren, Verders ordonneren, ſtatueren, en bevelen Wy by dezen, dat de Ingezetenen deezer Landen die haar al bereits buiten den dienſt van meergenoemde Compagnie zouden mogen hebben verhuurt, om te vaaren op den Walviſchvangſt en andere Zeemonſteren binnen de voorſchreeven Limiten, dat zy haar buiten den zelven dienſt zullen hebben te begeeven en onthouden op peine als vooren: Gelyk ook de huuren noopende de Schepen die uit deze Landen directelyk buiten de meergenoemde Compagnie binnen de meergemelde Limiten aangenomen zyn te vaaren, zullen komen te ceſſeeren, en zoo de voorſchreeve Overtreeders haar buiten deze Vereenigde Nederlanden quamen t'onthouden, zullen de Sententiën ter zaake van de voorſchreeve mulcten te wyzen, evenwel geëxecuteert worden aan hunne goederen hier te Lande gelegen, of bevonden wordende. En zullen alle Officieren en Juſticieren in deeze Vereenigde Nederlanden, mitsgaders ook alle anderen in onzen dienſt wezende, hun hier naar reſpectivelyk reguleren, en de peinen by dezen geſtatueert tegens de Overtreeders der zelve vervolgen, decreteeren en executeeren, zonder eenige conniventie, diſſimulatie, of verdrag; en zullen de peinen verdeelt worden, een derde voor den Officier die de executie doen zal, een derde voor den Armen der plaatze, en een derde ten behoeve der gemeene zaake: Alzoo Wy zulks ten dienſte van den Lande bevonden hebben te behooren. En opdat Niemand hier van Ignorantie hebbe te pretenderen, ontbieden en verzoeken wy de Heere Staten, Stadhouderen Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de *Provintiën* reſpective, van *Gelderlandt*, 't Graafſchap *Zutphen*, *Hollandt* en *Weſt Vrieslandt*, *Zeelandt*, *Uitrecht*, *Vrieslandt*, *Overyſſel*, en Stadt *Groeningen* en

[illegible] en alle andere Juweelen en Sieraden. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Gegeven [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Maart [illegible]

VYFDE HOOFDSTUK

E[illegible] Walvisch[illegible] van voor Spitsbergen verjaagt en [illegible], en verwaarloost geweest, word onderzocht. [illegible] gevonden [illegible] op de Noordkaap vervolgt. Zeevisschery ondernomen. [illegible] gebruikt. Frankryk en andere Gemeenschappen [illegible] en Pakhuizen gebouwt. De [illegible] in Zee en in 't Ys geweest. De Compagnie gescheiden, word de Visschery voor bezondere Reeders vry, [illegible] veel beswaarlyker als eertyds gedreven*.

[illegible] Walvisch [illegible] genoemt.

DEze beweeging der Walvisschen, in 't voorgaande Hoofdstuk gemeld, na te speuren en te vervolgen, sal ons gelegentlyk geleiden om ons eigentlyk voornemen, het onderzoek in de tegenwoordige Visschery naauwkeurig, [illegible] te gaan. Wy hebben dan hier [illegible] in de eerste en tweede bepaaling van den Noordkaper, mede zyne tydt en plaats onderscheidelyk aangetoogen; vervolgens ook, dat hem [illegible] en hedendaagsche [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] de paden van de Eilandsche Walvisch met alleen [illegible] en [illegible] uitgedrukt geworden: maar zyn ook als in 't midden van deze bepaling, aan dit gemelde en [illegible] groot en [illegible] Eilandt Spitsbergen, om boven gegeeven reden, in groote menigte zyn vergadert, zulks deze Visch, gelyk de Noordkaper naar de Noordkaap, mede met [illegible] naar dat Eilandt, de Eilandsche Walvisch mag genoemt worden. Insgelyks hebbenwe reeds getoont, alhoewel eenigzins door 't verschil zyner gesteltheit, dat de Eilander zyn gewoon verblyf [illegible] Noordkaper als de Noordkaper neemt, doch dat voornamentlyk het onderscheid van voedsel hen, gelyk de Kaper en Leeuwen, aldus van elkander afzondert, en ieders aangewezen plaats doet verkiezen. Ook hebbenwe met verscheiden redenen onderzocht, hoe de Noordkaper in zyn ruim, gewoon en ma-

* De Stoffe in dit Hoofdstuk vervat, bestaat in 't voornaamste de Visschery rakende, waar van [illegible] volgende Hoofdstukken, 't merkwaardigste zal verhandelt worden.

natuurlyk geweest aan de Noordkaap, en byzonder by Yslandt op 't zekerste is aan te treffen; en om de zelve reden is den Eilander genegen zyn verblyf om en omtrent Spitsbergen uit te kiezen / vermits dit Eilandt om deszelfs welgelegenheit en aasryke gronden hem zeer behaaglyk voorkomt; maar alzoo deeze zyne keurlyke verblyfplaats / vervolgens door een meenigte van Vyanden zodanig is bezocht / dat het scheen men alleen toegelegt had om hem t'eenemaal op 't lyf te vallen / waar door hy allenks zodanig in zyne rust is gestoort / dat hy naar een ander verblyf heeft moeten omzien / dies zullenwe nu onze gedachten / laaten gaan / werwaarts hy zyn verblyf zedert genomen heeft / en teffens onderzoeken / of men niet eenigen blyk van voordeel / gelyk de Noortkaper tydt en plaats zou weeten te onderscheiden / om hem in zyne tegenwoordige schuilplaatsen op te zoeken.

Hoedanig die door der sterke handhaving der Visschery van voor Spitsbergen verdreeven is;

En werwaarts geweken onderzocht.

Midlerwyl wy dit onderzoek doen / zullenwe ook teffens van ons beoogde konnen handelen; derhalven staat ons eerst te overdenken / werwaarts deeze Visch de wyk genomen heeft; en wanneer we die hebben nagespeurt / hoe men zich omtrent den zelven te gedragen zal hebben,; wat listen en verschalkingen dienen aangewent om hem te betrappen / en hoe men de byzondere tyden en plaatsen / in den algemeenen tydt en plaats / op een gantsch andere wyze als met de Noortkaper / te onderscheiden heeft / zal mede vervolgens aangemerkt worden.

Deeze Visch / die door zyn groote meenigte en sterke voortteeling / gelyk uit het aangetoonde ruime queekveldt kan afgeleid worden / niet lichtelyk was t'eenemaal op te vangen / kon echter door dit geweldig vervolgen / moorden en dooden van verscheiden Natiën langs de geheele Kust / zyn hoofdt door de meenigte zyner Vyanden naaulyks boven water opbeuren; dies werdze genoodzaakt dit Gewest / alhoewel hun aangenaam / allenks te verlaaten Om nu kortheitshalven by de Visschery der Hollanders alleen te blyven / waar uit alle de andere Visscheryen konnen afgeleid worden / zoo begonnen deeze Visschen / het gemelde Smeerenburg in de Hollandsche-Baay, 't allereerst te leeren kennen / en bemerkende dat alhier de verzaamelplaats hunner Vyanden was / begonnenze die te schuuwen; want zoo draa zy deeze Baay gewaar wierden / als mede de Schepen en meenigte der Sloepen daar om heen zwervende / kendenze aan dit gewoel / wat hun naakende was / schoon zy te vooren in hunne onnozelheit op dezelven aan en om zwommen / en zich dus als weerlooze Schepselen lieten dooden; maar nu op het enkel beschouwen van dezelven / leerdenze hunnen vyandt kennen / en stelden 't eerlang op 't vluchten. Dus moest men dan deeze schuuwe en vliedende Visschen / met zeer grooten arbeidt naroeijen / en eindelyk waren 'er zoo weinig meer overgebleeven / dat men somtyds na veel gedaane moeite en krachtig naroeijen / echter niets opdeed / zulks de Sloepen wederom ledig aan boordt quamen. Dit nu klaagde men

De Eilandsche Visch dus schuw gemaakt, viel de Visschery moeijelyk te voltrekken.

[illegible]

[illegible] Compagnie [illegible] [illegible] Lant [illegible] Zee [illegible] Visschers [illegible]

[illegible] den Visch [illegible] de Schepen [illegible] Visch op Zee [illegible], [illegible] Zee [illegible] Landt langs den Wal [illegible]. [illegible] [illegible] Schepen quam [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] eigen

[illegible]

vryheit behouden; eindelyk werd noch toegelaaten dat men wel in enigs anders Baay havenen mogt / maar niet visschen / gelyk dit onder de byzondere Zee-Visschers mede wel toegelaaten wierd / want schoon 'er maar een eenige Sloep in een vreemde Baay quam / moest men de Harpoen uit de Mik weg neemen en bergen / of men mogt 'er niet inkomen. Eindelyk was men in de Visschery een groote verandering onderworpen: want de Visch / die uit zyn eigen natuur / als gezegt is / van allerwegen naar dit groote en welgelegen Eilandt / om des zelfs vette en aasryke gronden en Bayen / gewoon was af te zakken / werd dus niet alleen onder de Hollanders / maar ook onder alle de andere Natiën / tegens hunne natuur / geweldadig verdreeven / en rondom de gantsche Kust verjaagt. De Visch dan buiten de Bayen blyvende / kon men den dienst van de Traankookeryen en Pakhuizen als voor deezen niet meer hebben / als toen men de Visch in meenigte en overvloedt / in de Bayen omtrent deeze Kookeryen ving / naar Landt boegseerde / het Spek afsneed / op 't Landt in vinken kapte / en vervolgens tot Traan kookte; buiten den wal visschende viel dit te verre van de handt / om derwaarts te boegseeren / men moest gelyk de Zee-visschers / de Visch flenssen / het Spek te Scheep in vaten snyden / en dus mede voeren / vermits het gereeder was / dan naar Landt om daar te lossen en vervolgens weer te laaden. Verhalven begon men dit groote werk / 't geen met zeer zwaare kosten langs de geheele Kust was opgerecht / nu allenks weder af te breeken; men burg voor eerst de kopere Traanketels / en uit de Pakhuizen de vaten / lynen / lenssen en meer andere gereedschappen. Ook vervielen wel haast deeze Pakhuizen / of ze wierden door den moedwil der Mattroozen gesloopt en verbrandt. Dus zyn 'er van al dit kostbaare werk / in alle de Bayen / langs de geheele Kust / niet meer dan eenige der gemelde overblyfzelen van Muraadjes en Fondamenten te zien.

Het Traankooken gestaakt, en 't Spek in Vaten gedaan.

Traanketels en andere gereedschappen wederom medegenomen, en sommige Pakhuizen gesloopt.

Dit schoone en welgelegen Landt tot de Visschery / waarom / als gezegt is / al veel te doen was geweest / zulks 'er de Vorsten en Mogentheden zelfs over gemoeit wierden / t'eenemaal van de Visch verlaaten zynde en blyvende / zoo werd deeze Visschery van alle Natiën wederom aan een ieder vrywillig overgegeeven / of t'eenemaal vrygelaaten. Dus werd dan dit Eilandt / dat om de Visschery der Eilandsche Walvisch onvry was geworden / wederom voor een ieder vry gemaakt / zulks men 'er nu niet alleen havenen mogt / maar ook vry visschen / indien 'er wat te visschen viel; maar door de zeer gevoelige indrukselen die deeze Visch had opgevat / heeft ze zodanig een schrik voor dit Gewest gekreegen / dat ze niet alleen voor een tydt van daar geweeken is / maar ook noch tot heden deeze Kust ontwykt en myd: ten zy om de Oost / of zoo verre het Ys de Kust bereikt; doch buiten het Ys / word 'er naauwlyks een eenige Visch omtrent dit schoone wel eer Vischryke Landt gezien.

De Visschery te lande afgeschaft, en aan een ieder vry gegeeven.

De:

De verlaating der Visschen van dit zeer welgeleegen en aaszyke Eilandt, baarde geen kleine verandering in de Visschery, waar op men te vooren nooit zou hebben gedacht, wanneer men langs deeze Kusten, op der zelver vette gronden, en binnen in de Baaien, by en omtrent de Kookeryen, zodanig een ontelbaare meenigte Visch vond, die zoo gemaklyk by en om de Schepen gevangen wierd, dat ze hunnen Vyandt gelykzaam van zelfs byquam en in hun geweld viel; want had men dit gedacht, of eenigzins te gemoet gezien, wat zou men niet al onwaardeerbaare kosten hebben konnen spaaren, die allerwegen langs de Kusten door alle Natiën waren gemaakt? Nademaal wy reeds de reden tot deeze zoo wigtige verandering hebben verstaan, en insgelyks getoont dat deeze Visch, zodanig een breed en ruim queekveldt hebbende, niet t'eenemaal is opgevangen, maar alleen van daar geweeken; zoo zou men konnen vraagen, of het den Visschers bekent is, werwaarts de Visch geweeken zy, of waar hy zich nu onthoud?

Maar nademaal dit alles voor onzen tydt is voorgevallen, zoo zullen wy hier van mede, als by overleevering en uit eenige Journaalen van oude Commandeurs en anderen gehouden, gelyk ook uit de voorgaande berichten, een beknopt verhaal doen. Schoon nu deeze Visch, om de getoonde reden, alhier weleer in groote menigte van allerwegen vergaderde, zoo blykt echter uit zyne ruime uitgestrekte bepaaling, hier voor aangeweezen, dat dit nochtans niet dan een klein gedeelte van deeze zeer groote menigte is geweest, die alom, doch op de eene plaats min en op de andere meer, door deeze wyde uitgestrektheit is verstrooit. Mogelyk is 'er aan eenige plaatsen in 't Oost- of Westys, Out-Groenlandt, te Zembla of omtrent de Tartarische Kusten, alwaar tusschen de Rivieren zich veel Walvisschen onthouden, niet min zodanig een groote toevloeping van Visch geweest, en misschien wel noch, als ooit omtrent Spitsbergen plagt te wezen. Immers aan Jan Mayen Eilandt, is 'er insgelyks een grooten toevloed, gelyk aan Spitsbergen, geweest, dat aan veele overgebleeven Muuraadjes van Traankookeryen en Pakhuizen, in eenige der zelver Baaien noch tegenwoordig te vinden, kan beweezen worden, gelyk men vervolgens zal toonen.

Aan Jan Mayen Eiland eertyds mede een groote Visschery geweest.

Wanneer wy van 't wyken der Visschen spreeken, verstaanwe die Visch die jaarlyks gewoon was aan deeze Kusten te komen; deeze is door het gemelde sterk opvangen en vervolgen, allenks van daar geweeken; eerstelyk schuuwdenze deeze Kookeryen en legplaatsen der Scheepen, Sloepen, en wat daar van af hing, vervolgens de Baaien, en verders de Gronden langs den wal, vermits zy overal vervolgt wierden. Dus weekenze dan van de geheele Kust naar alle oorden, van waar zy gewoon waren te komen, en allenks wat meer op Zee, en in 't Ys. In deeze ruimte warenze wat meer verstrooit, en in zodanig eene meenigte niet by malkander als in de Baaien, derhalven werd

De Visch t'eenemaal in Zee en in 't Ys geweeken,

de

de Visschery hier door wat meer gevallig / en met veel meer moeite en arbeidt verzeld. De Compagnie het geluk hen t'eenemaal begeevende / gaf men 't dan eindelyk op. Toen wierd deeze Visschery van byzondere Reedetyen / zoo van de Hollanders als ook van andere Natiën achtervolgt / die het eene Jaar meer en 't andere min opdeeden / waar in men noch op heden toe volhard ; maar de Engelsen en Deenen lieten 't toen ten eenemaal zakken. Die zich tot heden noch in deeze Visschery bezig houden / zyn Hollanders / Fransen / Hamburgers en Bremers / waar van de eersten het grootste gedeelte uitmaaken.

De Compagnie gescheiden,

Werd de Visschery aan byzondere Redetyen vry gestelt;

En word noch geoeffens:

De Engelsen echter reeds eenige Jaaren achtereen stil gezeten hebbende en van de Visschery afgezien / zyn onder het bewint van een Compagnie met twaalf Schepen in 't Saizoen van het Jaar 1725. wederom in Zee geweest / en trachten hunne zoo lang gestaakte Visschery weer te hervatten ; maar van welk een uitslag hun voorneemen zyn zal / moet ons den tydt doen leeren.

De Visch dus van de Wal in Zee geweeken / en van de Zee-visschers aldaar geduurig vervolgt / werd allenks noch wilder en schuuwer / zulks ze in de ruime Zee t'eenemaal verstrooiden / 't welk de Visschery nu gevalliger en moeilyker maakt ; want schoon de geheele Zee tusschen Jan Mayen-Eilandt en Spitsbergen, alwaar de Visschery toen wierd gepleegt / voor eerst met deeze en meer andere Visschen gelykzaam was bezaait / zoo werd echter deeze Visch / door 't gestadig jaagen en vervolgen / mede aldaar in Zee zodanig ontrust / en in deeze ruimte van de eene ter andere plaats gedreeven / dat 'er dikmaals maar een enkelde en somtyds geheel geen Visch wierd gezien. Men begon dan in Zee mede naar de Banken te zoeken / alwaar men toen veeltyds groote Schoolen by elkander kon aantreffen / vermits de Visch alhier op hun aas afquam. Maar eerlang wierden deeze Banken zoo sterk met Schepen en Sloepen bezocht / dat het de Visch daar mede niet lang houden kon. Ten dien tyden was 'er onder anderen een ongemeene Vischryke Bank voor de Zuid Baay, omtrent ter halver gezicht onder 't Landt / alwaar door een zeker Commandeur / Keere genoemt / verscheiden Jaaren na den anderen veel Visch gevangen wierd / en derhalven lang na dien tydt / en ook heden noch door eenige oude Commandeurs Keers Kaar geheeten word / maar 't is door het gestaadig vervolgen nu mede een ledige Kaar geworden.

Doch veel bezwaarlyker als eertydts verricht.

Deeze Visch dus geweldadig van de Kust gedreeven / moest eindelyk door de zelve geweldpleeging mede de Zee ruimen / vermits ze door dit geduurig jaagen / dooden en vervolgen / niet alleen hoe langer hoe schuuwer wierd / maar men moest noch onderhevig zyn / dat 'er somtyds eenige Visschen / reeds gequets / ontquamen ; want niet alleen door een opkomende mist / storm of onweer / moest men somtyds de lynen kappen / en de Visch aldus gequest met den Harpoen verlaaten : maar

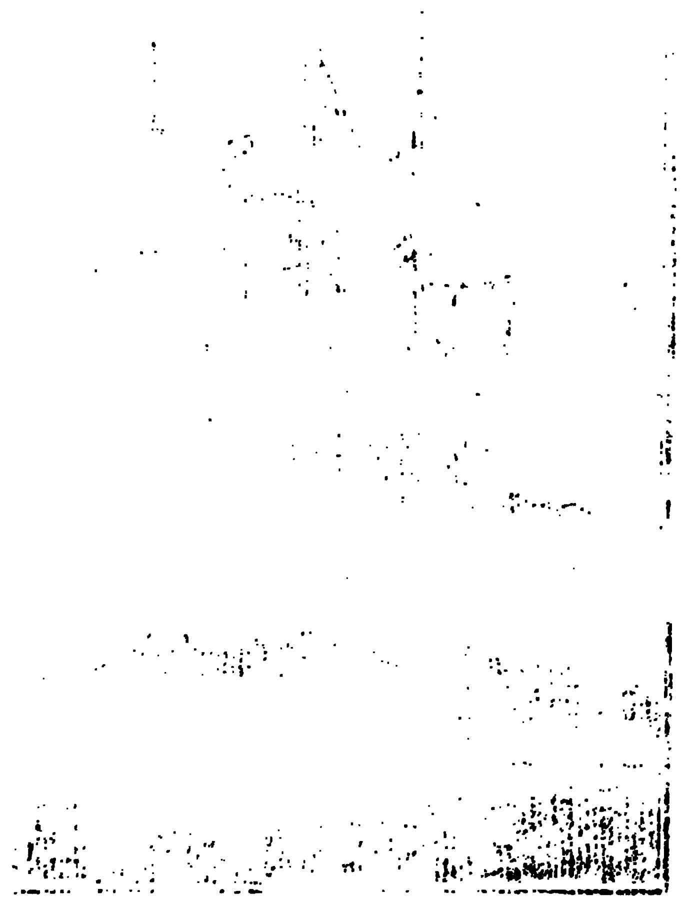
zelf by schoon weer / werd men in deeze ruimte / dikmaals zoo verre door den wind van de Schepen weg gesleept / dat men om niet t'eenemaal van de Schepen af te dwaalen / genoodzaakt wierd om te kappen. Ook begon de Visch allenks zich meer naar 't Ys / als in een sterkte of borstweering te begeeven / zulks dat het dikmaals gebeurde / zoo draa men een Visch geschoten had / dat hy zich aanstonds naar 't Ys wende / schoon men nergens daar omtrent geen Ys beoogen kon; waar uit dan genoegzaam kon voorspelt worden / dat hy zyn koers wel wist te houden / en men derhalven niet verre van 't Ys wezen moest. Wanneer dan de Visch in 't Ys liep / vermits men toen met de Schepen schroomde in 't Ys te zeilen / kapte men de lyn af / en liet hem dus gewond met de Harpoen in 't Ys vluchten; hier mede raakte hy / zich gewond voelende / noch verder aan 't vluchten / en met zodanig een verbaastheit / als of hy noch gestaadig met de Sloepen vervolgt wierd / zulks hy byna tot geen bedaaren komen kon / en zodanig een vluchtende Visch bragt 'er meer anderen aan 't vluchten. Hier door kreeg nu de Visch zodanige scherpe en gevoelige indruksels / en een geweldigen afkeer voor 't Landt en de open Zee / dat het hen scheen in 't zaadt / merg en gebeente als doorgedrongen / zoo dat ook de Jongen dezelve indruksels schynen aangebooren te zyn / want zoo wel de Jongen als de Ouden zyn alle gezaamentlyk uit Zee geweeken / en zwemmen nu zelden in de ruime Zee / en met den rug bloot / maar onthouden zich liever in 't Ys / waar in zy zich beter bedekt konnen houden. Deeze Visch dan aldus van het Landt af in Zee gedreeven / en door de menigte zyner Vyanden het daar meede niet konnende harden / is ze allenks t'eenemaal in 't Ys / het Westys genoemt / geweeken; maar eer zy de Zee ruimden / onthielden 'er zich noch veel aan den Zoom van 't Ys / en somtyds in en buiten 't Ys. Nu werd goede raad duur; men schroomde het Ys te naaderen / en echter noodzaakte hen de Visch / dat men 't derwaarts wenden moest / doch eer men besloot in 't Ys te loopen / viste men langs den zoom en in groote bogten en kommen met een taamelyke vangst: maar eindelyk / om zyn Vyandt / waar 't mogelyk / noch verder te ontwyken / hieldt zich de Visch gelyk als schuil en bleef in 't Ys. De Visschers dit merkende / vermits 'er buiten 't Ys niet meer te vinden was / maar dat ze echter van de Steng in 't Ys konden gezien worden / alwaar men mede by stilte hun geblaas kon hooren / besloten / alhoewel schroomlyk / om ze in 't Ys op te zoeken / 't welk ze voor eerst niet verre behoefden te ondernemen / of vonden de Visch; men maakte dan slegts de Schepen aan eenige schotsen vast / eer men zich noch aan de Ys-velden vertrouwde / en veelen hadden toen in 't los Ys noch een goede vangst; want in 't eerste vond men 'er zeer veel Visch / waar door by ondervinding geleert wierd / dat de Visch niet was opgevangen / maar alleen van de eene naar de andere plaats verjaagt.

De Visch begeeft zich eindelyk in 't Ys, om veiliger te wezen.

En word allenks schuuwer.

Men besluit dan met de Schepen in 't Ys te loopen om de Visch na te speuren.

ZES-

ZESDE HOOFDTSTUK.

De Ysviſſchery ondernomen, waar in veele Schepen blyven. Heckter en ſterker Schepen op de Groenlandſche Viſſchery uitgeruſt. 't Wyken der Viſſchen naader ingezien en overwoogen. Of de Viſch zich naader aan de Pool zou konnen onthouden onderzocht; en werwaarts de geweeken Viſch zich veilig vinden zou, nageſpeurt.

De Viſſchery in 't Ys ondernomen, word veel voordeeliger uitgevoert, maar is het blyven van veele Schepen onderhevig geworden.

DE Viſſchery / eer men tot het in zeilen van 't Ys beſloot / was reeds al vry wat aan 't quynen geraakt / maar werd nu wederom goed; echter openbaarde zich toen een andere zwaarigheit / hier in beſtande: dat by miſtig weer of by ſtorm / nu veel meer Schepen verlooren wierden / die op de ſchotſen dreeven of daar tegen aan zeilden / 't welk men in de Zee en Land-viſſchery zoo niet onderhevig was geweeſt; derhalven zocht men in 't eerſt / voor deeze Ysviſſchery / naar oude en min koſtelyke Schepen / die op de Koopvaardy niet meer bequaam waren / en geen drooge waren meer voeren konden; deeze Schepen werden 'er / om de hooge pryzen van Traan en Baarden / aan gewaagt / want als 't quartdeel traan den prys van 60, 70 ook wel 80 guldens haalen kon / gelyk dikmaals is gebeurt / en de Baarden omtrent half zoo veel waarde opbragten als de traan / als mede wel is geſchied / maar veeltyds iets minder: zoo maakte een Schip / met eene laading van 600, 7 of 800 quartdeelen Spek een zeer goede uitdeeling voor de Reedery.

Waarom oude Schepen vervolgens werden uitgeruſt, en in de Viſſchery gewaagt.

Maar alzoo de verandelyke loop der Viſſchen / ook zodanig een verandering in de Viſſchery maaken moeſt / zoo maakte de gemelde hooge pryzen der waaren / mede wel haaſt een verandering in de Schepen / vermits de Viſſchen allenks verder in 't Ys hunnen Vyandt ontweeken; dies moeſt men met de Schepen / die in 't eerſt aan een ſchots ſtil bleeven leggen / en alzoo den laading inkreegen / nu wat dieper in 't Ys zeilen / dat zonder ſchotſen te raaken niet wel geſchieden kan / waar door men toen by ondervinding leerde / dat een ſterk Schip / beter een bons van een ſchots kon tegenſtaan / als een oud of zwak Schip ten deelen of geheel vollaaden zynde / welke duurbaare waarde men in 't verliezen der zelve Schepen miſſen moeſt. Dus bezigde men toen voortaan tot de Viſſchery wat ſterker Schepen / of men liet 'er nieuwe in 't byzonder toe maaken. Om de zelfde reden worden nu de Groenlandsvaarders / zeer ſterk / en veel ſterker als andere Koopvaardy Schepen gemaakt / echter worden 'er jaarlyks noch eenige in 't Ys verlooren / want ſchoon ze tegens het inzeilen voor de ſchotzen wat beter verzien

Door 't verder indringen der Viſchen in 't Ys, word men genoodzaakt ſterker Schepen dan ooit naar Groenlandt te zenden.

zyn / niet te min konnen ze gelyk eertyds de opening / diep in 't Ys zynde / insgelyks de parssing van velden en flarden niet uitstaan; maar in 't los Ys bezet zynde / vermits daar de parssing zoo zwaar niet is / vond men zich noch wel veilig / ten zy dat eenige Velden van achteren dit los Ys aanvoerden; doch met mistachtig en stormig weer zich tusschen de velden en flarden bezet vindende / zonder te konnen opruimen / zoo moest alles / hoe sterk en zwaar het zy / door dit aandringende Ys / buigen en barsten; want men vind 'er zodanige Ysvelden of groote brokken van dit t'saamgestremde Element / als in de Ysvisscherij breeder zal blyken / die 6, 7 of 8 Mylen en meer in den omtrek groot zyn / zulks 'er somtyds 50 60 of 70 Schepen om leggen / die elkander over zodanig een Ysveldt van 't eene tot 't ander eind naaulyks konnen zien; de parssing van dergelyke velden / of andere veel kleinder / Flarden genoemt / wanneer men die niet ontwyken kan / is dan eindelyk de oorzaak / dat 'er somtyds eenige Schepen door verlooren worden.

Wat het meerder gevaar der Schepen in de Ysvisscherij aanbelangt / als wel door deezen in de oude Land-en Zeevisscherij was / heeft de schaadelyke ondervinding genoeg doen leeren; maar het verloopen en 't verplaatsen dier Visscherij / wat meer ons oogmerk raakende / en ook van meerder belang zynde / zal 't niet ondienstig wezen / vervolgens daar van wat breeder te handelen. Overmits we nu onze gewoone of tegenwoordige Westys-Visscherij allenks beginnen te naderen / en ook thans wel het zaakelykste is; zal het onze opmerking dies te meer waardig zyn / waanneer we daar uit eenig onderwys en licht zullen vinden / dewyl 't niet alleen op mondelinge overlevering steunt: maar ook door eigen ondervinding is waargenomen. Doch eer wy hier in voortgaan / zullenwe onze opmerking op het verplaatsen der Visschen wat naader inzien / vergelykende die met de gegeeven gelykenis van 't Haarlemmer Meer en der zelven Meer-Visch / of die van de Rotganzen en andere Wiervogels / op de Wieringer Gronden of in de Wieringer Waard by Wieringen zich onthoudende; dus zoude deeze Visch van de eene ter andere plaats konnen verdreeven worden / maar door de gemelde eigenschap zyner natuur / en door het aldaar vindende aas / dat met zyne natuur / gelyk de Reyger op de aal aast / zeer wel over een komt / dies kan deeze Visch buiten zyne bepaaling / en bygevolge zyn Gewest / geheel niet wyken.

Het wyken der Visschen nader ingezien, en wat 'er uit volgen zou overwoogen.

Echter zou hier uit wel eenige bekommering konnen opgevat worden / nademaal deeze Visch zyne Vyanden geduurig ontvliedende / in vervolg van tydt het Westys mede ontwyken mogt / dat tegenwoordig de jaarlykse Visch-plaats is / alzoo zy 't uit de gegeeven ruime bepaaling genoeg zou konnen doen; wat raad was 'er dan overig / en waar zou men ze dan zoeken? Nu zyn ons in dien opzichte de voornoemde gelyke-

kenissen troostelyk / overmits we hen eenige ruimte op Zee en aan Landt konnen geeven / gelyk ook waarlyk geschied / dat zy dan eindelyk / als het hart van hun gewoon Gewest zynde / weder naar hun oude verblyfplaats zullen toezakken; inzonderheit naar 't Landt / vermits dit door de daar omtrent gelegen vette en aasryke Gronden en Bayen / zoo zeer met hunne natuur overeenkomt. Maar wat hier mede niet wel overeen schynt te komen / is / dat deeze Visch zodanig een schrik voor de Zee en vrye wateren heeft opgevat / dat hen die als aangebooren schynt te wezen / zulks hier door deeze hoop weder verdwynt / van nooit zodanig een vermaakelyke en voordeelige Zee- en Laudvisschery te zullen genieten; en dewyl de schrik waar mede de Visch bevangen is / hen zelf belet / lang met den rug bloot en boven water te zwemmen / zoo konnen ze dan moogelyk zoo naaukeurig niet waarneemen waar zy zyn / als wel voor deezen / en ook het Landt zoo gemaklyk niet bereiken / dan alleen om de Oost / of zoo verre het Ys den Wal raakt / of derwaars gedreeven word. Eer wy dan met het onderwys en 't verhaal van de Westys-Visschery voortgaan / en ons tot het Westys naderen / zullenwe daar van vooraf alhier iets melden.

Uit de ruime bepaaling aan deeze Visch gegeeven / is nu wel te vermoeden / dat ze door dit geweldig vervolgen wat heen en weer word gedreeven / maar niet / dat ze ooit t'eenemaal zal worden opgevangen; dus hebbenwe niet zonder reden / het verdryven beoogende / deswegen wat langwylig geweest / om zyne paalen / niet alleen zeer wyd en echter naar waarheit uit te rekken / als mede in deeze ruime bepaaling veele vette / breedzaame en stille oorden voor hunne queeking aangemerkt / alwaar zy noch heden noch nooit worden of zullen worden ontrust / of gestoort; welke een der voornaamste is / rondom en wat nader aan de Pool / werwaarts wy zo wel van onze zyde als van de Tartarische kant / wegens het Ys nooit konnen koomen; en schoon dit in den Winter door 't toelopen van 't Ys geen plaats kan hebben / is 't echter in den Zomer rondom deeze wyde uitgestrektheit van een andere gesteltheit / daar dit zelve Ys den toegang der Schepen wel belet: maar zoo veel te vryer een verblyf der Visschen vergunt. Behalven het reeds gemelde / zou men 'er dit noch konnen byvoegen; by voorbeeld: de Vogelen worden immers zoo wel in onbewoonde als bewoonde Landen en Eilanden / in zodanig een ontelbaare meenigte aangeteelt / dat 'er het opvangen der zelven gantsch geen hinder aan geeft / gelyk veelen met ons / die ooit onbewoonde Landen bezocht hebben / wel konnen begrypen / en 't welk mede de Vogelvangers niet onbewust is / die met schieten / en voornamentlyk in den Herfst met netten hun werk daar van maaken / om een goede vangst te doen; deeze Vogelaars merken uit den aart en koers veeler Vogelen / dat ze uit ons Landt niet zyn voortgekomen / en niet dan in den vertrek tydt / wanneer ze naar 't Zuiden de wyk neemen /

Of de Visch zich wat naader aan de Pool zou konnen onthonden, in overweeging gebragt.

alleen maar ter verversching ons Landt aandoen. Uit de koers dezer Vogelen zeggen wy / en mede by onderzoek kan men genoegzaam weten / dat haare voortteeling in zeer groote Duitsche / Zweedsche / Noordsche en andere Bosschen / en de daar omtrent gelegen Heiden / Bergen en onbewoonde Woestenyen / zodanig overvloedig moet zyn / dat 'er geen opvangen eenigen hinder aan kan doen. Men aanmerke insgelyks de Kuit-Visschen / wier Visschery men in Rivers of andere enge Wateren met vrucht verbieden kan / maar in 't Haarlemmer Meer / de Zuidzee / Noordzee of andere ruime wateren of onbesloten Meeren / waar in de Visch zich elders schuil houden kan / zou zulks noodeloos zyn; want de overvloed of schaarsheit van Visch / in zodanige Wateren / hangt voornamentlyk aan den Godlyken Zegen / in 't wel of qualyk slagen van de geschooten kuit / en kan 'er alsdan mede de Visschery weinig belet aandoen.

Schoon nu de Eilandsche Walvisch geen kuit schiet / maar gelyk eenige Dieren / waarschynlyk niet meer dan 2 of 3 Jongen te gelyk voortbrengt / zoo is echter uit het reeds getoonde ruime queekveldt wel te begrypen / dat het opvangen aan zodanige kleine en geringe worden / weinig hinder / aan dus een meenigte / uit zoo een wyde uitgestrektheit voortkoomende / geeven kan.

Werwaarts de geweeken Visch zich veiligst zou onthouden konnen, naagespeurt.

Nu staat ons voortaan op hunnen koers / werwaarts die in hunne vlucht word genomen / en nevens meer andere zaaken te letten; vermits wy / aangaande het opvangen deezer Visschen niet behoeven beducht te zyn / nademaal 'er echter op d'eene of andere plaats in hunne bepaaling genoeg te vinden zyn: Want alzoo wy in de Zuidys-Visschery nevens andere zaaken hunne koers raakende / aldaar iets van gezegt hebben / zoo staat 'er ons nu in de Westys Visschery / insgelyks als op een der gewigtigste zaaken te letten. Doch vooraf zullen we / aangaande het wederkeeren naar den ontweeken oort van Zee en Landt / dit noch zeggen / vermits we door onze redenvoering wegens 't opvangen wat geruster zyn / dat de gemelde schrik onder deeze Visschen / zeer weinig hoope geeft / de Zee- en Land-Visschery ter deezer plaatse met veel vrucht te zullen doen; ook is de ruimte en uitgestrektheit / aan deezen oort op Zee en aan 't Landt gegeeven / van zodanig een belang niet als 't wel schynt. Waar is 't / dat nu voornaamentlyk de Visschery in 't Ys word geoeffent / maar jaarlyks in 't zaaizoen komen 'er ook dagelyks veele Schepen / by stormachtig weêr / of om ververssching in verscheide Bayen / Reeden en Havens / zulks dat 'er naaulyks eenige Visch in een der Bayen kan komen / gelyk somtyds noch wel door een afgedwaalde gebeurt / af men jaagtze na; en wat aanbelangt in Zee / zyn 'er van 't begin tot in 't laatste van 't Saaizoen geduurig veele Schepen in dit Gewest / die in 't eerst koers langs het Ys heen en weer houden / om een bequaame gelegen-

genheit te zoeken / hoe best in 't Ys te komen / wanneer ze vervolgens / in 't midden van 't Saaizoen of wel op 't laatst / Zuidelyk weder uit het Ys gekomen / en een schraale vangst hebbende / 't zy om de Noordt-Oost of naar hooger graden zeilen en aldaar weer in 't Ys loopen; vinden ze dan ondertusschen Visch op Zee / dat nu zelden om de aangebooren schrik geschied: word 'er alle pooging aangewend om ze magtig te worden. Om dan het vergeleekene hier aan toe te passen / zoude men voor eerst deezen oort / zoo wel ter Zee als naar Landt / voor een tydt op deeze wyze niet moeten bevaaren / en dit noch eenige Jaaren na den anderen / zulks allenks de diep gevatten schrik der Visschen mogt komen te slyten. Om echter de kracht van de gemelde gelykenis / buiten deeze niet wel gebeurlyke zaak / genoegzaam te begrypen; laat ons dies aangaande iets letten op de reeds gevoerde redeneering over de Zuidys-Visch / hier voor aangeweezen / die meede jaarlyks / by ondervinding / al vry wat schrikachtiger en schuuwer is geworden / schoon dezelve daar door zoo wel de Zee en 't Landt myd en blyft myden / zoo ziet men echter een meenigte van deeze Visch met het zelve Ys afkomen / en dus ons opgevangen of verlooren deel / volgens de gelykenis / dikmaals vergoeden.

Dus kan men hier wel uit merken / wat de verhuizing deezer Visschen aanbelangt / indien ze zich vervolgens anderwerf verplaatsen mogten / dat ze zoo lange onze Schepen zich jaarlyks daar onthouden / niet licht weder hunne verlaaten plaatsen zullen neemen: maar dat men ze derhalven elders anders in hunne ruime bepaaling zal moeten opzoeken.

Maar nademaal wy nu tot onze tegenwoordige Visch plaats / namentlyk onze jaarlyksche Westys-Visschery genadert zyn / zullen we tot dat onderwys overgaan / hoe men zich in deeze tegenwoordige gesteltheit / of in gevolge van verandering / best zal hebben te gedraagen.

ZEVENDE HOOFDTSTUK.

Westys-Visschery hoe verre die zich uitstrekt, en hoedanig kan verdeelt worden. Hooge Graden tegenwoordig de Vischrykste. Bequaame plaatsen en tyden noodig in acht te neemen. Het Zuidelykste eertyds, maar nu het Noordelykste van Spitsbergen 't voordeeligste in de Visschery geacht; waar de Visch geduurig aas vind, en dus gereeder op hooge dan op laage Graden gevonden word*.

De Westys-Visschery is ten opzichte van de geheele uitgestrektheit / een klein en gering gedeelte / doch ten aanzien van de Deelen die wy Westys-Visschery hoedanig uitgestrekt.

* Dit en het volgende Hoofdstuk, verhandelt het merkwaardigste der Westys-Visschery.

wy daar in onderscheiden zullen / is dit gedeelte echter als een geheel aan te merken. Dus zullen wy dan de Walvis Visschery in haar geheel / tusschen de Straat-Davis en 't Eilandt Spitsbergen begrypen / en wat aanbelangt haare deelen / die wy daar in zullen aanmerken / zyn voornamentlyk deeze vier ; te weeten : op hooge graden in 't Ys ; om de Oost ; op laage graden in 't Ys ; en 't Jan Mayen Eilandt.

In vier verdeelingen aangeweezen.

Dit eerste / als ook het voornaamste Deel / is besloten / op hooge graden in 't Ys / te weeten : tusschen de 77 en 79 graden / hier voor reeds aangeweezen. Hier ter plaatse tracht het meeste groot der Schepen in 't Ys te komen / weinig zyn 'er / die op een halve graad Zuidelyker of Noordelyker inloopen. Hier ter plaatse zeggen wy / word nu jaarlyks de meeste Visch gevangen, niet alleen om dat 'er de meeste Schepen zich onthouden : maar ook om dat 'er de meeste Visch tot deezen tegenwoordigen tydt toe noch gevonden word. Hier onthoud zich / gelyk voor deezen omtrent Spitsbergen hun aas / derhalven is 't niet twyfelachtig / dat ze zich nu alhier / gelyk eertyds aldaar om dit aas vergaderen. Deeze Visch die als gezegt is / eerst van 't landt en vervolgens uit zee verdreeven is / heeft nu op gemelde hoogte zyn voornaamste verblyf zedert eenige jaaren genomen / en onthoud zich als noch alhier.

De Eerste Verdeeling op hooge graden.

Alwaar tegenwoordig de meeste Visch gevonden word.

Wat het Jan Mayen Eilandt aanbelangt / alwaar van ouds / gelyk te Spitsbergen, een groote Visschery is geweest / doch nu weinig meer bevaaren word / echter om de Oost of op laager graden / konnen 'er sommigen noch wel een gelukkige Visschery aantreffen ; maar naar ons oordeel / is de beste plaats tot de Visschery op de reeds gemelde hooge graden / en wy merken / dat de Commandeurs / veeltyds deeze plaats boven anderen uitkiezen ; doch of ze dit meest gevalliglyk en maar volgens den gewoonen slenter van anderen na doen / dan of ze dit door zekere kundigheit in acht neemen / staat ons eens te onderzoeken ; want wanneer men zyne verrichting niet gevalliger wyze / maar met een by zich zelven overgelegde kundigheit volvoert / kan men in buitengewoone ontmoetingen en voorvallen / zich te beter naar de gelegenheit schikken / of herschikken / indien zulks word vereischt / daar men anders raadeloos niet weet hoe of werwaarts zich te keeren of te wenden.

't Is dan een algemeene kundigheit of wetenschap die by ons niet alleen / maar by veele oude Commandeurs genoegzaam bekent is / en gelyk wy van de Noordkaper hebben gezegt / als mede van den Clander hebben bygebragt / dat men nevens de gemelde plaatsen / insgelyks de tyden moet onderscheiden ; en derhalven is 'er dan mede een tydt / op een byzondere wyze tydig op de gemelde hooge graaden / en weder na een anderen tydt om de Oost / een anderen op laager graden / een anderen voor in 't ys / een anderen dieper in 't ys ; en of boven de reeds genoemde / noch eenige andere ongenoemde plaatsen / in aanmerking mogten ko-

Niet alleen is 't noodig de bequaamste plaatse te onderscheiden, maar ook de gevoeglykste tyden wel in acht neemen.

komen / deeze zullen in de verhandeling zich genoegzaam zelfs openbaaren.

Dit nu vooraf gezegt / staat ons te letten / om wat reden de gemelde plaats op hooge graden / doch mede op zyn tydt / boven alle anderen uitmunt.

In onze voorgaande verhandeling over de oude Landvisschery / hebbenwe reeds getoont / hoe uitneemende het groot Eilandt Spitsbergen tot de Visschery gelegen was / en zulks niet alleen om de menigte der alom leggende aasryke Gronden en Baijen / maar ook om de welgelegenheit zoo wel voor Visschers / en op een byzondere wyze voor de Visschen / leggende niet alleen gelyk in 't midden en in 't harte van de Walvis-Zee / maar ook by uitneementheit voordeelig voor de Visschery / en in 't byzonder voor de Visschen / strekkende zich ten Noorden in het Ys / en met het Zuideinde buiten 't Ys: derhalven het veel beter dan Oud Groenlandt en Zembla gelegen legt / alwaar het des Winters t'eenemaal in 't Ys besloten word / zulks dat 'er omtrent geen Visch zyn verblyf houden kan; daar en tegen het Spitsberger Zuid-einde, verre in Zee zich uitstrekkende / noch zeer lange onbesloten van 't Ys blyft / en niet dan by harde en felle winters t'eenemaal in 't Ys word bezet / en dus bezet zynde / zelden of byna nooit in 't vast Ys ingesloten word / vermits de Zee den buiten randt telkens tot aan den Wal in stukken breekt; zulks dat 'er de Visch het geheele jaar door zich genoegzaam onthouden kan / en ook begeerig is zich aldaar t'onthouden / om reden van den overvloet van 't Walvisch aas / dat gestaadig by en aan den Wal dryft / zoo dat het door de veelheit der omleggende gronden / en diep in 't landt loopende Baayen gestaadig word afgedreeven / vermits eenige deezer Baayen 10, en 12. mylen landwaarts in loopen / die door de veelheit haarer gronden / insgelyks door de vette en slibberige afwateringen / van de veelvuldige valleijen en ysbergen menigerzyds aan de Rivieren gelegen / een zeer sterken groei en wasdom aan dit aas veroorzaaken / 't welk door de jaarlyksche ondervinding genoeg bevestigt word. Want wanneer men een weinig de Rivieren landwaart in loopt / vind men nevens de gemelde valeijen en ysbergen / (alwaar het versche en grondige van 't landt afstroomende water / door de warmte der zonne / die landwaarts haar meeste kracht heeft) een menigte van dit aas / zulks dat aldaar een sterken aangroei word bespeurt; want op sommige deezer plaatsen schynt het water gelykzaam van dit aas te leeven: en dit is de reden waarom de Visch weleer van allerwegen op dit Eilandt afkomende / der zelver Baijen zodanig heeft bevuilt gehad / als in de Landvisschery is gemeld; en om de zelfde reden zal de voornoemde plaats op hooge graaden / boven alle andere oorden voor de Visschery uitmunten.

Genomen dat het gemelde aas / behalven wat op de buitengronden word

'tSpitsberger Zuideind is voordeeligste voor de Visschery.

Alwaar zich de Visch altoos onthouden kan;

en gedurig van genoegzaam aas word verzien

Welk aas door de be-

[illegible]

word voortgezet / met de afwatering der Rivieren t'zydwaarts dryft / en vermits het onderscheid in zich zelven is / zoo volgt het gedurig de stroom. Of nu wel een groot gedeelte met het stroomen en weerstroomen / zeer verre in zee dryft / zoo blyft doch het meerendeel / vermits het daar geradig aankomt / in en omtrent het landt / en deshalven hoe dieper in zee / hoe veel te meer het word verstrooit.

Laat nu met de stroom / die meest om de Zuidwest gaat / een groot gedeelte door zee / voor en met het ys / op laage graden dryven / zoo zal het echter op de gereedste plaats / allereerst / ook 't allervolst en meest aandryven: en deeze is de gemelde plaats / tusschen de 77 en 79 graden in 't Westen begrepen. Deeze plaats is wel de naaste en gereedste / te meer / om dat de stroom / eer zy zynen Zuidwest koers neemt / voor eerst langs het landt meer om den Noorde dan om de Zuidt gaat / en dus word het met de zelve / daar 't anders dieper in zee zou dryven / derwaarts gevoert.

Deeze plaats is gelegen / dwars of recht midden voor 't Landt / alwaar ook de grootste en beste Gronden en Bayen zyn / die wel het meeste aas uitleveren / te weten: de Horizont- en Klok-Bayen, de Ysront, het Achter-Voorlandt, de Kruis- en Magdalene-Bayen, behalven noch veel meer andere kleine Bayen / aan de voornoemde groote Bayen grenzende. Hier uit blykt nu / waarom deeze Visch uit zee en van landt gedreven zynde / en echter zyn aas zoekende / deswegen zyn gewoon Gewest niet t'eenemaal kan verlaaten / en derhalven deeze plaats voor alle anderen uitkiest.

Indien wy hier noch een uitvoegende windt byvoegen / als dikmaals uit de Liefde-Baay, Wye-Baay en 't Waigat voortkomt / insgelyks de aangewezen uitdyning in 't los dooijen en gaande raaken van 't ys / en dat by een hand vol stof op 't water verzeilen / zoo zal een groot gedeelte van het afkoomende aas / mede deeze plaats moeten passeeren; derhalven komt naar 't meeste aas alhier de meeste Visch / en op de meeste Visch komen de meeste Schepen af.

Het aas op deeze gronden vallende, is gereeder op hooge dan laage graden te vinden. Zulks het daar ook een voordeeliger Visschery maakt.

Dus kan men genoegzaam begrypen / dat / vermits het gemelde aas / op de binnen en buiten gronden vallende / in en om het landt op de voorzeide hooge graden veel gereeder en voller zal aankomen als op laager graden: want het deeze graden met de gemelde Zuidwest stroom eerst passeeren moet. Hier voor hebbenwe reeds gezegt / dat ook op laager graden in 't ys / volgens onze peiling verscheide Banken worden gevonden / alwaar nevens het dus van landt afstroomende aas / insgelyks in den zomer mede veel aas word geteelt / en alwaar zich als dan ook wyp veel Visch schynt t'onthouden / gelyk eenige gelukkige Visschers / somtyds aldaar een gelukkige Visschery hebben gehad.

AGTSTE HOOFDTSTUK.

Werwaarts de Viſch te vinden, wanneer plaatſen en tyden na 't verloop der Zaaizoenen wel worden onderſcheiden, en de Viſch naar de gewoone plaats weer komt afzakken. Werwaarts de Viſch zich 's winters onthoud, die in 't voorjaar het beſt langs den zoom van 't ys te vinden is, en waar; maar laater in 't ys, en om wat reden. Welke tydt om de Ooſt in de Viſſchery waar te neemen, en hoe gevaarlyk in 't Ooſtys te loopen is.

MEn moet benevens de plaatſen ook de tyden wel onderſcheiden / vermits iedr plaats zynen bezonderen tydt vereiſcht. Waar is 't / dat men wat laater in den zomer op laage graden mede op de rechte plaats zoude konnen wezen / als vervolgens breeder blyken zal; maar in den vroegtydt / wanneer het ys noch niet recht gaande is / en alles / behalven den buiten randt / noch t'eenemaal vaſt legt / zoo zal men deeze Viſch veel zekerder op de gemelde hooge graden vinden / dan wel op laager graden. De reden waarom / kan uit onze voorgaande redeneering genoegzaam afgeleid worden. Doch 't luſt ons alhier een gedeelte van 't voorgaande te herhaalen. Plaatſen en tyden wel in acht genomen, werwaarts men de Viſch dan vinden zal.

Wy hebben dan de Walviſſchen de zelfde voorkennis toegeſchreeven / gelyk de Ojevaars / en meer andere Vogels van natuure bezitten / die volgens de aangeweezen bakens / uit Egipten onze en andere Landen konnen vinden; dus konnen deze Viſſchen / op den Herfſt / in het dicht loopen van 't ys / ieder zyne gewoone plaats / daar hy gewent en wel bedreeven is / langs de gemelde bakens / onderwater de korſte weg naar den buiten zoom van 't ys vinden; en om dat hun leven door een genomen dwaalkoers / allzier niet min in gevaar ſtaat / als door een dwaalkoers der voornoemde Vogelen / zoo moeten we de Viſſchen in hunne zeer ruime uitgeſtrektheit / gelyk als aan een zeker gedeelte of geweſt / daar zy door gewoonte bekent zyn / verbinden of bepaalen.

Alhoewel nu de Weſtys Viſch van laager / met die van hooger graden / jaarlyks in 't Weſtys wat meer te zamen komt / als wel de Zuidys Viſch / die niet anders als in harde Winters met het Zuidys / zoo als gezegt is / tot het Weſtys overkomt / zoo zynze derhalven in veele opzichten van elkander niet te onderſcheiden / gelyk van de Zuidys-Viſch is gemeld; echter is 't zeer waarſchynelyk / dat de Viſſchen / op de kuſten van Oudt-Groenlandt gewent / niet de Viſſchen by Spitsbergen

zich onthoudende / alsdan met het openen van 't ys / in 't zelve ys te zamen komen / en dat ze dan ook in het dicht loopen van 't ys / ieder weer door hunnen bekenden weg / naar hunne gewoone plaats zullen keeren. Deezen die dan aan de kusten van Oud-Groenlandt zyn gewent / zullen waarschynlyk aldaar zoo verre door 't ys wyken / als het langs dezelve kusten vast vriest / en mogelyk in harde winters wel geheel tot aan de Straat-Davis; insgelyks die by en ontrent Spitsbergen zyn gewent / zullen van onder de Pool / of van zoo verre zy het ys ingedrongen zyn geweest / weder naar Spitsbergen keeren: eensdeel / om dat hun dien weg beter / als naar Zembla of Oud-Groenlandt bekent is / want alhier te dwaalen is te gevaarlyk / zulks hun leven van een etmaal stil vriezend weêr afhangt; anderdeels / om dat ze mede kennis hebben / aan het daar te vindend aas / waar van zy op andere verre afgeleegen plaatsen onkundig zyn / vermits wy hunne paalen al te wyt hebben uitgebreid / om op alle plaatsen bekent te konnen wezen. Ook is 't met deeze Visschen als met alle andere Schepselen gelegen / daar wat te doen valt / schoolenze met veele ingeboornen te zamen / gelyk by de oude Landvisschery is gebleeken / zulks vreemdelingen bezwaarlyk plaats vinden / en indien zy met geweld wilden indringen / zoudenze mogelyk als een vreemde koe uit de wey / of een vreemd eend in de byt / uitgebeeten worden. Maar behalven dat / zoo is de meenigte te groot / zulks ze hun in verscheiden wyken moeten afzonderen / vermits ze niet alleen in een der voornoemde plaatzen hun verblyf konnen neemen / immers zodanig niet / dat ze hun bestaan aldaar vinden zouden / want tot dusdanige groote lichaamen word veel vereischt.

De geweeke Visch zal na 't verloop der Zaizoenen weder naar de gewoone plaats afzakken.

Nu staat op deeze twee redenen te letten / eerstelyk: al de Visch aan welk een oort die ook zy / moet in den winter zich naar den zoom of buitenrandt begeeven / en zy kan er ook verder nergens inkomen / dan de zee met min of meer storm / den zoom breed of smal breekt. Om deeze reden is 'er voorzeerst in den vroegtydt de beste Visschery / om dat men alsdan / langs den geheelen zoom / de Visch noch aan den buitenkant verzamelt vind / daar men anders wat verder in den zomer / dikmaals door groote ruimtens / het hart van 't ys door den doop gaande geraakt / van veldt tot veldt zeilen moet / en naaulyks Visch verneemt / om dat ze dan door veele openingen hunnen vyandt beter konnen ontwyken. Dus is dan de voortydt voor eerst allerweegen 't best / zoo wel op hooge als laage graden / te weeten / langs den zoom van 't ys: maar om de Oost / vermits het daar dan noch vast legt / heeft dit geen plaats. Ten tweeden; waarom nu de voortydt niet alleen in 't algemeen / maar ook in 't byzonder best geacht word op de gemelde hooge graden / kan uit het voorgezegde lichtelyk afgenomen worden; te weeten: om dat 'er als getoont is / het meeste aas te vinden zy. De Visch die dan in het dicht loopen van 't ys op laager graden / als voor hun de kortste weg

Werwaarts zich de Visch des Winters onthouden moet.

In 't Voorjaar de Visch 't best langs den zoom van 't Ys te vinden.

en meest op hooge graden,

weg zynde / uitkomt / zal waarschynlyk naar dat aas / de gemelde hooger graden zoeken / of laager naar de Gronden van Jan Mayen Eilandt en Oud-Groenlandt, langs den zoom afzakken / om dat 'er mogelyk op deeze Gronden / meerder aas dan in de ruime zee langs den zoom te vinden is; derhalven is nevens de jaarlykze ondervinding / uit deeze redeneering licht te begrypen / waarom de gezeide plaats op hooge graden / boven de andere uitmunt / doch mede op zyn tydt / te weeten / om de gemelde reden in den vroegen voortydt; want als de tydt wat verder verloopen is / en het hart van 't ys door de voorjaars storm / en door het dooyen begint te breeken en gaande te raaken / of door windt en stroom t'ontsluiten / zulks de Visch op een byzondere wyze alhier verzaamelt / zich als dan weder door 't ys kan verspreiden; waar by dan komt / dat zich eerlang een groote Vloot Schepen van alle Natiën opdoet / die meerendeel op deeze kleine plaats / alleen maar twee graden begrypende / in 't ys tracht in te dringen / om deeze Visch na te speuren of te vervolgen. Als deeze Vloot dan in den eersten en hevigsten aanval / van ieder Schip 5, 6, of 7, sloepen te water strykt / vertoont dit ten opzichte van de kleine plaats een magtige Vloot / en ten aanzien van de Visschen een zeer vervaarlyk vyandts leger / waar door dan eerlang onder de alhier verzaamelde Visschen / een geweldige slachting geschied / gelyk genoegzaam uit de jaarlyksche Visschery kan geoordeelt worden; want op sommige jaaren worden 'er door deeze Schepen en meest op dese plaats / 18 of 1900 Visschen gevangen / behalven noch veele die gedood zynde / hen ontzinken / of onder het Ys smooren en zitten blyven / en eenige die gequetst zyn / echter noch doorslippen / of door 't breeken der lynen het met den Harpoen ontvluchten; zulks het niet vreemd is / dat de overigen alsdan naar een goet heenkomen omzien / en dus de verspreiding door 't Ys te meer verhaasten. Waar uit nu licht te begrypen is / dat deeze plaats mede van zyne welgelegenheit allenks veranderen moet / en door deeze gesteltheit / voortaan de naam van boven andere uit te muiten / niet lange zal behouden. Gelyk zich dan de Visschen hier door verspreiden / zoo verspreiden zich mede de Schepen om deeze vluchtende / zoo veel mogelyk is / na te zetten / en hen ontweeken zynde / elders wederom na te speuren. Insgelyks dryven ze ook wel met de stroom / wyd en zyd van elkander / waar door deeze plaats / (de Vyanden geweeken zynde) allenks weder met andere word gelyk gestelt.

of omtrent de gronden van Jan-Mayen-Eilandt en Oud-Groenlandt;

Maar' laater in 't gebroken ys.

en om wat reden.

Wat getal van Visschen somtyds gevangen worden.

Wat aanbelangt de tydt om op andere plaatsen te Visschen / en voor eerst om de Oost / deeze is op een gemeen jaar / daar wy nu van spreeken / zoo vroeg niet / als wy dezelve op een Zuyd-Ys-jaar hebben aangemerkt; want op een gemeen jaar / is 'er op verre na zoo veel ys niet / zulks dat het Spitsberger Zuid-einde alsdan in 't ys niet ingeslooten word; maar bloot in vrye zee buiten 't ys blyft uitsteeken. En vermits

Wat tydt om de Oost in de Visschery waar te neemen;

zich onthoudende / alsdan met het openen van 't ys / in 't zelve ys te zamen komen / en dat ze dan ook in het dicht loopen van 't ys / ieder weer door hunnen bekenden weg / naar hunne gewoone plaats zullen keeren. Deezen die dan aan de kusten van Oud-Groenlandt zyn gewent / zullen waarschynlyk aldaar zoo verre door 't ys wyken / als het langs dezelve kusten vast vriest / en mogelyk in harde winters wel geheel tot aan de Straat-Davis; insgelyks die by en omtrent Spitsbergen zyn gewent / zullen van onder de Pool / of van zoo verre zy het ys ingedrongen zyn geweest / weder naar Spitsbergen keeren: eensdeel / om dat hun dien weg beter / als naar Zembla of Oud-Groenlandt bekent is / want alhier te dwaalen is te gevaarlyk / zulks hun leven van een etmaal stil vriezend weer afhangt; anderdeels / om dat ze mede kennis hebben / aan het daar te vindend aas / waar van zy op andere verre afgeleegen plaatsen onkundig zyn / vermits wy hunne paalen al te wyt hebben uitgebreid / om op alle plaatsen bekent te konnen wezen. Ook is 't met deeze Visschen als met alle andere Schepselen gelegen / daar wat te doen valt / schoolenze met veele ingeboornen te zamen / gelyk by de oude Landvisscherij is gebleeken / zulks vreemdelingen bezwaarlyk plaats vinden / en indien zy met geweld wilden indringen / zoudenze mogelyk als een vreemde koe uit de wey / of een vreemd eend in de byt / uitgebeeten worden. Maar behalven dat / zoo is de meenigte te groot / zulks ze hun in verscheiden wyken moeten afzonderen / vermits ze niet alleen in een der voornoemde plaatzen hun verblyf konnen neemen / immers zodanig niet / dat ze hun bestaan aldaar vinden zouden / want tot dusdanige groote lichaamen word veel vereischt.

De geweeke Visch zal na 't verloop der Zaizoenen weder naar de gewoone plaats afzakken.

Werwaarts zich de Visch des Winters onthouden moet.

Nu staat op deeze twee redenen te letten / eerstelyk: al de Visch aan welk een oort die ook zy / moet in den winter zich naar den zoom of buitenrandt begeeven / en zy kan er ook verder nergens inkomen / dan de zee met min of meer storm / den zoom breed of smal breekt. Om deeze reden is 'er vooreerst in den vroegtydt de beste Visscherij / om dat men als dan / langs den geheelen zoom / de Visch noch aan den buitenkant verzamelt vind / daar men anders wat verder in den zomer / dikmaals door groote ruimtens / het hart van 't ys door den doop gaande geraakt / van veldt tot veldt zeilen moet / en naaulyks Visch verneemt / om dat ze dan door veele openingen hunnen vyandt beter konnen ontwyken. Dus is dan de voortydt voor eerst allerweegen 't best / zoo wel op hooge als laage graden / te weeten / langs den zoom van 't ys: maar om de Oost / vermits het daar dan noch vast legt / heeft dit geen plaats. Ten tweeden: waarom nu de voortydt niet alleen in 't algemeen / maar ook in 't byzonder best geacht word op de gemelde hooge graden / kan uit het voorgezegde lichtelyk afgenomen worden; te weeten: om dat 'er als getoont is / het meeste aas te vinden zy. De Visch die dan in het dicht loopen van 't ys op laager graden / als voor hun de kortste

In 't Voorjaar de Visch 't best langs den zoom van 't Ys te vinden.

en meest op hooge graden.

weg

weg zynde / uitkomt / zal waarschynlyk naar dat aas / de gemelde hooger graden zoeken / of laager naar de Gronden van Jan-Mayen Eilandt en Oud-Groenlandt, langs den zoom afzakken / om dat 'er mogelyk op deeze Gronden / meerder aas dan in de ruime zee langs den zoom te vinden is; derhalven is nevens de jaarlykze ondervinding / uit deeze redeneering licht te begrypen / waarom de gezeide plaats op hooge graden / boven de andere uitmunt / doch mede op zyn tydt / te weeten / om de gemelde reden in den vroegen voortydt; want als de tydt wat verder verloopen is / en het hart van 't ys door de voorjaars storm / en door het dooijen begint te breeken en gaande te raaken / of door windt en stroom t'ontsluiten / zulks de Visch op een byzondere wyze alhier verzaameld / zich als dan weder door 't ys kan verspreiden; waar by dan komt / dat zich eerlang een groote Vloot Scheepen van alle Natiën opdoet / die meerendeel op deeze kleine plaats / alleen maar twee graden begrypende / in 't ys tracht in te dringen / om deeze Visch na te speuren of te vervolgen. Als deeze Vloot dan in den eersten en hevigsten aanval / van ieder Schip 5, 6, of 7, sloepen te water stryken / vertoont dit ten opzichte van de kleine plaats een magtige Vloot / en ten aanzien van de Visschen een zeer vervaarlyk vyandts leger / waar door dan eerlang onder de alhier verzaamelde Visschen / een geweldige slachting geschied / gelyk genoegzaam uit de jaarlykse Visschery kan geoordeelt worden; want op sommige jaaren worden 'er door deeze Scheepen en meest op dese plaats / 18 of 1900 Visschen gevangen / behalven noch veele die gedood zynde / hen ontzinken / of onder het Ys smooren en zitten blyven / en eenige die gequest zyn / echter noch doorslippen / of door 't breeken der lynen het met den Harpoen ontvluchten; zulks het niet vreemd is / dat de overigen alsdan naar een goet heenkomen omzien / en dus de verspreiding door 't Ys te meer verhaasten. Waar uit nu licht te begrypen is / dat deeze plaats mede van zyne welgelegenheit allenks veranderen moet / en door deeze gesteltheit / voortaan de naam van boven andere uit te muiten / niet lange zal behouden. Gelyk zich dan de Visschen hier door verspreiden / zoo verspreiden zich mede de Scheepen om deeze vluchtende / zoo veel mogelyk is / na te zetten / en hen ontweeken zynde / elders wederom na te speuren. Insgelyks dryven ze ook wel met de stroom / wyd en zyd van elkander / waar door deeze plaats / (de Vyanden geweeken zynde) allenks weder met andere word gelyk gestelt.

of omtrent de gronden van Jan-Majen-Eilandt en Oud-Groenlandt;

Maar laater in 't gebroken ys.

en om wat reden.

Wat getal van Visschen somtyds gevangen worden.

Wat aanbelangt de tydt om op andere plaatsen te Visschen / en voor eerst om de Oost / deeze is op een gemeen jaar ; daar wy nu van spreeken / zoo vroeg niet / als wy dezelve op een Zuyd-Ys-jaar hebben aangemerkt; want op een gemeen jaar / is 'er op verre na zoo veel ys niet / zulks dat het Spitsberger Zuid-einde alsdan in 't ys niet ingeslooten word; maar bloot in vrye zee buiten 't ys blyft uitsteeken. En vermits

Wat tydt om de Oost in de Visschery waat te neomen;

van de gemelde Zuidys-Visch / met het Zuidys zeer verre van 't Westys gescheiden / benoorden Spitsbergen blyft; derhalven viel de koers dezer Westys Visschen in 't eerst der Visschery hun-verjagende / Noordelyker: doch niet t'eenemaal / eenige uitgezondert / en niet zoo Oostelyk als van de Zuidys-Visch is gezegt; dies zal 'er zoo vroeg niet / en ook in 't geheel om de Oost / nu zoo veel niet te doen wezen / als dan. Daar en boven indien 'er weinig ys is / zal 't wel haast met de Zuidwest stroom / om de Zuidt worden afgelevert; dus kan het met een uitlandigen windt / eerlang om de Oost zoo ruim worden / dat de schrik dezer Visschen niet toelaat derwaarts te komen afzakken / zulks dat men om de Oost alsdan ruimte te zeilen heeft / eer men eenige Visch zal verneemen; Om dan aldaar diep in 't ys te zeilen / alwaar men ze insgelyks in rust buiten schrik voor hunnen Vyandt vinden zou / en dat alzoo zeker als op veele andere plaatsen; echter is men 't niet gewoon / en is dit om verscheiden redenen / alzoo licht niet als op laager Graden te waagen / want beide Schip en leven staan 'er veel meer in gevaar / door de sterke parssing van 't ys uit de wyde Baijen en 't Waygat afkomende; ook kan men 'er door andere schepen zoo wel niet geburgen worden / wanneer men zich tusschen 't landt en 't ys bevind / en dus verre inwaarts is gezeilt; daar noch by komt / dat de stroom / die aldaar Noordwaarts schynt te trekken / zulks men om de Noordt maalende / zoo magtig verre van de handt afdwaalt / en midden in 't ys verwart / dat 'er geen mogelykheit meer word gezien / om met sloepen den buiten zoom van 't ys te bereiken.

Gevaarlyk aldaar in 't Ys te zeilen, en om wat reden.

Wanneer de Visschery aldaar 't best tydig is.

't Is hier dan met een gemeen jaar in den Na-tydt / alzoo tydig / als in den Voortydt / derhalven geheel anders als op de Visch-plaats van hooge graden gelegen / wanneer de Visch van onder de Pool / of uit het Noorden / 't zy Noord-west / Noord-oost / en van allerwegen / de eene wat vroeger en de ander wat laater / om niet in 't ys bevrozen te worden / weder den buiten zoom van 't ys begint te zoeken / en om voorgemelde reden meer op Spitsbergen als elders anders doelt / om van hunnen vyandt / zich dan uit het ys vindende / niet gehinderd te worden; zoo zal 't zelden missen / indien 'er eenige strooken ys langs den wal afkomen / of men zal 'er mede Visch vinden. Wy zeggen dit van een gemeen jaar / want anders kan dit in 't midden van den teeltydt / en noch vroeger als getoont is / mede wel plaats hebben / doch deeze Visch is door een anderen koers in 't vluchten / zoo verre in 't Noorden en Noord-westen opgeweeken / dat men ze veel zekerden om de Oost zal vinden / wanneer ze in den Na-tydt wederkeert / dan dat men ze in 't midden van de teelt of vroeger ontdekken zal.

NEGENDE HOOFDTSTUK.

De Viſſchery op laage graden wanneer die tydig is. Oud-Groenlandts ſtrekking, en hoe het zich gemeenlyk opdoet; voor wiens kuſt meede Walviſch-aas te vinden is, en waar omtrent zich ook wel Viſch onthoud. 't Onderſcheid in de wyking der Viſſchen naar hooge of laage graden aangemerkt; wat koers naar de gemeene Viſſchen te houden, en hoe die in 't wederkeeren af te wachten zyn. Des Schryvers eigen ondervinding en waarneeming in de koershouding getoont.

Wanneer de Viſſchery op laage graden tydig is.

Hoe verre zich Oud-Groenlande ſchynt uit te ſtrekken.

Waar de ſtromen gemeenlyk 't ys doen koers houden, aangeweezen.

Wat de Viſſchery op laage graden, en wel voornamentlyk de tydt der zelve aanbelangt, die wy kortheitshalven onafſcheidelyk verhandelen zullen: dat men dan op dit volgende lette: Oudt-Groenlandt ſchynt zich volgens de ſtrekking van 't ys, en de koers der ſtroomen, omtrent Zuidt-weſt en Noord-ooſt tot de 77ſte graadt uit te ſtrekken, alwaar het gelykzaam eindigt, of Noordwaarts op, ſchynt t'ontvallen, vermits de ſtroom by deezen hoek, eer die zynen Zuidweſt koers neemt, Zuidwaarts ſchynt uit te vallen, zulks dat het ys op de voorgenoemde hoogte, gemeenlyk zeer verre buiten 't ander ys Zeewaarts word uitgezet, en daarom gemeenlyk de ſtaart van 77 genoemt; het ſchynt ook dat dezelve ſtroom langs Spitsbergen om de Noordt vallende, het ys mede Noordwaarts tot op heele hooge graden trekt, en vervolgens in 't ys rond maalende, by deezen hoek weder Zuidwaarts uitvalt, en dan zynen koers langs 't gemelde landt, eerſt recht om de Zuidweſt begint te neemen: zoo dat men op hooge graden, door deeze maaling, niet zoo zeer om de Zuidweſt loopt, als op laage, zulks 'er de Schepen veel meer gevaar onderworpen zyn: maar bezet zynde, ook te lichter los maalen zullen, dan wel op laage graden, alwaar men met den gelykmaatigen ſtroom, lang kan bezet blyven, doch daar de persſing veel min gevaarlyk is, tenzy by ſtorm, die dan mede het ys door ſommige winden kan openen, en dus behouden zynde, de bezette Schepen weder verloſſen en redden.

Hoedanig zich Oud-Groenlande opdoet en vertoont.

Dit Landt nu heeft zich aan veelen op eenige plaatſen met hooge bergen vertoont, op andere plaatſen met groote inhammen; waar uit blykt dat 'er gelyk aan Spitsbergen, insgelyks diepe Baayen en Rivieren zeer verre landwaarts in ſchynen te loopen, zoo dat dit Landt van de 77ſte graadt, verder Noordwaarts onbekend is, en waarſchynlyk mede van veele vette en aasryke gronden, binnen en buiten lands zal verzien

zien zyn; en nademaal het in zyn geheel iets Zuidlyker als Spitsbergen legt / zal 'er mooglyk den aangroei van dit zaadt en aas landwaarts/ in de slibberige afwateringen der valeyen / in 't Zoomerzaizoen ook zeer sterk zyn: naar welk aas dan/ gelyk omtrent Spitsbergen, zich insgelyks wel Visch onthouden zal. Gelykwe nu deezen van de Spitsberger / en die van de Zuidys-Visch mede eenigzins hebben afgezondert/ zou 't dan ook wel konnen wezen/ dat deeze Visch aldaar geen vyandt verneemende / in de Straat-Davis met meerder vrymoedigheit / als omtrent Spitsbergen, in deszelfs Bayen ongedekt quam aazen / maar of ze in 't ys mede aldaar/ met de Spitsberger/ gelyk de Zuidys-Visch in harde Winters ook eenigzins te zaamen komt / en de gemelde schrik mede zoo zeer heeft gevat / dat ze/ dit ys met een uitlandigen windt van landt dryvende/ zich met het zelve mede laat afvoeren / gelyk om de Oost of omtrent Spitsbergen veeltyds geschied / zulks is noch onbekent; immers is 'er aan een meenigte zich daar onthoudende Visschen/ volgens gevoerde redeneering niet te twyffelen.

Voor wiens Kusten waarschynlyk mede veel Walvisch aas te vinden is,

en alwaar zich ook veel Visch onthouden moet.

Men lette nu eens/ vermits we wat meer ter zaake komen; nademaal deeze Visschery op laage graden/ allenks wat meer begint in gebruik te raaken/ zoo zal dan de voorige redengeeving verbolgens ook met de ondervinding ten deelen overeenkomen:

Dit voornoemde Landt/ word des winters / zoo verre als wy langs het zelve gewoon zyn onze Visschery te oeffenen/ en somtyds noch verder/ t'eenemaal in 't vaste ys ingesloten / zoo dat de Visch als dan het zelve ten deelen langs het Landt om de Zuidt / ten deelen dwars door 't ys naar den zoom of buiten randt/ moet ontruimen ; derhalven moet de Visschery op laage graden / mede in den vroegen tydt voor in 't ys waargenomen worden: maar daar zullen mogelyk zoo veel verzaamelde Visschen niet te vinden zyn/ als van deeze op hooge graden is gezegt/ om dat het meeste gros waarschynlyk langs het Landt de wyk neemt/ en verder langs den zoom naar 't gemelde Landt en landwaarts laager afzakt/ en voor een gedeelte naar 't Spitsberger aas/ op hooger graden zynen koers heeft genomen ; nochtans is 't hier in den Voortydt somtyds goed/ maar op hooge graden/ om de gemelde redenen/ en volgens jaarlykse ondervinding wel zoo zeker en beter. Echter zal het in 't midden van de Streit waarschynlyk hier wederom beter wezen / gelyk we nu verbolgens voorneemens zyn / dit wat klaarder aan te toonen*.

Wat onderscheid in de wyking der Visschen van hooge en laage graden, aan te merken is.

Deeze Visch zal in 't openen van 't ys / met die van hooger graden/ allenks verder in 't ys wyken/ ten deelen mede om de zelfde oorzaak/ als voor zynen vyandt vluchtende / en zulks voornamentlyk naar het voornoemde Oud Groenlands aas; derhalven 'er dan tusschen deeze en

de

* Men leeze deeze twee of drie volgende afdeelingen met opmerking.

de Spitsberger Viſch een merkelyk onderſcheid word gevonden; de Spitsberger Viſch vlucht door nood van den vyandt geperſt/ en komt na een verloopen tydt/ de vyanden meeſt geweeken zynde/ alsdan voor een gedeelte/ weder naar hunne aasplaats afzakken/ maar deeze wykt vrywillig/ en blyft geweeken/ tot aan/ of nabij de kuſten van hun Geweſt; want hunne voornaamſte aasplaats is diep in 't ys/ en de Spitsberger/ voor in 't ys; hun aas word met de gezeide afwateringen van landwaarts op den binnen zoom tegen dit ys/ en een ſtukweegs daar in gedreeven/ en 't Spitsberger aas daar en tegen naar den buiten randt/ want de voornoemde Oud-Groenlandtſche Bayen en Rivieren/ zullen met haare afwateringen te gelyk met de algemeene ſtroom/ 't gemelde aas voor een gedeelte wel in 't ys dryven: maar zelden tot in 't harte/ en noch minder naar den buiten kant. Dit aas dan/ 't welk alhier in 't harte of naar den buiten kant van dit ys word gevonden/ komt veel eer van Spitsbergen, wyl het deezen Zuid Weſt ſtroom wat meer te baat heeft/ of van de daar leggende banken afzakken.

Hier uit begrypt men lichtelyk/ dat het oude gebruik/ indien 't op deeze wyze/ 't zy wel of qualyk word begreepen/ in een zeker opzicht/ echter niet vreemd is/ wanneer men op laage graden gedreeven/ tracht uit het ys te komen/ en op hooger graden het wederom zoekt te hervatten. Myns oordeels was 't anders beter/ dat men/ aldaar gedreeven zynde/ of van den eerſten aankomſt af/ zyne Viſſchery op laage graden trachtte te voltrekken/ en geen genoegen in den eerſten aanval vindende/ zulks men den Viſch bevind te wyken/ dat men de zelve dan eerlang volge/ doch op een gemeen jaar alhier met een geheel andere koers/ als op een Zuidys jaar/ gelyk reeds van de Zuidys Viſch is gemelt/ te weeten Ooſt/ en hier Weſt op; en of 't gebeurde/ vermits de Viſch ſpoediger door 't ys kan ontwyken/ als ze door de Scheepen en Sloepen veeltyds konnen gevolgt worden/ die door belet van 't ys lichtelyk weerhouden zynde/ dat de Viſch tydt heeft om het midlerwyl t'eenemaal t'ontkomen/ zulks 'er dan in eenige dagen geen Viſch vernomen word; echter moet men zyn oogmerk op ieder plaats in 't byzonder wel in acht neemen/ nu op deeze/ en vervolgens met de eerſte gelegentheit wederom Weſt of Noord-Weſt op/ na de ruimte zich ſchikken wil/ namentlyk recht op 't landt aan/ want de Viſch wykt hier maar alleen/ en vlucht niet weg; men zal ze/ niet alleen volgens gezegde reden/ maar naar ondervinding/ als noch te toonen ſtaat/ dus doende/ eer men 't landt bereikt/ wel weer vinden. Ontmoet men ondertuſſchen een velt of-bank daar zich Viſch onthoud/ kan men 'er wat vertoeven/ want alwaar Viſch is/ vind men de rechte plaats; zoo niet/ men worde echter niet verdrietig/ noch men blyft 'er zonder opdoening van Viſch ook niet zoo lang leggen/ als op hooge graden/ daar de Viſch verdreeven zynde/ zelf uit eigen beweeging en natuur weer naar toe zakt. Van hier volgt men

Wat koers naar de geweeken Viſch te houden;

en hoe men dezelve weder afwachten moet;

men ze dan, indien 't geschieden kan, tot onder het gezicht van 't Landt, alwaar men niet alleen deeze wykende Visschen eindelyk wederom vinden zal, maar ook een gedeelte van de voornoemde, langs het Landt, en om de Zuidt geweeken Visschen, zullen 'er, dus door 't ys zeilende, en weder om de Noordt gaande, verscheiden ontmoet worden, trachtende zy mogelyk den gemelde hoek naar 't Noorden om, of anders met het ontsluiten van 't ys, in 't hart van 't zelve naar banken te zoeken; en dus zal hoe nader aan landt, ook eerder de wykende Visch mede al daar te vinden zyn. Dit leert ons niet alleen de gezegde reden, maar ook de ondervinding; want gelyk de Spitsberger Visch zyn aas by en omtrent dit Eilandt zoekt, insgelyks doet deeze in en by dit Landt.

Dat dan aldaar, te weeten by Gale-Hamkes of Oud-Groenlandt, zich veel Visch onthoud, zal mede nevens deeze redengeeving, by de ondervinding worden vertoont:

In den jaare 1684 of 1686. (de juiste tydt is ons ontschooten) was 't dat Commandeur Cornelis Pietersz Duinker, toen Stuurman zynde, en verbolgens ook onzen Stuurman geweest, volgens zyn eigen verhaal, nevens verscheiden Schepen aan een ysveldt leggende, onder anderen ook drie van den Ammiraal Alemonde, te weeten: Gerbrand en Jan Dirksz van der Velde, en Martin de Bas, met dit veldt eenige dagen, langs en in 't gezicht van 't landt dreeven; dus iets meer naar de landzyde van dit ysveldt dan de andere Schepen leggende, zagen ze, dat ze geduurig langs dit landt om de Zuid-West dreeven, ziende dagelyks verandering van landt, dan eens hooge uitsteekende hoeken, dan weer diepe bogten en Baijen, somtyds, als zich het ys wat opende, stonden ze in beraad om naar landt te zeilen, doch de Visschery belette dit telkens; want zy zagen geduurig Visch, juist by geen groote schoolen, en ook somtyds geen. Wanneer ze dan de gevangen Visschen flensten en afgemaakt hadden, zagen ze eerlang weer Visch, welke tydt wederom waargenomen wierd om te visschen. Zy kreegen dan een volle lading, en verscheiden van d'andere Schepen vertrokken, reeds vol zynde, voor hen naar huis. Jan Dirksz van der Velde geraakte aan dit veldt in den grondt, doch werd van de twee anderen by zich hebbende gered, en 't Schip, wiens mast reeds gekapt was, werd weder herstelt, raakende nevens de andere twee mede vol, zulks, toen deeze drie Schepen van dit veldt vertrokken, hadden ze te saamen, zoo ons bericht is, meer dan 60 Visschen gevangen.

Op zodanig een wyze, is Jacob Hardebil, toen Commandeur, en vervolgens myn Speksnyder geweest, mede eens langs dit landt gedreeven, alwaar hy zeer veel Visch vernam, doch vond zich telkens bezet, zulks 'er niet kon gevischt worden, en hy moest ook in den laaten Na-tydt zyn Schip laaten zitten, komende met sloepen in omtrent 21 etmaal met veel sukkeling, zeer afgemat en byna wanhoopende, eindelyk in

Wat by deeze afwachting waargenomen is:

Waar uit een goede vangst volgde.

Verder bericht hier van gegeeven.

zee,

zee, en verbolgens in 5 etmaal over Zee aan Ysland aan te landen, en van daar onverwacht zeer laat wederom t'huis. Deeze Commandeur heeft ons mede veel van de vertooning deezes lands verhaalt, hoedanig het zich in hooge bergen, laage valeijen, uitsteekende hoeken en diep in 't landt loopende Rivieren, of Baijen heeft vertoont; maar dewyl hun gemoedt door angst en bekommering byna wanhoopende was geworden, waar door hun verstand scheen verbystert, en hun gezicht byna gebroken, zoo vertoonende dit landt zich veelmaals niet naar zyne eigentlyke gesteltheit; somtyds dachtenze Kasteelen te zien, waar van zy zich verbeelden de vlaggen te waaijen, bekommert zynde als of ze voor vyanden te duchten hadden. Maar het verhaal der eersten, als beter by hun verstand zynde, dan de laatsten, verdient dan ook beter geloof.

Meer zoudenwe van dit Landt, en de daar onthoudende Visschen door 't verhaal van anderen konnen bybrengen; maar om niet te langwylig te zyn, zullenwe dit liever met eigen ondervinding besluiten:

Wy voerden in den jaare 1698. een klein Scheepje de vier Gebroeders genaamt, daar wy in 't voorige jaar 7 Visschen mede t'huis gebragt hadden; den eersten Juny vingenwe 3 Visschen op de breette van 77½ graadt, aan een groot ysveldt, alwaar drie Schepen aanlagen, en eerlang noch vier anderen by quamen. Wy dreeven hier mede in den tydt van 18 dagen om de Zuidt tot op 75½ graden, zynde eene ruimte van 2 graaden, in welken tydt wy noch 5 groote Visschen vingen, maakende met de voorige drie, te samen 8 Visschen uit. Barent Orse quam toen mede by ons met 3 Visschen; verders zagenwe geen meer Schepen, en de voorgemelde, waar onder zich Simon Jansz en Klaes Keuke bevonden, waren reeds vol, of meerendeel vol naar huis vertrokken. Barent Orse quam alhier te overlyden, en zyn Volk vingen in korten tydt, by ons leggende, 7 of 8 Visschen, in welken tydt wy alleen zynde, onze agtste Visch machtig wierden, vermits het ons met doorslippen, 't breeken van lynen, en 't niet konnen vast geraakende, in 't laatst wat tegen liep; nademaal 'er dan eindelyk wat maaling in 't ys quam, en wy niet meer als een of twee Visschen, na zy groot waren, konden bergen, zoo besslootenwe, om alle gevaar t'ontgaan, hoopende in 't uitzeilen noch wel een levende, of doode Visch te zullen vinden, van daar te vertrekken, schoon we noch al telkens Visch zagen; maar vermits we onze lading al te duurbaar achtten, om 't gemelde gevaar t'ontgaan, lietenwe alhier het Schip van Barent Orse alleen, met het flensen bezig zynde, en die verbolgens mede meest vol t'huis quam.

Des Schryvers eigen ondervinding aangeweezen.

Die Ysveldt, schoon wy 't landt nooit hebben gezien, scheen echter alhier niet verre van landt te wezen, want wy bevonden ons in 't uitzeilen, 't welk ons geweldig outschoot, met zeer goede gissing, omtrent 40 my-

Zyne waarneeming en koershouding geroemt;

myglen in 't ys geweest te zyn / houdende onzen koers in 't zeilen Oost ten Zuiden 33 myglen door zwaar ys / eer we in zee quamen / alwaar we toen noch al eenige myglen door losse streemen en flarden koers hielden.

't Was den 26ste Juny / dat we besloten / dus verre door Godts zegen redelyk gevangen hebbende / van 't voornoemde Ysveldt los te maaken; wy namen dan afscheid van ons gezelschap / en zeilden Oostelyk uit / alwaar wy buiten 't veldt veel los ys en flarden vonden / en noch verscheiden Visschen vernamen / waar na wy mede vielen / maar konden niet vast raaken. Dewyl we dan tusschen deeze flarden zwaarigheden voor ons Schip maakten / en ook gevallig vast raakten / echter besloten we / hoe 't zich tusschen deeze flarden met de Visch schikken mogt / terwyl ons de windt gunstig waar / om weder voort te zeilen. Agtien myglen

En doet een goede vangst op.

Oost-Zuid-Oost gevordert / vonden we by een der flarden een doode Visch / daar wy 't wederom vast maakten / beginnende het toen met een donkere sneeuwjagt hard te waejen; dit was onze negende Visch en wy sneeden die / vermits hy al begon te traanen / van over boort in onze vaten / en vulden 'er 32½ quardeelen van / maakende met de voorige 8 Visschen te samen 390 quardeelen spek. Toen wy tot den 3den July door storm en tegenwindt / aan de gemelde ysschots gelegen hadden / raakten we weder los / en vervolgens noch eens aan een ander ysveldt vast / zulks wy den 9 July in ruime zee quamen / en verder onzen koers naar 't Vaderlandt namen / nadat we Oost Zuid-Oost door verscheiden schotsen noch twintig myglen gezeilt hadden.

Verdere waarneeming aangeweezen.

Nu staat hier aan te merken / schoon wy nooit landt hebben gezien / vermits 't gemelde ysveldt zoo verre in 't ys was gelegen / dat we echter niet verre van landt zullen zyn geweest. Wy zagen den 26sten Juny van daar zeilende / aan en by het zelve ysveldt en in eenige flarden noch gedurig visch / en sedert tot den 9den July / toen wy in zee quamen / vonden we geen eenen Visch meer / behalven de gemelde doode: echter passeerden we in groote ruimtens verscheiden welgelegen ysvelden en veele flarden / insgelyks vyf Schepen / 2 aan een veldt leggende en 3 om de Noord-Oost zeilende; men zou hen van ons veldt geerne kennisse gegeeven hebben / maar onze ruimte die wy te volgen hadden / leide ons te verre buiten hen om / zulks wy geen gelegenheit vonden om hen te kennen / noch min om te spreeken; wy vernoegden ons dan alleen met te denken / dat indien zy wisten wat ons wedervaaren was / zy eerlang een andere koers in 't zeilen neemen zouden / en aldaar niet blyven leggen. Meerder zal 't niet noodig zyn om onze redeneering met de ondervinding te doen bevestigen / dan dat men dit volgende noch in acht neeme.

By gemeene tyden zal men Oud-Groenlandt redelyk Vischryk vinden: maar by ongemeene tyden / zoude men / zich hier op verlaatende / bedrogen.

gen konnen zien / te weeten / by ongemeene felle winters / en daar op volgende koude zomers; want dan vind men dit landt / in 't vaste ys bevrozen zynde / om de volgende reden / niet dan laat in den zomer weder van 't losdoopende ys bevryt: derhalven is de Visch door het dichtvriezen in 't Najaar / langs dit landt om de Zuidt naar de Straat-Davis geweeken / op den gewoonen tydt hier niet te vinden / doordien zy alsdan wat langer naar gewoonte genoodzaakt zyn / zich in de Straat Davis op te houden / daar zy anders by zachte Winters wat vroeger zich naar dit aas begeeven zal.

Het onderscheid dat 'er in verscheiden opzichte tusschen dit Landt en het schoone Visscherye geweest van Spitsbergen is / hier door aangeweezen / moet mede alhier in gevalle van een fellen vorst / wel aangemerkt worden. Want hier in moet men dit geweest t'eenemaal niet by dat van Spitsbergen vergelyken / wiens Zuid-einde en West-zyde / door den meergemelden noorder stroom / die vervolgens West / en eindelyk Zuid West draait / vermits Spitsbergen in den zomer van het ys gezuivert zynde / zoo zal dien zelven stroom / het zelven ys / byna den geheelen Winter door / mede van zich afkeeren; zoo dat de Spitsberger Visch / rondom Spitsbergen gewent / in den zomer om reden naar het Noorden geweeken / op den Herfst in het dicht vriezen / van daar uit het ys weder hier komende / den geheelen Winter aan Spitsbergen op zyn beste aasplaats zal konnen blyven: 't en zy by felle Winters / wanneer het in de Bayen en mede een stukweegs buiten ten wal digt loopt; echter zal ze alhier en naby het landt op dezelfs gronden konnen blyven aazen / gelyk ze ook volgens de gegeeven reden doet / en als uit het volgende journaal van overwintering insgelyks eenigzins kan blyken / en met den eersten voorjaars storm / het afgebroken ys door den gemelden stroom van daar dryvende / wederom hun voornaamste aasplaats konnen bereiken; dus zullen dan de Schepen eer het ys geopent is / de zelve alhier vroeg konnen vinden.

Geheel anders nu is 't in dit geval met Oud-Groenlandt gelegen / want de aldaar heerschende gestadige Zuid-Weste stroom / valt 'er op 't landt aan / waar door het den geheelen zomer met ys bezet blyft / en word niet dan met uitlandige Weste en Noord-Weste winden eenigzins en maar voor een tydt / zoolang die waayen / daar van ontlast; en deeze winden veranderende / valt het zelve weder naar laager wal / en door den gemelden stroom weder op 't landt aan. Dus zal dan dervalven met het eerste vriezend weêr / de kust door 't ys bezet zynde / het ys wederom vast raaken / en de alhier gewende Visch zeer vroeg doen noodzaaken om de Zuidt te wyken / en dit landt geen ontzet vindende: maar integendeel het beletsel van den stroom onderhevig zynde / zal deeze kust derhalven lang bezet blyven / en by koele zomers des te langer / te meer / dewyl het ys diepwaarts zich in strekt / zoo kan het de zee alhier zodanig niet als van 't Spitsberger Zuid-eind afbreeken. Dus blykt het ook hier nevens / dat

alzoo dan het zaizoen zich alhier laat instelt, wederom vroeger aan Spitsbergen en ook wel zoo zeker zyn zal, en in de Straat Davis noch vroeger: doch mede zoo zeker niet als aan Spitsbergen, dewyl de Visch met zachte Winters, al vroeg van daar naar Oud Groenlandt of Noordwaarts in 't ys kan vertrekken.

Alhier wel op gelet hebbende, zoo zal dit het voorige wegens het vroege zaizoen, hier en aan Spitsbergen en overal langs den yszoom, gantsch niet wederspreeken, en alle het geene in 't eerste aankomen, het ys noch vast en dicht zynde, om de gegeevene reden, overal egaal bevonden worden. Onthoudende zich dan de Visch alwaar ze zich ook bevinden mogt aan den buiten zoom van 't ys; doch het is die gemeenlyk wegens den overvloedt van 't aas by Spitsbergen op de gemelde hoogte van 77 of 79 graden, veeltyds het best op te doen.

Nu is noch overig de Visschery aan Jan Mayen Eilandt te gedenken; maar nademaal deeze t'eenemaal buiten gebruik is geraakt, zullenwe 'er dieshalven maar kortelyk in 't volgende Hoofdtstuk van gewag maaken.

TIENDE HOOFDTSTUK.

De Vischrykheit eertyds aan Jan Mayen Eilandt, mede allenks afgenomen. Overwintering aldaar en op Spitsbergen ondernomen; wat deezen op Spitsbergen zyn ontmoet. Verscheiden Observatiën over 't Noorderlicht, en een Redeneering over der zelver vreemde verschynselen, volgens ingekomene berichten.

Jan Mayen-Eiland eertyds zeer Vischryk geweest.

VAn ouds is aan Jan Mayen Eilandt gelyk te Spitsbergen, mede een groote Visschery geweest, als uit het reeds verhaalde van onzen Stuurman Teunis Baltisz. kan afgeleid worden, wiens Vader, gelyk gezegt is, op een Jaar in twee reizen voor de Compagnie omtrent 2000 quardeelen traan van daar heeft gebragt.

Allereerst is dit Eilandt door eenen Jan Mayen ontdekt, en gelyk in 't 2de Deel is gezegt, in den Jaare 1611. voor de eerstemaal bevaaren. Tot den Jaare 1633. heeft de Compagnie mede aldaar haare Visschery niet alleen achtervolgt; maar ook gelyk te Spitsbergen verscheiden Kookeryen gezet en opgerecht; en zich in eenige Bayen vast gemaakt hebbende, scheenenze toen door een volkplanting zich aldaar allenks noch vaster te maaken, laatende daar en te Spitsbergen zeven mannen overwinteren, die ook gezamentlyk overgebleeven zyn; waar van we, deeze

Overwintering aldaar en op Spitsbergen.

te

te Spitsbergen overwintert/ van hun wedervaaren dit kort bericht geeven zullen:

't Was in 't Jaar 1633 dat des Compagnies Schepen op den 30 Augusti uit de Noord-Baay in zee liepen. Des anderen daags viel 'er voor 't overwinterende volk weinig voor/ dan alleen dat ze eenige Meeuwen en Keen schooten / om 'er zich geduurende den winter van te bedienen / en slaa tot verversching zochten. Den volgende dag zond men de Sloep uit om Keen te schieten/ doch men wierd genoodzaakt in de Zeeuwsche-Baay te loopen / aldaar een tent van 6 overendstaande riemen te maaken/ en met een zeil van de sloep te dekken : men haalde 'er eenig brandhout uit het ys/ aldaar door de zee opgeworpen. Na 't verloopen gety braken men de tent weer af/ en met de sloep te water zynde/ hoorde en zag men verscheiden groote Walvisschen; vervolgens mistig en buyich weêr uitgestaan hebbende/ quam men zonder verdere verrichting 's nachts weer by de Loots. Wat deeze te Spitsbergen geduurende dien tyd wedervoer.

Men viste den 3 September veele Walvischbaarden / die met hoogwater op 't strandt gehaalt/ schoon gemaakt wierden en geburgen; ook vertoonden zich somtyds Walvisschen in de Baay. Op den vyfden roeide men met de sloep naar de West-Baay om naar Visch of eenig ander voordeel om te zien/ doch zonder iets uit te rechten. Den volgenden dag werd de sloep bemant; men roeide naar de Engelsche Baay om 'er doode of gestrande Walvisschen naar te speuren / of ook om Beeren te schieten/ Walrussen te vangen/ of eenig ander wildt op te doen ; maar te vergeefs ; in 't wederkeeren vertoonden zich echter verscheide Walvisschen/ waar van eenigen seer tam waren. Weder aan de Loots gekomen/ maakte men twee sloepen dusdanig om de Visschen gereet : men knipte twee vaten winddicht/ die als boeyen dienen zouden/ met een lyn ter lengte van omtrent 70 of 80 vademen daar aan vast gehecht; deeze vaten bragt men in de sloep waar in de Harpoenier was met vier mannen verzelt / en in de andere sloep de twee overige / die ten dienst van de anderen wezen zouden. Toestel tot het visschen gemaakt en hoe.

Den zevenden wierden 'er weer eenige Walvisch-Baarden gevist / die men schoon maakte en in 't Pakhuis burg. Vervolgens scherpte men de Lenssen en Harpoen/ droogde de voorgangers en verbaerdigde alles wat men in 't visschen noodig had. Buiten de Noord-Baay hoorde men verscheiden Walvisschen blaazen / doch men deed niets op. Van den agtsten tot den twaalfden viel 'er weinig voor / dan dat men eenige Zeerobben zag en echter niet magtig wierd ; met de sloep/ om verversching te zoeken uitgeroeit/ vond men op de zoo genaamde Slaaberg eenen overvloedt van dit gewas / naar waterkors gelykende / doch 't moest met groote moeiten van 't gebergte gehaalt worden / alwaar zich jaarlyks veele Meeuwen onthouden/ door wiens mist het aankleevende mos als gemest/ dit kruid weeldrig voortkomt/ waar onder ook een soort van zuuring

ring gevonden wierd. Van dit gebergte wierden 'er ook zeewaart eenige Walvisschen gezien. De sloep naar 't laage landt, op de Reejacht uitgezonden, deed men den Biskayer-hoek aan, en 't laage landt bereikt hebbende, sloeg men 'er een tent op om 's nachts zyn verblyf onder te neemen. Op de jagt uitgegaan, verdeelde men zich in tweën, ieder met een hond verzien, dus wierden 'er drie Reën opgedaan en naar de sloep gebragt. Vervolgens zag men weder eenige Walvisschen, als mede een vuurstraal op een der ysbergen nederdaalen, waar op de zelve eenigen tydt staan bleef en daar na verdween. Den dertiende quam men met de drie gevangen Reën en de verzamelde kruiden weder aan de Loots, alwaar het Reevleesch gezuivert werd en opgehangen, om het dus door 't driezen te beter te bewaaren, zulks het hun in den winter voor verversching dienen mogt. Ook zag men toen buiten de Noordbaay veele Walvisschen.

Reën gevangen, en kruiden tot verversching gezocht.

Een doode walvisch opgedaan.

Des anderen daags werd 'er een versch gestorven Walvisch gevonden, zonder dat 'er lenssteeken of een harpoen-wondt aan bespeurt wierd, mogelyk was deeze Visch door haaren vyandt de Zwaartvisch overwonnen en dood gejaagt. Veel arbeidt en moeite werd 'er besteed, om deeze Visch, die groot was, en men een wyfje bevond te zyn, uit den stroom in zekerheit te voegseeren, maar alles was vruchteloos, zulks de stroom hen na een afgesloofden arbeidt weder zeewaart dreef, tot ze het eindelyk moesten opgeeven, en na zwaar stormachtig weêr uitgestaan te hebben, den volgenden dag weder aan de Loots quamen. Drie dagen na den anderen had men stormachtig weêr, zulks 'er niets kon uitgerecht worden; maar op den 19 September bemande men de sloep met al den manschap voor 4 of 5 dagen van alle behoefte verzien, om de verlaaten Visch die aan dreggen gelegt was, weder op te zoeken, doch niet gevonden werd, wat moeite men in 't naspeuren aanwende. Op den 20sten 's avonds zag men de maan 20 dagen oud en 2 graden in Aries, voor de eerstemaal boven 't gebergte, Zuid Oost ten Zuiden, tot des anderen daags de Zon zich weder vertoonde. Op den agt en twintigsten werden 'er weder eenige Visschen in de Baap gezien, zonder dat 'er iets op uitgerecht kon worden. Den volgende dag wederom Visschen omtrent de Oevers gezien, geraakte een der zelven voor de Loots aan den grondt vast, die zich met groot geweld wederom vlot arbeidde, slaande geweldig met den staert en vinnen, waar na zy zich weder naar 't diepwater begaf. Dien dag wende men alle mogelyken vlyt aan, om een deezer Visschen die zich toen veel vertoonden, magtig te worden; men werkte eindelyk zoo veel uit dat 'er ten Zuid-Oosten van de Loots, omtrent den Ysberg een Walvisch geschooten wierd, waar op de gemelde vaten buiten boordt geworpen wierden, die een groot gewoel in 't water maakten, doch de harpoen, na dat de Visch met de vaten eenigen tydt gelopen had, geraakte aan 't slippen, zulks men zich in zyne verwachting bedroogen zag, vermits men meende, na het afmatten van den

die men echter na veel aangewende moeiten, verlaaten moest.

Een Visch geschooten, die 't echter mede ontsnapt.

den Visch / door deeze vaten / de zelve met Lenssen verder af te maaken / doch de manschap te zwak zynde / liep alles vruchteloos af.

't Was dan op den derden October dat het Gevogelte allenks begon te vertrekken / ook verzamelden zich mede de Meeuwen / om gelyk den Opevaar een gemaatigder Gewest op te zoeken; en in de Noord-Baay vertoonde zich weder eenige Walvisschen. Voortaan tot den 13den zag men noch al veel Visch; nu begon het reeds zoo fel te vriezen / dat men een van de biervaten overend gezet / ter dikte van 3 duim bevrooren vond / eer men bier konde bereiken / zulks de bodems der vaten van 't bevriezen uitwaarts weeken. Op den 15den op 't Gebergte zich begeeven hebbende / zag men de Zon in 't Zuiden noch even boven den Horizont / waar op staat gemaakt wierd / dat men ze dat jaar niet meer zien zou. Ook werden 'er weder eenige Visschen in de Baap gezien / waar op echter niet konde ondernomen worden. Het bier omtrent agt voet van den haart staande / bevond men nu tot den grondt bevroozen / zulks het vat opgeslagen wierd / het ys in stukken gehakt en dus gesmolten / een schraalen drank maakte. Den 22sten vertoonden zich wederom eenige Walvisschen in de Baap / waar op mede niets kon ondernomen worden. Maar den 25sten vernam men de eerste Beer die met lenssen en roers nagezet werd / doch te water gaande / het weder ontsnapte. Op den 27sten moest de Zon volgens uitreekening een graadt onder den Horizont blyven / echter bevond men noch 7 of 8 uuren scheemering. Op dien dag wierden 'er in de Noord-Baay noch eenige Visschen gezien. Verder in drie of vier dagen niets voorvallende / als dat 'er twee Walrussen gezien wierden / waar van de eene voor den kop geschoten / het echter ontquam.

Op den vyfden November had men noch 4 of 5 uuren scheemering / die voortaan dagelyks afnam. Sedert den zesden tot den veertienden werden 'er nu en dan eenige Beeren en Vossen gezien / waar van een gevangen werd. Nu sloeg men weer een bevrooren vat bier op / welk ys stukken geslagen en gesmolten werd om te drinken / schoon 't naby het vuur had gestaan om niet te bevriezen. Op den 26sten vroor het zoo sterk / dat men in een open gehakte byt / om 'er een fuik in te zetten / na twee of drie uuren weder een hand dikte ys vond. Verder is 'er tot den vyfden December niets merkwaardigs voorgevallen dan dat 'er een Beer bestreeden en gedood wierd / gevild en 't vet en de huidt in de Loots gebragt. Den zevenden gevoelde men zodanig een bittere koude / dat schoon men een groot vuur aan den haart en in de kachel stookte / echter niemandt zich in zyne koop verwarmen kon / zulks men genoodzaakt was voor 't vuur te gaan zitten. Ook bevond men toen 't Azyn-vat mede bevrooren. Om deeze ontydelyke koude te maatigen / verplaatsten eenige hunnen koopen naby de kachel / en anderen bleeven met de voeten voor 't vuur zitten: ja 't was zoo bitter koud / dat hoe sterk de kachel gestookt wierd / indien men maar een korte poos in de koop

Het Gevogelte vertrekt,

en 't begint fel te vriezen, terwyl de Zon zich naaulyks weer laat zien.

Voortaan een afneemende scheemeting gezien.

Onverdragelyke koude.

gelegen had/ moest men 'er weder uit/ en om de leden warm te houden/ gestaadig wandelen.

Den twintigsten December omtrent den middag met Zuidelyk licht/ 't welk noch door de schemmering van den dag wierd aangezien/ vermits men eenige dagen geen licht vernomen had/ want de Zon in 't teeken van Capricornus zynde/ had ze de Zuidelykste breete bereikt; de Maan toen 20 dagen oud en 23 graden in Leo, twyffelde men deeze schemmering te veroorzaaken/ of dat het een Noorderlicht zy geweest: maar vier dagen hier na schoot het Noorderlicht zoo sterk/ dat men 'er over verbaast stond/ welk licht byna de gantsche nacht bestand bleef. Vervolgens quamen 'er nu en dan eenige Beeren omtrent de Loots snuffelen/ waar van een geschooten werd/ doch bulderende weg liep/ als mede den volgenden dag die het ook ontquam/ wordende toen noch meer Beeren vernomen. Het Noorderlicht was dien dag en volgenden nacht uitneemende sterk/ over welk verschynsel men verwonderd was. Vervolgens werd 'er noch op eenige Beeren jagt gemaakt/ waar op/ om de diepe sneeuw geen voordeel kon behaalt worden. Op den laatsten dag van 't Jaar vernam men weder eenige Beeren/ waar van 'er een geschooten werd/ die het echter noch ontquam.

Sterk Noorderlicht gezien.

Met den aanvang van 't Nieuwejaar/ werden 'er somtyds noch eenige Beeren vernomen/ als mede veele Vossen waar van 'er een geschoten werd. Den zevenden January werden verscheiden Beeren omtrent de Loots gezien; twee daar van geschooten/ werden verder met Lenssen gedood/ vervolgens gevilt/ en de huiden en 't vet geburgen. Voortaan tot den twaalfden/ zag men en vernam veele Beeren/ twee werden 'er geschoten en mede met Lenssen gedood; tot den twee-entwintigsten stond men onlydelyke koude uit/ en werden somtyds noch verscheiden Beeren gezien/ waar van eenige geschoten werden/ die men vilde en de huidt en 't vet naar de Loots bragt. Deezen dag werd men een heldere scheemering in 't Zuiden gewaar/ en den volgenden Nacht een zeer sterk Noorderlicht. Den 25sten zag men 6 of 7 uuren dag-scheemering en den volgenden dag werd het volkomen licht/ zulks het gestarnte omtrent den middag in 't Zuiden niet meer gezien wierd. Voortaan tot den 31sten werden 'er noch verscheiden Beeren gezien/ en somtyds eenige geschoten die het echter noch ontquamen, Maar op den derden February werd 'er wederom een Beer geschoten en verder met Lenssen gedood/ gevild en de huidt nevens 't vet in de Loots geburgen. Nu viel 'er verder deeze geheele Maandt weinig aanmerkelyks voor/ dan dat 'er somtyds noch al Beeren gezien wierden en eenigen gedoodt/ en op den 22sten werd de Zon wederom van 't gebergte boven de kimmen gezien.

Eenige Beeren geschooten.

De Zon wederom gezien.

Op den derden Maart was 't dat 'er een hevige stryde tegen een groote Beer voorviel/ met twee kogels omtrent de kaaken geschooten/ viel hy daar op onder den voet/ klauwende met de poten daar de

schoot

schoot getroffen was / waar op men met Lenssen op deezen Beer aanviel; de zelve weder opgestaan / stelde zich te weer / en ontweldigde een der bestryders de Lens / springende naar hem toe / zulks hy neerviel / waarop een ander man toeschoot om zyn maat t'ontzetten / wiens Lens mede in de Loop bleef / zoo dat echter deeze Beer / met al den manschap aangevallen / het noch ontworstelde en Baapwaarts liep. Tot den vyftienden werden 'er noch veele Beeren gezien / eenige gedood / als mede verscheiden Vossen die zich nu weder begonnen te vertoonen; 's Avonds zag men de Maan byna geheel verduisteren / doch naar de uitreekening der Eclipsen in den Almanak / moest deeze verduistering een dag eerder zyn geschied. Vervolgens schoot men dagelyks veele Vossen; deeze Vossen gevild zynde / liet men 2 of 3 dagen in de lucht haugende bevriezen / welk vleesch als dan gekookt en met pruimen en razynen gestooft / voor een goede en smaaklyke verversching verstrekte. Voortaan tot den zesden April viel 'er weinig voor / als nu en dan op Beeren en Vossen jagt te maaken / waar van ook eenige geschooten wierden; maar op den zevenden de Sloep weder te water gebragt / maakte men jagt op twee Walrussen / waar van de eene met den harpoen geschoten werd en vervolgens gelenst / den kop afgesneeden en tanden uitgebroken.

Maan Eclips een dag vroeger dan d'uitreekening.

Dus verder niets van belang voorvallende / dan dat het noch somtyds fel koud was / en dat men tusschen beiden taamelyk gematigd weer had / zoo was 't op den 27sten dat men omtrent den avondt wederom twee Walvisschen gewaar wierd / die langs de strandt koers naar de Noord-Baay namen. Men maakte van toen af de Sloep weder tot de Visschery gereed / om by geleegenheit eenig voordeel op te doen.

Spitsberger Kermis ingestelt en geviert.

Op den eersten May vermaakte men zich met twee kannen goed Bier en een bak warme Wyn / waar mede dien dag de Spitsbergsche Kermis werd ingestelt. Omtrent deezen tydt vertoonden zich weder veele Berg-Eenden / doch waren zoo schuuw dat'er geen gevangen wierden. Sedert tot den 25sten was men dagelyks bezich op Beeren / Walrussen / Robben / Berg-eenden en ander Gevogelte dat zich wederom vertoonde / jagt te maaken / waar van eenigen geschooten en gedood werden; Maar 't was op den 27ste May dat men een bemande Sloep gewaar wierd / zulks dit geen kleine vreugde baarde / als zynde deeze de eerste die in 9 Maanden min 5 dagen gezien was. Deeze Sloep was / door den Commandeur Cornelis Crouff, toen met zyn Schip voor de Robbe-Baay gekomen / voorafgezonden / en quam mede dien zelven avondt voor de West-Baay ten Anker; en den 30sten quamen noch vyf Schepen / namentlyk d'Ammiraal / Vice-Ammiraal / Schout by Nacht nevens twee anderen in de West-Baay ter Reede.

Wederom een Sloep uit het Vaderland gezien.

Waar op de aankomst van eenige Schepen volgt.

Dus werden deeze zeven mannen / op Spitsbergen overwintert / in

volkomen gezondheit op de aankomst der Schepen gevonden; Maar in de Jaar 1634. wederom zeven andere Mannen aldaar gelaaten / storven die allen / waar door de verdere onderneeming om 'er Volk te doen overwinteren achterbleef.

Vervolgens is echter noch gebleeken / datmen de Landvisschery zoo wel hier als op Jan Mayen-Eilandt, toen noch t'eenemaal niet wilde opgeeven / maar hoe lang die na deezen noch heeft geduurt / hebbenwe nooit vernomen; immers heeft den tydt doen leeren / dat 'er zoo wel hier als aan Spitsbergen, een Visschryke Visschery is geweest. De Visch van allenks alhier gelyk te Spitsbergen van Landt en uit Zee verdreeven / zyn eindelyk de Traankeetels en verdere gereedste en beste Groenlandsche Gereedschappen / weder uit de Pakhuizen gehaalt / en de Compagnie scheidende / is dan mede Jan Mayen-Eilandt gelyk Spitsbergen verlaaten / zulks dat de Eilandsche Walvisch beide deeze Eilanden eerst onvry hebbende gemaakt / nu door hunne wykneeming weder tot een vry landt zyn geworden.

De Visschery op Jan Maijen Eiland en te Spitsbergen gestaakt.

Nu 't hier pas geeft / ons over het Noorderlicht / waar van we zoo even gesprooken hebben / en ook in 't eerste Deel / 't derde Hoofdstuk gewag is gemaakt / een weinig uit te laaten / zullen eenige Observatiën door den Heere Maraldi en anderen daar over gedaan / en de * Koninglyke Societeit der wetenschappen te Parys opgedraagen / ons dit volgende berichten:

Observatiën over 't Noorderlicht van den Heere *Maraldi* bygebragt.

Zedert eenige tyd heeft men reeds / alhoewel met een onvolmaakte kennis / van een zeker byzonder Licht in de Noorderlykste Landen / als Noorwegen, Yslandt, en andere Gewesten / geweeten; welk Licht den Heer Gassendi de Noorder Dageraat heeft genoemt / nademaal het in helderheit den Dageraat naby komt; dit Licht is echter met het zelve zeer verschillende / door den nachtelyken tusschen tydt waar in het zich vertoont / en men kan het / noch voor den Dageraat / noch voor een Scheemering neemen.

Hoedanig deeze Verschynselen te Parys zyn gezien.

Wy hebben / zegt de Heer Maraldi, in 't Jaar 1716. te Parys een aanmerklyk en zeldzaam † Verschynsel beschouwt; 't was op den 11den April 's Avonds ten half elve / toen het zich begon te vertoonen / nadat de Scheemering zich omtrent twee uuren geeindigt had. 't Bestond in een groot en helder Licht / zich langs den Horizont Noordwest ten Noorden verspreidende. Het begon met den ondergang van Eté, onder den Westelyken voet van Auriga, en 't strekte zich vervolgens over 't westelyken been van Perseus uit / passeerende tusschen de ‡ Gestarntens Andromeda en Cassiopea, en eindigde in 't Hemelsteken onder 't hoofd van Cepheus. De uitgestrektheit van dit Licht / van 't Westen tot in 't

* Zie *Histoire & de l'Academie Rojale des Sciences*, 1716.
† *Phenomene.* ‡ *Constelations.*

't Noorden / besloeg omtrent 80 Graden. De breete strekte zich ter eene zyde onder den Horizont, van waar het scheen voort te komen / en ter andere zyde tot 7 Graden in hoogte uit / behalven ter wederzyds uitbreiding waar 't minder breet was. De helderheit van dit licht verspreidde zich overal even krachtig / en 't verzwakte niet dan omtrent het verhevenste deel. De lucht was zoo klaar / voornamentlyk omtrent den Horizont, en dit Licht zoo doorstralend / dat men 'er met het oog zelf / de voornaamste Starren van Perseus, Andromeda en Cassiopea door zag. De Star in de Westelyke knie van Perseus, was omtrent twee graden laager dan de uiterste strekking opwaarts van 't licht; de schoone Star van 't hoofdt van Meduza, scheen midden door zyne breete; ook zag men omtrent de bovenstrekking de kleine Noorderlykste Starren van Adromeda en de Zuidelykste van Cassiopea.

Wy beschouwden vervolgens / dat de Starren van Meduzas hoofdt en de knie van Perseus, zich in den aanvang minder van 't verscheenen licht / dan in 't vervolg verdoofden; bovenal vertoonde zich de Star van Perseus, toen veranderlyker in hoogte dan de anderen / terwyl het licht egaal breet was / en geduurig door de zelve Starren naby den Meridiaan passeerde / die ten opzichte van den Horizont, niet zichtbaarlyk van stand veranderden; waar uit bleek / dat dit Licht / geen deel met de beweeging van 't Primum Mobile had / en bygevolge niet Hemels was / maar veel eer aan ons * Dampgewest verknocht / en dat het verschillig was met het licht door den Heere Cassini op den Zodiac ontdekt / gemeenschap met de beweeging van 't Primum Mobile en de eigen beweeging van de Zon hebbende.

Behalven het bestendige en overeenkomende licht / was 't met den Dageraat weinig verscheelende / maar helderder en witachtiger; men zag vervolgens eenige kolommen van een weinig levendiger licht / die naar den staart van Comeeten geleeken. Deeze kolommen van onder den Horizont opgekomen / en zich van beneden naar om hoog strekkende / breidden haar een weinig boven de opperuitgestrektheit van 't licht uit. Zy geleeken naar rook of water-straalen / en scheenen zoo veele lichtstraalen te zyn. Men zag 'er telkens veele van / die op verscheiden plaatzen het Horizontale Licht doorstraalden / en hooger doorgedrongen / wierden haare opperdeelen hoek of spitsachtig. Twee graden warenze omtrent breet / sterkten zich ter hoogte van 7 of 8 graden uit / en waren naauwlyks een half minuut zichtbaar. Wanneer deeze kolommen verdweenen / zagmen 'er in acht of tien minuten geen: maar alsdan verscheenen 'er wederom anderen op verscheiden plaatzen van 't licht. Dus vernieuwde telkens dit verschynsel in den tydt van een uur / en duurde tot 's nachts ten half twaalve. Vervolgens zag men deeze

 recht-

* *Atmosphere.*

* rechtstandige Kolommen niet meer / en het Horizontale Licht 't welk tot dus verre helder was geweest / verminderde allenks / 't zy dat het door de opkomende Maan verzwakt wierd; die toen een quartier na elve den Horizont bereikte / te weeten / een quartier uur voor dat de Kolommen verdweenen waren / en dat het licht zwakker wierd; 't zy dat de stoffe die 'er oorzaak van was / niet meer zoo overvloedig dan in den beginne was. Hoedanig dit ook wezen mag / het licht nam af / en 't werd / weinig meer dan in een minuut, byna onzichtbaar.

Den volgenden dag / 's avonds ten half tienen / met een heldere lucht / zag men een streek van diergelyk licht als den voorgaanden avondt verdweenen was / onder 't Gestarnte van Cassiopea, maar 't was zwak en verdween eerlang. Deeze lichtstraalende Kolommen werden toen maar eens gezien / zich † rechtstandig uit den Horizont verheffende. Deezen dag en dien zelven abondt / woei het styf uit den Zuid-Oosten.

Op den 13den April / 's avonds een quartier voor negenen / na het eindigen van de Scheemering / de lucht helder en stil weer zynde / begon men aan den Horizont / onder de Starren van Cassiopea een zwak licht te zien / 't welk ten tien uuren noch in den zelven staat was; maar omtrent half elf / was het krachtig vermeerdert / zoo wel in uitgestrektheit als helderheit. Het was grooter en klaarder dan den voorigen Avond, maar niet zoo helder naar d'uitterste uitgestrektheit / als dat van den 12den zich had vertoont. De stand en d'uitgestrektheit waren / gelyk het licht van den eersten dag / en het schynsel duurde omtrent een half uur. Terwyl men op de gestrektheit van 't licht acht gaf / zag men by de uitterste en Oostelykste strekking / een deezer Licht-Kolommen / die door een achtereenvolgende beweeging van 't Noord-Oosten naar 't Noord-Westen / in weinig min dan een minuut haar gantsche uitgestrektheit doorliep / en zich aan 't Westelyk uiteinde verspreide. Vervolgens begon het Horizontale Licht te verzwakken / en verdween omtrent half twaalf uuren t'eenemaal. Twee achtereenvolgende dagen waren de Wolken het belet deezer verdere observatiën, en men zag het licht niet meer / doordien de Lucht betrokken was.

Berichte van een Verschynzel te Dieppe beschouwt; Door een bericht aan den Heere Valincour gezonden / verstond men dat men te Dieppe, op den 11den April des zelvens Jaars / 's avonds ten half elven / aan den Horizont ten Westen een Wolk beschouwt had / die zich naar 't Noorden uitstrekte / en in den tydt van een uur / ter hoogte van 35 Graden zich verhefte; deeze Wolk zich toen klootsgewyze in een trekkende / werdze vervolgens roodachtig / en noch meer rechtstandig gerezen / wierpze een vlam uit / die omtrent een quartier uur gezien werd. Deeze Kloot daalde vervolgens naar by den Horizont, al-

waar

* *Perpendiculaires.* † *Perpendiculair.*

waar ze zich verspreidde, en de lucht voortaan tot Middernacht betrokken zynde, verdween dit verschynsel. Deeze observatie te Dieppe, is op den zelfden tydt als die van den 11de April gedaan, en ze komt ook in eenige omstandigheden daar mede overeen, want het verschynzel liet zich ten Noorden zien, en 't duurde beide omtrent een minuut. Maar in de andere omstandigheden, quamen de verschynselen van Parys met dit van Dieppe niet overeen. Te Parys begon men het licht ten half elven te zien. Te Dieppe zag men ter zelver tydt in 't Westen een Wolk, en deeze wolk vertoonde zich niet rood, dan ten half twaalven in 't Noorden; dus zag men te Dieppe het licht niet, dan een uur na de eerste observatie te Parys gedaan. Men zag geduurende een uur in 't Horizontale Licht, veele Lichtgeevende Kolommen, daar in het bericht van Dieppe, niet dan van een vlam gesproken word, die maar een quartier uur duurde.

Deeze verscheidenheid omstandigheden doen blyken, dat dit het zelfde Verschynsel niet is geweest, in den zelven tydt in beide deeze Steden gezien, maar twee onderscheidene, die door eene stoffe van de zelve natuur konnen veroorzaakt zyn, zich door 't * Dampgewest deezer byzondere Steden verspreidende.

In Engelandt en in eenige Steden ten Westen van Vrankryk, heeft men op den 17den Maart in 't zelve Jaar een groot Verschynzel gezien, schynende met het gemelde licht te Parys beschouwt, overeen te komen. Als mede in Engeland.

Te Nieuwark, in 't Graafschap Nottingham, zag men ruim een uur na zonnen ondergang, ten Noord-Westen, twee genoegzaam donkere wolken, een weinig van elkander gestrekt, en 20 of 25 graden boven den Horizont. Uit ieder deezer wolken quam met een groote snelte, een licht voort, staartsgewyze uitstraalende, en gelykende naar de straalen die somtyds de zon nabY den Horizont gekomen, door de wolken schiet. Deeze straalen spreidden zich van 't Noord-Westen tot het Noorden, door een groot gedeelte van de lucht uit, en verhinderden echter niet, dat men 'er de Starren door zag, alhoewel iets flaauwer, gelykerwys men die door nevelachtige wolkjes ziet. In 't overige van de Lucht, zag men de Starren blinken, gelyk by helder vriezend weêr en donkere Maan. Van 9 uuren 's avonds verminderden deeze lichtstraalen tot 10 uuren, wanneer ze toen weder toenamen, en tot half twaalf uuren duurden. Het licht uit deeze † Verhevelingen voortgekomen, was zoo krachtig, dat men 'er kapitaale letteren by leezen kon.

Te Londen scheen de Horizont ten Noord-Oosten met zeer donkere en dikke dampen bezet, in welker midden, men gelykzaam een maalstroom van een rosachtig licht zag, 't welk allenks lichter wierd, en zyne

* Atmosphere. † Meteores.

ne straalen / als van vuurpylen / naar veele plaatsen door de lucht schoot. Deeze straalen zich met een groote snelheit verspreidende / veroorzaakten in de golfachtige lucht / een lichten rook / die byna telkens op de zelfde wyze / en met de zelfde uitwerking weder herval wierd. Deeze lichte rook / was zoo doorzichtig / dat men 'er de Starren door zag, en zoo lichtschynend / dat men 'er de huizen door onderscheiden kon / zulks het met het maanlicht byna overeen quam.

Bericht van een verschynsel te Brest gezien; Volgens een ander bericht / aan den Heere Valincour uit Brest gezonden / had men op den 17den Maart / by een zeer heldere lucht / 's avonds omtrent 7 uuren / een soort van een Regenboog vernomen / van kleur doorgaans wit en zeer helder. Hy werd in 't Zuiden gezien / en besloeg van 't Oosten naar 't Westen / een ruime uitgestrektheit van lucht. Van 't Oosten nam het eene eind zyn aanvang / naby den * Leeuwestaert ; hy breidde zich vervolgens over het gestarnte van Gemini uit / 't welk ter midden van den Hemel stond / alwaar deeze Boog dzie graden breed was / en door de Pleyades vervolgende / eindigde de boog aan het hoofdt van Ariës. Hy vertoonde zich als een witte en doorschynende wolk / wiens licht een weinig het aardryk verlichte / zonder dat 'er eenig doorzicht der Starren door gehindert wierd.

Deeze Boog omtrent 9 uuren allenks verdweenen / zag men ten Noorden naby den Horizont een licht / naar een schoonen dageraat gelykende / 't welk zich van 't Noord-Westen tot aan 't Noord-Noord Oosten uitbreidde. Uit dit licht quamen geduurig zeer witte en heldere straalen voort / die aan 't Aardryk een soort van daglicht gaven / naar een schoonen zomerschen Dageraat gelykende. Deeze straalen waren alle † evenwydig / en strekten zich tot op 48 en 50 graden hoogte uit. Telkens quamen ze te voorschyn / en verdweenen weder ; maar als men ze niet zag / vertoonden zich / voor dat ze wederom verscheenen / uit het horizontale licht een weinig donkere dampen / in de gedaante van golven evenwydig met den Horizont, die zich met een uitneemende snelte / tot aan 't ‡ Toppunt verhesten / alwaar ze verdweenen. Deeze verwisseling / duurde tot 11 uuren / en midlerwyl zag men noch onderscheidentlyk / door deeze dampen de allerklynste starren. Ten 11 uuren vertoonde zich in 't Noorden / een licht / sterker dan 't voorgaande / verspreidende allerwegen zeer witte straalen. Ten half twaalven werden de starren betrokken / en een wolk / waar mede de lucht betrok / deed dit licht verdwynen.

Men staakte toen deeze observatiën, geloovende het verschynsel geëindigt was : maar den volgende dag / bragten de Visschers bericht / dat ten twee uuren na middernacht / de lucht wederom opgehelderd zynde / het licht van nieuws weder sterker gescheenen had / zeer heldere straalen uitwerpende.

Den

* *Cauda Leonis.* † *Parallel.* ‡ *Zenir.*

Den zelfden dag / 's avonds tusschen 7 en 8 uuren / zag men naby Dieppe, twee mylen van de Zee / gelykzaam een langhairige Comeet uit Zee opkomen / die zich tot 9 uuren zien liet / waar uit een verbaazende helderheit naar de Kusten van Engelandt voortquam. In dit Licht zag men vlammen ontsteeken / die zich in de wolken als een fellen brand vertoonden. En insgelyks op de Kusten van Langudoc.

Op den zelfden nacht van 17 Maart / heeft men mede een groot Licht op de Kusten van Langudoc gezien. Volgens 't onderzoek dat hier over door den Luitenant van d'Admiraliteit van Agde wierd gedaan / en aan den Abt Bignon gezonden / hebben verscheiden Schippers van Tartaanen / om te Visschen uitgevaaren / bericht: dat ze omtrent 9 of 10 uuren / tusschen de Kust van Agde en de Golf van Vendres, ten Westen van deezen Zeeboezem / een groote helderheit gezien hadden / byna den Dageraat in 't opkomen van de Zon gelyk / doch iets rooder en in Kolommen verdeelt / de eene klaarder dan de andere; dit was gezien door die geenen die 't naast aan landt waren / tusschen de Golf van Vendres en ten Westen het kleine Steedje Grovissa genoemt. Dit Licht scheen zoo helder / dat men de Kaap Saint Pierre genoegzaam bekennen kon / een afstandt van drie mylen ten Westen van de Golf: maar de Visschers / verder in Zee zynde / zagen dit licht zoo schoon noch helder niet. Men zag het omtrent een uur / en 't verdween vervolgens ten Zuiden. Drie deezer Tartaanen waren genoodzaakt geweest / aan de Kaap Quiers een haven te zoeken; men verstond 'er / dat de bewooners van deeze Kaap / dit Licht mede op de Kusten van Langudoc gezien hadden / en geloofden 't door een hevige brand elders was ontstaan.

Zoo veel men door dit bericht begrypen kan / met een byzondere en naaukeurige Kaart van deeze Kusten vergeleeken / scheen het / ten opzichte der geenen / die zich in gelyken staat van de Golf van Vendres bevonden / en insgelyks met deezen van de Kaap Saint-Pierre, dat het licht zich van 't Noord-Westen tot het Zuid-Westen vertoonde; in plaats dat het in de Noorderlyke gedeelten van Vrankryk, zelf des nachts tusschen 't Noord-West en Noord-Oost gezien wierd.

De Heer Abt Bignon, ontfing mede een andere observatië over een byzonder verschynsel / door den Prins van Moldavië te Solnin in de Ukraine, op de volgende wyze in acht genomen: Op den 15den Maart 1716, in den na-nacht ten vier uuren in 't Noord-Oosten / en ter hoogte / alwaar de Zon gemeenlyk twee uuren na haare opgang staat / zag men een soort van langstraalend en zeer fyn licht; 't geen zich vervolgens bovenmaate kolomsch-gewyze uitbreidde / waar van het benedendeel hoekig en kantig was / en 't bovendeel zich spits als een lans eindige. Het was vuurig van kleur / en zyn breete werd door veele witte groe- Bericht van een Verschynsel in d'Ukraine beschouwt.

 ven

den onderscheiden / die allerwegen van 't benedendeel tot aan het * toppunt doorgingen. Een uur nadat het zich uitgebreid had / veranderde allenks de roode kleur en werd wit ; deeze verandering / aan 't boveneind begonnen / vervolgde dus t'eenemaal tot naar het benedendeel; en eenige minuuten na deeze verandering / verdween de Kolom.

Dit Verschynsel is het eerste van allen die dit Jaar in verscheiden Gewesten van Europe zyn gezien. 't Is op den 15den Maart beschouwt / twee dagen voor die / die men in Duitslandt, Engelandt en Vrankryk heeft gezien / en byna een Maandt voor dit / dat we beschouwt hebben. 't Scheen eenige overeenkomst met deeze Piramiden van 't Licht te hebben / in Engelandt op den 17den Maart in verscheiden deelen van de Lucht waargenomen / en van 't Horizontale Licht gescheiden.

Observatiën over dusdanige Verschynselen te Coppenhagen.

Onder de Berichten van de Koninglyke Societeit der Weetenschappen van Berlin, vind men observatiën van dyie diergelyke Verschynselen te Coppenhagen in de Maanden Februari en Maart van 't Jaar 1707. gedaan. 't Is te gelooven / dat deeze Observatiën van den Heere Roemer zyn / een berucht Mathematicus. In de eerste deezer / die den eersten Februari gedaan is / ziet men omtrent ten elf uuren 's avonds / een soort van Boog / die zich van 't West Noord Westen tot aan 't Noord Noord-Oosten uitbreidde / en in de afgelegenste plaats van den Horizont, dyie graden hoogte had. Deeze Boog / rees vervolgens en scheen zeer helder in zyn gantsche uitgestrektheit. Een half uur na Middernacht quam 'er allenks een nieuwe Boog / boven den eersten te voorschyn / en ten een uur zag men Straalen als balken zich vertoonen / die zich naar om hoog begaven / als of ze geworpen waren. Deeze Straalen begonnen zich toen in den bovensten Boog te vertoonen / vervolgens in den benedensten / en zy reezen 4 graden boven den bovensten Boog. Ten twee uuren was dit Verschynsel in zyn volle klaarheit. 't Was verre boven den Horizont verheven / en 't verspreiden zich allenks door de gantsche Lucht. Waarna een opkomende mist / dit verschynsel deed verdwynen.

De zelve Astronomist bericht van een ander diergelyk Verschynsel waargenomen: maar niet zoo schoon noch volmaakt als 't eerste ; het vertoonde zich den eersten Maart in 't zelve Jaar / van tien uuren 's Avonds tot een uur na Middernacht / en in 't zelve Luchtgewest. Eindelyk meld hy noch van een derde Verschynsel / dat zich den 6den Maart in 't zelve Jaar tusschen 7 en 8 uuren 's avonds zien liet / doch min regelmaatig dan het eerste was. Het had dit in 't byzonder / dat de meeste Straalen die uit deezen Boog voortquamen / tot aan 't bovendeel der Lucht reezen; die weinig tydt daar na betrok / en 't Verschynsel verdween. Hy merkt aan / dat dit Verschynsel / klaarder en krach-

* Zenit.

tiger te Pinemburg, twee mylen van Coppenhagen gelegen / verscheen; waar uit hy besloot / dat het daar toppig wierd / en dat het bygevolge 300 laag en naby het oppervlak der Aarde was.

In deeze Berichten van de voornoemde Societeit, staat 'er noch een andere Observatie over het zelve Verschynzel uitgedrukt / op den zelfden dag van den 6den Maart 1707. te Berlin door den Herre Kirchius gedaan. Deeze Starrekundige / beschouwde 's Avonds ten agt uuren een soort van Regenboog / maar breeder / wiens lengte uit den Horizont omtrent 100 graden besloeg. Het eerste gedeelte van deezen Boog stond 8 of 10 graden boven den Horizont, waar uit verlichtende Straalen voortquamen / die naar het * toppunt koers namen. Vervolgens zag men boven den eersten Boog / een tweede / ter hoogte van 30 graden te voorschyn komen / maar hy was niet volkomen. En te Berlin gedaan.

Indien de Observatiën van dit Verschynzel / op een zelvigen nacht te Coppenhagen en te Berlin gedaan / van een weinig meer omstandigheit waren / zou men den afstandt hebben konnen bepaalen / als deeze † Verheeveling boven 't oppervlak der Aarde had. Maar nu wy in twyffel staan / of de bovenste Boog te Berlin gezien / de zelfde is / die men te Coppenhagen zag / of indien hy veel eer de benedenste is geweest / dat waarschynlyker zy; want te Coppenhagen werd dit Verschynsel van wegen de wolken / niet dan tusschen 7 en 8 uuren zichtbaar / en te Berlin werd den benedensten Boog ten acht uuren gezien / daar het schynt dat de bovenste / niet dan omtrent ten 9 uuren zich opdeed / wanneer reeds dit verschynsel / meer dan een uur te Coppenhagen zichtbaar was geweest. Indien men vooronderstelle / dat deeze de benedenste Boog zy / die op beide plaatzen zichtbaar was geweest / 't welk het waarschynlykste is / en dat het verschil van Poolshoogte tusschen Coppenhagen en Berlin, byna onder den zelfden Meridiaan gelegen / drie Graden zy / reekent men den afstant van 't Verschynsel boven 't oppervlak der Aarde / vyftien mylen van Parys te zyn. Maar zoo men onderstelt / dat de bovenste Boog te Berlin gezien / deeze zy / die te Pinemburg of te Coppenhagen is gezien geweest / zal den afstant van 't Verschynsel / boven 't oppervlak der Aarde / driemaal grooter moet zyn. Redeneering daar over.

De Observateur van Coppenhagen geeft genoegzaam te kennen / dat hy in 't voorgaande Jaar / andere diergelyke Verschynselen beschouwt heeft / en voegt 'er by: dat ze jaarlyks in Noorwegen en in Yslandt gezien worden. Noch word 'er gezegt / dat den Historieschryver Saxon gewag maakt van een groot Noorderlicht in 't Jaar 993. den 26ste December / geduurende een uur gezien.

Insgelyks vinden we een Observatie van een Noorderlicht in de voorgaande Eeuw / door den Heer Gassendi gedaan. In 't Jaar 1621. den *Observatiën van den Heer Gassendi bygebragt.*

12den

* Zenit. † *Meteore.*

12den September / naby Aix in Provence zynde; wanneer de Avondschemering omtrent geëindigt was; zag hy naar 't Noorden boven den Horizont een Licht / dat naar een zeer helderen Dageraat geleek / 't welk tusschen den op- en onder gang van Eté begrepen / 60 graden boven den Horizont besloeg. Het boven einde was als een Boog / die op een ongeboelige wyze / ter hoogte van 40 Graden rees. De stoffe waar uit dit Verschynzel bestond / was zoo dun / dat ze niet belette de Starren te zien. Van den Horizont tot de opper gedeeltens / was 't door veele lichtende balken door straalt / die ten einde tand-achtig waren. Deeze balken waren beurtsgewys helder en donker / ieder van twee graden * rechtstandig met den Horizont. Dit Verschynsel vertoonde zich niet alleen in en omtrent Provence: maar de Heer Gassendi bericht / dat het was te zien geweest te Ciourat, te Digne, te Grenoble, te Dijon, te Parys, te Rouan, te Toulouse, te Bourdeaux, en in 't Veldt voor Montauban, welke Stadt toen beleegert was.

Hy toont aan / behalven dit Verschynsel / noch vier andere diergelyke gezien te hebben / een in Februari / een in April en twee in September: maar dat ze zoo krachtig niet / als het eerste waren / en dat alle deeze Verschynselen / door eenige dagen met schoon / helder en stil weêr verzeld / gevolgt wierden.

En gewoone tyd der Verschynselen aangeweezen.

Door deeze Observatien alhier aangehaalt / blykt dat alle deeze Verschynselen byna van de zelve natuur waren / schoon de eene zich grooter / klaarder en beter dan de anderen vertoonden; dat de eigentlykste tyden van 't Jaar voor dusdanige Verschynselen / de Maanden Februari / Maart / April en September zyn / alhoewel 'er zich volgens 't getuigenis van den Jaarboekschryver Saxon, noch in December / omtrent den Winter † Zonnestandt hebben laaten zien; dat deeze Verschynselen zich vertoont hebben / in een helder weêr en na een of verscheiden warme dagen / is dat Gassendi en Kirchius getuigen / en dit heeft men mede in beide de Verschynselen van 't Jaar 1716. waargenomen.

Indien men begeerig is noch verscheiden observatiën deeze stoffe aangaande in te zien / kan zich den taalkundigen Leezer hier in voldaan vinden / met de Academische Schriften ‡ waar uit deeze observatiën getrokken zyn / op te slaan; want om alhier verder daarin uit te wyden / zouden wy mogelyk onzen Landsgenooten / die niet alle even keurig op dusdanige stoffe gezet zyn / te zeer verveelen; derhalven zullen wy in 't volgende Hoofdstuk / overgaan / tot het beschryven van verscheiden wisselvalligheden die de Groenlandsche Visschery nu en dan onderworpen is geweest / en welke ongevallen haar somtyds overgekomen zyn.

ELF-

* *Perpendiculair.* † *Solstice.*

‡ Zie *Histoire & Memoires de l'Academie Royale des Sciences* 1717. 1718. 1719 1720. 1721

ELFDE HOOFDTSTUK.

Verſcheiden vreemde Ontmoetingen en Ongevallen aan Groenlandsvaarders bejeegent. Wat wegens de Viſſchery op en omtrent Jan Mayen-Eilandt in acht genomen is. Hoedanig de loosheit tuſſchen de Weſt-en Zuid-Ys Viſſchen te onderſcheiden; waar over bedenkingen vallen. Overweeging hoe een bequame en voordeelige Viſſchery onder Oud-Groenlandt op te ſpeuren.

EErwe van den handel en 't bedryf deezer Groenlandſche Walviſch-vangſt affcheiden/ luſt het ons noch eenige moeijelyke ongelegenheden te verhaalen/ die deeze Viſſchery ſomtyds onderhevig geweeſt is. 't Gebeurde dat Commandeur Cornelis Gerritſz. Ouwe Kees met zyn Schip de Gortmolen, in 't Jaar 1660. in Groenlandt op de Neering leggende/ en reeds zeven Viſſchen gevangen/ de agtſte Viſch te zien kreeg zulks 'er terſtond val val geroepen wierd. De Commandeur het allereerſt by den Viſch gekomen/ ſchoot 'er zyn Harpoen in; midlerwyl komt 'er de tweede Sloep by/ daar Jacob Vieukes Harpoenier op was/ en gereed/ om zoo draa de Viſch weer boven quam/ zyn Harpoen mede in te ſchieten; maar deeze Viſch recht onder de Sloep opkomende/ ſtiet met zyn kop zodanig tegen de zelve aan/ dat het kraakte: door welken ſlag de Harpoenier uit de Sloep ſtuite/ en in plaats van 't Harpoen in den Viſch te ſchieten/ viel hy met den Harpoen op den Viſch. De Harpoenier ſchooten toen in 't vallen uit de Sloep/ twee bogten van den Voorganger om zyn been/ dus raakte hy op den Viſch/ achter op 't plugend/ tuſſchen 't lyf en den ſtaart te zitten/ wordende door zyn eigen Harpoen en Lyn op den Viſch gehouden/ en moeſt toen mede/ werwaarts de Viſch zwom. Ondertuſſchen deeden die van de andere Sloepen hun beſt/ om hem te achterhaalen/ en te redden: doch te vergeefs/ vermits de Viſch ſnelder zwom/ als zy roeijen konden. De Commandeur geen kans ziende hem te beroeijen/ riep hem toe: Jacob ſny de Lyn ſtukken. Maar vermits hem 't mes dwars in zyn zak ſtak/ kon hy 't niet uittrekken. Eindelyk geraakte zyn Harpoen/ wiens Voorganger hy als een toom in de hand vaſt hield/ uit de Viſch/ waar door hy van deezen Zeeruiter dienſt gelukkig ontſlagen wierd/ van een ander Harpoenier gered/ en in zyn Sloep geburgen; vervolgens t' Scheep gekomen/ zich van drooge kleederen verzien hebbende/ deed men wederom een togt naar deezen ontzwommen Viſch/ die ten laatſten noch gevangen wierd.

Moeijelyke ongelegenheden die ſomtyds de Viſſchery onderhevig is.

In den Jaare 1670. gebeurden 't dat Jan Lourentſz. Pit Comman-

Wat het Schip de Bleeker wedervoer.

deur op 't Schip de Bleeker, een Visch gevangen en geslenst hebbende/ om uit te rusten/ wat ging slaapen/ beveelende den Stuurman met een Sloeps Volk de wacht te houden; maar naauwlyks een half uur gerust hebbende/ stak 'er een harde Zuid-Oosten windt op/ zulks de Zee zeer hol schoot: Het Schip in 't Ys bezet/ braken de Schotsen door 't hol gaan der golven. Toen gelaste de Commandeur/ de Voorzeilen los te maaken/ om dieper in 't Ys te zeilen; doch 't Roer dwersch boven 't water uit zyn Vingerlingen gehangen/ en geen tydt willende verspillen om het aan te hangen/ zeilde men dus voort/ om met de Schooten en Brassen te stuuren. Door dezen sterken windt/ werden de groote Ysschotsen zoo geweldig bewoogen/ dat ze somtyds tot aan de Rusten van 't Schip reikten: en 't Schip den verkeerden weg op willende/ en met den neus naar Zee/ werd het volk zoo zeer verlegen/ dat ze 27 sterk zynde/ zich van 't Schip op de losse Schotsen Ys begaven/ die geweldig op en neêr woelden. Zy kroopen dan over eenige Ys-hoopen van de eene op de andere Schots/ yswaart in/ op hoop van een Ysveldt te zullen aantreffen/ hebbende ter lyfberging drie Sloepen op zich/ die zy over 't Ys arbeiden moesten.

Dat in 't Ys blyft, en hoedanig het volk sukkelt om zich te redden.

Dus van de eene op de andere Schots zwervende/ geraaktenze eindelyk op een Ysveldt/ daar zy zich toen een etmaal onthielden. Ondertusschen de Commandeur met noch zeven mannen 't Scheep gebleeven/ zette het voor-Marszeil by/ hopende door 't krachtig aan zeilen de schotsen te doen wyken/ om zoo in ruime Zee te geraaken. Maar op een voorby dryvende schots/ brak de loef-mars-schoot aanstukken/ waar op het Schip tegen de buitenste schots aandraaide/ en zodanig/ dat de geheele zyde in week/ draaijende vervolgens in Zee/ en viel eerlang op zy/ zulks zy/ schoon de overige Sloepen gereed hingen/ genoeg te doen hadden/ om het met een Sloep t'ontvluchten/ en hun leven te redden. 't Schip dus quyt zynde/ zwurven ze met de Sloep in Zee/ langs den zoom van 't Ys/ in een geweldige jagtsneeuw/ zulks ze naauwlyks konden van zich zien. Eindelyk de lucht opklaarende/ werd de Commandeur zyn ander Volk gewaar/ en gewuifst hebbende/ quam de Harpoenier met een end lyns/ naar de buitenste schots/ en wierp die den Commandeur toe/ waar op vervolgens de Sloep op 't Ys werd getrokken. Te zamen aldaar anderhalf etmaal hun verblyf genomen hebbende/ zonder eenig Schip te zien/ zeide de Commandeur: Manden, die my en zyn leven lief heeft, volge my; En 't volk in de Sloepen verdeelt hebbende/ bragtenze de zelve van 't Ys weder in Zee. Na 12 uuren omzwervens/ geraaktenze behouden in 't Schip van Commandeur Parshout, die hen voorzeerst burg/ en vervolgens een gedeelte van 't Volk in andere Schepen overzette.

Commandeur Cornelis Bille,

Commandeur Cornelis Claasz. Bille in den Jaare 1675. een volle lading bekomen hebbende/ verloor zyn Schip in 't Ys/ vermits het door 't aan-

zyn Schip verliezende, moet zyn volk zich zeer kommerklyk behelpen;

't aanzetten en perssen der schotsen t'eenemaal bezet lag. Toen moesten ze zich met 34 Persoonen 14 dagen lang / met 8 halve brooden ieder van 6 pond en 4 Edamsche Kaazen / behelpen. Deeze manschap dus 14 dagen met roeyen en zeilen in Zee gezwurven hebbende / wierden eenigen wanhoopig / vermits ze nu door den honger / dorst en koude zodanig afgemat waren / dat zy 't scheenen op te geeven / echter quamenze ten laatsten Schepen te zien / die hen burgen. Zes van die zwervelingen / quamen dan na veel zukkelens met hunne Sloep aan 't Boord van den Commandeur Dirk Pietersz van de Velde, voerende 't Schip de Kruiskerk van Haarlem. Dit Schip lag by Spitsbergen voor Smeerenburg, aan een groot Ysveldt / toen 'er deeze 6 mannen aanquamen / en verzochten den Commandeur lyfberging / die hen niet geweigert werd / laatende hen van alles volop dissen. Maar vier van hun / zeer pynlyk zynde / vroeg hen den Heelmeester wat hun deerden / en waarom ze noch zoo bedrukt zagen / vermits ze nu uit den nood en geburgen waren? zy gaven hem te kennen / dat ze onlydelyke pyn aan hunne voeten hadden / door de geleedene koude veroorzaakt. De Heelmeester hunne voeten beziende / oordeeldeze bevroorem te zyn / zulks hy aanstonds vleeschpekel warm maakte / en in een baly gegooten / liet hy ze met de voeten daar in zitten. Omtrent een uur hen dus gestooft hebbende / gevoeldenze noch meerder smerte / 't welk den Wondheelder moedt ter geneezing gaf. Vervolgens het doode vleesch weg gesneeden / verbond hy hunne voeten met bequaame geneesmiddelen / waar door zy in weinig dagen dus verre geneezen wierden / dat ze wederom dienst konden doen.

En word ten laatsten geburgen.

Ondertusschen nadat de Commandeur Cornelis Bille met vyf van zyn manschap / in een andere Sloep elf dagen lang / in zwaare storm / jagtsneeuw / strenge koude / honger en dorst / jammerlyk gezwurven hadden / zagenze mede Schepen / en wierden door een Schip van Staveren geburgen. Drie van deeze vyf mannen waren de beenen mede bevrooren / en noch erger dan de vier gemelde. De Heelmeester van dit Schip geen kans ziende hen te geneezen / of moest hen de beenen afzetten / daar in Commandeur Bille niet bewilligen wilde; dies hy zich mede met de Sloep naar 't Schip de Kruiskerk van Haarlem begaf / den Commandeur van de Velde zynen Wondheelder verzocht / om naar zyne drie ellendige matroozen eens te komen zien / dien hy op 't Schip van Staveren gelaaten had. Dit hem ingewilligt / voer hy met den Heelmeester aan 't boordt van 't voornoemde Schip. By deeze Patienten gekomen / en alles naaukeurig onderzocht hebbende / nam hy aan / hen onder Godts zegen te geneezen / dies hem alles aanvertrouwt werd: waar op hy al het doode vleesch wegsneed / en kragtige geneesmiddelen gebruikende / zulks 'er in 18 uuren een scheiding quam / en vervolgens voort vaarende / zag men hen in 10 of 12 dagen buiten gevaar;

vaar; waar op toen den 27 Augusti het volk van de gebleeven Schepen verdeeld werd / vermits 'er aan een Ysveld door Smeerenburg 13 Schepen gebleeven waren; zulks eenigen van 't volk / op een ysveldt omtrent 72 dooden hadden gezien / en de noch overgebleevenen zeilden / zoo uit de Zuid- als Noord-Bay met 125 Schepen wederom naar huis.

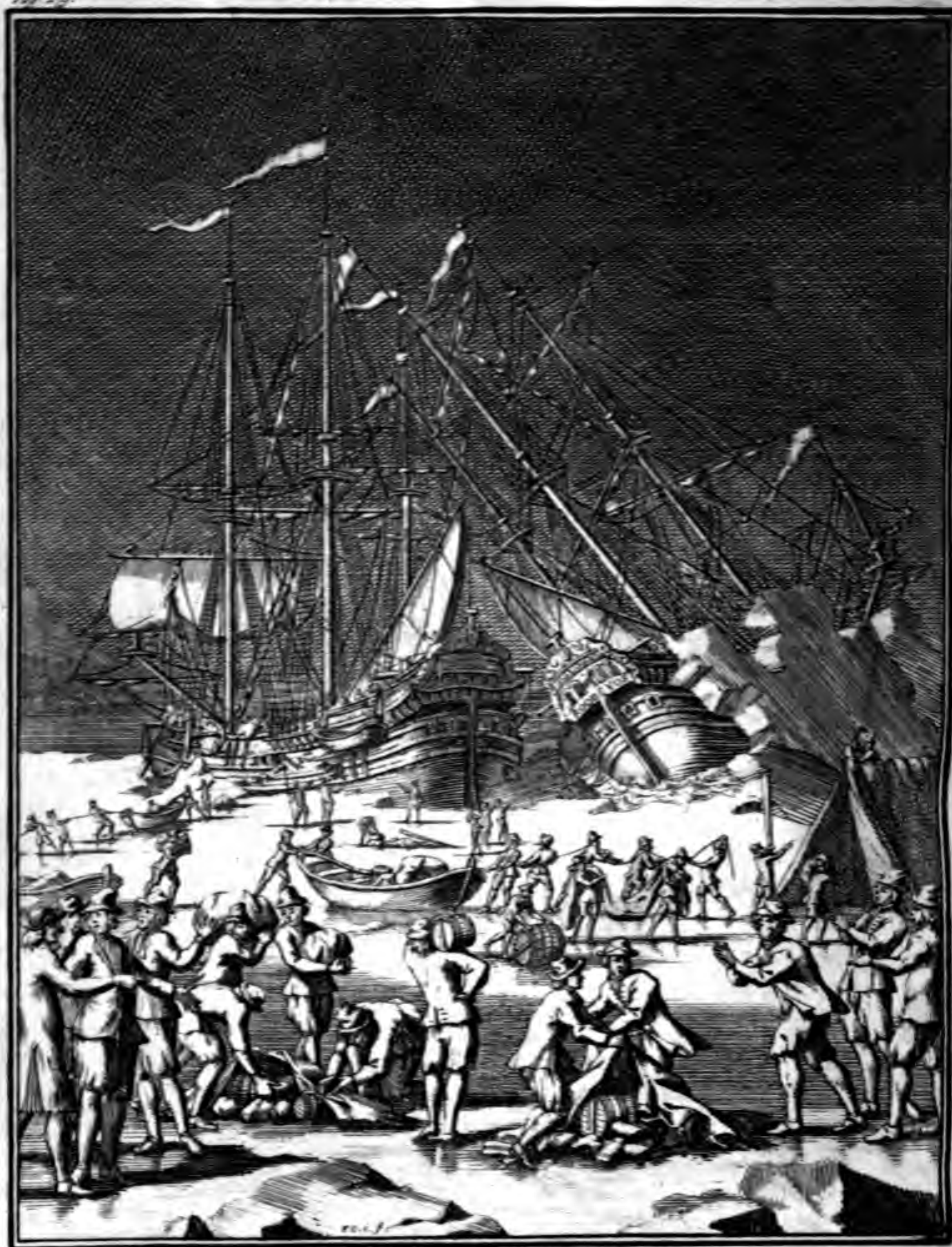
Eenige scheepen in 't ys bezet, hoe dit afliep.

In den jaare 1676 / de Commandeurs Cornelis Gerritsz. Ouwe Kees, voerende het Schip de Gortmolen, en zyn broeder Cornelis Gerritsz Jonge Kees, de Hoop op de Walvisch, als mede Jan Dirksz Veen Commandeur op 't Schip de Vaandrager, in Groenlandt op de Neering leggende / en zulks by den grooten ysberg in de Straat van Hinlopen, of 't Spitsberger Waigat; werdenze op den 13den Augusti / wanneer de Schepen zich gemeenlyk / om 't gevaar van 't ys / naar huis begeeven / van zodanig een meenigte schotsen en ysvelden bezet / dat ze in de Mars geklommen / de zelve niet overzien konden / noch ergens open zee gewaar wierden; waar door de Schepen dus tegen den grondt aangedrongen / schoon het water op zyn hoogste gevloeit was / echter noch anderhalf voet / op een harden grondt verbocit zaten; leggende het ys tot op den grondt / en op d'ankers neêr / die wel drie vadem onder 't water in den grondt staken; waar door deeze drie Schepen dus t'eenemaal bezet bleeven. Toen nu de tydt van 't jaar verloopen was / en dat hen de Zon allenks begon te begeeven / als mede de koude en vorst dagelyks toenam / begon de manschap niet weinig verleegen te worden / geen uitkomst ziende / om van daar te geraaken. Welke verleegenheit zoo verre ging / dat het volk van den Commandeur / Cornelis Gerritsz Ouwe Kees begon te morren / zulks ze hem dreigden te verlaaten / om het gevaar t'ontvluchten. Dies dit zyn volk voor het meerendeel besloot / zich van eenige Sloepen en alles wat voor 2 of 3 weeken onderhoud noodig was te verzien / vermits zy de reekening maakten / dat het hen niet weinig zuur zou vallen / de Sloepen eenige mylen over 't ys te slepen / eer zy de open Zee bereikten.

Enig scheeps volk onwillig, besluiten het Schip te verlaaten,

De Commandeur insgelyks niet liever wenschende / als zyn en hun leven / nevens het Schip te redden / en in behouden haven te brengen / kon echter niet besluiten / het Schip en al wat 'er in was / t'eenemaal te verlaaten; dies zocht hy zyn volk te beweegen / by hem scheep te blyven / 't zy door harde / 't zy door beweeglyke redenen / naar het volk en hy gemoed was: hen voorhoudende en trachtende in te boezemen / dat Godt Almagtig was; dat / 't zy door storm of ander toeval / het ys weder zou konnen scheuren en van elkander wykende / een opening maaken / enz. Door dusdanige redenen het volk een weinig tot bedaaren gebragt / kondenze echter hunne angst en vreeze / van eindelyk daar te moeten hun leven eindigen / niet verzetten; weshalven zy ten laatsten besloten met de Sloepen hun uitkomst te zoeken; tot welk besluit zy den Commandeur dus aandrongen / zulks hy 't hun onder deeze reden toestond; zeggende:

Na-

Nademaal gy volgens myn raadt, de goedheit Godts niet afwachten wilt, maar u zelven tracht te redden; neemt dan Sloepen, en zoo veel Lyfs-behoefte als gy begeert, en vaarwel op uwe reis. Ik blyf; die by my blyven wil, die kan; die gaan wil, mag gaan. Maar gy die gaat, moet weeten: wanneer gy dus vertrekkende, 't Schip verlaat, en na eenige dagen sukkelens, niet voort kont geraaken, alsdan weder t'Scheep zou meenen te komen, om uw leven hier te bergen, dat 'er dan geen lyfberging voor u wezen zal. Hier mede zet ik u dan uit. Gy moet 'er by leven en sterven, want met den voorraad die in 't Schip overblyft, kan ik en alle die by my blyven, te langer als dan bestaan. Deeze reden door den Commandeur, te gelyk met een streng en beweeglyk weezen uitgesproken, troffen 't Volk zodanig, dat ze t'eenemaal als radelooze menschen stonden, en zich niet durfden onderwinden het Schip en den Commandeur te verlaaten. Dat echter door een aanspraak van den Commandeur gehindert word.

Als zy nu dus 19 dagen in 't Ys bezet gelegen hadden, ontstond 'er 's Nachts tusschen den 31sten Augusti en 1sten September by stil en mooi weer, zonder iets te merken waar uit zulks mogt ontstaan, een onverwachte beweeging en woeling in 't water, waar door de Schepen genoegzaam een gang over en weer beweegden, vlot, los en dryftig wierden; toen spoede men om de Ankers aan boordt te winden; boegseerden de Schepen 't Waigat uit, en zulks voorby den Papegaaishoek, zeilende, met een Noordoosten Windt, door 't Oostys heen, tot den Biskayer toe, en quamen den volgenden dag in de Zuid baay, en vervolgens behouden 't huis. Waar op een Onverwachte ontslaging van 't Ys is gevolgt.

In 't Jaar 1678. voerde Cornelis Claas. Bille een nieuw Schip. In Groenlandt op de Neering zynde, en reeds twee Visschen in hebbende, lag hy aan een Ysveldt vast, en zoo dicht by 't Schip de Roode Vos, dat de achterstevens naauwlyks een vaam van elkander lagen. Deeze Schepen dus dicht by den anderen zynde, en door geen gevaar beducht, vernam men, zeer schielyk, vermits men wegens een dikke mist niet van zich zien kon, dat eenige losse schotsen, en daar op een Ysveldt op hun quamen aangedrongen, waar door het Schip de Roode Vos, 't welk noch byna leeg was, en dieshalven hoog uit het water lag, (wie schrikt niet voor dit ongeval!) geheel en ongebrooken onder 't Veldt, daar het aan vast lag geschooven wierd, met al wat 'er in was, zulks men 'er noch Mast noch Vleugels meer van zag, noch ooit van gezien heeft; en dat in zoo een korten tydt, dat het Volk genoeg te doen had, juist boven zynde, om hunne behoudenis te zoeken: en ziende het Ysveldt zoo geweldig aankomen, zoo sprongenze alle uit het Schip op 't Veld daar zy aanlagen, om het gevaar te ontkomen. 't Nieuwe Schip van Cornelis Bille, werd zodanig dubbeld geneepen, dat 'er eerlang de balken ter zyden uitstaken; en 't Volk burg zich mede op 't gemelde Veldt. Vermits nu het Schip dus noch 4 of 5 uuren geprangt tusschen Eenige Schepen deelyk in 't Ys gezet en vergaan. Den Manschap zich op 't Ys redende, staat groote bekommering uit.

[illegible]

Be ... [illegible]

[illegible]

[illegible] ... Commandeur [illegible] ... Schip ... Commandeur [illegible] ... alhoe- [illegible] ... hen konnen 't Schips [illegible] ... gelaft den Commandeur [illegible] ... maaken ... om door 't Ys voorende van daar te [illegible]. [illegible] Volk die zy hadde / hielden [illegible] ... 't Schip vast: maar zy werden met het werpen van [illegible] zodanig begroet dat ze genoodzaakt waren los te laaten en weder een ander Schip te zoeken. Eyndelyk vonden [illegible] ... Jan Kaas, die hun borg / en in 't Vaderlandt [illegible].

In 't zelve Jaar was 't dat Jan Dirksz Veen, Commandeur op 't Schip de Eendragt, den [illegible] July in 't Westys op de hoogte van 76 graden gekomen en een ongemeene vangst van 22 Visschen in hebbende / van een gestooten Schip op 't Ys vond leggen / eenige baarden van omtrent 5 Visschen die hy / als mede een groot Kleeder van zyn Schip zynde om door zyne Reders best te ryker t' huis te komen / in zyn Schip borg. Dit naauwlyks verrigt hebbende / zag hy een Ys-

veldt

't Schip de [illegible] word jammerlyk met een ryke vangst door 't Ys overkomen en hoe.

veldt op hen afkomen / en klimt derhalven in de Voormars / laat de touwen los / en de zeilen byzetten; Maar het Schip blyft echter leggen / zonder zich te beweegen; men wist niet wat 'er aan haaperde / en allerwegen omgekeeken hebbende / merkte men niet / dat de paardelyn / door verhaastheit wegens 't Ys in Zee gesmeeten / daar een neushaak aan vast was / onder water in een dooigat vast zat. De Commandeur haastig uit de Voormars / in de Bezaansmars geklommen / om te zien waar 't aan schortte / werd dit gewaar; op zyn geroep word dan de Lyn in 't Schip los gemaakt / en ruim op gevíert / zulks de Neus-haak / gemaklyk wierd uitgeligt. Aanstonds hier op zeilenze nevens 't gemelde Veldt heen; midlerwyl begeeft zich de Commandeur weder op de Voormars / om uit te zien / waar best het gevaar van 't Ys te ontkomen: maar in 't omdraayen naar de opening / daar het Voor-Schip al door was / werd het Achter Schip / zodanig tusschen twee Velden in geneepen / dat de Commandeur haastig uit de Voormars beneden komende / aanstonds zyn voeten van Scheepsboordt op 't Ys zette / gelyk ook eenige van zyn Volk deeden / die noch ten spoedigsten drie Sloepen buiten boordt kreegen / om hun leven op 't Ys te redden; dit naauwlyks verricht / zagenze hun ryk geladen Schip / met volle Zeilen / drie Sloepen / en alles wat 'er in en aan was / zelf tot over de toppen der Masten en vleugels / 't eenemaal onder 't Ys geschooven; zulks zy genoeg te doen hadden de zuiging van 't schuivende Ys t'ontwyken. Het Schip dus onverwacht verlooren hebbende / zagenze elkander met treurige oogen aan / vermits zy van geen, of zeer weinig levensmiddelen verzien waren / en geen Schepen noch Landt ziende / niet wisten werwaarts het te wenden. Maar de Commandeur toen hy in de Voormars was / had 3 mylen Noord-Oostwaarts een Schip gezien / waar mede hy zyn Volk trooste / zulks ze geraaden vonden zich derwaarts te begeeven. Waar op zy / 42 Mannen sterk zynde / zich met drie Sloepen op weg begaven. Maar het heuvelig en dik besneeuwde Ys, baarden hen niet weinig arbeids om de Sloepen voort te sleepen; zulks de Commandeur veel moeiten had / zyn Volk / voort te pressen / vermits hy zelf het moeyelykste en gevaarlykste werk moest uitvoeren. Dus met veel sukkelens twee mylen gevordert zynde / kondenze niet langer voort. Doch daar te blyven haddenze niet dan de dood te verwachten / dies schepttenze weder moed / om 't Schip te bereiken. Men liet dan twee Sloepen op 't Ysveldt / en begaf zich met de andere derwaarts / die met een ongelooflyke moeiten over vast en los Ys wierd getrokken / zulks ze ten laatsten het gemelde Schip ontdekten. Toen bereikte men met een onvermoeiden arbeidt den volgende dag het Schip / 't Raadhuis van Jisp genoemt / daar P. P. Pater Commandeur op was / waar in zy geburgen wierden.

Het Volk zich op 't Ys bergende, moet elendig sukkelen.

Doch worden ten laatsten geburgen.

In den Jaare 1668. is 'er een hagchelyke Weerestryd voorgevallen / welk

volk verjaagt [illegible] te [illegible]. 't Gebeurden dat Commandeur [illegible]. [illegible] zyn Schip de Hoop op de Walvisch, en eenige Visschen gevangen hebbende zyn Schip in 't Ys gelegen/ [illegible] aan een Ysschots vast gemaakt lag. Zyn Volk was [illegible] 't afmaaken van 2 Visschen [illegible] in de Hoop [illegible] waaren [illegible] maar weinig van de overige Manschap die boven de wacht hielden. Een van hun achter uit van boven ziende, werd aanstonds een groote Beer gewaar, zittende op de schots waar aan zyn Schip vast lag. Hier op besloot men in stilte, om het in de Hoop leggende Volk niet t' ontroeren, een Sloep af te steeken/ om op den Beer een togt te waagen: maar de Loper van het Cabel/ [illegible] men die om de klamp [illegible], echter wekte ze den Commandeur die wanneer 'er iets te doen was, niet veel sliep. Wakker geworden/ spoede hy zich naar boven vraagende: wat is 'er te doen? want zoo draa men een Sloep hoort steeken, hoopt men Visch te zien en aan den lyn te krygen. Hier op toonde men hem dien Beer. De Commandeur die wel gewoon was de eerste in beweeging te zyn/ gaf last een tweede Sloep te steeken/ en noch eenig Volk uit de hoop te porren/ om bestand te zyn. Men stak daar op van boordt; de Beer ziende het hem te gelden/ neemt over de schots de vlucht en begeeft zich te water. Midlerwyl roeyense met de Sloepen ter andere zyde van de schots. De Commandeur den voorsten zynde/ en de eerste by den Beer/ brengt hem met een Lens zodanig een zwaare wonde toe/ zulks hem de darmen den Buik uit hingen.

Om dien Beer niet meer te quetsen/ waar door zyne huidt te zeer beschaadigt wierd/ liet men hem vervolgens een tydt lang zwemmen/ niet gedachten dat hy 't niet lang maaken zou. De Beer echter hoe doodelyk gewond hy was/ stelde zyne uiterste krachten te werk/ en klauterde zeer vaardig op een vlakke/ doch vyf voeten hoog uit het water drybende schots. Hier meende men dat hy den geest geeven zou. Deeze Beer op zyn buik neer geleegen/ rustte met den bek op zyn voorste pooten/ gelyk de kat op een muis loert. De Commandeur om dien sterbenden Beer/ zoo hy meende/ verder de rest te geeven/ rukt met zyn Sloep naar deeze schots en springt 'er op/ met een schietlens gewapent/ waar aan een end lyn/ agt of negen vademen lang/ vast was/ om des noot zynde de lens weer te rug te trekken. Op deeze Ysschots voortgestapt/ ziet men hem gantsch onverwacht/ door deezen woedende Beer overvallen/ die met een brullend gelaat/ eilings opspringt/ ter hoogte van byna 24 voeten. Door deezen sprong verrast/ geraakte de Commandeur onvoorzichtelyk onder den Beer/ zulks hem zyn schietlens uit de handt en over 't hoofdt vloog. Dus overmant/ zette de Beer zyn linker poot in 's mans rechter zyde/ en zyn rechter klaauw/ op zyn linker borst/ blikkende met zyne yzelyke tanden

Waar in de Commandeur in 't uiterste gevaar geraakt.

om hem den strot af te byten. Een verschrikkelyk Schouspel waarlyk! Die van de Sloepen met de uitterste verbaastheit dit ziende / maakten niet weinig geruchts / schreeuwende: help, help, springt op de schots, op dat men de Commandeur ontzette! een van hun allen de kloekmoedigste zynde / sprong uit de Sloep / met een Sloeps haak in de hand / om den Commandeur t'ontzetten; een zwak geweer waarlyk tegen zoo een woedend Beest. Doch 't zy door deeze gebaarmaaking / of 't snel voortroeijen van de achter zynde Sloep / de Beer niet min schielyk besprongen / nam aanstonds de vlucht. Dus werd dan de Commandeur uit 's doods kaaken gerukt / en quam / t'eenemaal van doods schrik bevangen / weder by zyn Volk. Vervolgens week de Beer weder ter zyde van de schots / en zoo dicht aan den kant / dat ze hem uit de Sloep met een lens bereiken konden. Waar op men voor had / hem met lenssen voortaan de rest te geeven / 't geen de Commandeur niet bewilligen wilde / zeggende: indien men het Beest in de Sloep kreeg, 't waaren om een man twee drie gewed. Doch een end houts in de Sloep leggende / en naar den Beer geworpen / met gedachten om hem voor den kop te treffen / 't welk echter miste / zoo liep 'er dit Dier na als den Hondt naar een steen / maakende een afgrysselyk misbaar. Ondertusschen verdroot het den bestryders met deezen Beer zoo veel werks te hebben / dies sloegenze den Commandeur voor / zich op 't Ys by den Beer te begeeven / om hem van allerwegen te bestoken en dus van kant te helpen / of naar voordt te roeijen / en zulks om dat het sterk sneeuwde. Het eerste ingewilligt zynde / zag eerlang de Beer zich door acht mannen aangetast; waar op dit Beest voet voor voet achterwaarts deinsde / en telkens met het optrekken van zyn snoet / vertoonde hoedanig het in den bek gewapent was. De Commandeur hier op zyn schietlens vattende / met gedachten om het Dier in de borst te treffen / 't geen echter weinig scheelde: maar ze vloog tusschen zyn voorste pooten door. De Beer bleef boven deeze lens staan / afwachtende wie die weder haalen zou; vervolgens het Beest van de eene op de andere schots gedreeven en magteloos geworden / heeft het zich eindelyk moeten opgeeven / en is ten laatsten noch ten proop zyner overwinnaars gebleeven.

Doch gelukkig word gered.

Een ander geval van gelukkiger uitslag / is een Jongeling gebeurt / die zich met een jongen wat te verre van de Sloep te landt hadden begeeven / en wel haast een groote Beer op hen zagen afkomen; zy geen kans ziende het te ontloopen / besloot den oudsten / die een lens in de handt had / zich tot tegenweer te stellen / plaatsende de jonge achter hem. Eerlang komt dan de Beer met een groote verwoedheit toegeschooten / meenende deezen Jongeling op de borst te springen; doch hy werd met den eersten steek / zodanig van zyn doodtpandt getroffen / dat hy voor zyne voeten neerviel / en naauwlyks zich meer verroerde / vermits dit Beest in 't hart geraakt / dus eerlang den geest gaf.

[illegible] Commandeur [illegible] is 't in den Jaare 1679. gebeurt / dat [illegible] den [illegible] Juny [illegible] Visschen hebbende gevangen / op dien dag [illegible]. Dat 'er ook ongemeen veel Beeren / [illegible] op de gevangen Visschen afqua- men [illegible] kregen. Vervolgens weer een Visch [illegible] door den Commandeur zelf geschooten / doch de [illegible] en ontsnapten 't. Eerlang hier na [illegible] een Visch [illegible] die zoo snel liep / dat hy de Sloep voor [illegible] met de kiel om hoog trokde / waar door de [illegible] de lyn om de beenen kreeg / en dus zyn leven verloor. De Sloep onder eenige schotsen doorgehaalt / werd vervolgens zonder weinig beschadigt te zyn / weer gevonden; en de lyn die noch aan de Sloep en den Visch, als ook om des Kuipers beenen vast was / trokde men zoo sterk na zich / om den Visch magtig te worden / dat den Harpoen brak / waar door zy den Visch missen moesten.

[illegible] Vervolgens 10 Visschen op zyde hebbende / werdenze geweldig van de Haaijen bestreeden / zulks twee mannen werks genoeg hadden / om die van den Visch te houden / en hoe naaukeurig dat 'er op gepast wierd / bevond men dat ze wel 13 quardeelen Spek van den Visch gehaalt hadden. Deeze Haaijen zyn logge en groote Gedierten / de grootste omtrent ter grootte als een Jol; boven in den bek hebbenze drie regels tanden gelyk de tanden van een zaag / en zulks binnen en buitenwaarts / waar mede ze groote bachten uit den Visch konnen haalen; zoo dat het schaadelyke dieren zyn.

Insgelyks is 't den Commandeur Dirk Storm in 't Jaar 1681. gebeurt / dat hy op den 20ste Juny met zyn Schip op de hoogte van 78 Graden 38 Minuten gekomen / zodanig in 't Ys tusschen de schotsen en Velden bezet en gedrongen wierd / dat het Vangschip t'eenemaal uit het water wierd geligt; dieshalven het Volk eenige Sloepen op het Ysveldt rukkende / en zich met eenige Scheepsleeftogt hebbende verzien / zich aldaar een tydt lang behelpen moest / tot dat het Schip weder vlot wierd.

Noch is 't den zelven Commandeur in den Jaare 1682. op den 1sten Juny wedervaaren / dat hy een Visch geschooten hebbende / de zelve West ten Noorden aan 14 glasen lang / [illegible] zoo [illegible] voort- liep / dat men gedurig met vier Sloepen zoo snel [illegible] zulks hun Schip hen met alle onder en boven zeilen [illegible] volgende / nergens na zodanig een vaart maaken kon. Eindelyk tegen 't Ys komende / trokde de Lyn aan stukken / en [illegible]. Vervolgens schootenze een ander Visch / die [illegible] ze hem uit het gezicht quyt worden: doch daar na [illegible] aan 't Schip de Karsseboom, die schooner [illegible] hadden / [illegible] moesten / dat de eerste Schieters [illegible].

De Schryver in 't Ys nevens anderen bezet geweest.

Om nu tot ons eigen wedervaaren wederom over te gaan: zoo zyn we in den Jaare 1699. toenmaals de Vergulde Bykorf voerende / den gantschen Zomer in 't Ys / door langduurige Noordooste Winden / by drie Fransen en een Hollander bezet geweest / middlerwyl wy wel veel Visch vernamen / maar konden niet Visschen; dies zynwe in 't laatst van July / noch schoon zynde / weeder uit het Ys gekomen / en aldaar langs den Zoom naar Landt zeilende / verstondenwe uit de ons tegenkomende Schepen / dat 'er om de Oost niet te doen was / en dat 'er wel 100 Schepen bezet lagen: dus beslootenwe / met een blind en tegens ons oogmerk strydend besluit / derwaarts niet te stevenen: maar het naar Yslandt te wenden / 't welk gantsch verkeert uitviel; want daar na ging de Oost open / en wierden 'er noch veele Visschen gevangen / daar aan Yslandt met den langduurigen Noord-Ooste Windt / wegens 't Ys niet te doen viel.

Aan Jan Mayen Eilandt gekomen, vind 'er Zorgdrager verscheiden overblyffelen van de oude Visschery.

Wy passeerden dan den vierden Augustus 't Jan Mayen-Eilandt, en lieten 't binnen door voor de Noord-Baay dryven. Zelf voerenwe toen met twee Sloepen aan Landt; daar gekomen / zagenwe 'er noch wel 20 Sloepen tegen elkander opgekant / op de zelve manier gelyk men de Sloepen in Hollandt overwintert; insgelyks twee groote Boots / eenige Traanbakken en Vaten / en een groote stapel kabeltouw / naar gissing 4 of 6 op malkander leggende: maar 't was alles reeds zodanig bedorven / dat 'er niets dan brandhout aan was / en de touwen niet dan voor papier-stoffe dienen konden. Men kon van dit alles en de verdere fondamenten van Traanketels en Pakhuizen wel afneemen / dat 'er wel eer / gelyk aan Spitsbergen mede lustig wat te doen was geweest / doch nu niet meer / dewyl 'er by / noch omtrent dit Eilandt / niet een enkelde Visch / dan eenige Vinvisschen worden gezien. Echter is het 'er nooit in vergelyking van Spitbergen, zoo overvloedig Vischryk geweest / want de Noord-Baay, die de grootste van alle zyne Bayen is / als de Marimuts-Baay, Zuid en Hoepstoks-Bayen enz: zyn ook ten aanzien van de Spitsberger Bayen, voor geen Bayen te reekenen / en niet anders dan Bogten by de Biskayer- of de Mossel Bayen te vergelyken; zelf kan 't geheele Eilandt met alle zyne Bayen / ruim genoeg / wel 't eenemaal in deeze Spitsberger wyde Bayen besloten leggen / vermits deeze ruime Bayen omtrent tweemaal zoo diep Landwaarts opgaan / als dit geheele Eilandt lang is / en in breete kan het 'er ook naauwlyks by haalen; zulks dit met elkander gantsch geen vergelyking heeft.

Wat 'er omtrent dit Eilandt in 't achtergeeven op de Visschery waar te neemen is.

Om dan van dit Eilandt af te zien / zoo is onze meening / dat men de Visch alhier / naar dit aas op den zoom van 't Ys zodanig niet kan zien vergaderen / als we op hooge Graden by Spitsbergen hebben getoont: om reden / dat 'er de Stroom / die langs dit Eilandt / 't welk verre in Zee legt / om de Zuidwest valt / en dus het Aas in de wyde Zee doet wegdryven; daar en tegen de Spitsberger Stroom het gemelde aas /

op

Jaar / wanneer Spitsbergen geheel in 't Ys besloten legt / en het Zuidys om de Zuidkaap met een langduurigen Noord-Oosten windt / zeer laag tot aan het Westys word afgedreeven / en dat het alsdan op laage graden aan de Oostelyke- of Zeevelden / mede zeer goet Visschen kan wezen; maar behalven dit / zienwe / dat op een gemeen Jaar / de hooge boven de laage Graden / en op de laage Graden / de Westelyke of diep in 't Ys leggende Velden / op haaren tydt / boven de Oostelyke of Zee-Velden zyn te stellen / en hoe verder in alles / de vroege en laater tyden zyn te onderscheiden / nevens meer andere wel aangemerkte zaaken / zullenwe nu beter dan voor deezen begrypen konnen.

Des Schryvers overweeging, om een bequaame Visschery voor Oud-Groenlandt op te speuren.

't Schynt nu vreemd / dat op het Vischryke Oud-Groenlandt verder geenen toeleg word gemaakt / om 'er mede van onderen op / langs dit Landt Visscheryen aan te stellen / want dat 'er in het dichtloopen van 't Ys / een meenigte Visschen langs dit Landt / door de schotsen en flarden / en langs den Zoom / om de Zuidt wyken / blykt mede uit de algemeene getuigenis van meest alle de Commandeurs; vermits eenpaarig van hun getuigt word / dat 'er jaarlyks in den Voorrtydt / een groote meenigte uit het Zuiden door 't Ys / om de Noordt passeeren. Dit zoo zynde / zou men aldaar met veel minder gevaar voor menschen en Schepen / een bequaamer Visschery konnen aanstellen / als om de Oost / want men zou 'er van de Straat-Davis zyde / of van onderen op / zoo verre dit Landt van 't Ys bevryd was / allenks langs het landt tot naby het Ys / een bequaame Baay of Reede konnen zoeken / alwaar het Schip of de Scheepen voor gevaar bevryd lagen / om midlerwyl met Sloepen / nevens het waarneemen der Visschery / de Kust verder t' onderzoeken / zulks men al verder op / goede Reede vindende / zich als dan met een uitlandigen en Ys afzettenden windt / of andere voorkomende gelegenheden / zou konnen verplaatsen / en dus verder en verder indringen; geviel 't / dat men 'er bezet wierd / en naar benedenwaarts langs den wal niet wilde afzakken / zoo kon men by de eerste gelegenheit / alsdan dwars in 't Ys steeken / en zich / gemerkt dat men 'er mede op de Neering wezen zou / aldus dwars door 't Ys / op een gemaklyke wyze redden / 't geen anders om de Oost niet geschieden kan / dewyl men 'er genoodzaakt is het Landt te houden; want wilde men aldaar dwars van Landt in 't Ys steeken / was 'er geen doorkomen aan / men zou volgens het reeds gezegde / alsdan zeer verre van de handt vervallen / en zich midden in 't Ys belemmert vinden / zulks 'er geen redden meer aan was. En wat de menschen aangaat / deezen zouden zich met Sloepen langs het Landt of door 't Ys naar Yslandt, gelyk somtyds gebeurt is / des te beter konnen bergen. Het lust ons hier over noch dit volgende aan te merken.

[illegible]

[illegible] HOOFDSTUK.

[illegible] genomen. Eer-[illegible] verschillen der Vis-[illegible] overwogen. Over-[illegible] Derde en [illegible] Visch het naaste [illegible] verandering [illegible] genomen. Oog-[illegible] verkregen ervaarnis mede-[illegible]

[illegible] de ons [illegible] staan te onderzoeken / te [illegible]

[illegible] staat / namentlyk / hoedanig de [illegible] acht te nemen is.

[illegible] de Schepen vertrokken zyn / zich wel [illegible] aan Lande buyten vertrouwen.

[illegible] geen bequaame Visscherp zou [illegible]

[illegible] zoo kort en klaar als 't mogelyk is / trach-[illegible]

[illegible] namentlyk wat de loosheit der Westyg-[illegible]-Visschen aangaat / alleen kortelyk zeggen / dat [illegible] aan dat geene dat reeds daar van in de onderschei-[illegible] is gezegt ; en om dan zulks in 't voornaamste [illegible] te nemen / zal men daaruit konnen gewaar worden/ [illegible] men deeze Visch vroeg / en waar laater / moet opzoeken / en [illegible] hebbende / wel letten / als ze ons van plaats tot plaats / en [illegible] zal ontwyken / hoe men dan zyne verdere loosheit / in 't betrap-pen met list en weder loosheit zal moeten aanleggen en tegen gaan / wanneer ze het diep in 't Ys trachten te ontkomen / alwaar ze [illegible] Ysvelden vinden. Hier dient dan wagt by zodanige gaten [illegible]: [illegible] een Visch naar het midden van 't gat om niet geraakt te worden [illegible] is het gat te klein / hy wringt zich zoo veel mogelyk is [illegible] het [illegible] weg / en keert den neus toe / zulks hy dan wel gequetst [illegible] maar niet ge-dood kan worden. Zich wat uit [illegible] / [illegible] zynde / 't geen hem by de Sloepen naakende is : [illegible] dwars van de Sloepen af / en [illegible] de Lyn stukken of 'er den Harpoen uit. [illegible]

effen en vlak Ysveldt/ wykt hy zo draa men 'er aankomt/ of men ziet hem nooit weer; is 't op een Bank of Aasplaats daar hy zich onthoud/ wykt hy naar de naast daar aangelegen flarden/ daar hy gemaklyk onder door kan/ of in 't los Ys/ en indien dit op eenige plaatsen genaakbaar of open is/ zoekt hy de digtste plaatsen uit/ alwaar men met geen Sloepen in kan roepen/ vermits deeze Visch van onder in 't water kan na speuren en zien waar hy wezen moet om ons te ontwyken; zulks dat hy zodanige plaatsen uitkiest/ die voor ons ongenaakbaar zyn/ schoon men hem ziet/ of indien men 'er echter bykomt/ niets op uitwerken kan. Worden echter de Visschen in groote ruimtens ondekt/ vind men ze zoo schuuw/ dat 'er t' eenemaal niet/ of zeer zelden by te komen is/ wat listen daar toe worden aangewend/ 't zy dat men ze van achter een schots/ of met wrikken/ zoekt te betrappen: echter zynze zoo erg/ dat ze leggen te luisteren/ van waar het geluit komt/ en zy weeten dan hun oog derwaarts te wenden/ om ons alzoo t' ontgaan. Verdeelt men de Sloepen in eene ruimte kringsgewys en wyd van elkander/ weetenze die van onderen ziende/ in 't opkomen wel zo verre te myden/ dat ze gereed genoeg konnen zyn om weer t' ontwyken/ eer een van allen hen naderen kan. Wy hebben in zodanig een geval/ twee witte Sloepen ten dien einde gebruikt/ ons zelve en de onder Harpoenier met een zeildoeksche rok in 't wit gekleed/ de riemen doen innemen en den Stierder laaten wrikken/ om hen dus als over een stuk Ys te verschalken: maar alles was vergeefs/ vermits zy ons wel haast gewaar wierden; en om deeze reden zoekt men aan de Ysvelden naar groote en diepe bogten/ om ze te eerder te betrappen. 't Zoude te lang vallen/ alles te verhaalen wat ons wegens de loosheit deezer Visschen is ontmoet/ en door eigen ondervinding op deeze en diergelyke voorvallen bejegent is. *Waar van zich de Schryver in 't verschalken der looze Visschen bediende.*

Door Godes zegen zyn we veeltyds in 't naspeuren der Visschen/ niet zeer ongelukkig geweest; maar de ontmoeting van zodanige looze Visschen/ heeft ons geluk al vry wat gemaatigd/ en onder de onkundige of min looze Zuidys Visschen/ heeft het Godt belieft/ ons tweemaal te bezoeken/ en zulks op de krachtichste Jaaren van onzen tydt/ met ons Schip in 't beste of 't voorste van den teelt te verliezen; het eerste geschiede in een storm/ door 't springen van den Neushaak en 't breeken van een ander touw/ reeds drie Visschen binnen 't boordt hebbende; en 't laatste viel voor/ by mooy weer/ door middel van een Visch/ toen we al 7 Visschen gevangen hadden/ en mogelyk de volle laading zouden gekreegen hebben/ gelyk voor 't eerste insgelyks goede gelegenheit was/ om noch verscheiden Visschen magtig te worden; want het Schip 't welk een gedeelte van ons goed burg/ voerde Jacob Casperſz., die vervolgens noch 5 of 6 Visschen ving. Dit nu op 't eerste gezegt hebbende/ gaan we tot het tweede over. *Rampen door den Schryver geleeden, en hoe.*

Het tweede behelst dan/ of de Visschen/ de Schepen vertrokken zynde/

[illegible]

[illegible] wy [illegible] lagen [illegible] en zagen [illegible] dagelijks Visch [illegible] tyds eenige [illegible] en dan meer [illegible] ook wel binnen / maar meest buiten de Baay [illegible] doch wy lagen zo dicht [illegible] dat men niet visschen kon, dikmaals begaven wy ons aan den voornoemden [illegible] te [illegible] / en zagen van daar in kleine openingen en wakken tusschen de schotsen in gelegen / op verscheiden plaatsen Visch boven komen / die telkens van anderen / wanneer ze weg dooken / gevolgt wierden; en in 't vertrekken zagen wy in de Noord-Baay mede verscheiden Visschen / waar van een der zelven ons heel naby quam / vindende toen wel bequaame ruimte om te Visschen / maar wy hadden geenoeg

[illegible]

noeg te doen om onze Schepen te redden / zulks wy de Visschen niet aandeeden. Onder Smeerenburg leggende / zagen en hoordenwe mede verscheiden Visschen omtrent Maklyk-Oud en in de Hollandsche Baay blaazen; terwyl wy hier lagen / klommenwe op den Berg Marrimet de Borsten genoemt / welke Borsten niet dan Yshenvels zyn / ter groote van een kleine Duin of groote Hooistolp / waar op wy ons begaven / en lieten ons vervolgens tot op den grooten Berg af sullen.

En wat hy op een Berg geklommen aldaar waarnam.

Hier zynde / zagenwe van deezen Berg verscheiden Schepen voor de Magdalene-Baay en omtrent de zelve in Zee / en aan den Zoom van 't Ys / die aldaar niet verre van Landt lag / kruissen / terwyl de geheele Vloot in de Kruis- en Magdalene-Baay, de zeildag verscheenen zynde / op onzen komst waren wachtende; wy konden toen niet bespeuren / en hebben 'er ook vervolgens nooit van gehoort / dat ze aldaar in Zee of onder den zoom van het Ys / by 't landt Visch hebben vernomen; maar by ons / zoo verre de Zee en 't Landt van 't Ys wierd geraakt / zagenwe zeer veel Visch / die noch dagelyks scheen te vermeerderen; 't welk by deeze Schepen zich geheel anders vertoonde / gelyk als of het buiten den tydt was / en buiten de paalen van de Walvisch-Zee scheen te wezen / zulks 'er naaulyks Visch bespeurt wierd / niet tegenstaande die in 't Ys by ons / gelyk gezegt is / dagelyks wierd gezien en gehoort; en wat het Zaaizoen aangaat / dit stond om verscheiden reeds gemelde redenen / noch dagelyks te verbeeteren. Men zou hier op mogen denken / dat deeze Visch / eveneens gelyk wy van den Berg in Zee zoo verre over 't Ys de Schepen konnen zien / zy van gelyken met zoo diep en noch dieper te daalen / insgelyks het zelve zien / en de Schepen als hunne Vyanden vermeemende / de Zee als dan noch myden: maar weg zynde / zullenze zich dan mogelyk op Zee begeeven / en ook aldaar buiten 't Ys / naar 't gemelde aas afkomen en de Bayen en Gronden bezoeken. Doch het tegendeel is blykbaar / want wy 'er nooit zoo vroeg komen / of zoo laat van daar vertrekken / zulks men 't niet verneemen kan / echter is 't uit meer andere reeds getoonde reden kennelyk: want men zou konnen vraagen / konnenze zich somtyds om de Oost / doch binnen den omtrek van 't Ys by de Schepen in de ruimte begeeven / of ook in 't Ys in een groote ruimte omtrent de Schepen en Sloepen / als gezegt is / speelen / zoudenze insgelyks de Zee van Schepen meerendeel ontbloot en opgeruimt ziende / de zelve derhalven dies te meer konnen myden / en verre buiten 't bereik der Schepen / niet een vry gebruik van de Zee neemen? en niet tegenstaande zagenwe toen de Zee nader by ons / dan de Schepen lagen: maar vernamen geen Visch buiten 't ys; zulks het blykbaar is / dat hunne natuur / die eertyds vrymoedig op Zee was / insgelyks naar 't Landt en de aasryke Gronden plagt te trekken / nu door de gezeide scherpe indrukselen / zoo verre is vervreemt of verandert / dat ze

Des Schryvers overweeging omtrent de Visschen in 't ontwyken der Schepen.

[illegible] , en
[illegible] bevriezing bedekt
[illegible]
[illegible] achi geeft /
[illegible] als ook de gemelde
[illegible] veranderde natuur /
[illegible] Saaizoen in
[illegible] 't Ys tot
[illegible] nu zoo zeer
[illegible] gemelde
[illegible] af of van
[illegible] de Zee zelf zeer
[illegible] voortdaalende kon-
[illegible] 't Ys door-
[illegible] uit het
[illegible] noch ande-
[illegible] maar ook in 't
[illegible] wanneer ze dan
[illegible] zich met dies te meer-
[illegible] haaken : maar die ont-
[illegible] Baaien of Leeplaatsen dies te dyper
[illegible] alle wel met het zaai-
[illegible] om d' aangetoonde reden
[illegible] in en buiten de Baaien.
[illegible] volgens deeze getoonde
[illegible] Groenlandt te maaken
[illegible] dat de Visschen als gezegt is /
[illegible] 't Ys verplaatst zynde / en om
[illegible] op de voornoemde hoo-
[illegible] zoo lange dit op dezelfde wy-
[illegible] : want dit naar onze ge-
[illegible] op de gegeeven rede-
[illegible] van de gantsche Walvisch-
[illegible] dat door de veel-
[illegible] aldaar door omzwerven-
[illegible] gelyk onder 't Landt
[illegible] graden in 't ys wel mogt
[illegible] jaarlyks vroeger ver-
[illegible] noch aan den buiten Zoom /
[illegible] wil vinden ; want by een slap-
[illegible] zalze meerendeel dikmaals
[illegible] eer men 'er naderen kan / zulks
[illegible] in groote ruimtens en openingen van Veldt
[illegible] naaulyks Visch vernemen of te zien komen.
Na

Na zodanige slappe Winters / wanneer 'er opening genoeg word gevonden / als dan is 't / om de getoonde reden / die nu wel behoorde / begreepen te worden / op de voornoemde hooge graden zoo goed niet / als na harde Winters / wanneer het Ys op onzen aankomst noch geslooten is / en dierhalven de daar verzaamelde Visch noch op zyn plaats en aan den buiten Zoom van 't Ys.

Des Schryvers aanpryzing by 't missen van Visch, in 't Ys of naar de Wal te zeilen.

Met dusdanige slappe Winters dan / alwaar 't op de gezeide hooge Graden en om de Oost al te ruim is / vind men 'er weinig blykbaarheit tot een goede vangst / dies zou men wel doen / voor zoo veel Oud-Groenlandt aanbelangt / dat men voor eerst / volgens de voorgaande onderwyzing / van deeze hooge graden op laage van 7, 6 of 75 graden gedreeven zynde / in plaats van uit te zeilen / om naar gewoonte het alhier op hooge graden of om de Oost weer te hervatten / liever door 't Ys zeilde / tot byna of binnen het gezicht van 't Landt / want men behoorde uit onze gantsche redeneering nevens de ondervinding nu wel te begrypen / dat de voorgemelde meenigte der Visschen niet opgevangen of weg is: maar dat de Visch alleen geweeken zy; dies zeilt men derhalven maar vrymoedig toe / schoon dat ze wel voor 't grootste gedeelte al te verre ten Noorden ontvlucht is / nochtans zal men noch een goed gedeelte langs de Kust van Oud-Groenlandt vinden; want met deeze slappe Winters / zullen de voornoemde Bayen en Rivieren zoo veel te meer uitstroomen / en 't gemelde aas als dan in en door het Ys gedreeven worden / naar welk aas men ongetwyffelt de Visch zal vinden te aazen; en dit zal uit onze voorgaande redeneering en bevinding zoo van ons als anderen blyken / en kan ook volgens de reden daaruit afgeleid worden.

Maar indien men / uit het bedryf deezer Visschen / als by voorbeeld / wilde bezorgt zyn / wat noch nooit is gebeurt of ondernomen / als of deeze Visch allenks in 't wederkeeren uit het Noorden / wel een andere koers mogt leeren neemen / en zich wat meer naar Zembla of Oud-Groenlandt, als naar Spitsbergen mogt begeeven / vermits ze ons / op deeze laatste plaats Yswaart in / naauwlyks geheel ontwyken kan / om dat wy hen veeltyds wat te vroeg bykomen / eer dat het hart van 't Ys zich geopent heeft / zulks wy in 't openen allenks indringen / tot dat de uitgestrektheit meer opening geeft / en wy hen ook meer beginnen te verliezen.

Wanneer wederom een verandering in de Visschery wegens 't wyken der Visschen moest gemaakt worden; Wat dan dient in acht genomen:

Indien 't nu mogt gebeuren / dat 'er vervolgens zodanig een verandering in hun wederkeerende koers wierd bespeurt / en wy gelyk eerstmaals het Landt daar na de Zee / en eindelyk de voornoemde plaats op hooge graden mede leedig vonden / en derhalven ook daar door genoodzaakt wierden / wederom een nieuwe verandering in onze Visschery te maaken: dan zouden wy 't liever op de gezegde manier van onderen op / of door 't Ys / aan Oud-Groenlandt eens willen bezoeken / als aan Zembla, in Disco, of tusschen Zembla en Disco in 't Zuid of Oosten / want volgens onze redeneering is 'er op alle deeze

plaat-

meer te pas komen; doch indien we ons daar in noch bezigen lieten / zouden wy 't voor ons zelve nog niet geerne missen. 't Is ons wyders genoeg / dat we alles ten besten voor de ongelukkigen en voor de jonge eerst beginnende en noch ongeoffende Commandeurs voorgedraagen hebben. Welke wisselvallige en veranderlyke voorvallen / die daar in konnen voorkomen / zyn ons door den tydt en door opmerking niet onbekend gebleeven / en hoe veele daar van / niet in 't algemeen / maar ieder naar zyne byzondere voorvallen oordeelen / is ons mede wel bewust / en derhalven voor ons gantsch geen vreemde zaak. Ook hebben we in een ander geval veel bevonden en noch meer gehoort / hoe men over een ongemeene in- of uitweindige quaale des lichaams / met verscheiden Doktoren en Wondheelders raadt pleegende / naauwlyks twee onder allen eensgezind daar over zal vinden; doch hierom kan men echter de Genees- en Heel-kunst in 't algemeen t'eenemaal niet wraaken. Insgelyks is 't 'er mede gelegen / indien iemandt door te weinig opmerking / van de Visschery in 't algemeen geen kennis genoeg heeft / en daarom van de zelve uit haare veranderlyke voorvallen wilde oordeelen / dat 'er noch door ervaarenheit / noch door opmerking eenige weetenschap in te pas kan komen. 't Is dan onvoorzichtig / indien men zodanig een onkundig en onervaaren mensch / ten eersten zonder onderzoek wilde voor geloofbaar aanneemen; echter zyn 'er wel zeekere voorvallen / waar in men noch door ervarenheit / noch door opmerking niet wyzer schynt te konnen worden; maar deezen zyn alleen voor zich in 't byzonder / en niet algemeen / waar van wy eenige der zelven alhier eens zullen voorstellen.

Hier voor hebben we de plaatsen in 't West-ys tusschen de 77 en 79 graden beschreeven en begreepen / en door onze redeneering aangemerkt / als de beste van alle anderen in onzen tydt bekent. 't Zy dat het weetende of onweetende geschiede / meest alleen volgen ze dan hier in voor 300 verre een regelmatige orde / dat ze het meerendeel / eenigen uitgenomen / op deeze plaatsen trachten in 't Ys te komen; Die dit nu onkundig doet / ducht 'er te meer gevaar / en denkt op meer andere plaatsen als deezen / maar volgens eigen bekentenis / noch regel noch orde alhier willende bekennen / zoekt men dan dikmaals Zuid en Noord zonder te weten waar te vinden: Maar die dit weetende doet / ziet dit gevaar niet aan / en dringt verder door / eer zynen snellen tydt aldaar verloopt / welken voornaamsten tydt / als getoont zy / om de betoogde reden niet lang van duur is.

Wat order men in de Visschery te volgen en in acht te neemen heeft;

Dus ziet men ze dan alhier meest alle 300 gezamentlyk / gelukkigen als ongelukkigen / naar vermogen in 't Ys zeilen; als dan treffen het mi de Zuidelykste / dan de Noordelykste / dan de Oostelykste / dan de Westelykste; en sommigen treffen mede dit ongeluk / dat ze door mist of storm hun Schip verliezen / of bezet wordende / hun het snelle Zaaizoen verloopt / zulks ze niets daar toe konnen doen. Ook treffen 'er sommigen een groot Ysveldt aan / daar 20 / 30 ja 40 Schepen het rondom aanklampen. Eenige myle van daar / doet zich een ander groot en schoon Veldt op / daar som-

Die in sommige deelen gevalliglyke uitkomsten geeft.

[illegible] zyn uit verscheiden Natiën bestaande / zich [illegible]. [illegible] Velt komt dan uit den Zuiden en [illegible] en blaast [illegible] dat het met een groot [illegible] uit den Zuidwesten om de Noord- [illegible] Schepen [illegible] van der Velde gelegen / [illegible] andere Schepen dan op deezen getoogden koers [illegible] komen [illegible] door gelukkig te worden en [illegible] aan de Westzyde van dit Veldt gelegen; door [illegible] Veldt als met een tusschen tuinne / en [illegible] deeze Schepen aan / maar door zy alle [illegible] een gelukkigen slag doen: na verloop [illegible] komen eindelyk deeze Sche- [illegible] van dit Veldt gelegen en niets opgedaan [illegible] Die niets gevangen hebben het [illegible] mede aan de Westzyde hebben [illegible] aankomen / en andere niet: maar [illegible] en wel gemoed.

[illegible] heeft het een gantsch anderen uitslag: hier [illegible] aan de Westzyde door Velden en Vlarden zodanig bezet / [illegible] van zy komen / maar een lange reeks van [illegible] en gladde kust / een grooten loop van Vis- [illegible] Schepen t' Zeewaart gelegen aan; juist [illegible] naar 't Oosten / en maakt alhier een laager [illegible] gereet maakt / om met het [illegible]: naamlyks hier toe gereed / komt dan [illegible] worden opgehouden / en leggen bly- [illegible] zulks 'er eenigen 6 / 10 / 12 ja 20 doo- [illegible] op de laager afdryven / zulks [illegible] de anderen aan de Westzyde gelegen een opper en [illegible] doch deezen loop van Visch is beyden hem om [illegible] wanneer ze deeze Schepen over 't Veldt [illegible] door het langs / dwersch en ver- [illegible] dat ze daar aan geen deel hebben; maar na ver- [illegible] deeze hunne blydschap in droefheit; deeze hunne [illegible] raaken ze wederom los / behalven een [illegible] Visschen gevangen hebbende; die word van de [illegible] dat 'er het Schip blyft: maar alle de anderen ten [illegible] komen met het omzeilen by deeze leedige Schepen. Hier [illegible] verdrietig dat ze het niet mede aan de Oostzy- [illegible]: maar wat raad? dit is gebeurt / en in 't toekomende [illegible]? weder by een ander Ysveldt gekomen / [illegible] weer aan de verkeerde en de gelukkigen aan [illegible]; gaat het ook met de Schepen uit de Zuidt en

Noordt

Noordt by elkander gekomen / de eene is door een goede vangst verheugt / en de andere / leedig zynde / bedroeft.

Wy hebben door Godes zegen / met veel moeiten / peylen en naarstige opmerking / wel een redelyk goed begrip van de Visschery bekomen / en echter hebben we het mede verscheidemaalen buiten ons weeten op de verkeerde zyde aangelegt; maar dit Tafereel volgens onze redeneering / van de plaats / aart en koers der Visschen in ons verstandt prentende / hebben we echter in diergelyken tegenspoeden / zeer zelden moedeloos geweest / en veeltyds ons Volk moed gegeeven / zeggende: Visch is 'er genoeg / ze is alleen maar door de verandering van 't Zaaizoen van deeze plaats wat geweeken / dog niet weg / Godt geeft ons het geluk aldaar komende / wy zullenze wel weder vinden; gelyk we vervolgens noch wel iets daar van melden zullen.

Hoedanig den Schryver zich somtyds verleegen heeft gevonden, doch echter het nooit t'eenemaal heeft opgegeeven.

Alle zodanige voorvallen nu / zyn ons mede niet onbekent / en wy zouden uit onze naarstige opmerking / noch veel van diergelyke konnen bybrengen / als nevens het slippen en breeken van lynen / bezetting in 't beslooten Ys enz.: waar in noch regel noch orde ooit te vinden is; doch dit alles zyn alleen maar de bezondere voorvallen onderhevig / en niet de algemeene / en buiten dit blyft echter de Visschery in 't algemeen / als 't voornaamste deel der zelve / zoo als die in 't beschreevene doorgaans zeer wel geregelt voorkomt.

Het lust ons noch eenige zaaken de Visschery in 't algemeen raakende / by nader onderwys voor te stellen / waar uit dat blyken zal / dat men zich noodzaakelyk / naar een wel geregelde orde schikken moet. Men lette dan / dat behalven op onze uitverkooren plaats / tusschen 77 en 79 graden het landaas op de voorschreeven wyze / door de bestiering van den stroom het allereerst en meest word aangevoert / en behalven dat / is 't 'er ook zeer bankig en en heel breed grondig / gelyk wy in den Jaare 1698. op 78 graden 36 minuten / 36 mylen van 't Voorlandt, dit by verscheiden pylingen tusschen 100 en 200 vademen diep bevonden hebben; en in den Jaare 1699, op 77 graden 15 minuten van 't naaste Landt / by goede gissing omtrent 56 mylen / vond men 'er 150 vademen diepte / op 77 graden 9 minuten 170 vademen / en een ander omtrent ons leggende / heeft 'er het loot op 80 vademen geworpen.

Zaaken in 't algemeen in acht te neemen, en hoe.

Op deezen koers, hebben we het in 't zelve Jaar / en meermaals breetgrondig gevonden / en meest een zachte / vette / geelachtige en asgraauwe kleigrondt / waar door deeze plaats nevens haaren natuurlyken aanwas / met het aandryvende aas ryklyk word verzien; derhalven is 't niet ongereegelt, al onthoud zich hier Visch / en men zal 'er ook mogelyk nader by landt wel grondt vinden: maar wy hebben 't geluk niet gehad / misschien de banken mis gezeilt zynde / om 'er grondt te werpen / ten zy een myl 2 of 3 van Landt en zulks op veel minder diepte; doch by gemeene tyden moet men dus verre van Landt zyn / eer men eerst recht aan de Ysvelden komt.

Van deeze plaats / hebben we hier voor een veel breeder geregelde oorzaak getoont / als mede hoedanig en van waar de Visch zich alhier in zoo een groo-

Verdere redeneering over dit onderwerp;

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ners eenig lof voor ons te willen zoeken / zou nu ontydig zyn; wy moesten 'er toen naar getracht hebben / toen men 'er dienst of genot van had konnen genieten. Wy waren dan in den jaare - - - alhier met een klein Scheepje / het wapen van Texel genaamt / nevens veele anderen op den zoom van 't Ys en kruissen / terwyl 't alles noch vast en wel geslooten lag / en vermits wy meest alle buiten den zelven waren / verliep het zaaizoen binnen deezen zoom noch zoo schielyk niet: maar eindelyk bewust zynde / dat de Visschery wel eer hier buiten in Zee pleeg te geschieden / en nu reeds lange binnen in 't Ys was geweest / konden we ons gedult niet langer opschorten / maar zagen eindelyk een sleuf die een goed stuk inwaarts / doch niet door liep / echter zeilden wy 'er op goed vertrouwen in / zo lange tot ze vast liep. Aldaar leggende / was het Zeewaart wel haast dicht / en wy zagen ook aanstonds Visch / doch 't was 'er te dicht om onze Visschery te konnen verrichten: maar tot ons geluk: begon zich eerlang het Ys inwaarts te openen / en wy geraakten 'er wel haast door / en aan de Ysvelden by taamelyk veel Visch / vingen eerlang by een Gemeen Jaar / te weeten 7 groote Visschen; wy vulden onze twee onderste laagen en quaamen wel haast met ons slensgat vol Spek weder in Zee; aldaar zynde / lieten wy 't dryven / om het Spek in de Vaten te arbeiden / die ook meest alle vol raakten / zulks dat 'er mede een gedeelte van onze Schooven * moesten opgemaakt worden; doch wy zouden in de overige en verder in de Viktalie-vaten / noch wel een halve Visch hebben konnen bergen. Hier dryvende / zagen we verscheiden van de gemelde Schepen / noch leedig zynde / die zoo zy meenden / in 't ys niet konden komen / en derhalven noch allerwegen kruissten.

's Schryvers eigen wedervaaren, en hoe hy zich hier in gedroeg.

In tegendeel is 't ons ook gebeurt / dat we op gelyke wyze in 't vaste ys zeilden / 't geen zoo wel niet gelukte; want het ys niet willende ontsluiten / bleeven we dien geheelen teelt vast en dicht bezet / zulks wy; alhoewel we Visch genoeg by ons zagen / echter niet konden Visschen; dus quamen we / de teelt verloopen zynde / leedig weer uit het ys en ook schoon weerom t' huis. Zodanige en meer diergelyke gelukkige en ongelukkige gevallen / die alleen gevalliglyk en niet algemeen zyn / zouden we zeer veele konnen verhaalen / ten deelen ons zelven / en veele anderen nevens ons voorgekomen.

Om dan onze redeneering over deeze gewichtige Visschery te sluiten / zoo zyn deeze onze gedachten alleen ter neder gestelt / om voornamentlyk tot onderwys voor alle jonge en eerst aankomende Commandeurs en andere Bedienden der Groenlandsche Visschery te dienen; hierom is 't dat we de moeiten op ons genomen hebben / om deeze zoo wyd vermaarde Visschery / tot dus verre noch onbeschreeven zynde / dus eenvoudig en klaar te beschryven / als ons mogelyk is geweest. Voor een gedeelte hebben we ons van de getuigenis

Oogmerk waarom hy deeze Beschryving van de Visschery en zyne ervaarnis meededeelt, die echter aan een iedes goedvinden t' word gestelt.

* Schooven zyn gesloopte Vaten, of Duigen, die van ieder Vat door twee of vier Hoepbanden worden in en by elkander gestooken, en dus gekuipt, om te gemaklyker t' Scheep te konnen voeren, zulks, wanneer men elders Vatan noodig heeft, deeze gesloopte duigen weder op zet, en tot Vaten maakt.

genis der voornaamste oude Commandeurs en anderen bediend / doch voor 't meerendeel alles uit onze eige Journaalen en aanteekeningen naar eigen ondervinding byeen gesteld. Echter laatenwe dat / als in een Tafereel voor 't verstandt en de bequaamheit van een ieder opengelegt / ieders vryheit genietende om 'er zich naar eigen goeddunken van te bedienen / zoo en zodanig als best naar een ieders begrip zal geoordeelt worden.

DARTIENDE HOOFDTSTUK.

Misbruik in den handel van Traan en Baarden eertyds ingesloopen, en wederom afgeschaft, door een Mandament daar tegen uitgegeeven. Den Groenlandschen handel van inkomende rechten ontheven. Wat deeze Visschery sedert den Jaare 1669. heeft opgedaan en gevangen. Reglement over 't bergen van Goederen uit de verongelukte Schepen. Naamlyst van alle de Hoofdt-Reeders en Commandeurs van de Groenlandsche Visschery.

NAdemaal we wat het oeffenen en waarneemen van deeze Wisselvallige Visschery aangaat / voor zoo verre ons oogmerk was / in de voorgaande Hoofdtstukken reeds breedvoerig genoeg hebben afgehandelt ; zullenwe nu noch / doch kortelyk / een schets van den Handel uit deeze Visschery ontsprooten / voorstellen / en vervolgens 't geen den geheelen omslag en de behandeling van de Walvischvangst aangaat / mede een kort bericht geeven / op dat een ieders weetgierigheit omtrent deeze verrichting mag worden voldaan / nademaal we ons vleyen / dat het den Leezer niet onbehaaglyk voorkomen zal.

Ongegronde Windhandel door baatzucht ingevoert ;

Om nu de welstandt van den Koophandel / uit deeze Groenlandsche Visschery spruitende / ten besten te bevorderen : zoo hebben 's Lands Overheden zorge gedraagen / dat alle dristige / winderige en ongegronde Voorkooperyen van Traan en Walvisch-Baarden . . . teugelt werden / die eertyds door loosheit van baatzuchtige Maakelaars nu en dan waren ingevoert. Deeze Windt-Negotie / had in Partyen te leeveren of t' ontvangen / eenige Kooplieden somtyds zodanig belemmert / dat men 'er by meenigte zou hebben zien springen / wanneer den tydt van de leevering of den ontfang verstreeken was ; midlerwyl 'er niet weinig valsche en bedrieglyke konstenaryen in zwang gingen.

Die tydelyk word afschaft.

't Was om deeze reden / dat omtrent den Jaare vyf of zes en dertig van de verleedene eeuw / een Mandament tegen zodanige Wind- en Optie-Partyen uitgegeeven en verleend wierd ; welk Mandament, waar in de naam van Prins Fredrik Hendrik aan 't hoofdt stond uitgedrukt /

drukt / tot ontslaging van zodanige Wind-Partyen diende / en men vervolgens gewoon werd / den geenen te noemen / zich met Prins Fredrik Hendrik te behelpen / die zich 'er van bedienden.

Maar om deezen Groenlandschen Handel / die als een Goudmyn voor Nederlant verstrekte / des te beeter te bevoordeelen en voort te zetten; zoo werden in den Jaare 1675. de Traan / het Walvisch-Spek / de Baarden / Walrustanden en Robbevellen / wederom van inkomende Convoygelderen vry gestelt / waar mede deeze Visschery sedert ten tyde van de Noordsche Compagnie was belast geweest; 't welk niet weinig de lust tot deeze onzeekere Visschery verwakkerde / ja zodanig dat onze Nederlanders de andere Natiën byna t' eenemaal doodvoeren.

De Groenlandsche Visschery van inkomende Convooygelden ontlast.

Hoedanig de Groenlandsche Reedery Jaarlyks met haare Wisselvallige Visschery en Walvischvangst gestaan heeft / zal blyken in de volgende Lyst / uit een voornaame Reeders handt ons medegeelt; waarin sedert den Jaare 1669. tot deezen tegenwoordigen tydt vertoont word / het getal der Schepen telkens op de Groenlandsche Walvischvangst uitgerust / hoe veel Schepen in 't Ys gebleeven en verongelukt zyn / en hoeveel Visschen jaarlyks gevangen; welk getal van Quardeelen Spek deeze gevangen Visschen hebben uitgelevert / en ten welken pryzen de Traan en Baarden jaarlyks zyn verkocht / 't geen alles als in vergelyking met de pryzen van de Raapoly / die / na dat 'er een schraale of ryke vangst is geweest / gemeenlyk volgens den prys van de Traan ryzen of daalen moeten. Maar alzoo in de eerste drift van deezen handel / wanneer men de tyding van de wel of qualyk geslaagde vangst ontfangt / deeze pryzen somtyds geweldig ryzen of daalen / en alsdan noch niet bestendig zyn; zoo word deezen Groenlandschen Handel / in 't voornaamste vertier van Traan en Baarden ('t welk in de Maandt October is) echter met een bestendige koershouding gedreeven / gelyk alles in deeze volgende Lyst word vertoont; waar in wy ten dienste van naaukeurige Reeders / Kooplieden en anderen / een uitreekening over 't gantsche Gros der Groenlandsche Vloot en haare Vangst / door elkander gereekent / gevoegt en opgemaakt hebben; en beneeden aan zoo veel ledige plaats gelaaten / om jaarlyks alles wat verbolgens in deeze Visschery en Traan en Baarden-handel voorvallen mogt / daar in aan te teekenen; zulks / indien men deeze Lyst geduurig met een naaukeurige aanteekening achtervolgt / altoos een nette schets en waare afbeelding van den Groenlandschen handel hebben kan.

Wat voor deelen deeze Visschery in een reeks van Jaaren heeft bygebragt.

NAAU-

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	97
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	95[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	121[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	2[illegible]	94[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	3[illegible]	149[illegible]
[illegible]	[illegible]	42251	11[illegible]	380[illegible]

Jaaren

Groenlandsche VISSCHERY; deezen tegenwoordigen Tyd

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1669	———	———	———	———	———
1670	———	———	———	———	———
1671	———	———	———	———	———
1672	———	———	———	———	———
1673	———	———	———	———	———
1674	———	———	———	———	———
1675	———	———	———	———	———
1676	———	———	———	———	———
1677	———	———	———	———	———
1678	———	———	———	———	———
1679	———	———	———	———	———
1680	———	———	———	———	———
1681	———	———	———	———	———
1682	———	———	———	———	———
1683	31 - 26	31 - 27	- 30	- - 30	34 - 28
1684	34 - 29	29 - 24	- 33	- - 27	30 - 45
1685	34 - 27	28 - 18	- - 28	- - 18	47 - 33½
1686	48 - 29	29 - 19	- - 38	- - 23	35 - 27½
1687	55 - 40	42 - 26	- - 49	- - 36	30½ - 37½
1688	54 - 43	52 - 27	- - 52	- - 52	31½ - 37
1689	68 - 53	80 - 45	- - 56	- - 74	37½ - 45
1690	60 - 32	77 - 36	- - 35	- - 40	48 - 32
1691	63 - 45	110 - 73	- - 61	- - 105	41 - 33½
1692	65 - 51	205 - 100	- - 65	- - 155	34½ - 37½
1693	72 - 62	205 - 165	- - 62	- - 185	44 - 37¼
1694	65 - 57	180 - 50	- - 60	- - 160	42 - 45
1695	63 - 55	240 - 160	- - 58	- - 180	43 - 52½
1696	76 - 40½	240 - 125	- - 50	- - 135	48 - 46^2
1697	31 - 30	140 - 50	- - 32	- - 55	- - - 37

[illegible]

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	Door elkander gerekent.
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
1731						
1732						
1733						
1734						
1735						

Jaaren

Jaaren	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1698	25 = 26	76 = 42	- - 24	- - 36	36 = 40
1699	36 = 37	80 = 51	- - 37	- - 66	41 = 40
1700	37 = 41	58 = 51	- - 38	- - 54	- = 36
1701	31 = 33 = 35	80 = 48	- - 31	- - 54	36 = - -
1702	36 = 40	85 = 57	- - 40	- - 76	29 = 30
1703	39 = 27	69 = 48	- - 39	- - 62	- - = 30
1704	41 = 42	69 = 56	- - 40	- - 58	- - = 31
1705	30 = 27	57 = 35	- - 27	- - 36	28 = 27 = 29
1706	43 = 42 = 40	58 = 36	- - 42	- - 57	28 = 29
1707	60 = 58	75 = 50	- - 59	- - 75	32 = 34
1708	50 = 63	66 = 50	- - 53	- - 61	40 = 50
1709	90 = 65 = 80	77 = 58	- - 86	- - 74	50 - 80
1710	100 = 90 = 78	110 = 58	- - 86	- - 110	66 = 30
1711	76 = 39	97 = 59	- - 53	- - 68	33 - 30¼
1712	42¼ = 44 = 50	100 = 67	- - 40	- - 78	31 = 28
1713	45 = 65	176 = 100	- - 54	- - 130	30½ = 45½
1714	70 = 52 = 43	165 = 80	- - 49	- - 140	50 = 40
1715	52½ = 42 = 47	145 = 80	- - 44	- - 100	50 = 34
1716	47 = 48	136 = 82	- - 47	- - 126	40 = 36
1717	45 = 55	120 = 60	- - 53	- - 147	29 = 31
1718	53 = 64	145 = 170	- - 54	- - 162	31 = 32
1719	53 = 56	185 = 215	- - 54	- - 215	30 = 31
1720	47 = 48	180 = 206	- - 45	- - 175	30 = 29
1721	40 = 36	150 = 137	- - 36	- - 137	32 = 33
1722	38 = 30	138 = 102	- - 30	- - 130	30 = - -
1723	36 = 38	150 = 195	- - 25	- - 195	25 = - -
1724	33 = 36	160 = 165	- - 24	- - 158	25 = 26
1725	31 = 33	148 = 150	- - 33	- - 151	32 = - -
1726					
1727					
1728					
1729					
1730					
1731					
1732					
1733					
1734					
1735					

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleven en verongelukt.	Visschen gevangen.	Quardeelen Spek.	Door elkander gereekent, Viss.	Quard. Spek.
[illegible]						
[illegible]						
[illegible]						
[illegible]						
1740						
1741						
1742						
1743						
1744						
1745						
1746						
1747						
1748						
1749						
1750						
1751						
1752						
1753						
1754						
1755						
1756						
1757						
1758						
1759						
1760						
1761						
1762						
1763						
1764						
1765						
1766						
1767						
1768						
1769						
1770						
1771						
1772						
1773						
1774						

Jaaren.

Jaar en	Prys van de Traan.	Prys van de Baarden.	Prys van Traan in October.	Prys van Baarden in October.	Prys van de Raapoly.
1736					
1737					
1738					
1739					
1740					
1741					
1742					
1743					
1744					
1745					
1746					
1747					
1748					
1749					
1750					
1751					
1752					
1753					
1754					
1755					
1756					
1757					
1758					
1759					
1760					
1761					
1762					
1763					
1764					
1765					
1766					
1767					
1768					
1769					
1770					
1771					
1772					
1773					
1774.					

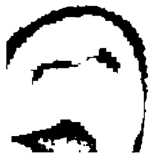
Noch staat hier aan te merken/ dat 'er in Oorlogstyden met Vrankryk in deze voornoemde Jaaren/ 87 Schepen genomen / en ook wederom van deze genomen Schepen / drie hernomen en vyf gerantsoeneert zyn; als mede dat 'er in den Jaare 1677 en 1701, twee Schepen zyn verbrand; welke geledene schaade over 't gros van deze Visschery/ by deze verongelukte en in 't Ys gebleven Schepen mede gevoegt worden kan indien men over de overschietende voordeelen van dezen Groenlandschen handel een overslag zoude willen maken.

Om nu op 't allernaaukeurigste de Groenlandsche Redery en Beminnaars van alle wetenswaardige zakelykheden/ 't zy belang of geen belang in dezen hebbende/ te voldoen; hadden we wel voorgenomen een jaarlyksche Lyst van alle de Schepen/ ieder in 't byzonder, op deze Visschery uitgerust/ op te maken / en hier inlassende / hun mededeelbaar te maken; waar uit niet alleen het jaarlyks bestier der Hoofdreeders of Boekhouders zou konnen worden ingezien/ maar ook wat Schepen en Commandeurs onder hun opzicht van tydt tot tydt op deze Walvischvangst zyn uitgereed/ en hoe ieder in 't byzonder 't eene Jaar gelukkiger dan 't andere in deze wisselvallige Visschery zy geweest. Maar alzoo dit/ in een Boek/ van inhoud als ons bestek had toegelaten, al te verre uitwyden zou/ nademaal het door zodanig een breed uitlopende aantekening/ wel een apart Boek-Deel vereischte; zoo hebben we ons gevleyt / met deze beknopte Lysten van de jaarlyksche uitrusting ter Groenlandsche Walvischvangst in 't algemeen/ zoo wel van die van onze Nederlanders reeds getoont/ als van de noch volgende Hamburgers te zullen voldoen.

Welke voordeelen de Hamburgers in de Groenlandsche Visschery hebben behaalt.

Overmits wy dan meenen/ met het vertonen van een Lyst van de Hamburgsche Groenlandsche Walvischvangst/ de Redery geen ondienst te zullen doen/ waar in men gelyk in de Hollandsche Lyst is aangewezen/ mede naaukeurig vind aangetekent / het getal der Schepen jaarlyks op deze Visschery uitgerust en in Zee gelopen; wat Visschen die gevangen hebben/ en hoe veel Walvisch-Spek die hebben uitgelevert; om daar in mede/ als met eenen opslag te konnen zien welke voordeelen de Hamburgers in deze Visschery somtyds genoten hebben: doch die hen nu en dan almede wel eens zeer schraal is uitgevallen. Waar by noch komt/ dat hen gedurende dien tydt 34 Schepen Vyandlyk overweldigt of verbrand zyn/ waar van eenigen met een zwaar rantzoengeldt somtyds wierden gelost. Hoedanig wisselvallig deze Visschery by hen mede jaarlyks is uitgevallen/ word in deze volgende Lyst, die met een naaukeurige aantekening is achtervolgt, blykbaar getoont.

Naa-

Naaukeurige LYST van de Hamburgſche Groenlandſche VISSCHERY;

Sedert den Jaare 1670. tot dezen tegenwoordigen Tydt.

Jaaren	Schepen uitgevaren.	In 't Ys gebleven en verongelukt.	Viſſchen gevangen.	Quardelen Spek.	Door elkander gerekent. Visſchen.	Door elkander gerekent. Quard Spek.
1670	48	-	187	8652	$3\frac{71}{86}$	$216\frac{3}{10}$
1671	40	-	351	16937	$8\frac{31}{48}$	$423\frac{17}{48}$
1672	47	1	$516\frac{1}{2}$	23365	$10\frac{93}{94}$	$496\frac{33}{47}$
1673	53	7	$589\frac{1}{2}$	29128	$11\frac{1}{8}$	$549\frac{1}{12}$
1674	74	-	521	30275	$7\frac{3}{74}$	$409\frac{9}{74}$
1675	83	2	$484\frac{2}{3}$	25710	$5\frac{209}{249}$	$309\frac{63}{83}$
1676	53	1	$103\frac{1}{3}$	4833	$1\frac{151}{159}$	$91\frac{10}{53}$
1677	72	1	$295\frac{5}{6}$	14685	$4\frac{25}{216}$	$203\frac{23}{24}$
1678	55	2	$513\frac{1}{2}$	20827	$9\frac{18}{55}$	$378\frac{37}{55}$
1679	44	-	$217\frac{5}{6}$	11906	$4\frac{251}{264}$	$270\frac{13}{22}$
1680	49	5	467	19128	$9\frac{26}{49}$	$390\frac{18}{49}$
1681	54	5	$280\frac{2}{3}$	$10193\frac{1}{2}$	$5\frac{77}{153}$	$199\frac{89}{102}$
1682	51	2	$414\frac{1}{2}$	18577	$8\frac{13}{102}$	$364\frac{13}{51}$
1683	54	3	$307\frac{1}{2}$	10904	$5\frac{25}{36}$	$201\frac{25}{27}$
1684	57	-	$227\frac{1}{2}$	11333	$3\frac{113}{114}$	$198\frac{47}{57}$
1685	56	4	$335\frac{1}{2}$	14857	$5\frac{111}{112}$	$265\frac{17}{56}$
1686	54	1	$126\frac{1}{3}$	$6840\frac{1}{2}$	$2\frac{55}{162}$	$126\frac{73}{108}$
1987	54	2	135	5696	$2\frac{1}{2}$	$105\frac{13}{27}$
1688	56	2	41	1855	$0\frac{41}{56}$	$33\frac{7}{56}$
1689	43	2	$38\frac{3}{4}$	1860	$0\frac{155}{172}$	$43\frac{11}{43}$
1690	35	-	$180\frac{1}{4}$	8752	$5\frac{3}{20}$	$250\frac{2}{35}$
1691	43	-	20	919	$0\frac{20}{43}$	$21\frac{16}{43}$
1692	33	-	105	5000	$3\frac{2}{11}$	$151\frac{17}{33}$
1693	52	5	$83\frac{1}{2}$	3873	$1\frac{63}{104}$	$74\frac{25}{52}$
1694	54	6	$75\frac{1}{2}$	4221	$1\frac{43}{108}$	$78\frac{1}{6}$
1695	45	1	$51\frac{1}{8}$	2732	$1\frac{49}{360}$	$60\frac{32}{45}$
1696	52	1	$130\frac{1}{2}$	6295	$2\frac{53}{104}$	$121\frac{3}{52}$
1697	57	4	515	18344	$9\frac{2}{57}$	$321\frac{47}{57}$
1698	54	3	$471\frac{1}{2}$	20041	$8\frac{79}{108}$	$371\frac{7}{54}$
1699	52	1	111	5057	$2\frac{7}{52}$	$97\frac{1}{4}$
1700	53	1	$189\frac{1}{2}$	8341	$3\frac{61}{106}$	$157\frac{20}{53}$

Jaaren

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible] gevangen.	Quarteelen Spek.	Door elkander gerekent, Vissen.	Door elkander gerekent, Quart. Spek.
[illegible]	[illegible]	-	[illegible]	[illegible]	19521	10[illegible]	361[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	[illegible]	[illegible]	4141	1[illegible]	71[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	[illegible]	[illegible]	5266	1[illegible]	97[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	-	[illegible]	1295	4[illegible]	162[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	[illegible]	[illegible]	6511	6[illegible]	224[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	-	33	1500	0[illegible]	44[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	[illegible]	[illegible]	1470	1[illegible]	56[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	1	[illegible]	1810	1[illegible]	86[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	1	[illegible]	2682	3[illegible]	116[illegible]
[illegible]	[illegible]	-	-	8	427	0[illegible]	13[illegible]
1711	[illegible]	-	-	$152\frac{1}{2}$	4352	5[illegible]	167[illegible]
1712	[illegible]	-	-	41	1821	2[illegible]	101[illegible]
1713	18	-	2	27	1465	1[illegible]	81[illegible]
1714	32	-	2	205	5814	6[illegible]	181[illegible]
1715	40	-	1	125	5247	3[illegible]	131[illegible]
1716	44	-	1	$79\frac{1}{2}$	3447	1[illegible]	78[illegible]
1717	49	-	2	60	2883	1[illegible]	58[illegible]
1718	49	-	1	$41\frac{1}{4}$	2229	0[illegible]	45[illegible]
1719	54	-	2	33	1586	0[illegible]	49[illegible]
1720	48	-	1	$51\frac{1}{2}$	2495	1[illegible]	51[illegible]
1721	40	-	1	$135\frac{1}{2}$	5410	3[illegible]	135[illegible]
1722	52	-	-	$155\frac{1}{4}$	6023	2[illegible]	115[illegible]
1723	61	-	4	15[illegible]	879	0[illegible]	14[illegible]
1724	57	-	2	$31\frac{1}{4}$	1465	0[illegible]	25[illegible]
1725	44	-	1	46[illegible]	1868	1[illegible]	44[illegible]
1726							
1727							
1728							
1729							
1730							
1731							
1732							
1733							
1734							
1735							
1736							
1737							
1738							
1739							
1740							

Nu hadden we geerne ter voldoening van ons voorneemen gezien/ dat we alhier mede zodanig een volkomen Lyst/ van de Schepen/ voor Bremen op de Groenlandsche Visschery uitgerust/ hadden konnen inlassen/ nademaal van deeze Stad jaarlyks omtrent van 15 tot 20 Schepen op de Walvischvangst uitgereed/ in Zee loopen/ die mede soomtyds niet alleen met een taamelyke/ maar ook ryke vangst zyn t'huis gekomen; doch alzoo we de zelve zoo volkomen als die van de Hollandsche en Hamburger Schepen niet konden magtig worden/ zullenwe ons dan met het aangetoonde vergenoegen.

Om mede zoo veel mogelyk was allen wanorder in 't bergen van den Manschap en Goederen/ van de in 't Ys blyvende of verongelukte Schepen voor te komen; hebben de belanghebbende Reeders van de Groenlandsche Visschery/ door hunne Gemagtigden een Reglement ontworpen/ en aan haar Hoog: Mog: geprezenteert; waar op toen dit volgende besluit genomen werd:

EXTRACT uit de RESOLUTIEN van de HEEREN STATRN van HOLLANDT en WESTVRIESLANDT, in haar Gr: Mog: VERGADERINGE genomen, den 22sten Januari, 1695.

Ordre op 't bergen van den Manschap en Goede[r]en, der in 't Ys verongelukte Schepen.

BY resumptie gedelibereert zynde op 't Advis van de Heeren haar Ed: Gr: Mog. Gecommitteerden, hebbende, in gevolge en tot voldoening van der zelver Resolutie Commissoriaal van den 30sten October laatstleden, geexamineert de Requeste by eenige Gecommitteerden uit de Geintresseerdens van de Groenlandsche Visschery, aan haar Hoog: Mog: gepresenteert, houdende, dat in den Jaare 1677. door haar was beraamt, vast gestelt en gedaan drukken de Ordonnantie hier na geinserreert; en dat die van dien tyd tot nu toe, niet alleen by de Visschers deezer Landen, maar by die van Hamburg, Bremen en Embden was achtervolgt en nagekomen, doch dat niet geapprobeert zynde, daar door zoo nu en dan eenige moeyelykheden quamen t'ontstaan, verzoekende mitsdien dat haar Ed: Gr: Mog. die Ordonnantie geliefden te Approbeeren, breeder onder de Notulen van den 6den November laatstleden gementioneert; hebben haar Ed: Gr: Mog: geapprobeert, zoo als geapprobeert word mits deezen het Reglement en Ordre hier na volgende:

Reglement en Ordrè, beraamt by de Gecommitteerden van de Groenlandsche Visschery, over 't bergen van den Manschap en Goederen der in 't Ys verongelukte Schepen.

I. WAnneer een Schip verongelukt, en den Commandeur en 't Volk hen zoekende te salveeren, zal het eerste Schip daar ze by komen,

[illegible] , en

[illegible] zullen die de [illegible] geburge Volk ook [illegible] geburge Volk [illegible] verdeelt, ieder [illegible] Volk in hebbende, [illegible] verdeeling doen, [illegible]

[illegible] zal by haa [illegible] mogt, als ze aan [illegible] 't zelve naar rato [illegible] geen Victuaille [illegible] geassisteert, [illegible]

[illegible] Groenland quamen [illegible] Commandeur en Schipper, [illegible] aangaat, zoo [illegible] of zy 't goed willen laten [illegible] daar present zynde, me- [illegible] Goederen over te neemen, [illegible]

[illegible] of verlooren Schip, Schepen of [illegible] wezen, en niemandt daar by [illegible] te bergen, van welke geborge Goederen [illegible] Gereedschap, Spek, Traan en Walvischbaarden, [illegible] en ook Scheeps Gereedschap, of wat [illegible] mogen wezen, hier te Lande komende, de eene helft zal genooten worden by den Berger, en d'andere helfte by die het verlooren hebben, aan wie den Berger de helft zal moeten uitkeeren, zonder daar voor vracht, parteniers-geldt, of andere onkosten te mogen eisschen of pretenderen.

V. Indien geburgen Schip, Schepen of Goederen voor het bergen, door de Maantgelders en Parteniers mogte verlaaten zyn, zullen zy Maantgelders, noch Parteniers van het geburge Schip, Schepen noch Goederen niet genieten of vermogen te pretendeeren, en zal in dat geval het Goed van 't Schip, en dat van de Walvischvangst gaan en genooten worden by ieders Reeders.

VI. Maar het Volk van 't gebleeve Schip, Schepen en Goederen daar by zynde, en de goederen hebbende helpen bergen, zullen uit het zuivere vierde part van al 't geborgene, de Maantgelders van 't Schip hun bedongen Maantgeldt, en de Parteniers voor hun gedaanen arbeid, Maantgeldt tot 20 guldens 's maands genieten, tot het blyven van 't Schip toe, alzoo de Parteniers in dat geval als Maantgelders tegens de gemelde 20 guldens 's maands worden geconsidereert, te reekenen van de geldelooze maandt,

doch

doch het voorſz. vierde part zoo verre niet konnende ſtrekken, zal een ieder, zoo Maantgelder als Partenier, naar advenant moeten miſſen, en 't geene boven de voorſz. Maantgelden van 't zelve vierde part overſchiet, zal komen ten profyte van de Reeders.

VII. De Commandeur die eenig Goed bergt, zal de bedonge portie reekenen, ten aanzien van zyne Partiniers, naar advenant van 't Capitaal dat 'er van komt, gereekent het zelve Capitaal als vangſt van Traan en Baarden; maar de Maantgelders zullen 'er niet van genieten, en zullen vyftig quardeelen Traan, en zeſtien hondert pond Baarden voor een Viſch gereekent worden, 't geborgene tot Capitaal te maaken, en de Traan en Baarden te begrooten naar de Markt.

VIII. Alzulke Goederen geborgen en in 't Schip zynde, zal alle voorval van ſchade en avery zoo wel ſubject zyn als eigen goedt.

IX. Iemandt in 't Ys een Viſch gedoodt hebbende, en door ongelegentheit niet konde aan Boord krygen, blyft Eigenaar zoo lange iemandt van 't Volk daar by is, en geen Volk daar by zynde, ſchoon aan een Schots vaſtgemaakt, zal die daar by komt deeze Viſch mogen naar zich neemen.

X. By 't Landt zich bevindende, en iemandt een Viſch hebbende, mag die voor Anker, Dregge of een Touw vaſt leggen, nevens een merk of boey daar op, en ſchoon 'er niemandt by is, blyft ze echter voor den Eigenaar leggen.

XI. Zoo in 't gaan naar Groenlandt, onder 't Admiraalſchap, in 't defendeeren iemandt verminkt wierd, zal daar voor in redelykheit by de Gecommitteerdens van de Groenlandſche Viſſchery te conſidereeren, betaalt worden, en zulks te reparteren over de gantſche Vloot, zoo ook in 't wederkeeren.

XII. Eindelyk, of 't geviel dat eenige zaaken, in deezen niet aangeroert, mogten te voorſchyn komen, zullen 't zelve by goede Mannen laaten afdoen. Was geteekent: *Simon van Beaumont.*

Al 't geene de ondergeſchreeven Gecommitteerdens ten dienſt van de Viſſery hebben noodig geoordeelt, door deezen aan de Geintreſſeerdens kenniſſe te geeven.

Willem Baſtiaanz.	*Meyndert Arentſz.*
Jan van Terelink, Pieterszoon.	*Lucas de Lange.*
Cornelis Beets.	*Simon Gerritſz Viſſer.*
Albertus Doornekroon.	*Seger Eenhoorn.*
Cornelis Cornelíſz. Blaauw.	

't Luſt ons nu mede een Naamlyſt van alle de Hoofd-Reeders of Directeurs en Commandeurs over de Groenlandſche Viſſchery, niet alleen van de Hollanders, maar ook van de Hamburgers en Breemers, ieder afzonderlyk, volgens order van 't A B C, hier te laaten volgen, tuſſchen beiden zoo veel plaats laatende, om in verbolg van tydt, de verandering daar in voorvallende, jaarlyks te konnen worden ingevult:

Amsterd.	George Bruin.
	Grieland en Blasius.
	Gerrit Reverant en Jacob Rauwenhof.
Sardam.	Gerrit de Vries.
	Godefrid Bosch.
	Gerrit van Sante.
Sardam.	Gerrit Jansz. Rog.
	Gerrit Poel.
Oostzaan	Gerrit Bakker.
Zaand.	Gerrit Best, Gerrit en Klaas Vis.
de Koog.	Gerrit Aris Kaaskoper.
Broek.	Gerrit Wagenaar.
Westza.	Gerrit Hoofdt.
Rotterd.	Hendrik Brakels Wed. en Zoon.
Amsterd	Hendrik van Esterwegen.
	Hendrik van Dorsten.
	Hendrik Visser.
Rotterd.	Jacob Noordhy Wed.
	Jacob Beyerman.
	Jan en Paul Charron.
	Jan Seelen Dirksz.
	Jan Heyman.
	Jan Rogge en Franc Denik.
Amsterd	Jan, Pieter, en Abraham van Tarelink.
	Jan du Pierou Wed.
	Jacob du Pierou Jansz.
	Justus de Vries.
	Jacob Victor.
	Joan d'Orville.
	Joost Voogt.
	Jacob Looten.
	Jan van Vembergen.
	Jacob Wynkoop.
	Johannes Boelema.
	Jan Spanjart.

Joost van Veen.	*Amsterd.*
Johannes de Wit.	
Isaak Naudyn	
Jacob Alewyn Ghyzen.	*Amsterd.*
Jan Wynkoop.	
Johannes Einthoven.	
Jan en Jacob Blom.	
Isaak Guitard.	
Jan Grasper.	
Jan van Halen.	
Jan Boterpot.	*Hoorn.*
Jan Boendermaker.	
Jacob Theengs de Jonge.	*Edam.*
Jan Aris Korver.	*Sardam.*
Jan Louwe de Jonge.	
Jan Moll.	
Jan Rogge.	
Jacob en Jan Hoofdt.	*Westza.*
Jan Dirksz. Blaauw.	
Jacob Groot.	
Jan Honing.	*Zaand.*
Jan Quickel.	*Koog.*
Jan Jacobsz. Mol.	*Jisp.*
Jacob Mol.	
Jacob Soet.	
Jan Albertsz. Boon.	*de Ryp.*
Jan van Hoorn.	
Josua Eenhoorn.	
Jan Klaasz. Kee.	
Jan Moen.	*Nieuwd.*
Jacob en Dirk Mol.	
Karel Marchand.	*Amsterd.*
Klaas Kroon.	*Edam.*
Klaas Groot.	*Sardam.*
Klaas Arentsz. Meyn.	
Klaas Jansz Floor.	
Klaas Louwe.	
Klaas Wormer.	*Purmer.*
Van der Lip en Boelema.	*Amsterd.*
Leendert Witte.	
Lambert Mets de Jonge.	

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS, voor de Hollandsche Groenlandsche REEDEDERY naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walvisch Vangst uitgerust.

Aldert Aldertsz.
Adam de Jong.
Adriaan Adamsz. Oom.
Adriaan de Beste.
Adriaan Feddes Bakker.
Adriaan Jansz. Blank.
Abraham Ravestein.
Adriaan Breet.
Adriaan Cornelisz. Klein.
Ary Pietersz Visser.
Adriaan Willemsz. Vader.
Aart Dirksz. van Marken.
Andries Willemsz.
Adriaan Amoureus.
Ary Crooswyk.
Aris uit de Woude.
Arent Claasz.
Adriaan Jacobsz. Oom.
Andries Frederiksz.
Adriaan Teunisz. Boxhoorn.
Arent Barentsz. Overbeek.
Adriaan Martensz. Kuiper.
Albert Pius
Andries Harmsz. Bock.
Abraham Claasz. de Haan.
Adriaan Westrik.
Ary van der Meer.
Anne Pieters Klein.
Adriaan Jansz.
Auke de Vries.
Adriaan Thomasz. Smidt.
Arent Jansz. Koen.
Albert Gerritsz.
Aldert Lubbertsz. Groot.

Bouwe Clynzorg.
Bruin Jansz.
Broer Snyder.
Barent Zwart.
Barent Koper.
Barent Harkes.
Bruin Ockers Hogerzeil.
Baart Jan.
Baart Simonsz.
Bartel Koopman.
Barent Hendriksz.
Bruin Ockersz. Hogerzeil.
Barent Jacobsz. Horkes.
Barent Hansz.

Cornelis Gysbertsz. Zorgdrager.
Cornelis Olferts.
Claas Schaap.
Cornelis Eelmers.
Claas Govertsz. Visser.
Cornelis Adriaansz. Klein.
Claas Pronk.
Claas Kromvinger.
Cornelis van der Hoven.
Claas Pootjes.
Cornelis Jacobsz. Metzelaar.
Christoffel Hendriksz. Helmig.
Cornelis Pot.
Carsten Fredriksz.
Carsten Cornelisz. Boot.
Cornelis Jansz. Spanjaart.

Cor-

Cornelis Meyn de Jonge.
Cornelis [illegible].
Claas de Boer.
Cornelis Cornelisz. Ruig.
Cornelis Jacobsz. Groot.
Cornelis [illegible].
Claas Zeeman.
Cornelis [illegible].
Claas Pietersz. Casterkom.
Claas [illegible].
Cornelis Cornelisz. Klein.
Claas Visman de Jonge.
Claas Toe.
Cornelis van der Schelling.
Claas Daalder.
Claas Danielsz. Mayer.
Cornelis Cornelisz. Meyn.
Cornelis Aves.
Claas Jurriaansz.
Cornelis Root.
Claas Willemsz. Brouwer.
Cornelis Florisz. van de Helder.
Claas Arentsz. Thuin.
Cornelis Gerbrandsz.
Claas Mol.
Cornelis Pietersz. Ruiter.
Cornelis Egertsz. Vlieger.
Claas Dammesz.
Claas Kok.
Cornelis Jurriaansz.
Cornelis Leek.
Cornelis Jansz. Ligter.
Claas van Marken.
Claas Danielsz van Borkum.
Cornelis van Leeuwen.
Claas Pranger.
Claas Pranger de Jonge.
Claas Valk.
Cornelis Janse Spits.
Claas Keuke.
Cornelis Adriaansz. Bakker.
Cornelis Gieles.
Claas Adriaansz. de Jong.

Cornelis Pietersz. Rykers.
Claas Pietersz. Rykers.
Cornelis Jansz. Bakker.
Claas de Leeuw.
Cornelis Heikoms Abbo.
Cornelis Visser.
Claas Jansz. Donker.
Cornelis Halfkaag.
Claas Visman.
Cornelis Groenendyk.
Cornelis Bonk.
Cornelis Root.
Claas Pietersz. Top.
Cornelis Dirksz. Suiker.
Cornelis Loots.
Claas Kriek.
Cornelis Gerbrandsz. Schagen.
Claas Jansz Koopman.
Cornelis de Boer.
Cornelis van Lover.

Dirk Jansz. Ryker.
Dirk Pietersz. van de Velde.
Dirk Willemsz. Voogt.
Dirk Hugo Roodbol.
Dirk Alders.
David Jansz.
Dirk Zachariasz. Bakker.
Dirk Ariaansche Groof.
Dirk Meyndersz. Spyker.
Dirk Zwik.
Dirk Kuiper.
Dirk Sling.
Dirk van der Bos.
Dirk Elmersz. Klank.
Driewe Dirksz.
Dirk Machielsz. van de Velde.
Dirk Zoetelief.
Dirk Cornelisz. Ruig.
Dirk Jansz. Koen.
Doeke Sipkes.
Douwe Sieuwertsz.
Driewe Dirksz.

Da-

Daniel Daniels.
Dirk Dirkſz. Suiker.

Elmer Janſz.
Erik de Leeuw.
Engelbregt Couwenhoven.
Evert Bay.
Evert Willemſz. Bakker.
Erik de Leeuw.
Elmer Janſz
Elke Cornelifz. Pauw.
Egge Rykers.
Evert Donker.

Fredrik Nanningſz.
Fulp Wybrantſz.
Fyke Reynſz.
Fredrik de Graaf.
Frans Rootkuil.
Former Hendrikſz. Neef.

Gerrit Janſz. Hoorrier.
Gerrit Ariſz. Kramer.
Gerrit Abrahamſz Hogerwerf.
Gerbrand Remmerſz
Gerrit Mayer.
Gysbert Jacobſz. Ommekomme.
Gerrit Willemſz. Groot.
Gerrit Berkhout.
Gillis Dingemans van der Os.
Germet Adriaanſz Roos.
Gerrit Raw.
Gerbrand Boekholt.
Gerbrand Roos.
Gerbrand. Thomaſz.
Gerrit de Haan.
Gysbert Jacobſz Pille.
Gerrit Kracht.
Gerrit Pieterſz. Kolmer.

Huibert den Draak.
Hidde de Vries.
Hendrik de Leeuw.
Huibert Adriaanſz. Viſſer.
Harmen Janſz.
Hendrik Alberts van Marken.
Heyn Meyne de Vries.
Hendrik Hoogſtadt.
Haantje Jeltjes.
Hendrik Adriaanſz.
Hugo van der Plas.
Harke Waaker.
Hendrik Verduin.
Herman Rykes.
Hendrik Molenaar.
Hendrik Booyſen.
Hemme Teuniſz.
Hendrik Adriaanſz.

Ian Dirkſz. van de Velde.
Iacob de Boer.
Ian Corneliſz. Bogaart.
Ian Ioriſz. van den Broek.
Ian Iacobſz. van Bel
Iacob Adamſz. Oom.
Iacob Hoek.
Iob van Royen.
Iacob Hugo van der Plas.
Ian Michielſz. Calff
Ian Ianſz Goedhart.
Ian Springer.
Iacob Los.
Ian Karnemelk.
Ian Corneliſz. Groot.
Iacob Hagel.
Iacob Corneliſz.
Ian Thim.
Iacob Roos.
Iacob Willemſz. Leeuw.
Ian Spaander.
Ian Ianſz. Trompetter.
Iacob Lambertſz.
Iacob Corneliſz. Korf.
Ian Geus.

[illegible]

[illegible]

Jacob [illegible] Deck.
Jacob [illegible] Bakker.
Ian [illegible]
Isaak Ian[illegible]
Jesse Corneliſz. Zwart.
Ian Iooſt.
Iacob [illegible] de Ionge.
Ierſe Feekes.
Iacob Pieterſz. Baart.
Iacob Knaap.
Ian Cornelis Koen.
Jouke Hals.
Ian Gyſen.
Iſaak Goethart.
Ian Ianſz. van de Velde.
Iacob Gerritſz. van Emden.
Iacob Hendrikſz. Stap.

[illegible]
Ian [illegible] de Ionge.
Ian [illegible]
Ian [illegible]
Ian W[illegible] van [illegible]
Ian [illegible]
Ian [illegible]
Ian [illegible]
Ian [illegible] Vlaming.
Ian [illegible] de Ionge.
Ian Corneliſz. [illegible]
Ian [illegible] Zwart.
[illegible]
Ian [illegible]
Iacob Zegerſz.
Ian Corneliſz. Nanns.
Ian [illegible]
Ian S[illegible]
Iacob [illegible]
Ian Reus de Ionge.
Ian Willemſz. Munder.
Ian Harmenſz. Kok.
Ian Bakker.
Ian Adriaanſz. de Ionge.
Ieve Koopman.
Ions Frank.
Iacob Rinnjes.
Ian Corneliſz. Droeviger.
Ian Spyker.
Ian van Beuren.
Iudſe Fredrikſz.
Ian Klaaſz. Bakker.
Ian Mocy.

Karſten Fredrikſz.
Kryn Adamſz. Ooms.
Kryn Heeremans.

Leendert de Wit.
Laurens Ariaanſz.
Lourens Fykes.

Lie-

Liewe Hals.
Lourens Verbeek.
Leendert Groenevelt.
Luitje Cornelis.

Marten Floore de Wit.
Marten Pieterſz. Top.
Marten Simonſz. Waling.
Meyndert Darſcher.
Meyndert Knol.
Marten Pieterſz.
Marten Zeeman.
Meyndert Morgen.
Marten Adriaans Groef.
Marten Prins.
Meyndert Loureſz.

Outger Rep.
Otto Alders van Molqueern.
Ocker Bruinſz. Hogerzeil.

Pieter Dirkſz. van de Velde.
Pieter Pieterſz. Winter.
Pieter Gouda.
Pieter Gerritſz. van Emden.
Pieter van Dam.
Pieter Alderſz.
Paulus de Ruiter.
Pieter Maartſz.
Paulus Thim.
Pieter Franſz.
Pieter Krefting.
Pieter Dirkſz. Soetelief.
Pieter Willemſz.
Pieter Groen.
Pieter Schol.
Pieter Zeeman.
Pieter Dykerman.
Paulus Kramer.
Pieter Valk.
Pieter Corneliſz. Hottentot.
Pierer Baartſz. Steenhuis.
Pieter Nanning,
Pieter Claaſz. Rykers.
Pieter Corneliſz.
Pieter Ianſz. Smit.
Pieter Klaver.
Philip Silo.
Pieter Beurs.
Paulus Arentſz. van de Velde.
Pieter Agges.
Pieter Iongekees.
Pieter Kock.
Pieter Eelkes.
Pieter Schooneman.
Pieter Iacobſz. de Haas.
Pieter Lourenſz.
Pierer Adriaanſz. Nierop.
Pieter Douweſz.
Pieter Gewelt.
Pieter Kan.
Pieter Willemſz. Ockes.
Paulus Corneliſz.
Pieter Reus.

Quiryn Adamſz. Oom.

Riewert Andriſz.
Reyer Corneliſz.
Remmert Remmerſz.
Riewert Dirkſz.
Reyer Corneliſz.
Reltje Corneliſz. Bonk.
Riewert Roelofz.
Roelof van Reenen.
Riewert Dirkſz.
Remmert Gerbrantſz. Schagen.
Reyndert Rol.
Reyndert Schaap.

Simon Ianſz. Walig.
Simon Hottentot.
Simon Quaſt.
Sybrand de Iong.
Simon Sleevoogt.
Simon Dekker.

NAAMLYST van alle de DIRECTEURS Over de HAMBURGER en BREMER GROENLANDSCHE VISSCHERY.

Arent Biljet.
Albert Br Wreede.
Albert Bruins.
Abraham Eſchbach.

Barent Berkhy Senior.
Barent Berkhy Junior.

Cornelis Laurenſz.

David Wosms.
Daniel Meinertshaage Wed. en Erven.

Ernſt Goverts Pieterſz.
Everard Knubel Wed.

Fredrik Waan.
Frans Poppe.

Gerard Gull Wed.
George en Henrik Jonquel.

Herman Münſter.
Hans van Laar.
Hendrik en Philip Otto.
Hendrik Nieukerk.
Hans Ermteek Wed.

Johan Beets Wed. en Zoon Cornelis.
Jacob de Vlieger Karelſz.
Johan de Lanoy Junior.
Johan Albert Ankelman.
Iſaak Delboe.
Johan Preſenr.
Johan Jurge Ruter.
Johan Will: Schafhauzen.
Johan Plump.
Johan Witt.
Johan Maximiliaan Winkeler.
Johan Bernhard Mulhauzen.
Johan Henrich Gull.
Joachim Barentſz.
Jacob Lennig.
Johan Tietſen.

Lucas Kramer Wed.
Laurens Kramer.

Nicolaas Burmeeſter.
Nicolaas Biljet.

Pieter Eden.
Philip d'Erberveld.
Pieter Moller.

Rudolf Amſing.
Roelof Aſpes.

Salomon de Vlieger.

Willem Sander.

NAAMLYST van alle de COMMANDEURS, van de Hamburger en Bremer Groenlandsche REEDERY, naar GROENLANDT en de STRAAT DAVIS op de Walvisch Vangst uitgerust.

ANdries Pietersz.
Andries Jacobsz.
Andries Jurgensz.
Andries Pietersz. Haan.
Asmus Nanningsz.
Aris de Weert.
Ariaan Broersz.
Arent Barentsz. Overbeek.

Baltzer Man.
Boye Theunisz.
Broer Rykesz.
Bleye Michielsz.
Broer Booysen.
Booy Riewertsz.

Claas Karstensz.
Cornelis Riewersz.
Christiaan Brink.
Claas Jansz.
Cornelis Cornelisz.
Claas Rootspraak.
Cornelis Fredriksz.
Cornelis Booysen.
Cornelis Jurgens.
Cornelis Pietersz. Haan.
Cornelis de Vries.
Cornelis Willemsz.
Cornelis Haayen.
Cornelis Jacobsz.
Cornelis Jurriaansz.
Cornelis Michielsz.
Claas Dirksz.
Claas Steneken.

Dirk Dirksz.
Dirk Albertsz.
Dirk Tegeler.
Dirk Seelrand.
Dirk Taken.
Dirk Claasz.
Dirk Zegelken.

Eselke Ariaansz.
Egidius Kuhl.

Fredrik Riewertsz.
Ficke Dreyer.
Fredrik Simonsz.

Gerzon Krop.
Gerrit Cornelisz. Gens.
Gerrit Andriesz.
Goltje Mencken.

Hendrik van der Smissen.
Hans Booysen
Hendrik Claasz.
Hans Jurgen Duhn.
Harmen Kok.
Hans Jansz.

Hans

Hans Jasperſen.
Hendrik Brand.
Hauwelke Pieterſz.
Hans Karſtenſz.
Hendrik Booyſen.
Hendrik Roeloffz.
Hendrik Leurſen.
Hendrik Segelke.
Hendrik Biſewig.
Hendrik Segelke Fredrikſz.
Herman Weſſelſz.
Hans Heyſer.

Jan Toomſen.
Jurriaan Hendrikſz.
Jan Vos.
Jan Pieterſz. Haan.
Jacob Olkers.
Jacob Floris.
Jan Paap.
Jurgen Riewerſz.
Jochem Janſz. Vos.
Jurgen Eſchelſz.
Jurgen Króger.
Jan Jacobſz.
Jurgen Molman.
Jan Gerritſz.
Jan Coordes.
Jan Hazeloop.
Jacob Roeloffz.
Jochem Danquart.
Jacob Jacobſz.
Johan Gurvis.
Johan Rabbe.
Johan Riewertſz.
Jan Weſſelſz.

Karſten Janſz.
Karſten Corneliſz.

Laurens Pieterſz. Haan.
Laurens Booyzen.
Leendert Rykſz.

Laurens Hendrikſz.

Meyndert Pieterſz. Haan.
Michiel Feddes.
Matthys Claaſz.

Nanning Booyſen.
Nanning Nanneſz.

Otto Segelke.

Pieter Pieterſz.
Pieter Booyſen.
Pieter Janſz.
Pieter Molman.
Pieter Dolk.
Pieter Janſz. Poen.
Pieter Vlielander.
Paul Paulſz.
Pieter Riewertſz.
Pieter Bruin.
Paul Booyſen.
Pieter Labée.

Roelof Roeloffz.
Reikmer Roeloffz.
Roelof Walman.
Riewert Jacobſz.
Riewert Fredrikſz.
Ryke Haayen.
Reynert Jacobſz.
Roelof Booyſen.

Simon Hendrikſz.
Simon Booyſen.
Simon Pieterſz.

Tjerk Rintjes.
Tonjes Meyer.

Volkert Roeloffz.
Volkert Nanningſz.

Vol-

Volkert Roelofsz. Junior.
Volkert Paulsz.

Willem Cornelisz.
Willem Dirksz.

Willem Willers.
Willem Ariaansz.

Zwen Pietersz.
Zwen Andriesz.

B Y V O E G Z E L.

PAg. 237. voegby onderaan na het woordt gezien: en gevangen / want met de Visschen die in de volle zee gevangen worden / heeft men meerder moeiten om die door 't holgaande water te konnen dooden.

Pag. 238. regel 26. voor te Zembla, lees Nova Zembla, en regel 35. voor Visch die Jaarlyks gewoon was; Lees Visschen die Jaarlyks gewoon zyn.

Pag. 239. regel 8. voor Fransen / lees Fransen en Biskayers / en regel 34. voor Keers-Kaar, lees Keerens Kaar.

Pag. 244. regel 17. na het woordt voortbrengt / voegby: gelyk men in de gevangen Wyfjes Walvisschen de Jonge ongeboren Visschen heeft gevonden ter lengte van drie tot vyf voeten / en de zelven uitgenomen / in Hollandt gebragt. Ook heeft men verscheidenmaale de Walvisschen te zamen zien genereeren / staande met de hoofden om hoog / en buiken tegen elkander. De Mannetjes Walvisch is van een Teellidt ter langte van vyf of zes voeten verzien / en de Wyfjes hebben naby het hoofd twee borsten aan welker teepels de Jonge Walvisschen zuigen / zynde de melk wit en zeer vet / dog walgelyk door haare geilheit en overvloedige vettigheit. Weshalven —— ——

C. G.

C. G. ZORGDRAGERS
HEDENDAAGSCHE
GROENLANDSCHE
WALVISCHVANGST.

In alle haare Hoedanigheden, Behandelingen en 't Scheepsleven beschouwt.

Behelzende de uitrusting der Schepen, de aanneeming van 't Volk, het koershouden naar Groenlandt, en welke bedieningen op de Neering geduurende de Visschery worden waargenomen; verders de t'huiskomst der Schepen en afdanking van 't Volk; als mede hoedanig de Traan gekookt en Baarden gezuivert worden.

GROENLANDSCHE WALVISCHVANGST.

In haare Behandeling en byzonder Scheepsleeven en gedrag beschreeven.

NA dat wy voornamentlyk ter onderwys van noch jonge en weinig ervaaren Commandeurs en andere Bedienden van de Groenlandsche Visscherey, breedvoerig genoeg in onze afgehandelde Beschryving hebben uitgewyd, en door naarstige opmerking en eigen ervaarenheit, deeze onze gedachten meer ten nutte van hun, dan voor opmerkende Boekoeffenaars ter neer gestelt; zoo hebben we daarom ook veele geringe, doch echter wel weetenswaardige zaaken, deeze Visscherey aangehoorig, allen Commandeurs zoo wel als ons bekent, met voordacht aldaar overgeslagen, zulks onze redeneering daar door niet buiten haar gewricht wierde gestelt, noch den onderwezenen mogte beleminert hebben: Doch wy zullen nu kortelyk al wat dies aangaande is, hier van melding doen.

Hoedanig de GROENLANDSVAARERS worden uitgereed.

DE Reedery willende Schip of Schepen tot de Groenlandsche Visscherey uitrusten, zoo bestaat de zelve uit een Maatschappy van eenige Persoonen die dan gezamentlyk een Vleet of Armazoen doen veervaardigen, zynde deeze Maatschappy in $\frac{1}{64}$. $\frac{1}{32}$. $\frac{1}{16}$. $\frac{1}{8}$. $\frac{1}{4}$. parten verdeelt; hier toe word gemeenlyk een der Mede- of Hoofd Reeders tot Boekhouder of Directeur aangestelt, die met bewilliging der gezamentlyke Belanghebbers een bequaam en ervaren Persoon tot Commandeur aanneemen, om met deeze Vleet op de voorhebbende Walvischvangst in Zee te gaan, en 't gezag van dien op zich te neemen. Vooorafgaande toebereidselen, tot de Walvischvangst,

Wanneer men zodanig een Vleetwerk gereed maaken zal, voornamentlyk als het gansch nieuw word aangelegt, en een Schip daar toe uitgehaalt, laat den Boekhouder ondertusschen veele goederen daar

 toe,

toe/ in de Maanden November of December byeen zaamelen; en word dan ook door den zelven een bequaam Schip gehuurt/ om in 't aanstaande Voorjaar op de Walvischvangst uit te rusten. Deeze Groenlandsche Schepen zyn naar maate van de Vleet en Equipagie dusdanig:

Welke Schepen daar toe bequaam en noodig zyn.

	voet lang.	wyd.	hol.	't dek.		Sloep.		Mannen.
Een Schip van	100	26	11½	6	vereischt een Vleet van	4	en	28
	107	28	12	6½		5		35
	112	29	12¼	7		6		42
	118	30	12½	7¼		7		50

welke Schepen/ voor van de Steven/ tot achter aan de Fokkerust met een eiken borstlap moeten verdubbelt zyn/ en verder insgelyks ter zyde tot achter aan de Daalbank verdubbelt en met Yzere Bouten of Spykers wel gehecht en verzien; 't zy het Schip nieuw is of weleer in Zee geweest/ echter is 't noodig dat men hier voor zorge draagt/ op dat het te beeter tegens 't Groenlands Ys bestaan kan/ om het Schip daar door niet te verliezen/ of genootzaakt te worden met het zelve naar Spitsbergen te zeilen/ de Visschery te staaken/ en het aldaar te doen kalefaten/ gelyk nogtans dikmaals geschieden moet.

Hoe deeze Schepen noodwendig moeten verzien worden.

en waar van

Indien men zelf een Schip tot de Vleet koopt / laat men 't vervolgens wel verdubbelen/ en zulks tot aan de achtersteven toe/ als ook onder 't Vlak tot aan de Kiel. Wanneer men een oude Vleet heeft gekocht/ moeten de Vaten verhaalt of verkuipt worden en met nieuwe hoepen verzien/ die omtrent tien voet dienen lang te zyn; dit word gemeenlyk door den Kuiper gedaan / die met de Vleet naar Groenlandt vertrekken zal. Hier voor geniet deezen Kuiper 3½ stuiver voor 't Quardeel/ als mede voor de Pypen/ maar voor de halve Quardeelen worden twee halven voor twee heelen gereekent. Als 'er eenige vaten beschadigt zyn/ 't zy den bodem uit of koppen af/ daar voor geniet den Kuiper een byzonder arbeidsloon/ te weeten: vyf stuivers voor ieder vat of anders word hem dit onder dagloon voldaan/ gemeenlyk op 24 stuivers 's daags en vry drank uitkomende. Deeze dus verhaalde Vaten in de Schuit afleeverende/ ontfangt hy van ieder volle Schuit zes stuivers. Ook moet men den Kuiper van biezen/ kryt en spykers verzien.

Toeflel voor den Leeftogt, en hoe vervaardigt.

In de Maand Maart is 't wanneer men de Victalie tot de uitrusting begint gereed te maaken; als dan geeft men last om hard Brood te laaten bakken / uit ¾ Rogge en ¼ Tarw bestaande. Vooraf verzoekt men van den Impostmeester van 't gemaal een Cedul van - - - zakken Rogge en - - - zakken Tarw tot Brood naar Zee voor den Bakker - - - - - - vermits men ¼ minder als den vollen Impost betaalt. Om dan 18 vaten Hardbrood te laaten bakken/ heeft men daar toe noodig:

24 zakken

24 zakken Rogge, als deeze 't Last 103 g. guld kost,
komt de zak tot - - - f 4 = - is f 96 — = —
12 zakken Tarw, als deeze 't Last 154 g. guld. kost,
komt de zak tot - - - - f 6 = - is f 72 — = —
Voor den Impost op de Rogge tot 17½
stuiv. de zak - = - f 21 = 4 = —
Voor den Impost op de Tarw, tot 35
stuiv. de zak. - - = 21 = 4 = —
f 42 = 8 = —
Voor de Ceelen - = = 8 = 8
= 42 = 16 = 8
't Maalloon van de Rogge tot 3 stuiv.
de zak - - - f 3 = 12 = —
't Maalloon van de Tarw toe 4½ stuiv.
de zak - - - = 2 = 14 = —
= 6 = 6 = —
Voot 't bakloon tot f 2 = - de zak - - = 72 = — = —

Kosten dan deeze 18 Vaten Hardbrood, ieder op
200 ℔ gereekent - - - f 289 = 2 = 8

In April laat men 't weeke Roggenbrood bakken/ waar toe dan omtrent 12 of 14 zakken gebeezigt worden.

12 zakken Rogge tot 103 g. guld. 't Last, is de zak
tot - - - f 4 = — = — — f 48 = — = —
Voor den Impost tot 17½ stuiv. de zak f 10 = 12 = —
Voor de Ceel - - - — = 4 = 4
= 10 = 16 = 4
't Maalloon tot 3 stuiv. de zak f 1 = 16 = —
½ Scheepel Zout - - - = = 15 = —
Bakloon van 336 halve Brooden
tot 1 stuiv. - - = 16 = 16 = —
= 19 = 7 = —

Zo dat deeze 336 halve Brooden kosten: - - f 78 = 3 = 4

De zemel/ die van deeze Rogge en Tarw komt/ word voor een gedeelte onder 't weeke Brood gebeezigt/ en 't overige by een opgehoopte maat verkocht.

Nu zou vereisschen dat hier de noodige Scheepsvoorraad en Leef-

tocht beschreeven wierde / die naar maate van den Manschap moet op gedaan worden / en waar van wy hier een Lyst zullen laaten volgen; te weeten / voor een Schip voerende:

4 Sloepen met 28 Eeters
5 Sloepen met 35 Eeters
6 Sloepen met 42 Eeters
7 Sloepen met 50 Eeters
} ieder zoo veel als noodig zy.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitrusting van een Schip naar Groenlandt, met 4 Sloepen en 28 Eeters.

13 Vaten hard Brood.
12 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beschuit.
1 Vaatje Meel.
16 Zakken Gort.
12 Zakken graauwe Erreten.
12 Zakken witte Erreten.
7 Tonnen Vleesch.
12 Vierendeels Boter.
500 ℔ Soetemelks Kaas.
350 ℔ Edamsche Kaas.
400 ℔ Spek.
800 ℔ Stokvisch.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruimen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
2 ℔ Stokfuiker.
4 ℔ Brood of Poeyer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
20 Vaten Bier.
4 Halfvaten beste Bier.
3 Halfankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
2 Ankers Azyn.
1 Vleskelder Rinsen Annys.
1½ Vierendeel Mostert.
18 Vaamen Brandhout.
22 ℔ Kaarssen.
6 Vaten of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten Greene Zaagsel.
2 Zakken ongerafineert Zout.
Eenige Rollen Stopdoek.
Sponssen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
Hey en Reys Bezems.

25 ℔ Buskruit, Kogels van 1 of 2 ℔ Musketkogels en Hagel.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 5 Sloepen en 35 Eeters.

15 VAten hard Brood.
16 Zakken week Brood.
1 Vat Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
18 Zakken Gort.
14 Zakken graauwe Erreten.
14 Zakken witte Erreten.
8 Tonnen Vleeſch.
13 Vierendeels Boter.
600 ℔ Zoetemelks Kaas.
400 ℔ Edamſche Kaas.
500 ℔ Spek.
900 ℔ Stokviſch.
100 ℔ Siroop.
6 ℔ Pruymen.
4 ℔ Rozynen.
6 ℔ Vygen.
5 ℔ Brood of Poeyer Suiker.
4 ℔ Koffi.
2 ℔ Stokſuiker.
2 ℔ Peper.
2 Loot Nagelen.
2 Loot Foely.
2 Loot Kaneel.
2 Loot Notemuskaat.
25 Vaten Bier.
6 Halfvaten beſte Bier.
2 Ankers Wyn.
1 Halfanker Brandewyn.
2 Ankers Jenever.
1 Vleskelder, dubbelde Annys, Lavas, Lepelbladen, enz.
¾ Aam Azyn.
1½ Vierendeel Moſtert.
26 Vaamen Brandhout.
25 ℔ Kaarſſen.
1 Vaatje Houtskoolen.
6 Vaten, of 9 Ton Turf.
2 Halfvaten greene Zaagſel.
Eenige Rollen en Stopdoek.
Sponſſen, Biezen, Kryt en andere Kuipers behoeften.
15 Boſſen Zwavelſtokken.
25 ℔ Buskruit.
Kogels van 1 of 2 ℔.
Musket Kogels, en Hagel.
Hey en Reys-Bezems.

LYST van den LEEFTOCHT tot uitruſting van een Schip naar Groenlandt, met 6 Sloepen en 42 Eeters.

18 VAten hard Brood.
28 Zakken week Brood.
1 Vaatje Beſchuit.
1 Vaatje Meel.
25 Vierendeels Boter.
20 Zakken Gort.
20 Zakken graauwe Erreten.
18 Zakken witte Erreten.
9 Tonnen Vleeſch.
700 ℔ Zoetemelks Kaas.
600 ℔ Edamſche Kaas.
600 ℔ Spek.

1000

Komt van de andere Zyde	f	3521	3
2 Dubbelde Spektakel Bloks		4	0
4. Enkelde Spektakel Bloks		6	0
1. Enkeld Blok voor de Cluis.		2	0
4. Enkelde Bloks tot de Grondtouwen en om de Sloepen te forren		1	12
2. Kinnebaks Bloks, om de Lynen in te haalen		1	10
1. Greene Waterpomp, 14 voet lang, en yzer beslag		7	0
5. Nieuwe Sloepen tot f 70		350	0
1. Sloep met de kooker		74	0
Voor 't verwen		12	0
6. Sloeps Kompassen		1	16
60. Nieuwe Riemen		60	0
100. Roeidollen		1	16
50 Stuurders dollen		0	15
50. Eike Harpoen Stokken		20	0
25. Ysboomen.		21	5
600. Sponsen tot de Vaaten		7	10
Kuipers Gereedschap:			
1 Strykbank		2	10
2. Beytels in de zelve		1	4
1. Sponsboor		4	10
1. Kraanboor		1	5
Zeildoek:			
6 Sloeps Zeilen van 100 Ellen, Vlaams Linnen en maakloon		50	0
	f	4151	16

Komt van hier nevens	f	4151	16
1 Spekmamiering van 9 Ellen Kanefas, en maakloon		5	8
1. Waterslang, van 14 ellen beste Kanefas, en maakloon		10	10
40 Ellen oud Zeildoek tot Sloepskleedjes		10	0
Yzere Gereedschappen:			
40. Nieuwe Harpoenen		60	0
10. Oude Harpoenen		4	0
50. Nieuwe Lenssen		75	0
6. Walrus Harpoenen		4	10
9. Walrus Lenssen		4	10
7. Neushaaken, van 100, 70, 60, 56, 52, 33 en 30 ℔ te samen 400 ℔		80	0
6. Sloeps Dreggen		9	12
1. Yszaag		16	0
10. Spekmessen		20	0
5. Baardmessen		10	10
7. Kapmessen		14	14
6. Strantmessen		12	12
4. Bankmessen		7	12
4. Ysbylen		8	0
6. Paar Ysspooren		3	12
6. Baardklaauwen		8	8
6 Sloepskapbyltjes		4	10
12. Handhaakjes		2	8
12. Bankhaakjes		1	4
12. Sloepshaaken		2	2
10 Haakje Pieks		2	0
3. Spekhaaken		1	4
4. Mallemokshaaken		1	0
6. Haaken tot Ysboomen		1	16
20. Prooken tot Ysboomen		4	0
	f	4536	18

Komt

Komt van de andere Zyde *f*	4536-18
6. Sloeps Marlpriemen	0-12
4. Driekante Vylen	1- 0
3. Platte Vylen	0-15
4. Schraapers	1-14
2. Yzere Mookers	2-10
1. Koevoet	1-16
4. Taakelhaaks tot de Sloepen. 10 gemeene Haaks. Kleine W: Handen	10- 3
12. Kleine Wanthaakjes	2- 0
1. Lenskiſt	3- 0
1. Harpoenkiſt	3- 0
Een party Spykers	6- 0
Koper Koks-goed en andere Gereedſchappen:	
1. Roodkopere Vleeſchketel en dekſel, weeg. 45 ℔ à 15 ſtuiv.	33-15
1. Erretketel en dekſel weeg. 32 ℔	24- 7
1. Gortketel en dekſel weeg. 28 ℔	21- 0
1. Geelkopere Visketel, weeg. 14 ℔ en 't yzere Hengſel	11- 6
1. Roodkopere Doofpot weeg. 14 ℔ met een Yzer Hengſel	10-16
1. Kopere Pikpot, weeg. 13 ℔	10- 0
3. Kopere Traanpompen weeg. 36 ℔ met 2 yzers tot de Pompſtokken	27- 0
1. Kopere pomp, weeg. 16 ℔	13- 0
1. Roodkopere Traantrechter weeg. 8½ ℔	6- 7
	f 4726-19

Komt van hier nevens - *f*	4726 19
1. Kopere Gortpan	3-10
1. - - Dooppan	3- 0
1. Kleine Dooppan	1-15
1. Kopere Lepel met een yzere Steel	1-16
1. Kopere gegate Lepel	1- 8
1. Koffi Ketel	3- 3
1. Schuimſpaan	1- 8
2. Kopere Hanglampen	2- 8
1. Koekepan	1-15
1. Tabaks Confoor	1- 4
1. Kopere fontein Handwasbakje	5- 0
2. Bierkraanen	1-10
2. Vertinde Wynkraanen	1- 8
1. Handblaker	1- 0
1. Snuiter	0-16
Blikwerk:	
1. Groote Lynoly Fles	3- 0
1. Boomoly Fleſje	1-10
1. Speſery Trommel	2- 0
1. Koffi Trommel	0-18
1 Vullis Bakje	0- 6
1. Schryflaatje	0-16
Tin-Koksgoed:	
10. Ronde Tinnelepels	1- 0
4. Langwerpige Lepels	0-12
1. Zoutvaatje	0- 6
1. Wyntrechter	0- 5
1. Bierkan	1-15
Koks en andere Goederen:	
2 Yzere Spekvorken	0-18
4. Yzere Kaarſteekers	0- 4
1. Kaarshanger	0- 2
1. Tang	1- 0
1. Tang in de Kajuit	1- 8
	f 4774- 0

Komt van de andere Zyde	f 4774- 0
1. Blaasbalg - -	2- 0
1. Blaasbalg voor de Kajuit - - -	1- 0
Vuurslag Laadjes -	0- 8
.. Slypbord - - - -	0- 5
1. Stokboender 1 Stoffer - - -	0-18
3. Beslagen Ballast Schoppen - - -	1-10
1. Slypsteen - - -	2- 8
6. Wetsteenen - -	1- 4
3. Broodkorven - - -	2- 5
7. Groote holle houte Bakken - - -	2- 2
8. Vlakke Bakken - -	1-12
12. Houte Tafelborden -	0-12
4. Enkelde boter Schaalen - - -	0- 8
1. Dubbelde - -	0- 4
6 Dooplokjes, 5 Zoutlokjes - - -	0- 8
1. Houte koks water Pompje - -	1- 2
1. Booterspaan - -	0- 3
1. Moutje - - -	0- 8
1. Azyntap, 1 Schuurbak - - -	0- 5
6. Groote en 6 kleine houte lepels - - -	0-12
8. Aarde Bierkannen -	1-12
1. Groote Bierkan -	0- 8
12. Aarde Tafelborden -	0-15
4. Witte aarde Schotels -	1- 0
3. Witte aarde Koppen -	0- 6
2. Boter Schotels - -	0- 3
1 Aarde Confoor - -	0- 2
1. Smoorpan, 2 vlakke pan. en 2 dooppan. -	0-12
1. Gaate Schotel - -	0- 3
14 Potten - - - - -	0-10
3. Roofschotels, 1 Pan -	0-11
	f 4799-16

Komt van hier nevens -	f 4799-16
9. Paar Porcelein Koffi goed - -	6- 0
1. Spoelkom - -	0-16
1. Spiegel in de Kajuit -	1-16
3. Bierglazen - -	0-13
12. Wynroemers - -	2- 8
12. Servetten - -	6- 0
2. Tafellakens - -	3-12
1. Vleskelder met 9 Vlessen - - -	3- 0
1. Boek van de Christelyke Zeevaart - -	2- 0
6. Psalmboekjes - -	2- 8
Hout-Waaren tot Scheeps-gebruik:	
1. Greene Balk tot de Sloepsgalg, lang 33 voet, dik 10 of 12 duim - f 12-0	
Maakloon - - 2-0	
4. Pokhoute Schyven. 3-8	
——— -	17- 8
1. Spekspil en klampen, met maakloon - -	8- 10
1. Sloeps Braadspit, 6½ voet lang, 11 duim dik - - -	1-10
6. Sloeps Masten - -	3- 0
30 Kapravens Sparren tot Lensstokken - -	13- 0
2. Juffer Sparren, lang 18 voet - -	0-12
20. Tingels en 10 Latten -	1- 5
8. Latten ter zyde van 't Schip - -	2- 4
2. Greene Ribben, lang 18 voet dik 5 of 6 duim - -	3-15
1. Rib 3 of 4 duim. 2 Ribben, 2 of 3 duim -	2- 8
	f 4882- 1

Komt

Komt van de andere Zyde	f 4882= 1
6. Eike Mastbalkjes	3=18
12. Brooddeelen, dik 1 duim	6= 6
3. Spekgootsdeelen, lang 30 voet. 1½ duim dik	4=10
4. Denne Deelen, lang 18 voet	2= 8
1. Greene Deel voor de Spekbank, lang 26 voet, dik 2 duim	2 0
2. Deelen, lang 24 voet	1=16
	f 4902=19

Komt van hier nevens	f 4902=19
2. Deelen, lang 12 voet	1= 2
3. Greene Einden, lang 7 voet	2= 5
9½. Duims Bladen wagenschot	7=13
4. 1 Duims Bladen wagenschot	4= 8
2. 1¼ Duims Bladen wagenschot	2=12
4 ½ Duims Bladen wagenschot.	2=12
4. Marslatten	1= 0
Beloopende zodanig een Vleet	f 4924=11

De Hoofdt-Reeder of Boekhouder verzorgt nu van 't Comptoir t'Amsterdam / Sardam / of andere plaats van waar het Schip word uitgerust / een Paspoort / en moet aldaar Borge stellen of teekenen / dat het Schip en de Lading op behoude reize wederom binnen deeze Nederlanden zal moeten retourneeren; betaalende:

Voor de Borg Ceel	f 1=10
't uitgaande Paspoort	1= 4
ter Secretary	1=10
	f 4=4

Omtrent den 6 of 8sten April monstert men alle het Scheepsvolk; alsdan begeeven zich den Boekhouder en Commandeur te scheep en in de Kajuit / laatende door den Kajuitwachter het volk een voor een binnen komen. Vooraf ontfangt den Commandeur f 100= - of f 150= - op hand; voor 't helpen bevorderen en gereedmaaken van de Equipagie f 25= - bedingende verders voor ieder Quardeel Spek of Traan ('t Quardeel op 12 Stekannen gereekent) 300 hy in de vangst opdoen mogt 20 of 25 stuivers; als mede voor ieder Walvisch of der zelver Walvisch-baarden f 20 of f 25= — *Monstering van 't Scheepsvolk en hoe.*

Verbolgens geniet de Stuurman f 60= of f 65= - op hand / en van ieder Quardeel Traan 16 of 17 stuivers. De Harpoeniers ontfangen ieder f 50= - of f 55= - op hand / en genieten van 't Quardeel Traan 14 of 15 stuivers / ook wel iets meer / doch niets voor de Baarden. De Opperspeksnyder heeft 5 gulden van de Visch / en de Onderspeksnyder 50 stuivers. Die geenen die by Maandgeld gehuurt worden / zyn de volgende:

	s'Maands
Timmerman - - - -	f 36 of f 40
Bootsman - - - - -	28 - - 0
Kok - - -	28 - - 0
Kuiper - - -	28 - - 0
Chirurgyn - - -	26 - - 0
Noch voor de Medicamenten en Kist. eens voor al - - -	26 - - 0
Schieman - -	25 - - 0
't Gemeene Vaarensvolk of Matroozen, ieder - - -	18 of f 20
Jonge Mattroozen, ieder -	14 of f 15
Koksmaat - - -	12 - - 0
Kajuitwachter - -	10 of f 11

Gelyk breeder in deeze volgende Monster-Rol is te zien.

Algemeene Monsterrol.

MONSTER-ROL van 't Schip het Wapen van Texel, in de Hollesloot gemonstert, en met 4 Sloepen naar Groenlandt vertrokken.

	Quard Geld.	Op Hand.	Voor de Visch
Cornelis Gysbertsz. Zorgdrager *Commandeur*	20	f 125	f 0
Simon Kool, *Stuurm.*	17	70	0
Jacok Lakeman, *Harpoenier* en *Speksnyd.*	18	75	10
Jacob Ommekomme, *Harpoenier*	17	70	0
Fredrik Cornelisz., *Harpoenier* -	15	55	0
Jan Hendriksz., *Harpoenier* -	14	50	0
Voor de *Parteniers*	101	f 445	f 10

MONSTER-ROL van 't Schip de 4 Gebroeders, in de Hollesloot gemonstert, en met 5 Sloepen naar Groenlandt vertrokken.

	Quard Geld.	Op Hand.	Voor de Visch.
Cornelis Gysbertsz. Zorgdrager, *Commandeur* -	20	f 125	f 0 0
Simon Kool, *Stuurm.*	16	60	1 10
Jan Smidt, *Harpoenier* en *Speksnyder*	15	60	6 6
Lambert Outgers, *H.* en *Speksnyd. Maat*	15	60	3 3
Fredrik Cornelisz., *Harpoenier* -	15	60	0 0
Jan Hendriksz., *Harpoenier* -	13	45	0 0
Voor de *Parteniers*	94	f 410	f 10 19

	Op Hand.	Voor de Visch
Pieter Prins, *Timmerman* en *Stuurder* -	f 40	f 3 = 0
Jurrian Inselman, *Kuiper* - -	= 36	= 4 = 0
Jan Snyder, *Bootsman* en *Lynschieter* -	= 35	= 2 = 0
Pieter van Rarep, *Schieman* en *Stuurder*	= 35	= 4 = 0
Oom Geet, *Kok* -	= 33	= 2 = 0
Daniel Snor, *Chirurgyn*	= 29	= 1 = 0
Klaas Oly -	= 27	= 2 = 0
Boy Fredriksz., *Stuurder* - -	= 27	= 4 = 0
Tennis Willemsz., *Stuurder* -	= 27	= 3 = 0
Oom Siewertsz. -	= 27	= 2 = 0
Cornelis Pietersz.	= 27	= 2 = 0
Jan Bakker -	= 27	= 2 = 0
Dirk Pietersz. -	= 27	= 2 = 0
Harmen Jacobsz. -	= 26	= 2 = 0
Jan Willemsz., *Ondertimmerman* -	= 26	= 3 = 0
Klaas Jansz. Tel -	= 26	= 2 = 0
Hans Concent -	= 26	= 2 = 0
Klaas Garmetsz. -	= 22	= 2 = 0
N: N: - -	= 20	= 1 = 0
Simon Pietersz, *Koksmaat* - -	= 19	= 1 = 0
Geert Jacobsz. *Kajuytwachter* - -	= 15	= 2 = 0
Komt voor Maandgeld en voor de Visch -	f 577	f 48 = 0

Voor Wynkoop te rug - f 9 = 0
Voor de Meesters Kist = 29 = 0
Op hand als hiernevens = 445 = 0
—— = 483

Beloopende de Monstering - - f 1060 = —

	Op Hand.	Voor de Visch.
Abraham Lambertsz., *Timmerman* - -	f 34	f 2 = 0
Oom Siewertsz., *Bootsman* en *Stuurder* -	= 27	= 3 = 0
Klaas Oly, *Kok* -	= 27	= 2 = 0
Cornelis Jansz. *Schiem.* en *Stuurder* - -	= 26	= 3 = 0
Adam Plaan, *Kuyper*	= 27	= 1 = 0
Jan Hoogwerf, *Chirurgyn* - -	= 27	= 2 = 0
Jan Gaaf, *Ondertimmer.*	= 20	= 1 = 0
Dirk Rynders, *Lynschieter* - = -	= 19	= 2 = 10
Huipert Pietersz., *Lynschieter* =	= 19	= 2 = 10
Lourens Hendriksz., *Stuurder* -	= 19	= 3 = 0
Eelke Jetz *Stuurder*	= 19	= 3 = 0
Pieter Jansz. Wit -	= 19	= 1 = 0
Cornelis Pietersz.	= 19	= 1 = 0
Boy Fredriksz., *Stuurd*	= 18	= 4 = 0
Pieter Broeders, *Lynsch.*	= 18	= 2 = 10
Simon Ryksz. *Lynschie.*	= 18	= 2 = 0
Jan Michielsz. *Lynsch.*	= 18	= 2 = 10
Jan Thomisz. - -	= 18	= 1 = 0
Jentje Hantjes -	= 18	= 1 = 0
Lourens Tennisz. -	= 17	= 1 = 0
Ariaan Cornelisz. -	= 17	= 1 = 0
Cornelis Dirksz. -	= 17	= 1 = 0
Jan Boon -	= 16	= 3 = 0
Fredrik Melchers -	= 16	= 1 = 0
Huibert Jurriaans, *Koksmaat* - - - -	= 11	= 1 = 0
Heyn Jansz. *Kajuitwachter* -	= 11	= 1 = 0
Komt voor Maandgeld en voor de Visch -	f 527	f 49 = 0

Op de hand als boven - = 410

Beloopende de Monstering - f 937 = —

Zulks

Zulks dat het Maandgeld van een Schip voerende 4 Sloepen bedraagt *f* 577- voor de Visch *f* 58- en 't Quardeel-Geld *f* 5- 1- zynde dit Jaar den Manschap schaars en ongemeen wel gewild; dus wierd op de t'Huiskomst in de Hollesloot weederom gemonstert, hebbende een Vangst vaa 6½ Visch 305 Quardeelen Traan.

Zoo dat het Maandgeld van een Schip voerende 5 Sloepen bedraagt *f* 427- voor de Visch *f* 59- 19- en 't Quardeel-Geld *f* 4- 14- dit Jaar was den Manschap beeter te bekomen; dus wierd mede op de t'Huiskomst wederom in de Hollesloot gemonstert, hebbende een vangst van 9 Visschen, 396½ Quardeelen Traan.

Waar uit ligtelyk kan opgemaakt worden/ wat 'er al door deeze Reederp moet worden betaalt.

Noch hebben de Maandgelders van ieder Visch 20 of 30 stuivers/ en die voor Stuurder op een Sloep word aangestelt/ geniet van de Visch *f* 3- - De Voorleezer of Voorzanger heeft op de voornoemde reis voor deezen geestelyken dienst mede *f* 3- van de Visch. De Wynkoop door 't Volk in 't aanneemen tot den dienst gegeeven/ word hen na wederom geschonken. Vervolgens begeeft zich 't meeste Volk van 't Schip weder naar Land/ om zich van eenige kleederen/ koopgoed en provisie van tabak/ jenever/ enz. te verzien/ die dan na twee of drie dagen wederom t'scheep moeten komen.

Omtrent den 10den of 12den April ligten de Schepen/ op Stroom leggende/ het anker/ en komen/ na de wind is/ in vier of vyf dagen in Texel/ tusschen 't Oude Schilt en 't Nieuwe Diep ten anker. Als dan komt gemeenlyk een der Heeren Commisen op de Helder/ alwaar de Commandeur de Paspoorten vertoont en laat teekenen/ betaalende daar voor 30 of 40 stuivers.

Wanneer en hoe de Schepen in Zee loopen.

Op den 18den of 20sten deezer Maand/ loopen de Scheepen/ de Wind en Stroom dienende/ ieder met een Lootsman verzien/ 't Gat uit in Zee; het Schip door hem buiten de derde Ton gebragt/ en uitgeloodst/ gaat deeze Loots weder van boord/ in een Lootsmans vaartuig/ hem daar toe ten dienst/ en zeilen de Schepen 't Zeewaarts hunnen koers/ gelyk wy in 't Jaar 1700. volgens dit Journaal onzen koers hielden:

En Voorbeeld van koershouding aangeweezen.

Uittreksel van ons JOURNAAL, koers houdende naar Groenlandt, met ons Schip de VERGULDE BEYKORF, in den Jaare 1700.

Dat.	Koersen.	Myl.	Gegiste breete.	Bevonde breete.	Winden.	Weer.	
25	N.W.t.N.	2½	53=10	- -	W.Z.W.	Slap topzeil.	
26	N.t.W.½W.	28	55= 3	- -	Zuidelyk.	Topzeil.	April.
28	N.N.W.½W.	55	- -	58=18	O.N.O.	Reefkou, Batenes 5 mylen N.W. van ons.	
30	O.Z.O ½O.	28	- -	58=15	N.	Onderzeilen.	
1	O.t.N.	14½	58=25	- -	N.N.W.	Topzeil.	
2	N.½O.	14	59=28	- -	O.	Onderzeilen, met regen.	May.
3	N.W.t.W.	17	- -	60=49	O N.O.	Topzeil, en mottig.	
4	N.W.	17	61=40	- -	N.N.O	Slaptopzeil; en veranderden onze zeilen.	
5	N.W.t.W.	8	62=13	- -	N N.O.	Slaptopzeil, en buijig.	
6	N.N.O.	16	- -	63=18	N.W.	Reefkou, en vochtig	
8	N.½W.	36	- -	65=32	N.O.	Reefkouw, droog, helder en koud.	
9	N.W ½W.	20	66=40	- -	N O.	Slaptopzeil, men schiet de lynen in de Sloepen.	
10	N.N.O.	12	- -	67=12	Oostelyk	Stilte, en warme zonneschyn.	
12	N.O.½N.	22	68= 0	- -	Variabel.	Veranderlyk.	
16	O t.Z.	12½	- -	- -	dito N O	Veranderlyk.	
18	N N.O.	27	- -	70=30	O.Z.O.	Reefkou.	
19	N	24	72= 6	- -	O.Z O.	Reefkou, met Sneeujagt.	
21	N.O.	57	74=47	- -	Zuidelyk.	Styftopzeil	
23	N O t N.	45	- -	68=50		't Voorland 9 mylen Oost van ons.	
25	N.W.	21	van Land	79=20	Alhier was 't aan 't Ys dicht; ziende eenige Visschen en 8 Schepen.		

VErmits we dit Jaar alleen op de platte kaart zeilden / is de lengte niet behoorlyk waargenomen. Alle de verdere zaakelykheden en voorvallen ons dus verre en noch verder in en na de Visscherp ontmoet / staan omstandig in ons generaale Journaal aangeteekent; maar / nademaal in de Visscherp de byzondere gevallen van ieder byna verschillende zyn / zullen we derhalven deezen en ook alle de andere byzon-

 derhe-

verheden/ alhier achterlaaten, en de Visschery in 't algemeen zo kort en klaar als doenelyk is beschryven.

Algemeene toestel tot de Visschery.

Toestel tot de Visschery vervaardigt.

OP de hoogte van 61 tot 66 Graden aldus gekomen/ en goet weer zynde/ begint men alles tot de aanstaande Visschery gereed te maaken. Eerstelyk laat de Commandeur zyn Stuurman en Harpoeniers by hem in de Kajuit komen/ overleggende met hen/ dewylze nu reeds hunne Mattroozen hebben leeren kennen/ tot welker byzondere bediening een ieder bequaam zy/ om onder Godts Zege in de Visschery dienst te konnen doen. Dit dan met elkander in de volgende order opgestelt hebbende/ laat de Commandeur al het Volk by de groote Spil te samen komen/ en leest hen deeze volgende schikking en ordre voor; zeggende voor af: een iegelyk gelieve naarstig toe te luisteren, naar de uitdeeling van zyn nieuwe bediening, boven de gewoone, die hem heden word opgegeeven, om op ons Schip, genaamt de *Vergulde Beykorf*, de Visschery te bedienen, zoo de Heere voor dit Zaizoen, gelieft te zegenen.

Order op ieders bediening.

LYST der BEDIENINGEN.

In 't Flenssen.

Op de Visch.	JAcob Hardebil, *Spek-snyder.* Jan Hendriksz. *Harpoenier.* Jan Smidt. *Harpoenier.* Fredrik Cornelisz. *Harpoenier.*
Malmokken in de Sloep aan de Visch	Willem Cornelisz. Tirk Evertsz. Klaas Cornelisz.
Aan de Spekbakels.	Jan Klaasz., *Bootsman.* Boy Broersz., *Schiem.*
Strantsnyders.	Oom Siwert, *Stuurman.* Pieter Broedersz. Pieter Korf.

In 't Afmaaken.

Achterbanksnyders.	JAcob Hardebil, *Spek-snyder:* Jan Smidt, *Harpoenier.* Jan Hendriksz. *Harpoenier.*
Spek op Klaas.	Fredrik Cornelisz. *Harpoenier.* Willem Cornelisz.
Strantsnyd.	Oom Siwert, *Stuurman.* Pieter Korver.
Haakje Piks.	Heyn Jansz. Jan Cornelisz.
Kappers.	Abraham Lambertsz., *Timmerman.* Dirk Jansz., *Ondertimmerman.*

Pieke-

In 't Fleussen.

Piekeniers of Haakjepiks.
- Heyn Jansz.
- Dirk van Texel.
- Jan Klaver.
- Jan Cornelisz.

Koning. Koningin.
- Jan Jeltjesz.
- Klaas Cornelisz.

Aan de Voorspil.
- Gysbert Willemsz., *Kok.*
- Adam Plaan, *Kuiper.*
- Jan de Graaf.
- Barent Klaasz.
- Foppe Tierksz.

Aan de groote of achterspil.
- Abraham Lambertsz., *Timmerman.*
- Dirk Jansz., *Ondertimmerman.*
- Isaak van den Broek, *Chirurgyn.*
- Jacob Pietersz.
- Harmen Teunisz.
- Wybrand Jansz.
- Klaas Gerritsz.
- Klaas Jorisz.
- Warner Hendriksz.

Met de Kan en Brandewyns bak.
- *Koksmaat.*
- *Kajuitwachter.*

In 't Afmaaken.

Kappers.
- Pieter Broedersz.
- Dirk van Texel.
- Wybrand Jansz.
- Tjerk Evertsz.
- Klaas Jorisz.

Spek op Bank.
- Harmen Teunisz.
- Warner Hendriksz.
- Jan Klaver.
- Klaas Gerritsz.

In 't Ruim.
- Boy Broersz., *Schieman.*
- Gysbert Willemsz., *Kok.*
- Adam Plaan, *Kuiper.*
- Barent Klaasz.
- Foppe Tjerksz.
- Jan de Graaf.

Aan de Spekkarnaat.
- Jan Klaasz., *Bootsman.*
- N. Foppe.
- Isaak van den Broek, *Chirurgyn.*

Koning. Koningin
- Jan Jeltjes.
- Klaas Cornelisz.

Met de Kan en Brandewyns bak.
- *Koksmaat.*
- *Kajuitwachter.*

Om in beide deeze gedaantens van Bedieningen op het Werk en de maaling van 't Ys toe te zien.

Cornelis Gysbertsz. Zorgdrager, *Commandeur.*

Deeze Bedieningen verdeelt zynde / moet zich een ieder / 't zy hem lief of leet / met de hem aanbedeelde bediening laaten vergenoegen / en zy dat twee met elkander willen ruilen / die ieder te voozen een andere

 bedie-

bediening hebben gehad; dat dan met bewilliging van den Commandeur wel geschied.

Na deeze verrichting neemt de Commandeur de eerste keur van de Sloepen; daar na krygt by loting ieder Harpoenier zyn eigen Sloep en Volk/ en begint de zelve met zyne manschap toe te taakelen of tot de Visschery gereet te maaken. Eerstelyk de Lynen gesplitst hebbende/ splitst ieder Harpoenier zyn eigen Lynen aan elkander/ die dan door den Stuurder en Lynschieter zeer gevoeglyk in ieders Sloep/ in 't achter Lynhok vyf/ en in 't voor Lynhok twee op elkander worden ingeschooten/ en zulks in ieder Sloep zeven Lynen/ lang ieder 120 Vaam/ maakende te samen 840 Vaademen. Deeze Walvisch-Lynen worden van zeer goede Hennip gemaakt/ leenig gedraait en ook geteert/ zy bestaan in omtrent 51 draaden en uit $\frac{1}{2}$ duim dikte diameter. Teffens deelt men ook de riemen en lenssen uit/ zoo dat men in ieder Sloep zes riemen en zes lenssen heeft. Dien zelfden dag of weinig dagen daar na/ worden mede de Harpoen of Yzer kisten geopent/ en daar uit aan een ieder na zyne bediening vereischt/ zyn byzonder Gereedschap gegeven/ om het tegen de aanstaande Visschery/ met vylen/ slypen/ bekleeden/ beschaaven/ enz. gereed te maaken; de Harpoeniers krygen dan voor eerst hunne Lenssen/ Harpoenen/ en Staartmessen; de Banksnyders hunne Bankmessen/ en Kappers hunne Kapmessen; de Strantsnyders hunne Strantmessen/ en Speksnyders hunne Spek- en Baardmessen. Verders krygen insgelyks de Riemgasten/ Piekeniers/ Walmokken/ enz. ieder hunne byzondere Gereedschappen/ die zeer veel/ en naar de byzondere gedaantens der Visschery zoo veelerley zyn/ dat men ze hier niet alle opnoemen kan; want de Visschery drie byzondere gedaantens heeft: de eerste bestaat in 't visschen of 't vangen der Visschen alleen; de tweede/ de Visch gevangen zynde/ bestaat in 't Flenssen/ namentlyk: de Visch van overboord aan stukken in 't Schip en in 't Flensgat te arbeiden; de derde is/ om by nader gelegenheit het Spek weder uit het Flensgat/ boven op 't Schip te haalen/ aan vinken te snyden en te kappen/ om verder in de vaten te doen/ en dit heet men 't afmaaken; na deeze drie byzondere gedaantens/ hier na breeder te beschryven/ heeft ieder zyne byzondere Gereedschappen. By voorbeeld: de Harpoeniers zyn by de eerste gedaante der Visschery/ in de Sloepen Harpoeniers; by de tweede gedaante in 't flenssen Speksnyders; en by de derde gedaante in 't afmaaken Kappers/ Bank- of Strantsnyders/ waar toe zy zich zelven of de Commandeurs oordeelen best bequaam te zyn: en na alle deeze byzondere Bedieningen/ zyn ook hunne byzondere Gereedschappen. Als Harpoeniers ontfangen zy in de Visschery hunne Voorgangers/ Lenssen/ Harpoenen/ Kap- en Staartmessen nevens de daar toe behoorende Stokken; insgelyks Mikken/ steene Wardehanden enz. Als Speksnyders krygen ze hunne Spek- en Baardmessen/ Spek-

Uitdeeling der byzondere Gereedschappen tot ieder bediening behoorig.

Drie afzonderlyke hoedanigheden of gedaantens in de Visschery aangemerkt.

Spekstroppen en Wetsteenen / Wardehanden / Laarzen / Spooren / enz. en in 't afmaaken zyn zy Kappers / Bank of Strantsnyders / hier toe ontfangen zy hunne Kap- Bank- en Strantmessen / met haare steene Stryker's / Bank en Handhaakjes als daar toe gehoorig zyn; dit nu alles in 't byzonder te beschryven zou voor ons en den Leezer te langdraadig zyn / dewyl dit genoegzaam uit de voorgaande Lyst der Bedieningen kan afgeleid worden. Gelyk nu met deeze Bedieningen geschied / zoo is 't ook met alle de anderen / van de meeste tot de minste toe / een ieder krygt na zyn bequaamheit / volgens de vertoonde order / zyne bediening / en vervolgens ook zyne gereedschappen / die geheel anders in 't Visschen zyn / bestaande in Harpoenen / Lenssen / Riemen / Dollen / Stroppen / enz. als in 't Flenssen / wederom anders in 't afmaaken / en aldaar weer anders op de Visch / anders in de Sloep / anders op 't 't Schip / anders in 't Ruim / enz. welke Gereedschappen hen voor 't meerendeel ook aanstonds met het openen der Kisten worden gegeeven / om de zelven tegen de aanstaande Visschery te scherpen en gereed te maaken / ten einde men op de Vischplaats gekomen / en Visch aantreffende / in dit wigtig gcval niet in verwarring mogt geraaken / of door verbaastheit verkeerd werk doen: maar dat men in alle deeze byzondere gedaantens / zich wel gewapent op zyn post mag stellen By voorbeeld: in de eerste gedaante / moet een ieder op het enkel woord / Val val! dat 'er geroepen word / aanstonds en vaardig overboord en in zyne hem aangeweezen Sloep vallen / by zyn eigen dol / en eigen riem / de dollen en stroppen gereed hebbende / zyn / om terstond alles / waar toe hy geschikt is / aan te vatten / (want de Visch zal hen niet afwachten) en dus niet alle de andere gedaantens; een ieder moet zich dan / aanstonds gereet zynde / volgens zyne order / wel gewapent op zynen post begeeven.

En waar die in bestaan.

Deeze nu aangeweezen gedaantens in de Visschery / vertoonen zich kortelyk ieder in haar byzonder gebruik / als vervolgens blyken zal.

De Walvischvangst in haare eerste gedaante en behandeling beschouwt.

MEest word nu de Visschery in 't Westys en voornamentlyk by de Ysvelden ondernomen; deeze beschreeven zynde, zullen we die in 't los Ys en om de Oost mede aan 't Land met weinig woorden gedenken. Gemeenlyk zoekt men op de hoogte van 75 of 76 Graden het Ys aan te doen; verder langs het zelve tot 77 Graden gekomen / tracht men naar een gelegenheit om daar in te zeilen / want tusschen de 77 en 79 Graden / begeeft zich het meeste gros der Schepen / wanneer men 'er opening vind / in 't Ys / trachtende door het los Ys / voor aan den zoom door de Zee gebroken tot aan de vaste en groote Ysvelden door te dringen. Om wat reden deeze hoogte van Graden en deeze Ysvel-

Eerste gedaante van de Visschery, was die zy.

den verkooren worden/ is hier voor in 't tweede en derde Deel der Beschryving genoeg getoont. Als men deeze Velden/ somtyds zes of agt myten in den omtrek beslaande/ bereikt heeft/ komen 'er dikmaals veele Schepen zich aan vast maaken/ 't zy met een Paardelyn of een Kabeltou verzien met Neushaaken/ in vooraf gehakte gaten van 't Ys vast gelegt en geankert; als dan worden een of twee Sloepen/ ieder met zes Mannen/ zeven Lynen en drie Harpoenen / een aan den voorganger zynde / verzien/ de eene aan Stuurboord/ en de andere aan Bakboord leggende/ en op de brandwacht omtrent een Musket schoot van 't Schip gezonden/ die het tegen dit Veld aanleggen/ verwachtende de Visch van onder dit Veld/ of ook wel langs het zelve op te komen/ want deeze Visch zich elders daar onder begeeven hebbende/ kan zodanig een groot Ysveld/ zonder ademhaling/ niet onder door zwemmen / en komt dan somtyds boven om adem te scheppen; maar indien men de Visch tegen een der flarden of tusschen kleine Ysschotsen ziet opkomen/ wanneer dit te verre buiten het bereik der Sloepen is/ en vervolgens dan weer onderloopt/ mist men die en is ontsnapt. Hier uit is nu wel te begrypen waarom men de Velden verkiest.

De Visch nagespeurt en Sloepen op brandwacht uit gezonden.

Het Schip zeilende/ word alsdan op deeze wyze de Visch nagespeurt; een der Sloepen op de Brandwacht achter het Schip uitgezonden/ gaat midlerwyl de Commandeur op 't Verdek wandelen/ en een der Harpoeniers voor op 't Schip/ om allerwegen uit te zien of men geen Visch gewaar word; deeze bespeurende of elders hoorende blaazen/ roept of wuypst men die van de Sloep toe/ Visch te zien. Deeze Sloep of de voorverhaalde Sloepen/ de Visch van onder een Veld ziende opkomen / roeit men in aller eil naar de zelve toe/ en by de Visch gekomen/ schiet men 'er de Harpoen in. Deeze Harpoen is een van vooren gescherpt Yzer ter langte van drie en-dertig duimen/ gelyk deeze afbeelding vertoont: Aan 't ronde huis

De zelve opgedaan word geschoten.

of den Kooker *a* word den Voorganger vast gemaakt/ met een gesplitst oog dat met een dun bindtouwetje word toegebonden op dat die niet afglyden zou. Deeze Voorganger word van de allersterkste Hennip gemaakt / moet wit / leenig en ongeteert zyn / om in de Groenlandsche koude wel te konnen buigen/ zynde omtrent 36 voeten lang. In 't huis of den kooker van de Harpoen word een stok/ ter lengte van zeven of agt voeten gestoken/ waar aan den Voorganger mede vast gebonden is/ alzoo de Harpoenier door 't bestier van deeze stok/ te beeter in de Walvisch schieten kan. Deeze met de Harpoen getroffen Visch/ om zynen Vyand t'ontwyken / en zich gewond voelende/ begeeft zich schielyk weer onder 't Veld of de omleggende Ysschotsen/ en noch onvermoeit zynde/ loopt de eerste vyf Lynen uit het achter lynhok/ schoon met een slag om

de Sloepsſteven weerhouden/ zeer ſchielyk en ſnel uit; de Manſchap op 't Schip de wacht houdende/ dit ziende/ en Val val! geroepen hebbende/ komt 'er eerlang de Sloep aan de andere zyde geleegen/ of een andere Sloep by/ die zyne vyf achter Lynen als dan met een ſchootſtek aan deezen opheelt; maar te laat gekomen/ heelt de eerſte zyne twee Voorlynen/ noch tot een voorborg hebbende/ eerſt zelf op zyne achterlynen/ roepende en ſchreeuwende luitkeels om hulp. Dit vinden we heel aardig door een ervaaren Dichter dus beſchreeven:

De Harpoenier ziet om, zoo ras men ſpeurt een Viſch,
Hy legt zyn riem dwars neer, en gaat het roeyen ſtaaken,
Stapt over bank, en ſtaat gereed om wat te raaken.
Vyf Lynen achter in, en voor nog twee tot borg,
Elk by de drie duim dik, dan is men buiten zorg,
Te vooren al geſplitſt. De vyf die achter leggen,
Zyn ruim zes honderd vaam, men mag met waarheit zeggen:
Dat zeven Lyns geſplitſt, de vyf en twee te ſaam;
Wel reiken van 't Harpoen, agt honderd vyftig vaam.

En verder:

t'Sa Mannen, elk zie toe, men zal hem onderſcheppen;
Zie ginder voor dien zoom; elk gaat zich dapper reppen.
Val, val: wanneer men dit van 't opperhoofd maar hoort,
Elk rolt gelyk een kloot voort daadlyk over boord.
De rappe gaſten, als de brakk' en haazewinden,
Zyn eer men honderd telt, dan nergens meer te vinden.
Of 't klaar, of graau weer is, of 't hagelt, ſneeuwt of miſt,
Daar word niet na gezien, en nimmer tyd vergiſt.
Men roeit 'er recht op aan, geen roeyer durft omkyken,
Om niet door Viſch of Staart, die ſchrik baart, te bezwyken.
Dus roept hen moedig toe, de Harpoenier vol vuur,
t'Sa Mannen wakker aan! hy is ons, binnen 't uur.
Pas op nu Stuurder, zoo, zoet, ſachjes, zonder ſchreeuwen,
Haal uit! Courage, Sa! als Turken en als Leeuwen.
Dat 's braaf! nu zyn we 'er by; zit vaſt: de riemen in,
De Lynen kant en klaar, dat 's weer een nieuw begin.
De Harpoenier ſchiet toe, dat hem de beenen beeven;
Welk oorlogs Kapitein zou niet de moed begeeven?
't Harpoen zit wakker diep; daar drilt de ſtok 'er uit;
Dat vlyt de gaſten wel.

Wanneer dan by verzuim op 't Schip geen goede wacht gehouden is/ of dat het volk om laag zynde/ niet tydelyk te voorſchyn komt/ en dus te laat komende/ legt men in de Sloep twee ſlagen om de Steven; dus

En hoe men met de ge schooten Visch handelen moet.

dus torent de Sloep voor met de randgaard tot aan 't water / en om niet onder het Ys te geraken / viert men dan eens toe / dan weer aanhoudende / staande de Sloep half over end / zoo veel de zelve van vooren lyden kan / tot zoo lange de Harpoen slipt of de Lyn breekt; waar door men dan de Visch niet ziet magtig te worden / eindelyk niet willende breeken met zeven Lynen het endtje moet laaten slippen / want de Visch noch niet afgemat zynde / is te sterk en met geen kragt te keeren; eer zou ze een kabeltouw aan stukken rukken / dan ze zich daar meede weerhouden liet: gelyk verscheide maalen in 't bezette Ys gebleeken is / werpende hem in een gat een strik om den Staart. In 't zwemmen nu deeze tweede middlerwyl aldus opgeheelt en daar aan vast zynde / houd ze wederom met eene / en somtyds naar toestand van zaaken / ook wel met twee slagen om de steven / om dus de Visch allenks te vermoepen / die door dit weerhouden en den zwaaren torn der Lynen afgemat word / in zyn loop begint te vertraagen / zulks zy mede ten einde ademloos word / en genoodzaakt / eer tien Lynen uitgeloopen zyn / wederom te keeren en boven te komen; want het iets ongemeens is / zoo men een derde / (die niet verre van daar / op deezen het oog heeft) moet opheeken. De Visch dus van onder het Veld wederom opkomende / is / gelyk men wel vermoeden kan / zeer vermoeit / en moet dan ook te langer / zynen adem haalende / boven blyven / om zyne krachten weer te herwinnen. De Sloepen onderwyl zich een kanonschoot verre langs het Veld onderling verdeelt hebbende / en wederom by de Visch gekomen / schiet 'er de eerste noch een Harpoen tot meerder verzekering in / of de eerste slippen mogt / en die van 't Schip met een Geus of Sjou seyn gegeeven hebbende / aan wat zyde de Visch gezien word / komen 'er die van de andere zyde mede by / als dan begint men te lenssen / en men tracht de Visch met Lenssen van zes voet lang / in welkers koker een stok van agt voeten lengte steekt / tusschen zyne ribben tot in 't ingewand te treffen en dus te

Die gelenst word.

dooden. De punt of schaft van de Lens / op de ribben krom of stomp gestooten / roept de Harpoenier weer om een andere / vermits zes Lenssen / te weeten / drie aan ieder zyde van de Sloep / tot dit werk aldaar gereed leggen: De Visch dan onderwylen wederom onder geschooten / neemt hy zyn sloeps mokertje / vyl / en wetsteen by zich voor in de Sloep / om tot dit werk gereed te zyn; als dan legt hy deeze kromme Lens op de Steven / slaat die met het mokertje recht / vylt en wet ze wederom scharp / terwyl men met de Sloep al roepende koers naar de Visch stelt / om die weder op te speuren. Deeze Lens is een yzere Spies / voor breed en scherp met een spitse punt / en achter met een holte of koker verzien / waar om de zelve te bestieren / een stok steekt / gelyk dit afbeeldsel vertoont.

De Lens op een bequaame plaats / achter de Vin en omtrent het Hart / tot den kooker

ker of den stok/ tusschen de ribben in den Visch gestoken/ begint nu eerlang de zelve in plaats van water/ onder 't ademhaalen/ bloed te blaazen: maar indien deeze lengsteeken op de ribben afstuiten/ als dikmaals gebeurt/ maaken ze geen doodwonden/ waar op dan ook geen bloedblaazing volgt/ ten zy de Harpoen tusschen de ribben door geschooten was; want het bloed uit het lyf in de keel komende/ word het aldus door den adempyp derwaarts gevoert en teffens met het water uitgeblaazen/ dat door geen doorgaande steeken/ op de ribben stuitende/ niet geschieden kan; gelyk mede de slippende harpoenwonden wel weer geneezen komen/ als ons aan der zelver litteekens gebleeken is.

De Visch dus gelenst/ zwemt al ademende gints en herwaarts/ slaande ondertusschen/ doch de eene min en de andere meer/ geweldig met den Staart en Vinnen/ om deeze lengsteeken zoo veel mogelyk te ontgaan. De Harpoeniers/ die zich nu ter weerzyden van de Visch laaten roeyen/ om deeze slagen t'ontwyken/ roepen somtyds: stryk! dan weer/ roei aan! dat om te beschouwen een zeldzaam gezicht baart: maar voor deeze bestryders/ somtyds met een wilde Visch/ ook wel een vervaarlyken en hachelyken stryd word/ want indien deeze slagen treffen/ zyn het naar de kragt en zwaarte van 't ligchaam/ ook krachtige en zwaare slagen/ zulks ze waar die raaken/ geweldig hard aankomen/ slaande somtyds Sloepen in den grond en aan stukken/ waar mede eenig volk te sneuvelen komt/ of zwaar word gequest. Niet min aardig dan 't voorgaande/ merkt deezen Dichter 't Lenssen aan:

Leg riemen binnen boord, neem Lenſſen in de hand,
Oranje blaaſt hy al, ſteek tot in 't ingewand.
Het brieſſend heete bloed, ſpringt uit verſcheide gaten,
Verre over hals en kop; zoo dat zulk aderlaaten
Hy jaarlyks niet behoeft, heeft hy 't eens uitgeſtaan;
Laat hem wat ſpartelen, ſtraks is 't met hem gedaan.
De naare en bange dood doet hem den ſtaart zoo rukken,
Kon hy daar meê begaan, in honderd duizend ſtukken,
Zou hy de Sloepen ſlaan.

Wanneer deeze steeken wel treffen/ word zodanig een Visch somtyds/ zonder dat hy zich weer onder water begeeven kan/ gedood; maar meest/ om zyne Vyanden t'ontwyken/ begeeft hy zich/ een weinig uitgerust hebbende/ of half zynen adem gehaalt/ weder onder 't Veld/ alwaar hem zyne ontvangen wonden/ vermoeying en half herhaalden adem/ niet lang verblyf vergunnen/ dies loopt hy door de tweede reis/ zelden meer dan een of een en een half Lyn uit/ nademaal hy door zyne En eindelyk gedood.

wonden! schrik en verbaastheit belet word verder te loopen; waar by komt dat zyne wonden/ doodelyk zynde/ hem noodzaaken weder te doen keeren/ midlerwyl hy geen tyd overig hebbende zich te redden/ aan zyne wonden sterft of ademloos onder het veld smooren moet. Eerlang zonder eenigen uitstel komen dan alle Sloepen by een/ en achter elkander geschaart/ tracht men met alle magt de gestorven Visch van onder 't Veld naar zich te haalen; want indien men daar mede vertoefde/ zou hy door zyne inwendige hitte van zyn bloed eerlang zwellen/ en dus tegen 't Ysveld opryzende eenige holte boven zyn ligchaam door 't doopen van 't Ys maaken/ waar door deeze onderneeming wel haast ondoenlyk vallen zou; indien dit echter te bezwaarlyk valt/ terstont haalt men 't bygeleegen Schip/ en wind de Lyn of beide de Lynen om de groote Spil/ of tracht met zeilen de Visch van onder het Veld te sleepen/ en dit niet gelukkende/ moeten de Harpoenen slippen of de Lynen aanstukken. By aldien de Visch nog levendig voor de tweedemaal weder van onder het Veldt komt/ is hy door dien zwaaren torn der Lynen/ en voornamentlyk door zyne wonden eindelyk zoo vermoeit en magteloos geworden/ dat hy zich alsdan zeer gemaklyk laat dooden. De Visch dood zynde/ kentert of draapt zich veeltyds om/ 't zy dat dit natuurlyk zy/ of wegens de zwaarte der Lynen/ en dryft dus met den buik boven; dit ziende/ hoort men aanstonds uit alle de Sloepen een groot geroep en gejuig/ elkander met de Mutsen over 't hoofdt toewuivende/ schreeuwende en roepende: Geluk Commandeur geluk met de Visch; waar op de Commandeur wederom antwoord: U ook zoo mannen al te maal; want meest alle hebben zy 'er belang by.

Nu tyt men aan 't werk om de uitgeloopen Lynen weder in te palmen/ en de Sloepen allenks wederom aan schyven ordentelyk in 't Lynhok weg te schieten. In 't uitloopen moet de Lynschieter wel toezien/ dat 'er door den snellen uptloop geen bogten achter den anderen vattende/ in strikken 't Volk om arm of beenen slingeren/ of om de Steven of aan 't Ys zich hechten/ zulks 'er geen ongelukken den Volke of den Visch mogte overkomen.

En Lynen weder ingehaalt.

Van deeze Sloepen onder des/ die niet dan alleen geleinst hebben/ en geen Harpoen geschooten/ roepen twee derzelver met een Lyn daar onder door/ om de vaste Lynen op te vangen/ en dit verricht hebbende/ leggen ze ieder een voor in de keep van hunnen Steven/ en beginnen 'er dan gezamentlyk aan te haalen/ om de Visch zoo verre te doen kenteren/ dat men 'er de Harpoenen uit snyden kan/ en teffens de noch in steekende Lenssen uittrekken/ door den Visch in 't Lenssen uit de hand gewrongen/ of met voordacht tot meerder quetzing daar in gelaaten. Dit gedaan zynde/ roept de Speksnyder of een der oudste Harpoeniers om een Staartmes/ vermits ieder Sloep onder de Dosten aan boord een touw heeft/ waar in zodanig een mes hangt; De Staart dan afgesneden/

snyd-

snyd hy mede in ieder vin een gat / waar door die beiden met een Vin-touw daar toe gebezigt / over den buik om geen water te konnen scheppen / by een worden gesort / nevens de twee staartslippen daar by / en de middelknokkel uitgesneeden zynde / alzoo ze geen nut doet / laat men zinken. Na deeze verrichting steekt men een gat in 't plug of staart end / waar door met een darde hand een boegseertouw word gestoken / boegseerende dus de Visch het plug-end door / met alle de Sloepen naar boord / want de mond in 't sterven zyn kracht om te sluiten verliezende / gaat door zyne zwaarte open / zoo dat de Visch met een open mond / bezwaarlyk voort te krygen zou zyn. Dit staart afsnyden en 't boegseeren word mede door dien Dichter dus geestig verteld: De Visch naar boord geboegseert.

Nu Mannen hy is dood; eer men aan 't snyen, 't scheuren
Kan komen, moeten eerst de Vinnen vlak op 't lyf
Met touwen vast gesort. Neem 't Spekmes, dat is styf
Twee voeten lang, en 't hegt, zoo lang een man kan vaamen;
Sny af de Staart, door 't lid moet gy het netjes raamen.
Een gat nu door den stuit, en steekt 'er 't sleeptou door.
Wy moeten met hem heen; maar 't achter end moet voor.
Boegseer hem nu aan boord; doch 't wil zoo luttel schieten,
Een onverduldig volk, zou 't ligtelyk verdrieten.

Tweede Gedaante der Walvischvangst, het Flenssen genaamt, hoedanig hier mede omgegaan word.

Aan boord gekomen / maakt men de gevangen Visch met een touw op zy vast; dan laat de Commandeur / den Kajuitwachter een houte bak met Brandewyn gereed hebbende / ieder drie lepels vol van deezen sterkken drank nuttigen / waar op de Spek-Koning / een der onervaarenste Matroozen / die als van 't hoofdt tot de voeten van traan druipt / dubbel rantzoen heeft / en 't overige in een flesje voor hem bewaart. Vervolgens word 'er weder ten spoedigste de Brandwacht uitgezonden / die als gemelt is / hunne post waarneemen. Dus dan deeze / of meer anderen daar by opdoende / en geen blyk ziende voor eerst meer Visch magtig te worden / of dat men door maaling van 't Ys daar niet durft vertoeven: zoo begint men zich dan tot het flenssen gereed te maaken / scheerende de twee Spektakels / als mede het Kenter en Neusjyn / wiens boven blokken alvoorens / noch in Zee zynde / daar toe reeds op haar plaats zyn gehangen; alsdan vat een ieder zyne te vooren gereed gemaakte Gereedschappen / tot het flenssen behoorende / ter hand; ook zet men eenige vaten uit het Flensgat / op 't onder en boven dek voor 't Brespit of op de Hut / min of meer na dat men Visschen om te flenssen heeft. Rantsoen genoten.

Toestel van het Schip gemaakt.

heeft. Het Flensgat hiet toe naar proportie van 't Spek in 't ruim gemaakt en opgeruimt, de Voorspil gezet, boven in de Spillen, 't end van de twee Spektakels daar om, laarzen en spooren aangedaan, en voorts alle Gereedschappen by der hand en gereed zynde, zoo haakt men de Visch onder toeylen ook wel onder 't opruimen aan Bakboord op zy, met het pluzard voor, dat met een ankertakel voor aan de Fokkemast zynde, een weinig word opgezet, het hoofdt naar achteren, alwaar de Neushaak met een lange strop aan 't Neusgyn vast, in 't groote Want hangende, voor eerst voor in zyn mond of onderlip, en op zyn rug leggende, word ingeslagen; dan word de keel of 't ander haaken, met dit Lyn zoo verre opgewonden, dat het een weinig boven water is, anders zouden de Spekfnyder en zyn Maat, daar op gekomen, met de keel of dit haaken wegzinken, waar voor dezen op het lyf zynde niet behoeven bezorgt te zyn.

En hoedanig hier mede word omgegaan.

Dus nu de snaaren gestelt, gaan de Spekfnyder en zyn Maat op de keel en 't hooft, en twee andere Harpoeniers op 't lyf hun werk verrichten, hebbende ieder een Sloep by zich, te weeten aan 't hoofdt en aan 't lyf, in welker Sloepen ieder, twee Mannen zyn, Malmokken genoemt, en zulks om dat ze somtyds, de Visch over zynde, terwyl de anderen het Schip opruimen, met hunne haaken eenige Malmokke-Meeuwen, die op dit smeerig water aazen, doodslaan, waar van dan Hoespas word gekookt; derzen zyn gestelt om met hunne Bootshaaken de Sloepen, tot des Spekfnyders dienst, aan te haalen en aan te houden, daar zy 't noodig achten, waar in niet alleen hunne Gereedschappen, als Messen, Strykers, Wetsteenen, Dardehanden, en Spekstroppen leggen, die zy dan het een, dan het ander moeten toereiken, weer aannemen en daar in leggen, maar ook moeten ze, aan de zyde van den Visch gekomen, daar zy wegens de ronte niet konnen staan, somtyds op den kant van de Sloep gaan zitten en daar aan leunen.

't Spek afgesneeden, en hoe.

Deeze Spekfnyders nu, snyden voor eerst het Spek dwars over 't Lyf, in riemen van een en een half voet breed, maar het lengstuk achter de Vinnen en nevens de Oogen, alwaar 't groot kenterlyn word aangezet, snyd men twee voeten breed. Buiten aan 't water een lange snee dwars, door alle de voorige sneeden gegeeven, word door ieder stuk nevens het water een gat gestoken, om 'er een Spekstrop met een Dardehand door te steeken, waar na 'er het Voorspektakel op 't lyf de Achtertakel op 't hoofdt of de keel word aangezet; wanneer dan de Spilgasten aan beide de Spillen beginnen te draaien. Die op 't lyf loozen die in de vliezen op het vleesch af, ter lengte van vyf of zes voeten, dan word het weder dwars afgesneeden, ter groote van een of een en een half Quarteel Spek, zwaar genoeg om over te winden; op de keel word het tot in den mond doorgesneeden, dryvende het voorste dan los op 't water, 't achterste eenigzins aan de tong vast zynde, word daar af, als op

het

het lyf gelooft; dus snydende/ roept men telkens/ om den Brandewyn en den lust tot dit werk vol leeven zynde: achter draaiom! voor draaiom! voor benje eerst! achter benje, voor draaiom! lustig mannen, 't is om den Brandewyn, draaiom! Deeze eerste hagjes in 't Schip zynde/ worden door de Strantsnyders/ terwyl men de andere alweer opwind/ van haar vleesch/ vliezen/ en kreng gezuivert/ en aan flenshagjes van een voet in 't vierkant gesneeden/ die door de Piekeniers met hunne haakjepieken door 't flensluikje in 't Ruim geworpen/ aldaar van de Spekkoning worden weggestuuwt. Hoedanig vernuftig de kentering van den Visch word te weeg gebragt/ is door den zelven Dichter dus aangemerkt:

Wat gedrag daar omtrent waargenomen.

Een aardig gaauwe greep, gun dat ik het u zeg,
Heeft dit vernuftig volk; een Ezel zou 't nooit droomen,
Naau weet ik hoe dit is in 's menschen brein gekomen:
De Visch heeft hoek noch kant, is glad. onnoemlyk zwaar,
Geen ketting, haak, nog leng, gebruikt men geenzins daar.
Zy kanten hem met hem: hy 's dood; wat 's dat te zeggen?
Die wat langmoedig is, zal ik het uit gaan leggen:
De Visch moet zyn gekant, niet onder, noch om 't lyf;
Hoe vat men hem dan aan? zy neemen tot geryf
Een mes; een snee langs 't lyf, twee dwers, zoo naar beneeden,
Digt tegen 't boord van 't Schip, zegt 't Opperhoofd, met reden:
't Gat door den binnen kant, 't Jyn vast daar aan genaait;
Wind aan zyn eigen Spek; sny los, de spil maar draait.
Hoe meer de riem verlangt en hoe zy laager snyen,
Hoe makkelyker hy by 't Schip op komt te glijen
't Haalt recht op in het lood, 't kan niet te veel of min,
't Blyft net van pas en hoog, volkomen naar hun zin.

De eerste kentering/ waar van het meeste Spek komt/ overgewonden/ word het groot kenterlyn met de groote Spil of 't braadspit aangehaalt/ en 't gemelde lengstuk/ zoo verre op de Visch gelooft/ terwyl die al loozende kentert/ tot dat hy met de zyde en baarden boven komt; alwaar dan het Neusjyn van de keel nu los zynde/ met de Neushaak voor in den neus word aangeslagen/ en de neus met magt van Volk zoo verre opgehyst/ dat die nevens de baarden genoeg boven komt; dit Spek van deeze tweede kentering op de zelfde wyze overgewonden en in 't Ruim gebragt/ heeft de Speksnyder/ hier zoo veel Spek niet als op de keel vindende/ de baarden ondertusschen van 't neusbeen wat los gesneeden/ waar aan dan drie baard-ankers met haare klaauwen worden gehegt/ daar in de twee Spek-takels met een voor of Anker-takel worden ingehaalt/ en een halstaly van onder het Bezaanswant daar in ge-

Vreemde wys om de Visch te kenteren.

Hoe de Baarden uitgesneeden.

slagen/ om de zelve uit de keel iets achteruit te trekken; alsdan snyd de Spekſnyder de zelve voort geheel los; en dus worden dan de eerste zy baarden met deze drie takels in haar geheel opgewonden en in 't Schip gezet; aldaar tusschen het groote en 't voorluik leggende/ worden ze door den Straatsnyder eerst van haar overvloedig tandvleesch gezuivert/ dat dan door de Pikeniers met hun haakspieken word over boord geworpen. Na deze verrichting/ worden ze met baardpinnen aan bossen van malkander geschoort/ de groote maat of overmaatbaarden/ drie/ vier of vyf in een bos/ en de kleinen of ondermaatbaarden vyf of zes in een bos; dus kan dan een Visch van vyftig Quardeelen Spek/ omtrent veertig bossen en van zodanig een zyde 240 of 250 Maatbaarden/ nevens noch omtrent 200 kleine of ondermaatbaarden uitleveren/ wegende schoon te samen 900 of 1000 lb/ de andere zyde van gelyken/ en dus net met haar tandvleesch 1200 of 1300 ponden. Echter kan men dit niet net weeten/ nademaal Visschen van gelyke groote/ somtyds zeer ongelyke baarden in lengte en zwaarte uitleveren. Dit uitsnyden en overwinden der Baarden/ word mede niet onaardig dus verhaalt:

En daar mede omgegaan word.

Hoe veel baarden gemeenlyk een Visch uitlevert.

Het Spek nu weg gesneên, zoo komen bloot de baarden
Van d'eene kant den Visch, (men houd ze in groote waarden)
Van binnen in den mond aan 't neusbeen vast gegroeit,
En ongelooflyk digt, zy dienen uitgeroeit.
De grootste Meester in de kunst der Chirurgynen,
Deê niet, zelfs door de tang van *Aquapendens*. glyen,
Dees grooten *Polypus*, zoo wonderlyk getakt,
En onbeweeglyk vast: neen; 't moet 'er uit gehakt,
Met beitels, ankers, en verscheide soort van messen;
Men snyd het rondom los; 't getal driemaal van zessen
Is daar aan bezig, zy staan op en in den kop,
En op de barringhouts, de rest van boven op,
Om 't schaaken van twee Jyns; men hyst dan aan het takel:
En 't schynt, voor die dit nooit gezien heeft, een mirakel.
De gantsche zy word met drie ankers vast gevat,
Men wind, hyst, snyd en scheurt, met zulk geweld, zoo dat
De nagels, schyfs, en bloks, en loopers staan als snaaren;
't Hout is van 't eelste stof, en Want van 't beste garen;
't En leed het anders niet. Dus krygen zy het los,
Als 't hangt en boven komt, het schynt byna een bos.
Het word op d'overloop terstond dan neergestreeken;
Men klieft het daar van een, men gaat het kleinder breeken,
Tot vyf, zes aan een bos, dan door de luiken neêr,
En tusschen de quardeels gestoken.

Deze

Deeze baarden dus van elkander geklooft, worden voor eerst op 't Boven- of Onderdek, tusschen stutten daar toe gemaakt, opgestuuwt en neergelegt. Dit verricht hebbende, begint men ten laatsten aan de derde kentering, om de Visch tot zoo verre te kenteren, dat die op de eerste zyde, met zyn neus of kruin, tegen 't Schip aan, en 't einde der baarden dwars daar af gelegen hebbende, nu met zyn neus of kruin, dwars daar af, en 't einde der baarden daar na toe komt te leggen; het Spek dan van deeze derde en laatste kentering, op de voorgaande wyze, over en in 't Ruim gebragt, zoo word met deeze zy baarden wederom als met de voorigen gehandelt; daar na het lengstuk nedergelaaten, en gelyk het andere Spek in 't Ruim geburgen; zynde dit lengstuk van een Visch van 50 Quardeelen, 30 of 32 voeten lang.

Indien men nu alleen maar een Visch heeft gevangen, en alhier geen kans ziet meer op te doen, of wegens de maaling van 't Ys van plaats veranderen wilde: zoo kon men deeze gevangen Visch, zonder te gaan slaapen, eerst flensen; maar wy stellen hier nu, dat 'er vyf Vissen, teffens na den anderen, zonder te slaapen, gevangen zyn, waar mede reeds merkelyk meer dan de gewoone waaktyd is verloopen; deeze waaktyd reekent men in Zee, met 3 quartieren, 8 glazen, en de slaaptyd 16 glazen; in 't Ys, met 9 quartieren 8 en 8 glazen; aldaar in de Visscherye of het daar aan vereischte werk beezig zynde, is 't waaken geheel anders als in Zee, namentlyk 16 glazen, en 't slaapen 8 glazen, ten zy het met het werk anders uitkomt, om 18 of 20 glazen te moeten waaken, doch hier tegen laat men wel weer 10 of 12 glazen slaapen. Deeze in 't werk zynde gewoone waaktyd van 16 glazen, met het vangen van deeze vyf Visschen ruim verloopen zynde, zoo gaat men, na dat de Brandewyn door den Commandeur gelast is uit te deelen, 't gebed gedaan en de Kok geschaft heeft, voor omtrent 10 glazen slaapen; deeze slaaptyd om zynde, heeft de Kok of Koksmaat de kost wederom klaar, en den Commandeur gepört hebbende, vraagt hy hem, of het gebet zal worden gedaan; hier toe bewilligt, port hy al 't volk by kooisen om, en luit de klok tot het gebed. Na deeze verrichting vraagt de Kok weder of men zal opschaffen, dat dan, indien 'er geen merkelyk belet zy, word toegestaan; hier op luid men wederom de klok om te schaffen. De gewoone order in 't schaffen is om de 16 glazen, of driemaal in den tyd van 24 uuren: maar wanneer het somtyds met het werk zoo geleegen komt, is 't wel eens 15 en dan weer 18 glazen; doch 18 glazen geweest zynde, word het vervolgens weder zoo 't mogelyk is, om de 14 glazen geschikt. Immers, altoos blyft deeze order driemaal in den tyd van 24 uuren: overmits men hier door in deeze koude Gewesten, met een ordentelyke eetenstyd het lyf fris houden moet, zoo dat men hier in naaukeuriger, dan in 't slaapen is.

Hoedanig de slaap en waaktyden worden waargenomen.

De gestelde vyf Visschen gevangen en opgedaan, daar op geschaft,

ge-

geslaapen en weer geschaft hebbende/ laat de Commandeur/ eer men weer aan 't werk gaat / door zyn Kajuitwachter/ wederom als te vooren/ de Brandewynsbak boven brengen/ die zich dan op 't Bakshuik of de Stuurplegt nederzet/ roepende luidkeels; Bezaansschoot aan! Bezaansschoot aan! Dit hoorende/ komenze allen om dezen bak/ neemende ieder drie of ten hoogsten vier lepels vol / voor zyn rantzoen. Ondertusschen genieten de Commandeur met zyn Hooge Officeren / als de Stuurman en de Harpoeniers/ in de Kajuit mede een kopje gesuikerde Brandewyn/ ten zy dat het werk zulks niet toelaat/ alsdan gaat hy nevens hen mede aan deeze bak een slokje neemen.

Dus nu zich na 't visschen wederom verbarst hebbende / begint men zich weder als te vooren/ tot het flenssen gereed te maaken. De eerste dan van deeze vyf/ als reeds vertoont is / geflenst zynde/ zoo is den tyd van tien of twaalf glazen bereids verloopen; indien men nu deeze vyf Visschen in twee termynen zou willen flenssen/ flenst men 'er dan noch een/ die men/ alles opgeruimt en gereed zynde/ in den tyd van 7 of 8 glazen flenssen kan; hier na word nu de slaaptyd uitgestelt/ doch tydelyk met een tusschenpoos onder den arbeid eens geschaft; vervolgens gaat men naar maate van 't waaken/ wederom voor den tyd van 10 of 12 glazen slaapen. Middelerwyl 'er nu een zwakke wacht word bezet/ en niet gevischt kan worden / zoo laat men de Chirurgyn en de Kajuitwachter wel alleen de wacht houden; doch eenigzins gevaar duchtende/ neemt de Commandeur zelf/ of een van zyne Harpoeniers deeze wagt waar: maar in de ruimte zynde en vermoeden van Visch op te doen/ blyft een der Harpoeniers met twee of drie man / best in 't werk te missen/ met zyn sloep op de brandwacht leggen. Deezen een of twee glazen op de voornoemde wacht geleegen hebbende/ terwyl het volk pas even de slaap heeft gevat/ en alsdan vast raakende/ roept een van deeze op 't Schip de wacht houdende / terstond: Val val! Deeze Visch gevangen hebbende/ en daar op wederom vast raakende/ of dat men onderwyl genootzaakt word met het Schip en de Visschen te ruimen/ zoo kan men op diergelyke manier zeer worden afgemat/ zulks men al roeijende met de riem in de hand wel in slaap vallen zou. Indien 'er dan geen verhindering om te slaapen voorvalt/ en de voornoemde glazen uit zyn / de oeffening van Godsdienst waargenomen zy/ geschaft en de brandewyn om gedeelt / gelyk reeds gezegt is/ zoo flenst men dan vervolgens de drie overige Visschen / alles te vooren daar toe gereed gemaakt zynde / op zodanig een wyze als de voorigen/ in minder tydt dan 18/ 20 of 22 glazen/ na de Visschen groot / 't Schip wel bemant en de orders wel gereguleert zyn; men schaft dan tusschen 't werk op zyn tyd/ maar gaat niet slaapen/ voor den arbeid afgedaan is.

Deeze slaaptyd gerust hebbende / en al 't flenswerk opgeruimt/ laat men de wacht wederom in de gewoone quartieren rond gaan/ als te vooren/

ten / en alhier noch eenigen tyd willende blyven leggen / stelt men de brandwacht weder uit; doch in den tyd van een of tweemaal 24 uuren geen Visch verneemende / begint men zich tot het afmaaken gereed te maaken / dat echter door beletzel van Visch indien die zich opdoet / wel drie / of vyf etmaal kan uitgestelt worden: maar langer leggende / begint het flenswerk te traanen / en 't zou te schaadelyk zyn / langer te wachten / doch in een of tweemaal 24 uuren kan 't niet schaaden / terwyl 'er midlerwyl meer bloed dan traan uitzyppen zal.

Derde Gedaante van de Walvischvangst, het Afmaaken genoemt, hoe hier mede gehandelt word.

WAnneer dan geen beletsel voor 't afmaaken voorvalt / begint men 't voorluik eerst op te ruimen / stouwende tusschen deks alles met leege vaten en brandhout vol / en zoo veel spek als 'er van 't voorige opruimen leggen kan; de overige vaten plaatst men zoo lang boven / op de Hut en in 't Schaapehok voor 't Braadspit / van 't voorgaande opruimen tot het flenssen noch vol gestouwt zynde; en vermits men de groote Spil / by 't flenssen niet noodig heeft / zet men deeze zoo lang op de Stuurplecht twee hoog op elkander / tot aan de tweede laag die vol water is: als dan licht men een vat uit / waar na de anderen met een spoorstok konnen op zy geschoort worden / zulks het water dan in 't ruim stort / dat wederom achter / alwaar beide de pompen gaan / word uitgepompt; doch de onderste laag laat men echter vast leggen / die met kopere pompen word leeg gepompt / en verder met zwabbers droog uitgewist. Dus nu vier laagen tot aan 't Spek in 't flensgat opgeruimt hebbende / zoo word dan midlerwyl de Spekgoot en Bank mede boven gereed gemaakt; deze Bank ter langte van twintig en breete van twee voeten / op drie of vier kleine vaten of schraagen gezet / word 'er de Spekgoot van de zelve langte / wyd en diep een en een half voet / voor gestelt / met het eene end op de lyst van 't groote luik / of op een blok of breeuwstoel / en 't andere over dit voorluik / alwaar een groote spekmamiering word aangehangen / reikende omtrent op de gemelde onderste laag in 't Ruim; deeze dus geplaatst / worden de Slippen der Walvischstaarten / buiten boord onder de Fokkerust hangende / en binnen 't boord onder de schildbanken leggende / hier toe aan stukken van twee voet in 't vierkant gesneeden / en van de Kappers op deeze Bank gelegt / om 'er het spek op te kappen / als zynde van een taayen en zenuwachtigen aart / en daarom daar toe zeer bequaam / want anders kapte men wel haast de Bank aan stukken / en de messen eerlang bot.

Toestel tot het afmaaken, of derde gedaante der Visscherye.

Na deeze verrichting / neemt een ieder wel haast zyne daar toe vereischte gereedschappen ter hand / gelyk te vooren in 't flenssen is geschied; Wat elk in deeze verrichting te doen staat.

de Strantsnyders hunne Strantmessen / de Kappers en Banksnyders hunne Bank- en Kapmessen met de Strykers / Wetsteenen / Bank- en Handhaakjes. Insgelyks de Piekeniers hunne Piek- en Handhaakjes; de Gootmannen hunne schoppen / om het spek langs de goot in 't Ruim te stryken; de Bootsman maakt twee spekhaakjes aan de Karnaat / waar mede hy twee hagjes te gelyk kan opzetten; de Koning en Koningin hunne kloppers om 'er deeze haakjes mee in 't spek te slaan / als mede hunne pikhaakjes / om 'er deeze hagjes mee door de hand te sleepen; en de Ruimgasten hunne spekbaalies / schootsvellen / spekkransen en prikkers. Alles nu gereed zynde / wel geschaft en 't rantzoen genooten / roept de Commandeur: Sa maппen, rangeer, rangeer elk op zyn post! lustig Bootsman stryk af de Karnaat en zet spek op! Hier op begeeft zich ieder op zyn post / gelyk de voorstaande lyst vertoont; de Karnaat gestreeken / vat de Koning en zyn maat ieder een haakje aan / en slaan die met de handen of anders met hunne kloppers in 't spek; de Chirurgyn en zyn maat deeze en meer anderen opgezet hebbende / worden deeze hagjes van de Piekeniers met hunne pikhaken niet alleen voor de Strantsnyders gesleept / maar ook ordentlyk voorgehouden / vattende met hunne haaken het kreng / dat door de Strantsnyders / in 't Ruim

En hoedanig met het spek gehandeld word. slenssende / nu t'eenemaal zuiver word afgeschilt / en 't spek aan bequaame hagjes gesneden; de Piekeniers dit kreng overboord geworpen hebbende / doen weer als te vooren. Van deeze gezuiverde stukken / by voorbeeld / neemt Willem Cornelisz. zyn gaading en werpt die ordentelyk op Klaas / zynde een Blok met drie yzere pennen / alwaar dan Fredrik Cornelisz. die in deeze pennen slaande / van haar zwoort zuivert / en met zyn strantmes 't zelve afsnyd; Willem neemt dit vervolgens met zyn handhaakje weder weg / en werpt het voor de Spekbank; al dit van 't zwoort en kreng gezuiverde spek / word van de Persoonen in de Lyst Spek op Bank genoemt / gesorteert: het taayste naar de zyde van de Kappers geschooven en 't zagste om te snyden voor de Snyders gelegt / die ieder ten einde van den spekbank geplaatst zyn. Alsdan roepen de Kappers / Spek op Staart, en de snyders / Spek op Bank! de gemelde Perzoonen die zich wederzyds van de Bank verdeelen / en die de staart bedienen / werpen met hunne handhaakjes deeze gesorteerde hagjes op de staartstukken / de andere voor de Snyders op de bank: Dit eerlang aan vinken van een half voet lang en twee duim breet gekapt en gesneeden zynde / stryken het met hunne messen weg en in de Goot; alsdan roept die geene die het zyne afgedaan heeft / als gezegt is / terwyl de andere in 't sorteeren opziet / den roeper weer bedient. Welke bezigheit den Dichter dus beschryft:

Noch

Noch is 't maar half gedaan; Wat zal 'er nu meer reſten?
Hou met langmoedigheit noch maar een weinig ſtal,
En leen zeg ik uw oor, aan 't geen noch volgen zal.
Bankhagjes zyn in 't Ruim van boven neer geſmeeten;
Hoe 't in de vaten komt, dient niet te zyn vergeeten:
Dat 's weer een ander werk, van onderſcheiden zwier,
Zoo groot in kracht niet, maar knaphandig rap en fier:
Ook niet in aîr gewaad, gelyk *Commediaaten*
Gewoon zyn; neen: men ziet hun werk doen zonder wanten.
Hun Koning ſlaat zeer knap in 't flensgat hagjes an
't Karnaat, daar op zoo hyſt ook boven noch twee man;
De Bootsman ſtuurt 't Karnaat, als 't boven is gekomen,
Men ſtrykt het op 't verdek; nu heb ik noch vernomen,
Dat onder hen, twee maats Strantſnyders zyn genaamt,
Noch twee zyn hen ten dienſt, voor Piekeniers befaamt:
Maar zulken niet, die in den Oorlog ſtaan te drillen,
En om vyf ſtuivers 's daags hun leven willen ſpillen;
Hun piek is maar een haak, doch lang omtrent vier voet;
Hier mede kanten zy de hagjes, en men doet
Terwyl zyn beſt, om 't ſpek het onrein af te ſnyen;
Werpt krengen over boord, en ſtoot het ſpek ter zyên,
Naar een paar andre maats, genaamt de Spek op Banks;
Hun glibbrig ſmeerig werk, heeft gants niet ſlims noch manks,
Maar alles goed geweer; dies ieder een handhaakje
Vat van den Overloop: voor hen een zeer klein zaakje:
Zy wippen 't op de bank, daar negen, tien op zy,
Met meſſen in de hand, ſtaan ſnyen op een ry,
In d'andre hand een haak, daar zy het ſpek meê vatten;
Zy ſlaan hun haaken in, alleens gelyk de katten
Haar klaauwen in de muis.

Onder dit gewoel beginnen mede de Ruimgaſten te roepen; boven hou, ſtryk ſpek af! een van deeze Spek- of Bank bedienden/ neemt dan zyn ſpekſchop/ en ſtrykt het gekapte ſpek langs deeze goot in de voornoemde mamiering/ alwaar de Ruimgaſten dit met hunne baalies waarneemen; de eerſte zyne baalie vol hebbende/ haalt de ſtrik onder aan de mamiering toe/ en een ander zyne baalie daar onder zettende/ opent deeze ſtrik weder/ en vol zynde/ haalt ze wederom toe/ maar de mamiering leeg vindende/ roept men weer als te vooren; boven hou, ſtryk ſpek, en zoo vervolgens. Deeze met hunne baalies vullen dan elk een byzonder vat; hier toe bezigen zy hunne daar toe gemaakte Spekkranſſen/ die ruim een voet wyt zyn/ en op het ſpongsgat geplaatſt/ op dat hen geen vinken ontſlippen/ noch tuſſchen de vaten ontvallen; zy kanten

En eindelyk in 't Ruim gelaaten en in Vaten gedaan.

ten

ten dan deeze baalies een weinig tegen deeze kranſſen op/ en laaten die als trechters vol loopen/ leggende vervolgens met hun borſt op den kant van de baalie/ om de vinken/ met de hand het ſpongsgat in te ſchuiven. Het vat tot aan 't ſpongsgat vol geloopen/ neemen ze hunne prikkers/ zynde een ſtok van vier voet met een yzere pen/ en ſtouwen daar meede het ſpek ten boorden toe vol/ en dan vervolgens weer aan een ander gegaan om insgelyks op te vullen. Deeze onderſte laag/ zynde viermaal zeven/ of 28 vaten/ volgemaakt en door den Kuiper toegeſlagen/ roepen ze/ naar die van boven/ om de te vooren opgeruimde leege vaten/ en leggen in de tweede laag/ viermaal acht/ of 32 vaten/ behalven noch eenigen voor in de Boeg/ waar tuſſchen ook de gemelde boſſen. Baarden geplaatſt worden/ om 't brandhout te ſpaaren/ dat dan van daar/ ten dienſt van de Kok verplaatſt word. Deeze tweede laag klaar leggende om te vullen/ word het bequaame tyd om weer te ſchaffen/ en ook vervolgens om te ſlaapen; wanneer men zich door 't ſlaapen dan weer verquikt heeft/ gaat het werk als te vooren wederom ſnedig van de hand/ zulks men in den tyd van ieder glas/ omtrent drie quardeelen vol/ ſnyden/ kappen en vullen kan. Met deeze twee laagen gaat men dus vervolgens van vooren naar achteren voort/ ruimende het Spek in 't ſlengsgat van vooren naar achteren/ tuſſchen 't Dek en boven op 't Schip zoo veel op/ dat men wederom by de andere Spekvaten komen kan/ om van daar weer andere te vullen; men keert dan alleen de goot om/ en plaatſt de mamiering uit het Voorluik in 't groote Luik; als dan begint men daar te vullen en de baarden weg te ſtouwen. Alhier mede twee laagen tot achter de groote Maſt gevult hebbende/ brengt men zoo wel de Bank als de Goot/ achter de Maſt/ en plaatſt die van daar in het boven luik/ eveneens als te vooren is gezegt. Deeze wegſtouwing van 't Spek in de Vaten/ word ons mede dus door den Dichter beſchreeven:

Dit Spek dus klein geſneên aan ſtrookjes, noemt men Vinken,
Zy gleyen zelf daar heen, en in een gat zy zinken,
Zoo lang gelyk de bank; dit volk, ſchoon het niet ſchrikt
Voor werk en arrebeid, heeft nochtans 't werk geſchikt
Op een zeer ligte wys: de Goot heeft een Mamiering
Aan 't end, dus hebben zy in alles goê beſtiering.
En al hun gantſch gedrag een vaſte en nette voet.
Elk weet zyn werk, en hoe hy zich gedragen moet.
Twee mannen aan de goot, elk met een ſchop in handen,
Die ſtryken Vinken voort, om naar beneên te landen.
By na de reſt van 't volk, noch zeven of agt man,
In baalies vangen zy 't, zoo vaardig als men kan,
En draagen 't overal, waar dat de vaten leggen:

Voor,

Voor, midden, achter in, en zonder veel te zeggen.
Zy steeken 't sponsgat in, en stampen 't vast, zoo dat
De Traan wel meenigmaal, loopt boven uit het vat.

Wat voor een onderscheid in de Walvischvangst door de gelegentheit van 't Ys dient waargenomen.

HEt Spek aldus opgeruimt/ de baarden en leege vaten weggestouwt/ 't Schip wederom schoon/ en alles op stel zynde/ verlangt men weer naar meer werk; als dan word het visschen/ en die opgedaan hebbende/ het fleussen en 't afmaaken/ wederom in ieders byzondere gedaante/ even als te vooren behandelt; doch in de eerste gedaante/ is in de Visschery/ in zeeker opzicht/ een merkelyk onderscheid aan te merken. Deeze reeds beschreeven/ aan een vast en dicht Veld/ is aan diergelyk Veld wederom het zelfde; maar aan een gaatig Veld/ aan flarden/ in los Ys/ om de Oost/ en by land/ dit alles is onderling en met het eerste zeer verschillende/ dat men op een verkortende wyze/ met korte woorden aldus onderscheidentlyk begrypen kan.

Onderscheid in de Visschery aangeweezen;

Eerstelyk/ onderscheid men het Ys in Velden/ Flarden en los Ys/ 't welk ieder weer in 't byzonder/ in een ongelyke groote bestaat. Een stuk Ys van twee mylen in 't ronde/ noemt men een Veld/ van tien mylen mede een Veld/ kleinder Ysbrokken dan twee mylen/ worden groote en noch kleinder/ kleine flarden genoemt/ noch kleinder van een half myl zyn groote Schotsen/ en deeze groote en kleine Schotsen/ worden 't los Ys geheeten.

En de onderscheiding van 't Ys.

De Velden zyn dan in groote hoedanigheit zeer verschillende. Groote en dichte Velden zyn 't gemaklykste en 't voordeeligste om te visschen/ 't gemakkelykste/ om dat de Visch onder een dicht Veld geen aamtogt vindende/ telkens weer omtrent de daar omzwervende Sloepen te voorschyn komen moet; 't voordeeligste/ om dat een groote Fuik meer Visch betrappen en opvangen kan/ dan een kleine; de Visschery aan zodanig een Veld beschreeven zynde/ volgt nu deeze aan een gaatig Veld.

Die beschreeven word.

Een dun en gaatig Veld/ 't zy groot of klein/ is niet voordeelig om te Visschen/ want de Visch geschooten zynde/ gestoort/ en onder zodanig een Veldt loopende/ haalt zynen adem in deeze gaten/ daar hy anders om zynen adem te scheppen genoodzaakt was weer te keeren; hier op zich in ademhaaling wat gesterkt vindende/ stelt hy veeltyds zyn koers vluchtende dwersch van zynen Vyand af/ en naar een gat verder Yswaart geleegen/ doch zeer zelden weder te rug. Wanneer dit gemerkt word/ zal men dan zelden een tweede Sloep opheelen/ want zoo dra men dit bespeurt/ slaat men een tweede slag om de steven/ en toornt 'er zoo spoedig men kan de Harpoen uit/ of de lyn aan stukken; maar indien

Hoe men de Visschery hier na schikt.

men aan een goede plaats gelegen is / alwaar alleen niet dan twee of drie gaten bespeurt worden / welker eerste niet verre in een Veldt geleegen is / of men kan het uit een Sloep / met botviering gemaklyk bereiken ; dan laat men de Visch / met dit bot / van 't eene in 't ander gat wel loopen / op hoop dat die weer te rug keeren zal ; doch dit niet gelukkende / begeeven zich eenige met lensen naar de Visch / niet om te dooden / maar in zyn neus te prikken / om hem dus tot het wederkeeren te noodzaaken : echter schynt de schrik voor zyne Vyanden hem hier na niet te doen luisteren / loopende telkens van 't eene gat in 't ander / zonder of zelden weer buiten 't Ys te keeren. Alle poogingen te vergeefs aangewend / steekt men dan de Visch in 't naast aangeleegen gat dood / en viert een kanon of anker aan een borg op de lyn / met gedachten om hem te doen zinken / en dus van onder het Ys door te haalen / dat somtyds wel gelukt / doch veeltyds haalt of wind men 'er met de Spil de Harpoen uit / of de lyn aan stukken ; als dan geen beeter middel vindende / sleept men een Sloep derwaarts / en snyd 'er het Spek af / sleepende de Hagjes vervolgens naar 't Schip ; doch dit valt te verdrietig en 't verspilt te veel tyd / die dan te kostelyk is. Om deeze reden zal men 't niet licht aan een gaatig Veldt vast maaken / vermits het onderscheid aan een gaatig- of digt Veldt in de Visschery zeer groot is / echter konnen de byzondere gevallen in beiden gelukkig en ook wel ongelukkig zyn : te weeten / door maaling van 't Ys / goed of quaad weer / 't tieren der Visschen / goed of quaad gereedschap / beeter of erger plaats / enz. en deezen zoo veelerley / dat men ze niet alle beschryven kan.

Wy zullen dit met een geval / ons zelven wedervaren besluiten : In 't Jaar 1705. quamen we met het Schip het Witte Schaap / zeer vroeg in 't Ys en aan een goed vast Veldt / by ons / het Schip 't Wapen van Haarlem zynde / en zonder meer Schepen te zien. Ons Schip naauwlyks vast / geraakte ook een van onze Sloepen vast aan een Visch / waar op het / alle de Sloepen van boord gezonden / deeze Visch eerlang opgeeven moest / schietende noch kort na den anderen / zes Visschen / en kreegen ze ook allen / zonder dat 'er een slipte / in eenen Val aan boord. Ook wierden die van 't by ons leggende Schip / mede zes Visschen magtig. Deeze Visschen aan boord geboegseert / was dien loop der Visschen t'eenemaal voorby geschoten. Men had reeds voor Pinxteren / alle de Visschen geflenst / afgemaakt en in de Vaten. Terwyl wy hier noch lagen / quamen 'er eenige Schepen noch schoon zynde / achter ons om zeilen / en ons smeerig ziende / maakten 't by ons vast. Wy in 't tegendeel / vermits we nu en dan maar een Visch gewaar wierden / maakten 't toen los / en quamen / alhoewel noch in 't gezicht van deeze Schepen / aan een ander gaatig Veldt / alwaar veel Visch gevonden wierd / zulks wy eerlang elfmaal vast raakten / eer wy 'er een magtig wierden / loopende de andere in de gaten / die wy tornden / met het breeken van lynen / of

Wederwaardigheden in 't driftig of gaatig Ys ontmoet, en hoe.

door

door 't kappen / met het in de Sloep voerende kapmes / ten dien einde aldaar gereed gehouden / verliezende dus eenige Harpoenen en Lynen. Schoon nu de gevallen menigerley en wisselvallig zyn / zoo kan echter uit dit geval / het onderscheid der Visschery / aan een dicht of gaatig veldt / genoegzaam afgeleid worden.

Midlerwyl wy alhier met het flenssen van den zevenden Visch bezig waren / wierden we zodanig van de starden beloopen / zulks wy ons Schip verloozen / met welk verlies ons twee zaaken zeer ongevallig voorquamen: eerstelyk moesten we ons schoon Schip / met zeven Visschen reeds gevangen / dus met bedroefde oogen in een onherstelbaaren staat aanzien / en andermaal terwyl 't noch vroegtydig was / en dat wy by ons veel Visch vonden / konden we ons echter van deeze schoone gelegenheit niet bedienen. Dit deed ons dan aan 't zeggen van den gelukkigen Matthys gedenken / zyn Schip verliezende / terwyl hy veel Visch alom zwerven zag; zeggende: wat zwaarigheit was 'er, hadden we nu maar een ander Schip, dan vonden we geleegenheit genoeg, al deeze schaade te konnen boven komen.

Nu zou hier wel voegen / eenige byzondere omstandigheden over 't verliezen van Schepen te verhaalen / en hoe het zich daar omtrent somtyds toedraagt / of hoe vervolgens best zig zelven en de goederen te salveeren; als mede hoe hier over onder de Reedery een verdrag is gemaakt / reeds in 't laatste Hoofdstuk van het derde Deel der Groenlandsche Visschery vertoont; wat het zy in 't Ys te zeilen of te boozen / of door 't zelve geperst te worden / en hoe men zich dan te gedraagen heeft / of te herstellen; wat het is in zwaare of lichte bezetting / in perssing / en zwaare of lichte deyning te leggen / en wat voorzorge daar tegen in diergelyke ontmoetingen dient genomen te worden: deeze en meer andere voorvallen die zoo veelvuldig zyn / dat men 'er zich naaulyks uit te redden weet / zyn dan alhier niet te bepaalen / nademaal ons jaarlyks ook / tot leetweezen veele smertelyke wederwaardigheden dieswegen voorgekomen zyn; derhalven zullen we hier van niet breeder ophaalen / maar nu tot de Visschery in 't los Ys overgaan.

De Visschery in 't los Ys, hoedanig die dient waargenomen.

Wat de Visschery in 't los Ys aangaat / deeze is wel zoo zeeker / maar niet min moeyelyk als aan een gaatig Veldt. In 't los Ys bezet zynde / of zoo dicht leggende / dat men 'er met geen Sloepen tusschen door / of om de schotsen roeyen kan / om de vaste Visch te achtervol- Visschery in Los en driftig Ys hoedanig men die waarneeme.

volgen; dit belet dan het visschen, en 't word, schoon 'er veel Visch gezien word, ook niet ondernomen; want deeze Visch is als met een angel niet te weerhouden, maar moet met hem te volgen, als aan een snoer gelegen, met Lenssen vervolgens gedood worden. Het Ys dan los en open zynde, dat men 'er kan tusschen door roeyen, om by de vaste Visch te komen; wanneer dan Visch vernomen word, ziet men naar een zwaare schots om, die drie, vier, of vyf vademen dikte onder water heeft, bequaam in een harde wind, om 't Schip niet alleen op den wind, maar ook boven 't ander Ys te houden. Als dan gaat men aan 't zelve als aan een Veldt vast maaken, en met de Sloepen op brandwacht leggen, wordende eveneens als aan een Veldt, om de agt glazen, deeze wacht verwisselt en weder afgelost. Indien men alhier aan een Visch vast raakt, volgt de vaste Sloep den Visch, schoon onder 't Ys doorloopende, zoo veel geschieden kan, en men scheelt by de schotsen om; doch kan dit niet geschieden, tornt men gestadig, om niet uit te tornen, met gedachten om de schots te doen draaien. Wil dit niet gelukken, maakt zich een Sloep, die altoos tot een waarborg by de voorige blyft, gereed om op te heelen, terwyl de andere Sloepen zich aan wederzyden verdeelen, en volgen de koers van de vaste Sloep; indien deeze draait, draaijen zy mede; de borgsloep op geheelt zynde, zet dan gelyk de eerste een fjouw of muts op een riem, om dus niet alleen de vaste Sloep van de losse altoos te onderscheiden, maar ook tot een teeken, dat zoo lange de fjouw aan of op de riem is, blykt dat de Visch noch vast zy, doch de fjouw weg genomen en de riemen neer gelegt, de Visch los en ontsnapt is. Als dan roeit men in steede van naar de Visch te zoeken, naar deeze Sloep, helpt die zyne lynen inhaalen, en komt weer aan boord: maar deeze Visch, na een klein half uurtje wederom boven komende, schiet 'er de eerste bygekomen Sloep noch een Harpoen in, en men begint te lenssen. Midlerwyl trachten 'er, de andere Sloepen zoo dra als 't mogelyk is, by te komen, doch dit kan zoo spoedig als langs een Veldt niet gelukken; veeltyds kan men uit de Sloep over 't Ys de opening derwaarts niet zien, derhalven roeit men wel eens in een fuik, van waar men weerkeeren moet; als dan loopt men naar een hooge of heuvelachtige schots, om 'er een opening op te speuren, zulks men somtyds de schotsen met veel moeiten van elkander scheuren moet, of naar een opening een geheel anderen weg omroeijen.

Ondertusschen de Visch tyd vindende om uit te rusten, is die somtyds al weer weg, eer men 'er met de Sloepen bykomt; want veeltyds zullen de Visschen naar 't dichtste Ys zoeken, alwaar het bezwaarlykst is by te komen. Midlerwyl trachten de vaste Sloepen: tusschen 't Ys door scheelende, de Visch zoo veel mogelyk is te volgen; maar dit door zwaare schotsen niet konnende volvoeren, moet 'er somtyds een

En somtyds moeyelyk valt.

derde

derde of vierde Sloep opheelen / en konnen dus doende wel veertien / zestien of achtien Lynen voor een Visch uitstaan; met zoodanige en diergelyke sukkelingen / heeft men niet weinig moeiten aan te wenden en veel tyd te verspillen / eer de Visch dood is. De Visch nu dood en gevangen zynde / gebeurt het dat men dikmaals zeer verre van 't Schip geraakt / zulks men derwaarts door 't Ys te arbeiden / werks genoeg heeft om 'er met de Visch aan te komen / en ook somtyds niet aankomen kan / zoo dat men genoodzaakt word met het Schip by de Visch te komen: Maar indien men zich op een bank bevind / en de Visch tracht naar den gront te loopen / kan men 'er noch taamelyk spoedig een dood krygen; doch dit wil zich zelden dus schikken / dat 'er twee Visschen teffens / gelyk dikmaals aan een Veldt gebeurt / vast raaken / vermits deezen ieder een byzondere weg loopende / en men genoodzaakt word op te heelen / zoo heeft men dan geen Sloepen genoeg / om beide deeze Visschen te vervolgen.

Dit nu zal genoeg zyn om te begrypen / waarom de Velden / en voornamentlyk de dichte / voor 't losse Ys verkoozen worden / en zulks om deeze drie byzondere redenen; te weeten: om de meerder tyd verspilling; en om de meerder blykbaarheit van Visch te zullen opdoen / dewyl een schots niet zoo veel als een Veldt kan opvangen; en eindelyk / om dat de Visch van tyd tot tyd loozer word / en zich nu niet zoo veel als eertyds in 't open Ys onthoud / maar te meer in dicht dryvend los Ys / waar in men niet wel visschen kan.

Visschery om de Oost, hoe men zich daar in gedraagt.

Wat de Visschery aan Land of om de Oost aanbelangt / deeze is is wel de gemakkelykste / en minst gevaarlykste om Schepen te verliezen; maar zelden of nooit haalt men 'er zoo veel Visch teffens op zy / als aan een Veldt. Men vischt 'er zeilende / met een Sloep achter aan 't roer op Brandwacht geleegen. Visch ziende / zeilt men 'er met het Schip naar toe; by de zelve gekomen steekt de Sloep derwaarts / ten zy de Sloep vaardiger kan roeijen / of de Visch windwaart van 't Schip is / en als dan wuift men van 't Schip de Sloep naar deeze Visch toe. Vast geraakt zynde / roept men Val val! ten waare dat 'er zoo veel Visch vernomen wierd / dat reeds alle de Sloepen te water waren. Deeze vaste Sloep stelt dan alhier / gelyk in 't los Ys / een muts

Hoe de Landvisschery en om de Oost waargenomen word.

of

of stouw op de riem; de Visch hier gemeenlyk naar den grond loopende verdeelen zich de andere Sloepen aan weerzyde van de vaste Sloep/ en roepen naar de beweeging van deze Sloep/ zoo die door de langs den grond zwemmende Visch word getrokken. Hier nu word zelden opgeheelt/ vermits de Visch naauwlyks meer dan twee/ drie of vier Lynen uitloopt. Dus een half uur weg blyvende/ komt de zelve zeer vermoeit boven; als dan zyn 'er de Sloepen op 't spoor gevolgt/ te spoediger by/ dan in 't los Ys kan geschieden/ want schoon hier al eenige Ysstriemen dryven/ echter is 't er veeltyds vryer en opender dan in 't Ys/ en geraakt de Visch dus spoediger dood/ midlerwyl het Schip derwaart zeilt/ dies heeft men die eerlang op zy/ en men begint van stonden aan te flenssen/ om 'er door storm niet van versteeken te worden; laatende onder 't flenssen een Sloep op de Brandwacht leggen/ en indien die vast raakt/ staakt men dit flenssen/ tot zoo lange deeze Visch wederom weg is/ of gevangen en aan boord gebragt; als dan word het flenssen weder aangevangen. Deeze geflenst hebbende/ en geen Visch meer verneemende/ zeilt men naar een Baay/ om daar af te maaken/ te schaffen/ en 't randzoen te ontfangen/ houdende in alles weder de zelfde tydorder als voor is gezegt; maar 't waaken word naar 't werk alhier somtyds mede al vry wat uitgerekt/ en om te slaapen bequaame tyd vindende/ word dan ook de schade van 't slaapen genoegzaam wederom ingehaalt.

Na 't verloope saizoen, hoe men 't weder naar 't Vaderland wend.

Het zaaizoen voor de Visscherp verloopen zynde/ of dat men door een gelukkige vangst zynen laading gekreegen heeft/ wend men 't Schip weder naar 't Vaderland; wanneer men door storm of hard weer als dan beloopen word/ gebeurt het dikmaals dat de Spekvaten barsten en lek worden/ waar door de traan uit het Spek gespyert/ de vaten uit lekt/ in 't ruim en onder de pompen loopt; het Schip als dan wat lek zynde/ word teffens deeze traan met het water uitgepompt. Om hier in te voorzien/ plaatst men een bak boven op 't Dek voor de pompen/ waar in dit water loopt/ en men als dan de bovendryvende traan afschept/ terwyl 't water onder uit en buiten Scheepsboord loopt. Deeze traan als verkleumt zynde/ en onbequaam om onder de andere traan te kooken/ word dan in byzondere Vaten gedaan/ en gemeenlyk aan de Pruikopers verkocht/ die deeze tot bruine traan kooken.

En behouden t'huis gekomen, de betaling word gedaan.

Wanneer men vervolgens weder/ 't zy in Texel/ of op de Maas/ behouden is aangeland/ en voor des uitreeders Stad of plaats ten anker gekomen/ laat dit de Commandeur gemeenlyk door eenig sloepsvolk den Hoofdt-Reeder of Boekhouder bekent maaken. Eerlang komt dan de Boekhouder aan boord/ om 't Volk/ voor maandgeld dienende/ te

be-

betaalen; van dien tyd afgereekent toen zy geld op hand ontfangen hebben/ en wanneer zy zyn in Zee gegaan; de Maanden gereekent op dertig of een en-dertig dagen / na dat de zelve lang zyn/ en den dag tot twaalf uuren ter middernacht.

De Officiers en Parteniers/ die by de Visch en 't Vat of Quardeel gedient hebben / geeft men ieder iets op reekening; 't overige wanneer het Spek tot traan is gekookt en de roeping der Quardeelen gedaan/ of by twaalf Stekannen opgenomen is; verder krygt dan een ieder zyn bedongen huur of loon/ gelyk in de hier voorgeschreeven Monsterrol is te zien

Nu is noch overig voor alle weetgierige Beminnaars van weetenswaardige zaaken/ de behandeling en Manier van Traanbereiding/ kortelyk alhier voor te stellen/ en zodanig als men die jaarlyks/ voornamentlyk in Noord-Hollandt/ gewoon is in de daar toe geordineerde Traankokeryen te bearbeiden; nademaal we nu reeds al 't voornaamste wat de handhaaving van 't Walvischspek aangaat/ en hoe dit tot deeze Kokeryen/ voor af/ in 't zoo genaamde Afmaaken/ te Scheep al is bereid. Insgelyks zullen we ook met weinig woorden de verdere bereiding en zuivering der Walvischbaarden voor stellen/ waar van we in 't voornoemde afmaaken/ ten deelen voor zoo veel tot bequaame Scheepsberging noodig was / melding hebben gedaan.

Hoedanig men met de Traanbereiding en zuivering der Walvischbaarden handelt.

De Toestel der Traankokeryen beschreeven.

DE Traankokeryen in Noord-Hollandt zyn van roodkopere Pannen ter wyte van tien of elf voeten verzien/ doch in Zuid-Hollandt/ als te Rotterdam en elders bezigt men gemeenlyk niet dan groote yzere Potten/ om daar in het tot Vinken gekapte of gesneeden Walvischspek te kooken. Deeze roodkopere Pannen zyn naar binnenwaarts of in 't midden eenigzins holder dan naar den rand/ en zoo diep/ dat 'er omtrent vyf Vaten Spek ingaan/ en kan gekookt worden; voor af een halve Ton water/ voor 't aanbranden daar in gegooten/ word 'er het Spek/ te vooren te Scheep in vaten gestouwt geweest/ by gedaan/ en een vuur van hout onder gestookt. Ondertusschen deeze kooking geschied/ word het Spek telkens door twee mannen geroert/ om toe te zien dat het niet aan de Pan hange of aanbrande. Wanneer dit Spek

dus twee of drie uuren gekookt heeft / en men oordeelt de Traan volkomen uitgekookt heeft / schept men die met groote kopere lepels uit deeze Pannen in vierkante bakken; van boven met roosterwerk verzien/ waar door de traan in deeze bakken loopt; zulks de uitgekookte Dunken van 't Walvischspek op dit roosterwerk leggen blyven; welke Dunken in Lonzaat vaten of anderen gedaan / niet dan voor hondekost dienen/ of ook wel om 'er lym van te kooken; deeze Dunken worden / na de Visschery veel is uitgevallen of schraal geweest / van dertig stuivers tot vyf guld. de Ton verkocht.

En hoedanig met de Traan gehandelt word.

Deeze Traan dus warm uit de Pan geschept / loopt ze vervolgens in een andere houte Bak lang zeventien voet / wyd zes voet en diep drie voeten / twee derde parten vol kout water zynde / waar op de zelve te koelen staat / tot wederom een andere Pan met Spek genoeg gekookt heeft. Als dan word de Traan in een tweede Bak met water over gestort / en daar uit in een derde van de zelve groote met water gedaan; midlerwyl zinkt het dikke of grondsop / dat men prut noemt / op den grond deezer bakken / en men tapt dan de traan uit deeze laatste Bak / door een goot loopende in Vaten / alle met nieuwe hoepen verhaalt en wel verzien / die omtrent vol zynde / met een houte spons en stopdoek verzorgt / als dan worden toegeslagen / en op een bequaame legplaats gerolt.

Nootzaaklyk is 't dat de Traan in de gemelde Bakken op 't water verkoelt worde / vermits anders de warme traan in geen Vaten zou te houden zyn. Deeze Vaten of Quardeelen / zyn gemeenlyk zestien of achtien Stekannen groot / en worden door een gezwooren Traanroeper gemeeten / merkende als dan den inhoud van Stekannen en Mingelen met een ristang of pyer omtrent het spongsgat / waar op dan de traan volgens deeze meeting word verkocht. Wanneer nu de gekochte traan zal afgelevert worden / komt gemeenlyk een Kuiper van des Koopers wegen / en haalt met een kopere Pomp of Zuiger al het drabbige van onderen op / en vult de Vaten dan weder met zuivere Traan tot een mingelen na op. De Verkoper is vervolgens ten zynen koste gehouden / deeze Traan van de Kokery af te leeveren / 't zy naar Amsterdam of elders waar 't den Kooper begeert.

Wat voor Bedienden in een Traankokery noodig zyn.

Tot zodanig een Traankokery worden gemeenlyk acht Persoonen ten dienst vereischt; te weeten: den Baas die 't opzicht heeft / genietende zes en dertig stuivers 's daags / voorts twee Kookers / een Gootenpasser / twee Kuipers en twee Sjouwers of Strookers / ieder twintig stui-

stuivers 's daags / waar nevens noch de kost / die hen door een Vrouw gekookt en bereid word / en daar tien stuivers dagloon heeft / gelyk ook een Waaker voor ieder nachtwacht tien stuivers ontfangt.

De Kookery ontfangt van ieder Quardeel of twaalf Stekannen vyf stuivers. De Prut uit de Bakken als mede de Lil word in oude Vaten open en overend staande gedaan; wanneer de Zon schynt, word hier van de bovendryvende Traan afgeroomt / en vervolgens den Prut-kookers verkocht / die daar bruine Traan van stooken / en uitpersen / door Loyers / Leertouwers en andere gebruikt.

De Quardeelen rekent men op twaalf Stekannen / en een Stekan houd zestien Mingelen; waar van de onkosten zyn als volgt: Voor 't roepen twee stuivers het vat; Impost van 't Brandhout 't vat een halve stuiver met de tiende verhooging; voor ieder vat Traan vrachtloon naar Amsterdam drie stuivers / maar van 't Schip naar de Kookery twee stuivers / en de leege Vaten een stuiver: betaalende noch in den verkoop voor ieder Quardeel aan de Courtagie drie stuivers.

Wat de Walvischbaarden aanbelangt / deeze worden gemeenlyk by de Traankokeryen schoon gemaakt / nademaal ze eerst overgekomen / noch aan bossen aan elkander vast zyn; dus worden ze dan met een scherpe Graaf / een voor een van malkander gekloost / vervolgens met smalle yzere Schopjes afgestoken / en 't wit dat aan de koppen zit / met een stompe Dissel afgedisselt; hier na worden ze om te weeken in 't water gelegt / daar weder uitgenomen met heibeezems afgeschropt / en afgespoelt / vervolgens op zyn eind te droogen gezet / voorts op een bank of plank gelegt / het hair ter zeiden afgesneeden / en met een mes de koppen gedunt en wat afgesnoeit. Vervolgens worden dan deeze baarden / by droog weer in de open lucht / eenige uuren op latten te droogen gelegt / en droog zynde / in 't Pakhuis geborgen en opgelegt.

Hoedanig de Walvischbaarden gezuivert worden.

Een Walvisch vyf en veertig of vyftig Quardeelen Traan uitleeverende / daar van komen gemeenlyk vier honderd stuks Maatbaarden / alle meer dan zes voeten lang / weegende door elkander drie of vier pond / na de Visch vet of oudt is / wordende de overige Ondermaatbaarden genoemt / en gemeenlyk twee voor een gereekent / deeze weegen van zodanig een Visch omtrent twee honderd vyftig pond. De Baarden van een Mannetjes Walvisch zyn wat dikker / zwaarder en krommer / als van de Wyfjes Visschen / en derhalven aan deeze gestalte wel te onderscheiden.

En wat ieder Visch omtrent uitleeveren kan.

Hoedanig deeze Traan en Baarden verkocht worden / en in prys somtyds jaarlyks groote verandering onderheevig zyn / hebben wy genoegzaam in de vooraf beschreevene Lyst / in 't derde Deel dertiende Hoofdstuk omstandig vertoont; werwaarts wy den weetgierigen Leezer wyzen / en hier mede een einde van onze verhandeling maaken.

TOE-

TOEGIFT

Voor de

GROENLANDSCHVAARDERS,

En

MATROOZEN.

MAtroosje die de Zee bemint,
En kleine schatten overwint,
Die vaart naar 't Oosten en naar 't West,
En houd de warmte voor het best,
Daar men moet waters drinken,
Die wel stinken.

Zyt gy het warme Land nu moe,
Zoo peurt eens meê naar Groeland toe,
Daar zult gy overvuilen stank,
Van 't stinkend water tot uw drank,
Noch over heete dagen,
Niet veel klaagen.

Hebt gy een broek vyfzes aan 't gat,
En dan noch om de lenden wat,
Een buffeltje, een rok twee dry,
En hoch een bollikvangers py,
Zes kouffen om twee beenen,
Gaa dan heenen.

Verziet u van, op dat gy 't vat,
Een goede bulsak onder 't gat;
Een dikken beest van een kombaars,
Die trekt dan dichjes om den naars,
En dan de neus gesteeken
Onder 't deeken.

Naau legje dan wel fraai te kooy,
En slaapt zeer makkelyk en mooy;
Dan roept 'er een, als waar hy mal,
Door 't heele Schip: Sa val, val, val.
Straks moetje op dat roepen,
In de Sloepen.

En vraagje dan wat dat beduid;
Daar loopt 'er een aan ly vooruit,
Het is een Walvisch machtig groot:
Nu lustig mannen steekt hem dood:
Hy zal oranje blaazen;
Braaf als baazen.

Sa lustig, roeit hem naar zyn gat,
Eer dat hy kiest het hazepat;
Daar krygt hy een harpoen in 't lyf,
Byget hy loopt geweldig styf;
Daar krygt hy lenssen steeken:
Hy 's bezweeken.

Dan voert de Commandeur het woord:
Sa mannen met den Visch aan boord,
Daar zal men t'zamen vroolyk zyn,
Met een rantsoentje Brandewyn,
Wilt lustig maar boegseeren;
Braaf, als Heeren.

Als

Als men dan wat geslaapen heeft,
En dat de Visch wel boven zweeft,
Dan zal 't 'er op een flenssen gaan.
Men brengt Spekmessen op de baan,
En doe de Spil wel draayen,
Zoo, laat waayen.

Sa lustig mannen als een pop,
En wind het dryvend hagjen op;
Al hoog genoeg: kom lustig, dra,
Say stukken, smyt ze in 't flensgat, gaa;
Strak zullen wy de baarden,
Aan gaan vaarden.

Na dat het flenssen is gedaan,
Dan zal 't weer op een snyen gaan;
Jan hagel word nu Officier,
De minste is dan een Piekenier;
Dus moet elk een zyn zaaken
Daar na maaken.

Nu mannen, zonder veel verzuim,
Sa hyst wat hagjes uit het ruim;
Een ander roept, Spek aan de bank;
In 't flensgat roept men: wagt zo lank,
Ik moet eerst hagjes haalen,
Zonder draalen.

In 't ruim roept Schieman met geweld;
Brui spek in 't ruim; hoe is 't hier gesteld;
Een ander roept nu weer: savoort,
En brui de krengen buiten boord;
Kom jongen, tap eens drinken,
Of 't zal stinken.

Als dan den arbeid is gedaan,
Zoo zal de Kok aan 't kooken gaan,
Een wakre ketel bier en brood;
Is die in 't lyf, geen kommer groot
Men daar behoeft te lyën,
Weêr aan 't snyën.

Zo doende raakt het Schip vol Spek;
Aan traan zal zyn dan geen gebrek:
Jan hagel word de kop schier kroes,
Hy is zoo smeerig als de droes;
Maar 't geldje zal het moeten,
Weêr verzoeten.

Wanneer men komt weêr t' Amsterdam
Of waar men 't laatst zyn afscheid nam,
Dan zoekt elk weder naar zyn weerd;
Alwaar al 't geldje word verteert,
Met dag en nacht te drinken,
En rinkinken.

KORTE

KORTE BESCHRYVING

VAN DE

TERRENEUFSCHE

BAKKELJAAU VISSCHERY,

VOOR DE

NOORD-KUST

VAN

AMERIKA

EN OP DE

TERRENEUFSCHE BANKEN.

KORTE BESCHRYVING

Van de

TERRENEUFSCHE BAKKELJAAU VISSCHERY.

EERSTE HOOFDTSTUK.

Van de gelegenheit en Strekking van 't Eilandt Terreneuf nevens andere omleggende Eilanden, en voornamentlyk de Terreneufsche Banken, op welke gronde de Bakkeljaau gevangen word; welk een Visch het zy en door wien Bakkeljaau geheeten. Hoe men zich tot deeze Visschery uitrust, en met het zouten van den gevangen Visch omgaat.

Voor de Kust van Canada in Noord-Amerika en de Golf of Baap van St. Laurens legt een groot Eilandt/ door Jan Verazzan, Terreneuf geheeten/ die door Koning Francois den I. derwaart gezonden was/ om naaukeuriger ontdekking te doen/ als weleer te vooren door de Engelschen van dit Gewest was geschied. In den Jaare 1504 hadden 'er de Visschers van Normandië al eenige ontdekking van gedaan; maar in 't Jaar 1524 was 't/ dat den voornoemden Verazzan dit Eilandt in den naam van zynen Koning in bezit nam. De voornaamste Volkplanting aldaar gedaan/ meest alle uit Normandiers en Basques of Biskajers bestaande/ werd Plaisance genoemt.

Wanneer en door wie *Terreneuf* het allereerst is ontdekt.

Eerlang hier na hebben zich de Engelschen mede op dit Eilandt terneer gezet. Dit Eilandt 't welk van een byna driehoekige gedaante is/ word in zynen omtrek op drie honderd mylen begroot/ en is tusschen 46 en 53 graden Noorder breete gelegen/ waar van het Zuiderdeel door de Franschen en 't Oosterdeel door de Engelschen bezeten word/ zynde van verscheiden schoone Baien/ Havens en Inhammen verzien: Maar de West-Kust van dit Eilandt is tot noch toe onbewoont; doorgaans is 't

Het Eilandt *Terreneuf* en de strekking van dien beschreeven.

geruft, die voornamentlyk uit de Havens van Honfleur, Diepe en andere plaatsen van Normandië; insgelyks Bologne en Cales, van Britannie, en Olonne in Zee loopen. Onder deeze Schepen zyn 'er somtyds eenigen, die met een vangst van dertig, veertig of vyftig duizend Bakkeljauwen weer in Vrankryk aanlanden, voerende echter een Schip van hondert vat, niet meer dan vyftien of ten meesten agtien mannen.

Een zodanig Schip tot de Bakkeljaau Vangst uitgeruft, verziet men te Brouage; Oleron, St. Martyn of in Britannie, ten minsten voor zes Maanden van alle benodigde Levensmiddelen en van Zout, alwaar men 't Mudde voor elf of twaalf gulden inkoopt, alzoo men veel Zout tot deeze Visschery noodig heeft. Ook verzorgt men zich van Vischlynen ter dikte van een Penneschagt die agtien vademen lang zyn, en zulks voor ieder man agt, tien of twaalf lynen; maar van angels is 't noodig dat men zich rykelyker verziet, naardien het dikmaals gebeurt, dat die afgebeeten worden, en 'er de Bakkeljaau mede doorgaat. Insgelyks moet voor ieder man twaalf of vyftien zink-loden verzorgt worden; ieder loot van zes ponden zwaar, die men om te visschen aan 't einde der lynen vast maakt, om die te doen zinken, nevens bequaame messen om de gevangen Bakkeljaau den kop af te snyden en verders tot aan den staart van een te spouwen en van 't ingewandt te zuiveren. Hoe men de Schepen op de Bakkeljau Visschery uitruft, aangemerkt.

Dus ter Visschery uitgeruft, gaat men onder zeil, en voor de Terreneuffche Kust en Banken gekomen, maakt men zich eerlang tot den Vischvangst gereed, haalt de zeilen in en bindt het roer aan stuur- of baakboordt vast, leggende het Schip alsdan als voor anker. Vervolgens werpen eenige eerlang de Vischlynen in Zee, om te zien of de Visch aanbyten wil, terwyl anderen den toestel maaken, om ter zyden van 't Schip stygers op te rechten, waarop men de Bakkeljaau ophaalt, en die van zyn ingewandt zuivert, indien deezen toestel by bequaam weder vooraf niet is bestelt. Op deeze gemaakte stygers plaatst men eenige vaten ter hoogte van een mans middel. Ieder Visscher begeeft zich dan in zodanig een vat, hebbende een groot leere schootsvel voor, van den hals tot aan de kniejen reikende, welker onderste eind over het vat hangt, zulks en door 't opsnyden der Visschen het onzuivere niet invalle. Ook verziet men zich van zodanige vaten en schootsvellen in de Sloepen, om te beletten, dat het water, 't welk aan de lynen en ingehaalde Visch hangen blyft, in de vaten loopt. Wanneer dan de Visschers de diepte van de Visch Bank gepylt hebben, maaken zy de lynen aan de gemelde vaten vast, en zoo, dat het loot op twee vademen na, op den grondt zinkt: gelyk ook, de angel omtrent anderhalf vadem van 't loot vast gemaakt, op een vadem na, den grondt niet bereiken moet. Een Bakkeljaau teffens word 'er gevangen, en vermits ieder Visscher van twee lynen verzien is, zoo is 't dat, terwyl hy de eene inhaalt, de En met welk een toestel deeze Visschery word verricht.

 an-

ze Visschery gebruiken laaten: want een Visscher dertig of veertig Ryksdaalders op zodanig een Vischtogt gewonnen hebbende / heeft zich naar zynen zin wonder wel uitgesloofd / van welke winst hy zich dan tot het volgende Saaizoen geneeren moet.

Hoedanig nu met het zouten van de gevangen Bakkeljaau omgegaan word / staat te letten / dat men de tong eerst uitgesneden zynde / de Visch op den overloop van 't Schip werpt / alwaar dan de zelve van 't ingewandt gezuivert word / en verbolgens den Zonter overgelevert / die beneden in 't Schip bezig is om by laagen van twee of drie vademen lengte / deeze gezuiverde Visch kop en staartsgewyze te leggen / en bestrooit ze als dan met zout zoo veel daar toe vereischt word. Vervolgens legt hy 'er wederom een andere laag op / die insgelyks gezouten word / en hier mede vervolgende zoo lang de Visschery van dien dag duurt. Wanneer deeze Visch / dus drie of vier dagen gezouten / heeft gelegen / en het zout genoeg aangenomen; neemt men die wederom op / schuddende het ongepekelde zout af / en legt de zelve beneden in 't Schip by laagen / bedekkende die met versch zout / waar in ze als dan leggen blyft / en dus met den geheelen vangst voortvaarende / tot men zyne laading bekomen heeft. Indien men de Visch als dan noch eens verplaatsen wil / word die wederom met versch zout bestrooit.

En hoedanig men met het zouten van de gevangen Bakkeljaau omgaat.

TWEEDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig in 't Voorjaar het veelvuldig Ys omtrent de Terreneufsche Banken den Visschers veel arbeid verschaft. Welk slag van Vogelen zich omtrent deeze Kusten onthouden.

Schoon de voordeelen deezer Bakkeljaau-Visschery toevalliger-wyze te beoogen zyn / heeft men niet te min veel ongemak uit te staan voordien het op de groote Bank in de Maandt Juni noch zoo koudt is / als het in Herfstmaandt in Vrankryk zyn mag. De langste Zomers duuren 'er zelden meer dan drie maanden / en die nochtans meest met dikke en koude nevels verzelt gaan. In 't Voorjaar word de langduurigheit der koude door 't Ys veroorzaakt / uit het Noorden van Groenlandt / de Straat Davis en verdere Noordere Gewesten derwaarts heen gedreeven. Wanneer door storm dit Ys in stukken breekt / worden de gebroken Ysschotsen door den Stroom en Noorden windt / die in dien tydt des Jaars veeltyds heerscht / derwaarts en naar de groote Bank gevoert / als dan vriest 'er het Zeewater / 't welk 'er onderdes tegen aanklefst en overheen spoelt / aanvast / waar door dit Ys allenks dik-

Veelvuldig en zwaare Ysschotsen omtrent de Terreneufsche Banken gevonden.

dikker word / en het bovendeel dus zwaarder geworden als het onderste / word dan overwigtig / waar door het omkant en geduurig aanvriest. Somtyds vind men 'er gantsche Bergschotsen / hooger dan Torens / die men / de zon daar op schynende / agtien of twintig mylen in zee beoogen kan. Indien men in de Maanden May / Juni en July door de Terreneufsche Banken / of van daar naar Vrankryk vertrekken wil / heeft men des nachts wel toe te zien / om zich op deeze dryvende Ysschotsen niet te verzeilen / zulks 'er als dan geen redden aan was / en men in levensgevaar geraaken zoude. Deeze gevaarlyke Ysschotsen worden somtyds vyftig of zestig mylen in zee van de groote Bank en ook wel nader gevonden / na dat de heerschende winden de zelven derwaarts dryven. Somwylen ziet men 'er door voortdryvende winden veele achter den anderen / zulks de Schepen / die om de Visch te droogen / koers naar Landt neemen willen / Ysvelden ontmoeten / van hondert en vyftig Fransche mylen in uitgestrektheit / waar door zy wel genoodzaakt worden twee dagen lang / met een frissche koelte / en byzetting van alle zeilen / langs de zelve te zeilen / eer zy het einde bereiken / of elders eene opening vinden / om dan als door eene Zee-engte of straat het Landt te bereiken. Deeze Schotsen of groote Ysvelden smelten eer niet / dan dat ze de Zuider warme lucht ontmoeten / daar zy / door den windt naar Landwaarts gedreeven / tot op vyf en twintig of dertig vademen diepte aan den grondt zitten blyven; waar uit men de eigentlyke dikte zodaniger Ysbrokken oordeelen kan / vermits ze ook niet weinig hoog boven 't water uitsteeken. Men heeft 'er volgens bericht der Visschers / Ysschotsen op de groote Bank gevonden / die vyf en veertig vademen diep onder water vast zitten / en tien mylen in den omtrek hadden. Zodanige zwaare / dikke en hoog boven water uitstekende Ysvelden / worden dan als gevaarlyke klippen geschuuwt / beducht zynde / dat ze ter eene of andere zyde mogten omkanten / gemerkt zy aan de Zonzyde de meeste warmte gevoelende / afsmelten en lichter worden / waar door de zwaarste zyde komt over te hellen. Men acht ook dat deeze Ysvelden oorzaak aan de koude lucht van Canada geeven.

Welk slag van Gevogelte zich aldaar enthoud.

Verscheide Vogels onthouden zich omtrent de groote Terreneufsche Bank / die nochtans vyf en twintig mylen van 't naaste Landt gelegen is / waar van de voornaamste de Levervreters / Kruissers / Zeehoenders en Pygmeen zyn / waar van we hier iets gedenken zullen.

Levervreters beschreven;

De Levervreters zyn hongervraatachtige Vogels / waarom ze ook dien naam voeren / vermits ze op de weggeworpen Bakkeljaus Lever aazen. Een Schip om te Visschen op de Vischbank gekomen / ziet men eerlang een meenigte derzer Vogelen rondom zweeven / om op de Lever / door de Visschers in Zee geworpen / aan te vallen / waarom ze ook onderling een Vogelkryg voeren. Somtyds komen ze de Schepen zoo

na /

na/ dat men ze met lange stokken dood slaan kan. Door hunne gulzigheit naar de Lever/ worden ze mede op deeze wyze met den angel gevangen: men maakt de zelve aan 't eindt van een klein en dun touw vast/ met een kurk verzien om het wegzinken te beletten/ en werpt dien angel/ waar aan een stuk Lever gehecht is/ in Zee/ zoo verre men van zich werpen kan. Eerlang vliegen deeze Vogels naar dit uitgeworpen aas/ en vechten 'er om/ wie van hun dit lokaas hebben zal. Eindelyk vind zich een van de zelven gevangen/ die dan naar boordt getrokken word: maar als dan heeft men zich wel te wachten/ dat deeze Vogel des Visschers handt niet vatte/ vermits zyne bovensnavel krom is/ en verre over den ondersnavel sluit/ zulks hy iets vattende/ 't zy vinger of handt/ doorbyt. Niet onvermaakelyk is 't/ wanneer men deeze gevangen Vogel van den Angel los gemaakt heeft/ en over den overloop van 't Schip loopen laat/ dat hy echter niet wegvliegt/ doordien hy zich niet dan uit het Water om te vliegen opgeeven kan.

Wat de Kruissers aangaat/ zyn mede Vogels die aan de Lever hun aas vinden/ doch de Schepen zoo na niet bykomen. Kruissers worden ze genoemt/ naardien ze in Zee altoos heen en weer kruissen. Hunne vlucht is van de vlucht van andere Vogelen daarin onderscheiden/ om dat ze gelykzaam over dwersch vliegen/ slaande de vleugels boven en onder uit/ zulks wanneer ze zich wenden willen/ de bovenste vleugel zich naar beneden keert. Dit soort van Vogelen word men omtrent hondert mylen in Zee/ voor de Kust van Nieuw-Vrankryk gewaar; want dagelyks ziet men ze gints en derwaarts kruissen. Zy aasen mede op de kleine Visch/ als vliegende Visch/ Haring/ Sardainje en anderen/ waar aan zy hun voornaamste voedzel vinden. Insgelyks Kruissers.

De Waterhoenders worden dus genoemt/ om dat ze een gelykheit met de Hoenders hebben. Insgelyks leven ze van kleine Visch en den Lever/ doch zyn zoo gulzig in 't verslinden niet als den Levervreeter is. Zy vliegen gedurig rondom het Schip/ en zoo draa zy eenig ingewandt zien weggeworpen/ komen zy 'er op aazen. Waterhoenders,

De Pygmeen zyn een vreemt soort van Vogelen/ zwart en wit gevlekt. Vliegen konnen ze niet/ doordien zy maar van twee korte vlerken verzien zyn/ waar mede ze op het water flodderen/ wanneer ze op hunne wyze vliegen of onderduiken willen. Men acht dat ze naar den grondt duiken/ om hun voedzel op de Vischbank te vinden. Zeldzaam is 't dat men 'er eenige omtrent hondert mylen van Landt gewaar word/ schoon ze echter haare Eyeren op 't Landt gelyk andere Vogels leggen. Wanneer ze haare Jongen hebben uitgebroeit/ begeeven zy zich met de zelven op den rug te water/ en komen alzoo mede op de Bank/ die men als dan niet grooter als een Kuiken bevind; maar volwassen zoo groot als een Gans worden. Deeze gemelde Vogels gebruiken de Visschers En Pygmeën.

schers voor hunne spys / alhoewel ze onsmaakelyk zyn en naar traan-stinken / vermits ze zoo greetig naar Visch en den Lever zyn.

DERDE HOOFDTSTÜK.

Hoedanig men de Bakkeljaau gevangen zynde, droogt, en welk een soort van Visch dit is; welke Gereedschappen men daar toe bezigt, en waar deeze Visschery het meest geoeffent word.

Kleinder soort van Bakkeljaau, hoe die gedroogt word.

WAt de gedroogde Bakkeljaau of anders Stokvisch / omtrent Terreneuf gevangen en gedroogt / aangaat; deeze valt kleinder dan de groene Bakkeljaau die gezouten werd / waarom men die ook te gemakkelyker ophaalen / en gedroogt zynde bewaaren kan. Want het Zout beter doordringt als in de gemelde Groene Visch / die grooter en ook gevolgelyk dikker is / en van wegen zyne dikte / de wormen te eerder onderworpen / eer de zelve gedroogt zy / 't welk men by de kleine Bakkeljaau niet onderhevig word / vermits ze duurzaamer is / en op lange Reizen en in Warme Gewesten voor Mondkost dienen kan. Nochtans word 'er onder de Kusten zoo wel als op de Banken groote Bakkeljaau gevangen / doch deeze word nooit gedroogt; maar gezouten gelyk men in de Bankvisschery gewoon is te doen.

Hoe veel Schepen Jaarlyks tot deeze Visschery worden uitgerust, en waarin de uitrusting bestaat.

De voornaamste en bequaamste die met deeze Bakkeljaau Visschery weeten om te gaan / zyn de Biskajers / vervolgens die van Rochelle en de alom gelegen Eilanders / als mede de Bourdeloizers en eindelyk de Britanjers. Van alle deeze Plaatsen worden Jaarlyks omtrent 100 of 150 Schepen op deeze Visschery uitgezonden / byaldien het gebrek van Bootsgezellen in 's Konings dienst niet worde vereischt.

Tot de Visschery langs de Kusten worden nochtans veel meer onkosten vereischt dan die tot de Bankvisschery behoeven aangewent te worden / waar toe men niet als eenig Loot / Lynen / Messen / Zout en andere Gereedschappen noodig heeft / reeds hier voor aangemerkt; want een Schip van twee hondert vat kan op de Bankvisschery bestaan met 25 Mannen / daar die van de Kustvisschery ten minsten 50 Mannen van nooden hebben / nevens den Mondkost van agt of negen Maanden verzien / waar van de voornaamste Levensmiddelen zyn naar de groote der Schepen vier hondert pond Bischuit / twee Oxhoofden Wyn / Spek / Vleesch / Erreten / Boonen / Bakkeljaau / Haring / Boter / Oly / Azyn / en andere kleinigheden naar dat een Schip sterk bemant mogte zyn.

Wat

Wat de bedieningen en de verdiensten van ieder bediening aangaat/ deeze zyn dusdanig onderscheiden: De Biskajers bedingen hunne verdiensten by de Lading van 't Schip. De Reders maaken verder een beding met het Scheepsvolk/ verdeelende alles in twee of drie hondert deelen/ waar van de Kapitein een zeker aandeel krygt/ na dat hy in deeze Visschery ervaaren is/ en insgelyks de Droogmeester die het bewindt der Vischdrogeryen heeft/ de Stuurman/ de Afmaker en Ontginder der Visschen/ de Bootsman/ de Koepers en Jongens/ ieder hun deel genieten. Wanneer nu de Visschery volbragt en 't Schip de reize heeft afgelegt/ als dan de overeengekomen Lading niet kan uitgelevert worden; word zulks van een ieders aandeel gekort: doch een grooten Lading mede brengende/ geniet 'er ieder 300 deel te meer zyn aandeel in.

Hoe de bedieningen van 't Scheepsvolk worden verdeelt.

De Bourdeloizen bedingen echter voor hun een derde deel der Lading/ te weeten/ wanneer een Schip eene Lading van agtien duizend Visschen inheeft/ worden 'er zes duizend van aan 't Scheepsvolk toegelegt/ 't welk om hun aandeel dient. Maar de Kapitein maakt gemeenlyk met zyn Volk een verding/ en komt met zynen Stuurman en Droogmeester/ die somtyds beide deeze bedieningen waarneemt/ voor eenige deelen overeen/ en vervolgens met een ieder naar zyne bediening. De Kapitein heeft en behoud het aandeel der Jongens voor zich/ betalende hun tien/ twaalf of vyftien gulden voor de reis; voerende somtyds van vyf tot tien Jongens op een Schip na dat het groot is/ vermits tot ieder Sloep een Jonge behoort.

Welk een loon de Bourdeloizen op zodanig een Vischtogt bedingen.

De Rochellers en Eilanders maaken een geheel ander beding/ bestaande in 't vierde deel van de Lading of vangst door hun opgedaan. Ook maakt de Kapitein mede wel een beding met zyn Scheepsvolk. De Reders verschaffen de Levensmiddelen/ en betaalen den Kapitein twee hondert en vyftig gulden voor Sloepgeldt/ voerende ieder Sloep vyf Mannen/ een Jongen daar onder gerekent. Al het Scheepsvolk ontfangt ieder naar zyne bediening eenig geldt ophandt. De Stuurman ontfangt 150 of ook wel 200 gulden/ de Meester der Vischdrogery/ mede omtrent 300 veel/ en wanneer hy beide de bedieningen te gelyk waarneemt/ 300 gulden/ de Bootsman 120 of 130 gulden na dat hy zyne bediening verstaat/ want zyn werk is mede de Visch van zyn ingewandt te zuiveren/ en de Sloep-Koepers 60 of 75 gulden na dat ze bequaam bevonden worden. De Konstapel neemt somtyds mede het ampt van Scheeps-Stuurder waar/ wanneer hem als dan meer geldt op handt gegeeven word. Ook genieten de Timmerlieden en de Kok van 75 tot 100 gulden op handt. De Wondheelder word 200 of 300 gulden verstrekt/ om zyne kist van Geneesmiddelen te verzien/ en alles wat tot de behoefte der artsenyen te Scheep noodig zy/ welke kist en behoefte na gedaane Vischtogt hem dan eigen blyft; behalven dat heeft hy

Insgelyks de Rochellers en aangelegen Eilanders.

hy noch voor Scheerloon van ieder Man twintig stuivers / en van der Vangst gelyk andere zyn deel, waar tegen hy mede te Landt dienst moet doen / doch niet als de geringste Bootsgezel / vermits hy 't is die de Visch den kop afsnydt.

Met hoedanig een schikking zich de Kapitein ter Visschery vaardig maakt;

De Kapitein met al zyn Scheepsvolk reisvaardig zynde / en alles wat tot de Visschery noodig zy ingeladen hebbende / gaat dan met den eersten gunstigen Windt t'zeil. Omtrent op hondert of hondert vyftig mylen na / ter Vischplaatse gekomen / begint hy zyne gedachten over de schikking ter zaake van de Visschery te laaten gaan; hy verzorgt ieder Bootsman van Zeildoek en Garen / waar mede hy met zyne Sloeproeyers en Jongen de Zeilen klaar maakt. Want schoon zy alle wel weeten eer ze vertrekken / tot welk een dienst men hun gebruiken zal / ter plaatse van de gewoone Vischvangst gekomen / echter zyn eenige niet zeker bewust wat hun werk wezen zal / voor dat het hun den Kapitein belast / of dat hy hun daarom loten laat. Vervolgens verziet hy een ieder van een touw / ter dikte van een handrotting / en lengte van zestig of tachtig vademen / met een soort van een anker / naar een haak gelykende / waaraan men het vleesch hangt / tot deeze Visschery bequaam gemaakt / nevens zes lynen voor ieder Sloep / te weeten / twee voor ieder Man / en een dozyn angels met de toebehoorende zinklooden. Als dan is vervolgens een ieder bezig zich in alles tot de Visschery gereed te maaken / om wanneer men ter Vischplaatse gekomen is / de handen aan 't werk te konnen slaan / en om allen verderen toestel klaar te maaken / waar mede men dan drie of vier dagen toebrengt.

En met welk een toestel de Visschers zich moeten verzien, en hoe zy zich tot de Visschery toetakelen.

Wat nu den verderen toestel der Visscheren in 't byzonder aangaat. De Bootsman als mede het ander Scheepsvolk is ieder van een paar sterke en wyde laarzen verzien / die men van de beenen kan afschudden. Deeze laarzen zyn kort zonder omslagen en kniestukken; maar nochtans zoo waterdicht / dat 'er in 't minst geen water doordringen kan. Verders zyn ze van een lange rok / uit Schaapsvachten gemaakt / verzien / welker eene zyde alwaar de nerf van 't leer is / t'eenemaal doorolyt zynde / geen water doordringen laat. Deeze rok hangt hen tot over de laarzen / en over de zelve trekken ze noch een andere mede van Schaapsleer gemaakt / doch kort / en maar even over den middel reikende / aan / waterdicht zynde / waar aan een kap genaait is / om wanneer 't noodig is over 't hoofdt te haalen. Hier over binden ze een groot leere Schootsvel / 't welk hen van den hals tot aan de beenen reikt. Dus toegetakelt / is men in staat om een aanvang met de Bakkeljaau-Visschery te maaken. De meeste Biskajers hebben zich van zodanig een dubbele toetakeling in 't Visschen verzien / waar van zy zich om den anderen dag verschoonen / de natte plunje uittrekken / en de drooge wederom aanschieten / waar door zy zich altoos in een drooge gestalte houden. De Rochellers / Bourdeloizen en Eilanders of Bootsgezellen

van

van Dieu en Oleron, zyn niet zoo wel verzien; voornamentlyk alzoo zy zich des anderen daags niet verschoonen konnen/ naardien hen den dubbelen toestel ontbreekt. De meesten vergenoegen zich met een Zeildoeksche Kapotrok/ die hen een weinig over den middel afhangt en mede met een kap om over 't hoofdt te haalen/ verzien is; hebbende verders niet dan een Schaapsleere Schootsvel/ gelyk de anderen/ nevens leere mouwen/ of van geteert Zeildoek gemaakt; maar hunne laarzen zyn met die van de andere Visschers gelyk.

VIERDE HOOFDTSTUK.

Hoedanig men voor de Kust de Visschery instelt, en wat een ieder tot het oeffenen van deeze Visschery te doen heeft.

Hoedanig de Landvisschery word aangelegt.

ONdertusschen dat nu alles te scheep/ wat tot de Bakkeljaau-Visschery noodig zy/ gereedt gemaakt is/ spoed men met zynen togt naar de bestemde Visschplaats. Wanneer men dan naby Landt en aan de Kust gekomen is/ om 'er de Visschery in 't werk te stellen/ gebeurt het dat somtyds twee of drie Schepen te zamen in gemeenschap in een Haven aanlanden/ en aldaar hunne Visschery zoeken voort te zetten/ waar van een ieder tracht het Ammiraalschap voor zich te verwerven. Om zich nu dit Ammiraalschap eigen te maaken/ zet men des nachts/ wanneer men zich noch tien of twaalf mylen van Landt bevind een Sloep uit/ met de beste en snelste Sloeproepers bemant/ en goede windt hebbende/ zet men 'er de zeilen by; doch dag geworden/ en merkende dat anderen mede deezen toeleg maaken/ streven ze voort/ en zeilen/ zoo snel als 't doendelyk is tegen elkander/ om alzoo den voortogt te winnen/ dat het water somtyds tot over 't boordt der Sloepen spoelt; ondertusschen durft zich niemandt roeren/ dan die het uitpompen bevolen is/ beducht zynde de voortogt te verliezen: Maar wanneer hun de Windt niet dienen wil/ valt men aan 't roepen; en als dan ziet men wie zich de armen 't best roeren konnen/ by welke roeikracht geen Galeiroepers in 't minste haalen kan. Men denkt om eten noch drinken/ om geen verzuim te geeven/ en namaals bespot te worden; want het komt 'er alleen op aan/ dat men elkander maar een ogenblik in de aankomst te Lande uitwint. De eerst aangelande geniet dan het recht dat zyne Kapitein het Ammiraalschap verwerft/ en als dan des zelfs plaats bekleeden mag/ en keur neemen waar het hem aan 't beste gevalt/ zynen toestel op te rechten en met zyn Schip te ankeren.

Voor de Kust ten anker gekomen/ worden alle de bedieningen/ behal-

tein verandert/ en een ieder aanbaardt zy
ens zyne bequaamheit hem opgelegt/ of waar voo
eemen/ verbonden heeft/ zodanig/ dat schoon iemandt
reize voor Bootsgezel gedient hebbende/ somtyds op
ekomen/ een Sloepbestierder word. Vervolgens wor-
anden naar Landt gezonden om allen toestel gereed te
yl de Kapitein een bequaame legplaats voor zyn Schip
dan laat hy de Stuurman met zeven of agt Mannen
scheepswant afneemen/ als of hy elders in Vrankryk in
, om te overwinteren lag/ laatende niet dan Hoofdtrouwe
nmeer dan al het Volk zich te Landt begeeven heeft/ wor-
ang Tenten en Visschershutten opgeslagen en met zeilen ge-
er onderste deelen bestaan/ uit wanden van denne rys of tak-
hten/ ondersteunt door paalen die vier of vyf voeten van den
n den grondt geplant worden/ waar aan men de zeilen vast
De voor en achter gevel bestaat uit latten van dennen hout een
n elkander geplaatst/ insgelyks met denne rystakken bevlochten/
dicht/ dat men 'er voor den Windt beschut zy. Van binnen in
enten worden dikke latten of sparren opgerecht een mans lengte
en anderen/ die het dak onderschraagen/ vervolgens worden 'er
e dwersch latten aan vast gespykert/ om het werk te steviger te
ken. Dus dan twee verdiepingen gemaakt hebbende/ worden de
aapplaatsen opgeslagen/ waarin twee Mannen by den ander leggen
men/ bestaande de onderlaagen deezer bedsteden uit touwwerk gelyk
tten met matwerk door elkander gevlochten. Hun bedt is een bulzak
et stroo of hooi gevult/ brengende ieder zyn eigen deken mede/ en die
aar niet van verzien is/ moet zich dan met zyn kapotrok dekken.
Vervolgens plaatsen zy hunne kisten langs de zywanden deezer tenten
en nevens hunne bedsteden; zynde dit het gansche bestek van hunne ten-
ten te bouwen/ welker lengte naar de groote der zeilen waar mede die
bedekt worden/ zyn beloop heeft.

Terwyl men dus met den arbeidt deezer tentenbouw bezig is/ zyn anderen in de weer om voor den Kapitein een diergelyk gebouw tot zyn verblyf op te slaan/ hebbende echter in 't midden een van deelen opgeslagen middelschot/ waarin een deur gemaakt word die men sluiten kan. Ter eener zyde van dit vertrek word den voorraadt van Levensmiddelen opgelegt/ en ter andere plaatst men voor den Kapitein een tafel/ en slaapplaats van onder 't zy met geblogten touwerk verzien/ of eenige deelen die voor onderlaag verstrekken/ hebbende mede een strozak of een matras voor zyn bedde. In den anderen hoek van dit gebouw arbeidt de Kok met eenige Jongens om zyn Combuis op te slaan/ die met groene zoden gedekt word/ om het doorregenen te beletten/ en de zywanden worden/ gelyk van de tenten is gezegt/ met denne rystakken be-

tussen en Zeewolven te vangen/ die zich veel omtrent de Eilanden van Tousquet zien lieten. Aan Kaap Sable, alwaar hy voor zich een Wooning opsloeg/ leide men 't eerlang / op de gemelde Visschery uitgerust/ yverig toe; maar de eerste togt viel niet al te gelukkig uit / naardien men wat te laat op de Vischplaats gekomen was. Met deeze gevangen Visch zond Rivedou zyn Schip naar Vrankryk/ met gedachten/ wanneer het in 't volgende jaar weder aanlande/ dat het hem alsdan in den Vischvangst beter gelukken zoude. Geduurende den Winter zond hy eenige van zyn daar gebleeven Volk op de Vangst van Zee-Wolven uit/ waar mede ook weinig voordeel wierd opgedaan / vermits de Engelschen de Eilanden van Tousquet, alwaar de gemelde Zeedieren gevangen werden/ verwoest hadden. Rivedous Schip quam in 't volgende jaar tydelyk genoeg weder aan te landen/ verzien van Levensmiddelen en eenige nieuwe Manschap; dies zond hy 't wederom op de Visschery uit /'t welk hem vervolgens een volle lading van Bakkeljaau toebragt / waar mede hy dit Schip andermaal naar Vrankryk vertrekken deed. De verkoop deezer lading bragt echter geen voordeel by; want naaulyks kon men de helft van de gedaane onkosten goedmaaken/ 't welk veroorzaakte dat in 't volgende voorjaar zich niemand opdeed/ om uit Vrankryk derwaarts een togt te waagen. Noch quam Rivedou mede het ongeval over / dat hem zyne Wooning afbrandde/ in welke brandt hy het geen hem noch overig was/ ongelukkig verloor: Dies hy zyne onderneeming staaken moest / en geen lust had/ de zelve ooit weder op te vatten.

Vervolgens trachte de Heer de la Girandière dit werk weder te onderneemen/ tuste een Schip te Nantes uit/ verkoor tot zyn verblyf Sta. Maria, en bereide zich in de Haven van Camp seaux tot de Visschery / die hem mede niet beter als Rivedou gelukte/ vermits hy alle aangewende onkosten verloor.

Daar na wilde dit een Normandier/ Doublër genoemt / hervatten/ die zich inbeelde verstandiger in dat stuk dan anderen te zyn; vermits men uit zyn voorgeeven geoordeelt zoude hebben/ dat hy 'er de bequaamste man toe was. Hy had de Visschers van dat gewest van hunne Visschery hooren verhaalen/ hoe men zich daar in te gedragen had/ en van welk gebruik men zich bedienen moest: uit dit verhaal nu had hy al zyne ingebeelde wysheit ingezogen. Zich naar Rouan begeevende/ ontdekte hy zyn voorneemen aan verscheiden Handelaars / en bragt het zoo verre/ dat 'er een Compagnie opgerecht wierd / vermits hy zyn verblyf op 't Eilandt Magdalena neemen wilde. Hy verworf door zyne medebelanghebbers van de oude Compagnie van Nieuw-Vra [illegible] deeze byzonderheit wegens het Magdalena Eilandt/ doch onder voorw[illegible] de Inboorlingen niet te mogen handelen. Hier op rust[illegible] Schepen uit / en verzag zich van alles/ 't geen hy n[illegible]

noodzaakt wierden 't zy op Konings Vlooten dienst te neemen/ 't zy naar Oost of West of op andere Koopvaardy Schepen zich te laaten gebruiken/ 't welk den Koophandel niet weinig verlichten zou/ de Bootsgezellen gesmydiger maaken/ en hen doen noodzaaken dienst te zoeken/ daar men ze nu gelykzaam toe koopen moet.

Hoe en waarom de Jaarlyks vertrekkende Schepen meer voordeel beoogen dan de verblyfneemende Visschers konnen doen, aangemerkt.

Noch staat hier by aan te merken/ dat nochtans de Schepen die jaarlyks op de Bakkeljau Visschery uit Vrankryk in Zee steeken/ meer voordeel doen/ dan die van de aldaar verblyfneemende Visschery/ ingevalle zy/ gelyk aangemerkt is/ onderdes een middel wisten van aan ander werk te geraaken; vermits zich de Visch op Nieuw Vrankryks kusten/ niet eerder dan in de Maandt Mey vertoont/ zynde in April noch zoo mager/ dat 'er niets aan is. Wanneer nu de Schepen uit Vrankryk vertrekkende/ tydig genoeg in April op de kusten konnen zyn/ zoo is wel te bevroeden dat de aldaar hun verblyfneemende Visschers in 't minst noch geen voordeel hebben konnen behaalen; vermits de bequaame tydt van de Visschery in de Maandt Mey begint en niet langer dan tot in September duurt, in welke laatste Maandt men wederom van daar vertrekt. Indien alsdan de Visschers noch van geen volle lading verzien zyn/ valt het hen moeijelyk hunne volle lading te bekomen/ vermits het dan voortaan zoo ongestuimig een weêr begint te worden/ dat de Sloepen het op de Banken niet houden konnen; en schoon men de Visschery noch langer trachte voor te zetten/ zoude men naaulyks drie dagen wekelyks daar toe gelegenheit vinden/ en dan noch dagelyks niet boven anderhalf uur tydt hebben om op de gronden te konnen visschen/ in welk een tydt zy weinig meer dan vyftig of zestig Bakkeljauwen zouden opdoen/ alzoo het windig weer dan niet toelaat aldaar te ankeren/ voornamentlyk met kleinvaartuig gelyk de Sloepen zyn. Zoo dat/ 't zy de Visschers hunne lading hebben of niet/ moeten ze/ wanneer de Maandt September verstreeken is/ vertrekken/ onaangemerkt dat by langer vertoeven/ de kosten ook hooger loopen zouden/ dan de Visschery opbrengen kan.

Indien men dan ook aanmerkt dat de aldaar hun verblyfneemende Visschers minder voordeel dan de jaarlyks vertrekkende zullen doen; want de vertrekkende Visschers weder in Vrankryk aangelandt/ word de Reedery van allen last ontheven/ daar de geen/ die des Winters hun verblyf in die Gewesten neemen/ noodwendig in de kosten van Loon en Levensmiddelen vervallen; Terwyl het overwinterend Volk niets tot eenige bevordering van belang kan uitvoeren: maar wilde men zodanig een aldaar verblyfneemende Visschery met eenig voordeel onderneemen en handhaven/ moest men middelen in 't werk stellen/ dat het in bezit genomen Landt of Gewest konde bevolkt en bewoont worden/ en zodanig dat deeze bevolking aangemoedig wierd/ om aldaar bequaame huishoudingen voort te planten.

E I N D E.

BLAD-

BLADWYZER

Der voornaamſte Zaaken.

A.

B.

Fff 2 Bed.

Noord

O.

 Kusten

T.

V.

EINDE.

